

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KIRŞEHİR'DEN DERLENEN MASALLARIN
KOHLBERG'İN ZİHİNSEL AHLAKİ GELİŞİM KURAMINA
GÖRE İNCELENMESİ

Meltem YILMAZ

DOKTORA TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019-Meltem YILMAZ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KIRŞEHİR'DEN DERLENEN MASALLARIN
KOHLBERG'İN ZİHİNSEL AHLAKİ GELİŞİM KURAMINA
GÖRE İNCELENMESİ

EXAMINATION ACCORDING TO KOHLBERG'S THEORY
OF MENTAL MORAL DEVELOPMENT OF FAIRY TALES
COLLECTED FROM KIRŞEHİR

Hazırlayan
Meltem YILMAZ

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

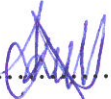
Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı doktora öğrencisi, Meltem YILMAZ tarafından hazırlanan “Kırşehir’den Derlenen Masalların Kohlberg’in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi” adlı tez çalışması 05.09.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....(İmza)

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Üye..........(İmza)

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI

Üye..........(İmza)

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Üye..........(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Üye..........(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Namık ASLAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Meltem Yılmaz

ÖZET

KIRŞEHİR'DEN DERLENEN MASALLARIN KOHLBERG'İN ZİHİNSEL AHLAKİ GELİŞİM KURAMINA GÖRE İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan: Meltem YILMAZ

Danışman: Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

2019– xvii+394

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Namık ASLAN

Bireyin değil, toplumun bilgeliğini yansıtan masallar, halkın psikolojisi, ruhu, sosyolojisi, ahlaki vb. konulara dair pek çok bilgiyi barındırırlar. Okuyucular / dinleyiciler, masal kahramanları aracılığıyla toplumun hangi eylemleri doğru ya da yanlış kabul ettiğini, hangi inanışları, örf, âdet ve değerleri benimsediğini, hangi motifleri ve sembolleri gelenekselleştirdiğini öğrenmeye başlarlar.

Evrensel ve kültürel değerleri, ön yargıları, farklı karakterlerdeki insanların varlığını, eylemlerinin altındaki sebepleri kısacası insana dair her şeyi insanlığa anlatan masallar, kahramanları aracılığıyla çocuklara rol model olurlar. Çocukların dil, zihin, ahlak, kişilik ve toplumsal gelişimlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilirler.

Bu çalışmada Kırşehir'den derlenen masallar, kalıplaşmış yöntemlerin dışında bir yöntemle Kohlberg'in zihinsel ahlaki gelişim kuramına göre incelenmiştir. Bu bağlamda ilk olarak sahada masal derleme çalışması yapılmış, ardından derlenen 100 masal yazıya aktarılmıştır. Daha sonra Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı üzerine bir tarama, araştırma ve inceleme yapılmış, belirtilen kuramın oluşumu, evreleri ve düzeyleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Ardından masalların bireysel ve toplumsal bilinçaltında idealize edilen ana kahramanlarının davranışları, davranışın altındaki niyetlere göre incelenmiştir. Böylece kahramanların ahlaki açıdan ne kadar ideal oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Kahramanların ahlaki davranışlarının temelinde yatan etmenlere, derlenen masalların çocukların ahlaki gelişimine faydaları ile zararlarına dair yorumlarda bulunulmuştur. Kültürel bağlamları dâhilinde incelenen masallar aracılığıyla yörelin ahlaki gelişim yapısı, ahlaki değerleri, kültürel önyargıları, çarpık ilişkileri vb. hakkında bilgi edinilmiş, "halkın ahlaki" ve "ahlaki gelişim düzeyi" ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmadaki 100 masalın 86'sında olaylar tek ana kahraman etrafında gelişirken, 13'ünde iki, 2'sinde de üç ana kahraman etrafında gelişmektedir. Belirtilen ana kahramanların ahlaki gelişim düzeyleri Kohlberg'in

evrelerine göre bir tasnife tabi tutularak 10 başlık altında incelenmiştir. Yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda 112 kahramanın 43'ü (%38) gelenek öncesi düzeyde, 35'i (%31) geleneksel düzeyde, 29'u (%26) gelenek sonrası düzeyde yer alırken 5'i (%5) herhangi bir düzeye yerleştirilememiştir.

Masallar bireyin değil toplumun ürünüdürler, dolayısıyla onlardan hareketle bireysel değil toplumsal ahlaka dair veriler ortaya çıkar. Bu gerçekten hareketle yapılan incelemenin sonucu değerlendirildiğinde yöre insanlarının ahlaki gelişim düzeyi bakımından en alt seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelemeler sonucunda 112 kahramandan 40'ının davranışları “saf çıkarıcı”, 20'sinin “evrensel ahlak”, 19'unun “iyi çocuk”, 16'sının “kanun ve düzen”, 9'unun “sosyal sözleşme ve yararlılık”, 3'ünün davranışları da “itaat ve ceza” eğilimi evrelerinde yer alırken 5 kahramanın davranışları Kohlberg'in herhangi bir evresine yerleştirilememiştir.

İlgili verilerden hareketle bireysel ve toplumsal bilinçaltında idealize edilen masal kahramanlarının en fazla “saf çıkarıcı” evrede yer alması, masal kahramanlarının aslında ideal olmadıklarını göstermektedir. Ayrıca saf çıkarıcı ana kahramanların çocuklara olumsuz rol model oldukları ve çocukların ahlaki gelişimlerini de olumsuz yönde etkileyecekleri söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir masalları, Lawrence Kohlberg, Kohlberg'in zihinsel ahlaki gelişim düzeyleri / evreleri, Erol Güngör, ahlak sosyolojisi, halkın ahlakı.

ABSTRACT

EXAMINATION ACCORDING TO KOHLBERG'S THEORY OF MENTAL MORAL DEVELOPMENT OF FAIRY TALES COLLECTED FROM KIRŞEHİR

Ph. D. Thesis

Preparer: Meltem YILMAZ

Advisor: Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

2019- xvii+394

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Jury

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Namık ASLAN

Fairy tales reflecting the wisdom of society, not the individual, the psychology, spirit, sociology, morality, etc. of the people they contain a lot of information on topics. Readers / listeners begin to learn through fairy-tale heroes which society accepts actions as right or wrong, which beliefs, customs, traditions and values, and which motifs and symbols are traditionalized.

Universal and cultural values, prejudices, the existence of people of different characters, the reasons behind their actions, in short, tales that tell everything about human to humanity, are role models to children through heroes. They can affect children's language, mind, morality, personality and social development positively or negatively.

In this study, fairy tales collected from Kırşehir were examined according to Kohlberg's theory of mental moral development by using a method other than stereotyped methods. In this context, first of all, fairy tales were compiled at the field and 100 fairy tales were transcribed. Then, Kohlberg's theory of moral development is examined, researched and studied, the formation of the specified theory, stages and levels were explained in detail. Then, the behavior of the main heroes of the tales idealized in the individual and social subconscious were examined according to the intentions under the behavior. in this way it was tried to be determined how ideal the moral of the heroes are. Comments were made on the underlying factors of the moral behavior of the heroes and the benefits and harms of compiled tales on the moral development of children. The moral development structure, moral values, cultural prejudices, distorted relations and so on of the region are examined through fairy tales examined in the context of their cultural contexts. Information was obtained and "people's morality" and "moral development level" were tried to be revealed. In 86 of the 100 fairy tales, events develop around one main hero, while 13 develop around two main heroes and two develop three main heroes. The moral development levels of these main heroes were classified according to Kohlberg's stages and examined under 10 titles. As a result of the

examinations and evaluations, 43 (38%) of 112 heroes were at the pre-tradition level, 35 (31%) at the traditional level, 29 (26%) at the post-tradition level, and 5 (5%) at any level not placed.

Fairy tales are not the product of the individual but of the society, so the data arise from them is on social morality, not the individual. When the result of this analysis is evaluated, it is concluded that the local people are at the lowest level in terms of moral development level. As a result of the investigations, the behaviors of 40 of 112 heroes were “the instrumental relativist orientation”, 20 were “the universal-ethical-principle orientation”, 19 were “good boy-nice girl orientation”, 16 were “the law and order orientation”, 9 were “the social-contract, legalistic orientation, generally with utilitarian overtones”, 3 were “the punishment and obedience orientation” while the behaviors of the 5 heroes could not be placed in any stage of Kohlberg.

Based on the relevant data, the fact that fairytale heroes idealized in the individual and social subconscious are in the “pure interest” stage shows that fairy tales are not ideal. In addition, it can be said that the naive main heroes are negative role models for children and will affect the moral development of children negatively.

Key Words: Kirsehir tales, Lawrence Kohlberg, Kohlberg’s intellectual moral development levels / stages, Erol Gungor, sociology of morality, public morality.

ÖN SÖZ

Masallar, gelecek nesillere kültür, değer ve tecrübe aktarımında önem arz ederler. Nasıl ki şoför adayları trafiğe çıkmadan önce simülasyon üzerinde sürüş deneyimi kazanıyorlarsa masalları okuyan / dinleyen çocuklar da insan ve insan hayatına dair hayat deneyimi kazanırlar. Çocuklara yetişkinlerin eylemlerinin sebeplerini anlatan somut örnekler sunarlar. Masalların dolaylı yolla anlatma özelliği hem düşünmeyi hem de zihinsel gelişimi artırır. Ayrıca bir masalı dinleyenler / okuyanlar, kahramanlar gibi hissetmeyi, onların eylemlerinin altındaki gerekçeleri anlamayı ve empatilerini geliştirmeyi öğrenirler. Bu bağlamda masallar, bireylerin zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişimine önemli derecede katkı sağlarlar.

Masalların büyü ya da büyü gücü henüz tam anlamıyla çözülmüş değildir. Neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan bu tür, değişen kültürel ve teknolojik şartlar dâhilinde sürekli dönüşerek, kendini güncelleyerek varlığını sürdürmüştür. Etkisi ve gücü yüksek olan bu türün çapı da adı da küçümsenir. Masalın perde önünden ziyade perde arkasının önemi çoğu kişi tarafından fark edilmez. Çünkü soyut fikirleri somutlaştırarak anlatan, sembol diliyle örülen bu türün şifrelerini çözmek için yeterli donanıma sahip olmak gerekir.

Çalışmamızın başında Kırşehir'den derlediğimiz masalları, yapı, muhteva ve işlevsel özellikleriyle incelenmeyi düşündük fakat daha sonra bu inceleme yönteminden vazgeçtik. Çünkü Türk halk edebiyatı lisansüstü tez çalışmalarının genellikle izlek analizi ve motif araştırmalarına dayandığını tespit ettik. Biz, bu kalıplardan sıyrılarak masalları farklı bir bakış açısıyla okumak ve incelemek istedik. Bundan hareketle de yeni bir inceleme yöntemine ihtiyaç duyduk. Ahlak gelişimine duyduğumuz ilgiden dolayı Kohlberg'in zihinsel ahlaki gelişim kuramıyla yollarımız kesişti. Yaptığımız araştırmaların, incelemelerin ve uzman görüşlerinin sonucunda da ilgili kuramın masallara uygulanabileceğini fark ettik. Böylece masalları hem farklı bir bakış açısıyla okumaya hem de yeni bir masal inceleme yöntemi geliştirmeye çalıştık.

Çalışmamızın temel amacı, masallarda idealize edilen ana kahramanların, ahlaki açıdan ne kadar ideal olduklarını belirlemek ve onların çocukların ahlaki gelişimine ne derecede katkı sağladıklarını ya da ket vurduklarını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca, masallar aracılığıyla yörenin ahlaki gelişim yapısı, ahlaki değerleri, kültürel önyargıları vb. hakkında bilgi edinmek istenmiştir. Bunu yaparken de karşımıza çıkan ahlaki semboller

farklı disiplinler aracılığıyla çözümlenmeye, ahlaki davranışların temelinde yatan etmenlere değinilmeye çalışılmıştır. Kültürel bağlamları dâhilinde incelenen masallar aracılığıyla “halkın ahlakı” ve “ahlaki gelişim düzeyi” ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda Lawrence Kohlberg’in kuramını derlenen masallara ve masal kahramanlarına uygulayarak bir ilke imza atmaya çalıştık. Kohlberg’in insanlığın ahlaki gelişimini göstermek amacıyla oluşturduğu kuramının, masal dünyasının kahramanlarına da uygulanabiliyor olması ve kuramda yer alan her düzeyin masal dünyasında da karşılığını bulması, masalların gerçeğin izdüşümü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmamız kısa bir “Giriş”in ardından üç ana bölüm ile “Sonuç ve Öneriler” bölümünden oluşmaktadır. Birinci bölümde ahlak kavramına, ahlak ile psikoloji ilişkisine değinilmiş ardından da Kohlberg’in kuramının teşekkülü ve düzeyleri eleştirel olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde, masalların ana kahramanlarının davranışları, Kohlberg’in ahlaki gelişim düzeyleri kuramına göre incelenmiştir. Kahramanların ahlaki gelişim düzey ve evreleri onların davranışlarının altındaki niyetlere göre belirlenmiş ve elde edilen veriler, 10 başlık altında ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Her masal kahramanının ahlaki gelişim düzeyi ve evreleri yapılan grafik ve tablolarla anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, masalların ahlaki iletileri, kahramanların davranışlarının altındaki psikolojik ve kültürel sebepler anlatılmaya çalışılmıştır.

“Metinler” başlıklı üçüncü bölümde, hepsi sözlü gelenekten derlenen 100 masal metnine yer verilmiştir. İlgili bölümde yer alan masallar yapılacak ağız çalışmalarına kaynaklık edebilsin diye fonetik alfabe kullanılmadan Kırşehir ağzıyla yazılmıştır.

“Sonuç ve Öneriler” bölümünde, inceleme bölümünde yapılan grafik ve tablolardan elde edilen veriler değerlendirilerek tespitler yapılmıştır. Masalların ve ana kahramanlarının okuyucuların / dinleyicilerin ahlaki gelişimine etkileri hususunda görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmamız masalları anlatan kaynak kişilere ait bilgilerin yer aldığı “Kaynak Kişiler Listesi”, metinlerde geçen yöresel kelimelerin anlamlarının yer aldığı “Sözlük”, “Kaynakça” ve “Öz Geçmiş” ile sona ermektedir.

TEŞEKKÜR

Doktora tez çalışmasının planlanması ve hazırlanması konusunda teşekkürü borç bildiğim değerli kişiler bulunmaktadır. Teknolojik gelişmelerle beraber yok olmaya yüz tutmuş masalları derleterek onları ölümsüzleştirme fırsatını veren, çalışmanın konu seçiminden sonucuna kadar heyecanıma ortak olan, karşılaştığım her güçlükte masallardaki Hızır gibi imdadıma yetişen, sorduğum her soruya sabırla ve içtenlikle cevap verip yol gösteren, başaracağıma inanan ve sonsuz bir güvenle beni motive eden, bilgi ve davranışlarıyla bana örnek olan Kıymetli Hocam, manevi babam Prof. Dr. Salahaddin Bekki'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Bilgi, birikim ve yol göstericiliği ile fikirlerini esirgemeyen, her telefonuma bir ders saati kadar zamanı sığdıran Sayın Hocam Prof. Dr. Nedim Bakırcı'ya teşekkür ederim.

Çalışmanın yönteminden sonuna kadar uzman görüşüne başvurduğum, yaklaşık iki yıl boyunca benimle ilgilenen, yol gösteren, konuyla ilgili okumam gereken kaynakların temininde yardımcı olarak ufkumu açan, her koşulda yardım ve desteğini esirgemeyen, azmi, zekâsı ve insanlığıyla hayranlık uyandıran psikolojik danışman Şeref Baran'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Destek ve teşvikleriyle çalışma verimimi artıran, beni Şeref Baran'la tanıştıran, Sayın Hocam, Dr. Öğr. Üyesi Maksut Yiğitbaş'a teşekkür ederim.

Çalışmaya görüşleriyle katkı sağlayan, Sayın Hocalarım Doç. Dr. Ezgi Metin Basat ile Dr. Öğr. Üyesi Namık Aslan'a teşekkür ederim.

Lisans eğitimimden bugüne kadar yoluma ışık tutan, yüreği baba, disiplini asker ocağı olan Kıymetli Hocam Prof. Dr. M. Fatih Köksal ile Halk edebiyatı alanında yetişmeme katkı sağlayan Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya'ya teşekkür ederim.

Yüz yüze gelerek tanıma fırsatına nail olduğum bana gönüllerini, zihinlerini ve sofralarını açan masal anlatıcılarına da teşekkürü borç bilirim. Derleme çalışmasına başladığım günden bugüne kadar ahirete göç eyleyen masal ataları ve analarını rahmetle anarım. Bilhassa masal anası rahmetli Şevkiye Seyfeli'ye ait masalların ses kayıtlarını benimle paylaşmaktan çekinmeyen Öğr. Gör. Mahmut Seyfeli Bey'e teşekkür ederim.

Tezin düzenleme ve tashih işlemlerinde yardımcı olan değerli öğrencim Aybüke Şeyma Kozan'a emeklerinden ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Derleme esnasında masal anlatıcılarına ulaşmam hususunda bana yardımcı olan öğrencilerim Nur Sema Yaman ve Özgenur Altuntaş ile kaynak kişi künyelerinde de isimlerini zikrettiğim arkadaşlarım Zeynep Çanlı, Nazife Tekeli, Gamze Aktaş ve Semra Yalçın'a da teşekkür etmek benim için büyük bir mutluluktur.

Yıllar boyunca odaya kapanıp çalışmama ses çıkarmayan, adeta elimi soğuktan sıcağa vurdurmayarak bana çalışma imkânı sağlayan, zihnim açılsın diye sabahlara kadar yanımda Kur'an okuyan, hafta sonlarını bile benimle okulda geçiren eli öpülesi baş tacı annem Kiraz Yılmaz ile başaracağıma olan sonsuz inancı ve güveniyle beni manevi olarak destekleyen babam Erol Yılmaz'a da ömürlük teşekkür ederim.

Meltem YILMAZ / 2019

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
TEŞEKKÜR	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: AHLAK KAVRAMI VE KOHLBERG'İN ZİHİNSEL AHLAKİ GELİŞİM KURAMI	7
I.1. AHLAK KAVRAMI	7
I.2. AHLAK VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ	12
I.3. KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM KURAMININ TEŞEKKÜLÜ	19
I.4. KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM KURAMININ DÜZEYLERİ	31
I.4.1. Gelenek Öncesi Düzey (Preconventional Level).....	35
I.4.1.1. Birinci Evre: İtaat ve Ceza Eğilimi (The Punishment and Obedience Orientation).....	35
I.4.1.2. İkinci Evre: Saf Çıkarıcı Eğilim (The Instrumental Relativist Orientation) .	36
I.4.2. Geleneksel Düzey (Coventional Level).....	37
I.4.2.1. Üçüncü Evre: İyi Çocuk Eğilimi (The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation)	37
I.4.2.2. Dördüncü Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi (The “Law and Order” Orientation).....	38
I.4.3. Gelenek Sonrası Düzey (Postconventional Level)	38
I.4.3.1. Beşinci Evre: Sosyal Sözleşme ve Yararlılık Eğilimi (The Social-Contract, Legalistic Orientation, Generally with Utilitarian Overtones)	39
I.4.3.2. Altıncı Evre: Evrensel Ahlak İlkesi Eğilimi (The Universal-Ethical-Principle Orientation)	40
BÖLÜM II: KIRŞEHİR'DEN DERLENEN MASALLARIN KOHLBERG'İN KURAMINA GÖRE İNCELENMESİ	42
II.1. Ana Kahramanları İtaat ve Ceza Evresinde Yer Alan Masallar	44

II. 2. Ana Kahramanları Saf Çıkarıcı Evrede Yer Alan Masallar	47
II. 3. Ana Kahramanları İyi Çocuk Evresinde Yer Alan Masallar	66
II. 4. Ana Kahramanları Kanun ve Düzen Evresinde Yer Alan Masallar	80
II.5. Ana Kahramanları Sosyal Sözleşme/Yararlılık Evresinde Yer Alan Masallar	84
II.6. Ana Kahramanları Evrensel Ahlak Evresinde Yer Alan Masallar	88
II.7. Ana Kahramanları Ahlaki Gelişim Gösteren Masallar	102
II.8. Ana Kahramanları Aynı Ahlaki Gelişim Evrelerinde Yer Alan Masallar ...	122
II.9. Ana Kahramanları Farklı Ahlaki Gelişim Evrelerinde Yer Alan Masallar ..	126
II.10. Ana Kahramanlarının Davranışları Herhangi Bir Ahlaki Gelişim Evresine Oturtulamayan Masallar	136
BÖLÜM III: MASAL METİNLERİ	149
III.1. ÇİNGENE KIZI	149
III.2. BİR ADAMIN TEK KIZI	150
III.3. SOY GÜZELİ	152
III.4. KURNAZ TİLKİ	153
III.5. DEV ANASI	153
III.6. AHMET KARDEŞ	158
III.7. HASANDIR HASAN	160
III.8. KELOĞLAN İLE ARAP	161
III.9. DİL RUBA İLE YUSUF	163
III.10. KELOĞLAN	167
III.11. KELOĞLAN İLE KÖSE	169
III.12. KÖTÜ KIZ KARDEŞ İLE İYİ KIZ KARDEŞ	172
III.13. MAYMUN GELİN	174
III.14. HERTE, VERTE VE BİTTE	177
III.15. EDİ İLE BÜDÜ	179
III.16. MAHMUTOĞLU	181
III.17. AHMET ÇOCUK	182
III.18. KELOĞLAN İLE BEZİRGÂNLAR	185
III.19. ÜÇ KIZ ÜÇ ÇİÇEK	187
III.20. YEDİ YIL ÖLÜ BAŞI BEKLEYEN KIZ	188
III.21. KIRK GÜN ÖLÜ BAŞI BEKLEYEN KIZ	190
III.22. YEDİ KARDEŞİN BİR BACISI-I	192
III.23. YEDİ KARDEŞİN BİR BACISI -II	197

III.24. KUYUDAKİ YUSUF	198
III.25. ERKEK KILIĞINA GİREN KIZ.....	201
III.26. HÜRİ KIZI-I.....	202
III.27. HÜRİ KIZI -II.....	205
III.28. TEMBEL AHMET.....	208
III.29. AR DAMARI	209
III.30. HURŞİT İLE MAHMURE.....	211
III.31. ZAARIN UŞAHLARI.....	213
III.32. ŞEMŞİ BAANI	214
III.33. BALIĞIN BAŞI.....	219
III.34. ŞABADAN	221
III.35. TİLKİ İLE ASLAN.....	223
III.36. ÖKSÜZ KIZ	224
III.37. ÂŞİK GARİP İLE TELLİ SENEM.....	227
III.38. PADİŞAHIN PİŞMANLIĞI.....	229
III.39. KARA AHMET	233
III.40. EŞE FATMA.....	242
III.41. TÛCCAR VE KARISI.....	244
III.42. KIYMETLİ TUZ.....	246
III.43. KIRK YALAN.....	247
III.44. PERİ OĞLU	248
III.45. SABIRLI KIZ	250
III.46. LEBBİ GULAH.....	252
III.47. LÛZUMSUZ AĞA	253
III.48. VEFALI KIZ	254
III.49. BEY BÖYREK	257
III.50. AKILLI OĞLAN İLE DELİ OĞLAN	261
III.51. İNSANOĞLUNA İYİLİK YARAMAZ.....	263
III.52. KEÇELİ KIZ.....	264
III.53. MILİHLİ ÇEŞME.....	266
III.54. PADİŞAHIN RÛYASI.....	267
III.55. SİHİRLİ YÜZÜK.....	269
III.56. SALMAN	270

III.57. YETİMİN AHI	272
III.58. AT, TİLKİ VE KURT.....	275
III.59. HER ŞEYDE BİR HAYIR VARDIR	275
III.60. SAF ADAM.....	276
III.61. CAHİL İMAM.....	277
III.62. SERÇE İLE ASLAN.....	278
III.63. DÜNYA KİMSEYE KALMAZ	278
III.64. KİM NE EDERSE KENDİNE EDER.....	279
III.65. HELAL KAZANCIN ÖNEMİ	279
III.66. AKIL OKULU	280
III.67. YAŞADIĞIN GİBİ ÖLÜRSÜN	281
III.68. GENÇLİKTE Mİ KOCALIKTA MI.....	282
III.69. İKİ KÖSE	285
III.70. ŞER MEMMET.....	286
III.71. ÜÇ FASULYE	288
III.72. YAMYAM KIZ	288
III.73. NEYDİM NE OLDUM NE OLACAĞIM.....	290
III.74. KURNAZ KUŞ	291
III.75. SANDIKTAN ÇIKAN KIZ	292
III.76. KARA KEÇİ.....	294
III.77. BİLGİN İHTİYAR.....	295
III.78. KIRK KARDEŞ	296
III.79. İSMAİL İLE GÜLİZAR.....	302
III.80. ÇİLPARA.....	304
III.81. ALİ MİÇÇİK.....	307
III.82. CİNGÖZ KERVANCI.....	308
III.83. OF HOCASI	309
III.84. BALIĞIN SÜTÜ.....	310
III.85. KABAK İLE KAVAK	312
III.86. SARI ÖKÜZ	313
III.87. AARİ ZALHA	315
III.88. NOHUT OĞLAN	318
III.89. AÇ KURT	320

III.90. TIRPAN	321
III.91. MURADINA NAİL OLMAYAN DİLBER.....	321
III.92. YALANCI ODUNCU İLE DÜRÜST ODUNCU.....	324
III.93. KURNAZ GELİN.....	325
III.94. TİLKİ İLE KURT	326
III.95. ALTIN YUMURTLAYAN TAVUK	327
III.96. AYAĞINA DİKEN BATAN HOROZ.....	327
III.97. KEÇİ İLE OĞLAKLARI.....	328
III.98. PERİLİ EV	329
III.99. ALTIN SAÇLI KIZ.....	330
III.100. PİRE İLE BİT	333
SONUÇ VE ÖNERİLER	334
KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ	340
KAYNAKÇA.....	343
SÖZLÜK	351
ÖZ GEÇMİŞ	393

TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 Freud'un Kişilik Gelişimi Düzeyleri.....	30
Grafik 1.2. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Düzeyleri.....	30
Grafik 2.1. Tek Ana Kahramanlı Masalların Ahlaki Gelişim Evreleri	101
Grafik 2.2. Tek Ana Kahramanlı Masalların Ahlaki Gelişim Düzeyleri	101
Grafik 2.3. Ahlaki Gelişim Gösteren Ana Kahramanların Evreleri	120
Grafik 2.4. Ahlaki Gelişim Gösteren Ana Kahramanların Düzeyleri	121
Grafik 2.5. Ahlaki Gelişim Evreleri Aynı Olan Kahramanlara Bağlı Masallar	125
Grafik 2.6. Aynı Evrelerde Yer Alan Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri ...	125
Grafik 2.7. Ana Kahramanları Farklı Ahlaki Gelişim Evrelerinde Yer Alan Masallar ...	134
Grafik 2.8. Farklı Evrelerde Yer Alan Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri...	135
Grafik 2.9. Ana Kahramanlarının Davranışları Herhangi Bir Gelişim Evresine Oturtulamayan Masallar	140
Tablo 2.1. Kırşehir Masallarındaki Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri Kuramına Göre İncelenmesi	141
Grafik 2.10. Kırşehir'den Derlenen Masalların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Evrelerine Göre Dağılımı	148
Grafik 2.11. Kırşehir'den Derlenen Masaların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Düzeylerine Göre Dağılımı	148

KISALTMALAR

bk.	bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
E.T.	Erişim Tarihi
Ed.	Editör
G.T.	Görüşme Tarihi
Haz.	Hazırlayan
s.	Sayfa
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
yty.	yayın tarihi yok
yyy.	yayın yeri yok

GİRİŞ

Masallar, geçmişten günümüze anlatılan, geliştirilen, biriktirilen ve insanlar üzerinde önemli etkileri bulunan bir sözlü anlatım türüdür. Dolayısıyla onlar, dünden bugüne, zihinden zihine, dilden dile ve gönülden gönüle süzülerek gelmişlerdir.

İnsanı insana anlatan masallar, neredeyse bütün kültürlerde yaygın ve uzun ömürlüdürler. Bu yaygınlığın temelinde, hemen her konuda anlatılabilmeleri, sembolik dilinin verdiği büyü gücü, “*dili, dini, cinsiyeti ne olursa olsun herkesin kabul edebileceği erdem, hüner, adalet, iyilik, doğruluk gibi evrensel değerleri*” (Yılmaz, 2016: 643) taşımaları, soyut fikirleri somutlaştırarak zihne etki etmeleri ve orada uzun yıllar yaşamaları, çeşitli işlevleriyle insanların psikolojik, fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları gibi etmenler vardır.

Bireyin değil, toplumun bilgeliğini yansıtan masallar, halkın psikolojisi, ruhu, sosyolojisi, ahlakı vb. konulara dair pek çok bilgiyi barındırırlar. Çünkü masal anlatıcıları, çevrelerinde gördükleri, yaşadıkları ya da yaşanabilecek olası durumları masallara yansıtırlar. Dolayısıyla anlatının kahramanlarını da olaylarını da çevrelerinden yani hayatın içinden seçerler. Bu bakımdan her masal, bir yaşamışlık içerir.

M. J. Herskovitz’i halk anlatılarındaki gerçekliği ve çok anlamlılığı “*Aslında gerçek anlamda halk anlatıları sistematik olarak incelendiğinde, bir halkın kendi yaşam biçimiyle ilgili derinlemesine bilgi veren, etnografyasıdır.*” (Yavuz, 2013: 1) sözleriyle ifade eder.

Tahir Alangu’nun *Kara Yılan*¹ masalının sonunda söylediği, “*Masal bir bahane, hayattır dökülüp saçılan orta yere*” (Alangu, 1990: 243) ifadesi de masal ile hayat arasındaki ilişkiyi açıklar niteliktedir.

Melek Özlem Sezer (2012: 11-13) masalı, “*bir hayal disiplini*”, “*özgürlüğüne düşkün isyankâr bir çocuk*” ve “*doğurganlığı sınır tanımayan dişi bir konu*” olarak niteler. O, masallardaki simgelerin ve ideolojik altyapıların önemine değinerek, sembol dilinin masalın hayal dünyasından daha şaşırtıcı anlamlar içerdiğine, bu dilin çözülmesiyle alt bene verilen iletilerin daha net anlaşılacağına dikkat çeker.²

¹ İlgili masal metni için bk. Alangu, 1990: 224-243.

² İlgili çalışma, masalarda arzulan durum ve olayları farklı disiplinlere ait bakış açılarından yararlanarak çözümlemeye çalışır. Masalarda uyuyan güzellerin niçin öpüldüğü, yuvadan ayrılmanın ne anlama geldiği, bağımlı kadınlardan bağımsız kadınlara geçiş serüveninde neler yaşandığı vb. konulara dair yapılan çözümlemeler bunlardan sadece birkaçıdır. Belirtilen çözümlemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Sezer, 2012: 24-57.

Masallarda imalı bir iletişim, sembolik bir dil vardır. Bunlar dinleyicilerin / okuyucuların masalı kendi potansiyelleri dâhilinde anlamalarını, ondan ders çıkarmalarını ve anlatıcıların açıkça anlatamadığı durumları ifade etmelerini sağlar. Bu bağlamda Üstün Dökmen'in, masalarda kullanılan örtülü dilin sebebi hakkındaki görüşleri önemlidir. Bu görüş şöyledir:

“Bireyin aklını ipotek altına alan toplumsal baskılar karşısında ve insanların Yetişkin Yetişkin’e iletişimde bulunamadıkları ortamlarda imâlî iletişimde bulunmak, âdetâ bir can simidi olagelmıştır. [...] imalı örtük / iletişimler, her hâlde insanın bir ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Kişisel düşüncelerin ifade edilemediği, yani yetişkin olmanın / kişi olmanın yasaklandığı ortamlarda, insanlar imalı iletişime yönelmektedirler. Akıllarını açıkça sergileyemeyenler, akıllarını, neyi nasıl ima edeceklerine harcamaktadırlar.” (Dökmen, 2008: 217, 219-220)

Açıkça anlatılması sakıncalı görülen durumların sembolik bir şekilde anlatılması da masalları gerçek hayatın bir izdüşümü yapar. Dolayısıyla masallar, baskı altındaki benliğin dışı vurum mekânı, boşaltım sistemi ve psikolojik danışmanı gibidirler.

Masalların bireylerin zihinlerindeki ideal dünyayı, toplumsal yapıyı çizme, şekillendirme ve oluşturma işlevleri vardır. Bireyler arzuladıkları dünyayı ve toplumsal yapıyı masallar aracılığıyla anlatırlar. Böylece hem arzularını gerçekleştirirler hem de ruhsal ihtiyaçlarını giderirler.

Masal anlatımı esnasında pek çok nokta boş bırakılır. Çünkü masalların dili genellikle betimlemeye değil eyleme dayalı, hareketli ve yalın bir dildir. Masallardaki hareketliliği genellikle sıfatlardan çok fiillerin kullanımı sağlar. Bu durum dinleyicinin / okuyucunun zihninde boş kalan yerleri kendince hayal etmesine imkân verir. Hayallerin ise mevcut gerçeklerden hareketle oluştuğu düşünüldüğünde, masalarda toplum bilimi açısından çeşitli belgeler vardır denilebilir.

Masallarda genellikle belirli nedenler ve amaçlar için harekete geçen kahramanların başından geçen maceralar anlatılır. Bu bağlamda masallar, kahramanları aracılığıyla başkalarının eylemlerine, duygularına ve zihinsel durumlarına dair bilgileri barındırırlar. Bu yönüyle masalların, duygu, tutum ve değer yargılarını içine alan zihinsel ve duygusal bir alanı vardır denilebilir. Çünkü onlar, bireylerin duygularını ve zihinsel durumlarını harekete geçirirler.

Dinleyiciler ve okuyucular, masal kahramanları aracılığıyla toplumun hangi eylemleri doğru ya da yanlış kabul ettiklerini, hangi inanışları, örf, âdet, tutum, değer vb. benimsediklerini, hangi motifleri ve sembolleri gelenekselleştirdiklerini öğrenmeye

başlarlar. Ayrıca masaldaki mekânsal yakınlık ve dinlenen anlatıdaki aynı kültürel kodlar ile sosyalleşirler.

Kahramanları aracılığıyla dinleyicilerine ve okuyucularına rol model olan masalları akıllı (doğru) ya da akılsız (yanlış) masallar olarak ikiye ayırabiliriz. Doğru ve akıllı masallar, çocukların dil, zihin, ahlak, kişilik ve toplumsal gelişimlerinde olumlu rol oynayan masallardır. Yanlış ve akılsız (kahramanları pasif, kaderci ve zorlukları sadece olağanüstü güçlerin yardımıyla aşabilen) masallar ise çocukların kişilik, ahlak ve zihin gelişimini olumsuz etkileyen masallardır.

Masal dinleyen / okuyan çocuklar, masal dünyasıyla etkileşime geçerler. Bu dünyadaki olayları gözlemleyerek onlara şahit olurlar. Böylece farklı insanların karakteristik özelliklerine, ahlaki yapılarına, duyu ve düşüncelerine dair bilgi edinirler, empati yapabilmeyi ve diğerlerine saygı duymayı öğrenirler. Güzel-çirkin, doğru-yanlış vb. kavramlardan hareketle mukayese ve tasnif yapabilmeyi, sorgulamayı, çıkarım yapmayı ve kahramanları eleştirmeyi öğrenebilirler. Böylece düşünce güçlerini ve anlama yeteneklerini geliştirirler. Bu bağlamda masallar, birçok yönden çocukların gelişimine katkı sağlayan bir türdür ve günümüzde çocukları uyutmak için kullanılan bu tür, aslında uyutmak değil uyandırmak için vardır.

Masallar, yapı (hacim-şekil), muhteva, motif, zaman, mekân, yer, kahraman, inandırıcılık, kutsiyet, olağanüstülük, millîlik vb. çeşitli konulara göre incelenebilirler.³

Bu çalışma, Kırşehir'den derlenen masalların kahramanlarının, ahlaki açıdan ne kadar ideal olduklarını belirlemek ve onların, çocukların ahlaki gelişimine ne derecede katkı sağladıklarını ya da ket vurduklarını ortaya çıkarmak için yapılmıştır. Bunu yaparken de masalarda kullanılan ahlaki semboller çözümlenmeye çalışılmıştır.

Ayrıca sosyolog Mustafa Gündüz'ün “[...] bir toplumun ekonomisi, siyaseti, kültürü ne ise ahlakı da odur veya ahlakı ne ise diğerleri de odur.” (Gündüz, 2010: 59) görüşünden hareketle masallar aracılığıyla yöredeki insanların ahlakı ve ahlaki gelişim düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın temelini ve seyrini inşa etmek amacıyla ilk olarak Kırşehir'den derlenen masallar hakkında bir literatür çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırma ve taramalar sonucunda Kırşehir'den derlenen masallar hakkında lisansüstü tez çalışması ile

³ Dünyadaki ve Türkiye'deki masal inceleme yöntemleri hakkında genel bilgi için bk. Ekici, 2015: 211-218.

kuramsal çözümleyici bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir.⁴ Bundan hareketle çalışmamız, alan çalışmasıyla kuramsal çözümlemeyi bir araya getirmesi bakımından önemlidir. Ayrıca çalışmanın Türk halk bilimi / edebiyatı, karşılaştırmalı masal incelemeleri, psikoloji ve sosyoloji bilimlerine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Doktora tez çalışmasında yer alan masallar, kalıplaşmış yöntemlerin dışında bugüne kadar yapılmayan farklı bir bakış açısıyla okunmaya ve incelenmeye çalışılmıştır. Disiplinler arası bir yaklaşımla monografik bir araştırma ve inceleme yapılmıştır. Masallar aracılığıyla yörenin ahlaki gelişim yapısı, ahlaki değerleri, kültürel önyargıları vb. hakkında elde edilen önemli veriler, örnekleri, sebep ve sonuçlarıyla anlatılmıştır.

Çalışmada yer alan 100 masal metni, alandan derlenmiştir. Derleme işlemi esnasında, yüz yüze görüşme ve gözlem yönteminden faydalanılmıştır. Alanda tespit edilen masalların ses kayıtları fonetik alfabe kullanılmadan Kırşehir ağzıyla yazıya aktarılmıştır.

⁴ Kırşehir'den derlenen masallarla ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalar genellikle derleme ve derlenen ürünleri neşretme mahiyetindedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla en eski masal derleme çalışması, zorunlu göç yasası ile Ankara Üniversitesi'ndeki görevini bırakarak 1944 yılında Kırşehir'e gelen Hindolog Walter Ruben'e aittir. 8 ay Kırşehir'de yaşayan Ruben, buradaki bir ortaokulun (Hangi ortaokul olduğu eserde belirtilmemiştir) müdürünün ve Türkçe öğretmenin desteğiyle 15-18 yaş arasındaki son sınıf öğrencilerinden efsane ve masal yazmalarını rica eder. Öğrencilerin yazdığı 39 anlatıya daha sonra *İç Anadolu'da Küçük Bir Eskiçağ Şehri Kırşehir* adlı eserinde yer verir. Bu anlatılardan 34'ü masal özelliği taşımaktadır. Bunlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ruben, 2014: 211-214; 217-235. Yeşil Yelpeze ile Lale Cami adlı iki anlatı ise masal motifleriyle birlikte efsane türüne ait veriler de bulunmaktadır (Ruben, 2014: 214-215). Eserde yer alan masallar, öğrenciler tarafından çevrelerindeki kişilerden derlenerek yazılmıştır. Masal metinlerinin sonunda "Hikâyede İşlenen Ahlaka Dair Bazı Notlar" başlığı altında kahraman ve konu odaklı kısa bir değerlendirme yapılır (Ruben, 2014: 236-237). Veysel Arseven tarafından Kırşehir'in muhtelif bölgelerinden derlenen 25 masal *Türk Folklor Araştırmaları* Dergisi'nde neşredilmiştir (Arseven, 1955: 3 / 1220, 1149; 1957: 5 / 1551-1552; 1964: 8 / 3389, 3416-3417, 3445, 3470, 9 / 3529-3530, 3553-3554; 1965: 9 / 3748-3749, 3835-3837, 3862, 3887, 3918, 3951; 1967: 10 / 4123-4123, 4153, 4468, 11 / 4591-4592, 4509, 4565, 4616-4617; 1968: 11 / 4646-4647, 4677-4678, 4702-4704). Arseven'in derlediği masallar üzerine muhtelif incelemeler yapılmıştır. Bunlardan ilki Şahin Köktürk (2004: 371-381) tarafından "Veysel Arseven'in Kırşehir'den Derlemiş Olduğu Masallardaki Atasözleri ve Deyimlerin Eğitimsel İşlevleri" adıyla bildiri olarak sunulmuştur. Diğer inceleme, Nergiz Demir tarafından hazırlanan *Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin 184-366. Sayılarında Yer Alan Masal Metinlerinin İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretim Programına Göre Uygunluğunun Değerlendirilmesi* adlı yüksek lisans tezi içerisinde yapılmıştır. İlgili çalışmada, Arseven'in derlediği 15 masalın ilköğretim ikinci kademe Türkçe öğretim programına uygun olup olmadığı değerlendirilmiş ve inceleme sonucunda 10 masalın uygun, 5'inin ise uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Demir, 2009: 348-349). 1985 yılında M. Güner Demiray (1985: 33-34) tarafından Kurucağaç Köyü'nden derlenen 1 masal, *Türk Folkloru*'nda yayımlanmıştır. Ahmet Caferoğlu (1995: 91-101; 105-109; 116-120; 126-127; 130)'nun *Orta Anadolu Ağzlarından Derlemeler* adlı kitabında Kırşehir'den derlenen 5 masal metnine yer verilmiştir. Mahmut Seyfeli (1995: 103-118)'nin *Kırşehir Halk Edebiyatı Folklor Etnografyası* adlı yüksek lisans tezinde 6; Koray Öcalan (1996: 50-78)'in *Mucur (Kırşehir) ve Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Araştırma* adlı yüksek lisans tezinde 23 adet masal metni bulunmaktadır. Zeynep Çanlı tarafından (2004: 67-282) *Kırşehir Masalları* adıyla lisans düzeyinde önemli bir derleme çalışması yapılmıştır. Çalışmada 101 adet masal bulunmaktadır. Ahmet Günşen (2000: 257-265; 320-321) tarafından hazırlanan *Kırşehir ve Yöresi Ağzları (İnceleme- Metinler- Sözlük)* adlı çalışmada ise 4 masal metni ağız özelliklerine göre incelenmiştir. Aşır Ülger'in *Mucur'dan Derlediği 33 Masal Metni Hatırladım: Kırşehir'den Anlatılar, Masallar, Rivayetler* adlı kitapta yayınlanmıştır. (Ülger, 2010: 13-108) Belirtilen çalışmalarda yer alan masal metinlerine çalışmamızda yer verilmemiş, incelememizde yer alan 100 masal metni alan araştırmasıyla derlenmiştir.

Çalışmada yer alan 100 masalın 84 tanesi tarafımızdan derlenmiştir. Geriye kalan 15 masalın 8'i 2008 yılında tanıştığımız masal anası rahmetli Şevkiye Seyfeli'nin oğlu Öğr. Gör. Mahmut Seyfeli Bey'in bizimle paylaştığı ses kayıtlarından yazıya aktarılmıştır. 7 masal metni ise arkadaşlarımız Zeynep Çanlı, Gamze Aktaş, Nazife Tekeli ve Semra Yalçın tarafından derlenmiştir. Ses kayıtlarının yazıya aktarımından sonra, kuramsal (teorik) araştırma metodu ile Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ardından da masalların ana kahramanlarının davranışları, Kohlberg'in kuramına göre incelenmiştir. Kahramanların ahlaki gelişim düzey ve evreleri onların davranışlarının altındaki niyetlere göre belirlenmiştir. Dolayısıyla inceleme sonucunda elde edilen veriler, sadece ana kahramanlara ait verilerdir. Yapılan grafik ve tablolarla elde edilen veriler, çözümlenerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Masallardaki kahramanların ahlaki gelişim düzeylerini tespit edebilmek için onların belirli bir zihinsel gelişimi tamamlamış olması gerekmektedir. Bu nedenle metinlerdeki cezai ehliyeti olmayan, saf kahramanların ahlaki gelişim evrelerini belirlemek doğru olmayacaktır. Dolayısıyla inceleme esnasında bu tip kahramanlar değerlendirme dışı tutulmuştur.

Türkiye'de Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerinin farklı türlere uygulandığı bir yüksek lisans tezi ve üç makale olmak üzere dört çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, 2001 yılında Sırrı Akbaba tarafından yayımlanan *Farklı Öğretim Kademelerinde Okutulan Masalların Kohlberg'in Moral Gelişim Evreleri Açısından İncelenmesi* adlı makaledir. Belirtilen çalışmada, 1998-1999 öğretim yılında Erzurum'da çeşitli eğitim (okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim) kurumlarında okutulan seçilmiş 30 ahlaki mesajlı masalın öğrencilerin yaşlarına ve ahlaki gelişim düzeylerine uygun olup olmadığı belirlenmiştir (Akbaba, 2001: 42-43).

2003 yılında Göksev Çetinkaya tarafından savunulan *An Analysis of The Moral Development of George Eliot's Characters in Middlemarch According to Lawrence Kohlberg's Theory* (George Eliot'ın Middlemarch Romanındaki Karakterlerin Ahlaki Gelişimlerinin Lawrence Kohlberg'in Ahlak Teorisine Göre İncelenmesi) adlı yüksek lisans tezidir. İlgili çalışmada George Eliot'ın *Middlemarch* romanındaki karakterlerin ahlaki gelişim düzeyleri belirlenmiş ve roman karakterlerinin ahlaki yargı bakımından Kohlberg'in kuramına göre geleneksel düzeyde yer aldıkları tespit edilmiştir. Eliot'un, bireyden ziyade topluma değer veren bir yazar olduğu gerçeği düşünüldüğünde ortaya çıkan sonuç olasıdır (Çetinkaya, 2003: 73).

2016 yılında, Amen filmindeki Riccardo Fontana karakterinin ahlaki gelişim evreleri incelenmiş ve karakterin “evrensel ahlak” evresinde yer aldığı tespit edilmiştir (Sarıaslan, 2016: 335). 2017 yılında ise *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde yer alan kahramanların ahlaki gelişimleri ilgili kurama göre incelenmiş ve kahramanların en çok ahlaki gelişim bakımından geleneksel düzeyin iyi çocuk evresinde yer aldıkları tespit edilmiştir (Dağaşan vd., 2017: 178).

Çalışmamız Lawrence Kohlberg’in kuramının derlenen masallara ve masal dünyasının kahramanlarına uygulandığı bilinen ilk doktora tez çalışmasıdır. Kohlberg’in insanlığın zihinsel ahlaki gelişimini göstermek için oluşturduğu bu kuramda yer alan her düzeyin masal dünyasında da karşılığını bulması, masalların gerçeğin izdüşümü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmada masalların ana kahramanları, ait oldukları evrelere kendi eylemlerine, söylemlerine ve niyetlerine göre yerleştirilmiştir. Masalların ahlaki iletileri, kahramanların davranışlarının altındaki psikolojik ve kültürel sebepler anlatılmaya çalışılmıştır. İnceleme esnasında masallar kendi kültürel bağlamları dâhilinde değerlendirilmiş ve masallar aracılığıyla “halkın ahlakı” ve “ahlaki gelişim düzeyi” ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM I: AHLAK KAVRAMI VE KOHLBERG'İN ZİHİNSEL AHLAKİ GELİŞİM KURAMI

I.1. AHLAK KAVRAMI

Ahlak, felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, teoloji, biyoloji, genetik, eğitim, ekonomi, hukuk, politika gibi birçok alanı ilgilendiren soyut ve disiplinler arası bir kavramdır. Dolayısıyla ahlakın tanımlanması ve açıklanması oldukça zordur. Yapılan sözlük / ansiklopedi ve lügat maddeleri taramaları sonucunda ahlak kelimesinin belirtilen eserlerde hemen hemen aynı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.⁵ Bu anlamlar şunlardır:

1. Ahlak, Arapça yaratılış, tabiat, seciye ve huy anlamlarına gelen “hulk” kelimesinin çoğuludur ve insanın iyi ya da kötü huylarının, davranışlarının genel adıdır.
2. Bir toplumun bireyleri tarafından benimsenen ve uyulması gereken kurallar bütünüdür.
3. Bir toplumda uyulması gereken bireysel ve sosyal kuralları tespit edip inceleyen ilim dalı ya da töre bilimidir.

Doğan Özlem ahlak kelimesini, “*Bir kişinin, bir grubun, bir halkın, bir toplumsal sınıfın, bir ulusun, bir kültür çevresinin vd. belli bir tarihsel dönemde yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren inanç, değer, norm, buyruk, yasa ve tasarımlar topluluğu ve ağı olarak*” (Özlem, 2010: 23) tanımlar. Bu bağlamda, ahlak kavramına geçmişte de günümüzde de insan topluluğunun olduğu her yerde var olan bir kavramdır diyebiliriz.

Sosyolojik açıdan ahlak, iyilik, özgürlük, dürüstlük, eşitlik, adalet, sevgi, saygı, hoşgörü gibi temel değerler üzerine inşa edilen, “*toplumu ve insanları bir arada tutan, onlar arasında ortak değerler ve bağlar yaratan sosyal olguların başı*” (Gündüz, 2010: VI) olarak tanımlanır.

Ahlakın teorik yani soyut kısmıyla felsefe, yaşanan, öğrenilen ve insan ilişkilerini ilgilendiren somut kısmıyla psikoloji ve sosyoloji ilgilenir. Dolayısıyla “*İlkindeki pratiği gözden kaçırma endişesi, son ikisinde ise teoriden yoksun kalma zafiyetini tamamlama kaygısı bunları birbirine muhtaç kılar.*” (Gündüz, 2010: 112).

⁵İlgili sözlük / ansiklopedi ve lügatler için bk. Ayverdi, 2011: 23-24; Gövsa, (yty.): 45; Eyuboğlu, 1995: 15; Türkçe Sözlük, 1998: 1 / 48; Kestelli, 2014: 6; Yurtbaşı, 2013: 23; Çağrı, 1989: 1; Cevizci, 2011: 16.

Ahmet Cevizci felsefe ve ahlak arasındaki ilişkiyi şöyle izah eder:

“Ahlak, bir toplumun töreleşmiş, gelenekselleşmiş yaşama biçimidir. Bu pratiğin teorisine etik adı verilir. Etik, doğru ve yanlış davranışın teorisidir; ahlak ise bu teorinin uygulaması veya pratiğidir. Bu yüzden ahlaki ilkeler yerine etik ilkelerden söz etmek gerekir; aynı şekilde etik değil de ahlaki bir davranış tarzından söz etmek daha doğru olur. Etik bir kişinin belli bir durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgilidir; ahlak ise bu değerleri gerçekleştirme veya hayata geçirme tarzına karşılık gelir. Ahlakın biraz daha yerel olduğu, etiğin ise evrensel olduğu dikkate alınır, çoğu etik düşünürün ahlak olmadan etiğin içeriksiz, etik olmadan da ahlakın yönsüz kalacağı şeklindeki düşünceleri daha anlaşılır hâle gelir.” (Cevizci, 2011: 16- 17).

Anlaşılabileceği üzere ahlak, geçmişten günümüze değişik toplumlarda ferdi ya da toplumsal olarak yaşanan inanç ve görüşleri içerirken felsefe bu ahlak görüşlerini inceleyen, tasnif eden, benzer ve farklı yönlerini mukayese edip eleştiren bilim dalıdır. Bu nedenle, Nicolai Hartmann *“Ahlaklar çokluğuna karşı etik tektir.”* (Akt. Özlem, 2010: 28) der. Etik ve ahlaki muhteva bakımından birbirinden ayırmanın zor olduğu dönemler vardır. Bu sebeple iki kavram arasında ayırım yapmak hem gereklidir hem de tarihsel süreç içerisinde bu iki kavramı ayırt etmek olanaksızdır. Bundan dolayı, *“Her ahlakta bir etik, her etikte de bir ahlak”* vardır (Özlem, 2010: 229).

Ahlakla ilgilenen araştırmacılar, ahlakın “sosyal bir kavram”⁶ olduğu konusunda hem fikirdirler. Ancak mesele, ahlakın sosyal bir kavram olarak incelenip incelenmeyeceği hususundadır. Her disiplin kendine göre ahlaki incelese de ahlak toplumsal törebilim yani ahlak sosyolojisinin inceleme alanına girer. Bu bağlamda sosyolog Mustafa Gündüz’ün değerlendirmeleri önemlidir:

“Sosyal bir olgu olarak ahlak, daha çok ahlak sosyolojisinin ilgisini çekmiş ve çekecektir [...] Ahlakın sosyal bir olgu olarak belirlenmesi, her şeyden önce ahlakın sosyal ile ilişkisinden hatta sosyalin kendisi olmaktan kaynaklanmaktadır. Çünkü ahlak hem insanlar arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin örüntülediği yapıyı düzenlemek amacıyla konulmuş kurallar bütünü hem bundan önce bizatihi insanlar arası ilişkilerin sonucu ortaya çıkmış kurallar bütünü hem de yalnızca insanlar arası ilişkilerde varlık kazanan kurallar bütünüdür [...] Ahlakın sosyal bir olgu olarak açıklanmaya ve anlamaya konu edilmesi artık sosyal ahlak (toplumsal törebilim) disiplinin işi olmuştur.” (Gündüz, 2010: 194, 200-201).

İnsan, toplumda yaşayan sosyal bir varlıktır. Toplum olmadan ahlak olamayacağına göre, ahlak da sosyal bir kavramdır ve ahlakın olabilmesi için toplumun olması gerekir.

⁶ Ahlakın sosyal bir olgu olduğuna dair ayrıntılı bilgi için bk. Gündüz, 2010: 193-238; Durkheim, 2016: 161-176.

Zira birlikte yaşamak bireylerin belirli kurallara, doğrulara ve yanlışlara uymasını gerektirir. Bireyin mutluluğu için de toplumda belirli ahlak kurallarının olması gerekir. Bundan hareketle ahlak kavramı, beraberinde kural kavramını getirir. Ahlak kuralları, bireylerin özgürlüğünü sağlayan ve sınırlayan kurallardır. Bu bağlamda bireyler sadece örf, âdet, kanun gibi toplum düzenini sağlayan belirli ahlak kuralları dâhilinde özgür olabilirler (Güngör, 1998: 105, 134). Bireysel kurallar sayesinde azami özgürlüğe ulaşan insanlar, kendi özgürlükleri için kurallara bağlı kalırlar. Çünkü *“Kuralsız özgürlük insani olmayan bir özgürlüktür”* (Çiftçi, 2007: 176) ve insanların özgürce yaşamaları için bunlara ihtiyaç vardır.

Ahlak kaideleri, insanın ve toplumun daha düzenli ve sorunsuz yönetilmesini sağlayan kaidelerdir. Kurallar toplumda nasıl iletişim kurulması ve yaşanması gerektiğini öğretirler. Bu durum, bir oyunun ancak kurallarına uyulduğu zaman oynanmasına benzemektedir (Çiftçi, 2007: 176). Dolayısıyla ahlak mevcut her sosyal ilişkide vardır ve insanların bir arada uyum, huzur ve güven içinde yaşamaları için gereklidir. Bu yönüyle insanların olduğu her yerde ahlakın olması, suyun olduğu her yerde hayatın olması gibidir (Güngör, 1998: 20).

Ayrıca, ahlak kurallarının bireyin ve toplumun ruhsal mutluluğundaki yeri ve önemi oldukça büyüktür. Ahlakın olmadığı toplumlarda yolsuzluk, haksızlık, ayrımcılık, adaletsizlik kol gezer. Suç oranı artar ve güven ortamı yok olur. Bu bağlamda, Alman sosyal bilimci Hans Freyer’in, *“[...] toplumların, modern dönemleri yaratan kömür, petrol, uranyum gibi enerji birikimlerine ihtiyaçları olduğu kadar, ruhsal, manevi ve ahlaki enerji birikimlerine de ihtiyaçları vardır.”* (Freyer, 1954: 50) ifadeleri oldukça önemlidir.

Ahlakın, bireysel ve toplumsal ahlak olmak üzere iki yönü vardır. İnsanın duygularındaki ahlak bireysel ahlaka girerken davranışlarındaki ahlak daha çok toplumsal ahlaka girer. Evli bir insanın eşine sadece yürek bağıyla bağlanması duygusal yani bireysel ahlakın konusuyken bu insanın eşiyile ilgilenmesi, onun ihtiyaçlarını karşılaması ve evliliğin gerektirdiklerini yapması toplumsal ahlakın konusudur. İnsanların, içinde yaşadığı toplumun ahlakını kendi şahsiyetine göre şekillendirmesi de bireysel ahlaka girer ki bu da ahlakın hem bireysel hem de toplumsal boyutlu olduğunu gösteren bir başka özelliğidir.

Truel, bireysel ahlak kurallarını, *“Başkalarının hakkını garanti altına alan temel ilkeleri yansıtan evrensel ve bağlayıcı kurallar”* olarak tanımlarken, toplumsal ahlak kurallarını *“belirli bir kültüre, gruba ya da kuruluma özgü kurallar”* (Akt. Bee - Boyd,

2009: 667) şeklinde tanımlar. Sadece açık alanlarda sigara içmek, forma ile okula gitmek, cinsiyete göre giyinmek vb. kurallar toplumsal ahlak kurallarındandır.

Gündüz, yeryüzündeki bütün ahlakların iki evrensel özelliği olduğu üzerinde durur. Bunlardan ilki bütün ahlakların bir toplum tarafından oluşturulmasıdır. İkincisi ise ortaya çıktığı toplumdaki insanların davranışlarına kılavuz olmasıdır. Bu durum farklı toplumların farklı davranışları ahlaki kabul edeceğini gösterir. Bundan hareketle, ahlakın kültürel ve yerel boyutlarının olduğu da söylenebilir (Gündüz, 2010: 7).

Her dönemin oluşturmuş olduğu bir medeniyet vardır ve toplumlar gelişmişliklerini kendi oluşturduğu medeniyete göre belirlerler. Medeniyetlerin ahlaki olarak nitelendirdikleri davranışlar arasında ise farklılık vardır: *“Bu günden geriye doğru bakılınca kölelik, adam öldürme ve hırsızlık gibi eylemler, değerlere göre olmasa da, törelere göre ahlaki birer davranış olabilir.”* (Gündüz, 2010: 7).

Ahlak, insan davranışındaki iyinin ve güzelin ortaya çıkmasıdır. Davranıştaki iyi ve güzele ahlak, kötü ve çirkine ise ahlak dışılık adı verilir. Bir toplumdaki bireylerin davranışlarından hangilerinin ahlaki ya da ahlak dışı olduğunu toplumun kültürü, değerleri, inançları, örf-âdet, gelenek-görenekleri, kolektif bilinçaltı vb. unsurlar belirler. Örneğin, evlilik dışı birliktelik bazı kültürlerde ahlak dışı bir davranış olarak görülürken bazılarında bu durum toplumca onaylanan bir davranıştır (Köseoğlu, 2016: 209).

Çingene ya da roman olarak nitelendirilen gruplarda hırsızlığın ahlaki açıdan yanlış bir davranış olarak nitelendirilmediği aksine maharet olarak algılandığı bilinir.⁷ İlkel toplumlarda da insan yemek, basit hatalar sonucunda insanları öldürmek vb. davranışlar görülür. Bu durum ahlaki evrensellikten çıkarıp göreceli bir kavrama dönüştürür. Fakat belirtilen davranışları değer olarak benimseyen toplumlar / topluluklar, genellikle gelişmemişlerdir. Bu tarz toplumlar / topluluklar da üst düzey ahlaki evrelere çıkamazlar. Onların ahlaki kuralları, geneli etkilemez ve evrensel ahlak kurallarında istisnalar kaideyi bozmaz. Evrensel ahlak ilkelerini benimseyenler medeniyet kurmada daha başarılı olurlar.

Ahlak, bireylerin sadece topluma karşı yükümlülüğü değil evrene ve insanlığa karşı da yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük de ahlakın evrensel boyutuna girer. Bu boyut, her insanın doğru kabul ettiği dürüstlük, yaşama hakkı, adalet, eşitlik, özgürlük gibi mutlak geçerliliğe sahip evrensel değerleri içerir (Çiftçi, 2007: 173, 175).

⁷ Sözlü kültür anlatılarında çingenele yüklenen hırsızlık eylemi ile ilgili görüşler için bk. İlhan, Fırat 2017: 270-274.

Ahlak araştırmaları yapan bilim adamlarının bir kısmı ahlakın göreceli olduğunu bir kısmı ilkel kabilelerden günümüze değin gelişme gösterdiğini bir kısmı da kültür farklarının yanlış anlaşılması gerektiğini her kültürde ortak evrensel değerlerin bulunabileceğini belirtir (Şengün, 2018: 25-26).

Erol Güngör, değişen bir dünyada değişmeyen bir ahlak olgusunun varlığının olanaksızlığını ifade eder. Güngör'e göre ahlakın değişimi onun şekil ve muhteva olmak üzere iki boyutlu olmasından kaynaklanır. Yolda karşılaşılan bir kişiyi hafifçe eğilerek ya da şapka çıkararak selamlamak ahlakın şekilsel boyutunu, belirtilen şekiller aracılığıyla nezaket, dostluk ve vefa duygusunun gösterilmeye çalışılması ise ahlakın muhteva boyutunu kapsar. Ahlak kaideleri zamanla şekilsel olarak değişebilir fakat bu kaideler genellikle farklı şekillerle aynı anlamı vermeye çalışır. Toplumun idealinin ise ahlakın şekilsel ya da muhteva bakımından gerçekleştireceği değişmeleri engellemek olduğunu vurgular. Güngör, toplumların ahlakın değişmesiyle değil ahlakın değişmezliği idealini sağlamak için çabalamaları gerektiğini de şöyle açıklar:

“Örf ve âdetler, kanunlar, gelenekler, kısacası sosyal münasebetleri düzenleyen bütün kaideler değişmeye uğradığına göre elbette ahlak da onlarla birlikte değişmiş olacaktır. Bizim ahlakımızla Eskimo'nun ahlakı bir değildir. Bizim bugünkü ahlakımız da birkaç yüzyıl öncesi ahlakımızın tıpkısı değildir. Ahlakın değişmezliğinden bahsederken ahlak kaidelerinin değişmez olduğunu söylemek istemiyoruz. Toplumların ahlakı değişmektedir, fakat toplumların hedefi ahlakı değiştirmemektir. şu hâlde ahlakın değişmesi bir gerek ve bir mecburiyet, ahlakın değişmezliğini sağlamak ise bir idealdir. [...] Pek çok hâllerde şekil değişmekle beraber muhteva ayakta kalıyorsa, bu demektir ki bir takım ahlaki değerler [evrensel] karakterdedir, yani her zaman da geçerli olabilir. Eğer böyle ise ahlakın değişmezliği idealini gerçekleştirebilmemiz için sağlam dayanaklarımız var demektir.” (Güngör, 1998: 97-98).

Anlaşılabacağı üzere, ahlaki rölativizmin olmaması için evrensel ahlakın olması gerekir. Evrensel ahlak ise ancak doğruluk, dürüstlük, sorumluluk, adalet gibi ahlak ilkelerinin mutlak olmasıyla mümkün olur.

İnsanları maddi değil manevi varlıklar bir arada tutar. Ahlak da bir *“inanç ve düşünce sistemi”* (Güngör, 1998: 19) olduğu için manevidir. Ahlakın içerisindeki kuralları belirleyen de inanç ve düşünce sistemidir. İlkel kabilelerde bu inanç mitolojidir. Günümüzde ise dindir.

İnsan iradesi, akli ve davranışlarını kullanabilen seçkin bir varlıktır. Ahlak da insanın iradeli, bilinçli ve davranışlarına göre teşekkül eden bir kavramdır. Sadece bilgiye değil aynı zamanda duygu ve hareket unsurlarına dayanır. İnsan kendisine öğretileni

düşünen, benimseyen ve sorgulayan bir varlıktır. Dolayısıyla ahlak kuralları insan iradesine göre değişebilen kurallardır (Güngör, 1998: 1; Aydın, 2003: 16).

İnsan ahlakı aklıyla anlar. Bernard Gert bu bağlamda ahlakı, “*Ahlak, bütün rasyonel akıl sahibi kişiler için geçerli olup, başkalarını etkileyen, davranışı yöneten ve amaç olarak kötülük ya da acıyı / zararı azaltmaya çalışan gayri formel bir kamusal sistemdir.*” (Gert, 2003: 93) şeklinde tanımlarken Benedictus Spinoza ahlakı, “*akıl düsturuna göre yaşamamızdan gelen iyilik yapma arzusu*” (Spinoza, 2004: 225) olarak tanımlar. Firdevsi ise ahlak ve akıl ilişkisini Şehnâme (1994: 40)’de “[...] *Aklı daima kendine kılavuz yap! Böylece yaraşık almayacak şeylerden kendini korumuş olursun*” sözleriyle izah eder.

Ahlak, sonradan öğrenilen, yaşanılarak kazanılan bir kavram, bir eğitim meselesidir. Çünkü insan, ahlaki davranışları bilmeden dünyaya gelir ve bunları yaşadığı toplumun fertlerinden zamanla öğrenir ve öğrenmeleri sonucunda ahlaki şahsiyetini oluşturur. Ahlaki davranışların toplumdaki farklılık arz etmesi de bunların sonradan öğrenildiğini kanıtlar. İnsan öğrendiklerini de kendinden sonrakilere anlatarak toplumun ahlaki davranışlarını kuşaktan kuşağa aktarır, öğrendiklerini değiştirir ya da düzenler. Dolayısıyla “*Bütün toplum bir okul [...] her insan da bu okulun hem öğrencisi hem de öğretmenidir.*” (Güngör, 1998: 16, 100).

1.2. AHLAK VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ

Erich Fromm, *Kendini Arayan İnsan* adlı kitabında psikolojinin ahlak biliminden yakın tarihte ayrıldığını, geçmişte yaşayan felsefecilerin aynı zamanda psikolog da olduklarını belirtir. Geçmişin psikolog felsefecileri, insan doğasını anlayabilmenin insan değerlerini anlayabilmekten geçtiğine inanırlar. Bundan hareketle Fromm’a göre psikoloji, hiçbir zaman felsefe, ahlak, sosyoloji ve ekonomiden ayrılamaz (Fromm, 2010: 8-10).

Psikoloji, bireyi inceleyen bir ilimdir. Ahlak ise temelde sosyal psikolojinin konusudur. İnsan, toplum içinde insan olma özelliğini taşır. Bu bakımdan toplum içinde yaşayan her bireyin davranışları başkalarını, başkalarının davranışları da toplumu etkiler. Sonuç olarak psikoloji, ahlakın hem toplum üzerindeki hem de toplum içindeki birey üzerindeki etkileriyle ilgilenir.

Her toplumun birbirinden farklı ahlak kuralları vardır. Toplum, bu kurallarını fertlerine muhtelif kurumlar (aile, okul vb.) aracılığıyla öğretir. Fakat her fert bu kuralları kendince benimsediği için bazen ferdin doğrularıyla toplumun doğruları çatışabilir.

Toplum ile fert arasında görülen bu çatışma, toplumun verdiklerinin ferdin beklentilerine uymamasından kaynaklanır. Bu uyumsuzluğa toplumun ahlak kurallarının ferde öğretilmemesi, ferdi vicdan ile toplum vicdanının uyuşmaması, eleştirel düşünmeye başlayan ferdin ahlak anlayışı ile toplumun ahlak anlayışının çatışması vb. etkenler sebep olur. Psikolojinin inceleme alanına, belirtilen çatışmalardaki ferdin ahlaki anlayışı, davranışındaki kusurlar ve uyumsuzluklar girer. Psikoloji, ferdi vicdan ile toplum vicdanı arasındaki uyumsuzluğun giderilmesinde önemli rol oynar (Güngör, 1998: 21, 63, 85-86, 144).

Ahlakın bilgi, davranış ve duygu boyutu olmak üzere üç boyutu vardır. Ahlak, bir kaideler sistemi olduğuna göre insan önce belirli ahlak kuralları hakkında bilgi sahibi olur. Yani bilgi boyutu, bireyin ahlaki kurallar hakkında bilgi sahibi olduğu boyuttur. İşte bu bilgi sahibi olma sürecinde insan belirli ahlak değerlerini öğrenir. Örneğin birey önce hırsızlık yapmak ve yalan söylemek kötü, yaşlılara yardımcı olmak ve dürüst olmak iyidir kurallarını öğrenir. Böylece birey ahlak kurallarına göre davranmayı öğrenir. Bu da ahlakın davranış boyutunu oluşturur. Ahlakın üçüncü boyutunu oluşturan duygu boyutu ise yaptığımız davranışın niteliğine göre iyi ya da kötü bir şekilde içte / vicdanda ya da ruhta oluşur. Yapılan eylem doğru ise insanda “*vicdan huzuru*” kötü ise “*vicdan azabı*” oluşturur. Dolayısıyla ahlakın üç boyutu birbirinden bağımsız düşünülemez (Güngör, 1998: 41). Ancak insanın ahlaki davranışında ahlaki bilgilerden ziyade duygular önemli rol oynar. Çünkü insan, “*Pişmanlık veya vicdan azabı duymadığı takdirde, yanlış ve kötü olarak bildiği hareketleri rahatlıkla yapabilir. [Dolayısıyla] ahlaki davranışın temelini vicdan [oluşturur.] Vicdan bizi hem ahlaki davranışta tutarsızlıklardan kurtarır hem de dışardan bir kontrol olmadan da ahlaklı olmamızı sağlar.*” (Güngör, 1998: 57-59).

İdeal ahlaki gelişme, ahlakın üç boyutu arasında uyum ve denge sağlayabilen kişilerde görülür (Güngör, 1998: 41-42). Bireyin ahlaki anlayışı ile davranışı arasında oluşan uyumsuzluk problem teşkil eder. Psikoloji ilmi bu probleme çözüm üretmede yardımcı olur.

Psikoloji, ahlak mevhumunu “ahlaki davranış” olarak tanımlar. Ahlaki davranış ise, bir toplumun ahlaki değerler sistemi içinde, “*belli ölçüde çevreye ait olan ve ondan belli ölçüde etkilenen bireyin*” (Çiftçi, 2007: 174) davranışdır. Yani psikologlar, ahlaki davranışın oluşumunda çevre faktörünün etkisi üzerinde dururlar.

Psikoloji, ahlakın davranış sürecinin dışında sosyal öğrenme süreciyle de ilgilenir.

Öğrenme süreci yaşamın başlangıcından nerdeyse sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreç dâhilinde de psikolojinin cevap aradığı bazı sorular vardır. Bu sorular şunlardır: “Ahlaki eylem normatif bir davranış olduğuna göre insan bu normları nasıl öğrenmekte ve benimsemektedir? Cemiyetin malı olan ahlak normları yine insanların sosyal münasebetlerinin bir eseri olarak nasıl doğmakta ve gelişmektedir? Ahlak normlarının ve ahlaki davranışların değişmesi hangi temel faktörler çerçevesinde izah edilebilir?” (Çınar, 2013: 219).

Ahlakın ve ahlaki davranışın amaçlarından biri toplumun ve bireyin huzurunu sağlayarak insanların ahenk içinde yaşamalarını sağlamaktır. Dolayısıyla ahlak, bireysel ve toplumsal psikolojiyle direkt ilgisi olan bir kavramdır. Birey ahlak kuralları sayesinde kendi benliğine ya da başkasının benliğine saygı duyar. Ahlaki değerleri sayesinde ahlaki davranış teşekkül eder. Toplumun genel ahlakına aykırı davranışlar cezalandırılarak hem birey hem de toplum kendini güven ve huzur içinde hisseder. Dolayısıyla ahlak kurallarının hiçe sayıldığı toplumlar bireyleriyle birlikte psikolojik anlamda ruhsal çöküşe geçerler (Güngör, 1998: 18, 37-38, 45, 71, 198).

Ahlaki davranış ile ahlak dışı davranışın oluşum mekanizmaları da psikolojinin konusudur. Zira ahlaki davranış bireyin vicdanına bağlı olan davranışken, ahlak dışı davranış bireyin yanlış olarak kabul ettiği bir davranışı işlediğinde suçluluk duygusu oluşturan davranıştır. Vicdan ve suçluluk duygusunun teşekkülü ise gelişim psikolojisinin konusudur (Güngör, 1998: 62-63).

Psikoloji için ahlak, bireyin gelişimiyle ilgili bir problemdir. Bireylerin psikolojik ve sosyal anlamda gelişebilmesi için, belirli bir olgunluğa ulaşması gerekir. Olgunlaşma, yürüme eylemi gibi zaman içerisinde bireyde meydana gelen biyolojik değişimlerdir. Gelişme ise öğrenmeye bağlı, bireyin hayat tecrübesi ve çevresiyle olan münasebetiyle ilgili bir terimdir. Kendi içinde sosyal, duygusal, zihinsel gelişme gibi alanlara ayrılır ve bu alanlar arasında güçlü bir ilişki vardır. Dolayısıyla ahlaki yargı ve davranış, sonradan öğrenilen bir kazanım olduğu için gelişmeyle ilgili bir kavramdır (Çınar, 2013: 220).

Bir davranışın iyi ya da kötü olarak değerlendirildiği her yerde ahlaki bir davranış vardır. Bir insanın, herhangi bir davranış hakkında “iyi” ya da “kötü” şeklinde ahlaki yargıda bulunması demek ise o insanın bu kavramları kavrayabilecek olgunluğa, zekâya ve bilgiye ulaşması demektir. Bu nedenle ahlaki yargı, “Bir psikolojik gelişme meselesidir [ve] insanın zekâsı, bilgisi ve tecrübesi geliştikçe” (Güngör, 1998: 29, 35) artar. Bu

bağlamda yetişkin insanın ahlaki yargısının, zihin yapısı, yaşı, hayat tecrübesi, bilgisi ve olgunluğu ölçüsünde çok yanlı gelişerek değişebileceği söylenebilir. Fakat bir çocuğun herhangi bir davranışın iyiliğine ya da kötülüğüne dair ahlaki yargısı kendi kararı üzerinde her türlü otoriteye sahip kişilerce (anne, baba, Tanrı vb) belirlenir, nettir ve değişmez. Yani bir çocuğun ahlaki yargısı o çocuğun zihinsel olarak kavrama gücüyle ilişkilidir. Ancak belirli bir zihinsel olgunluğa erişen çocuklar kendisine öğretilenleri kavrayabilirler. Bundan hareketle, insandaki ahlaki anlayış, tıpkı yaşamın her anında aynı olmayan insan zekâsına ve zihnine benzer. Belirtilen durumlar ise ahlakın gelişme ve gelişim psikolojisiyle ilgili bir problem olduğunu açıklar (Güngör, 1998: 29-31, 33, 48, 49).

Çocuk ailesinden “*toplumun başka fertleriyle bir arada yaşamının ilk örneklerini*” alır. Ayrıca çocuk ailesi sayesinde ilk defa otorite ile karşılaşır ve “*onların durdurucu ya da cezalandırıcı hareketleri çocuğun daha sonra toplum otoritesine karşı takınacağı tavrı büyük ölçüde*” (Güngör, 1998: 50) etkiler. Çocukta ahlak terbiyesi çocuğun zihni ve duygusal gelişmesi hakkında sağlam bir bilgiye dayanmalıdır ki bu bilgiyi bireylere psikoloji özellikle de gelişim psikolojisi verir. Psikolojinin verdiği bilgilerin kullanılmasını ise pedagoji ilmi yapar (Güngör, 1998: 51).

Ahlak gelişimi hem kişilik hem de zihin gelişimiyle ilgilidir (Bacanlı, 2004: 73). Bu gelişim çocuk yaşta, otoriteyle birlikte başlar ve ömür boyu devam eder. Çocuk için otorite başlangıçta ebeveyn, yetişkin için toplum daha sonra da bireyin iç denetimi yani vicdandır.

Çocukluktan itibaren ben ve diğeri arasında kalan kişi, arada kalma sürecinde belirli ahlaki kurallarla (cinsel kurallar, nezaket ve saygı kuralları vb.) karşılaşır. Bu kurallar, yazılı olmayan, ancak çok geçerli olan ve bireyin gelişiminin temel yapı taşlarını oluşturan örf, âdet vb. kurallardır. Örneğin üç yaşındaki bir çocuk, arkadaşına ait bir oyuncakı alarak farkında olmadan hırsızlık yapar. Bunu normal kabul etmek çocuğun gelişimini olumsuz anlamda etkiler. Fakat çocuğa hırsızlığın yapılmaması gereken bir davranış olduğunu anlatmak ahlaki gelişimini olumlu yönde etkiler.

Ergenlik döneminde ergenin oluşturduğu katı çizgileri olan doğru ve yanlışlar vardır. Gerçek hayatta ise bu kadar katı çizgiler yoktur. Ergen, hayatın daha gerçek yanlarıyla karşılaştığında oluşturduğu katı adalet duygusunu, doğru ve yanlışlarını değiştirir. Dolayısıyla kişi, doğduğunda benmerkezcidir. Sosyalleşmeye başladıkça diğerlerinin varlığı ile ahlak ve ahlak dışı kuralları fark eder ve diğerlerine ve kurallara göre kendi davranışlarını ve ahlaki gelişimini belirler.

Bekir Onur, ahlaki gelişimin sadece bireysel olmadığını bireyin etkileşim içinde olduğu çevreyle de ilişkili olduğunu belirterek ahlak gelişimini, “Çocukların belirli davranışları doğru ya da yanlış olarak değerlendirmelerine rehberlik eden ve kendi eylemlerini yönetmelerini sağlayan ilkeleri kazanmaları süreci” (Onur, 2011: 172) olarak tanımlar. Helen Bee ve Denise Boyd çocuğun doğru ve yanlış öğrenme sürecine kültürel değerlerin kılavuzluk ettiğini belirtir (Bee - Boyd, 2009: 669).

Aliye Çınar ise ahlak gelişimini, “Toplumun tüm değerlerine olduğu gibi uyum değil, topluma etkin bir uyum sağlamak için kendi değerler sistemini oluşturma süreci” (Çınar, 2013: 226) olarak tanımlar. Bireyde ahlakın, bireyin gelişim ve etkileşim süreciyle birlikte oluştuğunu ve ahlak gelişiminin bireye toplumla, çevreyle ve kendisiyle uyumlu olmasını, sorumluluklarının ve iç denetiminin⁸ bilincinde davranmasını sağlayan bir kazanım süreci olması gerektirdiğini ifade eder (Çınar, 2013: 245-247).

Ayrıca Çınar’a göre ahlak gelişimin temel amacı, bireylere evrensel ahlak ilkelerini, adalet, doğru, yanlış gibi kavramları öğretmek bireyin kendine ait doğrular geliştirmesini sağlamaktır. Evrensel ahlak ilkeleri, din, ırk, ülke fark etmeksizin her toplumda geçerli olan sevgi, yardımlaşma, doğruluk, dürüstlük, insan severlik, merhamet vb. değerlerdir. Her bireyin de kendi toplumuna ve evrensel değerlere uyumlu yetiştirilmesi gerekir. Ahlak gelişimin en üst düzeyi, kendi toplum kurallarına ve evrensel değerlere uygun, bağımsız olarak doğru karar verebilen bireylerin bulunduğu düzeydir (Çınar, 2013: 226-227).

Çocukta ahlak gelişimi hususunda tarihte üç büyük felsefe öğretisi gelişmiştir. Bu öğretilerin savunucuları St. Augustine, John Locke ve Jean Jagues Rousseau öncülüğündeki düşünürlerdir. St. Augustine, insanların günahkâr olarak doğduklarını, yetişkinlerin yönlendirmeleriyle iyiyi ya da doğruyu bulduklarını savunur.⁹ John Locke insanların, yansız (nötr) doğduklarını, eğitimlerinin ve yaşantılarının onları doğruya yönlendirdiğini savunur. Jean Jagues Rousseau ise insanların saf ve temiz dünyaya geldiklerini, ahlak dışı davranışlarının yetişkin kaynaklı olduğunu öne sürer.¹⁰ Bu görüşler çağdaş psikolojiyle birlikte yeniden değerlendirilip değiştirilir. İlk görüş Freud’un psikanalitik kuramında, ikinci görüş Skinner ve Bandura öncülüğündeki psikologların

⁸ İç denetim / içten denetimlilik, “herhangi bir durumda, bireyin sonuca etki eden etkenin kendisi olduğu yargısına varması [ve] kişinin toplumsal kurallara göre kendisini denetleyebilmesi” (Çınar, 2013: 247) durumudur.

⁹ Bu görüşte Hristiyanlık inancı bulunur. Hristiyanlık’a göre insan ilk günahın meyvesi olarak doğduğu için günahkârdır ve bu günahından ancak vaftiz edilerek arınır (Taylı, 2013: 174).

¹⁰ Jean Jagues Rousseau’nun görüşü ise İslâm’ın görüşüyle örtüşür. İslamiyet’te de insan dünyaya temiz ve günahsız gelir. Bundan dolayı da yeni doğanlara ve küçük çocuklara “sabi, sıbyan / sübyan” adı verilir (Taylı, 2013: 174).

sosyal öğrenme kuramında, üçüncü görüş ise Piaget ve Kohlberg ile öne çıkan zihinsel gelişim kuramında yansıtılır (Onur, 2011: 172).

Ahlak gelişimi ve ahlaki davranışların oluşum sürecini açıklayan üç temel bilimsel kuram vardır. Bu kuramlar oluşum sırasına göre psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı ve zihinsel gelişim psikolojisi kuramıdır (Çileli, 1986: 10).

Her kuram, ahlak, ahlaki davranış, ahlaki gelişim ve ahlaki olgunluğun farklı yönlerini ele alır ve eklektik (bütünleyici) bir yaklaşımla inceler. Kuramsal bakış açılarına göre ahlak tanımları şöyledir: Psikanalitik bakış açısına göre ahlak, kültürden kültüre değişir ve bireye ait olduğu toplum tarafından aktarılır. Dolayısıyla bu kurama göre ahlak, herhangi bir toplumun kuralları, gelenekleri ve değerleriyken bireyin süper egosudur.¹¹ Sosyal öğrenme kuramcılarına göre ahlak, insan ilişkileri için gerekli olan ve bu ilişkileri düzenleyen kurallar, değerler ve inançlardır. Dolayısıyla bireyin ahlaki insan ilişkileri dâhilinde toplum içinde gelişerek şekillenir, bireyin düşünce ve davranışlarını topluma uygun hâle getirir. Zihinsel gelişim kuramına göre ahlak ise her yerde ve bütün zamanlarda geçerli olan evrensel ilkelerdir. Temelini adalet, saygı gibi evrensel değerler oluşturur (Aypay, 2013: 149-150).

Ahlak gelişiminde öne çıkan üç temel bilimsel kuram, ahlaki davranışların temelinde duygu, bilgi ve hareketin olduğunu ileri sürer. Freud ahlaki davranışın duygu yapısındaki gelişmelerle ilgilenir. Öğrenme kuramcıları, ahlaki davranışın hareket kısmındaki gelişmelerle, zihinsel gelişimciler ise ahlakın zihin yapısındaki gelişmeleri üzerinde dururlar (Çınar, 2013: 222).

Psikanalistler ahlaki davranışın bilinç ve benlik yapısı üzerinde dururlar. Çünkü onların davranışta ilgilendikleri ve önem verdikleri yer bu kısımlardır. Dolayısıyla Freud, benlik gelişimi yapısı ve psikoseksüel gelişim aşamalarına odaklanır. Sosyal öğrenme kuramcıları, kişinin sadece davranışları üzerine yoğunlaşır ve onları düzeltmeye çalışır. Bilişsel gelişim kuramını benimseyenler ise sadece kişinin zihinsel süreciyle ilgilenirler. Bu bağlamda, tırnak yeme davranışını, üç kuramın ilgi alanına göre ele alalım. Psikanalistler, tırnağını yiyen bireyin bu davranışı göstermesinin arkasında yatan sorunlarla ilgilenir. Sorunları öğrenebilmek için, bireyin çocukluğuna ve bilinçaltına iner. Yaptığı tespitlerden hareketle de bu davranışı tedavi etmeye çalışır. Sosyal öğrenme kuramcıları, bireyin tırnak yeme alışkanlığının arkasında yatan sorunlarla ilgilenmez, bu davranışı nasıl

¹¹ Süper ego bilinç ve bilinçaltının birleşimidir. Vicdan ve ego idealinden oluşur. Süper ego çocuğun etrafındaki yetişkinlerle etkileşimi sonucunda gelişir ve toplumsal kuralları ve yasakları barındırır (Kağıtçıbaşı, 2008: 362).

değiştirebileceklerinin üzerinde dururlar. Bu maksatla da davranış merkezli ve davranışı düzeltici uygulamalara yönelirler. Zihinsel gelişim kuramcıları ise, bireyi tırnağını yeme davranışına iten düşüncelerle yani zihinsel süreçle ilgilenirler.

Ahlak gelişiminde kuramcıların değindiği diğer bir kavram ise ahlaki olgunluk kavramıdır. Ahlaki olgunluk, bir kişilik özelliğidir ve bireyleri karşılaşılabilecekleri olası olumsuz dış etkenlerden hem korur hem de olumsuzlukları olumluya dönüştürür. Bireyler bu olgunluğa ahlaki gelişim süreçleri sonucunda ulaşırlar. Fakat ulaşılan olgunluk düzeyi sabit bir düzey olmayıp biyolojik etkenler (kalıtım, çevre, bedensel gelişim, zeka vb.), psikolojik etkenler (empati, vicdan, duygu, düşünce, inanç, kişilik, karakter, benlik vb.), sosyolojik etkenler (aile, akran ve arkadaş çevresi, kitle iletişim araçları, kültür vb.) ve bireyin yaşanmışlıklarına bağlı olarak artarak ya da azalarak yaşam boyu devam eder.¹² Belirtilen etkenler bireyin hem ahlakını hem de ahlaki olgunluk düzeyini belirler (Şengün, 2018: 10, 12, 35-58).

Ahlaki olgunluk ahlaki yargının eyleme dönüşmüş hâlinde olur.¹³ Bu bağlamda psikanalitik kurama göre ahlaki olgunluk, bireyin ego ve süper egosunun sesinin yükselmesi ilkel benliğinin ise sesinin kısılması durumudur. Yani, bilinci ve vicdanıyla hareket eden bireyler ahlaki olgunluğa erişirler. Sosyal öğrenme kuramcılarına göre ahlaki olgunluk bireyin davranışındaki iyinin ve güzelin ortaya çıkması durumudur. Kohlberg'in kuramına göre ahlaki olgunluk ise zihinsel ahlaki gelişim düzeyinin altıncı evresidir ve bireyin var olduğunu hissettiği sahip olduğu değerini hayatı pahasına yaşatmak istemesidir diyebiliriz.

Son dönemlerde gelişim psikologları ve sosyal psikologlar, ahlak gelişimine etki eden faktörleri “duygusal-güdüsel” faktörler ve “bilişsel” faktörler dâhilinde açıklarlar.¹⁴ Ahlak gelişiminde duygusal-güdüsel faktörlerin yeri ve önemine değinen ilk çalışma Freud tarafından, bilişsel faktörlerin önemine değinen ilk çalışma ise Piaget tarafından yapılır. Bu alanda yapılan diğer çalışmalar, belirtilen iki araştırmacının görüşleri temel alınarak geliştirilir (Kağıtçıbaşı, 2008: 361).¹⁵

Ahlak gelişim kuramları arasında en bilinen kuram Lawrence Kohlberg'in zihinsel ahlaki gelişim kuramıdır (Sayraç, 2017: 107).

¹² Ahlaki olgunluk kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şengün, 2018: 31-33.

¹³ Olgun ahlaki bir davranışta bulunması gereken özellikler için bk. Çiftçi, 2007: 204.

¹⁴ Psikanalitik ve sosyal öğrenme kuramına göre ahlaki gelişim hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Çiftçi, 2007: 205-208; Şengün, 2018: 74-78; Çileli, 1986: 15-22; Taylı, 2013: 174-177; Aypay, 2013: 149-150; Bee - Boyd, 2009: 669- 672.

¹⁵ Ahlaki gelişim hakkında Carol Gilligan ve Eliot Truel'in geliştirdiği güncel yaklaşımlar bu duruma örnek verilebilir. Gilligan ve Truel'in yaklaşımları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Taylı, 2013: 191-193.

I.3. KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM KURAMININ TEŞEKKÜLÜ

Lawrence Kohlberg'in hayatını dikkatli bir şekilde incelediğimizde onun ahlak kavramına olan ilgisinin daha lise yıllarında başladığı ve ahlaki gelişim evrelerinin temelini bu yıllarda attığı söylenebilir.

1927 yılında New York'ta zengin bir Yahudi ailenin çocuğu olarak doğan Kohlberg, 1945 yılında lise eğitimini bitirir. Kohlberg daha lise yıllarındayken başkaları tarafından konulan kurallara uymakta başarısız olur. Ancak Kohlberg'in uymadığı kurallar, başkalarının haklarına ve iyiliklerine zarar verecek kurallar değildir. Bu yılın sonunda başlayan ahlak psikolojisine olan eğilimini Tokyo'daki bir konferansta sunar. Sunduğu bildiriye Nermin Çiftçi şöyle özetler:

“Lise çağlarında çiğnediğim yatılı okul kuralları benim için keyfi konmuş, değişmez gelenek kuralları anlamında idi. Bu kurallar, adalet ya da hukuku, genelin iyiliğini korumaktan uzaktı. İçki, sigara, kızlar bölümünü ziyaret gibi kuralları çiğnemekten ikazlar almıştım. Bir öğretmenim Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşleri'ni önerdi. Oradaki ahlaki konular beni çok etkiledi. Özellikle kardeş İvan'ın dini ve ahlaki soruları. Bu sorulara cevap bulamıyordum ve gerçek yaşamı tanımam gerektiğine karar verdim. Gerçek yaşam benim için arkadaşlarla yaz etkinlikleri düzenlemekte, köy çiftliklerinde, cadde inşaatında, uçak fabrikasında çalışmaktı.” (Çiftçi, 2007: 189).

1945 yılında, eğitimine devam etmek yerine Deniz Kuvvetleri'ne katılarak Avrupa'ya gider. Nazilerin Yahudilere, Çingenele ve soylu olmayan halklara yaptığı soykırım Kohlberg için sadece soykırım değil aynı zamanda dünyada o zamana kadar yapılmış en büyük adaletsizliktir. Ordudaki görevini bitirdikten sonra Yahudi göçmenleri yasadışı yollarla Filistin'e kaçıran gemiye gönüllü olarak katılır. İngiltere kanunlarına göre bu eylem yasadışıdır fakat Kohlberg bu kanunların adaletsiz olduğuna inanır çünkü hayati tehlikeleri bulunan ve gidecek yeri olmayan Yahudilerin kaçmak dışında bir çareleri yoktur. Dolayısıyla Kohlberg, *“İngiltere kanunlarını çiğnemekle ilgili herhangi bir ahlaki çatışma yaşamadığımı”* (Akt. Cesur, 2018: 46) belirtir.

Yahudi mültecileri Avrupa'dan İsrail'e götüren Kohlberg, geri dönüşünde İngilizler tarafından Kıbrıs'ta tutuklanır fakat İsrail'in desteğiyle Filistin'e dönerek kısa bir süre Kibbutzlarda¹⁶ yaşar. Ardından da sahte evrakla Amerika'ya dönerek üniversite eğitimine başlar (Taylı, 2013: 171-172).

¹⁶ Kibbutzlar, Yahudi sosyalistler tarafından İsrail devleti kurulduktan sonra oluşturulan, *“İsrail'de, çalışanların iş yaşamı, çocuk yetiştirme, sağlık hizmetleri, eğitim, dinlenme gibi konulardaki planlama çalışmalarına doğrudan katıldığı zirai topluluklardır [ve] herkesten yapabildiği kadar, herkese ihtiyaç duyduğu kadar”* (Budak, 2009: 431) sloganıyla çalışır.

Anlaşılabacağı üzere, Kohlberg'in üniversite eğitimine kadar okuduklarından hareketle dini ve ahlaki sorulara cevap aramaya başladığı, yaşamında bazı kurallara ve yasalara uymayan davranışlar sergilediği görülür. Kohlberg'in uymadığı kurallar başkaları tarafından konulan kurallardır. Kohlberg bu kurallara adil olmadığı ve insan hayatını hiçe saydığı için uymaz. Yasalara karşı gelmenin pişmanlığını yaşamaz. Bütün bunlardan hareketle Kohlberg'in daha 1945 yılında, gelenek sonrasının sosyal sözleşme evresinde bir ahlaki düşünce sistemine sahip olduğu düşünülebilir. Ayrıca, Kohlberg'in kuramının 5. ve 6. evrelerinin temelini zihninde oluşturduğu, bu evrelerin varlığını teyit etmek ve araştırmak istediği için çalışmalar yaptığı da söylenebilir. Belki de Kohlberg, "Kuralların dışına çıkmak ahlakın dışına çıkmak mıdır?" diye sorgulayarak da çalışmalarına başlamış olabilir.

1948'de başladığı Şikago Üniversitesi Psikoloji Bölümünü üstün başarıyla bir yılda tamamlar. Bruno Bettelheim, Carl Rogers ve Jacob Gewirtz'den sırasıyla psikanaliz, hümanist psikoloji, davranışçı eğitime dair dersler alır (Çiftçi, 2007: 189- 190). Eğitimi sonrasında klinik psikolojiye yönelen Kohlberg, bu alanda staj yaparken şef psikiyatristin hastasına uyguladığı elektroşok uygulamasını doğru bulmaz ve bu olaydan sonra klinik psikolojiden uzaklaşır. Yaşadıkları ve gördüklerinden sonra da adaletin görel mi yoksa evrensel mi olduğunu sorgulamaya başlar (Cesur, 2018: 46).

Kohlberg eğitimi dâhilinde birçok filozof okur. Kuramının temelinde okuduğu düşünürlerin görüşleri de bulunur. Bu düşünürler tarihi sırayla Sokrates, Platon, Kant, John Dewey ile John Rawls'tır (Çinemre, 2012: 21, 23). Kohlberg'in ahlak görüşlerini benimsediği bu felsefeciler, davranışların ahlaklılığını akla dayandıran rasyonel ahlakı benimserler (Şengün, 2018: 28).¹⁷

Sokrates ahlakına göre, her insan akıllı olduğu için ahlaklıdır. Dolayısıyla insanlar hakikati ve erdemi kendi içinde aramalıdır. Bunu başarabilen insanların eylemleri adil olur ve yanlış eylemlerinden vazgeçerler. Ayrıca kendini bilen insanın yolu mutluluğa çıkar. Bireyi mutluluğa götüren yol ise erdem / erdemlerdir. Felsefecilere insanın bilgiyi ve dolayısıyla zihnini nasıl kullanması gerektiğini öğreten Sokrates, bireyin yaşadığı toplumun kanunlarına ve geleneklerine yanlış olsa da, bireyi ölüme götürse de uyulması gerektiğini savunur. O, düşünce ve sözlerine uygun hareket ederek Atina'nın başarısız yöneticilerinin verdiği ölüm cezasını kabul eder. Bu, Sokrates'in inandığı davayı yaşayan bir filozof ya da ahlak kahramanı olmasını sağlar (Gündüz, 2010: 128-139).

¹⁷ Tarihsel süreç içinde ortaya çıkan ahlak çeşitleri için bk. Gündüz, 2010: 92-95.

Sokrates'in görüşlerinin, Kohlberg'in kuramındaki akli, ahlaki muhakeme yeteneğini, evrensel erdemleri, adaleti ve geleneksel düzeydeki insanların ahlaki muhakemelerini yansıtmaları bakımından temel oluşturduğu söylenebilir.

Kohlberg'in kuramının oluşumunda Platonun erdem ve adalet hakkındaki görüşleri de önemli bir yer teşkil eder (Çinemre, 2012: 23). Adaletin en önemli erdem olduğuna inanan Kohlberg, Platon'un ideal adalet anlayışı gibi "*iklim ve kültürden bağımsız olarak her yerde aynı [ve] ideal formda*" (Cesur, 2018: 50-51) bir adaleti benimser.

Kohlberg en çok, Kant'ın "*Her insana bir araç değil kendi içinde bir amaç olarak davranın*" görüşü ile Rawls'ın ahlak felsefesindeki "*bilgisizlik perdesi*" kavramından etkilenir. Kohlberg'in ahlak anlayışında adaletin özü insana saygıdan ve evrensellikten oluşur ki bu zihniyetin temeli Kant'a dayanır. Ahlaki müzik sandalyeleri oyununun temeli de Rawls'ın bilgisizlik perdesi kavramına dayanmaktadır (Cesur, 2018: 46-49).¹⁸

Kant'ın ahlak anlayışı deontolojik etik¹⁹, bir diğer ifadeyle ödev etiği olarak adlandırılır. Kant ahlakı, duyum ve duygudan bağımsız sadece akla bağlı rasyonalist bir ahlakıdır. Ancak bütün etiklerde duyum-duygu-akıl üçlüsü ilişki içindedir. Kant'ın duygulardan bağımsız olduğunu belirttiği etiğinde bile "saygı" duygusu önem arz eder (Özlem, 2010: 131-132). Kohlberg'in ahlak anlayışı, "*İnsan muhakemesini temel alan ve insan şahsiyetine saygıyı öngören bir ahlak anlayışı*"dır (Cesur, 2018: 63).

Kant'a göre ahlaki davranış gücünü akıldan alan davranıştır ve yalnızca akıllı varlıklar davranışta iyiyi isterler. İnsanda iyiyi isteyen mekanizma ise ahlaki bilinç yani vicdandır. Bir insan faydaya ulaşmak ya da gizli bir arzuyu gerçekleştirmek için iyiyi ister ve bu amaçlara göre hareket ederse ahlaki davranmamış olur (Öztürk, 1991: 21). Davranışta iyiyi istemenin ölçülerini ise yasalar, kurallar belirler. Kurallar da herkes için iyiyi istediği ölçüde ahlakidir (Gündüz, 2010: 68, 92).

Meral Çiftçi (2007: 193)'nin ifadelerine göre Kohlberg, kendi kuramının Kant'ın duyguları tamamıyla göz ardı eden rasyonalizminden farklı olduğunu, ahlaki yargı ve

¹⁸ Bilgisizlik perdesi kavramı, Rawls tarafından adalet anlayışında hakkaniyeti sağlamak için geliştirilen bir yöntemin adıdır. Bu yöntemde, bireyler arasında eşitlik sağlayabilmek ve bireylere objektif yaklaşabilmek için arka plandaki statü, cinsiyet, kişisel kazanç vb. her türlü bilgi yok sayılarak değerlendirme yapılır. Kohlberg, ahlaki müzik sandalyeleri oyununda ise "*kişinin kendi dâhil diğerleri hakkında herhangi bir şey bilmediği, kendisini ilgili durumdaki her bir kişinin yerine koyarak ve sonrasında kendisinin kimin yerinde olduğunu bilmediği bir durumda, ahlaki ilkeler doğrultusunda davrandığında adaletli bir karar verebileceğini iddia eder.*" (Cesur, 2018: 48). Rawls'ın belirtilen adalet anlayışı ile Kant'ın felsefesi Kohlberg'in "Evrensel Ahlak" evresinin oluşumunda oldukça etkili olmuştur (Çileli, 1986: 63).

¹⁹ Deontolojik etik, bir davranışın sonuçları yerine doğruluğu ya da yanlışlığı üzerine odaklanan etik türüdür (Cevizci, 2003: 100).

adalet anlayışının duygulardan bağımsız oluşamayacağını belirtir.

Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerinin isim ve fikir babası John Dewey'dir.²⁰ Kohlberg'e göre, John Dewey zihinsel ahlaki gelişim kuramını tam olarak ifade eden ilk kişidir. John Dewey'in ahlak gelişimini, zihinsel / bilişsel gelişim olarak adlandırmasının sebebi, ahlak eğitiminin bireyde zihinsel ve ahlaki gelişme göstermesindedir. Dewey'e göre ahlaki davranış, "gelenek öncesi", "geleneksel" ve "gelenek sonrası" olmak üzere üç düzeyde gelişir²¹ ancak Dewey'in görüşleri sadece teoride kalmış, bu görüşler Kohlberg tarafından benimsenmiş, uygulanmış ve geliştirilmiştir (Kohlberg, 1975: 670).

Kohlberg, her psikoloji kuramının felsefi temellerinin olması gerektiğini savunur. Bir psikoloji kuramında basamaklar varsa ve bu kuram alt basamaktan üst basamağa geçmenin niçin daha iyi olduğunu açıklamıyorsa bu kuram Kohlberg için eksik bir kuramdır (Cesur, 2018: 50). Bundan hareketle Kohlberg, felsefeye göre belirlenen ahlaki yargının psikolojik özelliklerini açıklayarak iki disiplin arasında köprü kurar (Çileli, 1986: 12).

Bazı filozoflar ahlak görüşlerini hayat görüşlerinden hareketle oluştururlar. Daha sonra da bu görüşlere uygun davranışlarda bulunurlar (Gündüz, 2010: 96). Kohlberg de gerçek hayatta kuramında öne sürdüğü görüşlere uygun davranışlar sergiler. Bu durum ona psikolog kimliğinin yanı sıra ahlak filozofu kimliğini de kazandırır.

Kohlberg, ahlak gelişimi konusunda felsefecilerin yanı sıra ünlü psikologlardan da etkilenir. Lisans eğitiminden sonra Piaget'in zihinsel ahlaki gelişim kuramını inceler ve bu alana yönelir.

Jean Piaget, 1932 yılında yazdığı, "Çocuğun Ahlaki Yargısı (Moral Judgement of the Child)" adlı kitabı ile ahlaki yargının gelişimini sistemli bir şekilde açıklayan ilk kuramcıdır. Kohlberg'in geliştirdiği "Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramı (The Cognitive Developmental Theory of Moralization)", temelini Piaget'in belirtilen çalışmasından alır.

²⁰ John Dewey, Türk eğitim sisteminin felsefi temellerini atan bir eğitim teorisyeni ve filozoftur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar'ın davetiyle Ankara, Bursa ve İstanbul'da gözlem ve incelemeler yapmak üzere Türkiye'ye gelir. Yaptığı incelemelerin sonuçlarını bir rapor hâlinde hem sunar hem de "Türkiye Maarifi Hakkında Rapor" adıyla daha sonra yayımlar. Dewey'in raporundaki bilgilerden hareketle Türkiye'de Köy Enstitüleri kurulur. Dewey, Türkiye ziyareti sırasında bu enstitüleri ziyaret eder ve enstitüler hakkında Amerika'da "Benim düşlediğim okullar, Türkiye'de köy enstitüsü olarak kurulmuştur. Tüm dünyanın bu okulları görüp eğitim sistemini Türklerin kurduğu bu okulları göz önünde bulundurarak yeniden yapılandırması isabet olacaktır" şeklinde oldukça ilgi çeken bir açıklamada bulunur. https://www.pegem.net/Akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=117783 (E.T. 10. 04. 2019).

²¹ John Dewey'in zihinsel ahlaki gelişim düzeylerinin içeriği hakkında bilgi için bk. Kohlberg, 1975: 670.

Piaget, düşüncenin duyguyla birlikte gelişmesi gibi ahlaki gelişimin de zihinsel gelişimle birlikte geliştiğini doğru kabul etmiş ve kuramını buna göre oluşturmuştur (Çileli, 1986: 22, 43).

Piaget, çocukları gözlemleyerek dört evreli bir bilişsel gelişim kuramı oluşturur.²² Kurama göre bilişsel gelişim, yaşla birlikte gelişir ve gittikçe soyutlaşır (Kağıtçıbaşı, 2008: 365-366).

Piaget çocukların ahlaki akıl yürütme yollarını anlayabilmek için de oyun oynayan çocuklar üzerinde gözlem yapar. Çocuklara oynadıkları oyunların kuralları hakkında, “*Bu oyunun kuralları nedir?*”, “*Bu kurallar nereden geliyor?*”, “*Bu kurallara uymak zorunda mısınız?*”, “*Bu kurallar değiştirilebilir mi?*” vb. sorular sorar. Böylece çocukların hem oyunun kurallarını hem de toplumsal kuralları algılama şekillerini anlamaya çalışır (Taylı, 2013: 178). Böylece çocukların 6 yaşından önce benmerkezci (kendilerine odaklı) oyunlar oynadıklarını tespit eder (Slavin, 2013: 57-58).

Piaget, çocuklarda bilişsel gelişimi inceledikten sonra çocuklarda ahlaki yargı gelişimini incelemeye yönelir. Bu amaçla, karşılaştırmalı hikâyeler yazar ve bu hikâyeleri deneklerine okur. Her hikâyenin sonunda deneklerine, hangi hikâyedeki çocuğun daha hatalı, suçlu ya da cezalı olduğunu sorar. Aldığı cevaplardan hareketle de çocukta ahlak gelişiminin iki evreden oluştuğunu öne süren zihinsel ahlaki gelişim kuramını oluşturur. Bu evrelerden ilki dışa bağlı (bağımlı) ahlak diğeri ise özerk (bağımsız) ahlaktır (Kağıtçıbaşı, 2008: 366).²³

Piaget’in kuramındaki evreler, çocukların kuralları ve cezaları algılama şekillerine göre oluşur. Dışa bağlı evre, küçük yaştaki çocuklara ait “ahlaki gerçekçiliğin”²⁴ hâkim

²² Piaget, çocuğun zihinsel gelişiminin ergenlik döneminin sonuna kadar devam eden ve belirli bir sıra izleyen duygusal devrim dönemi (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş) ve soyut işlemler dönemi (11 yaş ve üzeri) olmak üzere dört evreden oluştuğunu öne sürer (Şengün, 2018: 79). Piaget’in bilişsel gelişim kuramından hareketle masalların çocuklar üzerinde çok etkili, az etkili ya da hiç etkili olmayabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü zihin ve kişilik gelişimi normal, somut ya da soyut işlemler evresinde olan çocukların masallardan çabuk etkilenip onların öğretilerini kendilerine uygulamakta zorlanmazlar. Ancak aksi durumda olanlar masallardan faydalanamayabilirler. Bu durum çok faydalı olmasına rağmen bazı midelerin sindiremediği ya da reaksiyon gösterdiği gıdalara benzer. Bu bağlamda her zihin her masala hazır değildir diyebiliriz.

²³ Psikoloji literatüründe Piaget’in dışa bağlı evresi “heterojen ahlak”, “heteronom ahlak”, “ahlaki gerçekçilik”, “bağımlı ahlak” isimleriyle özerk evresi ise “otonom ahlak”, “bağımsız ahlak” ve “ahlaki görecelik” isimleriyle de anılır (Slavin, 2013: 57-58; Bacanlı, 2004: 74; Çileli 1986: 38; Kohlberg, 1975: 670).

²⁴ Ahlaki gerçekçilik döneminde çocuklar olayları somut sonuçlarına göre değerlendirirler. Bu sebepten 10 yaşından küçük çocuklar için doğru ve yanlış algısı davranışın niyetine değil sonucunda verdiği zararın büyüklüğüne göre belirlenir. (Selçuk, 1999: 88) Yani çocuklar somut işlemler dönemine kadar ahlaki gerçekçidirler ancak somut işlemler döneminde ahlaki davranışın ardındaki niyete bakarlar (Bacanlı, 2004:

olduğu gelişim evresidir. Çocuk, otoritenin (anne, baba, öğretmen gibi yetki taşıyan kimselerin) koyduğu kuralları mutlak ve değiştirilemez olarak kabul eder. Özerk ahlak evresinde ise çocuk, yaşının büyümesiyle birlikte yeni bir bakış açısı geliştirir. Otoritenin koyduğu kuralların kişiye, duruma ve olaya bağlı olarak değiştirilebileceğini ve davranışın altındaki niyetin önemli olduğunu düşünür (Kağıtçıbaşı, 2008: 366-367).²⁵

Bağımlı ahlak tek taraflı saygı temelinde oluşurken, bağımsız ahlak karşılıklı saygı temelinde oluşur. Piaget, çocukların ancak karşılıklı saygı ve dayanışmayla adalet duygusuna sahip olacaklarını belirtir (Çileli, 1986: 38).

Piaget'e göre ahlak, kurallar sistemidir ve ahlaki gelişim ancak bireyin ahlak kurallarına duyduğu saygıyı geliştirme yöntemine bakılarak incelenebilir. Bundan dolayı ahlaki yargıyı, “*ne tür bir duygu yaşamamız ile başkalarına nasıl davranmamız ve onların bize nasıl davranmaları gerektiği konusunda ortaya konulan zihinsel işlev*” olarak tanımlar (Akt. Çileli, 1986: 31).

Anlaşılabacağı üzere, Piaget'in zihinsel ahlaki gelişim kuramı zihinsel gelişimle birlikte ilerleyen, ahlaki yargıya, ahlaki yargının oluşumunda yaş, zekâ, saygı, adalet, dayanışma gibi etkenlere önem veren iki evreli bir kuramdır.

Kohlberg, Piaget'in çalışmasını inceledikten sonra bu alanda ilerlemeye karar verir. Bu kararını şöyle açıklar: “*1955'te Dewey ile Piaget'in düzeylerini ve evrelerini boylamsal²⁶ ve kültürlerarası çalışmalar yoluyla yeniden tanımlamaya ve doğrulamaya başladım.*” (Kohlberg, 1975: 671).

Piaget'in kuramı göreceli ahlak sorununa çözüm getirebilen bir kuram olduğu için Kohlberg onun çalışmalarına eğilir (Çileli, 1986: 43). O, Piaget'in zihinsel gelişim kuramını benimsemekle beraber ahlak ve ahlaki yargının gelişiminde zihinsel gelişimin tek başına yeterli olmadığını öne sürer (Bee - Boyd, 2009: 683). Bilişsel gelişim ile ahlaki gelişim arasında pozitif bir ilişki vardır fakat bilişsel gelişimini tamamlayan her bireyin ahlaki gelişimini tamamladığı söylenemez (Kohlberg, 1975: 671).²⁷

Ahlaki yargı gelişiminde, bireyin çevresiyle olan ilişkisinin önemli bir yeri vardır.

74).

25

²⁶ Boylamsal yöntem, aynı denekler üzerinde belirli aralıklarla yapılan ölçme metodudur. Yaygın olarak “*yaşa bağlı gelişimsel özellikleri belirlemede*” kullanılır (Budak, 2009: 148).

²⁷ Kohlberg'e göre ileri derecede ahlaki yargı ileri derecede mantıksal akıl yürütmeye bağlıdır. Dolayısıyla kişi mantıksal akıl düzeyi oranında ahlaki yargıya sahiptir. Bu da ileri derecede ahlaki yargıyı ancak soyut işlemler evresinde düşünebilen bireylerde olabileceği anlamına gelmektedir (Kohlberg, 1975: 671).

Bu nedenle Kohlberg, olgun bir ahlaki yargının ancak çevresindeki kişilerle ahlaki konularda karşılıklı ve anlamlı konuşmalar yapabilen çocuklarda ve ergenlerde gelişebileceğini belirtir. Ayrıca bir çocuğun ya da bir ergenin rol alma (empati) yeteneği ne kadar gelişmiş ise ahlaki yargıda da o kadar başarılı olacağını öne sürer. Kohlberg'in öne sürdüğü bu görüş, yapılan araştırmalar sonucunda da teyit edilir (Bee - Boyd, 2009: 683).

Ahlaki yargı, insan yaşamındaki işlevine göre incelenmelidir. Çünkü ahlak, her insanın kendi değerlerine göre teşekkür eder ve insanlar değerlerine göre hareket ederler. Bu durum sadece bireyin günlük yaşamı için geçerlidir. Bir insanın değerleriyle başka bir insanın değerlerinin çatışması hâlinde, ahlaki yargı nasıl gelişmektedir ya da gelişecektir? İşte bu çatışma durumunda, bireyin hangi değeri benimseyerek nasıl bir ahlaki yargı geliştireceği durumu, Piaget'in kuramıyla çözülemez. Bireyin çatışma durumunda, bir ahlaki yargıya varabilmesi için kendi değerleri ile başkasının değerlerini yeniden gözden geçirmesi gerekir. Bu gözden geçirme süreci zihinsel bir süreçtir ve bu süreç içerisinde değerler arasında bir sıralama yapılır. Zihinsel süreç ise bireyin yaşamı dâhilinde karşılaştığı her çatışma anında yeniden şekillenir (Çileli, 1986: 44).

Zihinsel ahlaki gelişim kuramının ilk dört evresi, aslında Piaget'in geliştirdiği evrelerdir.²⁸ Kohlberg'in 5. ve 6. evreleri zihninde oluşturduğu için Piaget'in kuramını düzenleyerek geliştirdiğini söyleyebiliriz. Bizi bu düşünceye götüren etmenlerden biri Kohlberg'in evrelerinin oluşumunda Piaget'in oyun oynayan çocuklara sorduğu sorulardan etkilendiğini tespit etmemizdir. Çünkü Piaget'in çocuklara sorduğu, “Bu oyunun kuralı nedir ve bu kurallar nereden geliyor?” sorularının, Kohlberg'in otoriteyle ilgili itaat ve ceza evresine, “Bu kurallara uymak zorunda mısınız?” sorusunun kanun ve düzen ile sosyal sözleşme evrelerine, “Bu kurallar değiştirilebilir mi? sorusunun ise sosyal sözleşme ile evrensel ahlak evrelerine girebilecek cevapları vardır. Bu durum, Kohlberg'in Piaget'in kuramını özümlediğini ve onun üzerinde tefekkür ederek yeni bir kuram oluşturduğunu gösterir.

Kohlberg, 1955 yılında, Şikago Üniversitesinde zihinsel ahlak gelişimi üzerine doktora yapmaya başlar. Tezinin konusu, yaşları 10-16 arasında değişen 72 erkek çocuk ve ergendeki ahlak ve ahlaki yargı gelişimidir (Çiftçi, 2007: 190; Taylı, 2013: 180). Doktora tezinde tümevarımcı ve boylamsal bir yöntem kullanır. 1958 yılında tezini tamamlayarak

²⁸ Kohlberg'in ilk dört evresinin karşılık geldiği Piaget evreleri için bk. Kohlberg, 1975: 670.

zihinsel ahlak gelişimi evrelerini oluşturur (Cesur, 2018: 53).²⁹

Piaget gibi Kohlberg de çocukların ve yetişkinlerin belirli durumlarda nasıl akıl yürüttüklerini ve ahlaki davranışlarını nasıl yönettiklerini inceler fakat Piaget gibi çocukların oyun oynama biçimleri üzerinde çalışmaz (Slavin, 2013: 60). Çünkü Kohlberg, insanların ahlaki düşüncelerini ve gelişim düzeylerini öğrenebilmek için onları çeşitli durumlara sokmanın ve kendilerinden habersiz onları gözlemlemenin doğru olmadığını düşünür. Araştırma amacıyla bile olsa bu durum insana verilen değerle örtüşmez (Çileli, 1986: 49). Bu sebeple Piaget'in hikâyelerinden, “*daha karmaşık ve daha derin ahlaki çatışmalar içeren*” (Kağıtçıbaşı, 2008: 368) hikâyeler yazar. Bu hikâyeler, ahlaki çatışmaları içerdikleri için ahlaki ikilem (ahlaki dilemma) hikâyeleri olarak anılırlar.³⁰

Doktora tezi dâhilinde deneklerine 9 ahlaki ikilemli hikâye ve bu hikâyelerle ilgili 115 soru yönelmiştir (Şengün, 2018: 81). Piaget deneklerine verdiği hikâyelerden sonra “Hangi suçun daha büyük suç” olduğu üzerinde dururken Kohlberg, verilen hikâyelerdeki kahramanların problemler karşısında sergiledikleri davranışların hangilerinin daha ahlaki, adil ve doğru olduğu üzerine odaklanır.

Kohlberg'in çalışmasında kullandığı ahlaki ikilemler genellikle, “[...] *hırsızlık yapma ya da yasalara karşı gelme gibi*” suçlarla ilgilidir. Sadece birkaç ikilem, “[...] *çocukların toplum yanlısı davranışlarını haklılaştırmak için kullandığı*” ahlaki akıl yürütmeye ilgilidir (Bee - Boyd, 2009: 686).

Kohlberg'in deneklerine sunduğu hikâyelerin en meşhuru Heinz'ın ikileminin anlatıldığı hikâyedir. Hikâyenin konusu ile hikâyeden sonra Kohlberg'in deneklerine sorduğu ikilemli sorulardan bazıları şöyledir:

“Avrupa’da kanserden ölmek üzere olan bir kadın vardır. Kadını kurtarabilecek tek ilacı, kasabadaki eczacı kendisi bulduğu için ilacı

²⁹ Doktora tezindeki denekler Şikagolu düşük ve orta sosyoekonomik düzeylere sahip erkek çocuklarıdır. Kohlberg, tezinden sonra çalışmalarına devam eder ve araştırmalarını Türkiye, İngiltere, Tayvan, Japonya, Hindistan, Meksika gibi Amerika dışından ülkelerde de sürdürür. Kültürlerarası çalışmaları sonucunda kuramının evrenselliğini vurgular ve ömrünün sonuna kadar bu konu üzerinde çalışır. 1968’de Harvard Üniversitesi eğitim bilimi ve sosyal psikoloji profesörü olur. Aynı üniversitede, ahlak gelişimi üzerine araştırmalar yapmak için Harvard Üniversitesi Ahlak Eğitimi Merkezi’ni kurar. Ahlak gelişimini destekleyici okul modeli oluşturur ve bu modeli çeşitli okul ve hapisanelerde uygular. 1971’de Amerika / Belize’de araştırma yaparken tropikal bir parazitten hastalanır. Hastalık nedeniyle depresyona giren Kohlberg, 1987’de kendini Atlantik sularına bırakarak intihar eder (Çileli, 1986: 44; Şengün, 2018: 81; Çiftçi, 2007: 190-191; Çinemre, 2012: 12; Taylı, 2013: 180; Cesur, 2018: 53). Kohlberg’in Türkiye’de yaptığı araştırmalar hakkında ayrıntılı bilgi için (Cesur, 2018: 67-68; Çileli, 1986: 83- 84; Çinemre, 2012: 50-51)’e bakılabilir.

³⁰ Ahlaki ikilem, “*Farklı kişilerin birbiriyle çatışan farklı ahlaki hak ve taleplerinin temsil edildiği herhangi bir durum*” (Çinemre, 2012: 38)’a verilen addır.

maliyetinin on katı bir fiyatla satmaktadır. Hasta kadının fakir kocası borç bulabilmek [için] tanıdığı herkesi dolaşır ancak parasının sadece yarısını toparlayabilir. Eczacı ilacı daha ucuza satmayı veya parasının yarısını sonra almayı kabul etmez. Umutsuzluğa düşen Heinz, gizlice eczaneye girer ve karısı için ilacı çalar. [...] Heinz ilacı çalmalı mıydı, çalmamalı mıydı?”, “Neden çalmalı ya da neden çalmamalı?”, “Eğer ölen karısı değil de bir yabancı olsaydı Heinz ilacı bu yabancı için çalmalı mıydı, çalmamalı mıydı? Neden?”, “Bir başkasının hayatını kurtarabilmek için her şeyi yapmak önemli midir? Neden?”, “Kanunlara uyabilmek için her şeyi yapmak önemli midir? Neden?” (Akt. Cesur, 2018: 54).³¹

Kohlberg deneklerinin zihinsel ahlak gelişimini ölçmek için hazırladığı hikâyeleri önce deneklerine sunar.³² Daha sonra deneklerine, kendilerini öykülerdeki kahramanların yerlerine koymalarını ve o kahramanların ikilemlerini tasavvur edip bu ikilemler arasında seçim yapmalarını ister. Ardından onlara, yaptıkları seçimleri nedenleriyle birlikte açıklamalarını belirtir. Denekler de yaptıkları seçimleri gerekçeleriyle birlikte açıklarlar.

Kohlberg'e göre denekleri, hikâyelerdeki seçimlerine, (örneğin çalma ya da çalmama seçimine) yönlendiren şey deneklerin değerleridir. Kohlberg, bütün bireylerin ihtiyaçlarındaki farklılıklara rağmen ortak bir paydada birleşebileceklerini düşünmüş ve “*asgari müşterek değer*” arayışına girmiştir. Bu arayışın sonucunda da sadece çalışmasında yer alan deneklerin değil bütün insanların herhangi bir ahlaki ikilem durumunda seçimlerini 10 evrensel değere göre yaptığını belirtmiştir. Onun evrensel olarak nitelediği değerler şunlardır: Ceza, mülkiyet, kanun, hayat, özgürlük, adalet, sevgi rolleri - kaygıları, otoritenin rolleri - kaygıları, doğruluk ve cinsiyettir (Kohlberg, 1975: 672; Çiftçi, 2007: 193).

Kohlberg bazı değerler bularak ahlakın ölçülebilirliğini ölçmeye çalışmış ve bulduğu değerleri de evrensel olarak nitelemiştir. Ancak Kohlberg'in bulduğu bu 10 değer her toplumda olduğu kesin değildir. Yani kuramda eksiklikler ya da fazlalıklar olabilir. Ancak bizce Kohlberg'in kuramı doğru noktalara değindiği için geçerli olmuş ve bunu sürdürmektedir.

Kohlberg'in ahlak ikilemleri için oluşturduğu cevaplar, mutlak doğru ya da yanlış

³¹ Kohlberg'in kullandığı diğer ikilemli hikâye örnekleri için bk. Çinemre, 2012: 39-42.

³² Kohlberg'in ikilemli hikâyelerinden hareketle Türkiye'de de ikilemli hikâyeler oluşturulmuştur. Bu bağlamda şu eserlere bakılabilir: Selçuk, 1999: 89-92; Güngör, 2018: 230-233

eylemleri belirlemek için yetersizdir. Ancak Kohlberg, mutlak doğru / yanlış eylemlerle ya da deneklerin ahlaki ikilemleri sorulara verdikleri evet / hayır cevaplarıyla ilgilenmez. O, bireyin doğru ya da yanlış kabul ettiği yargıya ulaşırken kullandığı ahlaki muhakemeyi önemser. Hayır ya da evet cevaplarının nedenlerini yani ahlaki yargıları öğrenmek ister. (Çiftçi, 2007: 201- 202; Kağıtçıbaşı, 2008: 373).

Çalışmalarından hareketle Kohlberg'in ahlaki yargı tanımını şöyle yapabiliriz: Ahlaki yargı, kişinin deneyimleyerek, okuyarak, düşünerek ya da bir üst otoritenin verdiği bilgileri kabul edip benimseyerek zihninde oluşturduğu bir inanç ya da düşüncedir. Bu inanç ya da düşünce, bireyin hırsızlığın insan ve insanlık açısından kötü olduğuna dair zihninde oturduğu inanca benzer. Birey, belli bir yargıya ise ancak düşünerek ya da otoritenin verdiği bilgileri doğru kabul ederek ulaşır.

Kohlberg, ikilemleri hikâyeler aracılığıyla deneklerdeki ahlaki yargı gelişimine dair verileri toplar. Deneklerin cevapları, “*eğitilmiş uygulayıcılar tarafından*” (Çileli, 1986: 90) değerlendirilir. Bu değerlendirmede ikilemleri hikâyelerde yapılan seçimlerin altındaki gerekçelere bakılır. Böylece onlar 3 düzey ve 6 evreden / basamaktan oluşan ahlaki gelişim düzeylerine yerleştirilir. Eğer denekler, seçimlerini cezadan kaçmak ya da otoriteye itaat etmek için yapmışlarsa 1. evreye, kendi çıkarlarını düşündükleri için yapmışlarsa 2. evreye yerleştirilirler. Denekler seçimlerini, ait oldukları topluluğun değerlerini korumak için yapmışlarsa 3. evreye, toplum düzenini korumak için yapmışlarsa 4. evreye yerleştirilirler. Deneklerin seçimlerinin temelinde, insanın değerli bir varlık olduğu inancı varsa onların ahlaki gelişimleri 5. evreye, insan hayatının her şeyden önemli ve değerli olduğu inancı varsa 6. evreye yerleştirilir (Çileli, 1986: 92).³³

Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerini oluştururken Piaget'ten etkilendiğini belirtti. Ayrıca onun kuramında bireyin ahlaki gelişim düzeylerini gelenek öncesi gelenek ve gelenek sonrası olmak üzere üç düzeyde incelediğini ve bu kavramları oluştururken etkilendiği düşünürleri teferruatıyla ortaya koydu. Ancak söz konusu kuramın teşekkülünde bugüne kadar değinilmeden geçilen önemli bir durum daha vardır. O da bizce Kohlberg'in kuramını oluştururken Freud'un kişilik yapısını da temel aldığı gerçeğidir.

³³ Ayrıca Kohlberg, deneklerini ahlaki evrelere yerleştirirken önce “Kavram Puanlaması (The Aspect Scoring System)” yöntemini kullanır. Bu yöntemi geliştirerek sırasıyla “Değer Puanlaması (Issue Scoring)”, “Sezgisel Değer Puanlaması (Intuitive Issue Scoring)” ve “Standartlaştırılmış Değer Puanlaması (Standardize Issue Scoring)” yöntemlerini kullanarak deneklerini evrelere yerleştirir (Çileli, 1986: 91-102). Kohlberg'in deneklerinde ahlak gelişimini ölçmek için kullandığı yöntemler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Çileli, 1986: 91-102.

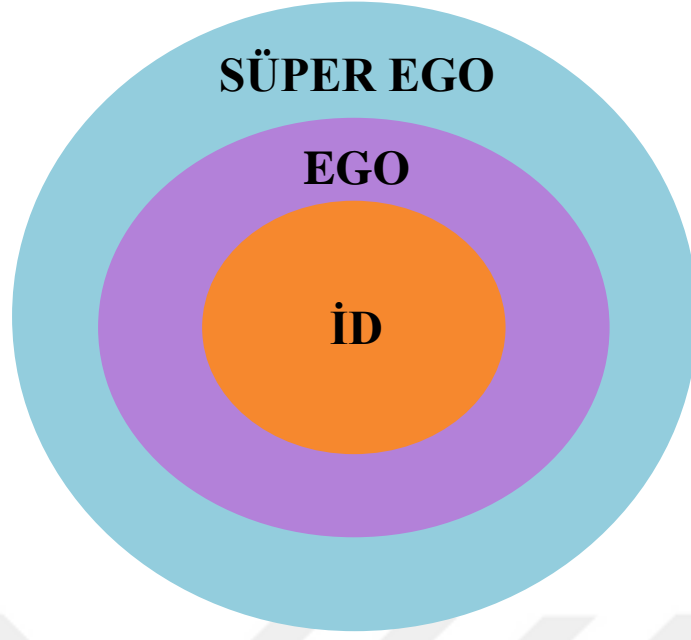
Freud'a göre insanda üç benlik vardır. Bunlardan ilki "id" yani ilkel benliktir. Bu benlik olaylara kendisine fayda çıkarma zihniyeti ile yaklaşır. İkinci benlik "ego" dur. Ego ise bir olayın mantıklı olup olmadığına göre karar veren, olaylara mantıkla bakan benliğimizdir. Üçüncü benlik ise "süper ego"dur ve bu benlik vicdan ilkesiyle çalışır. Çünkü süper egoda empati, benim olandan onun da olsun düşüncesi, merhamet ve iyi niyetli bir yaklaşım bulunur.

Erol Güngör'e göre vicdan yani süper ego, "*dıştaki kontrol gücünün (anne-baba, yetiştirici, öğretmen vb.) bir iç kontrol mekanizması hâline*" (Güngör, 1998: 59) dönüşümüyle olur. Dolayısıyla vicdan gelişimi hem benlik gelişimiyle hem de ahlak gelişimiyle ilgili bir durumdur.

Kişi doğduğunda benmerkezcidir. Sosyalleşmeye başladıkça diğerlerinin varlığını, ahlak ve ahlak dışı kuralları fark eder. Diğerlerine ve kurallara göre de kendi davranışlarıyla ahlaki gelişimini belirler. Dolayısıyla kişi doğduğunda "ide", ahlaki kuralları tanımaya ve sosyalleşmeye başladığında "egoya", kuralları sorgulamaya ve inandığı doğruları yapmaya başladığında da "ego" ve "süper egoya" göre hareket eder. Anlaşılacağı üzere, bu benlik aşamaları sırasıyla Kohlberg'in gelenek öncesi, gelenek ve gelenek sonrası düzeyleriyle örtüşür.

Freud'un ahlak olarak nitelendirdiği şey, süper egoyu yani vicdanı temsil eder. Ego ve süper egonun sesinin yükseldiği, ilkel benliğin ise sesinin kısıldığı birey Freud için ahlaki olgunluğa erişen bireydir. Belirtilenden hareketle bizce Kohlberg, ahlaki gelişim düzeylerini oluştururken Freud'un benlik gelişimi yapısından da faydalanmıştır.

Sonuç olarak Kohlberg'in kuramının oluşumu, daha lise yıllarında ahlak ve ahlak kurallarını sorgulamasıyla başlamış, yaşadıklarıyla, eğitimi süresince okuduğu felsefeci ve psikologların görüşleriyle şekillenerek oluşmuştur. Kohlberg'in 1958 yılında ortaya koyduğu ahlak kuramından sonra hâlâ daha geçerli bir kuram çıkartılamamıştır. Onun kuramının üzerinde bir kuram çıkartmak isteyenler (Gilligan, Truel vb.) de genellikle Kohlberg'in kuramını temel almış ama oluşturdukları kuramlar çok rağbet görmemiştir.

Grafik 1. 1 Freud'un Kişilik Gelişimi Düzeyleri

Grafik 1.2. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Düzeyleri

I.4. KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM KURAMININ DÜZEYLERİ

Ahlaki düzey, ahlaki yargının Kohlberg'in sistemindeki karşılığıdır. Ahlaki gelişim düzeyleri kuramı, bireylerin ahlaki yargısının nasıl geliştiğini açıklayan bir kuramdır. Ahlaki yargı evreleri ise bu kuramın düzeylerini oluşturan basamaklardır. Bu bağlamda düzeyler ve evreler bireylerin ahlaki ikilem karşısındaki akıl yürütme şekillerine göre oluşurlar.

Kohlberg, ahlaki gelişim düzeylerini oluştururken “gelenek” kavramını temel alır ve ahlaki yargı gelişimi düzeylerini “gelenek öncesi”, “geleneksel” ve “gelenek sonrası” olmak üzere üç düzeyde inceler.

Kuramlar oluşturulurken ilgili kuramı anlatmak için bazı kavramlara ihtiyaç duyulur. Anlaşılacağı üzere Kohlberg, bu kavramı “gelenek” olarak belirlemiştir. Bizce Kohlberg, “*insan[ın] sadece bir fert değil, cemiyet içinde [bir] fert*” (Güngör, 1998: 84) olmasından ve toplumun insan ahlakı üzerindeki etkilerinden dolayı kuramının temelini gelenek kavramını oturtur. Kohlberg'in gelenek ile kastettiği şey, aslında toplumun yazılı ve yazısız kurallarıdır.

Evre, “*Bireyin gerçeğin bir boyutuna ilişkin tutarlı bir biçimde akıl yürütme şekli*” (Çileli, 1986: 47) olarak tanımlanır. Aynı ahlaki yargıya sahip kişileri tip olarak niteleyen Kohlberg, bu tipleri belirli düzeylerde toplar ve bu düzeylerin her birine evre / basamak adını verir. Yani her evre, aynı ahlaki düşünce tipine mensup kişilerle sınırlıdır. Bu yönüyle farklı evrelerdeki tiplerin, ahlaki düşünce yapıları birbirinden farklıdır. Anlaşılacağı üzere göreceli olan ahlak değil, bireylerin ahlaki yargılama şekilleridir. Bireylerin ahlaki yargılarındaki çeşitlilik, her bireyin yargısının temelini oluşturan değerlerden kaynaklanır (Çiftçi, 2007: 197). Bireylerin değerlerinin ve ahlaki yargı evrelerinin oluşumunda ise bireyin içinde yaşadığı toplumun değerleri önemli rol oynar (Kağıtçıbaşı, 2008: 375).

Düzeyler ve evreler hiyerarşik bir sırayla gelişirler. Yani bireylerin ahlaki yargı gelişimleri travmatik durumlar hariç, her zaman en düşükten en yükseğe doğru ilerler. Bu da evrelerin gittikçe yükselen bir ahlak anlayışı ve biliş düzeyi içerdiğini gösterir. Ayrıca her evre, kendisinden altta olan evredeki / evrelerdeki ahlaki düşünme sistemini kapsar. Her evrede birey, ahlaki yargılarını dış dünyaya ve bir önceki evrenin içeriklerine göre yeniden organize edip düzenler. Dolayısıyla evreler ayrı ayrı yapılandırılmış, yeniden düzenlenmiş bütünlere (Kohlberg, 1975: 671).

Piaget ile Kohlberg büyüme ve davranış değişikliğine dair her durumun evre kavramı ile açıklanmayacağını belirtir. Ancak Kohlberg kuramıyla, ahlaki yargının orta çocukluktan yetişkinliğe kadar altı evrede geliştiğini anlatır (Çileli, 1986: 47).

Kohlberg, çocuklardaki ahlaki yargı gelişiminin kuramındaki sıraya göre basamak basamak ilerlemesi gerektiğini belirtir. Çocuk, içinde bulunduğu dış dünyayı anlamaya başladıkça ahlaki muhakemesini düzenlemeye, ahlaki muhakemesini düzenlendikçe de ahlaki gelişim düzeyini geliştirmeye yani basamak atlamaya başlar. Bu sebepten her düzey birey ve çevrenin etkileşimi sonucunda oluşur. Kohlberg, ahlaki gelişimin çocuktan çocuğa farklı hızda olsa da kuramındaki düzeylere göre olacağını iddia eder ki bu da Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramının kültürden kültüre değişen göreceli bir yapıya sahip olmadığını, evrensel olduğunu iddia ettiği anlamına gelmektedir (Cesur, 2018: 65).

Kohlberg, ahlaki yargı evrelerinin her daim kuramındaki sıraya göre gerçekleşeceğini, evreler arasında gerilemenin ya da evre atlayarak ilerlemenin mümkün olamayacağını belirtir. Bu durum evrelerin bireyler için evrensel, değişmez, özümseven ve gelişerek ilerleyen bir yapıda ve sırada olduğu anlamına gelir (Bee - Boyd, 2009: 680-681).³⁴ Ancak Kohlberg, deneklerinden hareketle her bireyin 6. evreye çıkmayacağını ve yetişkinlerin genellikle 4. evrede sabit kaldığını belirtir (Kağıtçıbaşı, 2008: 371).

Ayrıca, her evre, öncekinden daha karmaşık bilişsel yapıyı, fazla ahlaki olgunluğu, adaletli bir ahlaki yargıyı ve bireysel mutluluktan çok toplumun mutluluğunu içerir (Çileli, 1986: 92; Özen, 2017: 89; Çiftçi, 2007: 194). Dolayısıyla ahlaki gelişim düzeyleri en düşük evreden yani bencillikten en yüksek evreye yani özgeciliğe doğru hareket eder.

Kohlberg'in kuramındaki düzey ve evreler, ahlaki olgunluk düzeyleri olarak da değerlendirilir (Şengün, 2018: 31). Bu durumda ahlaki gelişim düzeyinin altıncı evresi, aynı zamanda en üst ahlaki olgunluk düzeyidir.

Ahlaki gelişimin bir üst basamağa geçebilmesi için mevcut basamaktaki bilgilerin yetersiz olması gerekir (Çiftçi, 2007: 174). Bu durum Güngör'ün, "*Bir mahkemenin kararını bir üst mahkeme bozduğuna göre, onun da üstünde bir üst mahkeme olsa aynı karar yeniden bozulabilir*" (Güngör, 1998: 104) düşüncelerine benzer. Çünkü her evre, ahlak bakımından bir önceki evreden daha yeterli, kendisinden sonraki evreden ise daha yetersizdir (Çileli, 1986: 66).

³⁴ 1976 yılında Constance Boucher Holstein'in yaptığı bir çalışma, Kohlberg'in bu düşüncesini desteklemez. Çünkü, Holstein'nin çalışmasında evre atlaması yapan denekler tespit edilmiştir Bahsi geçen çalışma için (Holstein, 1976: 51-61)'e bakılabilir.

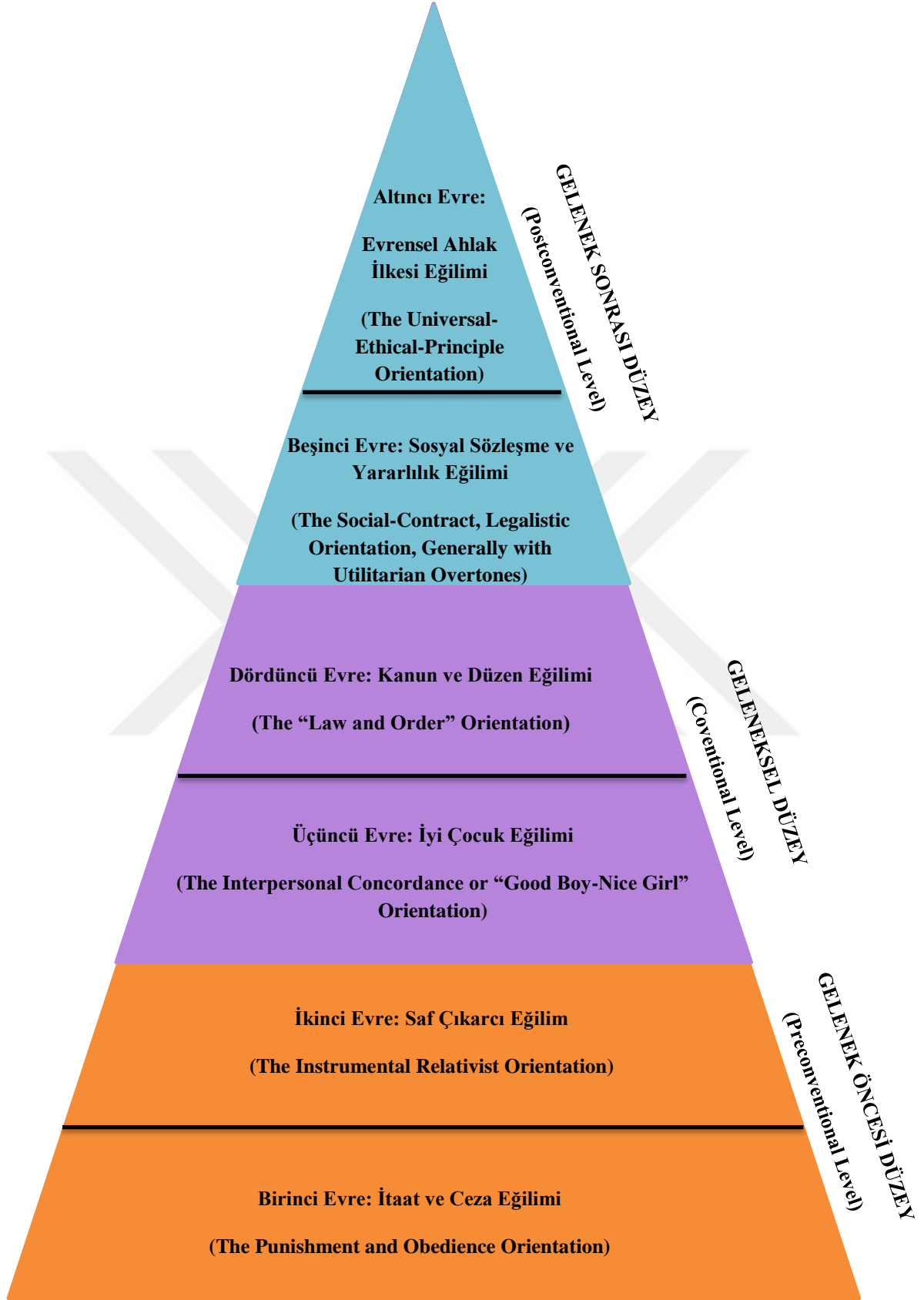
Zihinsel ahlaki gelişim kuramında, iki deneğin aynı ikileme verdiği cevaplar farklı olsa bile deneklerin hikâyede anlatılan soruna çözüm bulma gerekçeleri aynı olabilir. Dolayısıyla bir ikilem sorusuna leyhte ya da aleyhte cevap veren iki deneğin ahlaki gelişim düzeyleri ya da evreleri aynı olabilir (Çiftçi, 2007: 202).

Kohlberg'e göre kişinin ahlaki yargı düzeyinin yüksek olması o kişinin daha ahlaki davranış sergileyeceği anlamına gelmez. Yani ahlaki yargı düzeyi 6. evrede olan bireyler için en ahlaki davranışları sergileyen bireylerdir denilemez (Kohlberg, 1971: 217).

Kohlberg, ahlaki gelişim evrelerine Piaget gibi yaş sınırı koymaz. Bunun sebebi, Kohlberg'in bazı bireylerin artan yaşlarına rağmen ahlaki yargı düzeylerinin hâlâ gelenek öncesinde olduğunu tespit etmesidir. Yani yaşı ilerlemiş insanların ahlaki yargı düzeyleri gelenek öncesinde yer alabilir ya da bu insanlarda gelenek sonrası ahlaki yargılar hiç gelişmemiş olabilir. Özetle bu durum, 30 yaşında olmasına rağmen hâlâ itaat ve ceza evresinde olan bireylerin varlığından kaynaklanır. Kohlberg, araştırmaları sonucunda insanların genelinin ahlaki yargı düzeyi bakımından geleneksel düzeyde olduğunu, çok azının gelenek sonrasına geçebildiğini belirtir (Kohlberg, 1975b: 49).

Bireylerin ahlaki gelişimi yaşam boyu devam eder ve bireyler hayat tecrübelerine göre ahlaki bir bakış açısı geliştirirler. Her tecrübe, bireyin bir önceki ahlaki bakış açısıyla çatışarak bireyi bir üst basamağa çıkarabilir. Birey, en üst basamağa eriştiğinde bile kendi içinde çatışma yaşayabilir. Bu, aslında bireylerin o basamakta sabit kalmasını gerektiren bir süreçtir. Böylece birey düşünce ve eylemlerinde daha tutarlı olur ve bireyin ahlaki gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreç hâline gelir (Cesur, 2018: 55).

Kohlberg'in her biri iki evreden oluşan üç düzeyli zihinsel ahlaki gelişim kuramının düzeyleri şöyledir:

Grafik 1.3. Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Düzeyleri

I.4.1. Gelenek Öncesi Düzey (Preconventional Level)

Kohlberg'in üç aşamalı kuramının en alt düzeyidir. Toplum genelinin altında ahlaki gelişme gösteren bireylerin ahlaki yargılarını yansıttığı için “gelenek öncesi düzey” adını alır (Taylı, 2013: 183). Genellikle sosyokültürel ve eğitim bakımından geride olan bireyler bu düzeyde bulunurlar (Çınar, 2013: 253).

Gelenek öncesi düzeyde bireylere, yere tükürmek kötü, yerden düşeni kaldırmak iyidir gibi doğru-yanlış, iyi-kötü vb. kurallar, bu kuralları koyan otorite (anne, baba, devlet, toplum vb.) tarafından aktarılır. Davranışlar sonuçlarına göre değerlendirilir. Yani ödül getiren davranış iyi, ceza getiren davranış kötüdür. Bireyler kurallara, cezadan kaçmak, ödül almak ya da kendi benliğini tatmin edebilmek için uyarlar. Bu gelişim düzeyindeki bireylerde, otoritenin koyduğu kurallara körü körüne, sorgulamadan bir bağlılık vardır. Bireylerin ahlaki yargıları ise otorite temellidir (Kohlberg, 1975a: 671; Kohlberg- Richard, 1977b: 54-55). Gelenek öncesi düzey, “itaat ve ceza eğilimi” ile “saf çıkarıcı eğilim” olmak üzere iki evreye ayrılır.³⁵

I.4.1.1. Birinci Evre: İtaat ve Ceza Eğilimi (The Punishment and Obedience Orientation)

En düşük ahlaki gelişim evresidir. Bu evrede otorite tarafından konulan kurallara mutlak bir itaat söz konusudur. Bireyler bu kurallara doğru oldukları ya da kurallara saygı duydukları için değil cezadan kaçmak için uyarlar (Kohlberg, 1975a: 671).

İtaat ve ceza evresinde yer alan bir çocuk için kuralı koyanın yetişkin, yetişkin için kuralı koyanın da devlet gibi üst bir otorite olması gerekir. Çocuk ya da birey, bir kurala sadece otorite varken uyar. Bu evrede birey, benliğine iyi ya da güzel gelenlere doğru yönelir. Kurala uymanın temel amacı cezadan kaçarak ödüle, acıdan kaçarak hazza

³⁵ Araştırmamız sürecinde Kohlberg'in gelenek öncesindeki evrelerin muhtelif yayımlarda farklı isimlendirmelerle yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda itaat ve ceza evresinin, “heteronom ahlak”, “ödül ve ceza ahlakı”, saf çıkarıcı evrenin ise “araçsal uyum”, “bireysel ahlak”, “araçsal amaç”, “araca çıkara dönük hedef ve alış-veriş”, “hedonizm” vb. isimlerle yer aldığı görülmüş ve bu farklılığın diğer evrelerde de mevcudiyeti tespit edilmiştir (Çınar, 2013: 255-257; Çiftçi 2007: 197-200, Şengün, 2018: 83; Çinemre, 2012: 29-32). Bu durum bizce, hem yabancı dilin çok anlamlı olmasından hem de psikolojinin ortak bir dilinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bizim “saf çıkarıcı eğilim” olarak çevirmeyi uygun gördüğümüz “*the instrumental relativist orientation*” adlı evrenin, kelime bazlı tam çevirisi “araçsal görecilik yönelimi” dir. “Relativist” duruma göre değişen anlamına geldiği için “*the instrumental relativist orientation*” ifadesi duruma göre değişen bir araç gibi düşünülebilir. Yani ifadeden hareketle, bireyin kendisi için bir gün iyi olan şeyin bir başka gün kötü olabileceği ya da bazen birey için iyi olanın x iken bazen de y olabileceği anlamları çıkarılabilir. Bu mantıktan hareketle ikinci evrenin tam Türkçe karşılığı evre içeriği de göz önünde bulundurularak “saf çıkarıcı eğilim” olarak çevrilmiştir. Bu bağlamda, çalışma sürecinde anlam muğlaklığına yer vermemek için evrelerin hem İngilizce hem de Türkçe karşılıklarının verilmesi uygun görülmüştür.

yaklaşmaktır. Bunların gerçekleşmesinin mutlak yolu ise otoriteye itaat etmektir.

Yaşları 5 ve 2 olan iki kardeşin bir çikolata etrafındaki ahlaki yargısını ele alalım. Ebeveynleri tarafından 5 yaşındaki çocuğa, ortadaki çikolatayı kardeşine vermesi istensin. Çocuk, ebeveynlerinin kendisine ceza vermesinden korktuğu için onlara itaat eder ve hem cezadan hem de acıdan uzaklaşır.

Ayrıca, çocuk ailesinden ödül ya da ilgi beklediği için de ebeveynlerinin sözlerine itaat edebilir. Çünkü belirtilen yaştaki çocuk, benmerkezcidir. Dolayısıyla çocuk, aslında o çikolatayı kendi yemek, tatmin olmak ve haz almak isteyecektir. Ancak çikolatayı kardeşine yedirirse annesinin onu seveceğini ya da onunla ilgileneceğini düşünebilir. Bu düşüncedeki çocuk ise ödül almak ve hazza yaklaşmak için otoriteye itaat eder ve çikolatayı kardeşine verir.

Örnekte yer alan iki çocuk da Piaget'in bilişsel kuramının ilk basamağı olan işlem öncesinde yer alırlar. Bu dönemdeki çocukların başkalarını düşünebilmeleri zordur. Yani 5 yaşındaki çocuğun kardeşinin varlığını, isteklerini, korunması gerektiğini, çikolatayı canının çekebileceğini vb. düşünebilmesi neredeyse imkânsızdır. Çünkü çocuk bunları düşünebilecek bilişsel evrede değildir. Bu da otoritenin kararlarına anlatılan sebeplerden dolayı mutlak itaat etmesini gerektirir.

I.4.1.2. İkinci Evre: Saf Çıkarıcı Eğilim (The Instrumental Relativist Orientation)

Bu evrede yer alan insanların ilişkileri çıkar ve menfaat ilişkileridir. Kohlberg, bu ilişkilere "*piyasa ilişkileri*" adını verir. Piyasa ilişkilerinde "*Sen benim sırtımı kaşırsan, ben de seninkini kaşırım*" (Kohlberg, 1975: 671) zihniyeti vardır.

Saf çıkarıcı kelime grubundaki "saf" kelimesi tamamıyla benmerkezcî ve çıkarıcı anlamına gelen bir kelime olarak kullanılmıştır. Çünkü bu evredeki bireylerin davranışları egosantriktir. Bireyler etrafındaki tüm yararların kendilerine dönmesini beklerler. Başkalarının çıkarlarını fark etseler dahi onları kendi çıkarlarına göre değerlendirirler. Bireylerde her şey benim için olsun, insanlar benim menfaatlerime göre hareket etsinler, her zaman ben kâr çıkartayım düşüncesi vardır. Bundan dolayı Kohlberg'in bu evresi, sadece kâr elde etme amacı taşıyan bir zihniyetin ürünü olan "kapitalizme" benzer.

Evredeki bireyler, ihtiyaçlarını koruyan kurallara uyarlar. Uyduğu kural karşılığında ne alacağına odaklanırlar (Bacanlı, 2004: 75). Bu alışveriş de göze göz, diş diş düşüncesiyle yapılır. Dolayısıyla bireyin faydasına olan ve onun egosuna hizmet eden

kurallar doğru olarak kabul edilir (Selçuk, 1999: 90).

I.4.2. Geleneksel Düzey (Coventional Level)

Gelenek öncesine göre daha gelişmiş bir düzeydir. Belirli tecrübelerin neticesinde oluşmuş, toplumun faydasını gözeten bir ahlak anlayışı vardır. Bu düzeyde, toplulaşmayı başarabilmiş, belirli kural, gelenek ve töre oluşturabilmiş, bunlara bağlı kalabilmeyi, yerleşmiş kuralları korumayı, toplumun düzenini sürdürmeyi ve desteklemeyi benimsemiş bireyler yer alırlar.

Düzeydeki bireyler, ait oldukları aile, grup ve toplumun beklentilerine değer verirler ve bu beklentilerin kurallarına uygun davranışlar sergilerler. Bireyler, sadece beklentileri gerçekleştirmek için değil özelde ait oldukları aile ya da grubun genelde de toplumun düzenini sürdürmek, onları desteklemek ve haklı çıkarmak için geleneğin kurallarına uyarlar (Kohlberg, 1975: 671)

Geleneksel düzeyin “iyi çocuk eğilimi” ile “kanun ve düzen eğilimi” olmak üzere iki evresi vardır.

I.4.2.1. Üçüncü Evre: İyi Çocuk Eğilimi (The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation)

Bu evrede birey, ait olduğu bir grubun, topluluğun ya da bir milletin menfaatini öne alma eğilimindedir. Saf çıkarıcı eğilimde birey, sadece kendisini düşünen bir tutum sergilerken bu evrede, ait olduğu topluluğun çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tutar. Dolayısıyla iyi çocuk evresindeki kişiyi harekete geçiren ilke ait olduğu topluluktur.

Evreye göre doğru davranış, hem başkalarını memnun eden hem de onlardan onay alan davranıştır (Kohlberg, 1975: 671). Bir başka ifadeyle, doğru davranış, bireylerin ait olduğu toplum, aile, grup vb. tarafından belirlenen kurallara uyan davranıştır. İyi çocuk da çevresiyle iyi ilişki kurabilen, çevresindekileri mutlu edebilen ve onlar tarafından iyi insan olarak nitelendirilen bireydir.

İyi çocuk eğilimindeki bir birey, aklına ve mantığına uymasa bile geleneğe uymayı doğru kabul eder. Çünkü bu evrede gelenek bir değer oluşturur ve evredeki bireyler, geleneği kendi akıl ve mantıklarından daha üstün, daha iyi ve daha değerli görürler. Bundan dolayı, geleneğin doğruları bireyin doğruları olarak benimsenir.³⁶ Bu benimseyiş

³⁶ Günümüzde bireyler yavaş yavaş gelenekten kopmaya başlamıştır. Bunun temel nedeni, büyüklerin bilgi birikimiyle küçüklerin bilgi birikiminin tersine dönmesidir. Günümüzle geçmişin uzmanlık anlayışı değişmiş, bundan dolayı da günümüz insanı sorunlarını uzman kişilere danışmaya başlamıştır. Geçmişin insanı ise

de hem bireyin kendisi hem de toplumu için iyi kabul edilir. Bireylerin davranışları “iyi niyet”lerine göre değerlendirilir.

I.4.2.2. Dördüncü Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi (The “Law and Order” Orientation)

Bu evrede sözlü ya da sözsüz (töre, örf, adet gibi) yasalar bulunur. İtaat ve cezada cezayı koyan mutlak otorite bireyken bu evrede mutlak otorite yasalardır. Bu evrede bulunan bir kişi, yasalar ailesine ya da ait olduğu topluluğa uymasa bile yasaya uyar. Çünkü birey, sadece ait olduğu topluluğun düzeninin değil toplumun düzeninin sağlanabilmesi için yasaların korunması gerektiğine inanır. Bireyi harekete geçiren ilke yasadır ve yasa onun için her şeyden daha önemlidir. Dolayısıyla kurallara koşulsuz bağlılık söz konusudur.

Birey, ait olduğu toplumun yazılı ve yazısız kurallarına göre hareket eder. Dolayısıyla yasalara uyan davranış doğru davranıştır. Çünkü evredeki bireye göre ahlaki bakımdan doğru davranış, toplumun beklentilerine uygun davranıştır. Toplum, kurallara uyulmasını beklediği için birey yasalara uymayı doğru kabul eder. Bu inancın altında bireyin, sorumluluklarını yerine getirmek, yasalara saygı göstermek ve sosyal düzenin sürekliliğini sağlamak ilkeleri vardır (Kohlberg, 1975: 671).

Kırmızı ışıktaki etrafında araç olmamasına ve yolun müsait olmasına rağmen durma eylemini gerçekleştiren bir bireyin davranışı bu evreye örnek olabilecek bir davranıştır.

I.4.3. Gelenek Sonrası Düzey (Postconventional Level)

Kohlberg’in kuramının en gelişmiş düzeyidir. Geleneksel ilkelerin üstündeki ilkeleri benimsemiş insanların ahlaki yargılarını yansıttığı için “gelenek sonrası düzey” olarak adlandırılır. Bu düzeyde, törelerin, geleneğin ve kuralların üzerine çıkabilen bireyler yer alır. Evredeki bireyler, bazı ahlaki meselelerin geleneksel kurallarla çözülemeyeceğine ancak geleneğin üstüne çıkılarak çözülebileceğine inanırlar.

Geleneksel düzeydeki bireyler toplumun beklenti ve kurallarını içselleştirirken gelenek sonrasındaki bireyler, kendi ahlaki değer ve ilkelerini özgür iradeleriyle kendileri seçerler. Dolayısıyla bu evrede kişisel bir otorite vardır ve bireyin yönetimi ve kuralları

sorunlarını aksakallı, tecrübeli, bilgili ve birikimli insanlara danışmıştır. Bu durum günümüzde yaşlılara bakış açısını da değiştirmekte ve insanların yaşlanmayı genellikle sadece yaşlanmak olarak algılamalarına sebep olmaktadır. Çünkü günümüzde, 12 yaşındaki bir birey, 70 yaşındaki bir bireyden daha fazla tecrübeye sahip olmasa da bilgiye sahip olabilmektedir. Bu da bireylerin ait oldukları ailenin doğrularını kendi doğrularından üstün, değerli ve iyi görmemelerine sebep olmaktadır.

kendisine bağlıdır (Kohlberg, 1975: 671).

Gelenek sonrası düzeydeki bireyler, toplumun değerlerinin ve ahlak kurallarının gerektiğinde değiştirilebilip düzeltilebileceğine inanırlar. Dolayısıyla bireylerin önceliği toplumun beklentileri değil kendi değerleri ve ilkeleridir. Düzeydeki insanlar ahlaki yargılarına, inançlarına ve değerlerine göre hareket ederler. Hareketin kontrol mekanizması da vicdandır (Kohlberg 1977: 54-55). Bireylerin ahlaki yargılarının temelinde ise insan hayatının kutsallığı, insana verilen değer, saygı, eşitlik, adalet vb. evrensel değerler yer alır.

Gelenek sonrası düzey, “sosyal sözleşme ve yararlılık eğilimi” ile “evrensel ahlak ilkesi eğilimi” adlı iki evresi vardır. Bu evreler, deneysellikten ziyade felsefi özellikler taşıyan evrelerdir. Kohlberg doktora tezinde, gelenek sonrası düzeye ait düşüncelerin 20 yaş civarında kazanılabileceğini belirtir (Çileli, 1986: 61).

I.4.3.1. Beşinci Evre: Sosyal Sözleşme ve Yararlılık Eğilimi (The Social-Contract, Legalistic Orientation, Generally with Utilitarian Overtones)

Bu evrede bireyler, kişisel değerlerine göre hareket ederler. Doğru davranış, herkes için geçerli, bireysel haklara ve topluma yarar sağlayan davranıştır. Bireyler, yasaları kabul etmelerine rağmen insana ve topluma faydası olduğu müddetçe yasaların değiştirilebileceğine inanırlar (Kohlberg, 1975: 671). Dolayısıyla kanunlara körü körüne bir bağlılık yoktur. Evredeki bireylerin toplumun ve geleneğin üzerinde bir bakış açısı vardır. Ahlak kuralları, herkes için eşit, geçerli ve toplumun ihtiyaçlarıyla birlikte değişebilen kurallar olmalıdır (Taylı, 2013: 183).

Bu evredeki bireyler, toplum içerisinde her insanın değer ve düşünce bakımından farklı olduğunu bilirler. Ancak onlar, bireysel değer ve düşünce farklılıklarına rağmen insan hayatı, özgürlük, adalet vb. değerler söz konusu olduğunda, çoğunluğun görüşüne ters düşse bile toplumun ve insanların faydası için bu değerlerin korunması gerektiğine inanırlar (Çileli, 1986: 53). Dolayısıyla kanunlar, adil olmadığı, özgürlüğü kısıtladığı ve insan hayatını hiçe saydığı müddetçe değiştirilebilir. Bu düşünce kanunları göreceli kılarak, otoriteyi kanunun elinden alır ve bireyin kendisine verir. Yani davranışlar, toplumun menfaatine uygunken yasalara uymayabilir. Sonuç olarak, bu evrede bireyden hareketle topluma yarar sağlayacak bazı yasa dışı davranışlar kabul edilebilir.

I.4.3.2. Altıncı Evre: Evrensel Ahlak İlkesi Eğilimi (The Universal-Ethical-Principle Orientation)

Bu evredeki bireylerin doğru anlayışı kanunlar, toplumsal düzen ya da başka bir otoriteye göre belirlenmez. Doğru kavramı, zihinsel olarak belirli bir bilgi düzeyine ve ahlaki olgunluğa ulaşmış bireylerin, kendilerinin geliştirdiği ahlak ilkelerine ve bütün insanlık için geçerli olan evrensel ilkelere göre belirlenir. Altıncı evreye göre ahlaki açıdan doğru davranış, evrensel ilkelere uyan davranıştır. Evrensel ilkelere uyan davranış ise insanın ve insanlığın değerleriyle ilgili olan, insana sadece insan olduğu için değer vermeyi uygun gören her yerde ve herkes için geçerli olan davranıştır. Kohlberg'e göre evrensel ahlak ilkeleri, Tevrat'taki "On Emir" gibi somut değildir. Evrensel adalet ilkeleri, insan onuruna saygı, insan hakları gibi soyut ahlaki ilkelere (Kohlberg, 1975: 671).

Bu aşamadaki insanın ahlaki tavrı, tüm insanlara karşı tarafsız bir saygıyla yaklaşmaktır. Bu saygı, bireyler arası etkileşimlerde, bireyin muhatabının talep ve beklentileri göz önüne alınarak gerçekleştirilir (Çiftçi, 2007: 200-201).

Beşinci evrede toplumsal fayda gözetilirken altıncı evrede, toplumsal faydayı aşan ve sadece insanı merkeze alan bir ahlak anlayışı vardır. Bu aşamanın temel felsefesi şudur: Kâinattaki her şey insan için vardır ve insan saygıyı, adaleti, eşitliği, yaşamayı hak eden üstün bir varlıktır.³⁷ Bundan dolayı altıncı evre, Kant'ın "*Her insana bir araç değil kendi içinde bir amaç olarak davranın*" (Cesur, 2018: 46) görüşünü içerir.

Altıncı evredeki ahlaki yargı, felsefenin hem "*tersine çevrilebilirlik (reversibility)*" hem de "*evrenselleştirilebilirlik (universalisability)*" kavramlarına dayanır. Bir yargı tersine çevrilebildiği müddetçe evrenseldir.³⁸ Tersine çevrilebilen yargılar empati yapılarak ulaşılan ahlaki yargılardır (Çileli, 1986: 63-64). Altıncı evreye erişmiş bir insanın empati duygusunun çok gelişmiş olması gerekir. Çünkü sadece empati duygusu gelişen bireyler diğerlerinin haklarını gözetebilirler.

Kohlberg'in evrensel ahlak ilkesi, dili, dini ve ırkı aşar. Çünkü bu evrede bireyler,

³⁷ Tıpkı İslâmiyet'in insanı merkeze alması gibi gelenek sonrası düzeyin altıncı evresi de insanı merkeze alır. Bu yönüyle altıncı evre, tasavvuftaki insan-ı kâmil olma, ne olursa olsun yaratılanı Yaratandan ötürü sevmeye mertebelerine tekabül eder. Dolayısıyla evrensel ahlakın içine veliler, ermişler, evliyalardan genellikle akıldan ziyade gönül güzelliği ve vicdan ile girerler.

³⁸ Bireyin bir ahlaki ikileme hikâyesi karşısında geliştirdiği doğru ya da yanlış yargısı, hem hikâyenin bütün kahramanlarının haklarını tarafsızca gözetebiliyor hem de hikâyenin tüm kahramanlarınca kabul edilebiliyorsa bu yargı tersine çevrilebilir bir yargıdır. Burada birey önce kendisini ikilemeli hikâyede yer alan bütün kahramanların yerine koyar ve ahlaki bir yargıda bulunur. Daha sonra birey, kendisini herhangi bir kahramanın yerine koyarak bir yargıda bulunur. Eğer birey her iki durumda da aynı ahlaki yargıda kalabiliyorsa bu yargı tersine çevrilebilir ve herkesin hakkını gözetilen adil ve evrensel bir yargıdır (Çileli, 1986: 63-64).

insani deęerleri ve dūřunceleri uęruna kendi benlięinin dıřındaki benlikler için mūcadele verirler. Hayatlarını insanlık için adarlar, uęruna can feda edebilecek kadar ūstūn deęerlere inanırlar ve bu deęerler için her Őeyi gōze alabilirler. Bireyler evrensel ilkeleri ve deęerlerini adeta kutsal bir dava olarak gōrūr ve bu dava için mūcadele ederler. Bu baęlamda inandıęı dava ve vatan sevgisi deęeri uęruna Őehit olan askerler, bu kategoride deęerlendirilebilirler.

Evredeki bireyler ilkel benliği ařan bir tatmine ulaşırlar. Ulaşılan doyum, egosal, bedensel ya da hazsal bir doyum değil ruhsal bir doyumdur. Bundan hareketle Kohlberg'in altıncı evresi için insanlığın ahlaki olgunluk dūzeyidir denilebilir. Altıncı evreye gōre ahlaki olgunluk ise bireyin var olduğunu hissettiği sahip olduğu değerini hayatı pahasına yaşatmak istemesidir.

Kohlberg'in uzun sūren çalıřmalarına raęmen denekleri arasında ahlaki yargı geliřimi 6. evreye çıkabilmiř bir deneęine rastlanmamıřtır. Bu sebepten bu basamak Kohlberg'in hayal ūrūnū, sadece ahlak kahramanları ve filozoflarının yer alabileceęi bir evre olarak kabul edilmiřtir (inemre, 2012: 32).

Kohlberg, evrensel ahlak ilkesi evresindeki kişilere Socrates, Mahatma Ghandi, Martin Luther King'i örnek verir (Aypay, 2013: 165).

Tūrkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatūrk ile Gūney Afrika'nın siyahi lideri ve siyahların haklarının savunucusu Nelson Mandela'da hayatlarını davaları uęruna adanıř insanlar olarak evrensel ahlak ilkesi eęilimde yer alan nderlerdir. Ayrıca Yunus Emre, Mevlana gibi mutasavvıfları da bu evreye alabiliriz.

BÖLÜM II: KIRŞEHİR'DEN DERLENEN MASALLARIN KOHLBERG'İN KURAMINA GÖRE İNCELENMESİ

Teknoloji çağı, çocukların soyut düşünme yeteneklerini köreltmekte ve hayal kurma becerilerini neredeyse hayale dönüştürmektedir. Günümüzde çocuklar için tasarlanan çizgi / animasyon filmleri, bilgisayar oyunları gibi sanal dünyalar, masal kitaplarından daha fazla rağbet görmekte ve çocuklar masalların hayal gücünü geliştirme işlevinden uzakta yetişmektedirler. Bu durum onların sadece zihinsel gelişimine değil aynı zamanda millî kültüre, toplum huzuruna da olumsuz etki etmektedir. Çünkü çocuklar kültürün yayım ve yayın organları olan sözlü anlatım türlerinden uzaklaşmakta, millî kültür ve değerlerine yabancı olarak yetişmektedirler. Kendi kültürel kodlarından ve değerlerinden uzakta yetişen çocuklar ait oldukları toplumun kültürüne, değerlerine ve ahlak kurallarına uyum sağlamada zorlanmakta, bu da toplumda huzursuzluğa neden olmaktadır.

Masallar, kültürel birikimi saklayan, aktaran, aktarırken de yaşatan anlatım türlerindedir. Bünyesinde halkın bilgeliği, psikolojisi, sosyolojisi, değerleri, ahlaki kuralları, bilinci / bilinçaltı gibi birçok konuya dair bilgiler içerir. Bu bakımdan masallar, kültürün yayım ve yayın organlarına, maziden atıye ulaşabilmiş kültür albümlerine benzetilebilir.

Çocuklarda öğrenme, genellikle “*taklit yoluyla*” (Güngör, 1998: 60) olur. Bu taklit, çocuğun etrafındaki bireylerden dinlediği masala kadar genişleyebilir. Bu sebepten çocukların kişilik ve ahlak gelişiminde masalların önemli bir rolü vardır. Ancak taklit yoluyla öğrenme her zaman olumlu yönde olmayabilir. Onaylanmayan davranışlar da taklit edilebilir.³⁹ Bundan dolayı çocuklar, dinledikleri ya da okudukları masalların kahramanlarıyla kendilerini özdeşleştirirler ve onların olumlu ya da olumsuz davranışlarını taklit edebilirler. Bu bağlamda masallardaki kahramanların, çocukların kişilik ve ahlak gelişimini geliştirebilecek idealize edilmiş ahlaki rol model olmaları gerekir.

Kohlberg'in kuramına göre ahlaki gelişim, zihinsel gelişime ve empatiye bağlı olarak gelişir. Masallar da çocukların hem zihin gelişimini hem de empati yeteneklerini geliştirirler. Bir çocuk dinlediği / okuduğu masaldaki kahramanların yaşadıkları ahlaki ikilemlere şahit olur, onların yerine kendini koyarak empati yapabilir bazen de

³⁹ Onaylanmayan davranışların taklit edilmesini önlemek için televizyon dizilerinde yayına başlamadan önce “7 yaş üstü çocuklar için olumsuz örnek ve davranış içerir” uyarısı verilir. Böylece uyarılı yayınları çocuklara izletmemek ve onlardaki olumsuz davranışların çocuklarca taklit edilmemesini sağlamak amaçlanır.

kahramanlarla birlikte ahlaki bir seçim yapar. Bu durum masal dinleyicilerine / okuyucularına empati yapabilmeyi, çok yönlü düşünebilmeyi, ahlaki ikilem karşısında seçim yapabilmeyi ve ana kahramanların ahlaki seçimlerini tenkit etmeyi öğretir. Böylece onlar, gerçek hayatta karşılaşılan ahlaki bir çatışma karşısında kolaylıkla yargıda bulunabilirler. Bundan hareketle masallar, gerçek hayatın simülasyonu işlevindedirler. Ancak, çocuk ve ergenin zihinsel ahlaki gelişimi için her zaman olumlu etkiye bulunmayabilirler. Çünkü çocuk bazen ahlaki gelişim düzeyi düşük bir kahramanı benimseyebilir.

Bu çalışmanın temel problemi, bireysel ve toplumsal bilinçaltında idealize edilen ana kahramanların, ahlaki açıdan ne kadar ideal olduklarını belirlemektir. Ayrıca çocukların ahlaki gelişimine masalların ne derecede katkı sağladığı ya da ket vurduğu ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu maksatlarla, inceleme bölümünde ilk olarak masalların ana kahramanları belirlenmiş ardından onların zihinsel ahlaki gelişim düzeyinde incelenip incelenmeyeceğine karar verilmiştir.⁴⁰

Ahlak sadece akıl yürütme yeteneğine sahip bireylere özgüdür. İnsan ancak akıllı ile doğru ve yanlış birbirinden ayırabilir (Çiftçi, 2007: 174). Cezai ehliyeti olmayan bireyler, davranışlarının sonuçlarını düşünemezler. Bu da böyle insanları, ahlaktan muaf tutmamıza neden olur. Çünkü onlar davranışlarını farkında olmadan ve eylemlerinin sonuçlarını düşünmeden gerçekleştirirler. Bu bağlamda inceleme sürecinde akıldan yoksun olduğunu tespit ettiğimiz ana kahramanların zihinsel gelişim evreleri belirlenmemiştir.⁴¹ Bu ayırımdan sonra ana kahramanların yaşadıkları ahlaki ikilemler kısaca anlatılmıştır. Daha sonra ikilemler karşısında geliştirilen çözümler, kahramanların davranışlarına ve niyetlerine göre kategorize edilmiş ve kahramanlar Kohlberg'in gelişim düzeylerine göre uygun olan evrelere yerleştirilmiştir. Yapılan incelemenin sonunda elde edilen veriler 10 başlık altında tasnif edilerek aktarılmış ve çeşitli tablo ve grafiklerle gösterilmiştir.

İncelenen masal metinleri belirli zaman dilimi (2008-2018) içinde derlenmiştir. Elde edilen verilerin ve ulaşılan sonuçların geçerlilikleri uygulandığı zaman dilimi ile hem kısıtlanabilir hem de benzer nitelikteki masalların ana kahramanları için genellenebilir.

⁴⁰ Masalların ana kahramanları, konuşmaları, fiziksel özellikleri, davranış ve eylemleriyle öne çıkan / çıkarılan, anlatıdaki olaylara yön veren kişi ya da kişilere göre belirlenmiştir. Bu kişiler olayların merkezinde yer alırlar, masalın sonunda genellikle eylemlerinden dolayı ödül ya da ceza alırlar.

⁴¹ Bu kahramanlar ve ilgili masal numaraları şunlardır: Herte (14), Verte (14), Edi (15), Büdü (15), Tembel Ahmet (28), Saf Adam (60).

II.1. Ana Kahramanları İtaat ve Ceza Evresinde Yer Alan Masallar

Ar Damarı masalında padişahın oğlu beğendiği bir çingene kızıyla evlenmek ister. Fakat kız, oğlanla denk olmadıklarını düşünür ve onunla evlenmek istemez. Oğlan ısrarla kendisiyle evlenmek istediğini gören çingene kızı, ona belirli görevler verir. Padişahın oğlu, verilen görevleri yerine getirirken hayâsını kaybeder. Çingene kızı, padişahın oğlunu ahlaki bakımdan kendisiyle denk yaptıktan sonra onunla evlenmeyi kabul eder. Ömür boyu arsız ve udsuz yaşarlar.

Masalda padişahın oğlu egosal bir tatmin peşindedir ve çingene kızıyla evlenmeyi bir nevi ödül olarak görmektedir. O, çingene kızıyla denk olmamalarına rağmen arzularının peşinden gider ve kızın söylemlerine itaat eder. Çingene kızının, “Beni istiyorsan git dilen, istemiyorsan unut” söylemlerine boyun eğer. Ona kavuşmak için hayâsından vazgeçer. Çingene kızıyla ahlaki bakımdan denklige ulaşan oğlan, sonunda arzuladığı ödüle ulaşır ve istediği kızla evlenir. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

Gız “Yooh! Senin vereceen para olmaz. Sen beni istiyon nu, istemiyon nu? İstiyosan git dilen, istemiyosan beni unut” demiş. Oolan da, “Aman çingene gızı, yeter ki sen iste. Tek ben dilenirim” demiş. Gızın söyledii eve varmış, gapıyı çalmış. Ezile büzele, udlana udlana “Allah rızası içü, baa bi ekmek parası verin” demiş. Ev saabı da, oolana bi ekmek parası vermiş. Oolan parayı alınca dooruca gızın yanına varmış. “Al, dilen diyodun dilendim işte. Bu da dilendiim para, gayri bana varcaa?” demiş. Gız, oolanın alnına bi bahmış, soona “Yoh, daa sırası deel, daa zamanı var. [...] “Boon gittiin eve şimdi gene git. Bi ekmek daa iste” demiş. O zamanaça oolan, “Bi dilendiim evden bi daa nası dileniyim?” demiş. “O zaman sana varmam” demiş gız. “Olur” demiş oolan. Gapıya varınca dolanmış dolanmış durmuuş, dolanmış dolanmış durmuuş gapıya vuramamış. “Elaaşi, bi vurduum gapıya bi daa nası vuruyum?” demiş düşünmüş. Epey bi vahit düşününce “Aman nolacah, iki ekmekle battı mı? Niye ayıb oluyomuş?” demiş gapıyı çalmış. Ev saabı gapıyı açınca bahsa ki gene o dilenci. “Sana ekmek verdim ya. Gene niye geldin?” demiş. Oolan “Bi daa versen batan nı? Çoh acidım, verdiin ekmekle doymadım” demiş. Ev saabı da, “Naadar yüzüz dilenciymiş, soyhasında galsın. Bi daa veriyim de, gapıyı kitleyip içeri giriyim” demiş, ekme virmiş. Oolan ekme almış, yola goyulmuş. Oolan yolda geleke, çat diye bi ses duymuş. Oolan, gızın yanına varmış. “Hoş geldin, getirdii ekme?” demiş. “He, getirdim” demiş. “Şöyle gel de, bi yüzüne bahıyım” demiş oolan. Gız, oolanın yüzüne bahsa ki oolanın ar damarı çatada çatlamış. “Gayri, sana varırım” demiş. Oolan da, “İstiyosan bi daa deşirrim. Bu deşirmek pek güzel oluyomuş” demiş. “Bu öyle bi dattır ki dadını bi alan bi daa biraamaz. Evlendikte soona, istersen gene dilenirsin” demiş, oolana varmış.

Masalda çingene kızının istediği ekonomik güç değil, ahlaki denklidir. Bundan dolayı o, önce padişahın oğlunu ahlaki bakımdan kendisiyle denkleştirir.⁴² Bu bölüm, dinleyiciye / okuyucuya “ahlaki açıdan denk olan kişiler evlenmelidirler” mesajını verir.

Hayâsını kaybeden padişahın oğlu dilenmekten zevk almaya başlar. Bu durum masalın ahlaki bakımdan “Alışmış kudurmuştan beterdir”, “Haram tatlı gelir” ve “Ahlaktan taviz verilmemesi gerekir” mesajlarını da içerdiğini gösterir. Masal, ahlaki gelişime ket vurması, olumsuz rol modeller içermesi bakımından sakıncalıdır.

Tüccar ve Karısı masalının ana kahramanları zengin bir tüccar ile onun tembel karısıdır. Masalda tüccarın hanımı, eşinin tüm uyarılarına rağmen ev işleriyle ilgilenmez. Bu duruma çok sinirlenen adam hanımına, “Ya bugün akşama kadar bu işleri görürsün ya da seni boşarım!” der. Kadın başkalarının yardımıyla ev temizliğini yapar. Eve gelen tüccar, hanımının bir günde bu işleri yapamayacağını düşünür. Önce evi tekrar kirletir ardından da eşine, evi yeniden temizlemesini söyler. Kadın, kurnaz annesinden aldığı akıl ile kocasını çok çalıştığında böceğe dönüşeceğine inandırır. Karısının böceğe dönmesinden korkan tüccar, ona artık iş yaptırmaz ve bütün işleri kendi yapar. Böylece hanım, boşanmaktan ve iş yükünden kurtulur.

Masalda tüccar otorite (mutlak güç), hanımı ise o otoriteye itaat eden bir kişi konumundadır. Tüccarın hanımı, “boşanma”yı bir nevi ceza olarak görmekte ve boşanma cezasından kurtulmak için mutlak otoriteye boyun eğen çözümler üretmektedir. Bu durumda tüccarın hanımı, ahlaki yargı bakımından Kohlberg’in “itaat ve ceza eğilimi” evresinde bir davranış sergiler.

Hanımının böceğe dönüşmesinden korkan tüccarı ise herhangi bir ahlaki gelişim evresine oturtmak doğru değildir. Çünkü masalda tüccarın, eşinin böceğe dönüşmesinden korkma sebebi net olarak belirtilmemiştir. Onun korkusunun altında iki farklı ahlaki gelişim evresine girebilecek nedenler olabilir. Bunlardan ilki tüccarın, eşinin böceğe dönüşmesi durumunda kendi ihtiyaçlarını karşılayamaması ise tüccar, “saf çıkarıcı” evrede, hanımına zarar gelmesini istememesi ise tüccar, “iyi çocuk” evresinde bir davranış sergiler. Tüccarı inceleme dışında tutmamızın bir başka sebebi ise onun hanımının söylediği akıl dışı sözlere inanacak kadar saf bir kahraman olmasıdır. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

“Akşam olmuş, adam eve dönmüş. Bakmış iş gene yapılmış. Kadın

⁴² Anlatıda ahlaki bakımdan çingene kızının yüceltilmediği ancak padişahın oğlunun düşürüldüğü görülmektedir. Bunun temel sebebi iyi bir şeyi bozmanın, bozuk bir şeyi düzeltmekten daha kolay olması olabilir. Bir başka ifadeyle bir şeyin bozulması yapılmasından daha kolaydır denilebilir.

kocasının yemeğini vermiş, çayını vermiş, sonra bunlar oturup dinlenmişler. Bunlar otururken kadın, anasının öğrettiği gibi daha önceden kutuya koyduğu bi karafatma böceeni kocası görmeden kutudan çıkarmış, ortaya bırakmış. Böcek yürümeye başlayınca böceğe eğilmiş, “Gız teyze kurban, nereye gidiyon? Geç şöyle otur biraz” demiş. Karısının böcekle konuştuğunu gören adam, “Sen ne yapıyon? Kiminle konuşuyon öyle, ne teyzesi?” demiş. Kadın da böceği göstererek, “Bu benim teyzem. Biz ailece böyle çok çalışkanız. Fakat çok çalışmanın sonunda işte böyle bi böceğe dönüşüyoruz. Teyzem de çalışmaktan böyle oldu” demiş. Adam karısına inanmış. Karısının da çok çalışkanlıktan böceğe döneceğinden korkmuş. Karısına demiş ki: “Aaman, ben yaparım işi gücü! Sen sakın çalışma. Allah muhafaza sonunda bir böceğe dönen de” demiş. Böylece tembel kadın, kurnaz anasının verdiği akıl sayesinde işten kurtulmuş, istediği hayata kavuşmuş. Anasıyla yemişleer, içmişleer ve adama bakıp bakıp “Bir adam eşşek olursa sırtına binen çok olur” diye gülüşmüşler.”

Lebbi Gulah masalının ana kahramanı üç kız kardeşin en küçüğüdür. Masalda evlenmek isteyen bir kral, sinama yoluyla kendisine dürüst ve sadık bir eş arar. Bu arayışı esnasında bir kulakla karşılaşır. Kulak krala, bir adamın üç kızını önerdikten sonra onların dürüstlüğünü ölçmede krala yardım etmeyi teklif eder. Kulağın teklifi şöyledir: “Felan yirde felanın gızı var. Onu getir, beni ona yedir. Eğer beni yerse, sana sadakatli ve dürüsttür. Ben seninle haberleşirim. Hanımını da böylece denersin.” Kral bu teklifi kabul eder ve kulağın belirttiği aileye gider. Üç kız kardeşten ikisi kulağı yemedikleri hâlde yedik derler. Kulak, kızların yalan söylediğini krala bildirir. Küçük kız kardeş ise zekâsını kullanarak kulağı doğrar ve bir kediye yedirir. Kral, kulağa seslenerek nerede olduğunu sorar. O da “Bağırsakların içindeyim” der. Böylece kral, küçük kız kardeşin lebbi kulağı yediğini düşünür ve onunla evlenir.

Masaldaki üç kız kardeş, zengin ve nüfuzlu biriyle evlenmek isteyen ekonomik değeri yüksek ve bu değere göre hareket eden bireylerdir. Ancak küçük kız, kurnazlığı ve algı operasyonu ile kralın güvenini kazanmayı başarır. Onun kulağı yemiş gibi yapmasının temel sebebi “ödül” ve “haz” olarak nitelendirebileceğimiz ekonomik güce ulaşmaktır. Bu maksatla kralın üç kız kardeşe şart koştuğu “Önce bu kulağı ye, sonra yastığın kalanını iğile ki eşim olmaya layık ol!” komutuna itaat eder. Dolayısıyla masalda gerçek olmayan bir durumu gerçek kılıfına sokarak sunan küçük kız kardeş, hem “itaat ve ceza” hem de “saf çıkarıcı” eğilime giren davranışlar sergiler.

Anlatıda gerçeği gerçek olmasa da gerçekmiş gibi sunanların yüceltilmesi ahlaki bakımdan sakıncalıdır ve bu durum dinleyicilere / okuyuculara olumsuz rol teşkil eder.

İtaat ve ceza evresinde yer alan kahramanların davranışlarının temelinde korku vardır. Masalarda bu korku boşanma, ekonomik güce ulaşamama ve itibar kaybetme

korkusu olarak karşımıza çıkar. Bu evrede yer alan kahramanların davranışlarının çocukların ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyecekleri söylenebilir.

II. 2. Ana Kahramanları Saf Çıkarıcı Evrede Yer Alan Masallar

İnsanoğluna İyilik Yaramaz masalının ana kahramanı, tarlaya yalancı otu kazmaya giden bir gençtir. Bu gencin karşısına bir yılan çıkar ve onu yemek ister. Genç, yılanı “Şoorda yaşlı bi adam var, çift sürüyo. Gel ona sorah yi dirse beni yirsin” der. Yaşlı adam yılanı, “İnsanoğluna iyilik yaramaz, yi gitsin” der. Genç zekâsını kullanarak yilandan kurtulmaya çalışır. Sırasıyla öküzün ve atın yanına gider. Ancak iki hayvan da yılanı, “İnsanoğluna iyilik yaramaz, yi gitsin” derler. Bunun üzerine genç, tilkiyle işbirliği yapar. Tilkiye kendisini yilandan kurtarması durumunda beş tavuk vereceğini söyler. Tilki bu teklifi kabul eder ve onu kurtarır. Genç adam, eve gelerek olanları annesine anlatır. Fakat anne anlamaya uymaz ve oğluna, “Boş vir oolum, ne beş tavuh götüreceen. Bizim goca iti torbanın içine goy götür. Tilkinin yanına varışın, torbadan goyur, tilkiyi yisin çıhsın” der. Annesinin kurnaz fikrini uygulayan genç, tilkinin yanına giderek torbasındaki köpeği salıverir. Köpek, önce tilkiyi yer sonra da, “Dimediler mi sana insanoğluna iyilik yaramaz” der.

Belirtilen masal, dinleyici ve okuyucularına “iyilik yapmamayı” ve “iyilikten doğacak olan marazı” anlatan bir masaldır. Gerçek hayatta da bazı insanların iyilikten anlamadıkları gibi yapılan iyiliklere rağmen muhataplarına kötülük yaptıkları bilinir. Fakat anlatıda bu durumun genellemesinin yapılması çocukları iyilik yapmamaya teşvik edeceği için belirtilen masal çocukların ahlak gelişimini olumsuz yönde etkiler.

Masalın ana kahramanının çıkarları uğruna hayatını kurtaran tilkiyi öldürmesi, iyiliğe karşı yapılan kötülüktür ve tamamıyla kâr elde etme maksadıyla yapılmıştır. Bu bağlamda ana kahraman ahlaki bakımdan Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer almaktadır.

Tırpan masalının ana kahramanı köyde yaşayan bir karı kocanın oğludur. Almanya’ya giden bu oğlan, bir süre sonra köyüne döner. Köyüne dönen genç, anne ve babasının köydeki işlerini hakir görmeye başlar. Kendisini şehirli göstermek istediği için bildiği şeyleri bile bilmiyormuş gibi davranır. Ailesine, “Ayy, bu tezek mi? Ne işe yarar? Siz buna nasıl dokunuyosunuz? Bunlarla ne yapıyorsunuz siz? Burası ne kötü kokuyo” diye söylenir. Bir gün bahçede çalışan babasının yanına giden genç, yanlışlıkla tırpana basar. Basmanın şiddetiyle tırpan gencin yüzüne çarpar. Sinirle, “Hay gavurun tırpanı

seniii! Nerden çıktın, gözü kör olasıca” der. Baba sonradan görme oğluna, “Gözünü sevdiğimin tırpanı, nasıl da her şeyi hatırlattın” diyerek ders verir nitelikte cevap verir.

Masalın mesajı, insanlar asıllarını inkâr etmeye çalışsalar da var olan gerçeği değiştiremezlerdir. Masalın ana kahramanı olan gencin çıktığı yumurtayı beğenmeyen ve aslını inkâr etmeye çalışan davranışlar sergilediği görülmektedir.⁴³ Bunun sebebi, kendisini ailesinden üstün görme istediği, dolayısıyla egosal bir çıkardır. Bu da onun ahlaki bakımdan Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer aldığını gösterir.

Kurnaz Kuş masalının ana kahramanı, çıkarları doğrultusunda varlıkları istediği gibi yönlendirmek isteyen bir kuştur. Masalda küçük bir dikenin kendisine batmasıyla canı yanan kuş, bu acının cezasını vermek için keçiye giderek dikenini yemesini söyler. Keçi, “Aazıma bata bata dikenini yiyecaame pambuk gibi ot yirim” der ve kuşun istediğini yerine getirmez. Kuş, keçiye cezalandırmak için kurda gider ve ona keçiye yemesini söyler. Kurt da kuşun isteği reddeder. Sinirlenen kuş, sırasıyla köpeğe kurdu, çobana köpeği, ateşe çobanı, suya ateşi, öküze de suyu cezalandırmasını söyler. Fakat hiçbiri kuşun isteklerini yerine getirmezler. Ancak menfaatleriyle uyuşmayan bir durumla karşılaşan hayvanlar, kuşun isteklerini birer birer yerine getirirler. Kurnaz kuş ise hayvanların bu komik hâliyle eğlenirken gülme krizine girer ve çatlayarak ölür.

Masaldaki hayvanların hepsi çıkarıcı insanları sembolize etmekte ve masal bir nevi kapitalist sistemin insanlarını anlatmaktadır.⁴⁴ Kurnaz kuş, isteklerini yapmayan varlıkları kendisinden daha güçlü olana şikâyet ederek zayıf olanı cezalandırmak ister. Hayvanlar ise kuşun isteklerini, menfaatlerine uymadıkları için reddederler. Anlatıdaki hayvanların yeme içme yani ekonomik menfaatleri vardır. Bundan hareketle onlar, yapmam dedikleri şeyleri bile menfaatleriyle örtüştüğünde yapmaya başlarlar. Kapitalist düzenin getirdiği menfaat ilişkisine masalın şu bölümü örnek verilebilir:

Guş, “Vay gavur oolu gavuur! Seni suya diyim de söndürsün” demiş. Suyun yanına varmış. “Şu ataşı söndür!” demiş. Su, “Vazır vazır ataş söndürecekme çağal çağal akar giderim” demiş. Guş, “Vay gavur oolu gavur! Seni öküze diyim de içsin” demiş. Öküzün yanına varmış. “Şu suyu iç” demiş. Öküz, “Ilık ılık su içecaame evime varır buz gibi suyu içerim” demiş. Öküz eve varmış. Bakmış hatıl boş. Gitmiş o ılık suyu içmiş. Su

⁴³ Yörede masaldaki ana kahraman gibi sonradan görme insanlar için “Asil azmaz bal kokmaz ekşirse ayran ekşir” atasözü kullanılır (Yılmaz, G.T. 05.04.2017).

⁴⁴ Kapitalist anlayışa sahip olan bireylerde, menfaat ve bencillik vardır. Bu anlayışın temsilcilerinden Adam Smith, “ahlakın maddi çıkarılara zarar verdiğini ve bu sebeple ekonominin kayba uğradığını” (Tarhan, 2018: 42) öne sürer. Ona göre, “alçakgönüllülük ve yardımseverlik üretim maliyetini artırır” (Tarhan, 2018: 15).

varmış vazır vazır ataşı söndürmüş. Ataş varmış, vazır vazır çobanın bıyını ütmüş. Çoban varmış, kopeaa döömüş. Kopek varmış, harıl harıl gurdy govalamış. Gurt varmış, dişine filik dolana dolana geçiyi yimiş. Geçiyi de aazına bata bata dikeniyi yimiş. Guşun da güle güle garniyi yarılmış, çatlamış ölmüş.

Masaldaki kuş, menfaati, hırsı ve kininden dolayı herkesi kullanmak ister. Bu maksatla hayvanların önce zayıf noktalarını bulur ve bulduğu zayıf noktaların üzerine gider. “Gücü gücüne yetene” zihniyetine sahip olan kuş, aklını kullanarak en dışta kalan ve çıkarları için başkalarına zarar vermekten çekinmeyen bir kuştur. Bu özellikleriyle de Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer alır.

Masal birden fazla sosyal mesaj içerir. Masal, bireylerin menfaatleri söz konusu olduğunda yapmam dedikleri şeyleri bile yaptıklarını, toplum düzenini önemsemediklerini, toplumda gücü gücüne yetene düşüncesinin ve insanlar arasında çıkar ilişkisinin olduğunu anlatır. Ayrıca masalda her insanın bir zayıf noktasının olduğuna, insanların da ancak bu zayıf noktalarına dokunulduğunda harekete geçeceklerine değinilir. Bütün bunlar, masalarda bireysel ahlakın toplumsal ahlaktaki yeri ve önemini göstermesi bakımından önemlidir.

Aari Zalha masalının ana kahramanı, masalın başından sonuna kadar olumsuz rol model teşkil eden Zalha’dır. Zalha, daima hileyle, yalanla, kurnazlıkla bir şeyler elde etmeye çalışan, menfaatleri doğrultusunda planlar yapan, vicdanını köreltmüş saf çıkarıcı bir kahramandır. Zalha’nın edepsizliğini gören bireyler, belaya bulaşmamak için kimi zaman parayı gözden çıkarırlar kimi zaman da Zalha’nın isteklerini yerine getirirler. Ancak masalda, Zalha’nın yaptığı tüm kötülükler yanına kâr kalır ve o anlatıcı tarafından cezalandırılmaz. Bu durum masalın okuyucuları ve dinleyicileri için sakıncalıdır. Masalın ilgili şu bölümü Zalha’nın saf çıkarıcılığını gözler önüne sermektedir:

Aari Zalha herifi gidince geçiyi aynanın karşısına, “Elin tavuunu cücüünü aldın yidin doymadın Zalha. Elin bebeeyne altın aldın doymadın Zalha. Elin gocasını aldın doymadın Zalha. Şimdi ne yapacaan baalım Zalha?” dimiş. Bi de arhayı dönüp bahsa ki gaynanası. “Anaa, sen ne zamanda beri burdasın?” diyo. “Kepazeliklerini duyduumda beri” diyo. Hemen Aari Zalha gadını golunda duttuu gibi duvara çalıyo. Kadın düşü düşmez de mutfaktan bıçaa alıyo, kadının dilini kesiyo. Oolu eve gelse ki anası ganlar içinde. “Nooldu?” diyo herif. “Anan böörek yapacaadı, ayaa gaydı bıçaan üstüne düştü” diyo. Kadını dohthora götürseler de gayrı konuşamıyo, yerinde de gahamıyo. Anca gaş gözle ooluna işmar ediyö amma adam anlamıyo. Adam soruyo “Anam ne diyo Hanım, sen anlıyon mu?” diyo. “Anam üzerimdeki sulu tarlalar Zalha’nın olsun dedi” diyo. “Anam istediin

o olsun, hepsini Zalha'ya yapıyorum” diyo. Aari Zalha gocası evden gidince gayınnasının ayaanın altına çabuh ölsün diye bal sürüyo. Kadın da hemen ölüyo.

Masal, bazı insanların ne kadar hayâsız, ahlaksız ve arsız olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Masalda “kötüler her zaman kaybetmez, bu dünyada ceza çekmez”, “kork Allah’tan korkmayandan” mesajları verilir.

İnsanı insan yapan onun vicdanıdır. Dolayısıyla vicdanlarını kapatan bireyler, her türlü kötülüğü yapmaktan çekinmezler. Bu tarz bireylerin egoları yaptıkları kötülüğün hazzı ile şişmeye başlar. Bir yerde egolarını rahatsız edici durumlarla karşılaşsalar da başka bir yerde kötülük yapmaya devam ederler. Utanmadıkları için de kötülük yapmaya devam eden bu insanlar, sadece benmerkezci davranırlar. Böyle insanlar kendilerini akıllı, etrafındakileri akılsız görürler. Vicdanları olmadıkları için de yaptıkları kötülükten haz, keyif alırlar. Masalın ana kahramanı olan Zalha da vicdanını kapatmış ve çıkarları uğruna kötülük yapmaktan çekinmeyen bir kahramandır. Bundan hareketle, ahlaki bakımdan Kohlberg’in saf çıkarıcı evresinde yer alır.

Nohut Oğlan masalının ana kahramanı, çirkin ve yetersiz görülen bir çocuğu simgeleyen bir nohuttur. Masalda daima nohut doğuran ve bu nohutları yakan bir kadın vardır. Kadının doğurduğu nohutlardan biri ölmez. Bu nohut ebeveynlerine ev işlerinde yardımcı olmak ister. Fakat Nohut Oğlan ebeveynleri tarafından sürekli, “Sen nasıl götürececeğin?” “Yav süremen oolum, var git işine” gibi cümlelerle hor görülür. Nohut Oğlan, toplumda yer edinebilmek ve ailesine kendisini ispat etmek ister. Bu amaçlarla kurnazlığa, yaramazlığa ve haksız kazanç elde etmeye yönelir. Çıkarları için çevresindeki bireylere zarar vermekten çekinmez.

Nohut Oğlan ve babası, ekonomik değere önem veren bireylerdir. Nohut Oğlan, kurnazlıkla başkasına ait olan altınlara sahip olmak ister. Babası da oğlunun bu planında ona yardımcı olur. Böylece masum bir köylünün altınlarına sahip olurlar. Belirtilenlerden hareketle masalın ana kahramanı, Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer alır. Nohut Oğlan’ın davranışlarındaki saf çıkarıcılığı masalın şu bölümlerinde görmek mümkündür:

Neyse bu nohut eşşaan gulaanda gidip babasına ekmea eletmiş. Babasına dimiş ki: “Baba ben çifti sürerim. Sen otur yimaani yi” dimiş. Babası da dimiş: “Yav süremen oolum, var git işine.” “Sürerim, sürerim. Sen beni tutağa otuttur, [*Çiftin tutağ olurdu evvel*] otur yimaani yi” dimiş. Babası bunu tutağ oturtmuş. Bu başlamış çift sürmeye. Orda da deveci geliyomuş, deveci bunu görmüş. Adamın yanına varmış. “Vay arhadaş!” dimiş. “Sen ekmaani yiyon, çiftin dönüyo amma adam görünümüyo. Bu nasıl iş?” dimiş.

“Nası olacak. Gocaman oolan sürüyo, görmüyon nu?” demiş. “Valla görünümüyo” demiş. “İreli var da bah o zaman” demiş adam. Deveci varıp bahsa ki bi dene nohut, üvendereynen, elinde diynaanen çit sürüyo. Hemen nohutun babasına “Bunu bana vir “ diyo adam. Berki adam, “Heç öyle şey olur mu gardaşım?” diyo. O vaata gadar nohut babasına diyo ki: “Beni vir baba. Ben devenin hamıdında altını keserim, sen de arhadan toplan” diyo. Adam bunu virmeyi gabul ediyo. Nohut devenin hamıdında bi dene altın gomuyo, hepisini tümnden kesiyo. Babası da arhadan altınları topluyo.

Masal, sosyal değerleri hırpalayan ancak sosyal mesajlar içeren bir masaldır. Anlatıda, dışlanan, hor görülen ve ön yargıyla yaklaşılan bireylerin, dikkat çekebilmek, kendilerini ispat edebilmek ve toplumda yer edinebilmek adına, ahlak dışı davranışlar sergilediklerine değinilmektedir.⁴⁵ Belirtilen özelliklerden kaynaklı ilgili masal, çocukların ahlaki gelişiminde yanlış modellemeye sebep olabilecek sakıncalı bir masaldır.

Of Hocası masalının ana kahramanı bir oduncunun oğludur. Masalda maddi imkânsızlıklar yüzünden oğlunu okutamayan oduncu, bir kayaya yaslanır ve bu duruma “Ooof oof” diyerek içerler. Of sesini duyan Of hocası gelerek babasının izni olmadan oduncunun oğlunu kayanın içine çeker. Of hocası, eğitime aldığı çocukları kendi hizmetinde kullanan, art niyetli bir sihirbazdır. Hoca, oduncunun oğluna bildiği bütün sihirleri öğretir. Hocanın niyetini bilen bir öğrencisi, oduncunun çocuğuna yardım eder. Ona, “Bu ne derse, sen onun tersini yap” der. Çocuk, hocasının bütün sihirlerini öğrenmesine rağmen öğrenmemiş gibi davranır. Bunun üzerine hoca, çocuğu sahiplenmez ve babasına geri getirir. Öğrendiği sihirleri babasına anlatan çocuk, bu sihirlerle insanları kandırarak para kazanmak ister. Ancak Of hocası at kılığına giren öğrencisini tanır ve onu öldürmeye çalışır. Masalın sonunda çocuk, öğrendiği sihirlerle Of hocasını öldürür.

Anlaşılabacağı üzere oduncunun oğlu, ekonomik değere göre hareket eden bir kahramandır. Öğrendiği sihirleri insanları kandırarak para kazanmak maksadıyla kullanır. Çocuğun ve babasının paraya tamah eden çıkarıcı insanlar olduklarını masalın şu bölümünde görmek mümkündür:

Oolan diyo ki: “Baba” diyo, “ben bu adamın sihrini öğrendim. Yarın bi at olacaam, sen de benim üzerime bineceen, beni satacaan. Para alacaan. Yalnız, yularımı verme. Yani pusatı verme.” Of hocası kılık değiştirip müşteri oluyo ata. Oolanın sihirlerini öğrendiğini anlıyo. Adam on lira istiyosa, “Al sana on beş lira” diyo. Oolan anlıyor onun hoca olduunu

⁴⁵Sevilmeyen ve ilgi gösterilmeyen çocuklar çocuklukta genellikle yaramazlık yaparak ilerleyen süreçte de kötü suçlara karışarak dikkat çekmeye çalışırlar. Bu durum hem toplumun ahlakını hem de huzurunu bozacaktır. Dolayısıyla ebeveynlerin, çocuklarına ilgi göstermeleri, onların öz güvenlerini artırıcı eylem ve söylemlerde bulunarak fırsatlar yaratmaları gerekir. Bu bağlamda ilgi yetersizliğinin çocukları suça meylettiği hakkındaki çalışmalar için bk. Zengin, Kesgin, 2013: 14-16.

emmaa babasına bi türlü anlatamıyo. Hoca fazla bi paraynan atı alıyo. Hoca yuları da istiyo. Babası, “Yok onu vermem” diyo. Hoca “Beş lira mı? Al sana elli lira” diyo. Babası da yuları veriyo. Atın gözünden yaşlar akıyo emmaa bi şey diyemiyo.

Masalın ana kahramanı olan çocuğun bildiğini bildirmeme, sahip olduğu hazineyi kendi içinde tutma özellikleri vardır. Hocasına karşı akıllıca hareket eden çocuk, bilgisini, maharetini bir anda ortaya dökmez, onları yeri ve zamanı geldiğinde gösterir. Aldığı eğitimle hocasını geçer ve kendisini öldürmek isteyen hocasını öldürür.

Masalın birden fazla eğitici mesajı vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Boynuz kulağı geçer. Gösteriş peşinde olmak ve her zaman önde gitmek iyi bir şey değildir. Art niyetli insanlara karşı ne bildiğini tam olarak göstermeyen ve sahip olduklarını kendi içinde taşıyan insanlar, bu durumun yararını sonradan görürler. Düşmanın sende hangi silahın olduğunu bilmemesi onu yenmende kolaylık sağlar. Kötü niyetli insanlara her şey bildirilmemelidir. İlim zamanı geldiğinde kullanılmak üzere saklanmalı ve herkese her zaman satılmamalıdır. Tüm öğretici mesajlarına rağmen masalın ana kahramanı, ahlaki bakımdan olumsuz rol modelidir.

Kurnaz Tilki masalının ana kahramanı çıkarıcı ve kurnaz insanları simgeleyen tilkidir. İhtiyarlamış bir aslan, yemek için geyik avlar. Avını yemeden önce dinlenmek isteyen aslan, avladığı geyiği yememesi şartıyla tilkiye emanet eder. Tilki aslandan korktuğu için geyiğin tamamını yemeye cesaret edemez. Kendini savunabilecek kurnazca bir davranış sergiler ve geyiğin sadece beynini yer. Bir süre sonra aslan gelir ve geyiğin beyninin yendiğini görür. Tilkiye, “Hani bunun beyni?” diye sorar. Tilki kurnazlıkla, “Aslan gardeş, bunun zaten beyni olsa senin yanına gelmezidi, seni görünce kaçardı. Beyni yohtu zaten. Geldiğinde beyinsizdi” der.

Aslan ne kadar yaşlı olursa olsun, tilkiyi yenebilecek potansiyele sahiptir. Bunu bilen tilki, çıkarına uygun bir davranış sergiler. Hem karnını doyurarak kâr elde eder hem de davranışını kabul edilebilir hâle getirir. Bu durum tilkinin ahlaki anlamda saf çıkarıcı bir zihniyetle hareket ettiğini gösterir. Çünkü tilki arzuları, menfaati ve elde edeceği kâr düşüncesi ile hareket eder.

Ahmet Kardeş masalının ana kahramanı masalın başında tembelliği ve korkaklığıyla öne çıkan Ahmet'tir. Ahmet'in bütün ihtiyaçlarını eşi karşılar fakat o, bir gün aklından eşini aldatmayı geçirir. Bu duruma çok sinirlenen kadın, kocasını evden kovar. Babasından kalma kılıcı ile yollara düşen Ahmet, bir gün arı sürüsü ile karşılaşır. Kılıcıyla arıları uzaklaştırmaya çalışır. Arılar gittikten sonra Ahmet, kırk arıyı öldürdüğünü fark

eder. Bu olaydan cesaret alarak kılıcının üzerine, “Benim adım, Ahmet gardaş, bi vurmada kırk cana kıyar” yazar. Yazıyı gören kişiler, Ahmet’ten korkarak uzaklaşırlar. Ahmet bu durumu fark edince zekâsını kullanır ve karşısına çıkan bütün zorlukları kurnazlığıyla alt eder. Devleri kandırarak altınlara sahip olur. Masalın sonunda ekonomik durumu düzelir ve toplumsal statüsü artar.

Yüksek teknolojiyle donatılmış bir silahın düğmesine basabilmek için bile silah taşıyıcısının ruhunu korkudan arındırması ve olumlu düşünmesi gerekir. Başarılı insan davranışlarının altındaki inanç ve düşüncelerden biri, “olumlu düşünürsen duygular da olumlu gelişir” düsturudur. Masalda olumlu düşüncenin özgüveni, özgüvenin de zekâyı artırdığı mesajı bilinçaltına iletilir. Çünkü Ahmet’in olumlu düşüncesiyle birlikte özgüveni, özgüveniyle birlikte de zihinsel performansı artar.

Masalın ana kahramanı olan Ahmet, arı bile olsa bir sallamayla kırk can alabildiğini fark eder. Bu farkındalık onun korkusunu yenmesine ve iç sesiyle kendi kendisine, “Ben niçin korkayım? Elimde kılıç var ve bu kılıcı sallayınca can alabiliyorum” düşüncesinin oluşmasına sebep olur. Bu olay masalın başında korkak ve tembel olan Ahmet’in özgüvenini harekete geçirir. Ahmet’in özgüveniyle birlikte aklı da harekete geçer ve kılıcına, “Bir vuruşta kırk cana kıyar” yazar. Bu yazıyı görenlerin zihninde, Ahmet’in kırk insanı öldürdüğü algısı oluşur. Ancak onun öldürdüğü kırk insan değil, kırk arıdır. Ahmet bu algıyı bilinçli bir şekilde yaratır ve bunun diğer insanlar üzerindeki etkisini görür. Uyguladığı taktiğin etkili olduğunu gören kahraman, yeni taktiklerle birçok zorluğu aşar.

Masaldaki, mesajlardan biri aklını kullanmayı bilersen para kazanabilersindir. İktisadi değere ulaşmanın yolunun ise ilmi değerden geçtiği anlatılır. Ahmet’in kurnazlığı ve çıkarıcılığı kendisine zarar vermek isteyen devlere karşıdır ancak Ahmet’in kılıcına yazdığı yazı ile oluşturduğu algıda egosal bir tatmin, çıkar söz konusudur. Bu bağlamda masalın ana kahramanı olan Ahmet, Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde değerlendirilebilir.

Cingöz Kervancı masalının ana kahramanı zengin ve kurnaz bir kervancıdır. Eşiyle birlikte Bağdat’a ipek satmak için yola çıkar. Yolculuk esnasında eşi rahatsızlanır. Bunun üzerine kervancı, bir köyün kenarında konaklamaya karar verir. Gördüğü ışığı ateş sanan kervancı, ateş almak için ışığın geldiği eve gider. Uzaktan gördüğü ışığın aslında ateşten değil, elmastan geldiğini anlar. Ev sahibini kandırarak çok düşük bir fiyata elması

satın alır. Bir süre sonra aynı köye yeniden gider fakat kervancı art niyetlidir. Elması satın aldığı çobana zarar vermek ister. Anlatıda onun art niyeti şöyle anlatılır:

“İyisi mi, ben deveye yükü yükleyim, gidiyim şu çobanın köyüne. Çobana diyim ki senden beş liraya aldığım taşı ben elii bin liraya sattım diyim. Hem bu arada mallarım satılır hem adam hııh der ölür.”

Kervancı çobanın yanına giderek planını uygular ancak çoban kervancının kendisine anlattıklarına üzülmez ve ona, “Olsun gardaşlıh, heç mühim değil. Ben onu bi çift aşıhlan aldıydım”der. Bu cevaba çok üzölen kervancı, eştigi kuyuya kendisi düşer ve duyduklarını hazmedemeyerek çatlayıp ölür.

Masal, kötölük edenin kötölük bulacağını anlatır. Masalın ana kahramanı olan kervancı, ekonomik değeri yüksek, kendi çıkarları için insanlara zarar vermekten çekinmeyen, karşıındaki çobanı aptal yerine koyan ve onu kandırdağıını göstermek isteyen egoist, saf çıkarıcı bir kahramandır. Çıkarları uğruna hem çobanı kandırır hem de onun hayatına kast eden bir plan yapar. Bu bağlamda kervancı, ahlaki açıdan Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer alır.

Keloğlan masalının ana kahramanı Keloğlan’dır. Ülkenin padişahı bir gün yüzüğünü bahçeye düşürür. Tesadüfen sarayın önünden geçen Keloğlan, düşen yüzüğü kazın yuttuğunu görür. Padişah, dört tarafa yüzüğünü bulana ödöl vereceğine dair haber gönderir. Keloğlan haberi duyarak saraya gelir. Yüzüğü bir kazın yuttuğunu görmesine rağmen bunu padişaha bildirmez. Padişahdan kırk kaz ile kırk gün müsaade ister. Keloğlan’ın istekleri kabul edilir. Her gün bir kaz yiyen Keloğlan, kırkinci gün yüzüğü getirir fakat padişaha vermez. Yüzüğü karşıılığında padişahdan kızını ister. Padişah Keloğlan’a kızını vereceğine dair söz verir fakat onu kızına layık görmez. Yönetim gücünü kötüye kullanan padişah, Keloğlan’ı öldürmeleri için emir verir. Keloğlan zekâsını kullanarak, kendisini öldürmek isteyen veziri öldürür. Keloğlan’ın zekâsından etkilenen padişah kızıyla Keloğlan’ı evlendirir.

Keloğlan’ın kurnazlıkları ve menfaatleri halk arasında hoş görülür. Bunda onun zavallı, gariban ve yetim olması önemli rol oynar. Padişah masallarda genellikle hodbin bir kahramandır. Dolayısıyla gariban, kel ve halktan olan Keloğlan’ın padişahı alt etmesi yadırganmaz. Çünkü kurnazlık kötüye karşı kullanılırsa iyi bir şey, iyiye karşı kullanılırsa kötü bir şeydir.⁴⁶ Ancak belirtilen sebepler, Keloğlan’ın çıkarıcı bir kahraman olduğu

⁴⁶ Halk tabakasında yer alan Keloğlan’ın, padişahın kızıyla evlenebilmesi normal şartlarda mümkün değildir. Ancak masallar, halkın bastırılmış duygularının rahatça gerçekleştirilebildiği mekânlar olduğu için masalda

gerçeğini değiştirmeyiz. O, masal boyunca padişahın siyasi ve ekonomik g¼c¼nden faydalanarak menfaatine g¼re hareket eder. Saf ıkarıcı bir yaklaşımla padişahın kazlarını yer, kızıyla evlenir ve veziri olur. Bu bağlamda ahlaki bakımından Kohlberg'in "saf çıkarıcı" evresinde yer alır.

Salman masalının ana kahramanı, orta h¼ll¼ çekirdek bir ailenin babasıdır. Baba, ailesinin geçimini çiftçilik yaparak sağlar. Bir g¼n adamın ¼k¼zlerinden biri ¼l¼r. Para kazanıp yeniden ¼k¼z alabilmek için eşi ve kızını k¼yde bırakarak gurbete gider. Adam gittikten sonra anne ile kız kendi kendilerine hayal kurarlar. Bir s¼re sonra kurdukları hayali gerçek zannederek ona g¼re davranırlar. Anne ve kızının kurdukları hayal ve sonrasındaki davranışları şoyledir:

"Aaaa" demiş. "S¼y¼le g¼zım." "Bi oğlum olsa, adı da Salman olsa, şu kavağa sallana sallana ıhısa, d¼řse ¼lse, ağlamam mı ebesi?" demiş. "Ağlamaz olur muyum?" demiş, kalkmış, g¼zının boynuna sarılmış, ana g¼z ağlaşmışlar. Üç g¼n, beş g¼n neyse bunlar üzg¼n, essahtan g¼zım oğlu olmuş da ¼lm¼ř gibi üzg¼n üzg¼n oturmuşlar. Gırh g¼n olunca g¼z, anasına demiş ki: "Aaaa" demiş. "S¼y¼le g¼zım" demiş anası. "Eee, bug¼n Salman ¼leli gırh g¼n oldu. Yemeği g¼r¼lecek, yemeğini g¼relim" demiş. "Eee g¼zım, nasıl edelim?" demiş. "Eee, ahırdaki ¼k¼z¼ keselim." "Keselim mi?" "Keselim." ¼k¼z¼ kestiriyollar, Salman'ın gırhını g¼r¼yolar.

Bir s¼re sonra, baba ¼k¼z parasını kazanarak k¼ye d¼ner. Olanları hanımı ve kızından ¼ęrenir. Duyduklarına çok sinirlenen adam ailesine, "Ben ıkıcam, bi insanlarla konuşcam. Sizden delisini bulursam yaşadınız. Sizden ahıllıyı bulursam sizin ikinizi de ¼ld¼receem" diyerek yolculuğa çıkar. Yolculuk s¼recinde karşılaştığı kişilerin, eşi ve kızından daha akılsız olduklarını g¼r¼nce evine d¼ner. Ailesine, "Had¼, yırttınız gene. Size ¼l¼m yok, sizden delileri varmış. Siz yine akıllıymışsınız" der.

Masaldaki adamın davranışlarında bireysel bir çıkarı vardır. Zira adam kendi menfaati çıkarları için bir yolcuğa çıkmış, kendi ailesinden daha akılsız insanları g¼rd¼ę¼nde de elindekilerin kıymetini anlayarak ailesini ¼ld¼rmekten vazgeçmiştir. B¼ylece baba kendi menfaatine yarar bir sonuç elde ederek beterin beteri olduğunu kavrayabilmiştir. Bu durumda masaldaki babayı Kohlberg'in "saf çıkarıcı" evresinde değerlendirmek m¼mk¼nd¼r.

Keloğlan padişahın kızıyla evlenebilmiştir. Amerika'nın Vietnam savaşında başarısız olmasına rağmen Rambo II, filminde başarılı olarak g¼sterilmesinin (<http://www.hepfullfilmizle1.com/rambo-2-turkce-dublaj-720p-hd-full-izle.html>); Eba M¼slimn¼me'de Kerbel¼ şehitlerinin intikamının alınmasının (Yılmaz, 2016: 670) altındaki sebep ile incelediğimiz masaldaki Keloğlan'ın padişahın kızıyla evlendirilmek istenmesinin sebebi aslında aynıdır. ¼nk¼ toplum, bastırılmış duygu ve arzularını çeşitli t¼rler aracılığıyla gerçekleştirir. Bundan dolayı Keloğlan'ın davranışları halk tarafından hoş g¼r¼l¼r. Keloğlan'ın genel ¼zellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Bakırıcı, 2013: 14-15.

Sihirli Yüzük masalının ana kahramanı Ali'dir. Ali işleri çok iyi olmasına rağmen elindekiyle yetinmeyen, açgözlü ve tamahkâr bir ağadır. Ali, babasından kalan sihirli yüzük sayesinde bir hazine bulur ve onu evine getirir. Durumu fark eden hazinenin sahibi, Ali'ye beddua eder. Beddua sonucunda hazine birden yılan dönüşür ve Ali'nin eşini öldürür. Eve geldiğinde hazinenin yılanla dönüştüğünü, eşinin de öldüğünü gören Ali, hatasını anlar ve “Aza tamah etmeyen çoğu bulamaz, eldeki bulgurdan da olur” der.

Masalın ana kahramanı olan Ali, ekonomik durumu çok iyi olmasına rağmen açgözlülük yapar. Daha fazla zengin olabilmek için kendisine ait olmayan bir hazineyi sahiplenir. Onun sahibini araştırmadan hazineyi benimsemesi saf çıkarıcı bir yaklaşım içerisinde olduğunu gösterir. Ali ekonomik değere göre hareket eden bir kahramandır. Hırsı ve tamahkârlığının bedelini eşinin canıyla ödeyen Ali, ahlaki bakımdan “saf çıkarıcı” evrede değerlendirilebilir.

Cahil İmam masalının ana kahramanı yeterli Arapça bilgisi olmadığı hâlde kendisini bilgili gösteren bir imamdır. Masaldaki imam, cemaate önce Arapça dualar okur, ardından da okuduğu duaların Türkçe açıklamalarını yapar. Cemaatten bir kişi okunan dualardan etkilenir ve imamın Arapça bilgisinin derin olduğunu düşünür. Cami çıkışında imama Arapçada deveye karşılık gelen kelimeyi sorar. İmam sorunun cevabını bilmediği için adama, “Yahu ben sor dediysem, bu kadar büyüğünü mü sor dedim” der. Bunun üzerine imama, pirenin Arapça karşılığını sorar. İmam adama, “Hobbalaaa! Yahu, küçült dediysem bu kadar mı küçült dedim” der. Adam bu sefer de imama koyunun Arapça karşılığını sorar. Bu sorunun cevabını bilen imam, koyuna ganem denildiğini söyler. Adam son olarak imama, kuzu kelimesinin Arapçadaki karşılığını sorar. İmam bilmiyorum demek yerine “Bir sene bir şey demezler, bir sene sonra ona da ganem derler” cevabını verir.

İmam, Arapça bilgisi olmamasına rağmen varmış gibi gösteren, bilgisinden ziyade ahlakında eksiklik olan bir imamdır. Arapçanın halkın üzerindeki etkisini bildiği için, kurnazlık yapar ve kendisini cemaate bilgili göstermeye çalışır. İmamın buradaki çıkarı ego merkezli bir çıkardır. Bu bağlamda toplumda saygınlık kazanabilmek ve kendisini cemaatten üstün gösterebilmek için çabalayan imamı Kohlberg'in saf çıkarıcı evresinde değerlendirebiliriz.

Kim Ne Ederse Kendine Eder masalının ana kahramanı bir asker annesidir. Kapısına gelen dilenciden bıkkınlık duyan bir asker annesi, zehir kattığı hamurdan bir çörek yapar ve bu çöreği dilenciye verir. Dilenci, aldığı çöreği tam yiyecekken bir askerle

karşılaşır. Asker dilenciye, açlıktan yürüyecek takatinin kalmadığını, elindeki çöreği kendisine vermesini söyler. Bunun üzerine kadın, çöreğini askere verir. Çöreği yiyen asker evine döner. Önce annesine yaşadıklarını anlatır, ardından da zehirlenerek ölür.

Masalda “kötülük edenin kötülük bulacağı” konusu üzerinde durulur. Masalın ana kahramanı olan asker annesinin davranışının altında, ekonomik değere verdiği önem ve bireysel çıkarları yer alır. Dilenciden kurtulmak isteyen anne, bu maksatla başkasının hayatına kast eder. Yaptığı kötülüğün cezasını da oğlunun canıyla öder.

Masalın sonunda anne, kötü bir olaydan iyi bir ders çıkarır ve kendi kendisine, “Kendi elimden öldürdüm oğlumu. Kim ne ederse kendine eder. Gider dolaşır, ayağına döner” der. Belirtilenlerden hareketle asker annesi için “saf çıkarıcı” evrede yer alan bir kahramandır denilebilir.

Keloğlan ile Köse masalının iki ana kahramanı vardır. Bunlar, ekonomik gücü yüksek Köse ile gariban Keloğlan’dır. Masalda Köse, ekonomik gücünü kötüye kullanır ve haksız kazanç ile nam salar. Keloğlan, Köse’ye ders vermek istediği için onun yanında çalışmaya başlar. Köse, Keloğlan’ı çift sürmeye gönderir. Ona öküzleri nasıl süreceğini ve yapması gerekenleri anlatır. Keloğlan, Köse’nin öküzlerini önce öldürür sonra da olanları Köse’ye kabul edilebilir bir şekilde anlatır. Keloğlan kurnazlığıyla Köse’ye kendini affettirir ve çalışmaya devam eder.

Masalın ilerleyen bölümlerinde Keloğlan, dağda bulduğu iki tavşanı alarak annesine getirir. Annesine tavşanlardan birinin yemeğini yapmasını söyler. Diğer tavşanı da alarak Köse’nin yanına gider. Köse’yi elindeki tavşanın haber götürüp getiren bir tavşan olduğuna inandırır. Keloğlan’ın oyunlarına kanan Köse, tavşanı satın alır fakat çok geçmeden kandırıldığını anlayarak Keloğlan’ın yanına gelir. Keloğlan, Köse’ye yeni bir oyun oynar ve onu ölüyü diriltten bir kavala sahip olduğuna inandırır. Köse bu kavali Keloğlan’dan satın alarak evine döner. Eşine sinirlenen Köse, önce eşini öldürür sonra da elindeki kavalla onu diriltmeye çalışır. Kandırıldığını anlayan köse, soluğu tekrar Keloğlan’ın evinde alır. Masal Keloğlan’ın başka kurnazlıklarıyla devam eder.

Keloğlan, Köse’yi malından ve karısından eden, haksız kazanç sağlayan kurnaz bir kahramanken Köse ise kolay ve haksız yoldan zengin olmak isteyen bir kahramandır. Keloğlan’ın zekâsını kullanarak Köse’nin tüm mal varlığına sahip olur ancak bunu yaparken masum insanlara da zarar verir. Her iki kahramanın da davranışlarının altında ekonomik çıkar bulunmaktadır. Sonuç olarak, masalın iki ana kahramanı da ahlaki

bakımdan da “saf çıkarıcı” evrede yer alırlar.

Mahmutoğlu masalının ana kahramanı Mahmut adlı bir tüccardır. Mahmut ve ortağı, farklı ölkelerden aldıkları eşya ve kıyafetleri kendi ölkelerinde satarak geçinirler. Ticaret esnasında handa konaklarlar. Hana gelen bir Arap tüccar, Mahmut’u öldürmek ve eşyalarını çalmak ister. Mahmut, Arap’ın tutum ve davranışlarından şüphelendiği için uyumaz. Önce kendisini öldürmek isteyen Arap’ı öldürür, ardından da onun altınlarını alarak köyüne döner. Aldığı altınlarla zengin olan Mahmut, kervanbaşı olarak hayatını sürdürür.

Mahmut’un kendisini öldürmek isteyen Arap’ı öldürme davranışı, nefsi müdafaa olarak nitelendirilebilir. Arap’ı öldürdükten sonra, onun mallarını çalarak köyüne gelmesi ise saf çıkarıcılıktır. Mahmut’un Arap’ın mallarını satarak kervanbaşı olması, ekonomik değere göre hareket eden bir kahraman olduğunu gösterir. Bundan hareketle Mahmut, Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde değerlendirilebilir.

Akıllı Oğlan ile Deli Oğlan masalının ana kahramanı annesi ve bir deli kardeşiyle birlikte yaşıyan akıllı oğlandır. Akıllı oğlan, geçimini köylülerin sığırlarını güderek sürdürür. Ona yardım etmek isteyen deli oğlan köylülerin mallarına zarar verir ve kardeşini zor durumda bırakır. Bundan kaynaklı masal boyunca etrafındaki insanlara zarar veren bir kahramandır. Akıllı oğlan ise kardeşinin verdiği bu zararları yalanlarla ört pas eder. Masalın sonunda deli oğlan hem annesini öldürür hem de akılsızlığının bedelini kendi canıyla öder.

Masalda akıllı oğlan, yürüttüğü akıllar ve söylediği yalanlarla telef olan malların parasını ödemekten kurtulur. Bu durum etrafındaki insanlara zarar verir.⁴⁷ Dolayısıyla akıllı oğlan, bu davranışlılarıyla Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer alır. Masalın ilgili bir bölümü şöyledir:

Deli oolan, “Gardaşıma yardım ideyim. Dur, şunların garnını bi doyurum” demiş. Dutmuş, naadar sır varsa toplamış, götürmüş dereye depmiş. Soona da dereye çayır atmış, armut çırpılmış. Tek iki kel dana yimiş. Gerisi hiç bi şey yimemiş. Deli oolan da sinirlenmiş sırların alayını bıçakta geçirmiş. Hepsini öldürmüş. Tek iki kel danaya dohunnmamış. Ahıllı oolan, deli oolana “Ne ittin gardaşım, köylüye ne diyecek?” demiş. Aaşam olmuş köy halhı gelmiş. Gelince sormuşlar, “Naaptın bizim sırları?” demişler. Ahıllı oolan, “Sırlarımızı eşgiyalar istedi. Ben de virmem dedim. Öyle diyişin

⁴⁷ Masaldaki akılsız oğlan etrafındaki insanlara verdiği zararlarla *İnsanlar ve Fareler* kitabındaki Lennie’ye, onu korumaya çalışan akıllı oğlan ise George’a benzemektedir. İlgili kitaptaki olaylar için (Steinbeck, 2009: 7-110)’a bakılabilir.

öökellendiler. Sırların alayını dereye doldurdular, bıçaktan geçirdiler. Bi tek bunlarla canımı gurtarabildim. Gidin malınızı getirin” demiş. Öyleliine ahıllı oolan gardaşının ayıbını gapatmış.

Lüzumsuz Ağa masalının ana kahramanı, Allah’tan hayvanların dilini öğrenmeyi dileyen bir ağadır. Ağanın dileği kabul olur ve ağa hayvanların konuşmalarını dinlemeye başlar. Zarara uğramak istemeyen ağa, öleceğini öğrendiği hayvanlarını birer birer pazara götürerek satar. Çünkü ağa ekonomik değere göre hareket eden bir bireydir. Ağanın sadece çıkarlarına göre hareket etmesi “saf çıkarıcı” evrede yer aldığını gösterir.

Masalda hak etmediği bir yetiye sahip olan ve bu yetiyi sadece kişisel çıkarlarına alet eden kişilerin göreceği zararlar üzerinde durulur. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

“O zamanaça horuz demiş ki: “Siz durun, bugün aanın inee ölecek. Onun kemiklerini sen yin, etini de kedi gardaş sen yin, doyarsız” demiş. [Aaaaa!] Herif bunları duymuş. Bahmış ki, “Benim ineem ölecek, iyisi mi, ben gidiyim bu inek ölmeden bunu satayım” demiş. Herif hemen götürmüş inee satmış.”

Helal Kazancın Önemi masalının ana kahramanı paraya tamah eden fakir bir oduncudur. Oduncu yolda bulduğu beş akçe ile kendisine bir hayvan alır ve odunlarını onunla taşımaya başlar. Malının çoğunu haram yolla biriktiren zengin bir adam vardır. Bu adam öleceği zaman çocuklarına, kendisinin yerine sorgu meleklerine cevap verecek bir fakiri tutmalarını söyler. Bir süre sonra adam ölür. Çocuklar fakir oduncuyu on akçeye ikna ederler. Oduncu, mevta ile birlikte mezara girer. Sorgu melekleri mezara gelirler ve oduncuya niçin mezarda olduğunu sorarlar. Oduncu yaşadıklarını anlatınca melekler oduncuya, “Sen önce kendine sorulacak soruya cevap ver” derler. Soru şudur: “Önceleri sırtında odun getirip satıyodun. Sonradan bi hayvan satın aldın. Bu hayvana verdiğin parayı nereden kazandın?” Soruyu duyan oduncu korkuyla mezardan çıkar ve hatasını fark eder.

Masal, kul hakkı yememek gerektiğine, yolda bulunan paranın bile bireysel çıkarlar için kullanılmayacağına, dünyada kazanılan her şeyin ahirette hesabının verileceğine dair dini ve ahlaki mesajlar içerir.

Anlaşılaçağı üzere masalın ana kahramanı olan oduncu, ekonomik değeri yüksek bir bireydir. Paraya tamah ettiği için bulduğu parayı sahibini araştırmadan harcar ve para için kendisine yapılan teklifi kabul eder. Bu bağlamda oduncu, ahlaki açıdan “saf çıkarıcı” evrede değerlendirilebilir.

Pire ile Bit masalının ana kahramanları belirtilen hayvanlardır. Bit bayan, pire ise erkektir. Masalda pire ile bit evlidirler. Bir gün bit eve gelmez ancak pire onun için endişelenmek yerine, uyumayı tercih eder. Ertesi sabah eşinin hâlâ eve gelmediğini gören pire, biti aramaya çıkar. Bitin bir çamura düştüğünü görür ve ona elini uzatarak, “Ver elini edenese” der. Fakat bit, “Ben sana küstüm çekenes” diye karşılık verir. Pirenin tüm ısrarlarına rağmen bit, çamurda kalmayı tercih eder. Bu duruma sinirlenen pire, öfkesini karısından çıkarır. Adeta “Ne hâlin varsa gör, ölürsen öl” anlamında “Depeneş, depeneş, depeneş” diyerek pireyi tekmeler.

Masaldaki pirenin kendi fiziksel ihtiyacını eşinden daha çok öne aldığı ve eşinin eve gelmeyişi umursamadığı görülmektedir. Çünkü Türk aile değerlerine göre, hanımının evde olmadığını gören bir erkeğin, bu durumu umursamayarak uykuya dalması zordur.⁴⁸ Ancak pire, bencilce davranır ve uykusunu aldıktan sonra eşini aramaya çıkar.

Bit ise pireye küsmüştür ve kendini ondan yoksun bırakmaya, yani eşine ceza vermeye çalışır. İlkel benliğine göre hareket eden bit, kin gütmekte, inat etmekte ve eşinin kendisini suçlayarak kötü hissetmesini istemektedir. Bitin elini vermemesine sinirlenen pire, önce eşine elini uzatmaya devam eder fakat daha sonra bu fiilini sürdürmez. Çünkü bitin davranışı pirenin egosuna zarar verir ve bir süre sonra öfkesine yenik düşerek hanımını çamura itekler. Bu durum pirenin de ilkel benliğine göre hareket ettiğini gösterir. Egosunu rahatsız eden bir davranışa karşılık o da hanımına zarar verir. Bu bağlamda masalın her iki ana kahramanı da ahlaki bakımdan Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer alır.

Masalda bazı insanların buluttan nem kapacak kadar alıngan olduklarına dikkat çekilir. Bu yönüyle ilgili masal, “Tavşan dağa küsmüş ama dağın haberi olmamış” atasözünün bir yansımasıdır. Masal, alıngan insanların varlığı hakkında bilgi vermesi ve onların hayati durumlarda bile alınganlıklarına devam ettiklerini anlatması bakımından önemlidir. Anlatı aracılığıyla küskünlüklerin belirli bir noktada bırakılması gerektiği mesajı verilir.

Mıhlı Çeşme masalının ana kahramanı üvey annesi tarafından dışlanan, huzursuz edilen ve para kazanması için evden gönderilen bir genç kızdır.⁴⁹ Genç kız para kazanma

⁴⁸ Evliliğin sürdürülebilmesi için eşler arasında fedâkarlığın yapılması gerektiğine dair bulguları içeren yayınlar bulunmaktadır. Bu bağlamda 2010 yılında Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir araştırma için bk. 2010: 92, 259-260.

⁴⁹ Hak olarak kadınlar ve erkekler eşit olsalar da karakteristik özellikler bakımından birbirlerinden farklıdırlar. Kıskançlık erkeklere nazaran daha kadınsal bir özelliktir ve bazı kadınların zayıf karakteristik

maksadıyla ağlayarak yola çıkar. Yol boyunca karşısına çıkan bahçenin, çeşmenin, atın, köpeğin ve kapının kendisinden istediği şeyleri yaparak ilerler. Fakat masalda genç kızın yaptığı bütün iyilikleri, beklenti içerisinde yaptığı, beklentisine karşılık bulamayınca da fırsatını bulur bulmaz başkasına ait altınları aldığı görülür. Bu durum kızın davranışlarıyla “saf çıkarıcı” evrede yer aldığını gösterir. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

Çeşme dile gelmiş: “Ha bacım, benim mılıhlarımı temizle” demiş. Gız, “Tamam” demiş. Çeşmeyi tertemiz itmiş. Giri yola goyulmuş. Yolda bir itinen bir at görmüş. Atın önünde et, itin önünde de arpa varmış. Atınan it, gıza yalvarmışlar. “Ha gız n’olursun, şu önümüzdeki yimleri deeş.” Gız, arpayı atın önüne, eti de itin önüne atmış, giri yola goyulmuş. Yolda bir ağ gapı görmüş. Ağ gapı gıza, “Ha gız, yidi senedir örtülmüyom beni ört” demiş. Gız varmış gapıyı örtmüş. Gapıyı örtüşün garşısına bir gara gapı çıhmış. O gapı da, “Ha gız, yidi senedir açılmıyom. Ha beni aç” demiş. Gız gapıyı açsa ki altınanan parayınan içerisi gayılı. Gız fisdanın içine altından, paradan doldurmuş gaçmış. Bunu gören altınların saabı, “Gara gapım dut” demiş.

Kurnaz Gelin masalının ana kahramanı üç gelinin en küçüğüdür. Masalda yeni gelinlerinin sırtına binerek onlara hamur yoğurtan acımasız bir kaynana vardır. Bu durumdan muzdarip iki elti, yeni gelini uyarırlar. Küçük gelin kurnazdır. Sırtına binen kaynanasını duvardan duvara fırlatarak konuşamaz hâle getirir. Gelinlerin eşleri eve geldiklerinde annelerinin kekeleyerek bir şeyler anlatmaya çalıştığını görürler. Oğullar, hanımlarına annelerinin ne söylediğini sorarlar. İki elti anlamadıklarını, küçük gelin ise saf çıkarıcı bir zihniyetle kayınvalidesinin “[...] Kilerde, karsambada şu kadar öteberim var, güççük gelinin. Öbür tarafta bu kadar altınım var, param var o da güççük gelinin. Öbür tarafda da şunum bunum var hepsi güççük gelinin, hepisini küçük geline veriyom” dediğini söyler. Böylece küçük gelin kaynanasının bütün mal varlığına sahip olur.

Masalda her yeni gelininin sırtına çıkararak onlara hamur yoğurtturana olumsuz bir kaynana modeli ile karşılaşırız. Ceberut bir kaynananın hakkından ancak ceberut bir gelin gelir. Gelinini baskı altında tutmaya çalışan kaynanaya karşılık, zekâsını kötüye kullanan gelin, “saf çıkarıcı” bir davranışla onun bütün mal varlığına sahip olur. Bu gelinin ekonomik değeri ön plana alarak hareket ettiğini gösterir. Masaldaki gelinin, kaynanasının eziyetlerine karşılık ürettiği çözüm yolu ahlaki açıdan hem yanlıştır hem de olumsuz rol model teşkil eder.

özelliklerindedir. Dolayısıyla bazı kadınlar, bu duygudan ötürü öz çocuklarıyla üvey çocuklarını genellikle ayırt ederler. Bu nedenle masaldaki analığın kendi çocuğuna yaptıklarıyla üvey kızına yaptıkları farklılık arz etmektedir.

Altın Yumurtlayan Tavuk masalının ana kahramanı, vakitsiz öten horozunu pazara götürüp satan bir adamdır. Horozunu satan adam, kazandığı parayla bir tavuk alarak eve gelir. Tavuk her gün bir altın yumurtlamakta adam ise beklemeden daha fazla altına sahip olmak istemektedir. Sabırsız adam, açgözlülük yapar ve tavuğunu içindeki tüm altınları alırım düşüncesiyle tavuğunu keser. Fakat tavuğunun içinde, bir yumurta dahi olmadığını gören adam hatasını anlar ve yaptığına pişman olur.

Masaldaki adam, sabretmenin, emekle biriktirmenin değerini bilmediği için elindeki güzelliği heba eden saf çıkarıcı bir adamdır. Aç gözlülüğünden dolayı evdeki bulgurdan da olur. Dolayısıyla masalın ana kahramanı, ekonomik değere göre hareket eder ve “saf çıkarıcı” evrede yar alır.

Ayağına Diken Batan Horoz masalının ana kahramanı bir horozdur. O edepsizliğiyle istediği her şeyi elde eden insanları simgeler. Masalda olaylar, çöplükteki bir horozun ayağına diken batmasıyla başlar. Bir kadın horozun ayağındaki dikenini çıkarır. Horoz kadına dikenini emanet ederek gider. Bir süre sonra geri gelir ve kadından dikenini ister. Kadın horoz gelmediği için dikenini atar. Ancak horoz bu durumu kabul etmez ve dikeninin yerine kadının eleğini alıp gider. Aldığı eleği bir başka kadına emanet eder. Emanet edilen evdeki bir inek, eleği kırar. Bir süre sonra horoz gelir ve eleğini ister. Aile durumu horozu anlatır fakat horoz ikna olmaz ve eleğinin yerine kadının ineğini alarak gider. Bu sefer ineği bir düğün evine emanet eder. Düğün sahibi horoz gelmeyince ineği keserek düğün yemeği yapar. Bir süre sonra gelen horozu anlatılır fakat horoz ineğine karşılık gelini alıp gider. Masalın sonunda horoz, gelini bir kaval karşılığında çobana verir. Bir yandan kavalı çalar bir yandan da yaptıklarını ezgiyle anlatır.

Masaldaki horoz keyfine göre yaşayan ve insanları zor durumda bırakmaktan hoşlanan bireyleri simgeler. İstemekten utanmayan horoz, masalın tamamında hem saf çıkarıcı hem de yüzüzdür. Horoz hiçbir değeri olmayan dikene karşılık elek, eleğe karşılık inek, ineğe karşılık da gelin alır. Fakat en çıkarıcı olması gereken yerde bir gelini kavala değiştirir. Bu, horozun keyfi bir çıkarıcı içerisinde olduğunu, emek vermeden elde edilen değerli varlıkların kıymetini bilmeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Masalda, arını kaybeden kişilerin bu nitelikleriyle elde edemeyecekleri hiçbir şeyin olmadığını ve elde ettiklerinin değerini bilemeyeceklerine dikkat çekilir. Bu bakımdan masal “altının değerini ancak sarrafı bilir” mesajını verir.

Horozun, çöpte ayağına batan ve hiçbir değeri olmayan bir dikene karşılık arsızlıkla, karşısına çıkan saf insanlardan değerli bir şeyler istemesi onun saf çıkarıcılığının göstergesidir. Onun en büyük çıkarı ise nefesine, keyfine uymasıdır. Dolayısıyla horoz, ahlaki bakımdan “saf çıkarıcı” evrede yer alır. İlgili bölümlerden biri şöyledir:

Bir köye varmış. Varsa ki köyde düğün oluyo. Hemen onlara demiş ki: “Bu inek sizde dursun ben bi iki güne geleceem” demiş. Onlar da “Olur” demişler. İki gün beklemişler horoz gelmemiş. Düğün sahibi de ineği kesmiş, düğün yemeği vermiş. İki gün sonra horoz gelmiş. “İneemi verin” demiş. Düğün sahibi de “Sen gelmeyince biz onu kestik düğüne yemek yaptık” demiş. “Ya ineği vereceksiniz ya gelini vereceksiniz. Ya ineği vereceksiniz ya gelini vereceksiniz...” diye horoz susmak bilmemiş. Gelini vermek zorunda kalmışlar. Gelinle horoz yola koyulmuş. Horoz yine bir köye varmış. Köyün çobanıyla karşılaşmış. Çobanın elinde de kavalı varmış. Çobana demiş ki “Ben sana gelini vereyim, sen de bana kavalını ver.” “Olur” demiş çoban, takmış gelini koluna herkes kendi yoluna. Horoz başlamış kavalı çalmaya: “Düttürü düüt dü, ayağıma tiken battı vardım bir kadına. Düttürü düüüt dü kadından elek aldım. Eleği verdim inek aldım. Düttürü düüt dü, ineği verdim gelin aldım. Düttürü düüüt dü, gelini verdim kaval aldım, düttürü düüt dü...”

Kırk Yalan masalının ana kahramanı, yalan, sorumsuzluk ve hırsızlık gibi kötü meziyetleri olan bir demirci ustasıdır. Bu usta, daima sorumsuzluğunu ve hatalarını çırağı ile şeytana yükler. Demirci ustası yaptığı her hatadan çırağına kızmakta ve “Lanet şeytan, kör şeytan hep senin yüzünden oluyor şeytan” diyerek söylenmektedir. Bir gün Hızır, demirci ustasının dükkânına girerek olanlara şahit olur. Çırağın gözyaşlarına dayanamaz ve at kılığına girerek demirci ustasına bir oyun oynar. Demirci ustası, gördüğü atın kılık değiştirmiş Hızır olduğunu anlamaz. Atı çalarak evine getirmeye karar verir. Hızır ustayı trajikomik hâllere sokarak hatasını anlamasını sağlar.

Demirci ustası, ekonomik değere göre hareket eden menfaatçi bir kahramandır. Kişilere ve olaylara saf çıkarıcı bir yaklaşımla yaklaştığı için de Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer alır.

Hasandır Hasan masalının ana kahramanı çörek toplamak için evini ve eşini terk eden Hasan’dır. Ona, gittiği köylerden birinde keçi hediye edilir. Hasan keçisini de alarak bir köylünün evine misafir olur. Keçi hırsızlar tarafından çalınır. Ev sahibi, Hasan’ın kılıcının üzerindeki “Hasandır Hasan, kırk altısını birden kesen” yazısını okur ve ondan korkar. Hasan’a keçisinin yerine bir inek hediye eder. Hasan aldığı inekle birlikte muhtarın evine gider ve bir gece burada konaklar. Ancak hırsızlar bu sefer de Hasan’ın ineğini

çalarlar. Hasan muhtardan ineğini ister, muhtar ineği vermek istemez. Muhtar, Hasan'ın kılıcındaki yazıyı görür ve korkuyla ona, “Sana kızımı vereyim, öldürme beni” der. Hasan bu teklifi kabul eder ve muhtarın kızıyla evlenip refah bir hayat yaşar.

Hasan, haksız kazanç elde eden ve insanlara çıkar odaklı yaklaşan bir kahramandır. Anlatıda Hasan'ın evli olmasına rağmen mevki ve rahat bir hayat için yeniden evlendiği ve geride bıraktığı eşini düşünmeden hayatına devam ettiği görülür. Onun sadakatsizliğinin altında aşk değil, ekonomik değere verdiği önem vardır. İkinci evliliğini muhtarın eniştesi olmak ve bolluk içinde bir hayat yaşamak için yapar. Hasan'ın daha iyiyi gördükçe elindekilerden vazgeçmesi onun ekonomik değere göre hareket ettiğini gösterir. Bundan hareketle Hasan'ın ahlaki bakımdan “saf çıkarıcı” evrede yer aldığı söylenebilir. Masalda kahramanın çıkar amaçlı davranışlarının cezalandırılmaması ise ahlaki bakımdan olumsuz rol model teşkil eder.

Balığın Başı masalının ana kahramanı, tembel bir kızıdır. Masalda bir balıkçı kadın, dilenen bir kadına acır ve ona bir balık başı verir. Kadın balığı ocağa koyar, kızını da ocaktaki yemeğe bakması için öğütleyerek evden çıkar. O esnada kapıya bir dilenci gelir ve kızıdan yardım talep eder. Tembel kız, balığın başını ona verir. Bir süre sonra kızın annesi eve gelerek kızına balığın başını ne yaptığını sorar. Kız annesine cevap vermez. Duruma sinirlenen anne, kızını durmaksızın döver. Kızın ağıt sesi, padişaha kadar ulaşınca padişah, adamlarını göndererek ailenin durumunu öğrenir. Kızı alarak saraya getirten padişah, bir süre sonra ona âşık olur ve kızla evlenir. Fakat anne hâlâ saraya gelmekte ve kızına balığın başını ne yaptığını sormaktadır. Bu duruma sinirlenen kız, bir gün sinirle annesini havuza atar ve onun bu durumuyla eğlenir. Eşinin kahkasını duyan padişah, ona niçin güldüğünü sorar. Kadın, eşine yalan söyler ve “Başındaki püskül babamın süpürgesine benzediği için güldüm” der. Padişah eşine inanmaz. Ona kendisini babasının evine götürmesini söyler. Karı koca yola koyulur ancak bir süre sonra padişah hanımına, “Öyle bir ev yok de de kurtulalım” der. Sonunda kadın, padişahı yolda gördüğü bir eve getirir. Bu ev kadının balığın başını verdiği dilenci kılığındaki dervişin evidir. Padişah hemen tuvalete gider ve oradaki süpürgeye bakar. Süpürge, padişahın başındaki püskülün aynısıdır. Bu esnada derviş genç kadına, “Ben balığın başını götüren kişiyim. Kızım sen sen ol, bir daha yalan söyleme. Yalan söylemek iyi bir şey değildir. Bak ne güzel bir evlilik yapmışsın, daha ne istiyorsun?” der. Yaşadıklarından ders çıkaran kadın, bir daha yalan söylemez, padişah da karısını alarak sarayına döner.

Masalın ana kahramanı olan kız tembel ve düşüncesiz bir kızıdır. O annesinin

sözlerine uygun davranışlar göstermeyen, ilkel benliğine göre hareket eden bir kahramandır. Annesini havuzu iterek onunla eğlenir. Hem annesine hem de eşine karşı olumsuz davranışlar sergiler. Yalan söylemekten çekinmeyen bu kahraman, sadece kendi benliği için hareket eder. Dolayısıyla o, bencil davranışlarıyla Kohlberg'in "saf çıkarıcı" evresinde yer almaktadır.

Masal, şiddet ve yalan içermesi bakımından olumsuz rol modelleri barındırır. Fakat masalın sonunda yalan söylediği için derviş tarafından uyarılan tembel kadın, yaptığı hatadan ders alır.

Zaarın Uşakları masalının ana kahramanı bir hâkimdir. Masalda üç bekâr kardeş, bir miktar para biriktirirler ve çalışmaya giderken bu parayı bir ağacın dibinde saklarlar. Döndüklerinde paranın çalındığını fark ederler. Basiretli gençler, parayı alan kişiyi bildikleri için ondan paralarını isterler ancak adam parayı geri vermez. Olay mahkemeye intikal eder. Hâkim uşaklara, paralarını çalan kişinin mahkemeye gelen adam olduğunu nereden bildiklerini sorar. Onlar, "Biz zaarın uşaklarıyız, biliriz" derler. Hâkim uşakları denemek için eline bir nar alır ve onu sandığın içine koyar. Daha sora uşaklara, sandığın içinde ne olduğunu sorar. İrfani bir ilme sahip olan uşaklar doğru cevabı vererek paralarına kavuşurlar. Üç genç bir gün başkası tarafından hırsızlıkla suçlanarak hâkim karşısına çıkarlar. Hâkim onların söylediklerinin doğruluğunu yine deneme yanılma yoluyla ölçer ve gençlerin suçsuzluğunu ispat eder. Gençleri akşam yemeğine davet eden hâkim, onların konuşmalarını dinler. Daha sonra söylediklerinin doğruluğunu araştırır. Söylenen her şeyin doğru olduğunu gören hâkim, annesinin babasını aldattığını öğrenir. Belaya karışmamak ve aile düzenini bozmamak için de uşakları evinden gönderir.

Masaldaki üç genç zamanının simyacıları konumundadırlar. Basiretli ve ileriye görebilen bu gençler, zaman ve mekânın ötesinde, içsel gerçekleri de idrak edebilme özelliğine sahiptirler. Bu özellikleriyle olayların iç yüzünü ve gizlenen durumları ifşa ederler. Dolayısıyla onların davranışlarını Kohlberg'in kuramına göre değerlendirmek doğru değildir. Ancak masalın sonundaki tutumuyla anlatının kritik noktasını belirleyen hâkimin davranışları, ahlaki bakımdan değerlendirilebilir.

Masalın kritik noktası hâkimin bir yasak ilişkiden dünyaya geldiğini öğrendiği andır. Babasının belli olmadığını öğrenen hâkim, toplumda kendisini kötü duruma düşürmek ve belaya bulaşmak istemez. Bu yüzden de gerçekleri kurcalamamaya karar verir. Hâkimin gerçekleri öğrenmesine rağmen hayatına kaldığı yerden devam etmesi, gerçeklerin benliğine ve statüsüne zarar vermesindedir. O, işine geldiği şekilde yaşamayı

tercih ederek Kohlberg'in "saf çıkarıcı" evresinde yer alır. Dolayısıyla hâkimin bu davranışı gerçeklerin üstünü kapatmaya çalışması bakımından olumsuz bir davranıştır. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

Haakim aaşam için kuzu kesiyo, ekmeğ getiriyo, öteberi hazırlıyo. Aaşam oluyo üç gardeş eve geliyollar, sofraya oturuyollar. Haakim kapıya çıhıyo, bunları diiniyo. Biri diyo ki: "Guzuda köpek eti kohuyo. Diğeri diyo ki: "Ekmekte ölü eti kohuyo." Beriki de diyo kine: "Haakim kırık dölü." "Allah Allah." Haakim, hemen guzucuya gidiyo. "Guzuyu nerden aldın?" "Guzum er guzuladı, köpeğin önüne düşdü köpek emzirdi ordan aldım." "Tamaam." Ekmekciye gidiyo. "Ekinin nerdeydi gardeşim?" "Gabristanlıhtaydı." "Buna da tamaam." Anasına gidiyo. "Ana sen beni nerden aldın?" "Yoh oolum bir yerden almadım" diyince "Yoh" diyo "Sen söyliyecen." "İmkânsız bi yerden aldım." "Allah Allah söyliyecen ana" diyo. "Bi yerde cingan gidiyodu ondan aldım" diyo. Öyleliğlen haakim korhuyo, üç gardeşe "Hadi gahın gidin, benim başımı belaya sohacaanız" diyo. Bu masalda burda bitiyoo.

Masalda, fazla merakın ya da bir şeyi fazla kurcalamanın çok iyi bir şey olmadığı, çok derini araştırmanın kötü şeylere sebebiyet vereceği mesajları verilir.

Kohlberg'in saf çıkarıcı evresinde yer alan masal kahramanlarının en fazla ekonomik çıkar ardından da egosal bir çıkar içinde oldukları tespit edilmiştir. Bu kahramanlar genellikle ekonomik değere önem veren, açgözlü bireyler ya da hayvanlardır. Egosal çıkar içinde olan kahramanlar arzu ve isteklerinin peşinde koşarak, saygınlık kazanmak ve kendilerini diğerlerinden üstün görmek için çabalarlar. Onların hoşlarına giden, egolarını tatmin eden her davranış doğru, egolarına zarar veren her davranış yanlıştır.

Bazı kahramanların masalın sonunda çıkarıcı davranışlarından pişman oldukları görülür. Bu masallar, Sihirli Yüzük, Kim Ne Ederse Kendine Eder, Altın Yumurlayan Tavuk, Helal Kazancın Önemi ve Balığın Başlı adlı masallardır.

Bu evrede çıkarları uğruna başkalarının hayatlarına kast eden, onlara zarar veren hatta onları öldürmekten çekinmeyen kahramanların bulunması, çocukların ahlaki gelişimi için oldukça sakıncalıdır. Saf çıkarıcı kahramanların bir kısmı cezalandırılırken geneli cezalandırılmaz. Bu da çocukların bu kahramanları rol model almalarına ve ahlaki anlamda gelişmemelerine sebep olabilir.

II. 3. Ana Kahramanları İyi Çocuk Evresinde Yer Alan Masallar

Çingene Kızı masalının ana kahramanı padişahın oğlu ile evlenen çingene kızıdır. Padişah, gelini ve oğluya birlikte sarayda yaşamaya başlar. Gelin, sarayda pişen yemekleri

beğenmediği için yemek vakitlerinde odasına çekilir. Bu durum padişahın dikkatini çeker ve gelinini takip etmeye karar verir. Takip sonucunda padişah, gelininin odasında önce ekmek dileniyormuş gibi yaptığını, ardından da dilendiğini farz ettiği ekmekleri yediğini görür. Bunun üzerine padişah gelininin aslında çingene soyundan olduğuna kanaat getirir. Durumu oğluna anlatır ve padişahın oğlu hanımından boşanmak ister. Bu isteğini ona, “Sen büyüdün yere git, gapılarda deşir, dilen, köşelerde otur, guru ekmeeni yiii, keyfine bah. Sana saray, bal gaymah gelmez” diyerek açıklar. Çingene kızı, eşinin kararını memnuniyetle karşılar ve memleketine dönerek burada dengi olan biriyle evlenir.

Masalda çingene kızının yemek vakitlerinde odasına çekilerek heybesinden çıkarttığı ve görgüsüne uygun bir şekilde dileniyormuş gibi yaptığı ekmekleri yediği görülmektedir. Bu davranışı ile o, ait olduğu çingene grubuna özgü değerlere göre hareket ettiğini gösterir. Masal anlatıcısı tarafından bu durum, “Gursah gavurgasını ister” ve “Gul görgüsünü görmeyince köre girmez” atasözleriyle anlatılır. Töreden, gelenekten geçmiş kişi görgü sahibidir. Törelilik demek bir kişinin ait olduğu topluluğun geleneklerine bağlı olması demektir. Herkes gibi çingene de ait olduğu toplumun töresi ve görgüsüne bağlı davranışlar sergileyerek saraydaki yemeklerin yerine dilendiğini farz ettiği ekmekleri yemektir. Bu bağlamda çingene kızının, ahlaki bakımdan Kohlberg’in “iyi çocuk evresi”nde yer aldığı söylenebilir.

Çingene kızının iyi çocuk evresindeki davranışlarının temelinde, sosyal ve ahlaki değerleri yatmaktadır. Padişah, gelininin aslında çingene olduğunu anlayınca oğluna, “Aslı bozuh alma dimedim mi oğlum, küllükte biten gül kohlanmaz” diyerek gelininin sosyal tabakasına ve ahlaki değerlerine gönderme yapar. Ayrıca burada padişah, evlenilecek kızda soy ve huy güzelliğinin dış güzellikten daha önemli olduğuna, kötü bir yerden güzel bir şeyin çıkmayacağına, çıksa da iyi ya da faydalı olmayacağına dikkat çeker.⁵⁰

Masalın sonunda çingene kızının, padişahın oğlundan ayrılmayı memnuniyetle kabul ettiği ve dengi olan biriyle evlendiği anlatılır. Bu durum da ana kahramanın ait olduğu topluluğun yaşam standartlarını ve değerlerini, sarayın yaşam standartlarından ve değerlerinden üstün tuttuğunu gösteren “iyi çocuk evresi”ne ait bir başka davranıştır.

Masalda, anlatıcı tarafından çingenelerin aslının ve neslinin neden bozuk olduğuna dair bir efsaneye değinilir. Efsane aracılığıyla anlatıcı, soy güzelliğinin kişilerin dış

⁵⁰ Asalet ve soy güzelliği sosyal bir değer olmasının yanı sıra ahlaki bir değerdir. Soy ile kasıt bir kişinin ait olduğu ailesinin kültürü, geleneği, yapısı vb. unsurlarıdır. Asalet ise aileden, genlerden ve yetişme tarzından gelen bir değerdir.

görüntülerinden ya da sosyal statülerinden daha önemli olduğunu vurgulayarak masalda bir kadında sosyal değerın estetik değerden daha önemli olduğuna değınır.⁵¹ Masal estetik değır bakımından güzel olan her şeyın aslında iyi olmadığı mesajını vermesi bakımından da önemlidir.

Dev Anası masalının ana kahramanı üvey annesi tarafından evden kovulan Ali'dir. Ali, iş aramak için yola çıkar. Yolda karşısına çıkan eve giren Ali'yi, bu evde yaşayan bir dev anası sahiplenir ve onu oğullarından saklar. Ali'ye başı dara girdiğinde yakması için üç saç teli vererek kız kardeşinin evine gönderir. Ali, dev anasının söylediğı eve gelince saç tellerinden birini yakar ve uyuyan devin burnuna tütürür. Duman sayesinde dev uyanır, Ali'de hemen onun göğsünden emer. Böylece hem deve yem olmaktan kurtulur hem de dev anasının kardeşinin sutoğlu olur. Ali, başından geçenleri deve anlatır. Dev, ona bir at ile başı dara girdiğinde yakması için üç tel saç vererek kızının evine gönderir. Ali, sütannesinin kızının evine giderek misafir olur fakat kız onu yemek ister. Bu durumu fark eden Ali, hemen dev anasının saç tellerinden birini yakar. Dev anası Ali'yi kurtardıktan sonra ona, başı dara girdiğinde yemesi için sihirli bir elma verir. Ali, karşısına çıkan eşkiyalardan kurtulmak için bu elmayı keser. Elmanın içinden bir boncuk çıkar. Çıkan boncuğı yutan Ali, eşkiyalar gittikten sonra uykuya dalar. Uyandığında başının altında bir kese altın görür. Böylece elmanın sırrını öğrenir. Gün geçtikçe zenginleşen Ali'nin talipleri artar ve genç kızlar Ali ile evlenmek için can atarlar. Ali, beğendiğı bir kızla evlenir fakat kızın tek amacı onun sırrını öğrenmek ve zengin olmaktır. Hanımı bir gün Ali'ye sırrını sorar. O, sihirli elmadan çıkan boncuğı eşine anlatır. Hanımı bu sırrı öğrendikten sonra onu öldürmek ister. Durumu fark eden Ali, sütannesinin saçından bir tel yakarak ondan yardım ister. Sütannesinin söylediklerini yapan Ali, paragöz eşinden kurtulur ve yeniden yollara düşer. Yolda karşılaştığı yaşlı kadına başından geçenleri anlatır. Yaşlı kadın, Ali'ye acır ve onu evine kabul eder. Ali ile yaşlı kadın birlikte yeni bir hayata başlarlar.

Ali bir gün arkadaşları ile ava gider. Avda karşısına çıkan kıza âşık olur ve onunla evlenir. Ali'nin bu evlilikten üç çocuğı olur. Çocuklar bir gün babalarına dede ve ninelerini görmek istediklerini söylerler. Ali'nin anne ve babası Şam'da yaşamaktadır ancak Ali'nin oraya gidecek kadar parası yoktur. Dev annesinin saç telini yakan Ali, ondan yardım ister. Dev anası Ali'ye yolculuk için at arabası ve altın hediye eder ancak Ali'yi Şam'da bir yıldan fazla kalmamaları hususunda uyarır. Böylece Ali, ailesiyle birlikte anne ve babasını ziyarete gider. Bir yılın sonunda Ali ve ailesi memleketlerine dönmek için yola

⁵¹ Bu bağlamda, Kırşehir'den derlenen masalarda ideal bir kadında bulunması gereken özellikler için (Yılmaz, 2017: 1019-1039)'a bakılabilir.

çıkırlar. Yolculuk esnasında Ali'nin üç oğlu kaybolur. Ali, eşi ve annesini memlekete göndererek oğullarını aramaya koyulur. Karşıısına çıkan bir demir kapıyı açarak kapıdan içeri girer. İçeride bir saray vardır. Sarayın halayıklarına başından geçenleri anlatan Ali, onlara kendisini krala götürmelerini söyler. Ali'yi kralın yanına götürüldüğünde çocuklarının kralın etrafında oturduğunu görür. Kraldan çocuklarını ister. Kral, Ali'ye birlikte yaşadığı yaşlı kadının kocası olduğunu, onu bir sınava tabi tuttuklarını, Ali'nin ise bu sınavı temiz kalbi ve dürüstlüğü ile geçtiğini belirtir. Ali, eşi ve annesini de sarayda görünce çok sevinir. Kral, Ali ve eşine yeniden düğün yapar. Ali, saraya kral olur ve ailesiyle birlikte sarayda yaşamaya başlar.

Ali, etrafındaki canlıların isteklerini ve talimatlarını harfiyen yerine getiren bir ana kahramandır. O, dev anasının, sütannesinin, hanımının, evine sığındığı yaşlı kadının ve çocuklarının beklentilerini gerçekleştirir. Dev analarının kendisine söylediklerini yaparak başına gelen bütün sıkıntılardan kurtulur. Evinde kaldığı yaşlı kadından müsaade almadan ava gitmez. Onu annesinin yerine koyar ve ona olan vefa borcunu ödemek ister. Eşinin ve çocuklarının isteklerini yerine getirir. Babalığın verdiği sorumlulukla kaybolan çocuklarını aramaya çıkar.

Masalda Ali'nin başına gelen bütün sıkıntılar, yer altı kralı tarafından onu imtihan etmek için verilmiştir. Kral ve ailesi Ali'nin bu sıkıntıları iyi niyeti, dürüstlüğü ve sabrı ile geçeceğini düşünürler. Ali kendisinden beklenileni yaparak bu imtihanı da kazanır. Ali'nin, kendisinden beklenilen davranışları yapması onun iyi çocuk evresinde yer aldığını gösterir. Masalda kralın Ali'ye söylediği şu sözler de, onun "iyi çocuk" evresinde yer alan bir kahraman olduğunu göstermektedir:

Ben oğullarımı almaya geldim" diyo. "Gel evladım, gel" diyo. "Biz senin sabrını sınadık. Bunlar benin torunlarım. Ben o nenenin gocasıyım." "Aaman etme!" diyo. "Evet yavrum" diyo. "Ben bu yerin altının gıralıyım. O nene de benim sultanım. Senin iyi galbin, dürüstlüğün bizim hoşumuza gitti. Seni sınadık. Sen de bu sınavı geçtin. Benim oolum yohtu" diyo. "Şimdi bu sarayın sahibi sen olacaan. Dön de bah arhana" diyo. Dönse bahsa kiii garısıyla nenesi de ordaymış. Hemen diz çöküyo, elini öpüyo, eteğini öpüyo padişahın. "Emret padişahım" diyo.

Şer Memmet masalının ana kahramanı yeni evlenmiş bir adamdır. Bu adam, maddi imkânsızlıklar nedeniyle eşini köyde bırakarak çalışmaya gider. On beş yıl bir ağaya hizmet ettikten sonra, eve dönmeye karar verir. Ağa, adama önce üç lira, daha sonra da üç akıl verir. Bu akıllar şunlardır: Bilmediğın suya girme, üzerine vazife olmayan şeylere

karışma ve sabırlı ol. Ağa, üç akla karşılık verdiği üç lirayı da geri alır ve adamı uğurlar. Adam yolda karşısına çıkan bir konağa misafir olur. Konakta bir kadının, ayaklarından aşağıya doğru asıldığını ve önündeki kafatasından yemek yediğini, bir köpeğin de altın tasta yemek yediğini görür. Adam, ağasının verdiği akla uyar ve konağın sahibine gördüklerinin sebebini sormaz. Bu durum ev sahibinin dikkatini çeker. Misafirine kendiliğinden başından geçen olayları anlatarak onu bir torba altın ile uğurlar. Adam altınları alarak yola koyulur. Evine gelip pencereden içeriye baktığında karısının bir erkekle konuştuğunu görür ve aldatıldığını zanneder. Tam belindeki silahı kavrayıp ateş edeceği sırada, aklına ağasının “Sabırlı ol!” nasihatı gelir. Adam sabırla konuşmaları dinlemeye başlar. Karısıyla konuşan kişinin öz oğlu olduğunu anlayan adam bu sabrının da mükâfatını alarak ailesine kavuşur.

Masalın ana kahramanı olan adamın, zor şartlar altında kalsa bile ağasından aldığı üç akla uygun hareket ettiği için pişman olacağı şeyler yapmadığı ve zengin olduğu anlatılmaktadır. Bilge ve tecrübe sahibi ağasının nasihatlerine göre hareket eden adam, bu nasihatlere uymanın kendisinin faydasına olacağına inanmaktadır. Bu inançla hareket eden adam ağasının nasihatlerine uyarak faydalı sonuçlar elde etmiştir. Bu bağlamda masalın ana kahramanı Kohlberg’in “iyi çocuk” evresinde değerlendirilebilir.

Masalda ahlaki değerler ağır basar ve namus kavramına dikkat çekilir. Ayrıca Şer Memmet masalı, Kırşehir’den derlediğimiz masallar içerisinde bir kadının iffetsizliğine dair bilgi veren tek masaldır. Anlatıda, birbirine sadık olmayan bir çiftle karşılaşılır. Sadakatsiz çiftin erkeği, birden fazla kişiyle birlikte olan hovarda bir kişiyken hanımı, Şer Mehmet isimli bir adamla yasak aşk yaşayan bir kişidir.

Anlatıda alkol kullanan, tecavüz eden, karısını saçından aşağı asan, bir insanı öldürerek kafatasından yemek yediren kahramanların bulunması Şer Memmet masalını çocuklara anlatılması ve okunması sakıncalı bir masal yapar. Çünkü masaldaki şiddet ve gayri ahlaki davranışlar, çocukların ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.

Aç Kurt masalının ana kahramanı bir dişi kurdun en küçük yavrusudur. Masalda anne kurt, yavrularını doğaya bırakmadan önce onlara, “Yavrularım, gözleriniz kızarana, iyice aç kalana kadar insan evladına dokunmayacaksınız” diye nasihat verir. Çocuklar, aldıkları nasihatten sonra farklı yönere doğru yol alırlar. Küçük kurt yavrusu, doğada gezinirken karşısına bir keçi çıkar. Kurt keçiye, “Annemden aldığım dersim seni yeyim mi?” diye sorar. Keçi, kurdu kandırarak yanından uzaklaşır. Daha sonra kurt sırasıyla

koyun, at ve deveyle karşılaşır. Onlara da aynı şekilde yaklaşan kurt, bu hayvanlar tarafından da kandırılır. Masalın sonunda yaşadıklarından ders çıkararak kurt, kendi kendisine, “Eey deli kurt! Buldun bir keçi, ye diş geçiri geçiri. Yavruları ile beraber yeyince kasapçılık mı yapacaktın? Buldun bir koyun, yi etini dolum dolum. Koyunu oynatınca köçekçilik mi yapacaktın? Buldun bir at, ye de yanına yat. Ayaandaki yazıyı okuyunca muallim mi olacaktın? Buldun bir deve, ye kemiğini geve geve. Üzerinde gezerken seyran başı mı olacaktın?” der ancak son pişmanlık fayda etmez ve açlıktan ölür.

Masalın ana kahramanı olan küçük kurt, annesinin verdiği nasihatlere uyarak insan olan yerlere girmez. Anne kurdun yavrularına verdiği nasihatın temelinde “insanlar akıllı varlıklardır, onlara zarar verirseniz onlar size daha çok zarar verir ancak çok mecbur kalırsanız, yaşamak için insan yiyebilirsiniz” düşüncesi olabilir. Annenin nasihatindeki haklılığı masalın sonunda insanla karşılaşan kurdun başına gelenlerden anlaşılabilir. Belirtilenlerden hareketle küçük kurdun, annesinin sözüne uygun davranması onun, Kohlberg’in “iyi çocuk” evresinde olduğunu gösterir.

Masalda herkes kendi fitratına uygun davranmalıdır mesajı bulunur. Yani insan insan gibi, kurt kurt gibi, balık da balık gibi davranmalıdır. Masaldaki kurdun avını yemek için müsaade istemesi onun doğasında olmayan bir davranıştır. Çünkü kurt kurt gibi davranmalı ve avına odaklanmalıdır. Burada insanlara verilmek istenen asıl mesaj, “işini bir an önce bitir ve başka şeylerle uğraşma”dır. Ayrıca masalda, “acırsan acınacak duruma düşersin”, “son pişmanlık fayda etmez”, “eşek bile bir çukura iki defa düşmez” ve “çok çabuk kanmak zarar getirir” gibi örtülü mesajlar da vardır.

Ahmet Çocuk masalının ana kahramanı annesiyle birlikte yaşayan sözüne sadık, erdemli, ahlaklı ve zeki bir çocuk olan Ahmet’tir. Masalda bir padişah vezirine insanların, yemeklerin ve meyvelerin en adisinin ne olduğunu sorar. Vezir yolda gezinirken oyun oynayan çocukları izleyen Ahmet’le karşılaşır. Ona arkadaşları ile niçin oynamadığını sorar. Ahmet, “Amcacığım, ben onlarla oynarsam elbiselerim kirlenir. Benim annem çamaşırcılık yapıyo, bana bakıyo. Benim babam öldü” der. Cevabı beğenen vezir, Ahmet’e padişahın sorduğu soruları yöneltir. Ahmet, soyunun nereden geldiği belli olmadığı için insanların en adisinin çingene, çabuk bozulduğu için yemeklerin en adisinin mercimek, meyvelerin en adisinin de kestane olduğunu söyler. Bunun üzerine vezir, Ahmet’e altın hediye eder fakat Ahmet, “Ben bu altınları alamam. Annem çoh gızar bana. Benim bu parayı çaldığımı zanneder” der. Vezir, Ahmet’i altınları hak ettiği konusunda ikna eder.

Padişah, Ahmet çocuğu veziri yapmak ister fakat o bu teklifi, “Padişahım, ben nasıl vezir olurum? Ben daha mektebe giden bi çocuum. Hem annem yalınız. Ben dönmezsem çoh üzülür” diyerek reddeder. Ahmet’in vezirin sorduğu sorular ile padişahın vezirlik teklifine verdiği cevaplar, onun ahlaki anlamda sosyal değerlerine göre hareket eden “iyi çocuk” eğiliminde olduğunu gösterir. Çünkü Ahmet kendisini yetiştiren ailesine uygun davranışlar sergiler.

Masalın ana kahramanı olan Ahmet’te, aklın ötesinde bir ilim vardır. O masal boyunca, zekâsının yanı sıra basireti, ileri görüşlülüğü ve sihir ilmine olan vakıflığı ile de öne çıkar.

Masalda padişah, vezir ve Ahmet bir gün gezintiye çıkarlar. Perili bir köşkten padişah ve vezirine bir, Ahmet’e ise iki defa ayna tutulur. Padişah bunun ne anlama geldiğini Ahmet’e sorar. O, “Padişahım burda bir köşk var, ordan bu aynayı dutuyolar. Saat birde sizi köşke davet ediyolar. İki de veziri, üçde de beni davet ediyolar” der. Padişah ve vezir belirtilen saatlerde perili köşke girerler, içerdeki masanın üzerindeki yiyecekleri yerler fakat köşkün sırrını anlayamadan ayrılırlar. Ahmet çocuk ise masadaki ekmek ve karpuzun verdiği mesajları kavrar. Perili köşke, “Beni bu ekmek gibi lohma lohma bölsele, yine ben bu evin sırrını söylemem. Şu garpuz gibi cierime bıçah saplasalar ben gine de bu evin sırrını söylemem” diye seslenir. Ahmet’in bu seslenişinden sonra köşkün kapıları kapanır ve köşkte sabaha kadar süren bir eğlence başlar.

Sihirli köşkün verdiği mesajları bilen tek kişi Ahmet’tir. Ahmet masanın üzerindeki doğranmış ekmek ile karpuzu sır tutmakla bağdaştırır. Ekmek ve karpuzun verdiği mesaj, bin parçaya bölünsen de, karpuz gibi çatlasan da içindekini dışarı vermedir. Masadaki yiyecekler Ahmet’e canı pahasına köşkün sırrını vermemesi gerektiğini anlatır. Ahmet’in kendisine tutulan aynanın ve masanın üzerindeki yiyeceklerin sırrını bilmesi onun basiretini ve irfani ilmini göstermesi bakımından önemlidir.

Padişah Ahmet’e, perili köşkün sırrını söyletmeye çalışır. Padişahın tüm dayatmalarına, tehditlerine rağmen Ahmet perili köşkün sırrını söylemez. Bundan dolayı Ahmet’e idam cezası verilir. O, darağacına asılacağı zaman Ahmet’in yanına gelen bir güvercin, “Aamet sen sözünde durdun. Hepimiz burdayız sırrını söyle” der ve Ahmet, perili köşkün sırrını söyleyerek darağacından kurtulur.

Ahmet’in masalda önündeki yemekleri yemeyerek midesine, köşkün sırrını söylemeyerek diline, zekâsı ile övünmeyerek de egosuna hâkim erdemli bir çocuk olduğu

görülür. Perili köşkün sırrını tutması ise onun yine kendisinden beklenen davranışı yerine getiren “iyi çocuk” evresinde bir davranış sergilediğini gösterir.

Masalın sonunda padişah, Ahmet’in zekâsı ve erdemine hayran kalır ve onu kendisine vezir yapmak ister. Fakat Ahmet kendini, yerini ve haddini bilen bir çocuktur. Padişaha, “Ben vezir olmam padişahım. Vezir vezirliini, padişah da padişahlını bilsin” diyerek yaşının, zekâsının el vermediği ve yapamayacağı bir görevi kabul etmez. Ahmet çocuk, padişahın teklifini, aklı ile ölçüp biçer ve bu göreve layık olmadığını fark eder. Masalın ilgili bölümlerindeki Ahmet’in davranışlarına ahlaki ve ilmi değeri yön verir. Ondaki ahlak ve zekâ güzelliğini fark eden padişah ise “Sen çok iyi bir çocuksun. En yüksek makama kadar seni koruycam” diyerek Ahmet’i takdir edip korumaya alır. Masal bu yönüyle iyi çocuk olanların ödüllendirildiği bir masaldır.

Kırk Gün Ölü Başı Bekleyen Kız ile Yedi Yıl Ölü Başı Bekleyen Kız masalları birbirinin varyantı olan masallardır. İki masalın ana kahramanları, Kohlberg’in “iyi çocuk” evresinde yer alan saf ve iyi niyetli genç kızlardır. İnceleme “Kırk Gün Ölü Başı Bekleyen Kız” adlı masal üzerinden yapılmıştır.

Masalın ana kahramanı, ekonomik durumu kötü bir ailenin tek kızıdır. Anlatıcı bu genç kız, Türk kız, kız olarak nitelendirir. Ebeveynleri kızlarını da yanlarına alarak kalacak ev aramaya çıkarlar. Buldukları bir eve girmek isteyen ailenin ebeveynleri evin kapısını açamaz fakat genç kızın girişimiyle kapı açılır. Kapı açılır açılmaz, kızın üzerine kapanır ve kız o evde mahsur kalır. Bu duruma çok üzülen anne ve baba kızlarını beklerler ancak kız ailesine, “Benim gaderim neyse o olur. Şansım buymuş. Siz yolunuza devam idin. Ben burda galırım.” der. Genç kız bir odada kırk cenaze ile birlikte yaşamaya başlar. Kalp gözü açık olan genç kız, kırk günün sonunda başını beklediği gencin uyanacağını bilir. Bir gün kız, kapının önünden geçen çingene kervanından kendisine arkadaşlık edecek birini ister. Çingeneler kıza merhamet ederler ve bir çingene kızını orada bırakırlar. Türk kız, hiç tanımadığı bu çingene kızına başından geçen her şeyi anlatır. Ona, “Bunlar gırh gün gırh gece soona canlanacah. Canlanmaya yahinken de bu gapılar açılacah” der. Türk kız, başında beklediği genci çingene kızına emanet ederek çarşıya gider. O esnada kırk gün mezarda yatan genç uyanır fakat çingene kız, genci kandırarak ona kırk gündür başını beklediğini söyler. Genç adam, kıza inanarak onunla evlenir. Olaylara çok üzülen ve bir süre sabredip susan Türk kız, genç adamdan sabır taşı ile sabır kuşu isteyerek “İstediklerimi getirirsen hakkımı helal iderim, getirmezsene gözüyün önüne bi kör duman dursun, gözüyün önünü göreme. Buraya da geleme” diye beddua eder. Adam Türk kızının

siparişlerini unuttunca kızın bedduası kabul olur. Bunun üzerine adam, Türk kızının istediklerini alarak eve döner. Genç kız sabır taşı ve sabır kuşuna, “Anam babamdan ayrıldım, bi gorhuynan girdiydim ben buraya sabır daşı, sen gırh gün gırh gece evlenecem diye bi cenazanın başını beklesen, soona da seni cingan gızı yapsalar gendini Türk gızı yapsalar ne yapardın?” der. Anlatılanlara, sabır taşı çatlayarak sabır kuşu da uçarak tepki gösterir. Yaşananlara şahit olan adam, hatasını anlayarak çingene kızını cezalandırır. Türk kızı ise sabrının mükâfatını alarak başını beklediği adam ile evlenir.

Masalda, Türk kızının kırk gün boyunca hiç tanımadığı bir gence dua ettiği, hizmet ettiği ve onun bakımını üstlendiği görülmektedir. Onun bu iyiliği anlatıcı tarafından, “Öbürü naadar iyi galpli amma saf, oolanı didiğine uyduramiyo” sözleriyle belirtilir. Mezarda yatan genç adamın kırk gün başını bekleyen kız ile evlenmesinin temel sebebi “duygusal borçlanma”dır. Çünkü genç adam başını bekleyen kıza karşı kendisini duygusal olarak borçlanmış hisseder ve vefa borcunu ödemek için onunla evlenir. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

“Ben senin gırh gün gırh gece başını bekledim. Senin uyanacağını bildim, senlen evlenmek için burda galdım” demiş. Oolan da, “Sen benim gırh gün gırh gece başını beklediysen ben de senlen evlenirim”

Türk kızında, kadere mutlak bir teslimiyet söz konusudur. O, kaderine razı gelerek evden çıkacağı günü bekler, çingene kızına tamamıyla güvenir ve anlatılmaması gereken şeyleri bile anlatır. Kendi yaptıklarını sahiplenen, emanete hıyanet eden, fena ve hodgâm çingene kızına karşı hakkını aramaz. Başına gelen her musibete sabırla yaklaşır. Bunun temel sebebi masalın sabırlı olanların muratlarına ereceği mesajını taşımasındandır.⁵² Karşılaştıkları zorlukları sabır silahıyla yenen bu tip kadın kahramanların genel özellikleri şöyledir:

“Kaderci bir yaklaşımla zorluklara katlanırlar, başlarına gelenlere ses çıkarmaz, çile çekerler ve gözyaşı dökerler. Kaderci, pasif ve edilgen bir şekilde yaşar ve hiçbir zorluğa başkaldırmazlar. Zorluk yolculuğundaki tek yol arkadaşları sabırdır. Yolun sonunda yani masalın sonunda, yol arkadaşları olan sabrın, onları bekledikleri mutluluğa kavuşturduğu görülür. Çünkü bu masallarda sabır, umut doğurur. Ancak bu kahramanlar, zorluklara karşı koyamadıkları ve çare aramadıkları için hayatları boyunca edilgen ve pasif yaşarlar.” (Yılmaz, 2017: 1023)

Türk kızı, başından geçenleri kendisine kötülük gelebilme ihtimalini düşünmeden çingene kızına anlatır. Bu davranışın temelinde onun çingene kızıyla kurduğu arkadaşlık

⁵² Anadolu masallarında sabır silahıyla karşılaştıkları zorlukları yenen kadınlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Boratav, 1998: 16.

grubuna uygun hareket etme isteği vardır. Dolayısıyla o, grubun menfaatlerini gözetebilmek ve ait olduğu gruba hizmet edebilmek için sergüzeştini çingene kızına anlatmıştır. Bundan hareketle, Türk kızını ahlaki bakımdan ait olduğu grubun menfaatlerini koruyan “iyi çocuk” evresinde değerlendirebiliriz.

Keloğlan ile Bezirgânlar masalının ana kahramanı Keloğlan’dır. Keloğlan bir gün bezirgânlarla yolculuğa çıkar. Bezirgânlar suya ihtiyaç duyarlar ancak çöldeki kuyuya inmeye cesaret edemezler. Çünkü o kuyu, içine girenin bir daha çıkmadığı bir kuyudur. Bezirgânlar, Keloğlan’ı kimsesiz ve gariban gördükleri için onu kandırarak kuyuya inmeye ikna ederler. İyi niyetiyle kuyuya inen Keloğlan, burada bir devle karşılaşır. Keloğlan, devin kendisine sorduğu soruları cevaplar. Cevapları beğenen dev, ona içi altın ve mücevher dolu narlar hediye eder. Aldığı narları bir bezirgân aracılığıyla annesine gönderen Keloğlan, onların annesine teslim edildiğini öğrenmeden yola çıkmaz. Yolda bezirgânların hayvanları çalınır. Keloğlan hayvanları çalan kişiyi yakalar. Bu kişi perilerin beyidir. Keloğlan periler beyini, hayvanları geri vermesi şartıyla serbest bırakır. Periler beyi de Keloğlan’a bir kese altın hediye eder. Keloğlan aldığı bu altınları da annesine gönderir. Masalın sonunda Keloğlan, bezirgânlar başının kızına âşık olur ve akıl gücüyle sevdiği kızla evlenir.

Keloğlan’ın ait olduğu grubun menfaatlerini koruduğu ve ailesine layık bir evlat olmaya çalıştığı görülür. O, hem aldığı altınları annesine gönderir hem de altınların teslim edildiğinden emin olmadan yola çıkmaz. Keloğlan’ın bu davranışlarının altında, ailesini düşünen iyi çocuk eğiliminde bir birey olması yatar. Ayrıca Keloğlan’ın, masal boyunca bezirgânların haklarını koruyan ve her koşulda onlara yardım eden bir kahraman olduğu anlatılmaktadır. Onun bu davranışları da ahlaki bakımdan Kohlberg’in “iyi çocuk” evresine girmektedir. Masalın ilgili bölümlerinden biri şöyledir:

Keloolan yuharı çıkınca, “Ben anama narları vermeyince gitmem” demiş. “Keloğlan yapma, etme!” demişler. Yanlarında bir çocuk varımış. Narları çocuğa vermişler. Bi kağıt yazmışlar. Anası narları alınca kağıda barnağını basacak, Keloolan da narların gittiğine inanacakmış. O çocuk narları ve kağıdı alıp Keloolan’ın anasının yanına gitmiş. Keloolan bu sefer, “O oolan, gelmeyince ben gitmem” demiş. Çocuk, narları Keloolan’ın anasına götürmüş. Kağıda da gadının barnağını bastırmış.

Öksüz Kız masalının ana kahramanı üvey annesi tarafından sevilmeyen bir genç kızdır. Masalda eşi vefat eden bir baba, çocuklarına bakamayınca yeniden evlenir fakat üvey anne, adamın çocuklarını evde istemez. Kadın kocasını dişiliğini kullanarak kandırır

ve çocukların evden gönderilmesine vesile olur. Baba çocuklarını ormana bırakır. Ormanda gezinen çocuklardan erkek olanı geyik izinden su içerek geyiğe döndürür. Ablasını korumak isteyen geyik, onu bir dala oturtur. Genç kızın güzelliğinin şavkı yerdeki suya düşer. Suda kızın yansımısını gören padişahın oğlu, genç kıza âşık olur. Ona, “Ben gidiyorum, sana kırk gün kırk gece düşün ideceem. Ben ailelerimi toplar gelirim. Sen burda beni bekle, acın dalını da benden başka kimseye eğme” der ve ailesini getirmeye gider. Bir çingene kızı, ağaçtaki kızı kandırarak onun yanına çıkar. Güzel kız çingene kızının, “Ben sana yoldaş oluruum, arhadaş oluruum, birbirimizin başının bitini ayıtlarh” sözlerine kanar ve onu dost zannedip başından geçenleri ona anlatır. Çingene kızı, güzel kızı daldan aşağı itikler ve onun yerine geçer. Padişahın oğlunu da kandıran çingene kızı onunla evlenir. Yere düşen genç kız sırasıyla güle, kuşa, ağaca, beşiğe, eşiğe ve toplu bir iğneye dönüşerek çingene kızına huzur vermez. Kız paslı iğne kılığına girdikten sonra iğneyi bulan yaşlı kadınla birlikte yaşamaya başlar. Kadına ev işlerinde yardımcı olup padişahın oğlunun dağıttığı atlardan birinin bakımını yapar. Genç kız padişahın oğlunun dikkatini çekmeyi başarır ve padişahın oğlu tarafından eve davet edilir. Davete katılan kız, söylediği türkülerle kimliğini ifşa edince padişahın oğlu çingene kızını cezalandırıp, sevdiği kızla evlenir.

Masalın ana kahramanın davranışları, Kohlberg’in düzeylerine tam olarak oturmamaktadır. Çünkü genç kız, olağanüstü güçler tarafından korunmakta ve sıra dışı bir şekilde kılık değiştirmektedir. Ancak masalda genç kızın arkadaş olarak gördüğü çingene kızına başından geçenleri anlattığı ve paslı iğne kılığına girdikten sonra kendisini bularak evine getiren yaşlı kadına ev işlerinde yardım ettiği bölümlerde kızın birlikte yaşamaya başladığı insanların menfaatini düşünerek hareket ettiği görülür. Davranışlarındaki iyi niyet ve ait olduğu aileye hizmet etme düşüncesi de onu Kohlberg’in “iyi çocuk eğilimi” evresinde değerlendirmemize sebep olmuştur.

Kara Keçi masalının ana kahramanı bir kadının doğurduğu kara keçidir. Masalda, hiç çocuğu olmayan bir kadın, “Alla’am ver de bana bi gara geçi ver. Ver de bana bi gara geçi ver” diye dua eder. Yapılan dua üzerine kadın hamile kalır ve bir süre sonra keçi doğurur. Anne keçiden rahatsız olmaya ve onu hakir görmeye başlar. Keçi ise annesinin tüm hakir görmelerine rağmen ona yardım etmeye çalışır. Evdeki kirli çamaşırları boynuna takan keçi, öze gider ve “At Alla’am at bi ateş at, at Alla’am at bi sabun at” diye dua eder. Allah tarafından kendisine sabun ve ateş gönderilen keçi çamaşırları yıkadıktan sonra kürkünden çıkarak güzel bir kıza dönüşür. Bu duruma şahit olan padişahın oğlu, keçi ile evlenmek ister. Anne ve babasının karşı çıkmalarına rağmen oğlan keçi ile evlenir. Kara

keçi, kayınvalidesinin hakir görmelerine tepki vermez ve ona iyi davranır. Kadın, keçi ne yaparsa yapsın memnun olmaz. Kayınvalide bir gün köydeki düğüne katılmaya karar verir. Bu durumu öğrenen keçi de kürkünü evde bırakıp düğüne gider. Keçinin eşi, hanımı gelmeden onun kürkünü yakar. Düğünden gelen kayınvalide oğluna, “Oolum, eller dünya gözeli gelin almış, sen gitin bi gara geçi aldın. Düğünde dünya gözeli bi gelin gördüm” der. Bu sözlere dayanamayan oğlan annesine, “Öyle dünya gözeli bi gelini elinden dutup sana getirsem ne yaparsın?” der. Anne, “Padişahın köşkünü sana bağışlarım” der. Bunun üzerine padişahın oğlu, hanımını elinden tutarak annesinin yanına getirir. Gelin başından geçenleri kayınvalidesine anlatınca kayınvalide yaptıklarından pişman olur.

Masal, ahlaki değerleriyle ön plana çıkmış bir masaldır. Masalın ana kahramanı olan kara keçi çirkinliğin, yetersizliğin ve düşük varlığın simgesidir. Anlatı, çirkin gibi görünen bazı kişilerin içinde bakmasını bilenler için ne güzelliklerin ve cevherlerin olabileceğini, canlıları hakir görmenin ahlaki bir davranış olmayacağını anlatır.⁵³ Ayrıca masalda, insana fiziksel özellikleriyle değer vermenin, ona ön yargıyla yaklaşmanın doğru olmadığı mesajlarını da verir.⁵⁴

Masalın ana kahramanı olan keçinin, annesinin ve kayınvalidesinin türlü aşağılamalarına rağmen onları mutlu etmek için çabaladığı anlatılır. Kendisini hakir görmelerine aldırış etmeden ailesine ve eşinin ailesine yardım etmeye çalışan bu keçi, davranışlarıyla kendisinden beklenenleri yerine getirmek ve ailesinin iyiliği için çabalar. Dolayısıyla onun, Kohlberg’in “iyi çocuk” evresinde yer aldığı söylenebilir. Bu bağlamda masalın ilgili şu bölümünü örnek gösterebiliriz:

Alla’am ellerin gızı, çamaşır yihıyo. Bana bi gara geçi verdin, çamaşırılar da kirlendi. Yıhayan yoh” diyomuş. Gara geçi annesinin bu hâline çok üzölmüş. “Anne, ver de çamaşırılarını ben yıhayım” demiş. “Git öte, gara geçi, sen nası çamaşır yıhayacan?” demiş. “Yıharım annem, sen ver” demiş. Kadın geçinin boynuna çamaşırılar asmış. “Gomşu çamaşır yıhamaya gittiydi, git ona ver de o yıhasın” demiş. Geçi, öze varmış. Çamaşır yıhayanlardan ayrı bi yere gitmiş. “At Alla’am at bi ateş at, at

⁵³ Masalda görüntüsüyle ilgili sıkıntı olan insanlara karşı sergilenen olumsuz tutumlar üzerinde de durulur. Bireyler karşılardaki bireylerin görüntülerine göre onlara yaklaşırlar. Oysa çirkinlikle güzel ahlak ve karakter arasında bir bağlantı yoktur. Bu tamamıyla bireylerdeki estetik bakış açısıyla ilgili bir durumdur. Çünkü güzellik ve çirkinlik tamamıyla estetik bir duygudur. Ancak insanlar genellikle güzelle farkında olmadan güzel ahlak vb güzellikleri de yüklerler. Bunun sebebi bizce bireylerin güzele baktıklarında zihinlerinde oluşan güzel duygulardır. Yani güzelin güzeli, çirkinin de çirkinini çağrıştırmaması durumu söz konusu olabilir.

⁵⁴ Bu bağlamda bireyleri, fiziksel, ahlaki ve akılsal üstünlükleriyle değerli bulmaktan öte, yaratılmaya değerli gören yaratıcıdan kaynaklı değerli bulmak gerektiğini söyleyebiliriz. Aksi takdirde insanı aşağılayan insanlar, farkında olmadan bir nevi yaratıcı da aşağılamış olurlar.

Alla'am at bi sabun at" demiş. Allah bi ateş ile bi sabun atmış. Bi gazan gürmuş bu da. Gara geçi kürkünden çihınca dünya gözeli bi gız olmuş.

Annesi demiş ki: "Eller gelin aldı, sen de gittin bi gara geçi aldın." Annesi ekmek yaparken gara geçi "Anne ekmeği ben yaparım." "Giit gara geçi, sen nası ekmek yapacaksın?" demiş. Annesi çorba yaparken gara geçi, "Anne çorbayı ben yaparım" demiş. "Giit gara geçi, sen nası çorba yapacaksın?" demiş. Gaynanası gara geçiyi her gün küçümsüyömuş.

Üç Fasulye masalının ana kahramanı maddi durumu iyi olmayan bir ailenin tek oğludur. Masalda annesiyle birlikte yaşayan bir genç, geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Anne ile oğlu, bir gün tek mal varlıkları olan ineği satmaya karar verirler. Oğlan, ineği pazara götürür. Bir adam gencin yanına gelerek ineğini, sihirli olduğunu söylediği üç fasulye karşılığında satın alır. Genç, adamın söylediklerini yaparak aldığı üç fasulyeyi bahçeye eker. Ekilen fasulyeler gökyüzüne kadar basamak oluşturur. Genç, bu basamaklardan çıkarak bir ülkeye gider. Burada dev tarafından tutsak edilen bir genç kızla karşılaşır. Devi öldürerek kızı kurtaran genç, devin altın yumurtlayan tavuğun da alıp ülkesine döner. Burada kurtardığı kızla evlenerek refah içinde bir hayat sürer.

Masaldaki gencin ineğini karşılatığı adama satmasının sebebi, adamın söylediklerinde bir hikmet olduğuna inanmasıdır. Genç, ailesinin menfaatini düşünerek iyi niyetle hareket eder. Kahramanın iyi niyeti, masalın sonunda anlatıcı tarafından da ödüllendirilir. Masaldaki gencin karşısına çıkan adam tarafından kandırılma olasılığı da vardır ancak bu durum onu "iyi çocuk" evresinin dışında tutmaz. Zira iyi çocuklar, genellikle iyi niyetli oldukları için kandırılabilirler.

Neydim Ne Oldum Ne Olacağım masalının ana kahramanı bir padişahın kızıdır. Masalda padişah, gittikçe karnı büyüyen kızının iffetinden şüphe eder ve adamlarına kızını öldürmelerini emreder. Padişahın askerleri kıza merhamet ederler ve onu bir dağın başına bırakırlar. Kız, karşısına çıkan çobanın yardımıyla karnındaki yılandan kurtularak çobanla evlenir. Bu evlilikten üç çocuğu olan padişahın kızı, çocuklarına sırasıyla "Neydim", "Ne Oldum" ve "Ne Olacağım" isimlerini verir. Daha sonra babasının mührünü kullanarak bir saray yaptırır. Padişah bir gün bu saraya misafir olur. Padişahın kızı, babasının yanında oğullarına seslenir. Çocukların isimleri padişahın dikkatini çekerek kızına bu isimlerin ne anlama geldiği sorar. Bunun üzerine kız başından geçenleri babasına anlatır. Hatasını anlayan baba, kızından özür diler.

Masalın ana kahramanı olan kız, bir padişah kızıyken kendisini karnındaki yılandan kurtaran çobanla evlenir ve ondan üç çocuk sahibi olur. Böylece padişahın kızı, çobanın kendisine yaptığı iyiliğe, iyilikle karşılık verir. O, çobandaki yardımseverliğe, insani ve

ahlaki özelliklere dayanarak da çobanla evlenmiş olabilir. Gelenekte zorda, sıkıntıda kalmış bir kızı kurtaran bir gencin o kızla evlenmesine de karşı çıkılmadığı bilinir.⁵⁵ Bu bağlamda, genç kızın çobanla evlenmesi durumuna geleneğin kendisinden beklediği davranışı yapmıştır şeklinde bir yorum getirilebilir. Belirtilenlerden hareketle genç kızın, iyiliğe iyilikle karşılık vermesi ve geleneğin beklentilerine uygun hareket etmesi bakımından Kohlberg'in "iyi çocuk" evresinde değerlendirilebilir.

Anlatıda kaderin insanlara ne getireceği ya da ne yaşatacağı belli olmaz mesajları verilir. Masalın ana kahramanı olan kızın ise haksızlığa uğramasına rağmen hakkını aramadığı ve olaylara kaderci bir bakış açısıyla yaklaştığı görülür. Ancak masalın sonunda aklını kullanmaya başlayan kız, pasiflikten kurtularak aktifleşir. Bu durum genç kızın babasına ders verdiği şu bölümde görülmektedir:

Neydim? Ben bir padişah gızıydım. Ne oldum? Padişah gızıyken çobanla evlendim. Ne olacaam? Daha başıma neler gelecek, neler göreceem?" demiş.

Peri Oğlu masalının ana kahramanı, bir peri padişahının oğludur. Bu oğlan bir insana âşık olur. Sevdiği kızı her gün görmeye giden oğlan, gizlenmek için güvercin kılığına girer. Durumu fark eden kızın ebeveynleri, kızlarına yedi kat camdan oluşan bir oda yaptırır. Peri oğlu bu camlara çarparak yaralanır. Onun yaralanıp hastalandığını düşünen genç kız, doktor kılığına girerek sokak sokak dolaşır. Oğlanın derdinin dermanını öğrenen kız, onu iyileştirir ancak oğlanın annesi oğlunun normal bir insanla evlenmesini istememektedir. Annesinin sevdiği kızı yemek istediğini anlayan oğlan, kızı da alarak kaçar. Oğlanın annesi, peri kardeşlerini âşıkların peşinden gönderir. Âşıklar tanınmamak için sürekli şekil değiştirirler. Kardeşlerinin onları yakalayamayacağını anlayan anne, iki âşığı kendisi yakalamaya karar verir. Oğlan annesinin geldiğini görünce siyah bir yılan, kız ise gül ağacına dönüşür fakat anne, oğlunu ve sevdiği kızı tanır. Oğlan annesini kandırarak zehirler ve böylece iki âşık huzur içinde yaşamaya başlarlar.

Masaldaki peri oğlu sevdiğiyle birlikte olabilmek ve onun hayatını kurtarabilmek için her yolu dener. Annesine zarar vermemek ve ondan kaçmak için çabalar ancak oğlan, sevdiğini kurtarmanın tek yolunun annesini öldürmek olduğunu fark edince onu öldürmek zorunda kalır. Kahramanın davranışlarına yön veren şey sevgi değeridir. Kahramanın annesi ise kendisine iyilik eden kıza çıkarla yaklaşan, art niyetli kötü bir karakterdir. Ana

⁵⁵ Belirtilen durumun gelenekte yaygın olduğu kanısına Yedi Kardeşin Bir Bacısı, Hüri Kızı, Eşe Fatma, Öksüz Kız, Yetimin Ahı masallarında da rastlandıktan sonra varılmıştır.

kahraman, iki âşığın oluşturduğu grubun menfaatine uyan bir davranış sergilediği için ahlaki bakımdan Kohlberg'in "iyi çocuk" evresinde değerlendirilebilir.

Yaşadığın Gibi Ölürsün masalının ana kahramanı ölümden korktuğu için ölümsüzlüğün sırrını arayan bir adamdır. Ölümsüzlük arayışındaki bu adam, kendisine bir yol arkadaşı edinir. Ancak o, yol arkadaşının Azrail olduğunu bilmez. Adam bu gerçekle masalın sonunda şöyle karşılaşır:

“Senin köşe bucak kaçtığın Azrail var ya! İşte o Azrail benim. Gördüğün ilk adam, hayatını iyilik yaparak geçirdi. Bende onun ruhunu, ona hiç acı vermeden aldım. İkinci adam ise, hayatını kötülük yaparak boşa harcadı. Onun ruhunu da azap çektirerek aldım. Öyleyse sen de ölümsüzlüğüm sırrını bulmaya çalışma. Sana elli yıllık daha ömür bağışlıyorum. Hayatını hangi yolda harcarsan harca. Senin ruhunu da ona göre alacağım demiş ve gitmiş.”

Azrail'in söylemlerinden sonra adam, ölümden korkmayı bırakarak korkunun ecele faydasının olmadığını anlar ve hayatını en iyi şekilde değerlendirmeye çalışır. Adam Azrail'in verdiği bilgilere güzel bir hayat yaşayıp dünyadan güzel göç etmek için inanır. Söylenenlerin kendisinin iyiliği için olduğunu düşünür. Bu da onu iyi bir hayat sürmeye sevk eder. Bu bağlamda masalın ana kahramanı, Kohlberg'in "iyi çocuk" evresinde değerlendirilebilir.

Sonuç olarak tek ana kahramanlı masalların on dördü ahlaki bakımdan iyi çocuk evresinde kahramanlar etrafında gelişir. Bu kahramanlar ait oldukları aile, topluluk ya da grubun menfaatlerine uygun davranış sergilerler. Çevrelerindeki insanların kendilerine verdikleri nasihatleri dinler, karşılaştıkları kötü durumlarda bile verilen öğütlerden çıkmazlar. Bu evredeki kahramanlarda gelenek bir değer oluşturduğu için kendilerine uymasa bile geleneğe uyan davranışlar sergilerler. Kahramanlar kendileri iyi niyetli olduğu için karşılıklarına çıkan insanları da iyi niyetli zannederler. Bu suistimale açık bir durumdur ancak iyi çocuk evresindeki kahramanlar, bunu fark edemeyecek kadar iyi niyetlidir.

II. 4. Ana Kahramanları Kanun ve Düzen Evresinde Yer Alan Masallar

Eşe Fatma masalının ana kahramanı amcasının ailesiyle birlikte yaşayan Fatma'dır. Yengesi Eşe Fatma'yı istemez ve ona fiziki ve psikolojik şiddet uygular. Fatma'yı evden göndermek için plan yapan kadın, Fatma'ya yılanlı su içirir. Bir süre sonra Fatma'nın karnı şişer. Yenge plana uygun hareket ederek Fatma'nın namusuna iftira atar. Bunun üzerine Fatma'nın abisi kardeşini öldürmek ister ancak ona kıyamaz ve onu ormana terk eder. Fatma ormanda su içerken karnındaki yılan, dereye akar. Bir beyin oğlu

Fatma'yı görür ve onunla evlenmek ister fakat bir çingene kızı Fatma'yı kandırarak onun yerine geçer. Fatma çingene kızı tarafından suya itilir. Suyu düşen kız önce güle, koparıldıktan sonra da kuşa dönüşür. Kuş olup uçarak kendi köyüne giden kız, eski hâline döner. Fatma'nın abileri kardeşleri hakkında söylenenlerden dolayı kılık değiştirerek köylerinde çalışmaya başlamışlardır. Onlar Fatma'yı görür görmez tanırlar ve onun iffetini test ederler. Namusundan taviz vermeyen kız, yaşadıklarını onuruna yediremediği için intihar eder. Fatma'nın ölümünden sonra abileri, yengelerinin kız kardeşlerine iftira attığını öğrenirler. Fatmanın amcası hanımını boşar fakat yaşananlar Eşe Fatma'yı geri getiremez. Masalda Fatma'nın namusunun test edildiği bölüm şöyledir:

Onu namus sınavından geçirmeye karar vermişler. Eşe Fatma onları tanımamış. Önce gidip çobana, “Benim akrabalarımın nereye gittiklerini biliyo musun?” demiş. Aslında gızın gardeşi olan çoban da demiş ki: “Eğer kendini bir kere öptürürsen akrabalarının nereye gittiğini söylerim” demiş. Gız, “Kendimi öldürürüm, yine de sana bi öpücük vermem” demiş. Bu sefer gız, öbür abilerine, bakkallan çiftçiye sormuş. Onlar da, “Eğer bir kere öpücük verirsen söylerim” demişler. Gız yine “Olmaz!” demiş. Umutsuzluğa kapılan gız, en son çareyi kendini kuyuya atmakta bulmuş. Kardeşleri kızın arkasından koşmuşlar. Fakat yetişememişler. Kızın cesedini kuyudan çıkarmışlar.

Anlatıda Eşe Fatma'nın iftiraya uğradığına, kardeşleri tarafından yargısız infaz edildiğine ve namus sınavından geçirildiğine değinilir. Masumiyetini ispat etmek için tüm yolları deneyen genç kıza inanan kimsenin olmaması Fatma'yı çaresizliğe sürükler. Fatma'nın ise iffetini canından vazgeçerek ispat etmeye çalıştığı görülür.

Kohlberg ahlak gelişimi kuramında, toplumun değerlerini ön plana almış ve insanların ahlaki davranışlarına yön veren değerlerine dikkat çekmiştir. Masalın ortaya çıktığı devir göz önüne alındığında dönemin bireylerinde, “namusun insan hayatından daha değerli olduğu” anlayışının olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, devrin geleneksel değerlerinden kaynaklanmaktadır. Gelenek bireyin namusuna gelen lekenin tüm şahsiyetini yok edeceğini hatta bireyin yaşamasına bile engel olacağını aşılır. Eşe Fatma geleneğin bu yazısız kurallarına ve beklentilerine göre hareket eden bir kahramandır. O, şerefli ve lekesiz bir hayatla anılmak için ölümü tercih etmiştir. Bu bağlamda onu “kanun ve düzen” evresinde değerlendirmek gerekir ancak günümüzün değer yargılarına göre Eşe Fatma'nın bu davranışı tasvip edilmez. Çünkü günümüzde birey ve bireyin yaşama hakkına öncelik

verilmektedir. Bu durum toplumda ahlak dışı davranışlar sergileyen (insanları öldüren ya da tecavüz eden) bireyler için de geçerlidir.⁵⁶

Cana kıymak psikolojik rahatsızlığı olmayan bireyler için çok zor bir davranıştır. Ancak Eşe Fatma, namusu ve onuru aşağılandığı için böyle yaşamaktansa ölmeyi tercih eder. Masal ana kahramanı aracılığıyla topluma, “İftiraya uğramış birine hemen damga vurmayın, ön yargıyla yaklaşmayın” mesajını iletir.

Soy Güzeli masalının ana kahramanı, evlilik çağındaki bir genç kızın babasıdır. Masalda, bir adamın tek kızına üç kişi talip olur. Adam kızını isteyen üç kişiye de “Veririm gızımı, yarın gel” der. Bu durumu nasıl çözeceğini bilemeyen baba, bir gün Allah’tan yardım ister. Rüyasında babaya, ahırdaki eşek yavrusu ile kapıdaki köpek yavrusunu kızının yanına yatırması söylenir. Söylenenleri harfiyen uygulayan baba, sabah kalktığında kendi kızı suretinde üç kız ile karşılaşır fakat kendi kızını diğer kızlardan ayırt edemez. Kızları söz verdiği kişilerle evlendiren baba, kırk gün sonra öz kızının kim olduğunu öğrenebilmek için evlendirdiği kızları ziyarete gider. Kayınbabalara gelinlerinden memnun olup olmadıklarını sorar. Verilen cevaplara göre üç kızdan hangisinin eşek, köpek ve insan soyundan olduğunu anlar. Soyunun güzelliğini yansıtan öz kızıyla gurur duyan baba, memnuniyetle evine döner.⁵⁷

Masaldaki baba, kızına talip olan kişilere verdiği sözü kanun gibi görmekte ve sözünü tutabilmek için Allah’a yalvarmaktadır. Evlenen kızını kırk gün sonra ziyarete giden baba, yine sözsüz bir yasaya, yani geleneğe göre hareket ederek Kohlberg’in “kanun ve düzen” evresinde yer alır. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

Adam üç kişiye de söz veriiiiş. Adam demiş ki gece, “Yarabbi! Benim bi gızım var. Üç dene düğürçü geldi. Üçüne de veririm didim. Ben bunları napacaam” demiş. Gece adama rüyasında “Gah!” demişler. “Ahırda eşşek yeni gunladı. Eşşegen sıpasını getir de gızımın bi yanına goy” demişler. “Bi de gapıda köpek gunladı, onun eniğini de getir gızıyım bi yanına goy. Gapıyı çek, zabahaça yat ” demişler. Adam gapıyı çekmiş, zabahaça

⁵⁶ Geçmişin değer yargılarına ve ahlak kurallarına göre hırsızlık yapanın kolu kesilirken günümüzün insani değer yargılarına ve kurallarına göre belirtilen cezaların verilmesi doğru bulunmaz. Bu durum günümüzde insan hayatına verilen önemi göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

⁵⁷ İlgili masaldaki olayların bir benzeri, Türk tarihi kaynaklarından *Mecmû’ü’t-Tevârîh* adlı eserde de yer alır. Belirtilen eserde, Hz. Nuh’un kızlarından birinin eşek soyundan geldiğine değinilir (Çeribaş, 2019: 34-36). Ayrıca Dedem Korkut Mukaddimesi’ndeki dört türlü kadın tipinden “*nice söylersen bayağıdır*”ın soyu da, Nuh peygamberin eşiğinin soyuna dayandırılır (Gökay, 2013: 31). Kırşehir’den derlenen masal metninde de aynı durum söz konusudur. Masalın ilgili bölümü şöyledir: “Eveli at alırsan güzün gız alırsan gezin dilerdi. Bu bi atasözü. İnsan evladını bulursan ne mutlu, bulamaz da Nuh soyundan bi eşşek damarına denk gelirsən eşşek gibi ar ar anırır, öteki de köpek gibi yüzüne çemkirir. Aslı bozuh alma dedim oğlum diyo. İşte bu da böyle.” Bu bağlamda belirtilen masalın, Dedem Korkut ve *Mecmû’ü’t-Tevârîh* ile aynı kaynaktan beslendiği söylenebilir.

yatmış. Zabahana gelse bahsa ki üç dene gız, üçü de birbirinden güzel. Adam, gendi gızını ayırd edememiş. Arada üç dört gün soona, üç dene düğürçü gelmiş. Adam, üçünü de üç yere vermiş. Adamcağız gırh gün soona dimiş ki: “Hanım” dimiş. “Şu diyneği bana ver de, ben bi gidiyim de şu gızları bi yohlayım” dimiş. [Eveli gırh gün dimeyince gızı yohlamaya varmazlardı] “Peki” dimiş. Gırh gün soona varmış.

Üç Kız Üç Çiçek masalının ana kahramanı bir padişahın üç kızından en küçüğüdür. Padişahın evlenme çağına gelmiş üç kızı vardır. Padişah onları evlendirmek istemez ama kızlar yuva kurmak isterler. Bir gün kızlar babalarına birisi çok olgun, biri hafif yenecek şekilde, diğeri ise tam yenme zamanında üç elma vererek evlenme vakitlerinin gelip geçtiğini anlatırlar. Bunun üzerine padişah, kızlarını evlendirmeye karar verir. Evlenecekleri kişileri kendileri seçsin diye kızlarına çevre attırır.⁵⁸ Büyük ve küçük kızlar çevrelerini seçkin kişilerin oğullarına atarken, küçük kız çevresini gönül verdiği Keloğlan’a atar. Keloğlan aslında vezirin oğludur. O, küçük kızın kendisine olan sadakatini test etmek için Keloğlan kılığına girmiştir. Kız Keloğlan’a ondan başkası ile evlenmeyeceğine dair söz verir. Babasının karşı çıkmasına rağmen küçük kız onu dinlemez ve ona, “Baba ben Keloğlan’a söz verdim, ondan başkasına varmam” der. Vezirin oğlu, kendi kılığında sevdiği kızın karşısına çıkarak onunla evlenmek istediğini söyler. Kız Keloğlan’ı sevdiğini vezirin oğluna belirtir. Bundan sonra oğlan kimliğini padişahın kızına açıklar. Böylece iki âşık birbirine kavuşurlar.

Masalın ana kahramanı olan küçük kız ile sevdiği arasında güçlü bir sevgi bağı, yazısız bir söz vardır. Padişahın kızı, babasının tüm karşı çıkmalarına rağmen sevdiğine verdiği sözden dönmez. Kendisini deneyen vezirin oğlunu reddedip ona Keloğlan’ı sevdiğini söyler. Vezirin oğlunun Keloğlan kılığına girmesindeki maksat, padişahın kızının kendisine ideal bir eş olup olmadığını test etmektir. Küçük kız ablaları gibi ekonomik değere göre değil sevdasına göre çember atar. Ana kahraman, âşıklar arasında verilmiş söze yani yazısız kanunlara göre hareket ettiği için de Kohlberg’in “kanun ve düzen” evresinde değerlendirilebilir.

Bir Adamın Tek Kızı masalının ana kahramanı tek kız evladı olan bir babadır. Bu baba bir gün, kızını isteyen ilk kişiye vereceğine dair Allah’a söz verir. Kızı gelinlik çağına geldiğinde, babanın kapısı çalınır. Kızı isteyen ilk kişinin alt tarafı kurt, üst tarafı insandır. Baba önce kızını vermek istemez ancak karısının eşine, “Allah’a söz verdin” hatırlatmasıyla sözünü tutar ve kızını adama verir. Kırk gün sonra baba, kızını ziyarete

⁵⁸ Yörede genç kızların ya da erkeklerin birbirlerine mendil, yağlık, deşme vb. şeyleri atarak seçim yapma uygulamasına çevre atmak adı verilir.

gider, damadının tamamıyla insana dönüştüğünü görür. Damat kayınbabasına, “Cenab-ı Rabb’ül Âlemin, seni sınıdı. Sen vaadettin gızı ilk gelene verecem diye, O da seni verecek mi vermeyecek mi diye sınıdı” der. Yaşadıklarının bir imtihan, kızının aile geçiminin de çok iyi olduğunu gören baba şükürle evine döner.

Masalın ana kahramanı olan baba, Allah’a verdiği sözü kanun gibi görmekte ve bu kanuna uygun bir davranış sergilemektedir. O, yazısız bir kurala göre hareket ederek verdiği sözün sorumluluğunu yerine getirir. Ayrıca babanın evlendikten tam kırk gün sonra kızını ziyarete gitmesi de geleneğe, yani sözsüz yasalara göre hareket ettiğini gösterir. Bu bağlamda babanın ahlaki gelişim bakımından Kohlberg’in “kanun ve düzen” evresinde yer aldığı söylenebilir. Babanın kanun ve düzen evresindeki davranışlarından biri şudur:

[Evveli kırh gün dimeyince, gelini dışarı çiharmazlardı, kırh gün dururdu, gelini öyle dışarıya çiharırlardı.] “Kırh gün soona gızını görmek istersen, felanca dağın arhasında felan yerde mağara var oraya gel. Gar gahanda soona tabii kışın da gidilmez oraya” demiş. Günü saymışlar kadınla erkek, kırh gün soona demiş ki gadına: “Hele gadın elime bi deynek ver de, gideyim bahayım şu dağın arhasına. Aslı var mı yoh mu?” demiş.

Sonuç olarak kanun ve düzen eğilimi evresinde yer alan dört adet tek ana kahramanlı masal tespit edilmiştir. Bu evredeki kahramanlar yazılı ya da yazısız (örf, adet, töre vb.) kanunlara uygun davranışlar sergilemişlerdir. Bu bağlamda kahramanlar başlarına ne gelirse gelsin kanunlara, verdikleri sözlere ve geleneğin beklentilerine göre hareket ederler.

II.5. Ana Kahramanları Sosyal Sözleşme / Yararlılık Evresinde Yer Alan Masallar

Yamyam Kız masalının ana kahramanı yedi kardeşin en küçüğüdür. Bir annenin, altı erkek çocuğundan sonra, bir kız çocuğu olur. Bu kızın doğuştan gelen bir doymama hastalığı vardır. Bundan dolayı etrafındaki insan ve hayvanlara zarar vermektedir. Kızın en küçük abisi annesine, “Anne bu kız yaramaz ve çok kötü huylu bi kız. Her gün bi koyun yiyo, doymayı bilmiyo. Bu kız bize zarar verir, yamyam gibi. Gel bu kızı kaybedelim” der. Annenin yüreği buna elvermez ve oğlunun teklifini kabul etmez. Bunun üzerine küçük oğlan, oluşabilecek zarardan kendini kurtarmak ister. Bu maksatla ailesini terk ederek köyden uzaklaşır. Aradan yıllar geçtikten sonra oğlan yeniden köyüne döner. Kız kardeşinin köyde yaşayan herkesi yediğini fark eder. Yamyam kızın kendisini de yemeye

niyetlendiğini gören abi, bir aslan ve kaplanın yardımıyla kız kardeşini öldürerek hayatta kalır.

Masalda, önceden tedbir alınmayan zararların daha büyük zararlar doğuracağı üzerinde durulur. Masalın ana kahramanı olan abi, bu durumun farkında olduğu için ait olduğu ailenin ve köyün düzenini düşünmektedir. Bundan dolayı annesine, ailesini ve köylüleri korumak için kız kardeşini kaybetmeyi teklif eder. Abinin kız kardeşini öldürmek yerine, kaybetmeyi teklif etmesi onun daha insancıl bir yaklaşım içinde olduğunu göstermektedir. Çünkü bazı insanlar, kendilerine zarar veren şeyleri öldürmemeyi daha insancıl bulurlar. Bu durum, iyileşemeyecek uyuz köpekleri öldürmek istemeyen insanların, onları dağ başına terk etmelerine benzemektedir.

Yamyam kıza zamanında müdahale edilmediği için bütün köy ahalisi yaşamını yitirir. Anlatı, “yılanın başını küçükken ezeceksin ki daha büyük zararlara sebebiyet vermesin” mesajını içerir. Ailesinin ve ait olduğu köy ahalisinin düzenini korumaya çalışan küçük abi ise davranışıyla Kohlberg’in “sosyal sözleşme ve yararlılık” evresinde yer alır. Abinin davranışlarına da sahip olduğu sosyal değerleri yön verir. Bu bağlamda incelenen masal için, toplumsal düzeni savunan ve sosyal değeri ağır basan bir masaldır denilebilir.

Bilgin İhtiyar masalının ana kahramanı, padişahın vezirine ders veren bir ihtiyardır. Bir padişahla veziri, kılık değiştirerek halkın içine inerler. Padişah bir ihtiyarla karşılaşır ve ona üç soru sorar. Bunlar, “Uzaanan nasısın, ikiyenen nasısın ve bi gaz savsam yolan mı?” sorularıdır. İhtiyar, padişahın sorularına sırasıyla “Yahınınan iyiyim, üçünen iyiyim ve o benim bileceem iş” cevaplarını verir. Konuşmalara şahit olan vezir, soruları da cevapları anlamaz. “Padişaaam sen bu adama ne sordun, o ne anladı?” der. Padişah, vezirini ihtiyarın yanına gönderir. Vezir, her sorunun cevabını iki lira karşılığında ihtiyardan öğrenir. İhtiyar adam vezire, padişahın kendisine sorduğu soruları söyler. Bu sorular şunlardır: “Uzağı görebiliyor musun, ayaklarının sağlığı nasıl ve sana vezirimi gönderirsem ondan para kazanır mısın?” Kendisinin ise padişaha sırasıyla, “Yakını görebiliyorum, iki ayağımla gezemediğim için baston kullanıyorum ve sen vezirini yolla ben onun aklına göre karar veririm.” cevaplarını verdiğini anlatır.

Masaldaki padişah, bilgi ve görgü sahibi olmasına rağmen vezirinin sorularını cevaplamaz ve onu ihtiyara yönlendirir. Padişahın bu davranışının altında birden fazla sebep vardır. Bunlardan ilki, halk tabakasından bir köylünün akıl ve zekâsını vezirine göstermek, diğeri ise vezirinin aklını ihtiyar vasıtasıyla denemektir.

Masalarda padişahlar cesaret, irade ve güçlü kişilikleriyle vezirler ise akıllarıyla öne çıkarlar. Ancak incelediğimiz masalın veziri, aklını kullanabilen bir vezir değildir. Padişah ise vezirini olduğundan daha iyi duruma getirmeye ve aklını kullanmasına yardımcı olmaya çalışır.

Anlatıda padişahın sorularında ve ihtiyarın cevaplarında ilmi bir değer bulunur. İhtiyar adam bu değeri, hayat tecrübesiyle kazanmıştır. Padişah ihtiyar adama, “Bi gaz savsam yolan mı?” diyerek vezirini kasteder. İhtiyar ise padişaha, “O benim bileceem iş” diyerek vezirinin aklına göre hareket edeceğini ima eder. Vezirin sorduğu her soru karşılığında iki lira almasının sebebi ise sahip olduğu bilgileri belirli bir ücret karşılığında satmak değildir. Vezire aptallığının cezasını çektiğini göstermektir. O, para kazanma niyetinde değil, vezire ders verme niyetindedir.⁵⁹ Emeğinin karşılığında belirli bir miktarda para alması da onu saf çıkarıcı yapmaz. Çünkü o, bir öğrenciyi yetiştiren hoca gibi padişahın vezirini eğitir. Masalın genelinden hareketle, ihtiyar adamın toplumsal bir fayda maksadıyla vezire yardımcı olduğu söylenebilir. O, toplumsal düzenin sürdürülebilmesi için veziri, padişahına layık bir birey yapar. İhtiyar bilgin, ahlaki bakımdan bireyden hareketle topluma yarar sağlamaya çalışır. Dolayısıyla ihtiyar adamın davranışları Kohlberg’in “sosyal sözleşme ve yararlılık” evresinde değerlendirilebilir.

Keçi ile Oğlakları masalının ana kahramanı bir anne keçidir. Masalda yavrularını beslemek isteyen bir keçi, süt yapsın diye otlanmaya çıkar. Giderken çocuklarını, kapıyı kimseye açmamaları hususunda uyarır. Annenin yokluğunu fırsat bilen bir kurt oğlakları kandırarak kapıyı açtırır. Oğlaklardan üçünü yedikten sonra da evden ayrılır. Anne keçi eve geldiğinde saklanan oğlaklardan durumu öğrenir. Yavrularını kurtarmak için harekete geçen keçi, uyuyan kurdun karnını keserek yavrularını oradan çıkarır. Kurdun karnını taşla doldurarak çuvaldızla diker. Böylece kurdun ölümüne sebep olur ve oğlaklarıyla birlikte hayatına devam eder.

Annenin evladını koruması doğanın kanunlarından. Masaldaki keçi de bu kanuna göre hareket ederek yavrularını yaşatmaya çalışır. Keçi, kurdun karnına taş doldurarak kurdun ölümüne sebep olur. Bunu ailesini ve kendisini korumak için yapar. Aileyi küçük bir toplum olarak düşünecek olursak, ailesini korumaya çalışan keçinin kurdun ölümüne

⁵⁹ Bu durum bir temel fikrasına benzemektedir. Temel pazarda balık başı satmaktadır. Adamın biri gelerek temele sattığı balık başlarının neye yaradığını sorar. Temel, “Bunlar akıl artıran balık başlarıdır” der. Adam “Hiç balık başı, akıl artırır mı?” der. Temel ısrarla artıracığını söyler. Temel’in söylediklerine inanan adam, beş liraya bir balık başı satın alarak onu yer. Fakat adamın aklında bir gelişme olmaz. Temel’in yanına giderek “Hani balığın başı akıl artırıyor? Ben de hiçbir değişiklik olmadı. Üstelik bir de buna para verdim” der. Adamı dinleyen Temel, “Bak, ben sana ne dedim? İşte akıl artırıyor” der. (Yılmaz: G.T. 04.05.2017)

sebepler olarak evlatlarını kurtarmasını da Kohlberg'in "sosyal sözleşme ve yararlılık" evresinde değerlendirebiliriz.

Yedi Kardeşin Bir Bacısı I / II masalının iki varyantı vardır. Her iki masalın ana kahramanları da yengeleri tarafından istenmediği için iftira atılarak evden uzaklaştırılan genç kızlardır. İki masalda da kız kardeşlerine atılan iftiraya inanan erkekler, onları ıssız bir yere bırakarak cezalandırırlar. Ancak anlatıların sonunda gerçekler gün yüzüne çıkar, erkek kardeşler hatalarını anlayarak kız kardeşlerinden özür diler ve kötü niyetli eşlerinden boşanırlar.

Belirtilen masalların ana kahramanı olan kızlar, yengeleri tarafından çok ciddi ithamlarla ve eziyetlerle karşılaşmalarına rağmen başlarına gelenlere sabırla yaklaşırlar. Aileleri küçük bir toplum olarak görececek olursak, ana kahramanların aile düzenlerini korumak çabaladıklarını, bu maksatla da yengelerinin davranışlarını abilerine anlatmadıklarını söyleyebiliriz. Bu bağlamda yaşadıkları sıkıntılara katlanarak, aile birliğini bozmak istemeyen bu kahramanları, ahlaki bakımdan Kohlberg'in "sosyal sözleşme / yararlılık ve bireysel haklar" evresinde değerlendirebiliriz. Kahramanların belirtilen evrede yer alan davranışlarına her iki masaldan şu örnekleri verebiliriz:

Gardeşi eve gelince, "Bacım bana hanım bulmuş" diye bu gızla evleniyo. Cingan gızı eve iyice yerleşince bu gızı evde istemiyo. Gelin durdukça gıza dirlik vermemiş, durdukça gıza dirlik vermemiş, gız çok aziyetler görmüş. Gız ağlamış amma gardeşi hanımını döver diye gardeşlerine heç söylememiş. Gelin bu gızın yahdığı ateşi söndürüyömuş. Gız, gardeşlerine yemek yaparken gelin olmadık aziyetler yapıyömuş. Gız da gardeşlerine heç demiyömuş. Gelin görümcesine olmadık aziyetler yapıyömuş. Yılan yumurtasıyla, gurbaa yumurtasını almış, [*Gayri işte nerden bulduysa? Masal bu ya*] getirmiş, bu gıza içirmiş. Gızın garnında yılanlar, gurbağlar döllemiş. Gızın garnı şişmiş. Gelin, gızın gardeşlerine "Bacınız hamile" demiş. Gızı evden atmak için iftira atmış.

Bi tane kız varmış. Bu kız yedi kardeşin tek bacısıymış ve çok güzel bi kızmış. Bu kızı kardeşinin hanımları evde istemiyo. O yüzden her gün evde bu kıza yedikleri yemeklerin, buluşların artıklarını veriyölmüş. Kıza türlü eziyet ediyorlarmış ama kız kardeşlerimin huzuru bozulmasın, boşa namsın diye susuyömuş. Kızın yemeklerine yılan, çayan atmışlar. Bu kız öyle olmuş ki, hamile gibi olmuş. Kızın karnı iyice büyüyünce gelinler kocalarına demişler ki: "Bacınız hamile, başkasından çocuk peydahladı, o bize artık yaramaz. Ne yapcahsanız yapın" demişler.

Tek ana kahramanlı masalların beşinde olaylar sosyal sözleşme ve yararlılık evresinde davranış sergileyen kahramanların etrafında gelişir. Ana kahramanlar, toplumun ve bireyin yararına göre hareket etmekten çekinmeyen insanlardır. Onların davranışlarına

kendi çıkarları değil toplumun çıkarları yön verir. Kahramanlar aile düzenini korumayı, bireyden hareketle topluma yarar sağlamayı amaç edinirler.

II.6. Ana Kahramanları Evrensel Ahlak Evresinde Yer Alan Masallar

Dünya Kimseye Kalmaz masalının ana kahramanı bir padişaktır. Padişaha bir gün çiçek fidanı hediye edilir. Padişah fidanı bahçivana vererek bu fidanı ekmesini, çiçek açmaya yakinken de kendisini çağırmasını söyler. Bahçivanın ektiği fidan, çiçek açmak üzereyken bir bülbül çiçeğin tomurcuklarını parçalar. Olanlar padişaha anlatılır. Padişah, “Üzülme bahçivan, dünya bülbüle de kalmaz” der. Bir süre sonra bahçeye gelen bir yılan, bülbülü boğarak öldürür. Bahçivan bu durumu da padişaha anlatır ancak padişah yine, “Üzülme bahçivan, dünya yılanı da kalmaz” der. Kısa bir zaman sonra yılan bahçivanın ayağına dolanır. Yılanı öldüren bahçivan yaşananları padişaha anlatır. Bu sefer de padişah, “Üzülme bahçivan, dünya sana da kalmaz” der. Masalın sonunda bahçivan işlediği bir suçtan dolayı idam cezasına çarptırılır. Ölmeden önce padişahı görmek istediğini söyler. İsteği üzerine padişah, bahçivanın yanına gelir bu sefer de bahçivan, “Padişahım, şimdi de sen üzülme, dünya sana da kalmaz” der. Bu sözün üzerine padişah, bahçivani affederek onu ölümden kurtarır.

Masalda dünyanın nizamı ve geçiciliği üzerinde durulur. Güçlünün güçsüzü yendiği, büyük balığın küçük balığı yuttuğu dünyada hayvanlar, avlanmak için kendilerinden zayıf olanı seçerler. Anlatıda bülbül gülden, yılan bülbülden, bahçivan yilandan, padişah ise suç işleyen bahçivandan muktedir bir güçtür. Bu yüzden bahçivanın idam hükmünü padişah verir. Kuzunun kurt karşısında hak araması ve hak iddia etmesi ne kadar zor ise vezirin padişahın hükmü karşısında söz söylemesi de o kadar zordur. Ancak masalın sonunda bahçivan, padişaha söylediği söz ile “ne kadar güçlü olursan ol senden daha büyük bir güç vardır ve geçici olan bu dünyada, hiçbir canlı varlık daimi olarak kalmaz” mesajlarını verir. Padişah aldığı bu dersle hayvanlar arasındaki “gücü yeten, yetene” kanunu, insanlara uygulamanın insanlığı yok edeceğini fark eder. Padişah aslında dünyanın geçiciliğinin ve kanunun farkındadır fakat güçlünün güçlüyü yendiği bir dünyada adaletin ve merhametin olamayacağını bahçivanın sözleriyle idrak eder. Bundan hareketle de insanı insan yapan vicdani yönüyle hareket ederek bahçivani affeder. Bu da onun eyleminde merhamet ve vicdan değerine göre hareket ettiğini gösterir. Bu bağlamda padişah, Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilir.

Keçeli Kız masalının ana kahramanı babasıyla evlenmek istemeyen bir genç kızdır. Masalda bir hanım kocasına, “Ben ölürsem, perişan olma hiç, evlen ama benim mes pabucum kimin ayaana olursa onunlan evlen” der.⁶⁰ Kadın öldükten sonra, adam eşinin mes pabucunu eline alarak dolaşmaya başlar. Adamın kızı, annesinin pabucunu giyerek çeşmeye gider. Bu durumu gören baba karşılaştığı bir yolcuya, “Herkes bitirdiği bağı meyvesini yir mi, yimez mi?” diye sorar. Yolcunun “Yer” cevabından sonra adam kızıyla evlenmek ister ancak kız babasının bu teklifini reddeder. Keçeci dükkânına giderek kendisine bir köpek keçesi yaptırır ve köpek kılığında başka bir köye kaçar. Onun durumuna üzülen iki kardeş, kıza evlerini açarak keçeli kızın onlarla birlikte yaşamasına izin verirler. Keçeli kız, evlerinde kaldığı gence âşık olur. Bir gün bu genç kız kardeşine evlenmek istediğini belirtir. Bunun üzerine oğlanın kız kardeşi kız aramak için düğüne gider. Durumdan haberdar olan keçeli kız da keçelerini çıkartarak düğüne katılır fakat kimliğini deşifre etmez. Oğlanın kız kardeşi, düğünün en güzel kızı olan keçeli kıza kardeşinin yüzüğünü verir. Eve gelerek olanları kardeşine anlatır. Oğlan, bu kıza aramak için yolculuğa çıkar. Kız kardeşi ve keçeli kız yol azığı hazırlayarak oğlana verirler. Keçeli kız yaptığı çöreğin içine yüzüğünü katmıştır. Oğlan bu çöreği yerken içindeki yüzüğü fark eder. Eve dönerek keçeli kızın gerçek kimliğini öğrenir ve onunla evlenir.

Masalda, ahlaki değerlerine sahip olup değerlerinden taviz vermeyen, aklını kullanıp fırsatları değerlendirebilen sabırlı ve çalışkan kişiler, istedikleri mutluluğa muhakkak ulaşırlar mesajı vardır. Masalın ana kahramanı olan genç kız, öz babasıyla evlenmek istemediği için bir yolculuğa çıkar. Kendi doğrularına göre hareket ederek çıktığı bu yolda, sabrı ve mücadelesiyle isteklerine kavuşur. Belirtilenlerden hareketle keçeli kızın karşısına çıkan bir konakta kuru bir yatak ve karın tokluğuna hizmetçi olarak çalışması, evlerinde kaldığı genci sevmesine rağmen kendini ve güzelliğini ondan gizlemesi Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde nitelendirilebilecek davranışlarıdır.

Masalda bir babanın karşısına çıkan yolcuya, “Herkes bitirdiği bağı meyvesini yir mi, yimez mi?” diye soru sorduğu anlatılır. Bu soru gayri ahlaki bir sorudur ve soruda olayların açıkça anlatılamamasından kaynaklı sembol dili kullanılmıştır. Çünkü zikredilen

⁶⁰ Masalın bu bölümündeki eş, kocasına kendi ihtiyaçlarını (ev işi, yemek vb) karşılayamayacağı için “Ben ölürsem, perişan olma hiç, evlen ancak benim mes pabucum kimin ayaana olursa onunlan evlen” diye nasihatte bulunur. Bu anlayış yörenin kültürel kolektif bilinçaltında yer alan bir anlayıştır (Yılmaz, G.T. 06.05.2018). Kadının eşine verdiği nasihatteki “mes pabuc” aslında bir semboldür. Bu sembol, masaldaki hanımın özellikleriyle aynı özellikleri taşıyan bir başka hanımı yani denkliği simgelemektedir. Bundan hareketle anlatıdaki kadının eşine ancak benim gibi özelliklere sahip birini bulursan evlen tavsiyesinde bulunduğu söylenebilir.

soruda bir babanın kızıyla evlenebileceği ya da ona ilgisinin olabileceğine dair veriler bulunur. Bu bağlamda babanın kızına karşı hem ensest hem de pedofilik bir tutumla yaklaştığı söylenebilir.⁶¹ Yolcunun babanın sorusuna verdiği, “Yer” cevabına ise iki farklı bakış açısıyla yaklaşılabılır. Bunlardan ilki yolcunun, babanın sorusundaki mecaz anlamı ya da sembolik dili kavrayamamıştır. İkincisi ise açıkça anlatılamayacak, sembolik / örtülü bir dille sorulabilecek bir duruma, aynı dille cevap vermenin uygun görülmesidir. Her iki durumda da, babanın kızıyla ensest bir ilişki yaşama düşüncesi vardır denilebilir.

Son zamanlarda Türkiye’de pedofili adı verilen rahatsızlıktan kaynaklı elem olaylar yaşanmaktadır ve yetişkinler tarafından çocuklar istismar edilmektedir. Masaldaki durum bir nevi bu duruma benzemektedir fakat masaldaki kız, çocuk değil yetişkindir. Bu durum bize masaldaki babanın zamanında kızına karşı pedofilik bir ilgisinin olduğunu, bunu eşi hayattayken bastırıldığını, eşinin vefatından sonra da bu hislerini normalleştirmeye çalışarak dışa yansıtabildiğini düşündürür. Dolayısıyla masalda normalitenin üzerinde oldukça sakıncalı durumlar bulunmakta, bu da masalı çocukların ahlaki gelişimine olumsuz etki edecek bir masala dönüştürmektedir.

Perili Ev masalının ana kahramanı, anne ve babası ölmüş üç kardeşin en küçüğüdür. Masalda, gidenlerin bir daha geri dönmediği bir perili ev vardır. Bu evin bulunduğu köyde ebeveynleri vefat etmiş üç kardeş yaşamaktadır. Kardeşlerin ekonomik durumu iyi değildir. Parasızlıktan bunalan iki abi, kız kardeşlerini terk ederek perili eve giderler. Evin perisine zengin olmak istediklerini söylerler. Peri, her ikisinin de dileğini gerçekleştirdikten sonra onları zindana atar. Bir süre sonra küçük kız, abileri gibi perili eve giden kişilerin aileleriyle görüşür. Yaptığı görüşmelerden sonra, insanların ekonomik refaha ulaşmak için perili eve gittiklerini düşünür. Onları tekrar evlerine döndürmek için perili eve gider. Evin perisine, “Bu eve girenler ne dilerse gerçekleştiriyor musun?” diye sorar. Peri, “Gerçekleştirmeye mecburum, çünkü ben perilerin başıyım” der. Küçük kız, “O zaman benim dileğim bu kapıdan içeri girip senden dilek dileyen herkesi serbest bırakmandır” der. Perilerin başı, kızın dileğini gerçekleştirir. Başkalarının iyiliği için çabalayan ve perili evin sırrını çözen bu kızın güzel yüreğine karşılık da zindandaki herkesi serbest bırakır. Yaptıkları bencillikten pişman olan iki abi, kardeşlerinden özür dilerler. O günden sonra perili eve kimsenin gitmediği bir eve dönüşür.

⁶¹ “Yakın akrabalar arasında yasayla veya gelenekle yasaklanan cinsel ilişki” (Budak, 2009: 253)’ye ensest adı verilirken pedofili, cinsel etkinliklerde “özellikle veya sadece ergen olmayan çocukların tercih edilmesiyle tanımlanan bir cinsel sapma” (Budak, 2009: 577)’nin adıdır.

Masalda, yaşadığı hayatı beğenmeyen, daha refah bir yaşam isteyen insanların perili eve gittiklerine değinilir. Evin perisi, çıkarıcı insanların isteklerini karşılayarak onların önce egolarını tatmin eder, ardından da onları zindana hapsedirir. Perinin amacı, “Bu da hayat mı?” diyerek ailesini terk eden insanlara, kendi hayatlarından daha kötü hayatların olduğunu tattırarak yaşadıkları hayatın kıymetini anlatmaktır. Perinin, sadece kendisi için istekte bulunan kişileri cezalandırırken başkalarını düşünebilen ana kahramanı ödüllendirmesi masalın muhataplarına diğerkâmlığın önemli bir değer olduğunu vurgulaması bakımından önemlidir.

Anlatıda, “bencillik ve saf çıkarıcı yaklaşım sahibine bile fayda sağlamaz” mesajı verilmektedir. Masalın ana kahramanı olan küçük kız, bencillikten uzak durup genelin menfaatine yarayan adımlar attığı için insanların yararına sonuçlar elde etmiştir. Onun kalbini kırarak kendisini terk eden abilerini kurtarmaya çalışması, başına gelebilecek olası tehlikeleri göze alarak perili eve gitmesi, diğerkâmlığı ve abilerinin hatalarına rağmen onları affetmesi gibi birçok meziyeti ahlaki bakımdan Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilir.

Akıl Okulu masalının ana kahramanı Mısırlı bir kadıdır. Masalda, çocuklarının eğitimine önem veren bir baba vardır. Baba, namını duyduğu Akıl Okulu’nun niteliklerini öğrenmek için Bağdat’tan İsfahan’a gider. Yolculuk esnasında karşısına çıkan bir âmâ ondan kendisini Mısır’a kadar götürmesini rica eder. Adam, âmâyaya yardım ederek onu atına alır ancak âmâ şehre girer girmez, “Yetişin ey ahali! Benim âmâlığımdan yararlanarak atımı elimden almak istiyor” diye bağırır. Mısırlılar yaşlı âmâyaya inanarak atın asıl sahibine, “Utanmıyor musun, bir âmânın atını elinden almaya?” derler. İş mahkemeye nakledince kadı adil ve tarafsız bir dava yürütür. Dava sonucunda kadının, atı sahibine iade ettiği anlatılır.

Toplumumuzda mazlum, engelli, zayıf, güçsüz, haklı vb. konumlardaki insanlara karşı destek olma anlayışı vardır. Bu anlayışın temelinde insanların zayıf ve eksik insanları görünce harekete geçen “vicdan” duygusu olabilir.⁶² İnsanlar genellikle güçlüye göre

⁶²Örneğin, bir belgesel programında aslan tarafından parçalanmış ceylanı izleyen seyirci, genellikle ceylana merhamet ve acıma duygusuyla yaklaşır. Bu merhametin temelinde, ceylanın güç bakımından zayıf ve mazlum konumunda olması yatar. İngiltere ile bir Afrika ülkesinin takımı maça çıkacak olsa genellikle Türkler, Afrika ülkesinin takımını tutarlar ve onun kazanmasını isterler. Hâlbuki iki ülkenin takımları da Hristiyan’dır ancak Afrika ülkesi İngiltere’den daha az gelişmiş bir ülkedir. Türk toplumundaki güçlüye karşı zayıfı koruma ve destek olma zihniyeti, bizce toplumun kültürel vicdanından kaynaklanmaktadır. Çünkü Türk milleti, tarihten günümüze her daim hakkı gözetken bir millet olmuştur ve güçsüze kucak açmıştır. Son zamanlarda mültecilere karşı gösterilen koruma ve sahip çıkma düşüncesi de bu toplumsal bilinçaltından kaynaklanmaktadır denilebilir.

mazlumu, engelsize göre engelliği, büyüğe göre de küçüğü desteklerler ancak toplumun vicdanındaki bu zayıf koruma değeri, art niyetli bazı insanlar tarafından suiistimal edilebilir. Böyle insanlarda genellikle saf görüleni kandırma, aldatma, elindeki elde etme gibi kötü niyetler vardır. Bu da bazı insanların korumak yerine zarar vermek için özellikle zayıfları tercih etmesine sebep olur.

Akıl Okulu masalındaki Mısırlı insanlarda da, âmâyaya koşulsuz destek olma düşüncesi vardır. Bunun sebebi bizce, bireylerdeki vicdan duygusunun gözle görünen eksiklere göre hareket etmesi ve akli engellemesidir. Çünkü insanlar masalda vicdan gözüyle hareket etmiş ve engelsize karşı engelliği desteklemişlerdir. Hâlbuki yapılması gereken doğru davranış, insanların karşısındaki bireyin mazlum olup olmadığını duyguyla değil, akıl ile ölçmeleridir. Bu bağlamda kadının ölçümü doğru davranış olarak değerlendirilebilir çünkü o, yaşlı âmânın gerçekten mağdur olup olmadığını aklına göre ölçtüktan sonra atı sahibine vermeyi uygun görür.

Sağlıklı bir yaşam için bireylerde mutlaka egonun devreye girmesi ve bireyin mantıklı bir takım süreçleri akıl yoluyla görmesi gerekmektedir. Süper ego vicdana göre çalışır fakat sağlıklı bir psikoloji ve yaşamda vicdan ilkesi tek başına yeterli değildir. Bu bağlamda sağlıklı bir yaşamın güçlü bir egoya, süper egonun dâhil olmasıyla gerçekleşeceği söylenebilir.

Masaldaki kadının çok iyi bir eğitim aldıktan sonra göreve başladığı, adil bir şekilde mahkemeyi yönettiği, ön yargısız olduğu ve haklıya hakkını verdiği görülmektedir. Buna bağlı olarak kadının yargılama esnasındaki tutum ve davranışlarının Kohlberg'in "evrensel ahlak" evresinde değerlendirilebileceği söylenebilir. Kadının evrensel ahlak evresinde değerlendirilebilecek eşit ve adil yargılama şekli şöyledir:

İş mahkemeye aksediyor. Mahkemeye aksedince, mahkemenin kadısı mübaşire diyor ki: "Git" diyor, "bana bir tane saraç getir. Bir tane baytar getir, bir tane de nalbant getir" diyor kadı. Mübaşir gidiyo, bunları toplayıp getiriyo. Kadı saraça diyor ki: "Bu atın koşumlarını incele. Bu koşumlar nerenin yapısı?" Saraç inceliyor, diyor ki: "Efendim, bizim Mısır'da bunlar yok. Bunlar Bağdat da yapıyor." "Tamam, sen gidebilirsin" diyor. Baytar'a diyor: "Bu atı incele. Bu at nerede yetişiyor, cinsi nedir?" Baytar bunu inceliyor, diyor ki: "Bu at Bağdat'ta yetişiyor. Bizim burda yok." Ona da "Gidebilirsin" diyo. Nalbanda diyo: "Bunun ayaandaki nalı bi incele bakalım. Bu nal nerenin nalı?" diye soruyor. Adam bakıyo, "Bu nal bizim burda kullanılmaz. Bu ancak Bağdat'ta kullanılıyor" diyor. Ona da "Gidebilirsin" deyip, âmâyaya çıkışıyor. Âmânın yalan olduğu ortaya çıkıyor. Kadı, atı geri bizim Bağdatlı'ya veriyo.

Sarı Öküz masalının ana kahramanı sarı saçlı, öksüz bir kızdır. Masalda bir karı kocanın sarı saçlı tek kız çocuğu vardır. Bu kızın tek dert ortağı ve sırdaşı her gün otlatmaya götürdüğü sarı öküzüdür. Kızın annesi vefat eder, babası da başka bir kadınla evlenir. Böylece sarı saçlı kızın üvey annesiyle bir kız kardeşi olur. Sarı saçlı kız, bir gün öküzünü otlatmaya çıkarır. Elindeki yünü rüzgâr uçurarak cadının bacasına savurur. Kız cadının evine gidip yününü ister. Cadı, kızı içeri davet ederek mutfaktan turşu getirmesini söyler. Kız yılan, böcek ve türlü haşerattan oluşan turşuyu tiksirmeden cadıya getirir ve ona turşusunun çok güzel olduğunu söyler. Cadı bu sefer de kızdan tavuklarını yemlemesini rica eder. Kümeste tavuk yerine türlü türlü böcekler vardır fakat kız onları da güzel görmektedir. Kızdaki gönül güzelliğini fark eden cadı, ona yünüyle birlikte güzelleşebileceği bir sır verir. Cadının belirttiği dağa giden kız, buradaki sarı suda yıkanarak olduğundan daha güzel bir hâlde köyüne döner. Olanları öğrenen üvey anne, kendi kızını da cadıya gönderir. Cadı, bu kızı içeri davet eder ve sarı saçlı kızdan istediği her şeyi ondan da ister. Ancak çirkin kız, evdeki haşeratlardan tiksindir. Turşunun ve tavukların çirkinliğini dile getirir. Bunun üzerine cadı kadın, kızın gönlüne göre bir sır vererek onu evinden uğurlar. Cadının söylediği dağa giden kız, buradaki siyah suda yıkanarak ekisinden daha da çirkin bir hâlde evine döner. Olanları hazmedemeyen üvey anne, sarı saçlı kızı üzmeğe istediği için sarı ineği kesmek ister ancak inek kesilmez. Üvey annenin isteği üzerine sarı saçlı kız ineğine, “Kesil ineğim kesil” der ve inek kesilir. Kız ineğinin kemiklerini toplayarak bir taşla dizer. Kemiklerden oluşan bir kuş uçarak orayı terk eder. Kuş, sırasıyla zehirci dükkânından zehir, iğneci dükkânından yorgan iğnesi, şekerci dükkânından da şeker alır. Topladıklarıyla önce sarı saçlı kızın üvey annesini, kız kardeşini ve babasını öldürür. Ardından topladığı bütün şeker ve çikolataları sarı saçlı kızın ağzına doldurarak başından geçenleri ona anlatır. Böylece sarı saçlı kız ineğiyle birlikte mutlu bir hayata başlar.

Masalda, “güzel bakanın güzel göreceği, güzel hissedenin de güzel yaşayacağı” mesajları verilir. Sarı saçlı kız, sadece kendi güzelliğiyle değil kalbinin, zihninin, bakış açısının ve dilinin güzelliğiyle de dikkat çeker. Bundan dolayı o, özünün güzelliğiyle ön planda olan bir kahramandır. Onun cadı kadına yardım etmesi, başına gelen sıkıntılara olgunlukla yaklaşması ahlaki bakımdan üstün nitelikleridir. Güzele endekslenen bu kızın, gönül güzelliği ve tatlı dili cadıyı bile etkiler. Bu durum, etrafına güzel bakan insanların diğer insanlar üzerinde de psikolojik olarak olumlu bir etki bırakacağı düşüncesini doğurur. Sarı saçlı kızın kız kardeşinden farkı etrafındaki çirkinlikleri bile güzel görmesidir. Bu

farklı bakış ve gönül güzelliğiyle yapılan davranışlar da onu ahlaki bakımdan Kohlberg'in "evrensel ahlak" evresinde değerlendirmemize sebep olmaktadır. Belirtilen duruma örnek teşkil edecek masal bölümü şöyledir:

Cadı garı gıza, "Gızım haydi, bi turşu goyda yiyelim" demiş. Gız varıyo ki turşu gavonozunun içi tüm gurbaa, yılaan, çayaan ne varsa doluymuş. Onda soonam gız, "Nine, senin de ne güzel turşun varımış" demiş. "Benim turşum pek güzel olur, goyda yiyelim" demiş. Goyuyo gız turşuyu. "Immm, naadar gözelmış" diyo gız. "Evet" diyo, "benim turşum pek güzel olur" diyo. Onda soona, "Git de" diyo, "gafesteki tavuhları yemle" diyo. Gız gitse bahsa ki, gaplumbaa, yılaan bütün börtü böcek doluymuş gafesin içi. "Nine" diyo, "senin naadar gözelmış tavuhların" diyo. "Evet gızım, benim tavuhlarım gözeldir" diyo. Onda soona gız diyo ki: "Benim yünümü versen de artıh ben gitsem? Deelse üvey anam beni dööyer" diyo. "Olur gızım, haydi al da git" diyo, "yalanız sana bi şey diyecem" diyo. "Şu daan başından git. Ordan bi gara su gelir ona dohanma. Ak su da gelir ona da dohanma. Sarı su gelir onda yun emi gızım" diyo. "Olur nine" diyo. Onda soona daan başına gidiyo gız, yatıyo. Aynı dedii gibi, gara su geliyo gız yıhanmıyo. Ak su geliyor, onda da yıhanmıyo, sarı su geliyo onda yıhaniyo gız. *[Anaam! Öyle bi güzel olmuş ki gız, parıl parıl parlar olmuş.]* Onda soona köye geliyoo, köy halkı gızı görünce gızın parılısından bayılıyolar.

Kıymetli Tuz masalının ana kahramanı bir padişahın en küçük oğludur. Bir gün padişah oğullarına, kendisini ne kadar çok sevdiklerini sorar. Padişahın birinci oğlu, "Ballar kadar", ikinci oğlu, "Şeker şerbet kadar", en küçük oğlu da, "Tuz kadar" sevdiğini söyler. Küçük oğlunun cevabı padişahın hoşuna gitmez ve onu ölümle cezalandırır. Cellat padişahın oğluna merhamet ederek onu serbest bırakır. Başka bir ülkede yaşamaya başlayan genç, burada evlenerek yaşadığı ülkenin padişahı olur. Bir gün hanımına, babasıyla yaşadığı bu durumu anlatır. Bunun üzerine hanımı eşine, babasını yemeğe davet etmesini söyler. Padişah, davete icabet eder fakat gittiği sarayın oğluna ait olduğunu bilmez. Yemekte sofradaki yemeklerin tuzsuz olduğunu fark eden padişah, "Siz yemeklerde hiç tuz kullanmaz mısınız?" der. Padişahın oğlu, "Kullanmasına kullanırız ama biz sizin tuzu sevmediğinizi ve tuz kelimesine dahi sinirlendiğinizi bildiğimiz için yemeklere tuz atmadık" der. Padişah o an, hatasını anlayarak yaptıklarından pişman olur. Bundan sonra padişahın oğlu kimliğini açıklar ve kendisinden özür dileyen babasını affeder. Böylece baba oğul arasındaki tuzdan kaynaklı tatsızlık tatlıya bağlanır.

Masal, günlük hayatta küçük ve önemsiz görülen şeylerin öneminin ancak yokluğunda ve eksikliğinde fark edildiğini anlatır. Önemsiz gibi görünen şeylerin aslında

ne kadar önemli hatta zaruri olduğu “tuz” üzerinden vurgulanır. Çünkü tuzun önemi de varlığında değil eksikliğinde fark edilir.

Şeker tadanın ağızında güzel bir tat bırakan ve direkt fark edilen bir maddedir ancak şekerli şeyler çok çabuk bozulurlar. Tuz ise insan hayatı için gerekli, gerekli olduğu için de değerli bir maddedir. Tuzlu yiyecekler daha geç bozulduğu ve tuzsuz yiyeceklerin tadında eksiklik olacağı için yapılan her yiyeceğe genellikle bir miktar tuz katılır. Bundan kaynaklı olarak bazı tatlıların yapım aşamasında bile bir tutam tuz kullanıldığı bilinmektedir. Tuzun özü sağlam olduğu için yıllarca ayakta kalır ancak tek başına kullanıldığı yerler dışında direkt olarak fark edilmez. Bu yüzden de direkt değil dolaylı yünden etkilidir. Masalda okuyuculara, “Siz görüntüde ve tatta hoş gelenlerden ziyade, tadı güzel olmasa dahi diğer şeylerle birleştiğinde güzel etki yaratanlara değer verin ve tuz gibi varlıkların kıymetini bilin” farkındalığı verilmek istenmektedir.

Padişahın iki oğlunun cevapları onun egosunu tatmin ederken küçük oğlunun cevabı benliğini rahatsız eder. Verilen cevap, övülmeyi arzulayan padişah tarafından hakaret olarak algılanır. Ancak masalın ana kahramanı olan evlat babasına, dünyanın tadının tuzda olduğunu vurgulayan felsefi ve evrensel ahlak seviyesinde bir cevap verir. Masalın sonunda bir cümle için kendisini öldürmek isteyen babasını affeder. Kötülüğe iyilikle karşılık veren bu padişahın oğlu, belirtilen davranışlarından dolayı Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilir.

Her Şeyde Bir Hayır Vardır masalının ana kahramanı bir padişahın veziridir. Masalda bir padişah yürürken düşer. Bunun üzerine vezir padişahına, “Sağlık olsun, vardır bir hayır padişahım” der. Bir zaman sonra padişahın kolu kırılır. Durumu duyan vezir yine, “Sağlık olsun, vardır bir hayır padişahım” der. Sinirlenen padişah, ava çıkar fakat avda da kazara parmağını koparır. Vezir, yine aynı sözlerle padişahı teskin eder. Padişah vezirinin bu sözlerine çok sinirlenir ve onu zindana attırır. Bir süre sonra padişah bir beldeden geçerken yamyamlar tarafından yakalanır. Padişahı yemek için kazanlar kurulur. Yamyamlar, padişahı kazana atmadan önce onda bir noksan azası olup olmadığını kontrol ederler. Padişahın bir parmağının eksik olduğunu gören yamyamlar, âdetleri gereği padişahı yemekten vazgeçerek onu serbest bırakırlar. Ölümünden dönen padişah, yaşadıklarından ders çıkararak sarayına gelip vezirini zindandan çıkartır. Olanları vezirine anlattıktan sonra da ona, “Sen bana her şeyde vardır bi hayır derdin. Essahta da öyleymiş ama söyle bahalım senin zindana girmende ki hayır neydi?” diye sorar. Vezir padişaha, “Benim zindana girmemdeki hayır, benim için sizin gurtulmanız gadar hayırlıydı

padişahım. Çünkü ben zindanda olmasaydım gazanda yenen olacaktım” der. Vezirin cevabındaki teslimiyet padişahın çok hoşuna gider ve onu ödüllendirir.

Masalda, “insanların başlarına gelen kötü şeylerde bile bilmediğimiz hikmetlerin olabileceği” mesajı verilir. Masalın ana kahramanı olan vezirde padişahın aksine var oluşu oluşturana karşı sonsuz bir sevgi ile kaza ve kader inancı vardır. Vezir, dervişane bir edayla bütün olumsuzluklara teslimiyetle yaklaşır. Yaşanan olayları, Allah bir sıkıntı ve şer veriyse muhakkak bir hayır olduğu için vermiştir zihniyetiyle benimser. Kendi nefis ve egosunu düşünmeyen davranışlar sergiler. Önceliği kendi dışındakilere vererek değişmez olana, yani mutlak güce sarılır. Vezir için mutlak güç Allah’tır ve vezirin dini değerlerine olan bağlılığı, padişahın duymak istediği sözleri söylemesine mani olur. O, kendi egosuna değil inandığı değerlere göre hareket eder. Bu nedenle masalın ana kahramanı olan vezir, ahlaki bakımdan Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilir.

Balığın Sütü masalının ana kahramanı bir padişahın oğludur. Bir ülkede yaşayan padişahın gözleri kör olur. Âlimler, bu körlüğün ancak Cuma günleri gün yüzüne çıkan bir balığın sütüyle tedavi edilebileceğini söylerler. Padişahın oğlu bu süte erişebilmek için balığı yakalamaya gider. Cuma günü balık denizden çıkarak oğlanın salına düşer. Fakat balık birden dile gelerek delikanlıya, “Beni götüreceeniz padişah belki beni yer. Benim çocuklarım var. Beni emiyor, çocuklarım sütsüz galır” der. Padişahın oğlu balığa merhamet ederek onu suya bırakır. Olanları duyan padişah, oğlunu sürgüne gönderir. Delikanlı nişanlı olmasına rağmen sürgüne gitmek zorunda kalır. Yolculukta birbirinden güzel arkadaşlar edinen ve adeta zor zamanları için dost biriktiren padişahın oğlu, gittiği ülkenin kralı tarafından muhtelif sınavlara tabi tutulur. Arkadaşlarının ve zamanında yaptığı iyiliklerle edindiği dostlarının desteğiyle tüm zorlukları yener. Ülkenin kralı, kızını bu oğlana vermek ister fakat oğlan, “Benim memlekette sevdiğim var” diyerek kralın teklifini reddeder. Birkaç yıl sonra genç, ülkesine dönmek ister. Deniz yolculuğu esnasında gencin karşısına merhamet ettiği balık tekrar çıkar. Sütünü hayatını bağışlayan gence kendi isteğiyle verir. Genç bu süttten yaptığı merhemi babasının gözlerine sürünce padişahın gözleri açılır. Yaşananlardan sonra padişah, oğlu ile nişanlısını evlendirir.

Masal yardımseverlik değerinin işlendiği, sosyal değerleriyle öne çıkan bir masaldır. Anlatıda, “iyi arkadaşlar edinirsen dar gününde yanında olur”, “bir elin nesi var iki elin sesi var”, “zor günler için dost biriktirmek gerekir”, iyilik eden iyilik bulur” gibi mesajlar verilir.

Masaldaki padişahın, oğlunu anlayıp dinlemeden cezalandırdığı ve onu sürgüne gönderdiği görülür. Fakat oğlan balığı keyfi değil, kendisinden merhamet istediği ve çocuklarını emzirdiğini söylediği için serbest bırakır. Genç, babasından alacağı cezaya rağmen merhameti ve vicdanıyla hareket eder. O, yolculuk esnasında yardıma muhtaç hayvanlara yardım ederek zorda olanları kurtarır. Masalda padişahın oğlunun Zümrüd-ü Anka kuşunun yavrularını yilandan kurtardığı, karşıdan karşıya geçmek isteyen karıncalara ve ayağına odun batan bir aslana da yardım ettiği anlatılır. Yolda karşılaştığı Irmak Sömüren, Dağ Sallayan ve Yer Dinleyen’le arkadaş olan genç, birçok zorluğu edindiği arkadaşlıklar sayesinde dayanışmayla aşar. Nişanlısına olan sadakatiyle öne çıkar. Bu bağlamda masalın ana kahramanı olan padişahın oğlu, ahlaki bakımdan, Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilir.

Şabadan masalının ana kahramanı Haramilerin hizmetkârlığını yapan Şabadan’dır. Masalda üvey anneleri tarafından gökyüzüne tutsak edilen üç kız kardeş vardır. Bunların bir gün yiyeceği biter. Bu kardeşlerin en küçüğü, zekâsını kullanarak aşağı iner ve yiyecek aramaya başlar. Şabadan’ın yaşadığı evin kapısını çalarak durumlarını ona izah eder. Şabadan kendisinden yardım isteyen genç kıza merhamet ederek yiyecek yardımında bulunur ancak genç kız, Şabadan’la eğlenmeden, onu zor durumda bırakmadan evden ayrılmaz. Yiyecekleri bittikçe Şabadan’ın yanına gelen genç kız, onun iyi niyetini suiistimal etmekte, Şabadan ise kendisiyle sürekli alay eden, kendisini komik ve müşkül durumlara sokan bu kızı haramilere karşı korumaktadır. Genç kıza her daim, şefkat, merhamet ve fedakârlıkla yaklaşan Şabadan, kızın tüm olumsuz davranışlarına rağmen ona yardım etmeye devam eder. Şabadan’ın garipliklerine dayanamayan haramiler nihayetinde yaşananları ondan öğrenirler. Bir süre sonra genç kız yeniden yiyecek almaya gelir ancak haramiler tarafından yakalanır. Başından geçenleri haramilere anlatan kıza, haramilerin başı ona âşık olur ve onunla evlenir. Haramiler kızların üvey annelerini cezalandırırlar. Haramiler ve kızlar hep birlikte mutlu bir ömür yaşarlar.

Şabadan vicdanı, yardımseverliği ve merhameti ile dikkat çeken bir ana kahramandır. Kendisiyle dalga geçen, onu zor duruma düşüren genç kıza haramilerden korumak için başına gelenleri kendi sakarlığı ve hatasıymış gibi göstererek kıza yardım etmeye devam eder. Kötülüğe bile iyilikle karşılık veren Şabadan’ın davranışlarına vicdanı ve merhametinin yön verdiği söylenebilir. Bundan dolayı o, ahlaki gelişim bakımından Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilir. Şabadan’ın evrensel ahlak evresindeki davranışlarını içeren masalın bölümlerinden biri şöyledir:

Gız orada yuharıda, tavana asılı olan gocaman bi ekmek külee görmüş. “Bu ne?” diye sormuş. Şabadan da “Çıkırlıklı bi mekanizma ile çalışan ekmek külee” demiş. Gızın ahlına hemen bi şeytanlık gelmiş. “Bana nasıl çalıştını gösterir misin? Bi sen bin, bi de ben bineyim nasıl çalıştını ööreneyim” demiş. Şabadan binmiş, gız da Şabadan yuhardayken inemeyece şekilde baalamış. Dooru yiyecekleri çantasına goyup gulubeye gitmiş. Ablalarına olan biteni anlatmış. “Çoh eelendim” demiş. Aradan epey zaman geçmiş, bunların yine yiyecekleri bitmiş. Gız da Şabadan’ın yanına gitmiş. Şabadan gapıyı açmış. Gızı görünce “Sen ne yaptın? Haramiler bana çoh gızdılar. Ben de senin adını vermemek için yanlışlıkla yuharda asılı galdımı söyledim. Sakın bi daha bunu yapma” demiş. [...] Gız da “Tamam” demiş. Yazlık, saf adam da inanmış. Neyse epeyce bi oturmuşlar, yemişler, içmişler. Şabadan gızın çantasına epey bi yiyecek goymuş. Ondan soona bi pekmez küpünün yanına gelmişler. “Bu nedir?” falan derkene gız, zavallı Şabadan’ı goca pekmez küpünün içine kaktırıvermiş.

Masaldaki küçük kız kardeşin kendisine yardım eden Şabadan’ın iyi niyetini kullandığı, onu adeta bir oyuncak gibi elinde dönderdiği ve müşkül durumlara soktuğu anlatılır. Bir yetişkin ile dalga geçen ve onu zor durumda bırakan bu kızın karakterinde ahlaki zayıflıklar bulunmasına rağmen masalın sonunda bu genç kıza ceza verilmez. Bunun temel sebebi, toplumun kızın gençliğine, annesiz yetişmesine ve zekâsına hoşgörüle yaklaşması olabilir. Çünkü genç kız, kendince eğlenceli bir şeyler yaptığını düşünmekte ve yaptıklarının kötü olduğunu bilmemektedir. . Genç kızın evlendirilerek anlatıcı tarafından ödüllendirildiği son bölümü ise masalı okuyan çocuklara olumsuz rol model teşkil ettiği söylenebilir.

Altın Saçlı Kız masalının ana kahramanı Gülnar’dır. Gülnar annesiyle birlikte yaşayan bir genç kızdır. Gülnar her gün saçlarını taramakta, tarağa takılan saç tellerini de bir çekmecede saklamaktadır. Çünkü bu teller annesi tarafından alınarak bahçedeki çiçeklere konulmakta, çiçekler de saç telleri karşılığında Gülnar ve annesine altın vermektedir. Duruma şahit olan bir kadın, bu eve girip altınlara sahip olmak ister. Dilenci kılığına girerek kendini acındırır. Gülnar ve annesi kadına merhamet edip onu evlerine alırlar. Gülnar’ın sırrını öğrenen kadın, her gün çiçeklerden bir altın toplamaya başlar fakat bir süre sonra Gülnar’ın saçlarını keserek bütün altınlara sahip olmak ister. Kadın Gülnar’ın saçlarını kesmeye çalışırken saçlar bir anda yılanla dönüşürler. Gülnar yılanların kadına zarar vermesine engel olur. Korkudan dili tutulan kadın, yaşadıklarını kimseye anlatamadığı bir hayata başlar. Gülnar ile annesi de bir daha kimseye hemen güvenmezler.

Masal çocuklara insanlara hemen güvenmemek gerektiğini, aç gözlülüğün vereceği

zararları anlatması bakımından önemlidir. Masalın ana kahramanı olan Gülnar, masal boyunca olumlu davranışlar sergilemektedir. Gülnar'ın, kapılarına gelen yaşlı kadına merhametle yaklaşması, onunla birlikte yaşamaya başlamaları ve kendisine kötülük etmesine rağmen yaşlı kadını yılanların elinden kurtarması bu olumlu davranışlarındandır. Gülnar'ın davranışlarına yön veren değerleri vicdanı, merhameti ve iyiliğidir. Bu bağlamda kötülüğe bile iyilikle karşılık veren bu kahraman, Kohlberg'in "evrensel ahlak" evresinde değerlendirilebilir. Masaldaki evrensel ahlak evresinde değerlendirilen davranışlardan birkaçı şöyledir:

Üzerine eski püskü, yırtık pırtık giysiler geçirip elini yüzünü kire pasa bulayıp, varmış güzel bahçeli beyaz evin kapısına. Hatice ile Gülnar çıkmış, bu perişan görünen kadının karşısına. "Buyurun" demiş gülümseyerek. Kadın iki büklüm durarak, kısık sesle "Misafir etseniz beni birkaç gün, Allah rızası için" demiş ve kapının önüne yığılıp kalmış. Hatice kadına pek acımış, haline pek üzölmüş. Hemen ana kız içeri taşımışlar kadını. Yatağa yatırıp üstünü örtmüşler. Merakla başında beklemeye başlamışlar. Bir süre sonra kadın açmış gözlerini. "Su içsem" demiş. Gülnar, bir koşu su getirmiş. "Açım" demiş kadın. Bu sefer de koşmuş mutfığa, sıcak çorba getirmiş. Bir güzel karnını doyurmuş kadın. Ardından da açmış ellerini, uzun uzun dua etmiş bu güzel insanlara. Bir güzel dualar etmiş ki kadın oturduğu yerden, Gülnar ve Hatice pek sevinmişler. Gülnar, "Evin yoksa kal bizimle, yoldaş olursun bize" demiş. Kadın hiç beklemeden hemen atılmış, "Olur, olur kalırım" diyerek bir çığlık bırakmış havaya. [...] Fırsat buldukça bahçeye çıkıp çiçeklere koymuş telleri. Ertesi sabah da bir bir toplamış altınları. Günler geçmiş, haftalar geçmiş, aylar geçmiş. Kadın usanmış bu işten. "Yeter artık" diyerek bir gece yarısı Gülnar uyurken derinin derin, mışıl mışıl, almış makası eline, Gülnar'ın altın saçlarını kökünden tutup kesmiş bir çırpıda. İşte o an olmuş ne olduysa. Altın saçın her bir teli kocaman bir yılan dönüşüp atlamışlar kadının üstüne. Oracıkta sokup öldüreceklermiş nerdeyse, Gülnar "Durun" demeseymiş.

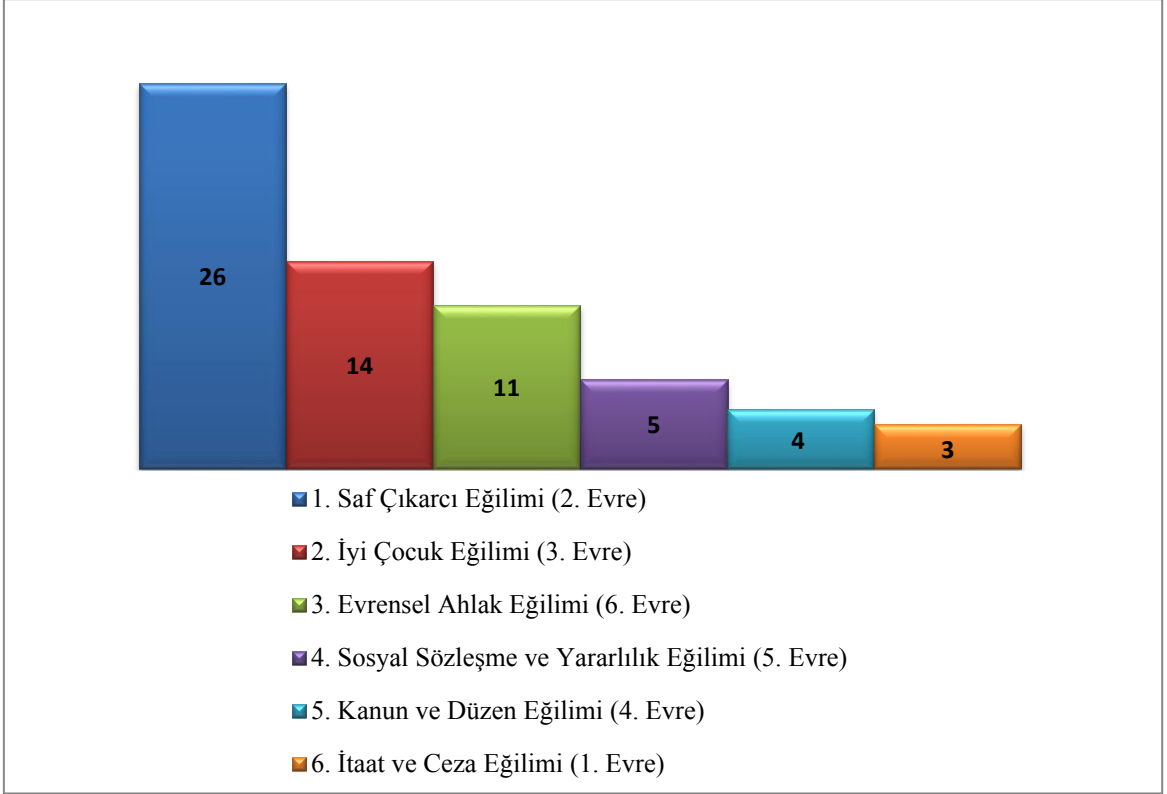
Kırk Kardeş masalı, **Kara Ahmet** masalının varyantıdır. Ancak bu masalın ana kahramanı olan Kemal, Kara Ahmet masalının ana kahramanına göre ahlaki bakımdan gelişim göstermektedir.

Masalda kırk erkek kardeş, kendileri gibi kardeş olan kırk kızla evlenmek isterler ve bu maksatla kız arayışına çıkarlar. Kemal, kardeşleri için türlü zorluklara göğüs gererek bir dev tarafından tutsak edilen kırk kızı kurtarır. Kurtardığı kızları yaş sırasına göre kardeşleriyle nişanlayan küçük Kemal, kardeşleri için ölümü göze alır fakat onlar hem Kemal'e verdikleri sözü tutmazlar hem de Kemal'in nişanlısını hizmetçi gibi kullanırlar. Kemal'in kardeşleri, anne ve babalarına da hayırlı evlat olamazlar. Karşılaştığı türlü zorlukları bilek gücü ve aklı ile aşan Kemal, memleketine döndüğünde gerçekleri öğrenir. Önce ebeveynlerinin ağlamaktan kör olan gözlerini açacak kutsal bir toprak getirir,

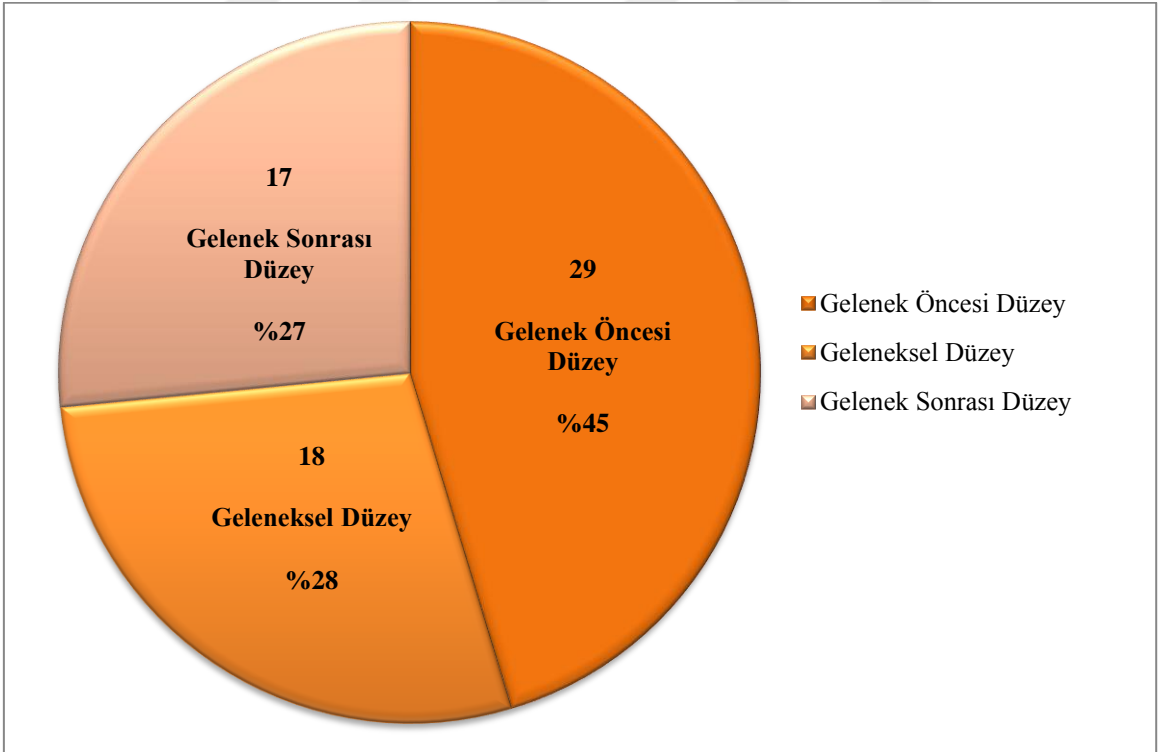
ardından da nişanlısı ile evlenir. Masalın sonunda gözleri açılan baba oğullarını öldürmek ister fakat Kemal, kardeşlerini affederek buna engel olur.

Küçük Kemal, anne-babasına hayırlı bir evlat, kardeşlerine de hayırlı bir kardeşir. Kardeşleri için canını feda etmekten çekinmeyen Kemal, onlara yardım ederek yapmaları gerekenleri bir bir anlatır. Kardeşlerinin sorumsuzluklarına rağmen anne ve babasının bakımıyla ilgilenerek ağlamaktan kör olan gözlerine çare bulur. Nişanlısı için zorluklara göğüs gerer ve ona sadık kalır. Gittiği köyde insanlara zarar veren devi öldürerek köylülere yardım eder. Kemal'in davranışlarına yardımseverlik, dayanışma, iyilik, fedakârlık, duyarlılık, kılavuzluk etme gibi ahlaki, sosyal ve ilmi değerler yön verir. Bunlar da onu ahlaki bakımdan “evrensel ahlak” evresinde yer alan bir kahraman yapar.

Sonuç olarak tek ana kahramanlı on bir masalda evrensel ahlak ilkesine göre hareket eden kahramanlar tespit edilmiştir. Kahramanların temel özellikleri özgeci, yardımsever, merhametli ve vicdanlı olmalarıdır. Bencillikten uzak, hiçbir çıkar gözetmeden diğer kahramanlara yardım ederler. Kendilerinden önce başkalarını düşünürler. İnanıqları değerlere ve doğrulara göre hareket eden bu kahramanların, davranışlarıyla çocukların ahlaki gelişimini olumlu yönde etkileyecekleri söylenebilir.

Grafik 2.1. Tek Ana Kahramanlı Masalların Ahlaki Gelişim Evreleri

Grafik 2.2. Tek Ana Kahramanlı Masalların Ahlaki Gelişim Düzeyleri

II.7. Ana Kahramanları Ahlaki Gelişim Gösteren Masallar

Padişahın Rüyası masalının ana kahramanı padişahın gördüğü rüyayı yormaya giden bir adamdır. Masalda ülkenin birinin padişahı, bir rüya görür. Rüyasında gök gürlemiş, şimşek çakmış ve gökten kurt yağmıştır. Korkuyla uyanan padişah, hemen tellalını çağırır ve ona rüyasını bilene ödül vereceğini duyurmasını söyler. Haberi duyan bir adam, kendisine biraz zaman verildiği takdirde padişahın rüyasını anlatacağını söyler. Adama zaman verilince adam yola koyulur. Bir yılan yolda yürüyen adamın karşısına çıkar ve adama alacağı paranın yarısını kendisine vermesi şartıyla padişahın rüyasını anlatır. Yılandan öğrendiği rüyayı padişaha anlatan adam, parasını alır ancak yılanın verdiği sözü tutmaz. Yılanı öldürmek için çabalamasına rağmen yılan adamdan kaçarak kurtulur. Bir süre sonra padişah, bir rüya daha görür. Bu rüyada ise gökten maymun yağmaktadır. Yine tellalı çağırır ve rüyasını bilene ödül vereceğini duyurtur. Padişahın bir önceki rüyasını bilen adam, tekrar gelir ve padişahın zaman isteyip gider. Adam yolda aynı yılanla karşılaşır. Yılan, adama yine parasının yarısını vermesi şartıyla padişahın rüyasını anlatır. Yılanın teklifini kabul eden adam, öğrendiği rüyayı giderek padişaha anlatır. Padişah adama parasını verir fakat adam yine sözünü tutmaz. Bu sefer de yılanın yanına hiç uğramaz. Aradan biraz zaman geçer, bu sefer de padişah rüyasında gökten koyun yağdığını görür. Tekrar tellal çağırır, aynı adam yine saraya gelerek zaman ister ve yılan adamın yeniden karşısına çıkarak kazandığı paranın yarısını almak şartıyla padişahın rüyasını adama anlatır. Adam önce saraya gider ve padişaha rüyasını anlatır. Ardından da yılanın hakkını vermek için onun yanına gider. Yılan, “Bir zaman oldu seni öldürmek istedim, bir zaman oldu hiç yanına uğramadım, şimdi ise hakkını vermeye geldim” der. Yılan adama, yaşananların kendi suçu olmadığını, görülen rüyalarda yağın hayvanların zamanın insanlarını anlattığını ve insanoğlunun zamana göre davrandığını söyleyerek hakkını helal ederek oradan uzaklaşır.

Masaldaki padişahın rüya görmesi dışında hiçbir vasfı bulunmamaktadır. Padişah, rüyasını bilen kişinin rüyanın yorumunu da bileceğini düşündüğü için gördüğü rüyayı yordurtmaz. O irfani niteliklere sahip arif bir kişi aramaktadır. Padişahın rüyasını bileceğini belirten adam ise devrin şartlarına bir diğer ifadeyle görülen üç rüyaya göre hareket eden bir adamdır. Padişahın gördüğü rüyaları yılandan öğrenebilmek için onunla bir pazarlık yapar. Fakat yılanın verdiği iki sözü de tutmayarak kazandığı paraları yılanla paylaşmaz. Bundan hareketle adamın bu davranışları ahlaki bakımdan Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde değerlendirilebilir.

Padişahın gördüğü üçüncü rüyayı öğrenmek isteyen adamın, yılanla tekrar bir anlaşma yaptığı ancak bu sefer verdiği söze uygun hareket ettiği görülmektedir. Adamın yılanla verdiği sözü, yazısız bir kanun olarak düşünürsek adamın bu sözlü kanuna uygun bir davranış sergilediğini, bu davranışıyla da Kohlberg'in "kanun ve düzen" evresinde değerlendirilebileceğini söyleyebiliriz.

Ana kahramanın ahlaki evreler bakımından bireysel gelişim gösterdiği fakat kahramanın bu bireysel aşamayı toplumla birlikte kat ettiği görülmektedir. Bu bağlamda Padişahın Rüyası masalı için toplumun bireysel ahlak üzerindeki etkisini gösteren önemli bir masaldır denilebilir. Çünkü masalda devrin insanlar üzerindeki ahlaki yaptırım gücüne değinilmiş ve bu güç masalın sonunda bilge bir insanı simgeleyen yılan tarafından şöyle açıklanmıştır:

Adam diyo ki: "Ben seni öldüreceğim, kaçtın kurtuldun. Bi zaman oldu, heç yanına uğramadım. Şimdiyse senin hakkın bende kalmasın, hakkını vereceem, parayı paylaşalım" diyo. Yılan diyo ki: "Ey insanoğlu, onu sen yapmadın" diyo. "Kurdun yağdığı zaman, insanlar birbirini parçalıyodu. Gücü gücü yeteneydi o zaman. Sen de ondan beni öldürmeye kalktın. Sana onu yaptıran zaman oldu, devir oldu" diyo. "Maymunun yağdığı zaman, insanlar birbirini dolandırıyodu. O zaman da sen bana heç görükmeden gittin. Beni dolandırdın" diyo. "Goyun yağdığı zaman da, insanlar hakkına razı oluyodu, sen de bana hakkımı getirdin. Sen yapmadın bana bunu" diyo. "O zaman ki devir, zaman yaptırdı. Hadi git, hakkım sana helal olsun, şimdi bu altınlar da senin olsun" diyo

Sembolik bir dile sahip olan masalda kurt, maymun ve koyun sembol olarak kullanılmıştır. Yılanın ifadelerinden kurdun kavganın, savaşın; maymunun, yalanın, ikiyüzlülüğün ve dolandırıcılığın; koyunun ise adaletin, hakkın, barışın ve huzurun sembolü olduğunu algılayabiliriz.⁶³ Masaldaki yılan, toplumsal düzeyin değişikliğiyle ilgili sosyo psikolojik bir yorum yapmakta ve adama "devir neyse sen de osun ve sen o devrin dışında kalamazsın" mesajını vermektedir. Devrin şartlarının insanlara sirayet ettiğinin anlatıldığı masalda, yılanın devir ve zamanla kastı toplumsal akımdır.⁶⁴ Bu bağlamda

⁶³ Türkiye'de masalların sembolik diliyle ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda Ege, 2015; Özkaynak, 2013 ve Bilkan, 2009: 111-151'e bakılabilir.

⁶⁴ Toplumsal akımlarda insanlar değişen zamana ve zamanın şartlarına göre hareket ederler. Dolayısıyla değişen insanlar değil, zamanın getirdikleri ve oluşturduklarıdır. İçinde bulunduğu zamandan insanı tecrid etmek neredeyse imkânsızdır. Örneğin 1980'lerden sonra Türkiye'de yaşayan dindar kesim, dışa açılarak Batı müziğiyle tanışmış, bu da Türkiye'de İslâmî müziğin yeniden şekillenmesine sebep olmuştur. Önceleri belirli müzik aletlerinin dışına çıkmayan bu müzik, dışarıdan alınan formlarla farklılaşmış böylece Türkiye'de yeni bir müzik eğilimi oluşmuştur. Bu eğilim uzun süre dini duyarlılığı yüksek olan insanlar üzerinde de etki göstermiştir. (Özel, 2016: 169). Bu durumu moda akımlarında ya da "Bu sene bunlar çok moda" ifadelerinde de görmek mümkündür. Dolayısıyla bir ülkede yaşanan zamanın değerlendirilmesi, o ülkenin kendi gerçekleri üzerinden yapılmalıdır.

incelenen masal, bireysel ahlak ile toplumsal ahlak arasındaki bağı göstermesi bakımından önemlidir.

Hüri Kızı masalının iki varyantı vardır. Her iki varyantın ana kahramanı da Hüri adında bir genç kızdır. İki masalda da Hüri'nin davranışları neredeyse aynıdır. Bu nedenle tek masaldan hareketle Hüri'nin ahlaki gelişim evresi belirlenmeye çalışılmıştır.

Hüri'nin anne ve babası kızlarını cami hocasına emanet edip hacca giderler. Hoca, Hüri'ye göz koyar ve ona sahip olmak ister. Hüri iffetine sahip çıkarak kendisini hocadan korur. Bir süre sonra Hüri'nin anne ve babası hacdan dönerler. Cami hocası onlara, kızlarının başka biriyle ilişkisi olduğunu söyler. Bu iftiraya inanan baba, kızını saçlarından bir dala asar. Hüri'yi gören bir çoban onu kurtararak onunla evlenir. Hüri'nin bu evlilikten üç çocuğu olur. Eşi Hüri'yi özlem gidermesi için memleketine göndermek ister. Bu amaçla çiftçisine, “Hanımımı al, anasıgile götür! Gitsin hasret gidersin. Gelirken de geri getir!” der. Çiftçi Hüri'yle birlikte olmak ister fakat o bunu kabul etmez. Çiftçi de, “Ya benimle olursun ya da çocuklarını keserim” der. Hüri, çocuklarından vazgeçmesine rağmen iffetinden vazgeçmez. Aklını kullanarak adamın elinden kaçmayı başarır. Başına deri geçirerek erkek kılığına girer. Anne ve babasının evine gelen Hüri, kimliğini açıklamadan onlarda misafir olur. Gece vakti başından geçenleri bir türküyle anlatarak kendisini tanıtır. Kızlarına kavuşan ebeveynler, Hüri'nin oğullarına mezar yaptırırlar. Cami hocası ile çiftçinin de cezasını verdikten sonra ailece huzurla yaşarlar.

Masalda Hüri, ahlaki bakımdan “iyi çocuk” evresinden, “kanun ve düzen” evresine, bu evreden de “evrensel ahlak” evresine çıkan davranışlar sergilemektedir. Masalın başında hacca gidecek olan bir anne ve babanın kızlarını cami hocasına emanet ettiği, bu esnada da hem cami hocasını hem de kızlarını uyardıkları anlatılır. O, ailesinin telkinlerine göre hareket ederek kendisinden beklenenleri yapar. Hüri, ailesi gelene kadar odanın dışına çıkmadan hocadan yemeğini alır ve yemeği alır almaz kapıyı üzerine kilitler. Bundan hareketle Hüri kızı'nın ahlaki bakımdan “iyi çocuk” evresinde davranışlar sergilediği söylenebilir. Bu evredeki davranışlarına masalın şu bölümü örnek gösterilebilir:

Hocaya da tembih etmişler: “Gızımın yemaani getir. Gapısına vur, geriden yemaani ver, geri çih! O gapıyı kitler. Hüri'ye mukaat ol” demişler. Gızı da iyice tembihlemişler. “Olur mu gızım?” “Olur, baba” demiş gız da. Bunlar goymuş hacca gitmişler.

Masalda iki kritik olay vardır. Bunlardan ilki namusu uğruna Hüri'nin çocuklarının öldürülmesine müsaade etmesi, ikincisi ise Hüri'nin namusuna göz dikenlerin

öldürülmesidir. Hüri'nin namusunu canı, hatta çocuklarının canı pahasına koruduğu, onun kendisine sahip olmak isteyen çiftçinin “çocuklarını keserim” tehdidine boyun eğmediği ve namusu için çocuklarından vazgeçtiği anlatılır. Çok az kadının iffeti için öz çocuğunu feda edebileceği gerçeğinden hareketle Hüri'nin namus değerine çocuklarının canından daha fazla değer verdiği söylenebilir. Namus değeri, geleneksel bir değerdir. Hüri'ye, “gerekirse evladından bile vazgeç ama namusundan taviz verme” düşüncesini gelenek aşılır. Bu bağlamda Hüri'nin geleneğin kanunlarına göre hareket ettiği bu nedenle de ahlaki bakımdan Kohlberg'in “kanun ve düzen” evresinde yer aldığı söylenebilir. Hüri'nin kanun ve düzen evresindeki davranışlarının yer aldığı masal bölümü şöyledir:

Gapıdaki çiftçi Hüri'yü götürekene Hüri'ye göz goymuş. “Hüri gızı yanıma yakın olun nu?” demiş. “Nasıl olur! Kocam beni sana güvendi, sen bana yan gözle nasıl bakarsın? Hayır, asla olmam.” demiş. “Ya olursun ya değelse çocuklarını keserim” demiş. Hüri ağlayı ağlayı “İmkânı yoh!” olmam demiş. Çiftçi gine “Keserim çocuğnu” demiş. “Kesersen kes! Yeter ki bana zarar verme” demiş. Adam çocuğun birini boğup öldürmüş. Cesedini de dağya fırlatmış. Az ileri gitmişler adam gine başlamış: “Hüri yanıma yakın ol. Olmazsan ikinci çocuğunu da öldürürüm” demiş. Hüri yalvarıyosa da ağlıyosa da yoh! Adam gözünün yaşına bahmamış, onu da öldürüp bi dağın arhasına atmış. Gidekene gidekene sıra üçüncü çocuğa gelmiş. Adam yine “Hüri yanıma yakın ol. Olmazsan üçüncü çocuğunu da öldürürüm” demiş. “Öldürürsen öldür, benim gılıma dohurma da” demiş. Hüri'nün gözünün önünde onu da öldürmüş.

Hüri, kendisine göz koyan çiftçiden kaçarken başına deri geçirerek erkek kılığına girer. Onun ailesinin yanına gidebilmesi için de kılık değiştirmesi ve gece yolculuğu yapması gerekir. Hüri kızının yaptığı bu değişimle toplumsal rollere uygun hareket ettiği söylenebilir. Çünkü yörede bir kadının gece vakti tek başına yürümesi hoş karşılanmaz.⁶⁵ Dolayısıyla Hüri kızının bu davranışlarıyla da geleneğe uyduğu yani “kanun ve düzen” evresinde yer aldığı söylenebilir.

Masalın sonunda Hüri kızının, namusuna göz koyan erkeklerin cezalandırılmalarını isteyerek adalet beklediği anlatılır. Hüri'nin bu beklentisi ailesi tarafından gerçekleştirilerek cami hocası ile çiftçi Hüri'nin istediği şekilde cezalandırılırlar. Onun bu davranışı da yine Kohlberg'in “kanun ve düzen” evresinde değerlendirilebilecek bir

⁶⁵ Yörede gece vakti dışarı çıkan kadınlara sahipsiz (eşi olmayan) kadınlar gözüyle bakılır. Eğer bir erkek gece vakti karısının dışarı çıkmasına müsaade ederse o erkek toplum tarafından basit erkek olarak nitelendirilir. Bu erkek egomanyasının (tamamen benmerkezci bakış açısının) oluşturduğu, kültürel bir değerdir ve bu değer kadına tek başına var olma hakkını vermez. Ataerkil bir toplumda kadın olmanın ne anlama geldiği hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Aktaş, 2013: 53-59.

davranıştır. Çünkü kötülerin cezalandırılması ve adaletin tecellisi geleneğin beklentileridir. Masalın ilgili bölümü şöyledir:

“Hocayı dutunda demirlen baalan, gapıdaa çiftçiyi getirin de gözlerini dağlan” diyi gız aalamış. Babası gitmiş hocayla çabanı getirmiş. Demiri gızartıp gızartıp bi hocaya bi çiftçiye basmışlar.

Masalın özü ya da öğretisi bir kadının namusunun hiçbir erkeğe güvenilmeyeceğidir. Yörede bu durumla ilgili olarak, “Erkeğin genci yaşlısı olmaz erkek erkektir, namus namustur” (Kombıçak, G.T. 08. 03. 2018) özlü sözü söylenmektedir.

Keloğlan ile Arap masalının ana kahramanı Keloğlan’dır. Masalda Keloğlan, satın aldığı leblebileri yerken kuyuya düşürür. Kaybın verdiği üzüntü ile ağlamaya başlar. Kuyudaki Arap, Keloğlan’ın sesini duyarak yanına gelir. Keloğlan Arap’tan leblebisini geri ister. Arap leblebi yerine ona sihirli bir sofraya verir. Keloğlan bu sofrayla komşularına ziyafet verir ancak ziyafet anında sofraya çalınır. Keloğlan tekrar, Arap’ın yanına gider ve ondan leblebisinin karşılığını ister. Arap bu sefer de Keloğlan’a içinden gümüş ve altın dökülen sihirli bir değirmen hediye eder. Keloğlan kazancını komşularıyla paylaşmak isterken bu değirmeni de çaldırır. Yeniden Arap’ın yanına giderek durumu ona anlatır. Arap, Keloğlan’a çalınan eşyalarını geri alması için sihirli bir tokmak verir. Aldığı bu tokmakla komşularını döverek çalınan eşyalarına kavuşur ancak komşularıyla da ilişkileri bozulur. Yaşadıklarından bir ders çıkaran Keloğlan, tekrar Arap’ın yanına giderek “En güzeli emeklen gazanmakmış. Bunları tohmaana aldım düşman gazandım. Siz bana bi iş verin, ben kendi paramı, emeğimi yiyim” der. Arap’tan aldığı bir kese altın ile kendisine iş kurup geçimini sürdürür.

Masalın başında Keloğlan’ın saf çıkarıcı bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Keloğlan kuyuya düşürdüğü leblebisinin karşılığını Arap’tan almasına rağmen tekrar tekrar Arap’tan hak iddia eder. Bu bağlamda masalın başında Keloğlan’ın ekonomik değere göre hareket eden “saf çıkarıcı” bir birey olduğu söylenebilir.

Keloğlan’ın Arap’tan aldığı sofraya ile komşularına ziyafet vermesi ve değirmenden akan paraları komşularıyla paylaşmak istemesi ise onun iyi niyetiyle çevresine yardım etmek istemesinden kaynaklanan “iyi çocuk” evresinde sergilediği davranışlarıdır.

Masalın sonunda Keloğlan, saf çıkarıcı yaklaşımlarının yanlışlığını fark eder. Emek vererek kazanılan kazancın başkasının verdiği kolay kazançtan daha hayırlı olduğunu anlar. Keloğlan bu yargıya kendi aklı ve vicdanıyla ulaşır. Onun yargısının bünyesinde mantık, gerçeklik, evrensellik ve tutarlılık vardır. Dolayısıyla masalın son bölümündeki

Keloğlan'ın davranışları ahlaki gelişim göstererek Kohlberg'in "evrensel ahlak" evresine çıkmıştır.

Bey Böyrek masalının ana kahramanı, Akkavak'ın nişanlısı Böyrek'tir. Masalda çocuğu olmayan bir çift vardır. Bu çiftin Hızır'ın verdiği elma aracılığıyla bir oğulları olur. Hızır gelerek bu çocuğa "Böyrek", atına ise "Bengiboz" adını koyar. Böyrek'in babası gurbete çalışmaya gidince annesi ülkenin padişahıyla yasak ilişki yaşamaya başlar. Bir süre sonra padişah, Böyrek'in varlığından rahatsız olur. Böyrek'i öldürmek için onun annesiyle birlikte bir plan yapar. Anne, hazırladığı zehirli yemeği oğlu Böyrek'e verir. Böyrek, atı Bengiboz'un yardımı ve uyarılarıyla zehirlenmekten kurtularak yurdu terk eder. Böyrek ve atı bir süre gittikten sonra, Bengiboz sahibine, "Bağ Böyrek gayri beni buraya baala. Sırtımdan da iki tane gil çek. Sen bu gılı ne zaman biribirine sürersen, dünya dünyada olsa ben gelir seni bulurum" der. Böyrek atını oraya bağlayarak yolculuğuna yalnız devam eder. Gittiği ülkenin padişahı, ülkesine gelen Türkleri yakalatıp hapse attıran bir padişaktır. Böyrek de yakalanarak yedi yıl zindana atılır. Bir gün zindanın yanından abdallar geçer. Böyrek abdallardan nişanlısı Akkavak'ın başka biriyle evlendirildiğini öğrenir. Ülkenin padişahının kızı, Böyrek'e âşık olur ve onunla evlenmek ister. Böyrek ise padişahın kızına nişanlısını kurtardıktan sonra ancak onunla evlenebileceğini söyler. Şartları kabul eden kız onu zindandan kurtarır. Böyrek zindandan çıkar çıkmaz, atının kıllarını birbirine sürter. Bengiboz'un gelmesiyle birlikte memleketine dönen Böyrek Akkavak'ın düğününe yetişir. Bir genç kızla işbirliği yaparak ona yüzüğünü verir ve bu yüzüğü Akkavak'a göstermesini söyler. Kızın yardımıyla Böyrek Akkavak'ı düğünden kurtararak ailesinin yanına gelir. Olanları annesine ve kız kardeşine anlatır. Oğlu gittikten sonra hatasını anlayan anne, padişahıtan ayrılmış, ağlamaktan da gözleri kör olmuştur. Böyrek önce annesini affeder, ardından da getirdiği toprak ile annesinin gözlerini iyileştirir. Akkavak ile evlenen Böyrek, vezirle de kardeşini evlendirir. Daha sonra söz verdiği kızın yanına giderek Müslüman olması durumunda kendisiyle de evleneceğini söyler. Kız bu teklifi kabul etmeyince Böyrek'in annesiyle ilişki yaşayan padişah bu kıza talip olur. Kızın da rızası alınınca Böyrek kızını padişaha verir.

Masalın ana kahramanı olan Böyrek'in davranışları ahlaki bakımdan Kohlberg'in "sosyal sözleşme ve yararlılık" evresinden "evrensel ahlak" evresine doğrudur. Böyrek'in "sosyal sözleşme ve yararlılık" evresindeki davranışlarıyla annesinin kendisini zehirlemek istediği, Bengiboz'un da Böyrek'i uyardığı bölümlerde karşılaşırız. Bu bölüm şöyledir:

Tabi at yimaa zehir gonduunu bilmiş. Hemen Bağ Böyrek'e demiş ki:

“Hıh hıh Bağ Böyrek
Durmuyo ganiyo yürek
Anan yimaani zehirledi
Yidirse öldürse gerek” demiş.

“Sen ne diyon Bengiboz? Gurban oluyum” demiş. “Ne dimesi var mı, Böyree’im? İnanmazsan ananın yimeeni önce Alabötçü’nün önüne at, soona gendin yi” demiş. “Öyle mi?” “Öyle.” Soona oolan, yimeği Alabötçü’ye deel de Alaminik’e atmış. Yavrularının aç galmasını istememiş. Köpek yir yimez olduğu yere gıvrılmış. Soona oolan gitmiş, selenin altından ekmek çekmiş, onu yimiş.

Aktarılan bölümde Böyrek, atının verdiği bilginin doğruluğunu test etmek istemektedir. Çünkü Böyrek’in annesi gibi çok önemli bir varlığın kendisini öldürmek istediğine inanması zordur. Bunun üzerine Bengiboz, Böyrek’e annesinin getirdiği zehirli yemeği önce köpekleri Alabötçü’nün önüne atmasını söyler. Böyrek yemeği yemek ile Alabötçü’ye atmak arasında ikilemde kalır. Atının sözüne güvenen Böyrek yemeği anne köpek Alabötçü’ye değil de onun en küçük yavrusu Alaminik’e verir. Masalın bu bölümünde bir insanı hayatta tutabilmek için bir hayvanın hayatına son verildiği, zehirli yemeğin ise anne köpeğe değil de onun en küçük yavrusuna verildiğine değinilir.

Böyrek’in Alabötçü yerine Alaminik’i öldürmesinin sebebi, Alabötçü’nün ölmesi durumunda yavrularını aç kalmaktan kurtarmaktır. Bu bağlamda Böyrek’in davranışlarında, daha büyük yararlar için bazı günahlar işlenebilir ilkesiyle hareket ettiği ve bu davranışıyla Kohlberg’in “sosyal sözleşme ve yararlılık” evresinde değerlendirilebileceği söylenebilir.⁶⁶

Masalın ilerleyen bölümlerinde Böyrek’in, “sosyal sözleşme ve yararlılık” evresinden, “evrensel ahlak” evresine çıktığı görülür. Masalda Böyrek’in gittiği ülkede bir padişahın kızının kendisine âşık olması ve onunla evlenmek istemesi anlatılır. Böyrek, padişahın kızına dürüstçe davranarak ona nişanlı olduğunu açıklamıştır. Böylece kendisine âşık olan kızı kandırmaya teşebbüs etmemiş ve onun sevgisinden faydalanmamıştır. Böyrek’in dürüstlüğünün ve nişanlısına olan sadakatinin vurgulandığı masal bölümü şöyledir:

“Bağ Böyrek ben seni çoh seviyom. Nolur benimle evlen” demiş. Oolan da “Senle ancah beni burdan çihartırsan evlenirim”, durum böyle böyle diye başından geçenleri anlatmış. “Nişanlımı aldıhtan soona sana söz veriyom, seni de gelir alırım” demiş. Gız gabul itmiş.

⁶⁶ Anlatıda yaratılmışların en değerlisi olan insana zarar gelmemesi için başka bir canlıya zarar verilmiştir. Bu durum ilaçların hayvanlar üzerinde denenmesine benzetilebilir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Alkan, 2013: 6-9.

Ayrıca masalın sonunda, Böyrek'in babasına ihanet eden ve kendisini öldürmek isteyen annesini bile iyileştirip affettiği anlatılır. Belirtilenlerden hareketle Böyrek'in davranışlarına sadakat, dürüstlük, merhamet ve yüce gönüllülük değerlerinin yön verdiği bu bağlamda da ahlaki bakımdan Kohlberg'in "evrensel ahlak" evresinde yer aldığı söylenebilir.

Erkek Kılığına Giren Kız masalının ana kahramanı ait olduğu aileye faydalı olabilmek ve onlara ne kadar hayırlı bir evlat olduğunu gösterebilmek için kılık değiştiren bir genç kızdır. Masalda biri yedi erkek, diğeri ise yedi kız evlada sahip iki elti vardır. Oğulları olan elti, olmayanı sürekli aşağılamakta ve rencide etmektedir. En küçük kız, yengesinin bu tutumuna üzülen annesine, "Anne ben gidecem çalışacam. Para kazanacam, gız mı daha hayırlı erkek mi gösterecem" der. Anne, "Gızım var git! Sen gızısın. Nası çalışacan? Baban duyarsa bize ne der?" diyerek kızının isteğine karşı çıkar fakat kız kararından vazgeçmez.⁶⁷ Erkek kılığına girerek çalışmaya başlar. Yedi yıl boyunca kimliğini gizlemeyi başaran genç kız, çoğu erkeğin yapamayacağı işleri başarır. Yedi yılın sonunda memleketine dönerek kazandığı parayla ailesine ev alır. Yengesine kız çocuklarının da kararlılıkları, azimleri, çalışkanlıkları ve zekâlarıyla istedikleri her şeyi yapabileceklerini gösterir. Masalın sonunda yengenin, evlatta cinsiyet ayrımı yapmanın doğru olmadığını, evladın hayırlı olanının makbul olduğunu anladığına değinilir.

Erkek kılığına giren genç kızın davranışları, ahlaki bakımdan gelişim göstermektedir. O, yengesinin sözleriyle incinen ailesinin üzüntüsünü hafifletmek ve ailesinin kızlarıyla gurur duymalarını sağlamak için kılık değiştirip yolculuğa çıkar. Onun davranışlarının temelinde ait olduğu aileye faydalı olma düşüncesi vardır. Bu düşünceyle yaptığı davranışlar ise Kohlberg'in "iyi çocuk" evresinde değerlendirilebilen davranışlardır.

Masalın ilerleyen bölümlerinde ise ana kahraman, çocuklar arasında cinsiyet ayrımcılığı yapmanın doğru olmadığını, evladı değerli yapan şeyin cinsiyeti değil karakteri olduğunu anlatmak için çabalar. Ancak toplumun geleneklerine yani sözlü yasalarına göre

⁶⁷ Belirtilen bölümden ve masalın ilerleyen bölümlerindeki "Bu devirde heç gız çalışır mı? Gızı gınarlar" ifadelerinden hareketle geçmişte kız çocuklarının çalıştırılmadığını, çalıştıran ailelerin ise hor görülerek ayıplandığını söyleyebiliriz. Ayrıca masaldan hareketle dönemin kültürünün kadınlara, çalışmayan ve içe / eve bağımlı bir hayat yaşayan kişi rollerinin verildiği çıkarımı da yapılabilir. Toplumun ve ataerkil yapının kendilerine biçtiği bu rollere uygun davranışlar gösteren kadınlar değerli, göstermeyenler ise değersiz olurlar. Günümüzde hâlâ Anadolu'daki bazı kadınların kendilerine ev işlerinde yardımcı olsun diye "kız" evlada sahip olmak istedikleri ya da oğullarını bu zihniyetle evlendirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla masalın bu bölümü Türk kültüründe cinsel kimliğe verilen rollerin dünü, bugünü ve dönüşümünü göstermesi bakımından önemlidir.

kız çocuğu çalıştırılmaz, çalışması gerekenler sadece erkeklerdir. Bu yasalar erkek kılığına giren kız tarafından çiğnenir. Yasalar topluma yarar sağlamak için çiğnenmiş, masalın sonunda kız çocuklarının da erkeğe zđu olarak düşünülen davranış ve sorumlulukları yapabilecek durumda oldukları, kız evladını ötelemenin ve zayıf görmenin doğru olmadığı ispat edilmiştir. Bu bağlamda ana kahramanın, topluma fayda sağlayabilmek adına yasaları (geleneği) iğnediği ve amacına ulaştığı söylenebilir. Dolayısıyla masalın ana kahramanı olan genç kız, ahlaki bakımdan “iyi ocuk” evresinde başladığı yolculuğunu “sosyal sözleşme ve yararlılık” evresinde bitirmiştir.

Maymun Gelin masalının ana kahramanı bir beyin en kk oğlu Ali’dir. Masalda Beyin oğulları, evlenecekleri kızları güvercin uçurma geleneği ile seçerler. Büyük ve ortanca kardeşin uçurduğu güvercinler, seçkin insanların kızlarının başına konarken Ali’nin uçurduğu güvercin, bir maymunun başına konar. Anne ve babasının ısrarı ve Allah’ın hakkı ttir inancıyla Ali,  defa güvercin uursa da bu sonuç değişmez. Ali’nin kulağına ilahi bir ses tarafından “Sen maymundan vazgeçme” denilir. Ali de, “Bu benim gaderim artıh [...] Benim gaderim neyse onu çekerim” diyerek kaderine razı olur.

Masalda “kaderine karşı gelir ve onu beğenmez isen daha kötü şeyler ile karşılaşırsın, kaderine razı olursan güzellikler seni bulur” mesajı verilir. Kader inancı kutsiyetle birlikte işlenir. Anlatıda Ali’nin maymundan vazgeçmeme sebebi ve niyeti net olarak belli değildir. Eğer Ali, töreye ve geleneğe uyararak maymunla evlenmişse Kohlberg’in “kanun ve düzen” evresine, ilahi sesin verdiği nasihatın kendisine fayda sağlayacağına inanarak maymunla evlenmişse “iyi ocuk” evresine göre hareket eder. Bundan dolayı Ali’nin bu davranışını net olarak bir evrede değerlendirmek doğru değildir.

Ali, kaderine razı olup maymunu kabul ettikten sonra zengin bir seyyahın kızı olan Memnune ile karşılaşır. Memnune’ye açık olarak ona evlenme teklifi eder ancak evleneceği kız ile arasında bir sırrın olmasını istemez. Bu nedenle Ali Memnune’ye dürüst davranır ve ona kaderine razı gelerek bir maymunla evlendiğini anlatır. Memnune ise aslında Ali’nin kaderi olan maymundur. Ali’nin bu dürüst ahlaki davranışına karşılık kız da kendi sihrini ve sırrını Ali’ye açıklayarak onunla evlenir.

Ali, ekonomik açıdan zengin, fiziki olarak güzel bir kızla karşılaşmış olmasına rağmen Memnune’ye karşı dürüst olmuştur. Bu drstliğu sayesinde hem kızın gönlünü kazanmış hem de evrensel ahlak düzeyinde bir davranış sergilemiştir. Zira Memnune, iyi ahlaklı birini seçmek istediği için maymun kılığına girmiş ve Ali’yi imtihan etmiştir.

Ayrıca Ali, maymuna gösterdiği şefkat ve sevgi ile de “evrensel ahlak” evresinde yer alan davranışlar sergilemiştir. Bu davranışların yer aldığı masal bölümü şöyledir:

Oolan maymunun yanına gidiyo. “Gel” diyo. “Seni gezdiriyim gaderim” diyo. Dert yanıyo maymuna, “Ben aaşlı oldum!” diyo. Soona “Ben bunu niye götürüyom? Şu aacın gölgesine bırakıyım” diyo. Bi aacın gölgesine bırakıyo gıza varıyo. “Gel! Ben sana göstereyim gaderimi” diyo. Gız, “Pekâlâ” diyo. Gidiyo bahıyo ki aacın altında bi şey yoh! Arıyollar, tarıyollar yoh. Gız, “Neydi, senin gaderin?” diyo. “Bi maymıdu” diyo. “Olabilir. Benim de bi sırrım vardı, ben de sana anlatayım ama hiçkimseye anlatmıycan” diyo. Yemin ettiriyo oolana. Yemin edincek, “O maymun bendim. Babamlan beraber Hint’de Yemen’de çoh gezdiim için oralarda bu sihri öğrendim. Maymun gılına girdim. Senin o maymuna gösterdiin muhabbet için, ben senlen evlenmeye garar gıldim. Eger ki sen ona iyi davranmasaydın, senlen evlenmeyecektim” diyo.

Kara Ahmet masalının ana kahramanı yedi erkek kardeşin en küçüğü olan Ahmet’tir. Yedi erkek kardeş, kendileri gibi kardeş olan yedi kız ile evlenmek isterler.⁶⁸ Kız aramak için yolculuğa çıkılır. Ahmet, babasından kalan mallara göz kulak olarak annesine destek olmak için evde kalır. Altı kardeş bir memlekete giderler ve ülkenin padişahının yardımıyla kendilerine uygun yedi kız kardeş bulurlar. Kızların babalarına, durumu anlatarak onlarla nişanlanırlar. Ahmet’i de yedi kız kardeşin en küçüğü ile nişanlanırlar. Kardeşler, nişanlılarıyla birlikte memleketlerine dönerken Of devle karşılaşılır. Of dev, Kara Ahmet’in nişanlısını kaçıarak hapseder. Bu durum kardeşleri tarafından Ahmet’e anlatılır. Ahmet nişanlısının peşine düşer ve Of devini bulur. Of dev, Ahmet’e, “Padişahın kızı Ebu Güneş’i getirirsen, nişanlımı alabilirsin” der. Ahmet, nişanlısını kurtarabilmek için saraya gider ve yaşlı bir kadının yardımıyla Ebu Güneş’in gönlünü kazanır. Ebu Güneş’i saraydan çıkarmak için ona, onunla evlenmek istediğini söyler. Ebu Güneş’le evlenen Ahmet, zihafa girmeden kızı da yanına alarak yola düşer. Yolda Of devin kardeşiyle karşılaşılır. Bu dev de Ebu Güneş’i kaçıarak hapseder. Ahmet, Ebu Güneş’i bulunca ona Of dev ile kardeşinin ölüm ruhunun⁶⁹ yerlerini öğrenmesini söyler. Devlerin ölüm ruhları, öküz başlı bir devin sağ ve sol boynuzundadır. Ebu Güneş, öküz başlı devini bularak onunla savaşıyor. Bir padişahın kızının yardımıyla devini öldüren Ahmet, ölüm ruhlarını da yanına alarak yola düşer. Padişahın kızı, Ahmet’le

⁶⁸ Masaldaki yedi erkek kardeş arasında güçlü bir sevgi bağı vardır. Onlar aralarındaki bu bağı, yedi kız kardeş arasında da olabileceğini ve bunun da aile huzuruna ve değerlerine olumlu etki edeceğini düşündükleri için yedi kız kardeşle evlenmek istemiş olabilirler. Dolayısıyla masaldaki kardeşlerin evlenirken bir denklik arayışında oldukları söylenebilir.

⁶⁹ Ölüm ruhu adı verilen şey: “Bir canlının ölebilmesi, düşman ise öldürülebilmesi için vücudun herhangi bir yerinde veya vücuttan ayrı olarak düşünülen bir nesne veyahut bir hayvan şeklinde tasavvur edilen şeydir. Ölümün gerçekleşebilmesi için ölüm ruhu adını verdiğimiz şeyin ele geçirilmesi ve yok edilmesi gerekir.” (Bekki, 2005: 34).

evlenmek ister. Ahmet o kızı da nişanlısı olarak kabul eder. Sırasıyla ölüm ruhlarını öldüren Ahmet, önce Ebu Güneş'i sonra da ilk nişanlısını kurtardıktan sonra kızlarla birlikte köyüne döner. Burada üç kızla da evlenerek mutlu bir hayat sürer.

Anlatıda Ahmet, abileri aracılığıyla yedi kız kardeşten biriyle nişanlanır. Böylece Ahmet'in yüzünü bile görmediği nişanlısıyla aralarında bir söz, bir akit gerçekleşir. Of devin nişanlısını kaçırdığını öğrenince onu kurtarmak için sözüne ve kaderine sadakat göstererek Of devin yanına gider. Ahmet'in bu davranışlarının altında yazısız kanunlara ve geleneksel değerlere bağlılığı yatmaktadır. Bundan hareketle Ahmet'i Kohlberg'in "kanun ve düzen" evresinde değerlendirebiliriz.

Masalın ilerleyen bölümünde Of devin Ahmet'e, "Padişahın kızı Ebu Güneş'i getirirsen, nişanlını alabilirsin" dediği anlatılır. Ahmet'in nişanlısını kurtarabilmek için devin bu teklifini kabul ettiği, önce saraya gidip Ebu Güneş'in gönlünü kazandığı, daha sonra da Ebu Güneş'le evlenerek onu saraydan çıkardığı anlatılır. Ahmet'in nişanlısını kurtarabilmesinin ve Ebu Güneş'i saraydan çıkarabilmesinin tek yolu Ebu Güneş'le evlenmesidir. Bu durum, Kohlberg'in meşhur hikâyesindeki hasta hanımını kurtarmak için hırsızlık yapan köylüye benzetilebilir. Çünkü her iki hikâyedeki eylemin gayesi de bir başkasının hayatını kurtarmaktır. Masalın sonunda Ahmet'in Ebu Güneş'i deve teslim etmediği, mağdur etmediği ve ona verdiği vaadi tutarak onunla da evlendiği görülür. Bu bağlamda Ahmet'in bu davranışı, Kohlberg'in "sosyal sözleşme ve yararlılık" evresinde değerlendirilebilir. Ancak Ahmet'in evleneceği kıza dürüst davranmaması ve onunla niçin evlenmek istediğini açıklamaması ahlaki açıdan doğru bir eylem olmadığı için bu davranışın çocuklara olumsuz rol model teşkil edebileceği söylenebilir.

Kuyudaki Yusuf masalının ana kahramanı üç kardeşin en küçüğü olan Yusuf'tur. Masalda bir baba üç evladı arasından en çok Yusuf'u sevmektedir. Diğer kardeşler bu sevgiyi kıskandıkları için Yusuf'u öldürmek isterler. Bu maksatla Yusuf'u kandırarak kuyuya indirirler. Onun indiği kuyuda üç kız kardeş bulunur. Yusuf, en küçüğünü beğendiği için onunla evlenmek ister. Diğer kız kardeşleri de abilerine eş olarak düşünür. Kuyudan abilerine seslenip durumu anlatır. Abiler Yusuf'un söylediklerinden hoşnut olurlar. Yusuf sırasıyla kızların kuyudan yukarı çıkmasına yardım eder. Sıra Yusuf'un beğendiği en küçük kıza gelir. Kızı yukarı çeken kardeşler, onun güzelliğini görünce ipi keserek Yusuf'u ölüme terk ederler. Yusuf'un abileri, babalarına gelerek kardeşlerinin

öldüğünü söylerler. Yusuf'un indiği kuyunun dibinde karanlık bir dünya vardır.⁷⁰ Bu dünyada bir yılan, Anka kuşunun yavrularını yemek isteyince Yusuf, bu yılanı öldürerek yavru kuşları kurtarır. Anka kuşu, Yusuf'un iyiliğine karşılık onu memleketine götürür. Yusuf düğün evine gelerek abisi tarafından kaçırılan nişanlısını kurtarır ve onunla evlenir.

Yusuf'un kardeşlerinin kötülüğüne rağmen onların yuva kurmalarına aracı olması, ait olduğu ailenin menfaatlerini düşünmesi bakımından Kohlberg'in "iyi çocuk" evresinde bir davranıştır.

Ölüme terk edildiği yeraltı dünyasında, Anka kuşunun yavrularının hayatlarını kurtararak bir başkası için kendi benliğinden vazgeçmeyi göze alması davranışı ise merhamet, iyilik ve yardımseverlik değerleriyle yapıldığı için Kohlberg'in "evrensel ahlak" evresinde değerlendirilebilir.

Masalın devamında Anka kuşu, Yusuf'un yardımlarına karşılık onu memleketine götürmek ister. Ancak Yusuf'un memleketi yeraltı dünyasından çok uzaktadır. Bunun üzerine kuş, Yusuf'a, "Ben gak dedikçe su, guk dedikçe et verirsen, karnımı doyurursan seni memleketine götürürüm" der. Yusuf bunu kabul edip hazırlıkları yapınca yolculuk başlar. Yusuf'un yolda eti bittiği için bacağından et keserek Anka'ya verir. Anka, Yusuf'un verdiği etin insan eti olduğunu anlayarak onları yemez. Yusuf'u memleketine götürdükten sonra ona yürümesini söyler. Yusuf'un topalladığını gördüğünde de ona bu durumun sebebini sorar. Ancak Yusuf, bacakları yara bere içinde olmasına rağmen gerçeği kuşa söylemez ve "Hiç bacağım uyuştu" diyerek kuşun sorusunu geçiştirir. Bundan sonra Anka kuşu ağzındaki et parçalarını Yusuf'un bacağına yapıştırır ve onu uğurlar.

Anka ile Yusuf'un yolculuktan önce sözlü bir anlaşma yaptıkları görülmektedir. Yusuf eti bitmesine rağmen bu anlaşmaya uymuş ve bacağından kestiği etlerle yolculuğuna devam etmiştir. Onun bu davranışı, sözlü yasalara uygunluğu bakımından "kanun ve düzen" evresinde değerlendirilebilir. Ancak Yusuf'un kan revan içinde kalmasına rağmen sevdiğine kavuşabilmek için bacağından et kesmesi ve bu durumu Anka kuşundan gizlemek istemesi ise onun baş koyduğu dava uğruna benliğinden vazgeçtiğini, fedakârlığını ve yüce gönüllüğünü yansıtır. Bu bağlamda Yusuf'un masal boyunca ahlaki bir gelişim gösterdiği, sırasıyla Kohlberg'in "iyi çocuk", "kanun ve düzen" ile "evrensel ahlak" evresinde yer alan davranışlar sergilediği görülmektedir.

⁷⁰ Masal anlatıcısının yeraltında bir dünya hayal ettiği görülür. Anlatıcı bu dünyanın var olduğunu dinleyenlere inandırabilmek için "Öyle bi dünya ki heç gecesi gündüzü yoh. [*Gerçek varmış böyle bi dünya. Gündüz de gece, gece de gece bi dünya gerçekte de varmış!*]" ifadelerini kullanır. Derlediğimiz masallardaki kahramanlar, genellikle gökyüzünde değil de yeraltında bir dünyaya giderler. Bunun nedeni ölümle birlikte toprağın altına girdiğimiz gerçeği ya da yer altına giden kapının toprağın altından geçmesine olan inancımız olabilir.

Şemsi Baani masalının ana kahramanı bir ülkenin padişahıdır. Masalda padişahla evlenmek isteyen üç kız kardeş vardır. Bu kardeşler, kendi aralarında konuşurlarken büyük kız padişahla evlenirse çadır, ortancası da halı dokuyacağını söyler. Küçük kız ise ağladıkça gözlerinden inci mercan dökülen çocuklar doğuracağını belirtir. Bu konuşmaları duyan padişah, önce büyük kızla evlenir fakat kız söylediği çadırı dokuyamayınca onu boşayarak ortanca kızla evlenir. O da verdiği sözü tutamayarak söylediği halıyı dokuyamaz. Bunun üzerine padişah onu da boşar ve küçük kızla evlenir. En küçük kızın dileği gerçekleşmiş ve ağladıkça gözlerinden inci mercan dökülen bebekleri olmuştur. Bu durumu kıskanan diğer kardeşler, doğan bebekleri bir sandığa koyup denize atarlar, kız kardeşlerinin altına da köpek yavruları bırakırlar. Bunlardan sonra da padişaha gidip kardeşlerinin köpek yavrusu doğurduğunu söylerler. Padişah bu yalana inanarak çok sinirlenir. “Böyle bir terbiyesizlik padişaha yapılır mı?” diye şehrin en işlek caddesine bir kuyu kazdırarak eşini ve köpek yavrularını bu kuyuya gömdürtür. Gelen geçen padişahın hanımının yüzüne tükürür.⁷¹ Yaşlı bir çift denizdeki sandığı bularak sandıktaki bebeklere sahip çıkarlar. Bir süre sonra teyzeler, çocukların ölmediğini anlayarak onlardan kurtulma planları yaparlar. Çocukları gidilmesi zor olan yerlere göndermeye çalışırlar. İki kardeşin büyüğü sihir ilmine sahip Şemsi Baani'nin yanına giderek ondan kız kardeşiyle kendisine annelik yapmasını ister. Olanları öğrenen Şemsi Baani, çocuğun teklifini kabul ederek onunla birlikte gelir. Şemsi Baani yaptığı sihirlerle padişaha dersler verir, padişahın hanımının masumiyetini ispat eder, padişahı eşine ve çocuklarına kavuşturur.

Masaldaki padişahın kendisiyle evlenmek isteyen kardeşlerin üçüyle de evlendiği görülmektedir. Padişah, kardeşlerin sözlerini yazısız kanun, bir başka ifadeyle sözlü yasa olarak görmekte ve onların verdikleri sözü tutup tutmayacaklarını test etmektedir. İlk iki kardeşin sözlerini tutmadığını gören padişah onları boşayarak üç kardeşin en küçüğüyle evlenir. Padişahın bu davranışının temelinde sözlü yasaları çiğneyen kızlara hak ettikleri cezayı vermek vardır. Bundan dolayı, padişahın bu davranışı Kohlberg'in “kanun ve düzen” evresinde değerlendirilebilir.

Masalın ilerleyen bölümlerinde küçük kız kardeşin verdiği sözü tuttuğu ancak ablaları tarafından mağdur edildiği anlatılır. İki ablanın yeni doğan bebekleri sandıkla denize bırakmaları, ardından da kardeşlerinin altına köpek yavruları koymalarının altında

⁷¹Padişahın bu davranışının altında toplumsal ayıplanma olabilir. Çünkü bizce padişah eşinin sanki bir köpekle birlikte olmuş gibi düşünülmesinden ve aşağılanmasından kaynaklı hanımına ceza vermiştir. Toplumun kadının yüzüne tükürmesinin nedeni ise ancak kötü bir kadının köpek doğurarak Allah tarafından cezalandırılması inancı olabilir. Bu bağlamda masalda padişahın ve toplumun cehaleti ile yargısız infazına dikkat çekilir.

kıskançlık ve egosal bir çıkar vardır. Bu yüzden ablalar, padişahı kandırarak hanımın köpek doğurdu derler. Bu durum padişahın egosunu rahatsız ettiği için anlayıp dinlemeden söylenenlere inanır. Eşini kendisini köpek durumuna düşürdüğü için cezalandırır. İtibarının zedelendiğini düşünen padişahın, sadece kendi benliğini düşünerek hareket ettiği söylenebilir. Bu bağlamda padişah bu davranışıyla ahlaki bakımdan Kohlberg'in "saf çıkarıcı" evresinde değerlendirilebilir.

Küçük kardeşin mağduriyeti masalın sonunda Şemsi Baani aracılığıyla giderilir. O, padişaha ders veren, olayları netliğe kavuşturan, sihir ilmine ve doğaüstü güçlere sahip bir kadındır. Eşinin masumiyetini anlayan padişah, hatasından ders çıkararak suçluları cezalandırır, ailesine kavuşarak onlara hak ettikleri hayatı sunar. Ortaya çıkan bir suç cezalandırmak ve adaleti yerine getirmenin geleneğin bir kuralı olduğu düşünülürse padişahın suçlulara hak ettikleri şekilde davranması onun ahlaki bakımdan Kohlberg'in "kanun ve düzen" evresinde yer aldığını gösterir.

Padişahın Pişmanlığı masalının ana kahramanı bir padişaktır. Masalda padişahın kızı hastalanmış ülkenin tabipleri ve ulemaları, onu iyileştirebilmek için her yolu denemiş fakat başarılı olamamışlardır. Padişah sürekli öten bir kuşun sesinden rahatsız olarak kuşu öldürtür. Ancak padişahın kızı o günden sonra daha çok hastalanır. Saraya gelen bir dilenci, padişahın yardım ister ancak padişah dilenciyi huzuruna kabul etmeyerek kovdurtur. Dilenci ısrarla saraya gelmeye devam edince padişah onu dinlemeye mecbur kalır. Dilenci kadın öldürülen kuşun el ve kanat kemiklerinden bir un yaparak padişahın kızını iyileştirir. Daha sonra da padişahla konuşarak ona ahlaki bir ders verir. Dilenci aracılığıyla bencilliğini fark eden padişah, o günden sonra açları doyuran, herkesin hakkına saygı duyan, yüce gönüllü ve adil bir padişah olur. Padişah öldükten sonra kızı bir dilenciyle evlenmiş ve o dilenci ülkenin padişahı olmuştur.

Masalın başında padişahın ilkel benliğine göre hareket ettiği sadece sesinden rahatsız olduğu kuşu öldürttüğü, sarayına gelen dilenciyi dinlemeden kovdurttuğu anlatılmaktadır. Padişah bencil ve vicdandan uzak bu davranışlarıyla Kohlberg'in "saf çıkarıcı" evresinde değerlendirilebilir. Ancak masalda, padişahın aile değerlerine önem verdiği ve kızının iyileşmesi için her yolu denediği görülmektedir. Bu da onu, ait olduğu ailenin yararına davranışlar sergileyen "iyi çocuk" evresinde değerlendirmemize sebep olur. Masalın ilerleyen bölümlerinde ise saraya gelen dilencinin padişahın kızını iyileştirdiği daha sonra da padişahla konuşarak ona hatalarını anlatan ders niteliğinde öğütler verdiği anlatılmaktadır. Bu anlatımın yer aldığı masal bölümü şudur:

Günlerden bir gün, kadın yine saraya geliyo. “Beni padişahın huzuruna çıkarın” diyo. Alıyolar kadını, padişahın huzuruna çıkarıyolar. “Buyur, hoş geldin. Seni dinliyorum” diyo padişah. “Devletlim öyle bi padişah olun ki tokların açları doyurduğu bi ülkenin padişahı olma unvanını alın” diyo. “O öldürttüğünüz guş, yavrularının garnını doyurmak için, açlığından geldi, gondu sarayın çatısına. Fakat siz onun sesinden rahatsız oldunuz ve onu öldürttünüz. Onun da yavruları vardı. Anası öldükten soona onlar da açlıktan öldüler” diyo. “Siz çocuğunuz hasta olana kadar düşküne, perişana, âcize hiç yönünüzü dönüp de bakmazdınız. Gızının üzüntüsü, seni açlara ve perişanlara yöneltti. Ancak o zaman onların hâlerinden anladınız. O zamana kadar sizde vicdan yoktu” diyo. Tabi padişah bunları duyunca çok üzülüyo, hatasını anlıyo. Dilenci kadının sırtını tıpışlayarak, “Teşekkür ederim. Beni bi yanlıştan kurtardın, yolumu doğruya döndürdün. Bundan soona tokların açları doyurduğu bi ülkenin padişahı olacağım” diyo. Öylelikle ülkede toklar açları doyuruyo, herkesin hakkına saygı duyuluyo, herkes mutlu mesut yaşıyo.

Masaldaki dilenci irfani bilgiye sahip âlim bir kişidir. Söyledikleriyle padişahın kısılan vicdanının sesini açarak empati duygusunu geliştirir. Padişah ülkesine fayda sağlayacağını düşündüğü için dilencinin nasihatlerine uygun davranışlar sergiler. Bu da padişahı ahlaki bakımdan “iyi çocuk” evresinde değerlendirmemize sebep olur. Çünkü o, ülkesinin iyiliğine olduğunu inandığı için dilencinin söylediklerini yerine getirir.

Ali Miççik masalı, Çil Para masalının bir varyantıdır. Masalın ana kahramanı babasının sözünü dinlemeyen bir çocuktur. Masalda Ali Miççik tek başına ormana gitmek istemekte babası ise buna müsaade etmemektedir. Ali Miççik babasının sözünü dinlemeyerek onun belirttiği yönden gitmez. Ormana giden çocuk, bir süre sonra kaybolur. Karşısına çıkan kulübeye giden çocuğu, kulübede yaşayan dev anası yemek ister. Ali Miççik devin kendisini yiyeceğini anlayınca bir plan yapar ve planı sayesinde devin elinden kurtulur. Babasının sözünü dinlemediği için pişman olan çocuk, bir daha babasının sözünden çıkmaz.

Ali Miççik, masalın başında babasının sözüne itaat etmediği için anlatıcı tarafından cezalandırılır. O, babasının tecrübelerine göre hareket etmeyen, arzularına ve egosuna göre hareket eden bir çocuktur. Bu nedenle ana kahramanın ahlaki bakımdan “saf çıkarıcı” evrede bir davranış sergilediği söylenebilir.

Masalın sonunda ana kahramanın, söz dinlemediği için türlü belalarla karşılaştıktan sonra pişman olduğu ve yaşadıklarından sonra “babasının yapma dediği” şeyleri bir daha yapmadığı anlatılmaktadır. Kahramanın bu davranışının niyeti masalda tam olarak belirtilmemektedir. Eğer Ali Miççik yaşadıklarından sonra bir daha aynı acıları yaşamamak için babasının sözünü dinliyor ve onun yapma dediklerini yapmıyorsa “itaat ve

ceza” evresinde bir davranış sergilemiş olur. Fakat Ali Miççik, babasının kendi iyiliğini istediğine inanarak, tecrübelerine güvenerek ve büyük sözü dinlediğinde iyiliklerle karşılaşacağını düşünerek yapma denileni yapmıyorsa “iyi çocuk” evresinde bir davranış sergiler. Biz bu masalın “iyi çocuk olursan ya da büyüklerin sözünü dinlersen güzellik ve iyiliklerle karşılaşırısın” mesajını verdiğini düşündüğümüz için Ali Miççik’in “saf çıkarıcı” evreden “iyi çocuk” evresine doğru çıkan bir ahlaki gelişim gösterdiğini düşünüyor ve onu “iyi çocuk” evresine yükselmiş bir kahraman olarak nitelendiriyoruz.

Gençlikte Mi Kocalıkta Mı masalının ana kahramanı, dağda topladığı odunları satarak geçimini sürdüren bir oduncudur. Masalda oduncuya bir gün, “Oduncu dayı, oduncu dayı sana bi dert vereceem. Gençliğinde mi isteen, gocalığında mı isten?” diye gaipten bir ses gelir. Oduncu bu sesi, “Bi anama danışım da” diye cevaplar. Akşam eve gelen oduncu, olanları annesine anlatarak ondan akıl alır. Anne oğluna, “Ah oolum, gocalında derdini mi götüreceen, yaşlılımı mı götüreceen? Ne derd istiyosan, gençliğinde iste” der. Ertesi sabah oduncu, gaipten gelen sese, derdini gençliğinde istediğini söyler. Hemen ardından oduncunun başına birçok musibet verilir. Evine düşen ateşten çıkan yangında oduncunun annesi vefat eder, evi yanarak kül olur. Bundan sonra oduncu, eşi ve çocuklarıyla birlikte başka bir köye göçer. Burada oduncunun eşini, ülkenin padişahı kaçıtır. Ardından da oduncu, iki çocuğunu sele kaptırır. Yaşadığı tüm sıkıntılara gençliğinin verdiği güç ile dayanan oduncu, yaşlılığında ülkenin padişahı olur. Eşine ve çocuklarına kavuşarak refaha içinde yaşar.

Masaldaki ilk mutlak otorite, gaipten gelen sesin sahibidir. Bu ilahi ses oduncuya dert veren mutlak güç pozisyonundadır. Sesin sahibi, oduncuya iki seçenekli bir soru sorar. Oduncu tercih yapmada ikileme düşer. Kararını vermeden önce annesine danışır. Annesinin nasihatine ve tecrübelerine itimat eden oduncu, ilahi sese sıkıntıları gençliğinde istediğini belirtir. Bu bağlamda oduncunun ilahi sese itaat ederek, “itaat ve ceza” evresinde bir davranış sergilediği görülür. Ancak onun annesinin nasihatine uygun hareket etmesi, Kohlberg’in “iyi çocuk” evresinde bir davranıştır. Çünkü o annesinin sözlerine uygun hareket etmenin kendisi için iyilik getireceğine inandığı için sıkıntıları gençlikte çekmek istediğini söyler. Böylece gençliğin enerji ve dinamiğiyle ilahi sesin vereceği sıkıntıların (cezanın) etkisini azaltmak ister. Yaşadıklarından ve yaptıklarından bir şeyler öğrenen bireylerin tecrübeleri ilmi değer niteliğindedir. Oduncunun annesinin sözlerine göre tercih yapmasında bu faktör de etkili olabilir. Bu durumda oduncunun, ahlaki bakımdan önce “itaat ve ceza”, ardından da “iyi çocuk” evresinde davranışlar sergilediği söylenebilir.

Gençlik, insanların başına gelen olumsuzluklarla daha rahat mücadele edebildikleri bir dönemdir. Bu dönemde insanlar, sıkıntılarına katlanabilir, onların üstesinden gelebilir ve zor zamanlarında kendilerine birçok meşgale bulabilirler. Fakat yaşlılıkta bunları yapabilmek güçleşir, çünkü yaşlılık döneminde yaşlanan, sadece bedendir. Duygular ve hisler yaşlanmazlar. Bu yüzden yaşlılık, başlı başına bir hastalıktır. Kimi zaman güçten kimi zaman da değerden düşmedir. Bütün bunlar yaşlılığın psikolojik yıkımlarını da beraberinde getirir.

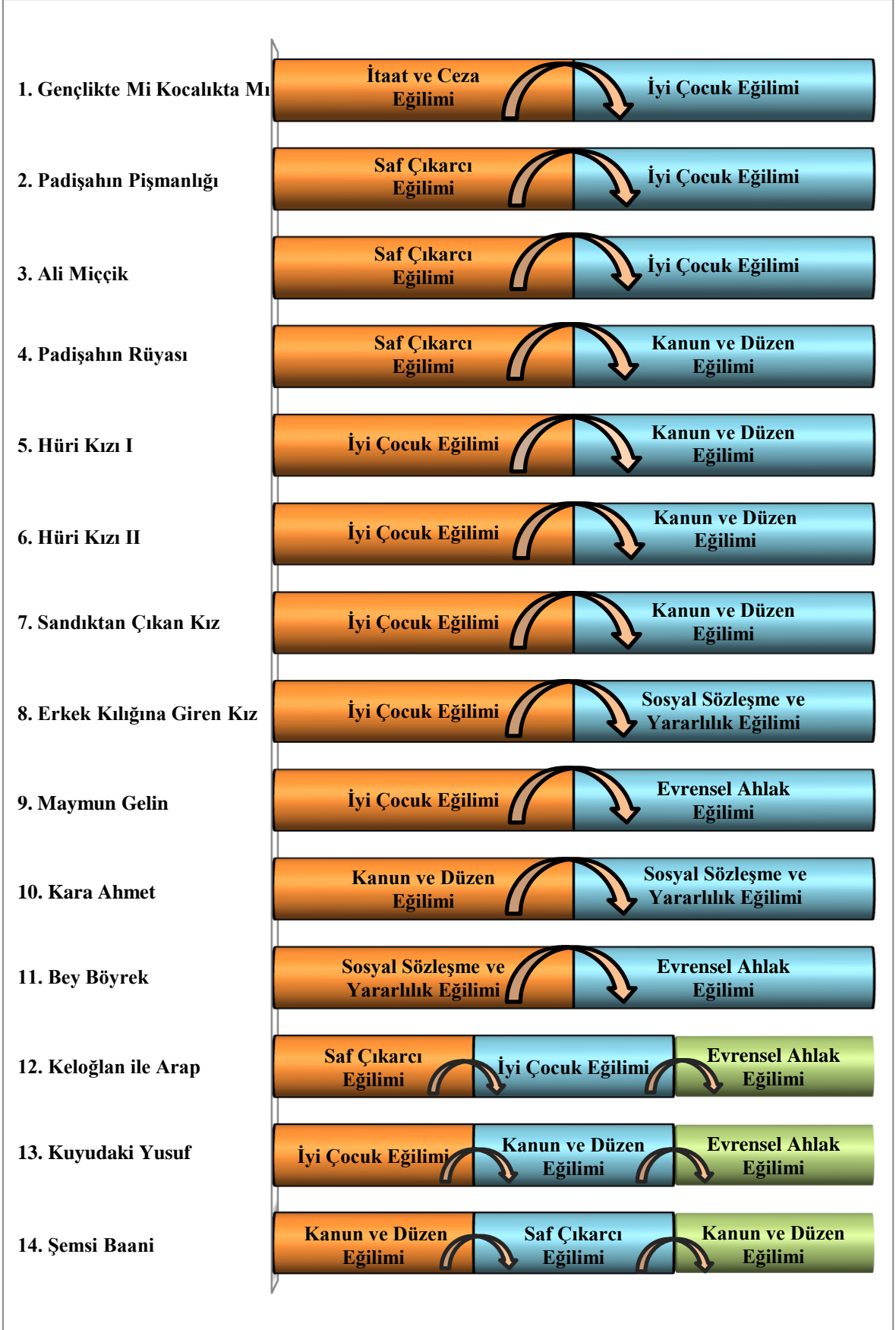
Sandıktan Çıkan Kız masalının ana kahramanı, Türk padişahının kızıdır. Masalda Türk, Hint ve Fars padişahının kızları aynı gence âşık olurlar. Hint ve Fars padişahı birleşerek Türk padişahının kızına zarar vermek isterler. Türk padişahı, kızını bir sandığa koyar ve bu sandığı kızların âşık olduğu gencin sokağına bırakır. Genç, sandığı alarak annesine gönderir. Anne sandıktan çıkan kızı gelini olarak kabul eder ve onu komşularıyla tanıştır. Art niyetli bir komşu, genç kıza göz koyarak onun hakkında dedikodu çıkarır. Söylenenlere inanan anne, bir mektupla oğluna gelinini kötüler. Genç adam, eve gelerek kıızı bıçaklar. Kız kendisini pencereden aşağıya bırakır. Kıza göz koyan komşu, pencerenin altındadır ve kızla evlenmek istemektedir. Kız, kendisini ırmağa bırakarak adamdan kurtulur. Kızın komşusu ile sevdiği adam kızın ardından yüzerler. Genç kıızı suda gören üç avcı, onunla evlenmek isterler fakat kız onlardan da kurtulmayı başarır. Genç kıızı gittiği ülkede padişah seçilir. Sudan çıktığı yere de bir çeşme yaptırarak başına muhafız koyar. Bir süre sonra sudan kızın sevdiği, komşusu ve kendisiyle evlenmek isteyen üç avcı çıkar. Muhafızlar onları saraya getirirler. Sevdiği adamı bir dolaba kilitlenen kız, sırasıyla komşusunu ve avcılarını içeri alır. Onlara başından geçenleri anlatır. Adamlar onları anlatırken genç kıızı dolaptaki sevdiğine, “Dinle dolap” diye telkinde bulunur. Anlatılanlardan sonra genç kıızı askerlerine komşusunu öldürme, avcılarını da serbest bırakma emrini verir. Masalın sonunda da genç kıızı, kendisinden özür dileyen sevdiğisiyle evlenir.

Masalın ana kahramanı olan genç kıızı sevdiği uğruna birçok zorluğa katlandığı, kendisini gelini olarak gören kadına hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Gittiği evi ailesi olarak gören genç kıızı, ailesine fayda sağlayacak bir şeyler yapmak istemesi Kohlberg’in “iyi çocuk” evresinde değerlendirilebilir.

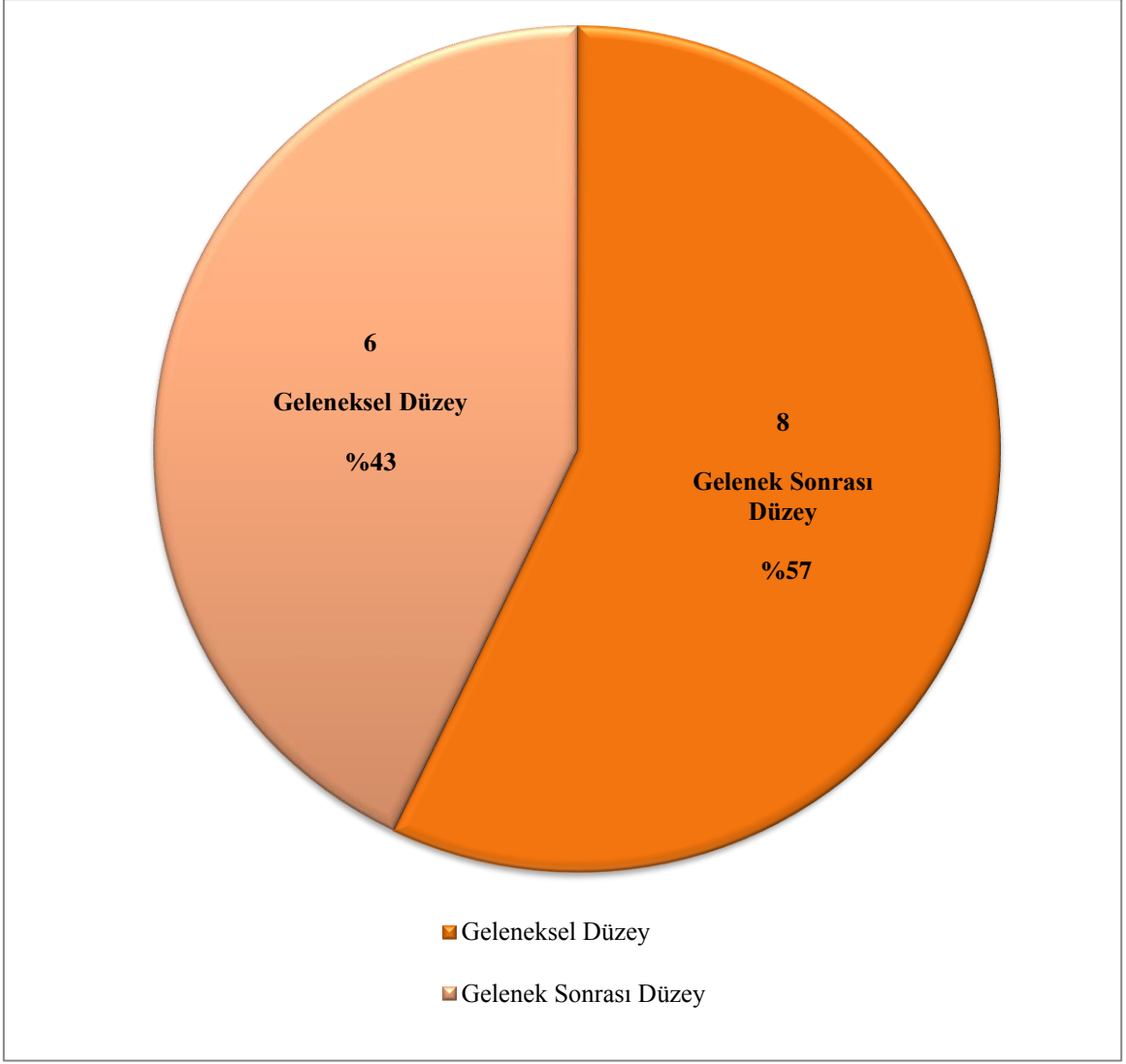
Masalın ilerleyen bölümlerinde genç kıızı, başına gelen her türlü olumsuzluğa rağmen namusunu canı pahasına koruduktan sonra da bir ülkeye padişah olur. Kendisiyle evlenmek isteyen avcılarını serbest bırakır fakat iftira atan komşusuna ölüm emrini verir. Bu kararların temelinde avcılarının genç kıızıyla sadece evlenmek istemeleri, art niyetli komşunun

ise başka birine ait olduğunu bildiği hâlde genç kıza göz koyup namusuna iftira atması vardır. Gelenekte kadının iffetine göz koyan bir erkeğin cezası ölümdür. Genç kız da ölüm emrini vererek geleneksel kanunlara uyan, yani “kanun ve düzen” evresine giren bir davranış sergiler.

Sonuç olarak tek ana kahramanlı masalların 14’ünde ahlaki gelişim söz konusudur. Kahramanlar, masal boyunca çeşitli gelişim evrelerinden geçerler. Kahramanlardaki gelişim, Kohlberg’in evreler aşağıdan yukarıya doğru bir sıra izler ilkesine uygundur ancak kademe kademe ilerlediği düşüncesine uygun değildir. Bunun temel sebebi bizce masalların ayrıntıya yer vermeyen, betimlemeye değil eyleme dayanan, hareketli ve yalın bir yapıya sahip olmasındandır. Ayrıca bu durum anlatıcıların masalın bazı bölümlerini unutmamasından da kaynaklanabilir. Masalın başında ahlaki bakımdan alt evrelerde olan kahramanlar, yaşadıkları olayların etkisiyle olgunlaşarak daha üst evrelere çıkarlar.

Grafik 2.3. Ahlaki Gelişim Gösteren Ana Kahramanların Evreleri

Grafik 2.4. Ahlaki Gelişim Gösteren Ana Kahramanların Düzeyleri

II.8. Ana Kahramanları Aynı Ahlaki Gelişim Evrelerinde Yer Alan Masallar

At, Tilki ve Kurt masalının ana kahramanları isimleri zikredilen hayvanlardır. Masalda üç hayvan arkadaş olurlar. Acıkan hayvanlar, yiyecek av bulamayınca kendi aralarında yaşı en küçük olanı yemeye karar verirler. Bunun üzerine hayvanlar zekâlarını kullanarak kendilerini küçük göstermeye çalışırlar. Kurt yaşını, “Hz. Musa, Tur daanda goyun güderken ordaki goyunları yimek için üç gurt oraya inmişti. O üç gurttan birisi benim” diye açıklar. Tilki, “Hz. Nuh’un Tufanı’nda erkekle dişiyi alıyollardı ya, işte o erkekle dişinin alındığı dönemde [...] gemiye alınan tilki de benim” der. At ise kurnazca, “Vallaa, ben doğduumda babam arha ayaamın dırnaana benim doğumumu yazmıştı. Hanginiz ohur yazarsa gelin ohuyun da benim tevellütüm de ortaya çıhsın” der. Kurnaz tilki, durumu kavrayarak hemen geri çekilir ancak kurt, “Ben bilirim” diyerek atın ayağındaki yazıyı okumaya çalışır. Bu esnada at kurda çifte atarak onu öldürür. Kurt, saflığının cezasını canıyla öder. Tilki ise “Alla’a gurban oluyum ki babam beni ohutmamış. Ohur yazarlıh da bi işe yaramıyomuş” diyerek kurtla alay eder.

Masalda gerçek hayatta da karşımıza çıkan ve çıkarları uğruna hile yapabilen bireyler sembolize edilir. Masalın üç ana kahramanı da saf çıkarıcı bir tutumla, kendilerini yaşça küçük göstermeye çalışırlar. Ancak üç hayvanın en zekisi ve kurnazı attır.

Masalda, ahlaki anlamda önemli konular üzerinde durulur. Bu konular şunlardır: Bireyler kendilerini okuyarak geliştirebilirler fakat onların ahlaki anlamda da kendilerini geliştirmeleri gerekir. Ahlaki gelişimi yüksek olan bireyler, okuryazar olmayabilirler. Bu eksiklik tamamlanabilir bir eksiklik değildir ve eğitim ile giderilebilir. Ancak insani zaafiyet başka ifadeyle ahlaki zafiyet, okuyarak giderilmesi zor bir durumdur. Okumanın da ahlak gelişimine katkısının olduğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla hayatta kalabilmek için okuryazarlık yeterli değildir. Çünkü her okuryazar birey yapılan hileleri akıl yoluyla fark edebilen birey demek değildir.

Masalın sonunda “okuryazarlık da önemlidir ancak hayatta kalabilmek için yeterli değildir” mesajı verilir. Bu durum eğitimin önemli olduğunu ancak zekânın okumak / eğitim ile orantılı olmadığını anlatır. Masalda okuryazarlık kurtla birlikte küçümsenirken, kurnazlık at ve tilki ile yüceltilir. Dolayısıyla masalın bu bölümü ahlaki anlamda olumsuz rol modeller içerir. Ancak masalda verilmek istenen asıl mesaj, okumanın saflığı öldürmüyor olduğu gerçeğidir.

İki Köse masalının ana kahramanları, değirmene giderek buğdaylarını öğütmek isteyen köselerdir. Köselere birinin buğdayı un olur, diğeri de çıkan undan kömbe yapar. Unun sahibi kömbeyi almak isterken diğeri köse vermek istemez. Bunun üzerine kösenin biri, “Kimin yalanı çok olursa kömbeyi o alsın” diye bir teklifte bulunur. İki köse mübalağalı bir yalan söyleme yarışına girerler. Buğday sahibi yalan söyleyebilme ve aklını kullanabilmede daha başarılı olduğu için yarışını kazanarak kömbeyi alır.

İki kösenin de kömbe üzerinde hakkı bulunur çünkü kömbede birinin unu, diğeri ise emeği vardır. Köseler bu durumları gözetmeksizin kömbenin tamamını sahiplenirler. Bu bağlamda onların haklarına razı olmayan, tamamıyla benmerkezci yaklaşım içinde oldukları söylenebilir. Bundan hareketle iki köse de “saf çıkarıcı” evrede değerlendirilebilir.

Masalda köseler aracılığıyla yalan ve yalan söyleme becerisi yüceltilir. Fakat yalan söyleme becerisi, bir nevi kötülük yapabilme becerisine benzer. Dolayısıyla İki Köse masalını okuyan / dinleyen çocuklar yalanın prim getirme olasılığını öğrenirler. Bu da çocukları yalana teşvik ederek, onların ahlaki gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir.

Âşık Garip ile Telli Senem masalının ana kahramanları, Âşık Garip ile Halepli bir beyin kızı Telli Senem’dir. Âşık Garip ve Senem birbirlerine sevdalanarak sözlenirler. Âşık Garip, başlık parasını biriktirmek için gurbete çıkar. Senem’in amcasının oğlu, kızı elde edebilmek için harekete geçer ve amcasına Âşık Garip’in öldürüldüğü yalanını söyler. Bunun üzerine amca, kızını yeğenine verir. Olanları öğrenen Garip, Senem’i kurulan düğün evinden kurtarır ve iki âşık birbirine kavuşur.

Masalın iki ana kahramanın da birbirlerine verdikleri söze riayet ettikleri görülür. Senem elinde zehirle Garip’i bekleyip ona haber ulaştırmaya çalışırken Garip, sevdiğinin peşinden giderek düğün evinden Senem’i kurtarmaya gelir. Her iki kahraman da, aralarındaki söze ve geleneğin beklentilerine uygun hareket ettikleri için ahlaki bakımdan Kohlberg’in “kanun ve düzen” evresinde yer alırlar.

Hurşit İle Mahmure masalının ana kahramanları padişahın oğlu Hurşit ile göçebe bir ailenin kızı Mahmuredir. İki genç rüya aracılığıyla birbirlerine âşık olurlar. Hurşit’e rüyasında yedi ay sonra Mahmure ile karşılaşacağı söylenir. Zamanı gelince karşılaşma gerçekleşir ve Hurşit Mahmure’nin güzelliği karşısında bayılır. Mahmure’nin kardeşleri, Hurşit’in babasından sahip oldukları yaylalardan birini kendilerine satmasını isterler. Padişah, Mahmure’yi oğlu Hurşit’e vermeleri şartıyla onlara satar. Ancak kardeşler verdikleri sözü tutmayarak Mahmure’yi kendi köylerinden biriyle evlendirmek isterler.

Göçü toplayıp köylerine dönerler. Mahmure serencamını anlatan bir mektup yazarak Hurşit'e bırakır. Hurşit Mahmure'nin mektubunu aldıktan sonra sevdiğinin peşinden gider. Hurşit köye geldiğinde Mahmure'nin düğünü olmaktadır. Aracı tuttuğu bir yaşlı kadın sayesinde Mahmure'ye ulaşan Hurşit, sevdiğini düğün evinden kaçıtır. Böylece iki âşık birbirlerine kavuşurlar.

Hurşit ile Mahmure sevdalarına sahip çıkarak birbirlerine verdikleri sözden vazgeçmezler. Sözlerine sadık davranan âşıklar bireysel değil birlik içerisinde hareket ederler. Her iki masal kahramanı da sözlü kurallara ve geleneğin beklentilerine uygun davrandıkları için ahlaki gelişim bakımından Kohlberg'in "kanun ve düzen" evresinde değerlendirilebilirler. Bunda geleneğin âşıkların kavuşmasını istemesi ve sevenleri her daim desteklemesinin etkin bir rolü vardır.

İsmail ile Gülizar masalının ana kahramanları padişahın oğlu İsmail ile göçebe kızı Gülizar'dır. Masalda İsmail, Gülizar'a âşık olur. Padişah, bir göçebe kızını oğluna denk görmemesine rağmen oğlunu kıramaz ve Gülizar'ı istemeye gider. Ailesi kızlarını İsmail'e önce verirler fakat daha sonra verdikleri sözden geri dönerler. Gülizar İsmail'e, "Beni anam babam sana vermiyollar. Gandihar'a götürüyolar. Beni seviyosan Gandihar'a çıh gel" yazılı bir mektup bırakır. Mektubu alan oğlan, babasının karşı çıkmalarına rağmen kızın peşinden gider. Ailesine de "O olursa olur, olamazsa beni unutun" der. Gülizar elinde zehirle İsmail'i beklemekte, "Olursa nişanlım olur, olmazsa ben gelinciler gelince bunu içer ölürüm. Ölürüm de ona varmam" demektedir. İsmail, Zümrüd-ü Anka kuşunun yardımıyla Gülizar'ın düğününün yapıldığı yere gider ve sevdiğini düğün evinden kaçıtır. İki âşığın birbirine kavuşmasıyla masal sona erer.

Anlatıda ana kahramanların birbirine sadakatle bağlı olduğu vurgulanır. Âşıklar arasında yapılan nişan, sözlü bir yasa niteliğindedir. Her iki kahraman da sevdalarına, aralarındaki söze ve geleneğin beklentilerine uygun hareket ederek Kohlberg'in "kanun ve düzen" evresinde yer alırlar.

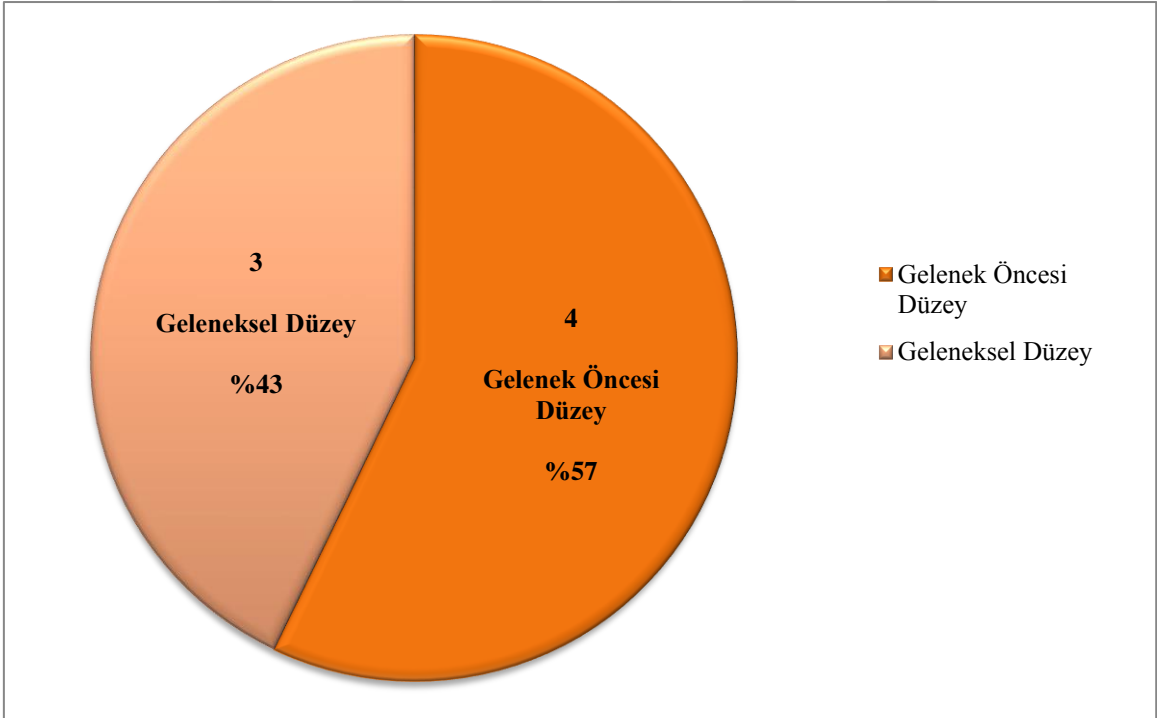
Ana kahramanları Kohlberg'in aynı ahlaki gelişim evresinde yer alan 7 masal incelenmiştir. Bu masalarda birden fazla ana kahraman bulunmaktadır. Masalların 4'ünün kahramanları Kohlberg'in "saf çıkarıcı", 3'ü ise "kanun ve düzen" evresinde yer almaktadır. Kanun ve düzen evresinde yer alan masalların kahramanları birbirlerine gönül bağıyla bağlı nişanlı âşıklardır. Bunlar geleneğin kurallarına ve beklentilerine göre hareket

ederler. İlgili masallar şunlardır: Âşık Garip ile Telli Senem, Hurşid İle Mahmure, İsmail ile Gülizar.

Yalan söyleme becerisinin övüldüğü İki Köse masalı ise, çocukları yalana teşvik edebileceği için olumsuz rol model içermektedir.

Grafik 2.5. Ahlaki Gelişim Evreleri Aynı Olan Kahramanlara Bağlı Masallar

Grafik 2.6. Aynı Evrelerde Yer Alan Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri

II.9. Ana Kahramanları Farklı Ahlaki Gelişim Evrelerinde Yer Alan Masallar

Kabak ile Kavak masalının ana kahramanları zikredilen bitkilerdir. Masalda bir adam, bahçesindeki kavak ağacının yanına bir kabak çekirdeği eker. Kavak ağacının on yılda ulaştığı boya, kabak kavağa sarıla sarıla iki ayda ulaşır. Bu durum kabağın, kavak ağacını hakir görüp dalga geçmesine sebep olur. Kış gelip de ağaçlar yapraklarını dökmeye başlayınca kavak ölmeye başlar. Kabak, kavağa kendisine ne olduğunu sorar. Kavak ise ona, “Daha ne olsun, benim on yılda geldiğim yere iki ayda gelmeye çalıştın. Ders çalışmadan, emek harcamadan geline nokta başarı sayılmaz. Kolay kazanılan kolay kaybedilir. Her iş alın teri ve emek ister” der.

Masalda “kabak”, başkalarının sırtından bir yerlere gelen kişileri simgelerken “kavak ağacı” alın teri ve emekle bir yerlere gelen insanları simgeler. Kavak dişiyle tırnağıyla kaza kaza belirli bir konuma gelirken kabak, kavağın ulaştığı boya ona sarılarak çok kısa sürede ulaşır.

Masal ahlaki değerleri yüksek ve mesajları bakımından oldukça zengin bir masaldır. Bu mesajlar şunlardır: Birilerinin sırtında bir yerlere gelen kişiler, karşılaştıkları en ufak bir zorlukta geldikleri yere geri dönerler. Ulaşılan mevki ve mertebenin ara basamaklarını yaşamak gerekir. Ders çalışmadan, emek harcamadan geline nokta başarı sayılmaz.

Kavak ağacı, emek vererek, hak ederek, azmederek ve sabrederek bir yere gelen insanları simgelediği için Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde yer alırken kabak, hak etmeden, sabretmeden ve birilerinin sırtında bir yerlere gelen insanları simgelediği için “saf çıkarıcı” evrede yer almaktadır.

Dilruba ile Yusuf masalının ana kahramanları padişahın kızı Dilruba ile maddi durumu iyi olmayan bir ailenin oğlu Yusuf’tur. Masalda çocuğu olmayan bir padişah, derdine derman aramak için yolculuğa çıkar. Yolculuk esnasında bir dervişle karşılaşır. Derviş padişahın derdini bilir ve ona doğacak çocuğunu bugünden yarına yiyecek ekmeği olmayan bir fakirin çocuğu ile evlendirmesini söyler. Padişahın dervişe verdiği sözden bir süre sonra kızı olur. Kıza Dilruba adını verirler. Kız evlilik çağına geldiğinde, padişahın rüyasına derviş gelerek sözünü hatırlatır. Padişah adamlarına bugünden yarına yiyecek ekmeği olmayan bir fakir bulmalarını söyler. İstenilen özelliğe sahip yaşlı bir kadın bulunur. Durumu kızına anlatan padişah, ona başı dara girdiğinde kullanması için kendi yüzüğünü vererek onu kalacağı eve uğurlar. Dilruba annesiyle birlikte yaşayan çoban

Yusuf'un evine misafir olur. Yusuf, Dilruba'nın isteğiyle çobanlığı bırakır. Dilruba'nın belirttiği işleri yapar. Bu işler: hamallık, cıncık boncuk ve su satımıdır. Yusuf'un su sattığı bezirgânların başı, Yusuf'u Hindistan'a götürüp okutmak ister. Yusuf, Dilruba'dan aldığı izinle Hindistan'a ilim ve nezaket öğrenmeye gider. Yusuf ve bezirgânlar Hindistan'a giderken susarlar. Çöldeki kuyuya inen Yusuf, kuyudaki devin sorduğu sorulara doğru cevaplar verir. Dev, Yusuf'un cevaplarını çok beğenir ve ona içi mücevher dolu narlar hediye eder. Yusuf bu narları Dilruba ile annesine gönderir. Dilruba narlardan çıkan mücevherlerle padişahın sarayından daha güzel bir saray yaptırır. Yusuf, Hindistan'dan ilim ve incelik öğrenerek evine döner. Dilruba'nın isteğiyle halka bedava yemek dağıtır, hayırlar işler. Olanları duyan padişah çok sinirlenir ve Yusuf'u öldürmek için ava davet eder. Yusuf, Dilruba'dan izin ve akıl alarak ava gider. Dilruba'nın söylediklerini yapan Yusuf, av sonunda padişahı kahveye davet eder. Padişah, Yusuf'un sarayındaki güzellikleri kıskanır ve onu öldürme emri verir. Dilruba babasının karşısına çıkarak kimliğini açıklar. Yusuf'u padişaha layık bir damat hâline nasıl getirdiğini anlatır. Padişah da Dilruba ile Yusuf'u evlendirir.

Masalda Yusuf, dışa bağımlı, evin maddi sorumluluklarını karşılayan, çalışkan, zarif, tahsil gören ve görgü kurallarını öğrenen bir kahramandır. Masal boyunca misafirleri Dilruba'nın bütün isteklerini gerçekleştirir. Yusuf'un bu davranışının altında Türk örf ve âdetlerindeki misafirperverlik geleneğine uyma değeri vardır. Yusuf, gelenekte olduğu gibi misafirin taleplerini kanun olarak görür. Misafirin belirlediği düzene göre yaşar ve onun kurallarına uygun davranışlar sergiler. Yusuf'un yazılı olmayan bu sözlü kanunlara yani geleneğe göre hareket etmesi, onun ahlaki bakımdan Kohlberg'in "kanun ve düzen" evresinde olduğunu gösterir. Masalın ilgili bölümlerinden biri şudur:

Nenarı nenarı, gah oolunu uyandır! Oğlah guzu gütmeynen, hamballıh etmeynen, cıncıh boncuh satmaynan, su satmaynan, Hind'e gidip gelmeynen adam madam olmaz. Oolun azcıh adamlıh öörensın" diyo. "Ne yapsın yavrum?" diyo. "Bugün gitsin, filan lohantayı dutsun. Millete bütün bedava yimek yedirsın. Adın ne? Diyen de oldu muydu, Yusuf Bey disın. Hintliyim, Hint'den geldim disın" diyo. "Peki" diyo. Oolan gahıyo, yanında yaverleriyle gidiyo, lohantaları dutuyo. Soran oldu muydu da, "Bugün Yusuf Bey Hint'ten gelmiş, bugün bedava yemek daatıyo halha" diyolar. Ertesi gün oluyo, bu sefer de gız "Bugün" diyo, "gitsin filan gıraathaneleri dutsun. Bedava bi şeyler ismarlasın" diyo. Ertesi gün "Hamamları dutsun, gene bedava olsun" diyo. Padişah gazaba geliyor. "Nasıl oluur, nasıl oluur! Ben padişahken bi Hint Yusuf gelip de halha benim yerime bedava iş yapar. Bunu bi sınaıym da onda soona kellesini vurdururum" diyo.

Masalın bir diğere ana kahramanı Dilruba ise, insanları yönlendirip kılavuzluk edebilecek kadar akıllı, iffetli ve evin işleriyle ilgilenen içe bağımlı bir kahramandır. Etrafındaki bütün insanlara yararlı olmak için çabalar. Hiçbir şeyi olmayan bir fakirin evine gider ve onlara ekonomik, ilmi ve insani açılardan yararlı olur. Yusuf'a ticareti, ilmi, nezaketi, adap-ı muaşeretini öğretir. Yusuf'un ve annesinin refah içinde yaşamasını sağlar. Babasına yargısız infazın hatasını öğretir. Yusuf'u babasına layık bir damat olarak yetiştirir. Komşularına yardım ederek fayda sağlar. Yusuf, Dilruba'nın yönlendirmeleriyle kendisini hem ekonomik hem de kişisel olarak geliştirir. Hindistan'dan öğrendikleriyle birlikte memlekete nazik, bilgili, efendi ve zengin biri olarak döner. Masalın sonunda ise padişahın kızı ile evlenerek beylikten vezirliğe terfi eder. Dilruba bütün bunları, insanlara ve topluma faydalı olmak için yapar. Bu durum ise Dilruba'nın ahlaki gelişim düzeyi bakımından gelenek sonrasında, evre bakımından da "sosyal sözleşme ve yararlılık" evresinde yer aldığını gösterir. Masalda Dilruba'nın Kohlberg'in belirtilen evresine giren davranışlarından biri şudur:

Anası geliyor, misafire böyle böyle "Padişah ava gidelim demiş" diyo. "Gitsin" diyo. "Amma ne önde gitsin ne arhada gitsin. Vezirinen padişahın arhasında gitsin" diyo. "Padişah önde gider, vezir hemen onun arhasında gider. Bu da onun arhasında gitsin başgalarının arhasında gitmesin. Dönüşte de padişahım buyrun bi fugara gahvesi için desin" diyo. "Peki" diyo. Gidiyo ooluna söylüyo. Oolan ava gidiyo. Bi de orda av ederken bi tazı davşanı yahalayacakmış "Ay ay!" diyo. "Ne oldu Yusuf Bey?" diyollar. "Üzöldüm de" diyo. "İyi bunda ziyan yoh" diyolar, gidiyollar. Dönüşte "Aman padişahım! Buyrun bi fugara gahvesi için" diyo. Padişah kabul ediyö, eve geliyollar [...]Oolan gahıyo geliyo diyo ki: "Nenee, padişah benim boynumu vurduracakmış" diyo. Hemen gız geliyo diyo ki: "Padişahıma selam söyleyin. Bi insanı söyletirler mi vururlar yohsa söyletme de mi vururlar?" diyo. "Tabi söyletirler" diyo padişah. Hemen postunu omzuna alıyo, mühürlü daşlı yüzzü de barmaana dahıyo. Ensesinde de bi tane beni varımış. "Padişahım diyo, şu gapından çiharken verdiğin postun. Şu da mühürlü daşlı yüzzüün. Yusuf Bey de bugünden yarına yiyecek ekmee olmayan gapısı keçeli gadının oolu. Ben de senin gızınım. Sana layih bi damad yetiştiriyim diye çalıştım. Daha eli elime deemedi, yüzü yüzümü görmedi. Sen nasıl olur da gızını arayıp sormazsın? Nasıl olur da söyletmeden bi genci öldürürsün? Eğer babaysan cellat çaaracaana hoca çaar da nikaamızı gıysın" diyo. Öyle deyince padişah çoh üzölüyor, çoh üzölüyor. Gızına gavuştuuna da seviniyo. "Çaarın hocaları, gurulsun düünler" diyo. Gırh gün, gırh gece düğün çalınıyo.

Kötü Kız Kardeş ile İyi Kız Kardeş masalının iki ana kahramanı vardır. Bu kahramanlardan iyi kız kardeş, sosyoekonomik değeri düşük olan fakir kesimde yer alırken kötü kız kardeş, sosyoekonomik değeri yüksek olan zengin kesimde yer alır. Masalda iyi kız kardeş, çocukları için ablasından yiyecek ve yakacak ister. Abla, kardeşine sofranın

artıkları ile çöpteki odunları layık görür. Bu durum küçük kız kardeşi derinden etkiler. Küçük kız kardeş, utanç ve üzüntü ile “Keşke yer yarılıysaydı da yerin dibine girseydim” diye dua eder. Duayı duyan perilerin başı, onu yer altı dünyasına indirir. Kediler, iyi kız kardeşin gönül güzelliğinden çok etkilenirler ve ona harcaması için pırlanta, zümrüt ve elmas hediye ederler. Ablası kardeşinin evindeki altınlardan rahatsız olur. Saf çıkarıcı bir zihniyetle kardeşinin evini elinden alır. Ancak bununla da yetinmeyerek kız kardeşinin indiği yer altı dünyasına iner ve kedilerin beyinden para ister. Ekonomik değeri öne alarak hareket eden bu kadın, kendinden başka kimseyi sevmeyen, hayvanlara karşı acımasızca davranan bir kahramandır. Yeraltında yaşayan kedilere sevgisizce ve hakirce davranır. Perilerin beyi de ona, kız kardeşine verdiği gibi bir hediye vermek yerine içi yılanlarla dolu bir sandık verir. Çıkarıcılığı ve açgözlülüğünün bedelini canıyla öder. Sandıktan çıkan yılanlar tarafından öldürülür.

Masaldaki kötü kız kardeşin, cimri, haset ve fesat bir kahraman olduğu anlatılmaktadır. Kötü kız kardeş sadece kendini düşündüğü için kız kardeşiyle yemeğini ve yakacağını paylaşmaz. Para beklentisi ile kız kardeşinin indiği yer altı dünyasına iner. Ekonomik değeri öne alarak hareket eder ve bu da onu ahlaki bakımdan Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde yer alan bir kahraman yapar. Kötü kadının, kız kardeşine ve kedilere karşı sergilediği saf çıkarıcı tutum, masalın sonunda perilerin beyi tarafından şöyle ifade edilir:

“Senin ablan kendinden başka hiçkimseyi sevmiyodu. Hayvanları sevmeyen insan, insanları da sevmez” diyo. “O sırf seni küçük düşürmek için geldi ydi buraya cezasını buldu.”

Masalın diğer ana kahramanı iyi kız kardeş ise karşısına çıkan kedileri renk ayrımı yapmaksızın sever. Kedilere sadece var oldukları için değer verir. Çirkini bile güzel gören bir gönül gözüne sahip, kedilere karşı vicdanlı ve alçak gönüllüdür. Bu bağlamda iyi kız kardeşin, etrafındaki tüm canlılara gönül gözüyle baktığı görülür.

İyi kız kardeş de, bir canlıyı sadece var olduğu için sevebilen ve değer verebilen evrensel bir ahlak vardır. Kim ya da ne olursa olsun bir canlının varlığına verilen değer, evrensel ahlaka giren bir değerdir. Çünkü bu ahlaka sahip olan bireyler bir canlılara fiziksel özelliklerinden, statüsünden ya da kültür düzeyinden kaynaklı gerekçeli bir değer göstermezler. Bu evrede, yaratılanı Yaratan’dan ötürü sevme anlayışı vardır. Bunlardan hareketle iyi kız kardeşin davranışları Kohlberg’in “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilir. Bu duruma masalın şu bölümü örnek gösterilebilir:

Eve gelincek, çoh üzümüüş, perişan bi hâlde gocasına anlatıyo. “Aman bey! Öyle üzöldüm, öyle utandım ki keşke yer yarılıydı da yerin dibine girseydim. O hadar üzöldüm” diyo. Hemen pıt diye bi gapah açılıyo. Gapah açılınca ordan bi aşaa iniyo. Bahıyo ki bi kedi. “Mırnaav, mırnaav aşşaa in!” diyo. “Aman” diyo. Gara kediyi alıyo, seviyo, öpüyo “Ne hadar güzel bir kediymişsin sen böyle” diyo. Aşşaa iniyo. İncek iki üç tane sarı kediler varımış. Onlara da diyo: “Ah, maşallah! Ne hadar güzel, ne hadar tatlısınız ben hiç sizi görmemişim” diyo. Kediler de, “Mırnaav! İn aşşaa” diyolar. Kadın bu sefer tekir kedileri görüyo. “Yarabbiim! Bu hadar mı güzel olunur, siz ne hadar güzelmişsiniz” diyo. Bu tekir kediler aralarında konuşuyolar: “Mırnav, mırnav diyolar.” Yani beye haber verelim, beye haber verelim diyolar. Beye haber veriyolar. Bey de “Gelsin” diyo. Diyolar: “İn aşşaaaya!” Hemen iniyo aşşaaaya, bahıyo ki bembeyaz bir kedi. Gadife yastıhların üstünde oturuyo. “Ayyy!” diyo, görünce bayılıyo. “Amaan, sen ne hadar güzel bi kedisin, ben hayatımda hiç böyle güzel bir kedi görmedim” diyo. Öyle deyincek kedi “Mırnaav! Gel peşimden” diyo. Bey yerinden gahıyo, bu kadın da peşinden gidiyo. Bu kadına büyükçe bi tahta çekmece veriyo. Yani sandıh veriyo. Sandıh verincek, “Bunu al” diyo. “Çıh yuharıya, gapını kitle, kimseye göstertmeden aç sandı. Bunu güzel güzel harca” diyo. “Peki” diyo, alıyo yuharı çıhıyo.

Serçe ile Aslan masalının ana kahramanları isimleri zikredilen hayvanlardır. Aslan yaşlandığı için görevini devretmek ister. Bu sebeple bütün hayvanları sarayına davet eder. Davete sadece serçe katılmaz. Aslan, kartala serçeyi saraya getirmesi için talimat verir. Fakat serçe kartalın davetini de reddeder. Kartal, aslanın yanına gelir ve “Efendim, serçe gafayı bozmuş. [...] Gelirsem seni de padişahını da parçalarım dedi” der. Bunun üzerine aslan, “O bu sözü söylerken, yanında dişisi var mıydı?” der. Kartal, “Evet, vardı” der. Bunun üzerine aslan, doğru söylemiş, “Her erkek dişisinin yanında aslandan daha güçlüdür” der.

Masaldaki aslan olgun ve sorumluluk sahibi insanları simgeler. Yaşlandığı için görevinin hakkını veremeyeceğini düşünür. Onun serçeye karşı olan tutumunda da bir bilgelik ve olgunluk vardır. Aslan serçeden daha güçlü olmasına rağmen bu gücünü kötüye kullanmaz. Serçenin söylediklerine öfkelenip, “O kim oluyor da beni parçalıyor” diye kibirlenmez. Aslan, sorumluluk değeriyle hareket eden, demokratik bir ortamda görevini devretmek isteyen, olgun, bilge, haksız güç göstermeyerek egosunu bir kenara bırakan ve mantıklı çıkarımlar yapan ahlaki bakımdan “evrensel ahlak” evresinde değerlendirilebilecek bir kahramandır.

Serçenin davranışlarına ise, erkeklik gururu, sahiplenme duygusu, eşinin yanında var olan potansiyelinin tamamını ortaya çıkarma ve güç gösterisinde bulunma arzusu yön

vermektedir. Bu yüzden serçe kartala karşı kabarı ve dışisinin yanında onu küçük görür. Bu nedenlerle serçe, ahlaki bakımdan Kohlberg'in "iyi çocuk" evresine yerleştirilebilir.

Yalancı Oduncu ile Dürüst Oduncu masalının ana kahramanları biri iyi niyetli ve dürüst bir oduncuyken diğeri, çıkarıcı ve yalancıdır. Dürüst oduncu, bir gün ağaç kesmek için ormana gider. Nehir kenarında kurumuş bir ağaç görür. Onu keserken baltasını nehre düşürür. Duruma sızlanan oduncunun sesini duyan bir ihtiyar, nehre atlar ve nehirden bir altın balta çıkartarak oduncuya getirir. Adam çıkan baltayı, kendisinin olmadığı için almaz. İhtiyar tekrar nehre dalar ve nehirden çıkardığı gümüş bir baltayı oduncuya verir. Ancak oduncu bu baltanın da kendisine ait olmadığını söyler. İhtiyar oduncunun dürüstlüğünden çok etkilenir. Ona hem kendi baltasını hem de diğer baltaları hediye eder. Olanları gözlemleyen başka bir oduncu, art niyetle elindeki baltayı suya fırlatır ve ardından ağlamaya başlar. Adamın amacı ihtiyarı kandırarak altın baltaya sahip olmaktır. Fakat ihtiyar basiretlidir ve o baltanın oduncuya ait olmadığını bilmektedir. Bu nedenle de çıkarıcı oduncuya hem altın baltayı vermez hem de oduncunun kendi baltasını sudan çıkarmaz.

Anlaşılağı üzere masal dürüstlük üzerine teşekkül etmiş bir masaldır. Masalda, doğru ve dürüst olanın her zaman kazanacağı, güzel düşünenlerin güzellik, kötü düşünenlerin de kötülük bulacağı anlatılır. Belirtilenlerden hareketle dürüst ve güzel davranışlarıyla ihtiyarı etkileyen ilk oduncu Kohlberg'in "evrensel ahlak" evresinde değerlendirilebilir.

Masalda, iki farklı karaktere sahip oduncular, davranışlarına göre ceza ve ödül alırlar. Odunculardan ilkinin aldığı ödüle karşılık diğeri cezalandırılır. Kendisine ait olmayana sahip olmak istediğı için yalan söyleyen oduncu "saf çıkarıcı" evrede yer alır. Bu çıkar masalda şu şekilde anlatılmaktadır:

Adam suya atlamış, altın baltayı çıharmış önce, "Al" demiş, "baltanı buldum. Bu muydu baltan?" demiş. Adamın altın baltayı görünce gözleri fal taşı gibi açılmış, "Hee buydu, ver de gidiyim" demiş. İhtiyar adam yalan olduunu bildiine, "Var git işine adam. Sana balta malta yoh" demiş, baltayı vermemiş, adamın kendi baltasını da çıharmamış. Gözden gaybolmuş.

Tilki ile Aslan masalının ana kahramanları zikredilen hayvanlardır. Masalda tilki ile aslan arkadaş olurlar. Tilki önce aslanı evinde ağırlar. Ardından da aslan tilkiyi ininde misafir eder. İnde tek yatak olduğu için aynı hayvanlar yatakta yatmak zorunda kalırlar. Sabah, aslan tilkiye rahat uyuyup uyumadığını sorar. Tilki, "Ağzının kohusundan zabahaça uyuyamadım. Ağzın leş gibi kohuyodu" der. Aslanın kalbi çok kırılır ve tilkiye giderken

balta ile beline vurmasını, bir ay sonra da kendisini ziyarete gelmesini söyler. Vurmanın etkisiyle aslanın beli çatlar. Bir ay sonra tilki aslanı ziyarete gelir. Aslana bu kadar kısa süre içinde nasıl iyileştiğini sorar. Aslan önce tilkiye yemek ikram eder, ardından da “El yarası geçer de, dil yarası geçmez” der.

Masalda “el yarası geçer, dil yarası geçmez”, “yenilen kaba tükürülmez” mesajları verilir. Tilki, patavatsızlığı ve kabalığıyla ön plana çıkan insanları simgelerken aslan kötülüğe iyilikle cevap veren yüce gönüllü kişileri simgeler.

Tilki kendisini evinde ağırlayan aslanın misafirperverliğine karşın saf çıkarıcı bir tutum sergiler. Söylediği sözün aslanı incitebileceğini düşünmez, ilkel benliğiyle empatiden uzak bencilce bir cümle kurar. Ayrıca aslanın “belime vur” teklifine acımasızca yaklaşır. Bu durum da tilki, Kohlberg’in “saf çıkarıcı” evresinde değerlendirilebilir.

Tilkinin sözlerine çok incinen aslan, tilkiyi incitmeden ona bir ders vermek ister fakat bu süreçte de kendisine acı çektirmeyi göze alır. Aslanın tilkiye, “Belime vur” demesi, aslında sembolik bir olaydır. Bel kırma olayıyla anlatılmak istenen, aslanın istemeden tilkiyi incitmiş olabileceğini düşünmesi ve bu düşüncenin kendisine verdiği ruhsal acıdır. Bu acı hayvanların tabiatlarına uygun bir şekilde sembolleştirilmiştir. Aslan, tilkinin çıkarıcılığına bile iyilikle karşılık vererek “evrensel ahlak” evresinde bir davranış sergilemiştir.

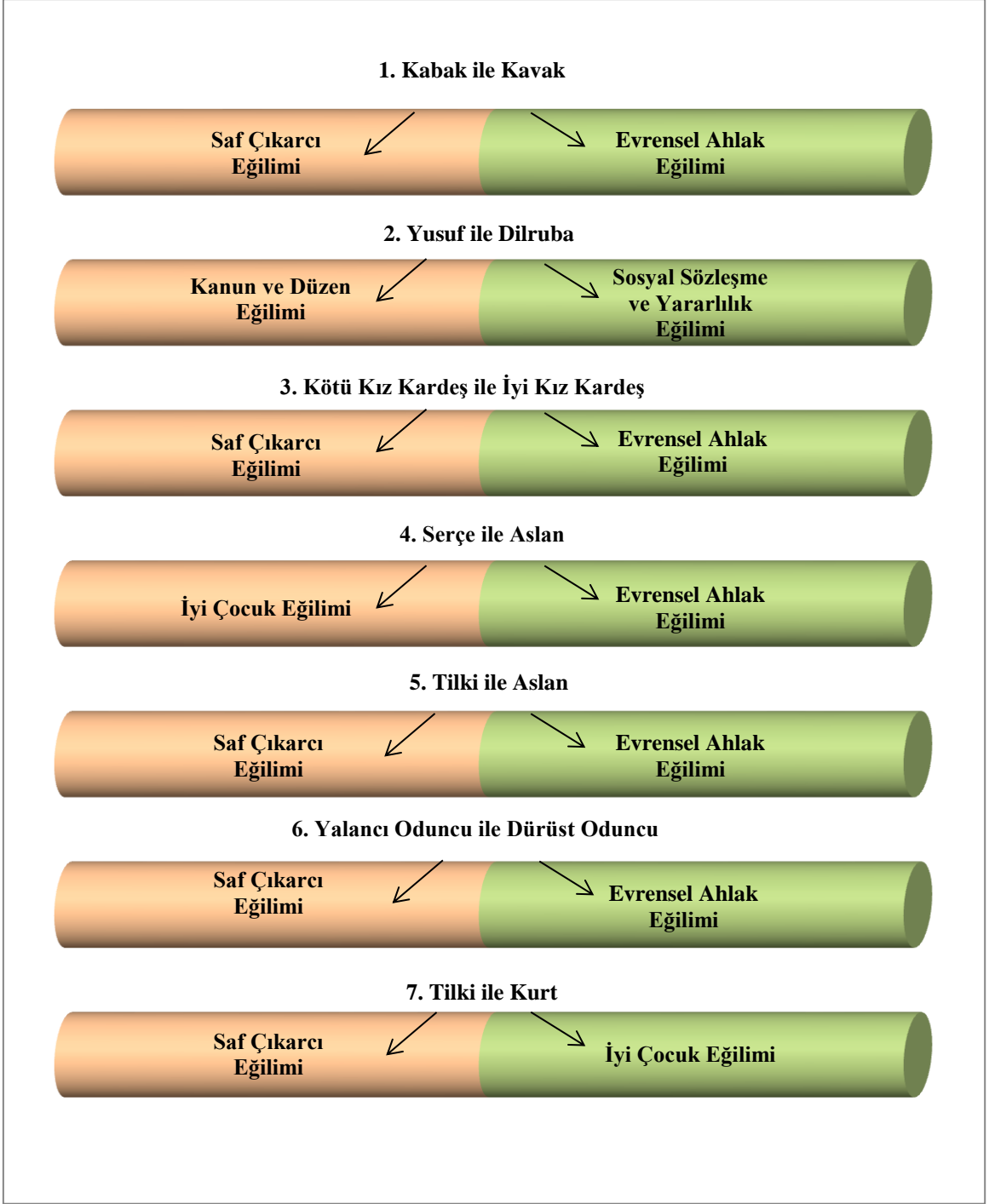
Tilki ile Kurt masalının ana kahramanları belirtilen hayvanlardır. Masalda, iki hayvan arkadaş olurlar. Birlikte yazın aldıkları yağ ve peyniri kışın yemek için saklarlar. Ancak tilki kışı bekleyemez ve kurdu kandırarak tüm yiyecekleri yer. Kış gelince kurt, tilkiye sakladıkları yiyecekleri çıkarmayı teklif eder. Birlikte yağ ve peyniri sakladıkları yere giderler. Kurt, tüm yiyeceklerin bittiğini görür. Tilki suçluluk psikolojisi ile üste çıkmaya çalışır ve kurdu hırsızlıkla suçlar. Töhmetsiz kalan kurt, “Bunu anlamamanın kolay yolu var tilki gardeş. İkimiz de gel güneşin altına yatak ağ goyun gara goyun ortaya çıhsın. Uyhusunda kim altına yaparsa o yimiştir” der. Tilki bu teklifi kabul eder ve her ikisi de güneşin altına yatarlar. Tilki kurttan önce uyanır. Kendi altındaki pisliği kurdun altına atmaya çalışır. Kurt durumu fark ederek tilkiyi kovalamaya başlar. Tilki kurnazlığıyla kurdu koyun sürüsünün içine çeker. Kurt ise sürünün sahibinden canını zor kurtarır ve tilkiden arkadaş olamayacağını anlar.

Masalda tilki nefsani duygularına kapılan ve verdiği sözü tutamayan, menfaatçi insanları, kurt ise sözüne sadık ve kendi kurallarına uyum gösteren insanları sembolize eder. Tilkinin davranışında bencillik ve çıkarıcılık varken, kurdun davranışlarında arkadaş

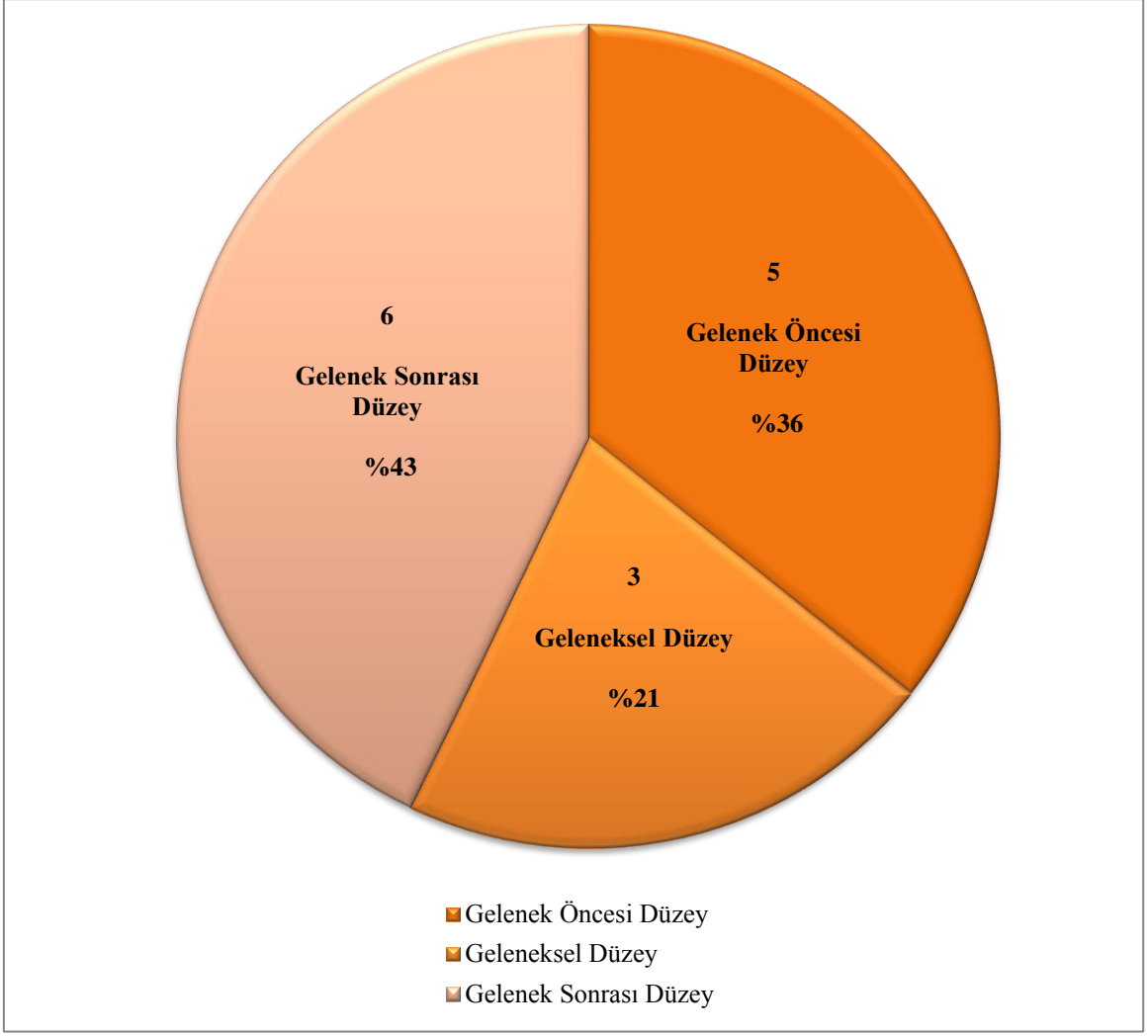
gurubunun menfaatlerine göre hareket etme vardır. Dolayısıyla tilki Kohlberg'in “saf çıkarıcı”, kurt ise “iyi çocuk” evresinde yer alır.

Farklı ahlaki gelişim evrelerinde yer alan masallar başlığı altında 7 masal incelenmiştir. İnceleme sonucunda genellikle saf çıkarıcı kahramanların karşısına evrensel ahlakta yer alan bir başka kahramanın çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun temel sebebi zıtlıkların etkili gücünden faydalanmaktır. Bu bağlamda saf çıkarıcı kahramanların, iyinin değerini anlatabilmek için yaratıldığı söylenebilir.

Grafik 2.7. Ana Kahramanları Farklı Ahlaki Gelişim Evrelerinde Yer Alan Masallar

Grafik 2.8. Farklı Evrelerde Yer Alan Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri

II.10. Ana Kahramanlarının Davranışları Herhangi Bir Ahlaki Gelişim Evresine Oturtulamayan Masallar

II.10.1. Olağanüstü Özellikleriyle / Olağanüstü Güçlerin Yardımıyla Öne Çıkan Kahramanların Yer Aldığı Masallar

Muradına Nail Olmayan Dilber masalının ana kahramanı üvey annesiyle birlikte yaşayan Dilber'dir. Dilber'in annesi bileziğini öldükten sonra kızına takmasını vasiyet eder. Annenin ölümünün ardından bu vasiyet yerine getirilir. Dilber'in babası da başka bir kadınla evlenir. Dilber güldüğünde yüzünde güller açan, ağladığında inci mercan döken ve yürüdüğü yerde ot bitiren olağanüstü güzelliklere sahip bir kızdır. Bir padişahın oğlu güzelliği dillere destan olan Dilber'i duyar ve onun evlenmek ister. Dilber'in güzelliği hakkında söylenenlerin doğruluğunu araştırması için kızın evine bir kadın gönderir. Kadın Dilber'in yaşadığı evde misafir olduktan sonra padişahın oğluna, söylenenlerin doğru olduğunu bildirir. Bunun üzerine oğlan kızla nişanlanır. Dilber, padişahın oğluna bir gül gönderir. Oğlan bu gülü koklayınca kız hamile kalır.⁷² Dilber'in üvey annesi padişahın oğlunun kendi kızıyla evlenmesini ister. Erkek evini ve Dilber'i tuzağa düşüren üvey anne, Dilber'in gözlerini alarak onu bir dağ başında bırakır. Kendi kızını da padişahın oğluyla evlendirir. Dilber'in karşısına çıkan çoban onu evlat edinir. Dilber bir gün babasına, "Baba sen bu incileri padişaan kapısının önüne götür, gözünen inci satıyom de. Analığım seni duyunca padişaan ooluna yaranmak için bunları alır" der. Söylenenleri yapan adam, Dilber'in gözlerini geri getirir ve genç kız eski özelliklerine tekrar kavuşur. Kısa süre sonra Dilber'in nâmi ülkede tekrar duyulur. Üvey annesi ve kardeşi Dilber'in sırrının kolundaki bilezikte olduğunu düşünürler. Bir kadın tutarlar ve o bileziği kendilerine getirmesini söylerler. Kadın kurnazlıkla bileziği kızın kolundan çıkarır.⁷³ Bunun üzerine Dilber, hastalanarak uyluya dalar. Daldığı uykudan uyanamayınca anne ve babası kızlarının öldüğünü zannederler. Dilber'e kapısı çarptıkça "Muradına nail olmadı" diyen bir türbe yaptırırlar. Dilber türbeye konular fakat karnı mezarda da büyümeğe devam eder. Dokuz

⁷² İlgili masalın yaygın olan varyantlarına ve masaldaki hamile kalma durumuna Salahaddin Bekki tarafından yayımlanan "Bazı Halk Anlatıları ve Dini Metinlere Göre Kahramanın Mucizevi (Babasız) Doğumu" adlı makalede de değinilir (Bekki, 2011: 121).

⁷³ Anlatıda bilezik soy, huy güzelliği ve annenin koruma içgüdüsünün somutlaştırılmış sembolüdür. Bilezikle Dilber'deki soy, fiziki ve huy güzelliğinin anneden geldiği vurgulanmak istenir. Bileziğin sadece sahibinde etki etmesi bunun göstergesidir. Maharet bilezikte değil soy ve huy güzelliğindedir. Çünkü aynı bilezik Dilber'in üvey kardeşi tarafından takıldığında etki etmez. Bunun temel sebebi üvey kardeşin annesi gibi kötü meziyetlere sahip olmasıdır. Yörede söylenen, "Görgülü kuşlar gördüğünü işler", "Kız anadan beller mahle gezmeyi, oğlan babadan beller sufra dizmeyi" (Yılmaz: G.T. 06.05.2018) ölçülü sözleri bu bağlamda kullanılan sözlerdendir. Salahaddin Bekki ise Dilber'in kolundaki bileziği "ölüm ruhu" olarak nitelendirmekte ve Dilber'in ölümünün bileziğin çıkarılmasıyla gerçekleştiğini belirtmektedir (Bekki, 2005: 36).

ay sonra Dilber'in bebeği dünyaya gelir. Padişahın oğlu ağlayan bebeğin sesini duyar ve onu alarak eve getirir. Bebek ağladıkça inci mercan doken, guldükçe yüzünde güller açan bir bebektir. Eve getirilen bebek annesinin bileziğini görüncü ağlamaya başlar. Padişahın oğlu bilezikle bebeği mezara götürür. Bileziğin koluna takılmasıyla Dilber uyanır. Başından geçenleri anlatır. Üvey anne ve kızını cezalandıran padişahın oğlu, ailesiyle birlikte mutlu bir hayat yaşar.

Masalda Dilber, ahlaki değer ve davranışlarıyla değil, yaratılıştan gelen olağanüstü güzellikleriyle öne çıkar. Annesinden gelen huy ve fiziksel güzelliklerinin yanı sıra herkese güvenen aşırı iyi niyetli tutumlarıyla da dikkat çeker. Dilber'in yaşadığı haksızlıklar olağanüstü güçlerin yardımıyla gün yüzüne çıkar. Bundan hareketle Dilber'in davranışlarını, Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerine göre değerlendirmek uygun değerildir. Çünkü Dilber'in aklını kullanarak ahlaki düzeyde bir davranış sergilemediği görülür.

Masalda altın çöpe düşse de değerini kaybetmez ama tenekeyi parlatsan da çeyrek altın etmez, iyilik eden iyilik, kötülük eden kötülük bulur mesajları verilir ancak bu mesajlar, Dilber'in davranışlarıyla değeril, olağanüstü özellikleriyle aktarılır.

Sabırlı Kız masalının ana kahramanı, üvey annesi tarafından zor durumlara sokulan bir genç kızdır. Masalda, zamanın padişahının çocuğu olmaz. Padişahın hanımı, has bahçede gezerken bir yılan görür ve "Aman Yarabbi! Bi çocuğum olsun da tek yılan olsun" diye dua eder. Bu sözden sonra, sultan hamile kalır. Onun doğumunu yaptırmak isteyen ebelerin hepsi, yılan bebek tarafından sokularak öldürülür. Padişah tellalla hanımının doğumunu yapacak kişiye ödül vereceğini duyurtur. Sabırlı kız, üvey annesi tarafından sultanın çocuğunu doğurtması için gönderilir. Genç kız saraya gitmeden önce annesinin kabrine uğrayarak derdini ona anlatır. Annesi kızına doğum esansında yapması gerekenleri söyler. Söylenenleri yapan kız, hem doğumu gerçekleştirir hem de ölmekten kurtulur. Bir süre sonra, padişah oğlunu eğitecek bir öğretmen arar. Yılan çocuğun bütün öğretmenleri öldürdüğünü duyan anne, tekrar üvey kızını görevlendirir. Kız annesinin yardımıyla bu görevin de üstesinden gelir. Bir zaman sonra da padişah oğlunu evlendirmek ister. Fakat yılan oğlan, kendisiyle evlenen bütün kızları sokarak öldürür. Üvey kızının ölmesini isteyen kadın, bu sefer de yılan oğlan ile kızını evlendirir. Sabırlı kız, yine mezardaki annesinin telkinlerine göre hareket eder. Böylece oğlanı yılan kılıfından çıkarır. Ardından da onunla evlenip mutlu bir hayat yaşar.

Masalın ana kahramanı, üvey annesinin yaptığı kötülöklere karşı çıkmadan verdiği bütün görevleri kabul eder. Bu görevleri yerine getirmeden önce de annesinin mezarına gider. Annesinden aldığı irfani yardım ile tüm zorlukları aşarak mutlu sona ulaşır. Bu bağlamda kahramanın pasif, kendini henüz gerçekleştirememiş ve irfani bir yardım almadan başarılı olamayan olumsuz rol model olduğu söylenebilir. Onun davranışlarının altında bir amaç yoktur. Masalın sonuna kadar pasif olan genç kızın, erginleşmeden yılan oğlanla evlenip mutlu sona ulaştığı görülür. Bu özellikleri bakımından onu, Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerinden herhangi birine oturtmak doğru değildir.

II.10.2. İlmi Değerleriyle Öne Çıkan Kahramanların Yer Aldığı Masallar

Çilpara masalının ana kahramanı zeki, hareketli ve arkadaş canlısı bir çocuktur. Masalda Çilpara arkadaşlarıyla birlikte süpürge toplamaya gider. Yolda sise yakalanan çocuklar kaybolurlar. Bir süre sonra karşlarına bir köy çıkar. Köyün bir tarafında köpekler ürümekte diğer tarafında ise ışık yanan bir ev görünmektedir. Işık yanan eve giden çocukları dev karısı karşılar.⁷⁴ Çocukları kandırarak içeri alan dev karısı, önce çocukların karınlarını doyurur, daha sonra da onları yatırır. Onlar uyuyana kadar dişlerini bilemeye gider. Bir süre sonra odaya gelen dev, çocuklara kimin uyuyup uyumadığını sorar. Çilpara devden şüphelendiği için uyumaz. Dev, Çilpara'ya niçin uyumadığını sorar. Dev karısına annesinin yatmadan önce kendisine yaptığı yemekleri anlatır. Dev yemek pişirmeye giderken Çilpara, uyuyan arkadaşlarını uyandırarak arkadaşlarını kurtarır. Zekâsı sayesinde peşlerine düşen devi öldüren Çilpara, arkadaşlarıyla birlikte evine gider. Bir daha da geç vakitte dışarı çıkmaz.

Masalın ana kahramanı olan Çilpara, ilmi değeriyle öne çıkan bir kahramandır. Karşısına çıkan problemleri ahlaki akıl yürütmeleri ile değil, zekâsıyla aşar. Dev karısının kendilerini yiyeceğini fark eder ve oradan kurtulabilmek için bir plan yapar. Bu planda Çilpara'nın ilmi değeri öne çıkar. Masalda Çilpara'nın dev karısından sırasıyla horoz, oğlak ve tosun kesip, bu hayvanların etlerinden yemek yapmasını istediği anlatılır. Çilpara aslında yemek yemek değil zaman kazanmak istemektedir. Deneme yoluyla kaçış için en uygun zamanı bulur. Bu zaman dev karısının tosunu keserken arkadaşlarını uyandırmayı ve onları kurtarmayı başardığı zamandır. Bundan hareketle masalın ana kahramanının ilmi

⁷⁴ Anlatıdaki çocukların kendi aralarında "Işık yanan yere mi gidelim, it ürüten yere mi gidelim? İt bizi yaralar ışık yanan yere gidelim" dedikleri ve ışık yanan yere gittikleri anlatılır. Masalın bu bölümü, dinleyicilerine ve okuyucularına, "İyi gibi görünen şeylerin aslında iyi olamayabileceği" mesajını vermesi bakımından önemlidir.

değeriyle ön plana çıktığı ve Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerine girebilecek bir davranışının bulunmadığı söylenebilir.

Yetimin Ahı masalının ana kahramanı üvey annesiyle birlikte yaşayan iki kardeşten büyük olanıdır. İki kardeş üvey annelerinin talebiyle babaları tarafından evden gönderilirler. Küçük kardeş, geyik izinden su içerek geyiğe dönüşür. Geyiğe dönüşen çocuk, ablasını korumak için onu bir dalın üzerine oturtur. Genç kızla karşılaşan bir beyin oğlu, kızın başına gelenlere üzülür ve onunla evlenir. Ancak bu oğlana âşık olan bir çingene kızı, oğlanın hanımını nehre atar ve hanımının yerine geçer. Nehre düşen kadını bir balık yutar ve kadın balığın karnında yaşamaya başlar. Geyiğe dönüşen çocuk ablasını olağanüstü bir şekilde kurtarınca gerçekler ortaya çıkar. Beyin oğlu tarafından hanımının yerine geçen çingene cezalandırılır.

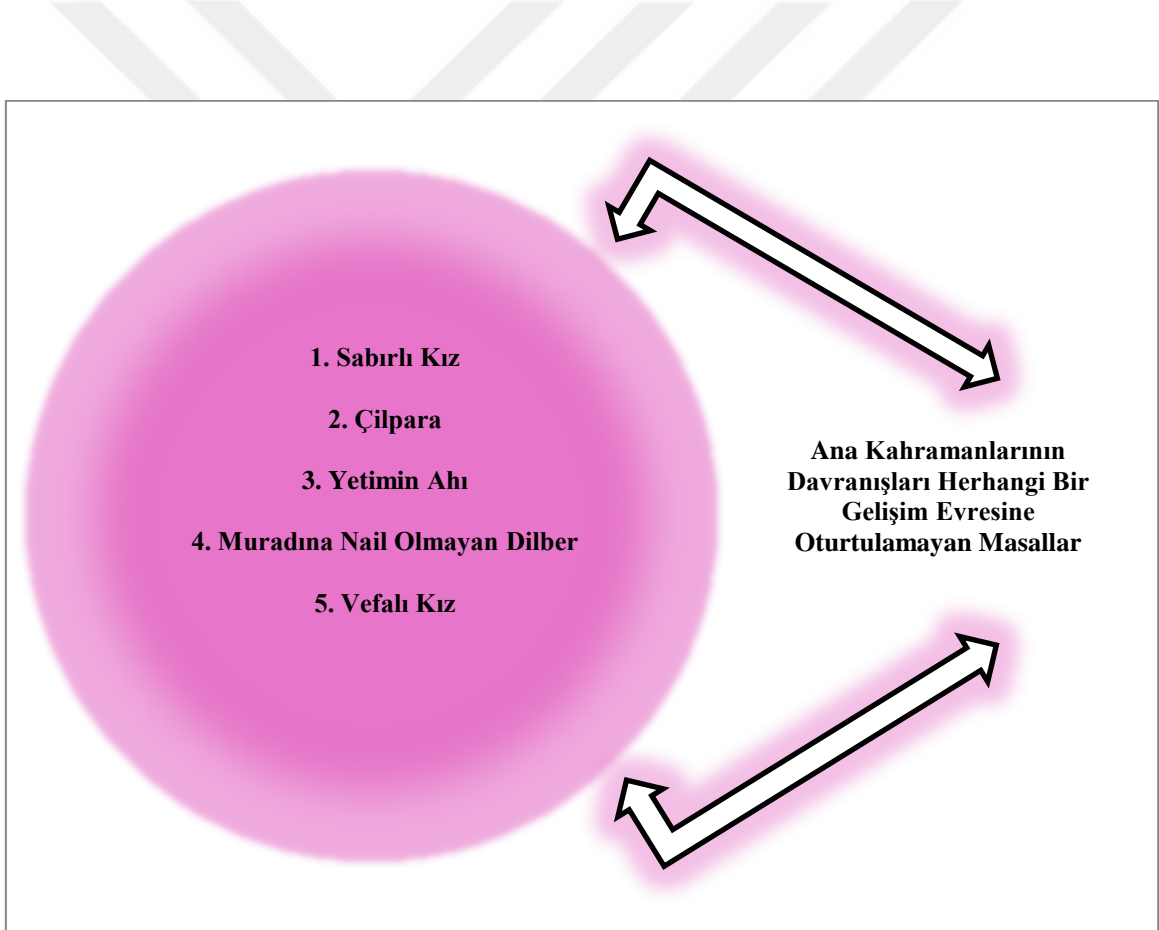
Masalın ana kahramanı olan genç kız, masal boyunca pasiftir. O başına gelen türlü musibetlere karşı mücadele etmez, aklını kullanarak problemlerini çözmeye çalışmaz. Zorlukları bey oğlunun ve olağanüstü güçlerin yardımıyla aşan ana kahraman, destek almadan ilerleyemez. Bu bağlamda ana kahraman için Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeyine göre değerlendirilebilecek bir davranışı yoktur denilebilir.

Vefalı Kız masalının ana kahramanı bir genç kızdır. Üvey annesinin yaptığı eziyetlere dayanamayan genç kız, Allah'a dua ederek kendisini kurtarmasını ister. Ettiği duanın ardından bir fırtına çıkar ve onu evinden alarak bir dağın başına bırakır. Dağ başında bir incili çadır, çadırın içinde de bir bey oğlu vardır. Genç kız başından geçenleri bey oğluna anlatır. Beyoğlu bu kıza hem acır hem de âşık olur. Ancak oğlan, memleketinde başka bir kızla nişanlıdır. Bir süre sonra babası, oğluna bir mektup gönderir ve düğün hazırlıklarını tamamladıklarını söyler. Oğlan, atasının sözünü çiğneyemez ve genç kız uyurken memleketine gider. Kız uyandığında sevdiğinin gittiğini anlar. Keloğlan kılığına girerek sevdiğinin peşinden gider. Bir süre sonra bey oğlunun kervanına yetişir. Beyoğlu, keloğlanı tanımaz ve ona yolda neler gördüğünü sorar. Kılık değiştiren genç kız, yolda gördüklerini kendini hatırlatan manilerle anlatır. Söylenenlerden çok etkilenen bey oğlu, keloğlanı yanından hiç ayırmaz. Düğün günü, genç kız kendini öldürmek ister. Beyoğlu keloğlan sandığı kişinin incili çadırdaki kız olduğunu anlar ve onu ölümden kurtarır. Nişanlısını göndererek genç kız ile evlenir.

Anlatıda, aşk için göze alınamayacak hiçbir şey yoktur mesajı verilir. Masalın ana kahramanı olan genç kızın, sevdası uğruna çaba sarf ettiği ve sevdiği adamın peşinden

gittiği görülür. Fakat genç kız sadece aklını kullanarak sevdiğine kendisini fark ettirir. Genç kızın davranışlarına yön veren değer ahlaki değerler değil ilmi değerlerdir. Ara davranışlara da Kohlberg'in düzeylerinde yer verilmediği için masalın ana kahramanını net bir evreye oturtmak doğru değildir.

Ana kahramanlarının davranışları Kohlberg'in herhangi bir evresine oturtulamayan masallar başlığı altında beş masal bulunmaktadır. Bu masalların 4'ünün ana kahramanı genç kızdır. Bunlardan üçü, kendini gerçekleştirememiş, irfani ya da olağanüstü bir yardım almadan başarılı olamayan pasif ve sabırlı kızlardır. Muradına Nail Olmayan Dilber, Yetimin Ahı ile Sabırlı Kız masallarında yer alırlar. Diğer iki masalın kahramanları ise ahlaki değil ilmi değerlere göre davranırlar, amaçlarına zekâları ile ulaşırlar. Bu masallar ise şunlardır: Çilpara, Vefalı Kız.

Grafik 2.9. Ana Kahramanlarının Davranışları Herhangi Bir Gelişim Evresine Oturtulamayan Masallar

Kırşehir Masallarındaki Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri Kuramına Göre İncelenmesi				
Sıra No:	Masalın Adı	Masalın Ana Kahramanları	Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri	Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Evreleri
1	Tüccar ve Karısı	Tüccar	(?)	(?)
		Karısı	Gelenek Öncesi Düzey	1. Evre: İtaat ve Ceza Eğilimi
2	Ar Damarı	Padişahın Oğlu	Gelenek Öncesi Düzey	1. Evre: İtaat ve Ceza Eğilimi
3	Lebbi Gulah	Küçük Kız Kardeş	Gelenek Öncesi Düzey	1. Evre: İtaat ve Ceza Eğilimi
			Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
4	Kurnaz Kuş	Kuş	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
5	İnsanoğluna İyilik Yaramaz	Genç	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
6	Tırpan	Köyde Yaşayan Ailenin Oğlu	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
7	Aari Zalha	Aari Zalha	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
8	Nohut Oğlan	Nohut oğlan	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
9	Of Hocası	Oduncunun Çocuğu	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
10	Kurnaz Tilki	Tilki	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
11	Ahmet Kardeş	Ahmet	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
12	Cingöz Kervancı	Kervancı	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
13	Keloğlan	Keloğlan	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
14	Salman	Adam	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
15	Sihirli Yüzük	Ali	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
16	Cahil İmam	İmam	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
17	Kim Ne Ederse	Anne	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi

	Kendine Eder			
18	Keloğlan ile Kōse	Keloğlan	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
		Kōse	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
19	Mahmutoğlu	Mahmut	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
20	Akıllı Oğlan ile Deli Oğlan	Akıllı Oğlan	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
21	Lūzumsuz Ađa	Ağa	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
22	Helal Kazancın Önemi	Oduncu	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
23	Pire ile Bit	Pire	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
		Bit	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
24	Mıllıhlı eşme	Genç Kız	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
25	Kurnaz Gelin	Kūuk Gelin	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
26	Altın Yumurtlayan Tavuk	Adam	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
27	Ayağına Diken Batan Horoz	Horoz	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
28	Kırk Yalan	Demirci Ustası	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
29	Hasandır Hasan	Hasan	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
30	Balığın Başı	Tembel Kız	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
31	Zaarın Uşakları	Hâkim	Gelenek Őncesi Dūzey	2. Evre: Saf ıkarıcı Eğilimi
32	ingene Kızı	ingene Kızı	Geleneksel Dūzey	3. Evre: İyi ocuk Eğilimi
33	Dev Anası	Ali	Geleneksel Dūzey	3. Evre: İyi ocuk Eğilimi

34	Şer Memmet	Fakir Adam	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
35	Aç Kurt	Küçük Kurt	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
36	Ahmet Çocuk	Ahmet	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
37	Kırk Gün Ölü Başı Bekleyen Kız	Türk Kızı	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
38	Yedi Yıl Ölü Başı Bekleyen Kız	Ülkü	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
39	Keloğlan ile Bezirgânlar	Keloğlan	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
40	Öksüz Kız	Öksüz Kız	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
41	Kara Keçi	Keçi	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
42	Üç Fasulye	Oğlan	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
43	Neydim Ne Oldum Ne Olacağım	Padişahın Kızı	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
44	Peri Oğlu	Peri Oğlu	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
45	Yaşadığın Gibi Ölürsün	Adam	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
46	Eşe Fatma	Eşe Fatma	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
47	Soy Güzeli	Baba	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
48	Üç Kız Üç Çiçek	Padişahın Küçük Kızı	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
49	Bir Adamın Tek Kızı	Baba	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
50	Yamyam Kız	En Küçük Abi	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
51	Bilgin İhtiyar	İhtiyar	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
52	Keçi ile Oğlakları	Keçi	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi

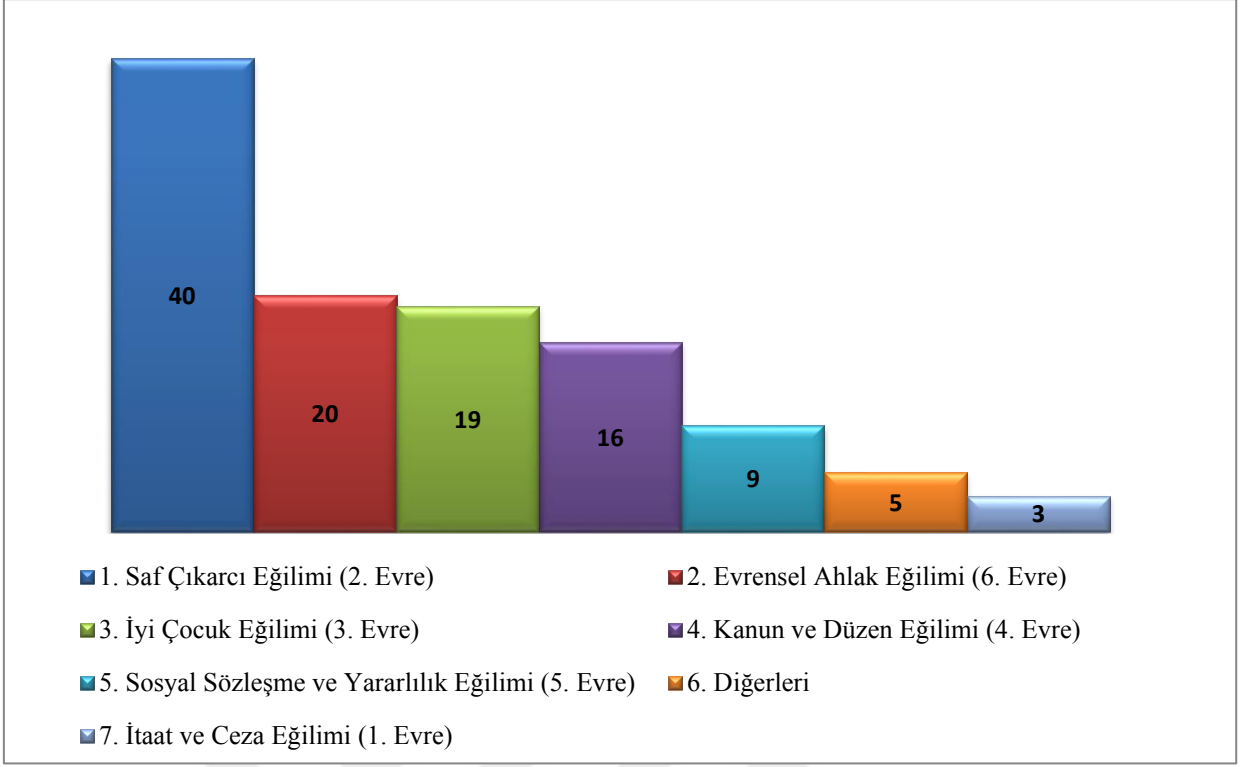
53	Yedi Kardeşin Bir Bacısı I	Genç Kız	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
54	Yedi Kardeşin Bir Bacısı II	Genç Kız	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
55	Dünya Kimseye Kalmaz	Padişah	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
56	Keçeli Kız	Keçeli Kız	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
57	Perili Ev	Küçük Kız	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
58	Akıl Okulu	Kadı	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
59	Sarı Öküz	Sarı Saçlı Kız	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
60	Kıymetli Tuz	Padişahın küçük oğlu	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
61	Her Şeyde Bir Hayır Vardır	Vezir	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
62	Balığın Sütü	Padişahın Oğlu	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
63	Şabadan	Şabadan	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
64	Altın Saçlı Kız	Gülнар	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
65	Kırk Kardeş	Küçük Kemal	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
66	Padişahın Rüyası	Adam	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
			Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
67	Hüri Kızı I	Hüri	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
			Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
68	Hüri Kızı II	Hüri	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
			Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
69	Keloğlan ile	Keloğlan	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi

	Arap		Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
			Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
70	Bey Beyrek	Bey Beyrek	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
			Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
71	Erkek Kılığına Giren Kız	Kız	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
			Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
72	Maymun Gelin	Ali	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
			Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
73	Kara Ahmet	Kara Ahmet	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
			Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
74	Kuyudaki Yusuf	Yusuf	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
			Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
			Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
75	Şemsi Baani	Padişah	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
			Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
			Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
76	Padişahın Pişmanlığı	Padişah	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
			Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
77	Ali Miççik	Ali Miççik	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
			Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
78	Gençlikte Mi	Oduncu	Gelenek Öncesi Düzey	1. Evre: İtaat ve Ceza Eğilimi

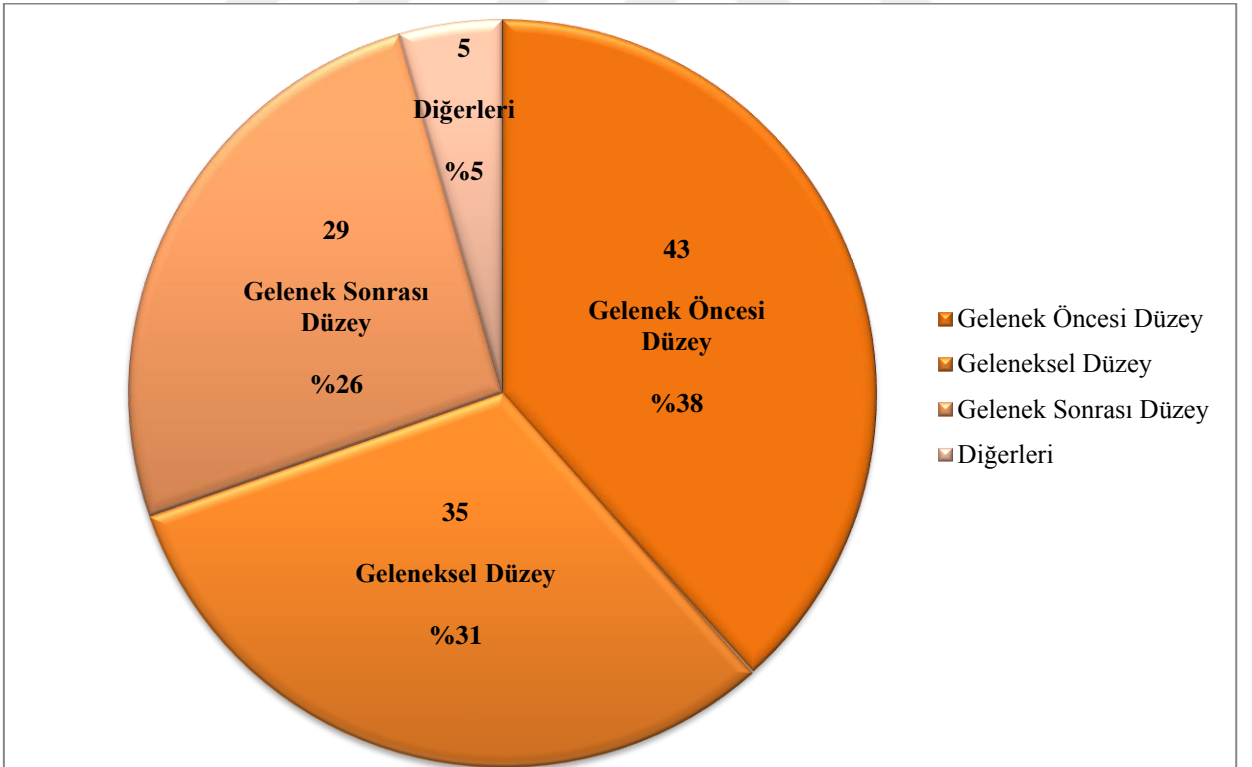
	Gocalıkta Mı		Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
79	Sandıktan Çıkan Kız	Kız	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
				4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
80	At, Tilki ve Kurt	At	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
		Tilki	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
		Kurt	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
81	İki Köse	Birinci Köse	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
		İkinci Köse	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
82	Âşık Garip ile Telli Senem	Âşık Garip	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
		Telli Senem	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
83	Hurşit İle Mahmure	Hurşit	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
		Mahmure	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
84	İsmail ile Gülizar	İsmail	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
		Gülizar	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
85	Kabak İle Kavak	Kabak	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
		Kavak	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
86	Dilruba ile Yusuf	Dilruba	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
		Yusuf	Geleneksel Düzey	4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi
87	Kötü Kız Kardeş ile İyi Kız Kardeş	İyi Kız Kardeş	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
		Kötü Kız Kardeş	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
88	Serçe ile Aslan	Aslan	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi

		Serçe	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
89	Yalancı Oduncu ile Dürüst Oduncu	Dürüst Oduncu	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
		Yalancı Oduncu	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
90	Tilki ile Aslan	Tilki	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
		Aslan	Gelenek Sonrası Düzey	6. Evre: Evrensel Ahlak Eğilimi
91	Tilki ile Kurt	Kurt	Geleneksel Düzey	3. Evre: İyi Çocuk Eğilimi
		Tilki	Gelenek Öncesi Düzey	2. Evre: Saf Çıkarıcı Eğilimi
92	Muradna Nail Olmayan Dilber	Dilber	-	-
93	Çılpara	Çılpara	-	-
94	Sabırlı Kız	Kız	-	-
95	Yetimin Ahı	Kız	-	-
96	Vefalı Kız	Kız	-	-
97	Herte, Verte ve Bitte	Herte	-	-
		Verte		
		Bitte	Gelenek Sonrası Düzey	5. Evre: Sosyal Sözleşme / Yararlılık Eğilimi
98	Edi ile Būdū	Edi	-	-
		Būdū	-	-
99	Tembel Ahmet	Ahmet	-	-
100	Saf Adam	Adam	-	-

Tablo 2.1. Kırşehir Masallarındaki Ana Kahramanların Ahlaki Gelişim Düzeyleri Kuramına Göre İncelenmesi

Grafik 2.10. Kırşehir'den Derlenen Masalların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Evrelerine Göre Dağılımı

Grafik 2.11. Kırşehir'den Derlenen Masaların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Düzeylerine Göre Dağılımı

BÖLÜM III: MASAL METİNLERİ

III.1. ÇİNGENE KIZI

Kaynak Kişi: Mevlüt GÖKBAYRAK

Bir varmış bir yohmuş, Alla'an gulu pek çohmuş. Çoh demesi sevabımış, az demesi günahımış. Şimdi bir padişaan oğlu varmış evvelde. Bir gün gezerken padişaan oolu, bir mahallede, bir beldede bir gözel gız görmüş. “Bu gızı bana alın” demiş, padişaan oolu babasına. Babası da “Olur oolum alalım” demiş. “Sen gördün beğendiysen bize almak düşer” demiş. Nihayet cingan gızını almışlaar, kırh gün kırh gece davul döödürüp düğün yapmışlar, bütün halkı başına toplamışlar. Cinganın gızını getirmişler saraya goymuşlar. Şimdi cinganın gızı ne ekmek yiyomuş ne aş yiyomuş, heç bi şeyi beğendiği yoğumuş. Gızın aslı cinganımış amma sırrına erememişler. İşgillenmişler, “Bu gız ne yer, ne içer bi takip idelim” demişler. Gızı gözlemişler. *[Gursah gavurgasını ister gızım bu bi gerçek. Gul görgüsünü görmeyince köre girmez derler bu da bi atasözü.]* Gapının deliğinden bahsalar ki, cinganın gızı dalına bi torba almış, içine de ekmek goymuş *[evvelde evlerde minder yastıh varıdı ya]* ekmekleri de bir bir o yastıhların başına goymuş, gelip yastığa “Bacı, ııh ekmek verin mi?” dirmiş. Geride yastıh olup gendi gendine “Veririm” dirmiş. Öte yannı gider “Bacı ııh hayır verin mi?” dirmiş. O da “Veririm” diyince haabesine ekmeği goyar, ayaanı da uzatır o yavan ekmekleri bir bir yirmiş. Bunu gören padişah da oğluna “Aslı bozuh alma dimedim mi oğlum, küllükte biten gül kohlanmaz” demiş. Ne yapalım ne yapalım, “Bunu geri savalım” demişler.

[Cingan öyle olur, cinganın aslı nesli bozuktur gızım. Cingan neden türemiş, neyden meydana gelmiş? İbrahim Aleyhisselam'ı ateşe attıhları zaman bütüüün halk toplanmış, gökte ne gadar melayke varsa mancırığa binmiş. Orada papaz ohuyomuş, papaz görüyomuş melekleri amma halk görmüyomuş. O Nemrut demiş ki “Ya Papaz ne oluyo, bu mancılıh niye galhmadı?” İbrahim Aleyhisselam'ı mancılığın ucuna bağlamışlar. Camız derisinden yapmışlar onu da Kur'an da geçer bu. Ateşe atacaklar ya mancılığın galhtığı yoh. Gökten ne kadar melaike varsa inmiş mancılıaa basmış. Bu sefer demişler ki çoh afedersin gızım, “Burda bir gadınla bir erkek buluşursa o zaman mancılıh galhar, değelse galhmaz” demişler. “Kim var bunu yapacak” demişler. O gadar halhın içinde bir Çin isminde bir gız bir Gen isminde bir oalan “Biz varıh” demişler. Onlar çıhmışlar, onlar orda

birleşmişler, melekler utanmış göğe çekilmiş, o mancılık da kalhmış. İbrahim Aleyhisselam'ı ateşe atmış, "Cingen" onun soyunda gelmemiş. Cingene demiş ki İbrahim Aleyhisselam: "Asla siz hiç utanmayın". O iki birleşen nesilden gelmemiş cingen, o yüzden de cingenlerin ar damarı çatlaamış. İbrahim Aleyhisselam demiş ki "Allah size hiç utanma nedir göstermesin!" Bütün millet garınca daahi boğazına bir şey tahmış, bir damla su çekmiş. "İbrahim Aleyhisselam'ı ateşte gurtarabilir miyim" diye. Gatır da o Nemrut ile beraber olmuş, o da odun çekmiş ateşe. Gatıra da beddua etmiş İbrahim Aleyhisselam demiş ki "Allah asla sana gun vermesin, sen heç evlat yüzü görme" demiş. O yüzden de soyu olmaz gatırın. Ancak at ile eşşeen birleşmesinden meydana gelir gatır."]

[Şimdi gızım] Padişah oolunu yanına çağırtmış, "Oolum bu gızı geldiği yere gönderelim, bu gız cingen gızı. Küllükte biten gül kohlanmaz, bu gız bizim aslımızı neslimizi bozar" demişti ya. [Hah işte] oolan babasının söylediklerini düşünmüüüş ve cingen gızını göndermeye garar vermiiiş. Cingen gızını yanına çağırmış "Sen büyüdüün yere git, gapılarda deşir, dilen, köşelerde otur, guru ekmeeni yiii, keyfine bah. Sana saray, bal gaymah gelmez" demiş. Cingen gızı, çoh memnun olmuş bu haline, goşarah saraydan ayrılmış, dengine varmış.

III.2. BİR ADAMIN TEK KIZI

Kaynak Kişi: Mevlüt GÖKBAYRAK

Bir adamın bir tek gızı varmış, tek gızı. Bu gızı demiş ki "Kim gelir de ilk başta Alla'an emri derse Ben ona vereceem" demiş. Gızı büyümüş, nihayet on beş on altı yaşına gelmiş, on yedi on sekiz. *[Her neyse evvelde gızı güççüüken satarlardı, şimdi yirmi yaşına değdiriyollar o başka.]* Bir de gış günüymüş, bir dipi dipiliyo, yerde de bi metre gar var. Bi de kapıyı tah tah çalan olmuş. Dimiş ki "Hanım! Gapıyı açalım bahalım, bi gelen mi oldu bize?" *[Evvelde erkekler açardı gapıyı, hanımlar açmazıdı.]* Hemen gitmiş, kapıyı açmış. Bi de bahsa ki aşşaa tarafı gurt, üst tarafı insan bi adam, gapıyı çalıyo. Dimiş ki: "Alla'an emri peygamberin kavli üzere, felanca kızımızı *[işte adını da söylemiş]* kendime istiyom" demiş. "Allah Allaaah!" demiş. Bu şaşırılmış, dönmüş gelmiş geriye. "Hanım, gızımı istiy o bu kurt, aşşaa yanı gurt, üst yanı adam nöreceek?" demiş. "Vallaaa herif!" demiş, "vaadettin sen. Gel bu gızı gurda verelim. Bir tek gızımız al bebek gül bebek de büyüttük amma verelim" demiş. "İyi, tamam verelim" demişler. Gızı gurda vermişleer, teslim etmişler.

Gurt demiş ki “Sadece gızı benim elime verin, elinden dutup götüreceem. Başga bir şey istemiyom” demiş. Verirken de demişler: “Sen kimsin, yerin var mı, yurdun var mı, bu kızını nereye götüreceen?” Demiş ki: “Şu dağın arkasında, orda bir mağaram var. Eğer kızını yohlamah istersen.” *[Evveli kırh gün dimeyince, gelini dışarı çiharmazlardı, kırh gün dururdu, gelini öyle dışarıya çiharırlardı.]* “Kırh gün soona gızını görmek istersen, felanca dağın arhasında felan yerde mağara var oraya gel. Gar gahanda soona tabii kışın da gidilmez oraya” demiş. Günü saymışlar kadınla erkek, kırh gün soona demiş ki gadına: “Hele gadın elime bi deynek ver de, gideyim bahayım şu dağın arhasına. Aslı var mı yoh mu?” demiş. “Tamam” demiş gadın, vermiş eline deyneği, adam gitmiş. Adam gitmiiiş, ordaki mağarayı bulmuş. Mağaranın gapısında, goca bi gaya varmış. Gapıyı çalmış, gız: “Kim ooo?” demiş. “Benim yavrum, ben geldim” demiş babası. Gız, sesinden tanımış babasını. “Ooov! Baba sen mi geldin, buyur” demiş. Adam içeriye girse ki dayalı döşeli bir ev. *[Hem de nasıl dayalı döşeli.]* “İyi, gızımın yeri iyiymiş” demiş. “Hani, beyin nerde, verdiğimiz adam nerde?” demiş, [yav!]. Demiş: “O ava gitti, şimdi gelir. Avlanacak” demiş. “Tamam” demiş adam, oturmuş oraya. Bir de damadı olacah kişi, dalında bir geyiğne, sırtında tüfeene tam teçhizat gelmiş. *[Avcuu, babayığiiit bir adam ki bi gör.]* “Vaaay! Baba hoş geldin” demiş. Adam ayaa kalhmış, bunlar sarım gülüm olmuşlar. Hemen daamadı beş dakkada geyiği yüzmüş, parçalamış. Ortaya da bi ateş yahmış, “Sana bir et yedireyim baba” demiş kayınbabasına. Eti yemişler, “Eee nasılsın?” demiş. “Elhamdülillah, sen?” demiş. “Nasıl oldun da böyle oldun? Bana geldiinde aşşaa tarafın gurt, üst tarafın insanıdı. Sen nasıl böyle oldun?” demiş. Demiş ki: “Cenab-ı Rabb’ül Âlemin, seni sınadı. Sen vaadettin gızı ilk gelene verecem diye, O da seni verecek mi vermeyecek mi diye sınadı” demiş. “Ben de bah, bi insanım. Beni Cenab-ı Allah öyle yaptı, senin gapına eletti. Sen de bu gızını bana verdin. Bah, biz burda güzel zevk-i sefa sürüyok. Ben dağda avlanıp getiriyom, ekmek getiriyom, et getiriyom, burda da yiyip içip yatıyok. Çok rahatız iyiyik” demiş. Adam da “Allah'ın gününe şükür. Gayri bana müsade edin. Hanım şimdi kuşkuda galır” demiş, varmış evine. “Hanım” demiş, “gızımız o kadar rahat ki, biz gurta veriydik amma gurt değilmiş o insanımış. Allah bizi sınamış” demiş bu masalda burda bitmiş. Yani Allah'ın sınamasına dayalı bir masalmış.

III.3. SOY GÜZELİ

Kaynak Kişi: Mevlüt GÖKBAYRAK

Bi tene adamın tek bi gızı varmış. Bu gızına bi düğürçü gelmiş. Ona “Peki tamam, veririm” demiş. Aradan bi saat geçmiş, bi daha düğürçü gelmiş. Ona da “Veririm gızımı, yarın gel” demiş. Bi daha gelmiş, ona da “Veririm” demiş. Adam üç kişiye de söz vermiş. Adam demiş ki gece, “Yarabbi! Benim bi gızım var. Üç dene düğürçü geldi. Üçüne de veririm didim. Ben bunları napacaam” demiş. Gece adama rüyasında “Gah!” demişler. “Ahırda eşşek yeni gunladı. Eşşeğin sıpasını getir de gızının bi yanına goy” demişler. “Bi de gapıda köpek gunladı, onun eniğini de getir gızının bi yanına goy. Gapıyı çek, zabahaça yat ” demişler. Adam gapıyı çekmiş, zabahaça yatmış. Zabahana gelse bahsa ki üç dene gız, üçü de birbirinden güzel. Adam, gendi gızını ayırd edememiş. Arada üç dört gün soona, üç dene düğürçü gelmiş. Adam, üçünü de üç yere vermiş. Adamcağız gırh gün soona demiş ki: “Hanım” demiş. “Şu diyneği bana ver de, ben bi gidiyim de şu gızları bi yohlayım” demiş. *[Eveli gırh gün dimeyince gızı yohlamaya varmazlardı]* “Peki” demiş. Gırh gün soona varmış. İşte “Nasıl gızım, nasıl, iyi mi kötü mü?” diye sormuş. Adam: “Ooo! Gızınız çoh iyi, ıslah, yalnız; durup durahan eşşek gibi anırıyo” demiş “Haaa!” demiş, “eşşeen sıpası, bu gız eşşeen sıpası” demiş. Öte yandaa gıza varmış. Öteğini sormuş. İşte “Nasıl gızım, nasıl? İyi mi kötü mü?” demiş. “Gızınız çoh iyi amma” demiş, “durup durahan köpek gibi adamın yüzüne çemkiriyo” demiş. “Haa!” demiş, “bu da köpeğin eniği” demiş. Öteki gızın yanına varmış. O zaman da garpuz zamanıymış. Gayınbabası gıza: “Garpuzu getir yavrum” demiş. Gelin gitmiş, garpuzu getirmiş. Demiş ki: “Gızım bu garpuz ham, götür bunu geri!” Gelin, “Peki” demiş. *[Eveli gelinler gelinlik yapardı. Öyle gayınbabasına söylenmezdi.]* “Peki” diyomuş, getiriyomuş, götürüyomuş, geri getiriyomuş. “Buldum baba” diyomuş. Bahıyomuş gayınbaba: “Bu değel, başga bi karpuz getiir!” diye bağıriyomuş. Gırh sefer götürmüş getirmiş, gırhıda bi garpuzmuş. “Baba bunda başga bi garpuz yoh yav! Sen beni savuyon ya bi garpuz var” dimiyomuş. Yani gırh sefer getirmiş, götürmüş.“Bah” demiş “Bu gızı savdım, gırh sefer indi çıhtı basamağı” demiş. *[Orda da gırh dene basamah varmış inip çıhtığı]* “Baba götürdüğüm, getirdiğim bi garpuz divedi” demiş. “Bah gördün mü gızını” demiş. Adam da: “Haaa! Bu da benim has gızııım, evladım” demiş. *[Eveli at alırsan güzün gız alırsan gezin dirlerdi. Bu bi atasözü. İnsan evladını bulursan ne mutlu, bulamaz da Nuh soyundan bi eşşek damarına denk gelirsen eşşek gibi ar ar anırır. Öteki de köpek gibi yüzüne çemkirir. Aslı bozuh alma dedim oğlum diyo. İşte bu da böyle...]*

III.4. KURNAZ TILKI

Kaynak Kişi: Mevlüt GÖKBAYRAK

Bir tene aslan varımış. Aslan gayri dimiş ki, “Ben ihtiyarladım. Ava gidemiyom, avın peşinde gopamıyom.” Mağarasına girmiş orda iniliyomuş. Oraya bi tilki gelmiş, şöyle guyruğuna değmiş aslanın. Aslan önce bi bahmış heç seslenmememiş, geri gafasını gomuş yatmış. Gidecek medeti yohmuş. “Ne o aslan gardaş, ne oldu?” dimiş tilki. “Heç sorma gardaş yaaa! İhtiyarladık, avın peşinde gopamaz olduk. Ben gayri burda duruyom, son nefesleri veriyom” dimiş. Bir de o zamanaça bi geyik gelmiş mağaraya. *[Dışarda yağmur mu yağtıyomuş gayri gar mı yağtıyomuş bilmiyom.]* Hemen aslan galhmış geyiği parçalamış. Geyiği yılmış, boğmuş öldürmüş. Dimiş ki tilkiye: “Bu geyiğe sahn elleme! Sen biraz bekle, ben biraz dinleneceem. Heç haalim galmadı, hâlsiz düşdüm” dimiş. Tilki “Tamam” dimiş. Orda geyiğin başını beklemiş. Aslan gitmiiiş, biraz dinlenmiiiş, geri gelmiş. O gelene gadar, tilki geyiğin beynini çıharmış yimiş. Sadece beynini yimiş. Aslan gelince bahmış, tilkinin beyni yoh! “Hani?” dimiş, “hani bunun beyni?” dimiş. Tilki de dimiş ki “Aslan gardeş, bunun zaten beyni olsa senin yanına gelmezidi, seni görünce gaçardı. Beyni yohtu zaten. Geldiğinde beyinsizdi.” dimiş.

III.5. DEV ANASI

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varımış bir yohmuş. Evel zaman içinde, galbur saman içinde, deve dellal iken pire berber iken, ben dedemin beşiğini tıngır mıngır salları iken dedem düştü beşikten ebem düştü eşikten. Anam gaptı maşayı babam gaptı köşeyi, dolandılar döört bir köşeyi. Bir Ali varmış. Bu Ali’yi üvey annesi “Git çabuh, iş bulmadan da eve gelme” diye, evden govmuş. Ali de gitmiş. Yolda gördüğü eve girmiş. Ev dev anasının eviymiş. Dev anası hemen Ali’yi goynuna almış, sahlamış. Bi de bahtık ki kocaman bir dev gelmiş. Bu dev “At eti kohuyo, it eti kohuya taaatlı tatlı gelin kız eti kohuyo” dimiş. “Anam” dimişler, “burda insanoğlu yoh.” “Yoooh!” dimiş. “Ben bilirim. At eti kohuyo, it eti kohuya taaatlı tatlı deliganlı eti kohuyo” dimiş. Öyle diyince, anası goynuna sahlamış bu deliganlıyı, çıhartmazımış oğlanlar yir diye. Diyo ki: “Ah oğlum! Benim de başımı darda goydun” diyo. “Hadi” diyo, “sana saçımdan bi tel veriyim sen git şurdan” diyo. “Eğer ki başın dara gelirse, filan yirde benim bacım var. Var onun burnuna azıycık benim saçımın telinden tütüt. Amaan! Bacım gelmiş diye uyanır” diyo. “Uyuyosa da” diyo, “o zaman var memelerinden sarıl, em!” diyo. Ondan soona, “O seni gorur” diyo. “Peki” diyo. Kadın da

oolana dutuyo, saçından üç tel veriyo. Bu oolan gidiyoo, gidiyoo varıyo. Bahıyo ki devler, onlar da yatmışlar uyhuya. Hemen dutuyo saçının uçundan bi telin azıcığını yahıyo, devin burnuna tütüyo. “Vay, anaaam! Bacım gelmiş” diyo uyanıyo. Uyanmasıyla beraber bu oolan gidiyo memelerine sarılıyo. Şapıır şapıır emiyo. “O ne deliganlı, derdin ne?” diyo. “Derdimi sorma büyükana” diyo. “Ben yolumu şaşırđım. Analıh beni evden govdu. İş aramaya gidiyodum, devlerin arasına düştüm” diyo. “Aaah, oğul, ah!” diyo. “Garnım da pek acıdı. Sen benim sütümden emmeseydin ben seni yirdim” diyo. Ondan soona “Benim bi deli oolum var” diyo. “Bu oolum gelirse, seni yir” diyo. “İyisi sen, filan yirde bi at var. O atı al, git filan yirde de benim gızım var. Ona git” diyo. O da saçından üç tel veriyo “Başın dara gelmeyincek yahma. Başın dara gelincek saçımın bi telini yah, ben yetişirim imdadına” diyo. Oolanı da gızına gönderiyo. “Peki” diyo oolan. Dev anasının tembih ittiği gibi varıyo, bi gapıyı çalıyo. “Gidiin! Ben misafir almam, misafiri sevmem” diyo gız. Öyle deyincek “Aman bacım, etme” diyo. Hemen orda azıycık anasının saçının ucundan yahıyo. “Ben diyo senin gardaşımın. Anam gönderdi beni, dev anam gönderdi” diyo. “Pekâlâ, gel gardeşim” diyo. Oturuyo oolan. Acıh dolaşıyo, geliyo gız. “Acıh bi yatah ideyim de yat gardaşım” diyo. “Olur, bacım” diyo. Bi dolanıyo geliyo “Gardaşım” diyo, “atının ayağa gaçıdı” diyo. “Dörtüdü bacım” diyo. “Yoh gardaşım, üçümüş” diyo. Öyle diyincik oolan anlıyo, bu bunu yiyecek. “Pekâlâ, üç ossun bacım” diyo. Gız acıh daa dolanıyo geliyo. Diyo ki: “Gardaşım, atının ayağa gaçıdı” diyo. “Bacım, dörtüdü, üç oldu” diyo. “Yoh gardaşım iki” diyo. “Peki bacım, iki ossun” diyo. Ondan soona acıh daha şiy idiyo. “Gardaşım” diyo. “Atının ayağa gaçıdı” diyo. “Bacım dörtüdü, üç oldu. Üçidi iki oldu” diyo. “Yoh gardeşim, bir ayağı var atıyın” diyo. “Peki, öyle olsun” diyo. Ondan soona, acıh daha dolanıyo geliyo. “Bacım eniştem nerde galdı?” diyo. “Birazdan gelir” diyo. “Atıyın ayağı gaçıdı?” diyo. “Dörtüdü, üç oldu. Üçidi iki oldu, ikiydi bir oldu” diyo. “Yoh gardaşım, atıyın ayağı yoğumuş” diyo. “Peki, bacım” diyo. Ondan soona dolanıyo gidiyo. Oolan heybeyi almış, bi de bahıyo ki gız atı bütün yimeye gidiyo. Orda “Bacım, ben bi su döküyüm de geliyim” diyo. Ondan soona ordan heybesini alıyo, aldığı gibi gaça gaça bi aacın dibine gidiyo. Ağacın dibinde ilk memesini emdiği gadının saçını yahıyo. Kadın birden çıhiyo, kükrüyor: “Vay! Oolum, evladım. Nedir derdin, niye başın dara düştü?” diyo. “Sorma dev anam! Beni bacına gönderdin. Bacın da benim bi deli oolum var. Seni yir gızıma git didi. Gızı da atımı yidi. Beni de yiyecek diye gorhtum, gidiyom ben” diyo. Öyle diyincek, “Pekâlâ ben sana bi elma vereyim. Bu elmayı sen başın dara girdimiydi ye. Başın dara girmeyince sahnı elmayı kesme!” diyo. “Pekâlâ” diyo “Elmayı kesersen noolur?” “Elmayı kesersen elmanın içinden bi tane boncuh çıkar. Bu boncuğu

sakın [şey itme], atma. Hemen yut” diyo. “Peki” diyo gidiyo oolan. Gidiyo, acıhıyo, susuyo bi de bahsa ki garşısına atlarıyla tozu dumana gatmış gırh tane eşkıya çıhmış. Gorhuyo! Hemen elmayı kesiyo oolan. İçinden bi tane boncuh çıhıyo. Onu yutuyo, elmayı da yiyo oolan. Azıcık galınca elma, eşkıyalar geliyolar, “O ney lan yidiğın?” diyollar. “Şurda” diyo, “bi tane elma buldum. Yolcular mı düşürdü nöördüyse? Onu da ben yidim” diyo oolan. “Vaaa! Elma bizimidi” diyolar. Bu oolanı soyuyollar, bi don bi köynek galıyo oolan. Oolanı birahıp gidiyollar. Oolan yatıyo, zabahleyin gahıyo. Bahsa ki başının altında bi kese altın. Hemen seviniyo, bazara gidiyo gendine üst baş alıyo. Bir gün böyle beş gün bööyle, oolan zengin oluyo. Dev anası “Sahın” diyo, “benden haber almayınca evlenme, kimseye de sırrını söyleme” diyo. Oolan zengin olunca bütün gızlar bunun peşine düşüyolar, bu beye gızımızı verelim diye uğraşıyolar. Ondan soona bu oolan bi tane gızı çoh beğeniyo, gız çoh hoşuna gidiyo. Onla evleniyo. Bu gız oolana diyo ki: “Senin sırrın ne?” diyo. “Benim heç bi sırrım yoh” diyo oolan da. “Yooh! Senin bi sırrın var” diyo. “Sırrını bana söylemezsen ben gendimi öldürürüm” diyo. “Yoh hanım. Etmee, gitmee” didiyse de “Yoh” diyo, “senin bi sırrın var” diyo. “Benim dev anam bana bir elma verdi. İçinden de bi boncuh çıhtı. O boncuğu ben de yuttum. O boncuğu yuttuğum için de ihtiyacım olduğunda bi kese altın çıhar başımın altından” diyo. Öyle diyince “Yaa, peki!” diyo gız. Gız “Gece olsunda uyusun, o boncuğu da midesinden alıyım, ben yutuyum” diyo. Bıçağı neyi hazırlıyo. Oolan bahsa kiii, gız bıçah hazırlamış, balta hazırlamış oolanı öldürecek! Oolan “Eyvaaah” diyo. Hemen ikinci dev anasının saçının ucunu yahıyo. “Vay, benim süt oolum! Senin derdin ney söyle?” diyo. Derdine derman olmaya geldim” diyo. “Ah, aman anam sorma!” diyo. “Bu gız benim sırrımı öörendi. Beni öldürecek, pıçahları hazırladı” diyo. “Heç gorhma” diyo. “Al, ben sana bi tane boncuh vereyim. Sen bunu aazına al. Aman hanım, midem bulanıyo di. Gusuyo gibi yap. Boncuh çıhtı boğazımdan di” diyo. “Peki” diyo. Boncuğu alıyo oolan, “Aman hanım! Benim midem bulanıyo, midem aarıyo. Bi ileğen getir bahıyım hele, ben bi çıharayım” diyo. Oolan “Ööö, möö” dirken bi de boncuğu ileğenin içine yavaşça atıveriyo. “Vaaa! Dev anamın verdiği boncuh düştü hanım görüyo. Napıyım? Şunu bi yıha da geri yutuyum hanım” diyo. Öyle diyince “Yaaa! Gurban iderim. O boncuğu saña verir miyim ben. Hadi hadi çıh çıh!” diyo, oolanı alınca sokağa atıveriyo. Oolan gız sokağa attı beni diye seviniyo gidiyo.

Oolan az gidiyo uz gidiyo, dere depe tüz gidiyo. Derelerden sel gibi depelerden yel gibi gidiyo. Bi de dönse bahsa kiii, altı adım bi yol gitmiş. “Ne yapıyım Yarabbim! Ben nereye gidiyim, nasıl idiyim?” dirken bi de bahsa ki bi depenin başında ışıh yanıyo.

“Gidiyim, Şu ışıklı eve varıyım, bi lohma ekmek isteyim. Bu gece orda yatıyım, zabahleyin giderim” diyo. Bi yaşlı, goca garı varmış orda. Gapyı çalyo. “Ne var evladım?” diyo. “Heç sorma anam, böyle oldu böyle oldu. Beni hanım evden govdu” diyo. Öyle diyince “Vah yavruum! Benim dirliğime gatlanırsan, başımın üstünde yerin var” diyo. Öyle diyince oolan “Benin heç galacah yerim yoh. Ben hamballık ederim, çıraklık ederim sana bakarım” diyo. “Peki” diyo gadın. Bunlar birlikte yaşamaya başlıyolar.

Bir gün de bu oolan ava gitmiş. Arhadaşları “Aliii, biz ava gidiyok, sen de geliyon mu?” diyo. Bu da anasına söylüyo “Anam arhadaşlarım ava gidiyo, ben de ava gidebilir miyim?” diyo. Gadın da “Peki” diyo. Bi de ava gitse bahsa ki bi ceylan gibi güzel bir gız ormanın içinde ağlayıp dururmuş. Ondan soona gıza “Ben bi yaşlı gadının yanında galıyom, benimle gelin mi?” diyo. Gız da “Gelirim” diyo. Alıyo getiriyo. Diyo ki: “Anam, bah bi dene gız buldum, aldım geldim” diyo. Eğer sen de munaasip görürsen, ben bu gızla evleneyim, bu sana evde hizmet etsin. Ben de dışarda çalışıyım. Sen ölünceye gadar geçinelim gidelim. Bizim de yuvamız yurdumuz yoh” diyo. “Peki, yavrum” diyo. Gız da gahıyo, anasının elini öpüyo. Meğerse o gız da gadının torunuymuş. Oolana benim bi torunum var, al diyememiş de, gıza demiş ki “Sen git ormanda sahlan. Bu seni beğerirse vereyim seni” demiş. Ali gızına evleniyo, üç tane oolu oluyo. Bunlar büyüyolar. “Eee baba! Bizim heç dedemiz nenemiz yoh mu? Sen heç bize göstertmiyon. Annemin bi tane nenesi varmış, ölmüş. Senin yoh mu annen baban?” diyolar. Ali de diyo ki: “Evladım, benim annem babam varıldı. Taaa, Halep’te Şam’da galdı!” Öyle diyince “Bizi ille götür oraya” diyo. “İyi oolum öyleyse götürürüm sizi” diyo, adam başlıyo gara gara düşünmeye. “Nasıl idiyim, nörüyüm, napıyım? Üç günlük yiyeceğimiz kadar para çılıyo başımda. Onu biriktirsem yiyeceğimiz azalır. Biriktirmesem neylen gitceem” diye düşünüyo. Diyo ki : “Son bi kez Şu dev analarımın ikisinin de saçını biraz biraz yahıyım da onlar bi imdat ederlerse götürüyüm” diyo. Gidiyo bi aacın altına, dev anasının ikisinin de saçından birer tutam yahıyo. Bi de hemen geliyollar “Amaan benim insan oolum! Sen ne diyon? Başın dardaysa derdine derman olalım.” Diyo ki: “Anam böyle böyle. Benim bu gadar para çılıyo başımda. Çocuklar ağlıyolar, ille nenemizi dedemizi görmek istiyok diye. Dünya ölümlü, yaşıyollarsa bi de ben gidiyim de anamı babamı görüyüm” diyo. “Oolum onda kolay ne var” diyo. “Sen Şimdi çoluğunu çocuğunu topla, filan yirdeki aacın altına var. Dev anamın yolluğu diye üç kere elini çırp. Atın araban orda hazır olacah” diyo. “Ammaa, heç orda galma. Sana bi sene izin” diyo. “Pekâlâ” diyo. Oolan garısını bindiriyo, çoluğunu bindiriyo, anasını bindiriyo arabaya oraya varıyo “Dev anamın armaanı, yolluğu” diye üç

kere elini çırpıyo. Beyaz atlarınan araba geliyo. [*Araba bi süslenmiş ama bi geniş ama bi gör!*] Arabanın içine altın para da goymuşlar. Oolan varmış anasının babasının memleketi Halep'e Şam'a. "Aamaan Ali ağa olmuş, Ali bey olmuş!" diyolar, seviniyolar. Armaanları alıp üleşiyolar. Tekrar onlara gırh gün gırh gece düün idiyolar. Annasi babası "İlle oolum burda gal!" diyo. Oolan ne yapsın "Yoooh, ben galamam! Benim işim var, gurulu düzenim var" diye yalan söylüyo. "Anam beni büyüttü besledi, ev barh sahibi etti. Anam benim buralarda ölürse ben dayanamam. Giderim, galamam" diyo. "Şimdi size Allahasmarladık, seneye de siz gelin" diyo. Bunlar gidiyolaar, yarı yola gelincek büyük oolan "Aman baba, benim işeğim geldi" diyo. "Aman oolum etmee, gitmee! Bura dağın başı" diyo. "Yoh!" diyo oolan. "Benim işeğim geldi" diyo. Oolan işemeye iniyo, oolan gayboluyo. Allahım! Ağlıyolar, sızlıyolaar, oolanı bulamıyolar. Yolda acıh daha gidiyolar. İkinci oolan "Aman baba, benim işeğim geldi" diyo. "Aman oolum, etme gözünü seveyim! Bah gardaşın gayboldu çölün ortasında" dise de oolan dinlemiyö. O oolan da gayboluyo. [Aman adam nasıl aalıyo, nasıl çırpınıyo ama nafiye. Acıh daha gidiyollar, bu sefer de güççük oolan "Baba, benim işeğim geldi" diyo. "Etme, yapma, gitme oolum. Tek işe de arabanın içine işe" diyo. "Yoh" diyo oolan, o da aşşağı iniyo. Aşşağı inincek, oolan da gayboluyo. Adam anasıyna garısına "Siz gidin, ben bunları bulurum. Bulamazsam da hakkınızı helal edin" diyo, bunları gönderiyo. Ondan soona, bunların izini yavaş yavaş takip ederken ederken, bi gayalılıh yere geliyo. Bi de bahsa ki orda, gocca bi demir gapı. "Demir gapıyı açıyım da çocukları soruyum" diye uuraşırkene gapıyı açıyo. Açsa ki içinde bütüün mermerler döşeli gocaaa bi saray. Merdivenlerden iniyo, iniyo, iniyo, inmeyle merdivenler bitmiyo. Halayılıhaar, uşahlaar, aşçılaar diyolar ki "Sen burda ne arıyon?" "Ben üç oolan gönderdim buraya, onları almaya geldim" diyo. Öyle deyincek, "Burda oolan moolan yoh!" diyolar. "Yoh, ben oğullarımı almaya geldim. Beni gırala götürün, gırala götürün beni" diyo. Bunu gırala götürüyolar. Bi de atlaslar canfaslar, döşeli dayalı bi saray bi saray bi gör. Gıral da oturmuş orda tahtına, bunu görünce "Bırahın gelsin" diyo. Varsa bahsa ki büyük oolan saanda oturuyo, ortanca oolan solunda oturuyo, en güççük oolanı da gucağına almış. "Ben oğullarımı almaya geldim" diyo. "Gel evladım, gel" diyo. "Biz senin sabrını sınıadıh. Bunlar benim torunlarım. Ben o nenenin gocasıyım." "Aaman etme!" diyo. "Evet yavrum" diyo. "Ben bu yerin altının gıralıyım. O nene de benim sultanım. Senin iyi galbin, dürüstlüğün bizim hoşumuza gitti. Seni sınıadıh. Sen de bu sınavı geçtin. Benim oolum yohtu" diyo. "Şimdi bu sarayın sahibi sen olacaan. Dön de bah arhana" diyo. Dönse bahsa kiii garısıyla nenesi de ordaymış. Hemen diz çöküyo, elini öpüyo, eteğini öpüyo padişahın. "Emret padişahım" diyo. Padişah da "Gurulsun düünler, çalınısın davullar" diyo. Davullar

çalınıyo, düünler guruluyo. “Ama” diyo oolan. “Ben anamı babamı eski evime davet ettim, onlar da gelseydi” diyo. “Onlar da gelir, onlar da gelir, hele sen bi dinlen de. Sabah olsun hayrolsun” diyo. Sabah oluyooo, hayroluyo. Bi de bahsa kiii anasıyla babası al atlarının şahlanıp gelen arabanın içinde. Arabadan iniyolllar, düüne garışıyollar. [Allahuum!] Davullar çalınıyo, düünler guruluyo, yiyollar içiyollar. Oolan Alii, Gıral Ali oluyo. Onlar yiyolar, içiyolar, muratlarına geçiyolar. Biz oturuyoz kerevetlerineee. Darısı bütüünün iyi yüreklilerin başına.

III.6. AHMET KARDEŞ

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varmış bir yohmuş. Allahın gulu darıdan çohmuş. Evel zaman içinde, galbur saman içinde. Deve dellal iken pire berber iken, ben dedemin beşiğini tıngır mıngır salları iken dedem düştü beşikten ebem düştü eşikten. Anam gaptı maşayı babam gaptı köşeyi, dolandılar döört bir köşeyi. Öyle böyle derkeeen zamanın birinde korhak Aamet diye bi Aamet varmış. Aamet’i çişe bile garısı götürürümüş. Garısı bi gün çişe götürürken havada da ayın ışığı varmış. Diyo ki: “Ooof, anam off! Şu ayın ışığında da nasıl iyi olur gırılığa gitmek” diyo. Öyle deyince “Hele geberesice helee! Seni işemeye bile ben götürüyom. Sen nasıl olur da gırılığı düşünün. Git! Ne halt edersen et” diyo. İçeriye giriyo, gapıyı da üstüne kitliyo. “Aaman avrat soylusun, boylusun, sen iyisin” didiyse de “Yoooh, hadi! Gayri yeter. Ben sana hizmet ediyom, seni işemeye bile ben çıharıyom, sen daha gırılığlı düşünüyön” diyo. “Aaman avrat, elini ayaanı öpüyüm. Babamdan galma bi gılıç varıdı. Onu bari ver de bana cesaret olsun” diyo. Gılıcı alıyoo, düşünerekten gidiyo.

Az gidiyoo, uz gidiyoo altı ay bi güz gidiyo. Bi çalının dibine yatıyo. Bi de arılar çalının dibine toplanmışlar “Vııv vııv” idiyolar. “Amman beni uyutmadınız” diye gılıcın vurunca arılar uçup gidiyolar. Bi de saysa bahsa ki gırh tane arı ölmüş. Ellerine ayahlarına da arıların tikenini batmış. Ellerinini kanyılan dutuyo gılıcın üstüne şöyle yazıyo: “Benim adım Aamet gardaş, bi vurmada gırh cana gıyarım” diyi. Öyle diyince bunu görenler şöyle bi baharmış gılıcın üstüne. Yan yan gidellermiş, buna sataşmazlarmış. Bi de garşıda bi dev görüyo. Dev diyo ki: “Hööyt! Ben seni yiycem” diyo. “Sen beni nasıl yiycen, ben bi sıhışta taşın suyunu çıharırım” diyo. Elinde bi parça peyniri varmış. Sıhıyo peynirin suyunu çıharıyo. Galanını da aazına atıyo, yiyo. Öyle yapınca dev bundan gorhuyo. “Gel, ben sırtına biniyim de götür” diyo. Orda da guş yumurtaları varmış. Dev görmeden guş yumurtalarını alıyo, cebine goyuyo. Ondan soona gidiyo gidiyoo, deve diyo ki: “Garnın

acıhtı mı?” diyo. “Acıhtı” diyo. “Öyleyse sen git, şoordan bi tane goyun dut yi. Ben de cebimde bi daş varıdı onu yiyim” diyo. Guş yumurtasını alıyo, aazına sohuyo. Onu yiyo gibi yapıyo. Goyunun eti pişince de “Eti de pek mis gohtu. Bi parça da bana vir” diyo. Bi parça alıyo yiyo. Ondan soona, dev bunu götürüyo bi köye. Köyde de bi tane dağ camızı varımış. Bu dağ camızını kimse zabdetemezmiş. Devler bundan aciz olmuşlar. Diyo ki: “Ben bunu öldürürüm.” “Aaman Aamet gardaş! Sen nasıl öldürecen?” diyolar. “Benim adım Aamet Gardaş, bi vuruşta gırh cana gıyarım” diyo. “Pekâlâ” diyolar. “Yalnız siz bana dört tane çarşaf verin” diyo. Dört tane beyaz çarşaf veriyolar. Gidiyo, diyo: “Nerde?” “Şu gayanın başında.” Gayanın duluşuna sahlanıyo. Beyaz çarşafı doluyo doluyoo, gafası gövdesinden büyük görünüyo. Camız bunun kohusunu alıyo, tıhır tıhır gelince “Gafamı galdırıyım da bahıyım” diye gafasını galdırınca camız ürküyo. Depesi tahla gayadan aşşaa düşüyo. Gayadan aşşaa inince hemen varıyo bu, camızın boynunu kesıyo. “Aaman” diyolar, “Aamet gardeş camızı öldürdü, kesti. Gelin götürün” diyolar. Gayri gırh gağrı getiriyolar, bu camızı üstüne yüklüyolaaar. Camızın hemi etini yiyolar hemi de şenlik yapıyolar. “Aaman Aamet gardaş! Sen bizi bundan gurtardın” diyi buna bi heybe dolusu altın veriyolar. Altını alınca, devler diyolar ki: “Biz bunu napalım? Öldürelim, altını da alalım. Değelse bu bizim başımıza iş açar” diyolar. Topal deve diyolar ki: “Sen bunun hizmetçisi ol.” O da “Olur” diyo. Bi de ırmah geçiceklermiş. Aamet, topal deve diyo ki: “Benim ayahlarım ıslanmasın, gel bahıyım senin omzuna binecem” diyo. Omuzuna biniyo gidiyo. Tam ırmaan orta tarafına varınca, dev Aamet’i ırmaan ortasına atmah istıyo. Devın ensesine bi tane çuvaldız batırıyo. Dev “Amaan aman!” diyince. “O ne, sinek mi ıstırdı” diyo. “Yoh, sinek ısırmadı” diyo. Irmaa geçip evlerine varıyolar. “Aaman, misafir odasına yatırmayalım! Tandır damına yatıralım. Üstünden değirmen daşı atalım” diyolar. Bu da dinlerimiş. “Hıımm!” diyo. Gidiyo tandırın küllesine giriyo, sahlanıyo. O zamana gadar dev geliyo. “Aamet gardeş, Aamet gardeş” diye seslenıyo. Bu da “Hııı! Ben uyuyom beni niye irahatsız ediyonuz” diyo. “Aaman, uyuyo!” diyolar. Tandırın damının üstünü açıyolar. Devler gocaa gum değirmeninin daşını getirip, atıyollar. Atınca bu külleden çıhıyo, geri yataan gıyısına giriyo. Sabahleyin gelseler bahsalar ki “Yaa, benim üstüme fareler daş attı. Uyuyamadım. Gidin şunu galdırın” diyo. “Bah anaa! Bunlan da ölmemiş bu” diyolar. “Ne yapalım, ne yapalım? Aamet gardaş” diyollar. “Bi kese altın da biz virelim, sen en iyisi git şu memleketini ziyaret et. Çoluğuna çocuğuna git” diyolar. “Pekâlâ” diyo. Çağırıyo, devın sırtına biniyo. İki kese altını da alıyo evine geliyo. Diyo ki deve: “Sen şurda bi dur da, ben bi işeyim geliyim” diyo. “Pekâlâ” diyo. Eve varıyo, yavaşça diyo ki gadına: “Ben bi devlen gelicem buraya. Gelince şu ortadaki diree dırmanırım. Dev sana aaman napıyo

bu dirse, orda bi dev demiri var onu alacah da seni baalıycach di” diyo, soona da devin yanına gidiyo. Devi de arhasına alıp eve geliyo. Hemen “Ocağı yahtın mıı? diyo gadına. “Aaman bey, yahtım” diyo. “Otur, otur” diyo deve. Dev oturuyo. Hemen bu dırmanıyo, orta diree çılmaya. “Aaman Aamet gardeş! Ne yapıyon?” diyo dev. Kadın hemen haberli ya “Arha tarafta bi dev demiri var da, seni ona bağılycach, gaç gardaşım sen, gaç” diyo. “Ben bunu dutuyum da, sen gaç” diyo. Hemen dev ordan gaçıyo. Bi daha o semtlere uğramıyo. Bunlar da o paralarla zengin oluyolar. Yiyolar, içiyolar muratlarına geçiyolar. Aamet gardaş da gurtuluyo avradının elinden, dilinden.

III.7. HASANDIR HASAN

Kaynak Kişi: Zeliha YAŞAR

Bir köyde bir adam varmış evde karısıyla uğraşmış ve karısına demiş ki: “Kılıcımı ver, ben çörek toplamaya gidiyorum” deyip evi terk eder. Dışarıda kar yağıyormuş. Uzun yaylalara gidip bir ağanın otağına gidip uzanır. Ağanın yanında çalışanlar bu adamı görüp “Bu kim? Kimse bu otağa gelip konaklayamaz” derler. Hasan’ın kılıcının üstündeki yazıyı okuyunca şaşırırlar. Kılıcın üstünde şu söz yazar: “Hasandır Hasan, kırk altısını birden kesen” yazar. Ağanın adamları Hasan’ı öldürmek için plan kurmaya başlarlar. “Bu adamı ne yapalım?” derken, içlerinden biri “Bunu, ambara atalım” der. Hasan’ı ambara atarlar ve üstüne uyurken su dökerler. Sabah olup uyanınca “Hasan, bugün iyi uyudun mu?” derler. Hasan da “Bugün pirelerden uyuyamadım” der. Ağanın adamları ikinci planı uygulamaya başlarlar. Denize atmaya karar verirler. Ağanın adamları ata binip gezmek isterler. Hasan’a da uyuz bir at verirler, “Denize doğru gidelim” derler. Denize gidecekleri yer uzak olunca Hasan’ın idrarı gelir. Atın üstüne idrarını yapar. At da uyuz olduğu için yaraları kaşınır. At ağanın adamlarını geçer ve ağanın adamlarının hepsi denize dökülür. Hasan böylece ağanın adamlarından kurtulur. Hasan, uyuz atın üstünden inip başka bir köye gider ve o köydeki bir kümese girer. Sabah olunca köylü tavuklarını yaymak için kümesin kapısını açar ve Hasan’ı görür şaşırır. “Sen kimsin, burda ne işin var?” diye sorar. Hasan da başından geçen olayları anlatır. Köylü Hasan’ın karnını doyurur ve kümeden bir tavuk verip Hasan’ı yolcu eder. Hasan o köyden uzaklaşır bir başka köye gider. Orda da kapısı açık bir ahır görür ve içeri girer. Ahırdaki o köylünün keçisi ahıra girmeden ölür. Ahırın sahibi Hasan’a “Keçimi sen öldürdün, keçimi öde” der. Hasan, “Benim param yok” der ama diğer köyde aldığı tavuğu verir. Ahırın sahibi, “Al bu ölü keçiyi, götür” der. Hasan keçiyi sırtına alıp başka bir köye doğru yol alır. O köyde bir eve gider ve köylünün kapısını çalar. Bir köylü kapıyı

açar. “Buyrun ne istediniz?” der. Hasan da, “Uzun yoldan geliyorum, sizin burda sabahlayıp uyuyabilir miyim?” der. Akşam yemeğini yedikten sonra Hasan’ın yatağını dışardaki ahıra yaparlar. Hasan orda sabahlar. Hasanın diğer köyden aldığı keçiyi hırsız alıp gider. Hasan keçiyi göremeyince ev sahiplerinden keçiyi sorar. Ev sahipleri keçiden haberlerinin olmadıklarını söylerler. Hasan’ın kılıcının üstündeki yazıyı okurlar, “Senin keçinin yerine bir inek verelim” derler. Hasan ineği alır yola koyulur. Uzun yol gittikten sonra başka bir köye uğrar. Orda bir muhtarın evinde kalır. Hasan yanındaki ineği ahıra bağlar ve muhtarın evinde sabahlar. O köyde de talihsizlik yine Hasan’ı bulur. Aldığı ineği de hırsızlar götürür. Hasan sabah ahıra girer ineğini bulamaz. Ahırda muhtarın yanına gider ve “Muhtar, benim ineğim nerde?” der. Muhtar da “Benim haberim yok, akşam yatarken yem verdim duruyordu” der. Hasani “Ben ineğimi isterim” diye muhtara kılıcını çeker. Kılıcdaki yazıyı okuyunca muhtar, “Tamam, dur kılıcını vurma” der. “Sana kızımı vereyim, öldürme beni” der. Hasan bir gün düşünmek için müsaade ister. Ertesi gün, “Kızımı getir de bir göreyim” der. Hasan güzel kızı görünce âşık olur ve ertesi hafta düğünleri olup evlenirler. Hasan da muhtarın eniştesi olup o köye yerleşir. Mutlu mesut yaşamını sürdürür.

III.8. KELOĞLAN İLE ARAP

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varımış bir yohmuş. Tım dimesi hiiç yohmuş. Bazıları masal anlatırmış bazıları usluuu uslu, efendice dinlerimiş. Bir Keloğlan varımış. Anasına “Ana bayram geldi, herkes harçlıh veriyo, sen bana vermiyon. Ana bayram haçlıh veriyolar sen bana vermiyon” dirmiş. Bi de köyde panayır kurulmuş. Keloğlan: “Anam anam” diyo, “bana da ver para” diyo. Dutuyo anası on para veriyo. On para verince gidiyo, bi avuç leblebi alıyo. Yiye yiye gidiyo, bi gyunun başına geliyo. Bi de orda yirken leblebisinin bi tansei düşüyo. Ondan soona başlıyo baarmaya “Bi leblebiim, bi leblebim. İlle de gırılı leblebim”. Öyle diyincek, bi Arap çılıyo kuyudan “Ne aalıyon?” diyo. “Ne aalıcam, ben leblebimi istiyom” diyo. “Biz sana onu nasıl virelim, ağaların, beylerin sofrasına meze oldu o” diyo. “Ben sana bi sofraya veriyim. Sen gurul sofram gurul deyince yemekler gurulur, toplan sofram toplan deyince yemekler toplanır” diyo. “Pekâlâ” diyo. Sofrayı alıyo eve varıyo. “Anaa, ana! Ben ne getirdim bah!” diyo. “Gurul sofram guruuul!” deyince envayi çeşit yemek guruluyo. Anayla oolan yiyolar içiyolar. Diyo ki: “Anaaa, yimek yimeyen çoh gomşularımız var. Gel, bi de onlara ziyafet verelim” diyo. “Pekâlâ

oolum, amma elimizden alırlar. Biz gine aç galırh” diyo. “Ana ossun” diyo. Ondan soona bir iki ziyafet veriyollar. Sofra gayboluyo. Çalıyollar sofrayı. Sofrayı çalınacak, varıyo gyunun başına. “Leblebiiim, bi leblebim. Gırh ta leblebim, ben leblebimi isterim” diyo baarıyo. Ondan soona yine geliyo Arap. “Ne aalıyon Keloolan burda, gene niye geldin” diyo. “Sorma” diyo, “verdiin sofrayı çaldılar” diyo. “Vay Keloolan, etme” diyo. Ben sana bi değirmen veriyim, saa çevirdiin zaman altın ahar, sola çevirdiğin zaman gümüş ahar” diyo. “Peki” diyo. Ondan soona değirmeni eve getiriyo. Anasına “Aman anaa, ben bu sefer çoh para gazandım” diyo. Saa çeviriyo altın ahiyo, sola çeviriyo gümüş ahiyoo. Ondan soona gonuya gomşuya altın gümüş ikram ediyo. O değirmeni de çaldırıyollar. Bu oolan yine varıyo, yine aalıyo gyunun başında. “Bi leblebiiim, bi leblebim. İlledede de gırh leblebim. Ben leblebimi isterim” diyo. Arap çııyo, “Eee Keloolan, sen de çoh oldun ama!” diyo. “Napıyım, değirmenimi de çaldılar” diyo. “Pekâlâ, ben sana bi tohmah vereyim, sen de gomşularını çaar. Vur tohmaam vur di. Öyle deyince sofranı da alırsın, değirmenini de” diyo. Tohmaa alıyo, eve gidiyo. “Aman gomşular çoh güzel şeyler aldım, bir çuval çerez aldım, gelin de yiyelim” diyo. Gomşular geliyollar. Bi çuval çerezi getiriyo, ortaya döküyo. Tohmaa da yanına goyuyo. Sofrayla değirmeni çalan gomşular “Her gün çerez çepen yirsek biz daha iyi oluruh” diyolar. Keloolan da diyo ki “Gomşular, benim soframla değirmenimi çaldınız. Hanginiz çaldıysa dooruyu söylesin, virsin” diyo. Diyolar ki: “Çaldıh ne olcah? Sana mı virceek” diyolar. Öyle deyince, “Gah tohmaam yerinden, vur şunların gafasına, beline. Vur tohmaam vur!” diyo. Tohmah gahiyo, bunları bi dövüyo, bi dövüyo. “Aaaman Keoolan! Tek sofranı da verelim, değirmenini de verelim. Şu tohmaana dur di” diyolar. “Dur tohmaam dur!” diyo, tohmah duruyo. Ondan soona, “Getirin bahıyım sofrayı, getirin bahıyım değirmeni! Getirmezsensiz tohmaana evinizi yıhtırırım valla” diyo. Getiriyolar veriyolar. Keloolan, tohmaa da alıyo, sofrayı da alıyo, değirmeni de. Götürüyo guyuya diyo ki: “En güzeli emeklen gazanmakmış. Bunları tohmaana aldım düşman gazandım. Siz bana bi iş verin, ben kendi paramı, emeğimi yiyim” diyo. “Hah, şimdi sen dooruyu buldun Keloolan” diyo Arap. “Al sana bi kese altın. Bu bi kese altınla sen git bi öküz al. Tarlanı sür, kendi ekmeeni çıhart. Hadi Keloolan, güle güle” diyolar. Keloolan da geliyo anasına olan biteni anlatıyo. Yiyolaaar, içiyolaaar, murada geçiyolar. Bunlar ermiş muradına, biz çıhalım kerevetine.

III.9. DİL RUBA İLE YUSUF

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varmış bir yohmuş. Evel zaman içinde, galbur saman içinde. Deve dellal iken pire berber iken ben dedemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken. Dedem düştü beşikten ebem düştü eşikten. Anam gaptı maşayı, babam gaptı köşeyi. Dolandılar döört bir köşeyi. Zamanın birinde, bir padişah varmış. Şehirlerden de İstanbul şehriymiş. Bu padişah hiç çocuğu olmazmış. Padişah çok üzülürmüş, tekbil gezermiş. Tekbil gezerken bir dervişe rast gelmiş. Demiş ki: “Padişahım neden böyle üzgünsün?” Padişah, “Sen benim padişah olduğumu nerden biliyorsun?” demiş. “Eh, kulunuza malum oldu” demiş. “Öyleyse benim derdimi de bil” demiş. “Senin derdini bilmez olur muyum? Senin çocuğun yoh. Allah-ı Teala sana bi çocuk verecek amma bir şartla: Gızın olursa bugünden yarına yiyecek ekmeği olmayan bi fakirin ooluna vericeen. Oolun olursa bugünden yarına yiyecek ekmeği olmayan bi fakirin gızını alıcaan” demiş. “Pekâlâ” demiş. Gel zaman git zaman padişahın gızı dünyaya gelmiş. Padişah, verdiği sözü unutmuş. Prenses büyümüş, hanım olmuştur, deliganlı gız olmuş. Padişahın rüyasına derviş gelmiş. “Eey padişah, padişah! Sen işlerini de verdiin söz gibi yapıyosan hiç yapma daha iyi” demiş. Padişah hemen uyanmış. “Hanım, hanım” demiş, “gah! Böyle böyle, gızını giydir guşat, ben onu seyahata gönderecem. “Aman bey itme! Sultanım yalnız gidemez bir yere, bir yer görmedi” diyo. “Yoh, olmaz” diyo. Hanımına da olanları söylemiyo. Hemen adamlar gönderiyo İstanbul’un dört bi tarafına. Adamlar gönderince, bi tane gapısına keçe dutmuş, keçeden başka bi şeyi olmayan gadının gapısını çalmışlar. “Nene, nene” demişler. “Biz acız, bize verecek yiyecek bi şeyin var mı?” Yavrum demiş: “Benim torunum oğlah güder, guzu gider. Bize bi azzıh getirir. O azzınan yirik. Allaamıza şükrederik. Bugünden yarına heç bi şeyimiz olmaz” demiş. Öyle diyince “Sana bi misafir getirsek kabul eder misin?”. “Neden etmeyim, Tanrı misafirinın başımın üstünde yeri var. Buyrun” diyo. Bunlar “Bi kaç yere daha sorak da günah bizden gitsin” diye ordan gidiyolar. Bi ev diyo “Benim altı aylık, yiyeceem var”. Bi ev üç günlük”, bi ev beş günlük. Neyse onlar da “Haaa, en fakiri bu” diyolar. Getiriyolar prensesi, gapının önüne goyuyolar. Prenses de babası bir post vermiş, bir de mühür başlı yüssüünden vermiş. “Gızım başın dara girdiği zaman bunlan gel beni bul” demiş. “Peki” baba demiş gız. Prenses gapıyı çalıyo, içeriye giriyo. “Nenarı, nenarı beni misafir alın mı? diyo. “Ooo, buyur gızım. Başımın üstünde yerin var. Sen bizim hanemizi hoş gördükten sonra” diyo. Gız hemen bahıyo ki, evde heç bi şey yoh. Bi guru yer. Ocahta da tezzek yanarmış. Postunu çıhاریyo. Ocaan bi kenarına oturuyo. İçine

sinmiyo. Hemen bi altın çihariyo cebinden. Ordaki gelen adamlarından birine diyo ki “Gi, yatah, yorgan, minder, yastıh [*artıh her neyse*] bunlardan birer tane al gel” diyo. Onları getiriyolar. Sonra para veriyo. “Gah nenarı! Sen de git de, yiyecek bir şeyler getir” diyo, para veriyo. Gidiyo, yiyecekleri alıp geliyo. Amma parayı da yanlı, nohsan veriyollar. Gız diyo ki: “Sen şu yüzzüü götür. Bunun sahibi gönderdi beni de. Eğer ki parayı tamam vermezseniz yüzzüün sahibi gazaba gelir di” diyo. “Peki, yavrum” diyo. O yüzzüü alıyo götürüyo. “Şu yüzzüğün sahibi gönderdiydi o parayı. Parayı nohsan vermişsiiz. Sizden hesap soracaamış” diyo. “Aman, nenarı!” diyollar. “Sen hiç merak etme” diye fazlasıyla veriyollar parayı. Parayı alıyo eve geliyo. Gız diyo ki: “Nenenarı nenarı ooluna söyle, oğlah guzu gütmeynen adam madam olunmaz” diyo. “Peki, yavrum ne yapsın?” diyo. “Ne yapacah, eline bi ip alsın, çıhsın sokaklarda baarsın. Ben hambalım, ben hambalım diyi” diyo. Öyle deyincek damın başına çihıyo. Oolu bunu görüyo. Yanına geliyo. “O ne ana, ne oldu?” diyo. “Böyle böyle Yusuf’um. Bize bi misafir geldi. Ooluna söyle oolah guzu gütmesin dedi” diyo. “Peki, ana ne olcah? Yaparım” diyo. Hemen çihıyo damın başına “Heeey, gonu gomşu, köylü duyun” diyo. “Oolanızı guzunuzu ben gütmüyom. Yarın ne yaparsanız yapın” diyo. “Aman Yusuf, etme guzum, yapma yavrum” dimişler. Gız ordan “Pekâlâ, yarın da gitsin de birgüne gitmesin. Herkes de yarın adamını bulsun” diyo. Ertesi gün oluyo. Yusuf sultanın verdiği parayla bi ip alıyo, dolaşıyo. “Ben hambalım, ben hambalım, ben hambalım” diyi üç gurus, neyse beş gurus gazanıyo eve getiriyo. “Nene” diyo, “misafirimize ver bunu” diyo. “Peki yavrum” diyo. “Al bunu, oolum Yusuf getirdi” diyo. Gız “Peki” diyo. Oolan bi hafta hamballıh ediyo. Bi hafta soona gız zabahleyin gahıyo “Nenarı, nenarı ooluna söyle, oğlah guzu gütmeynen hamballıh etmeynen adam madam olmaz” diyo. “Şu parayı alsın, gitsin, cıncıh boncuh alsın onu satsın. El beşe veriyosa bu üçe versin” diyo. “Peki” diyo. Oolan gidiyo bi hafta da cıncıh boncuh satıyo. Bi hafta soona “Nenarı, nenarı ooluna söyle, oğlah guzu gütmeynen, hamballıh etmeynen, cıncıh boncuh satmaynan adam madam olmaz. Filan çayıra bezirgancı gelir. Oraya gitsin, eline bi güğümle bi tas alsın, su satsın” diyo. Yusuf da pek yahışıklı pek ahıllı bi çocukmuş. Gidiyo bi hafta bezirgânlara su satıyo. Suyu satınca bezirganların çoh zengin bi beyi varımış. Onun da bi kızı varımış. “İlle” diyo, “ben seni Hindistan’a götürüyüm, orda seni ohuduyum, adam idiyim” diyo. “Ben misafirimize bi danışıyım, soona size söylerim” diyo. “Oolum misafir ne garışır?” diyollar. “Yoh, ben misafirimize sormayınca bi şey diyemem” diyo. Eve geliyo, “Ana” diyo, “Hint bezirgân beyi bana seni Hind’e götürüyüm, orda ohuduyum, orda adam idiyim dedi” diyo. “Bi misafirimize sor bahıyım gidiyim mi?” diyo. O zamana gadar gız “Nene, duydum” diyo. “Gitsin amma senesi doldu muydu geri

dönsün gelsin. Sakın orda galmasın” diyo. “Oğlah guzu gütmeynen, hamballıh etmeynen, cıncıh boncuh satmaynan, su satmaynan adam madam olmaz. Gitsin de bi de Hindistan’ı gezsın görsün. Kimseye saygısızlıh etmesin öörenebildii gadar öörensın. Mutlaka gelsın” diyo. Oolan “Peki” diyo gidiyo.

Yolda guruh bi çöl varımış. Orda da bi tek guyu varmış. Guyuya inen çılmazımış. Bezirganlar, “Ne yapalım, kimi indirelim?” dimişler. Kimse çıhmıyo. “Dur, şu Yusuf garip, kimsesi yoh, şunu indirelim” diyollar. Hemen Yusuf’un beline ipi baalyollar, indiriyollar guyuya. Onlar da bi taraftan şahır şahır su çekiyollar. Yusuf guyuya inincek, bi kapı açılıyo guyuda. Orda yiğit, dev gibi bi adam çıhıyo. “Gel oolum buraya” diyo Yusuf’a. Bunu bi odaya götürüyo. Odanın dört köşesinin bir tarafına Gürcü güzeli otutturmuş, bir tarafına Arap güzeli. Bir köşesine keklik goymuş, bir köşesine şahin goymuş. “Oolum” diyo, “bunun hangisi güzel?” diyo. “Göğnüün sevdii güzel emmi, ben ne bilirim? Ben Gürcü güzel desem, sen Arabı seviyosan yalan söylemiş olurum. Sen Arab’ı değel de Gürcü güzelini seviyosan, Arap güzel desem gene yalan söylemiş olurum. Göğnüün sevdii güzel” diyo. “Pekii, keklik mi güzel şahin mi?” diyo. Gene “Sen hangisini seviyosan o güzel” diyo. “Allah Allah” diyo adam buna. “Hadi deliganlı” diyo, “sen gazandın. Gel” diyo “bah bahçeye. Ben dohsan dohuz kelle kestım. Yüz kelle kesip tövbe edecektım. Şımdiden soona tüm tövbeler tövbesi olsun. Yalınız sana beş tane nar veriyom. Sakın bunu evine varmayınca kesme!” diyo. “Pekâlâ” diyo. Bi de “İpi atın, guyudan çekin” diyince herkes şaşırıyollar. Bunu çıharıyollar guyudan. “Ben diyo bu narları misafirimize vermeden gitmem”. “Oolum, yavruum, etmee, gitme!” “Yoooh, misafirimize vermeden gitmem!”.“Pekâlâ” diyo, bezirgân beyi. Ordan bi deliganlı buluyo. “Al diyo, bunu misafirine götür. Ordan da bi imzalı kaat al, getir buna. Bize yetiş yolda. Söz seni geri gönderirim” diyo. Oolan da narı alıyo eve getiriyo. Gız “Narın bitanesi keselim de yiyelim nenarı” diyo. Kadın narın ne olduunu bilmiyo. Kesse, bahsa kii, içinden bütün elmas mercan dökülüyo. Dökülünce hemen topluyo, “Bunu soona yiyelim nene” diyo, alıyo rafa goyuyo. Eline bi altın tabah alıyo, içine bir pıçah bir de öbür narı goyuyo. Diyo ki: “Nene nene, padişah hastaymış, git onu bi ziyaret et gel” diyo. “Beni misafirimiz yolladı dersin seni saraydan içeri sohallar. Şu yüzzüü de al eline” diyo. Yüzzüü da barmaana dahıyo. Varıyo diyo ki: “Padişah efendi hastaymış da ben onu yohlamaya geldim” diyo. “Git nene işine” diyollar. “Beni şu yüzzüün sahibi gönderdi, misafirimiz gönderdi” diyo. “Buyur buyur” diyollar. Çıhıyo padişaan huzuruna. Bi tek narla. Padişah narı görünce “Allah Allaa! Bi tek nar için mi gelmiş? Benim gızım deli mi de bunu salmış?” diyo. Neyse, nene

çihp geliyo eve. Gelinek, gız nardan çihan elmaslarlan mercanlarlan padişahın sarayından güzel bir saray yaptıriyo. Bu arada adam orda Yusuf'u ohutmuuş, efendi itmiş, bütün incelikleri, efendilikleri ööretmiş. Amacı Yusuf'u gızına almahmış. "Yoooh" diyo, "misafirimin rızası olmadıhta soona töbe ben evlenmem, burda da galmam" diyo. "Pekala" diyolar. Senesi dolunca bezirgânlar Yusuf'u geri getiriyo. Yusuf, eve Yusuf Bey olarak dönüyo. Eve geliyo, gulübeye bahıyo ki kimse yoh gulübede. O zamanaça gız, "Nenarı, nenarı, bugünlerde oolun gelir. Sen git de o eski evin avlusunda otur. Oolun gelincek buraya getir. Olur mu?" diyo. "Olur yavrum" diyo. Gidiyo evin bahçesinde oolan atının geminden dutmuş, aalarmış. "Demek ki nenem öldü. Misafirimiz gitti. Ben şimdi yalnız galdım" diyi. "Aman Yusuf'um, sen niye aalıyon?" diyo. "Aman anam! Sen öldün diye aalıyodum" diyo. "Yoh ölmedim. Pek iyiyim, pek ıraatım" diyo. "Misafirimiz gitti mi?" diyo. "Yooh, gitmedi". "İyi misin, rahat mısın?" "Pek rahatım, pek iyiyim Yusuf'um ya, bi tek zorluum var" diyo. "Neymiş o zorluun?" Her gün halayihlar beni gırh basamah merdivenden çihariyollar, gırh basamah merdivenden geri indiriyollar" diyo. Oolan incelikleri medeniyeti öörenmiş ya hoşuna gidiyo. "Peki ana" diyo.

Oolan varıyo eve. Eve gelincik gırh halayih "Bey geldi, bey geldi" diye diziliyolar. Bey içeri giriyo. Sabahleyin gahıyo gız, hemen banyolar hazırlıyo, çeşit çeşit elbiseler hazırlıyo. "Nenarı nenarı, gah oolunu uyandır! Oğlah guzu gütmeynen, hamballıh etmeynen, cıncıh boncuh satmaynan, su satmaynan, Hind'e gidip gelmeynen adam madam olmaz. Oolun azcılıh adamlılıh öörensın" diyo. "Ne yapsın yavrum?" diyo. "Bugün gitsin, filan lohantayı dutsun. Millete bütün bedava yimek yedirsın. Adın ne? Diyen de oldu muydu, Yusuf Bey disın. Hintliyim, Hint'den geldim disın" diyo. "Peki" diyo. Oolan gahıyo, yanında yaverleriyle gidiyo, lohantaları dutıyo. Soran oldu muydu da, "Bugün Yusuf Bey Hint'ten gelmiş, bugün bedava yemek daatıyo halha" diyolar. Ertesi gün oluyo, bu sefer de gız "Bugün" diyo, "gitsin filan gıraathaneleri dutsun. Bedava bi şeyler ısmarlasın" diyo. Ertesi gün "Hamamları dutsun, gene bedava olsun" diyo. Padişah gazaba geliyor. "Nasıl oluur, nasıl oluur! Ben padişahken bi Hintli Yusuf gelip de halha benim yerime bedava iş yapar. Bunu bi sınyım da onda soona kellesini vurdururum" diyo. Yusuf'a haber gönderiyo. "Beraber ava gidelim" diyo. Yusuf eve varıyo, "Ana" diyo, "padişah haber göndermiş. Beraber ava gidelim demiş. Ne idiyim, nasıl idiyim?" diyo. Anası geliyor, misafire böyle böyle "Padişah ava gidelim demiş" diyo. "Gitsin" diyo. "Amma ne önde gitsin ne arhada gitsin. Vezirinen padişahın arhasında gitsin" diyo. "Padişah önde gider, vezir hemen onun arhasında gider. Bu da onun arhasında gitsin

başgalarının arhasında gitmesin. Dönüşte de padişahım buyrun bi fugara gahvesi için desin” diyo. “Peki” diyo. Gidiyo ooluna söylüyo. Oolan ava gidiyo. Bi de orda av ederken bi tazı davşanı yahalayacakmış “Ay ay!” diyo. “Ne oldu Yusuf Bey?” diyollar. “Üzöldüm de” diyo. “İyi bunda ziyan yoh” diyolar, gidiyollar. Dönüşte “Aman padişahım! Buyrun bi fugara gahvesi için” diyo. Padişah kabul ediyo, eve geliyollar. Hemen halayihlar goşuyollar, geliyollar, atlarını alıyollar. Padişahı sarayın en güzel odasına alıyollar. Padişah gahveler bişiyö, ikramlar ediliyo. Padişah diyo ki: “Ben bi padişahım, bu bi Hintli zengin. Bu düzen, saltanat benim sarayımda yoh. Nasıl olur da, benden üstün olur bu böyle? Herkes ona rağbet eder. Vurun boynunu” diyo. Oolan gahıyo geliyo diyo ki: “Nene, padişah benim boynumu vurduracakmış” diyo. Hemen gız geliyo diyo ki: “Padişahıma selam söyleyin. Bi insanı söyletirler mi vururlar yohsa söyletme de mi vururlar?” diyo. “Tabi söyletirler” diyo padişah. Hemen postunu omzuna alıyo, mühürlü daşlı yüzzüü de barmaana dahıyo. Ensesinde de bi tane beni varımış. “Padişahım diyo, şu gapından çiharken verdiğin postun. Şu da mühürlü daşlı yüzzüün. Yusuf Bey de bugünden yarına yiyecek ekme olmaya gapısı keçeli gadının oolu. Ben de senin gızınım. Sana layih bi damad yetiştiriyim diye çalıştım. Daha eli elime deemedi, yüzü yüzümü görmedi. Sen nasıl olur da gızını arayıp sormazsın? Nasıl olur da söyletmeden bi genci öldürürsün? Eğer babaysan cellat çaaracaana hoca çaar da nikaamızı gıysın” diyo. Öyle deyince padişah çoh üzölüyor, çoh üzölüyor. Gızına gavuştuuna da seviniyo. “Çaarın hocaları, gurulsun düünler” diyo. Gırh gün, gırh gece düğün çalınıyo. Padişah Yusuf’u vezir yapıyo. Yiyolar, içiyolar muratlarına geçiyolar. Amma o nenarının da gözü daha o keçe halı da galiyo.

III.10. KELOĞLAN

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varımış bi yohmuş, tım dimesi hiç yohmuş. Dinleyenleri pek çohmuş. Eski zamanın birindee, bi Keloolan varımış. Bu Keloolan çoh tembelmiş. Anası da “Bi tek oolum” diye çoh severmiş. “Keoolum, keleş oolum, sen neden bu gadar tembelsin?” dermiş. “Amaaan ana” dermiş. “Keoolum, keleş oolum, sen niye heç çalışmıyon?” “Amaan ana” dermiş. “Oolum” demiş. “Git de, hiç olmazsa bir okka tuzunan bir okka kil al da gel, çamaşır yıhiycam” demiş. Çihmiş, gitmiş. Sarayın önünde saa sola baha baha geçiyomuş. Padişah da yüzzüünü düşürmüş. Bi de bahsa ki bi tane gaz, padişahın yüzzüünü yutuyo. Bunu da Keloolan görüyo. Padişah her tarafa “Yüzzüümü bulana şöyle mükâfat var, böyle mükâfat var” diyo adamlar salıyo. Keloolan geliyo, “Ben bulurum yüzzüü” diyo.

“Nasıl bulacan sen Keloolan?” diyollar. “Bana” diyo, “padişah şu gırh gazı versin. Gırh gün de müsaade versin. Ben yiyim içiyim bu gazları, gırh birinci günü yüzzüğü eline vermezsem o zaman ne yaparsa yapsın bana” diyo. Gazları Keloğlan’a veriyollar. Keloğlan’da her gün birini ikisini kesiyö, sonunda birinin gursaandan yüzzüg çihiyö. Hemen onu aliyö goynuna goyuyö. Diyo ki: “Vazgeçtim ben anamı görmek istiyöm. Bana üç gün müsaade edin. Ben gidiyim geliyim de onda soona bulurum” diyo. “Pekâlâ” diyolar. Gidiyo bi okka duzunan bi okka kil alıp eve geliyo. “Ana” diyo. “Böyle böyle oldu. Sen ne diyön, ne istiyön?” diyo. “Git oolum, padişaan yüzzüünü ver. Madem ne istersen veririm dimiş. Beş on guruş para versin de unumuzu bulgurumuz alalım yavrum” diyo. “Aman anaaa, boşver!” diyo. “Oolum olmaz” diyo. “Yoh ana, olur” diyo. Geliyo, diyo ki padişaa: “Ben yüzzüü bulacam amma padişah bana gızını verirse” diyo. “Keloolan sen delirmişsin” diyolar. “Yoh” diyo. “Verirse bulucaam, yohsa bulmam” diyo. Padişah “Ben ona gızımı veririm amma bi şartla” diyo. “O yüzzüü bana versin. Bi de ben onu imtian edeyim, o imtiandan geçincek veririm gızı” diyo. “Pekâlâ” diyo Keloolan. *[Ama ööyle, padişaa gözetliyömuş ne yapacah ne edecek diye]* Padişah eline bi çekirge aliyö. Diyo ki: “Sen bu gadar ahıllısın da, niye hiç iş dutmuyön?” diyo. “İşveren yok ki” diyo. “Pekâlâ, sen niye başga bi şey dilemedin de benim gızımı diledin? diyo. “Eee, o da öyle” diyo. “Gızımı sana viririm ama sen şu avcumdaanı bil” diyo, elini galdırıyo. Diyo ki “Çekirge bir hoplan, iki hoplan, üçüncüsünde padişaan avcuna düşen” diyo. “Hangi avcumda?” diyo. Öyle deyincek, “Saa avcunda” diyo. “Keloolan bildin, verdim sana gızı” diyo. Keloolan gızı aliyö, gırh gün gırh gece düün ediyolar. Keloolan gızı alsa da padişaan içine sinmiyo. Padişah “Aceba nasıl itsem de Keoolan’ı öldürsem?” diyo. Bi de vezir diyo ki: “Padişaa ondan kolay ne var. Ben onu öldürürüm. Hadi gel sarayın malını, malzemesini almaya gidelim derim onu götürürüm. O da bi hata yapar ben onu öldürürüm” diyo. “Pekâlâ” diyo padişah. Keloolan da dinlerimiş gapıda. Diyo ki: “Keloolan” diyo, “sana gızımı verdim vermeye de heç olmazsa git şu vezirinen sarayın ihtiyaçları, var onları alın da gelin” diyo. “Peki padişahım” diyo gidiyo. Yarı yere varınca “Anam” diyo, “bu senin atta bi hastalılı mı var? Yüzünde de bi şeyler var, bi şeyler oluyö sana” diyo. Adam “Nasıl oldu, ne oldu?” derken bu eeliyo yerden bi avuç garıncayı aliyö, adamın sırtına goyuyö. Adam başlıyo gaşınmaya. “Aman” diyo “göle goş, göle. Bit mi geldi, pire mi geldi, garınca mı geldi? Suya girince gaşıntın gider” diyo. Göl de batahlılımış, Keloolan da bunu biliyömuş. Vezir girince batıyoo, booluyö. Vezirin paralarını, atını aliyö, dönüyö geliyo. “O ne Keloolan, vezir hani?” diyo padişah. “Valla padişaa. Yolda giderkene bana bi gızdı bi baardı bi çardı, ben senlen gideceeme, gider gendimi göle atarım dedi gitti

gendini göle attı” diyo. “Nasıl olur Keloolan?” diyo. İkinci vezirini çaarıyo. “Bunu nasıl idersen öldür” diyo. Şimdi ben cellat çaarsam, gafasını vurdursam gızım üzülür” diyo. Bunlar vezirne gene yola gidiyollar. Yolda gidekene Keoolan “Ben pek susaştım. Ne olur şu guyudan bi su içelim” diyo. “İyi, çek suyu iç diyo” vezir. “Ben bilemem, padişaan damadıym. Sen çek de ben içiyim” diyo. Vezir guyudan su çekerken, hemen ayahlarından dutuyo atıveriyo veziri guyuya. Geri dönüyo saraya geliyo. Padişah “O ney Keloolan noldu?” diyo. “Nolacaa var mı padişaaam? Sen beni bi adamlan göndermiyon gidiyon vezirleri vüzeraları gönderiyon. Gittik, susadım dedi. Ben de ben su çekemem benim gücüm yetmez dedim. Sana minnet edeceeme gendimi guyuya atarım dedi. Guyuya attı” diyo. Padişah diyo ki: “Haaa, Keloolan! Senden gurtuluş yoh. Senin derdin ne?” diyo. “Beni vezir yap padişaaam. Senin gızına da o yahışır” diyo. Padişah bakıyo ki Keloolan çoh ahıllı, çoh becerikli. “Pekâlâ, sen gazandın Keloolan” diyo. Bunu vezir yapıyo. Keloolan “Anam ama orda yalnız” diyo. “Anan da gelsin” diyo. Anasını da getiriyo. Bunu giydirip guşatıyo, yuyup yıhatıyo, vezir tacını da tahtırıp tahta oturtuyo. Yidik içtik, muradına geçtik. Erenler eriyo muradına, eremeyenler oturuyo kerevetine. Bu masal da burda sona eriyoo.

III.11. KELOĞLAN İLE KÖSE

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varmış bir yohmuş. Evel zaman içinde, galbur saman içinde. Deve dellal iken pire berber iken ben dedemin beşiğini tıngıır mıngır sallar iken dedem düştü beşikteen ebem düştü eşikten. Anam gaptı maşayı, babam gaptı köşeyi. Dolandılar döört bir köşeyi. Anam babamı dövdü babam anama sövdü. Bende dedim ki başımı alayım diyaar diyaar gezeyim dedim. Gittiim gittiim. Az gittim, uz gittim dere tepe düz gittim. Bi de arhamı döndüm bahtıydım ki bi arpa boyu yol gitmişim. Giderken, bi de garşıda bi köy görünüyo. Köye varıyım da bi garnımı bari doyuruyum dedim. Vardım orda küçük bi kulübe var. Orda da bi çifçi dayı, çifçi dayının da bi de Kel oolu var. Çifçi dayı hastalanmış yatıyo. Ooluna da nasihat ediyo. “Aaman kel oolum, keleş oolum sen sen ol, dolaş dilen de tek köseye çirah olma” diyo. Oolan babası ne dediyse “Peki baba, peki baba, peki baba” diyo, oolanın babası ölüyoo. “Haaa! Demek ki köse kötü bi insan ben gidiyim buna çirah oluyum. Buna dünyanın kaç bucah olduğunu gösteriyim” diyo. Varıyo diyo ki: “Köse emmi ben sana çirah olmaya geldim. Açım, sususuzum bi de garip anam var. Onun için bana iş ver yanında” diyo. “Olur Keloolan” diyo, işe başlıyo. Bu Keloolan sabahleyin

öküzleri alıyo, çifte çihacak. Hemen bi külek yourduna bir büküm ekmek veriyollar. “Bah Keloolan! Tazının yattı yer sürülecek. Bir büküm ekmeen bölünmiyecek, küleen yourdu bozulmuycak” diyo. “Haaa! Pekala köse emmi” diyo. Gidiyo bahıyo ki tazı, bi gayanın başında yatıyo. “Öküzleri sürüye sürüye öldüreecem” diyo. Vura vura öldürüyo. Tazıyı da vuruyo öldürüyo. Bi büküm ekmeklen bi külek yourdu da oturuyo yiyo. Mesefi çekiyo, geliyo. Geri çıhıp eve geliyo. “Keloolan ne oldu?” diyo. “Nolcah, sorma köse emmi. Tazı gitti bi gayanın başına. Sen de ille orayı sür dedin. Sürerken öküzlerin kimisi gayadan düşdü, kimisine daş çarptı öldü” diyo. “Aaah! Keloolan ah! Neyse bunu affettim” diyo. “Hadi yarın sana bi iş daha verecem” diyo. “Peki, köse emmi” diyo. “Oolum diyo, git şo tarlayı gendin üç günde belle. Ama bu sefer böyle yapma” diyo. Bi büküm ekmeklen bi külek yourdu gene veriyollar. Bu gidiyo tarlaya varıyo. O bi büküm ekmeklen bi külek yourdu bi güzel oturuyo, yiyo. Bi de bahıyo ki orda iki tane davşan. Davşanları dutuyo evine getiriyo. Birini anasına veriyo. “Ana” diyo. “Sen şu şu yemee yap. Ben yarın köse emmimi, patronumu yemee getirecem” diyo. “Pekala” diyo. Keloolan da dutuyo çifliğe varıyo. “O ne Keloolan? Yaptın nı, sürdürdün nü?” diyo. “Napıyım, uuraştım didindim, dar vahıt oldu. Ben de yoruldum, canım sıhıldı, ekme de yedim, yourdu da” diyo. “Olmaz doğmaz ol, Keloolan!” diyo. Neyse, Keloolan da dutuyo davşanın gulaana fisıl fisıl bir şeyler söylüyor. “Ne diyon Keloolan?” diyo. “Ne diyim Köse emmi. Senden çoh utandım. Git de anama söyle, ahşama şu şu yemee yapsın. Köse emmimi de yemee davet ediyim, beni affetsin dedim” diyo. “Pekâlâ” diyo. Keloolan davşanı bırakıyo. Ahşam eve varıyollar. Bahsa ki anası yemee yapmış. Hemen Keloolan’a “Bu davşanı bana sat” diyo. “Yooh! Patron, satamam. Nasıl satıyım sana? Ben bunlan anama haber salıyom. Bi garip anam var. Yaşlı, gelemez gidemez. Ben de senin yanında çalışıyom” diyo. “Yoh” diyo, “Keloolan ille bu davşanı bana sat” diyo. Onu ona satıyo. Köse diyo ki: “Sen çift sürerken ben senin başında duracaam” diyo. Bunlar tarlaya gidiyollar. Bi de Köse’nin arhadaşları tarlaya geliyo. Köse de davşanın gulaana “Git hanıma söyle, şu şu yemekleri aaşama yapsın, misafirimiz var” diyo. Davşanı bırakıyo, davşan gaçıyo. Aaşam olunca eve geliyollar. “Avrat sen niye yemek yapmadın? Davşan sana söylemedi mi?” diyo. “Ne davşanı herif, deli misin depek divane misin? Keloolan seni gandırmış yine” diyo. “Yooh! Nasıl olur?” diyi Keloolana soruyo. “Yoh Köse emmi! Valla, gendi gözünlen gördün” diyo. “Git, govdu seni! Ama senden bunun intikamını alırım. Evinize varıncak anana sorarım bunu” diyo. Keloolan eline bi gaval alıyo. “Ana, gulun kölen oluyum, gel benim sözümü dut bu seferlik” diyo. Anasının boazına bi tuluu baalıyo. İçine de bekmezi dolduruyo. “Ben” diyo, “seni Köse emminin yanında keserim. Sen ölü gibi yap. Gavalı da

çalınca gah” diyo. “Değelse Köse emmim beni öldürecek” diyo. “Pekâlâ, oolum” diyo. Anasının boobazına tuluu baalıyo, içine de bekmezi dolduruyo. Ondan soona diyo ki: “Hadi gidelim, anamdan soracaam” diyo. “Ana” diyo. “Sen niye senin gönderdiin davşan kaçtı da, gorhumdan bu davşanı dutup yahaladım dimedin. Köse emmiye garşı beni yalan çiharttın. Ben seni şimdi kesmez miyim?” diyo. Yatırıyo anasını kesiyö. Ganlar ahıyo. “Vaay! Anamı kestim görüyon nu köse emmi? Ben şimdi ne idiyim, nasıl idiyim?” diyo. Raftan alıyo gavalı anasının başucuna geliyo çalıyo gavalı. Bi ayah ucuna geliyor, çalıyo. Kadın başlıyo gımıldayı gımıldayı gahmaya. “Aman Keloolan, şu düdüü bana ver” diyo. “Yooh, Köse emmi! Senin elinden başka şey çıhar da. Ben mesuliyetin sahibi olmayım.” “Aman itme, gitme Keloolan!”. “Yooh! Veremem. Çoh isteyen oldu da kimseye vermedim” diyo. “Keloolan herkes sana naadar para veriyosa, iki gatını veriyim” diyo. “Hadi senin gül hatrın için elli altına veririm” diyo. “Aman Keloolan, bi düdük” diyo. “Yooh! Bunun mahareti büyük. Gördün sen” diyo. “Pekâlâ” diyo, elli altını veriyö, düdüü alıyo. Eve varıyo, canı sıhılınca avrada gızıyo. Avradı yatırıyo, kesiyö. Düdüü çalıyo çalıyo bi şey yoh, çalıyo çalıyo bi şey yoh. “Eyvaaah! Avrad öldü. Bu Keloolan beni yine gandırdı” diyo. Soluu Keloolan’ın yanında alıyo. Keloolan da hemen kösedden aldı altınları getiriyo gendi eşşeklerinin g...üne dolduruyo. Eşşek işiycee zaman pat pat altınlar dökülüyo. “O ne diyo Keloolan?” “Heç sorma Köse emmi. Eşşek her zaman deel de bazı böyle altın s...ıyo” diyo. “Aman Keloolan bu eşşee bana sat.” “Yooh, Köse emmi! Satamam” diyo. “Sat Keloolan.” “Satamam.” “Sat Keloolan.” “Satamam.” ”Pekâlâ” diyo. “Yüz altın ver de sana bu eşşee satıyım.” “Aman Keloolan! Elli altın dedin avraddan oldum. Bi de yüz altın veriyim de eşşekten de mi oluyum” diyo. “Sen bilin Köse emmi” diyo. “Fılan öteki köse, yüz elli altın verdi de ona vermedim. Amma sana çoh kadirlik ettim, onun için sana yüz altına veririm” diyo. “Pekâlâ” diyo, “yüz altına ver” diyo. Ondan soona eşşeen önüne arpayı dolduruyo, yidiriyo, yidiriyo, yidiriyo, suyu içiriyo. Eşşek şişiyö, galıyo arhada. Gapının arhasına gelmiş, nalları dikmiş. Köse bahıyo ki anahtar deliinden, bi şey parıldıyo ya o altın yığdı sanıyo. Gapıyı zorluyo zorluyo açıyo. Bi de bahıyo ki eşşek ölmüş. Altın maltın yoh. Eşşen garnını deşiyö. Ne altın vaar ne bi şey var. Keloolan o yüz elli altını aldı gibi anasının yanına varıyo. Onu da alıyo, goyup kaçıyo. Köse varsa ki kimse yoh! Köse diyo ki: “Eee Keloolan! Sen beni yendin. Bundan soona kelden uşah dutmam. Bu da bana ders olsun” diyo. Bunlar yiyolar içiyolar o altınları güzeel, güzel. Öbürü de kör pişmaan yerinde oturuyo. Onlar ermiş muradına, biz çihalım kerevetine.

III.12. KÖTÜ KIZ KARDEŞ İLE İYİ KIZ KARDEŞ

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varmış, bir yohmuş bunu diyenler pek çohmuş. Dinleyenleri pek yohmuş. Bu da böyle bi masal olmuş. Evel zaman içinde galbur zaman içinde cinler cirit oynarken eski hamam içinde. Zamanlardan bir zaman, köyün birinde biri fakir biri zengin iki kız gardeş yaşarmış. Zengin kız gardeş olduhça cimri, olduhça haset, fesat bi kimseymiş. Gız gardeşi de nahadar fakirse o hadar alçah gönüllü, temiz vicdanlı bi insanımış. Bu gız “Yavrularım, üşüdünüz” diyo. “Gidiyim de teyzenizden biraz odunla ekmek isteyim. Hasta olcahsınız” diyo. Varıyo ablasına, “Abla, benim çocuklarım aç, susuz, üşüyolar. Birazcık odunlan biraz ekmek ver” diyo. Hemen evdeki hizmetçiyi çağırıyo. “Hizmetçiii! Gel buraya” diyo. “Sofranın artıhlarıynan, şoordaa çöp sepetinin yanındaki çöpleri, odunları verin de götürüsün” diyo. Çöp govasının içindeki odunları dolduruyo, alıyo geliyo. Eve gelincek, çoh üzölmüüş, perişan bi hâlde gocasına anlatıyo. “Aman bey! Öyle üzöldüm, öyle utandım ki keşke yer yarılısaydı da yerin dibine girseydim. O hadar üzöldüm” diyo. Hemen pıt diye bi gapah açılıyo. Gapah açılınca ordan bi aşaa iniyo. Bahıyo ki bi kedi. “Mırnaav, mırnaav aşşaa in!” diyo. “Aman” diyo. Gara kediyi alıyo, seviyo, öpüyo “Ne hadar güzel bir kediymişsin sen böyle” diyo. Aşşaa iniyo. İncek iki üç tane sarı kediler varımış. Onlara da diyo: “Ah, maşallah! Ne hadar güzel, ne hadar tatlısınız ben hiç sizi görmemişim” diyo. Kediler de, “Mırnaav! İn aşşaa” diyolar. Kadın bu sefer tekir kedileri görüyo. “Yarabbiim! Bu hadar mı güzel olunur, siz ne hadar güzelmişsiniz” diyo. Bu tekir kedirler aralarında gonusuyolar: “Mırnav, mırnav diyolar.” Yani beye haber verelim, beye haber verelim diyolar. Beye haber veriyolar. Bey de “Gelsin” diyo. Diyolar: “İn aşşaaaya!” Hemen iniyo aşşaaaya, bahıyo ki bembeyaz bir kedi. Gadife yastıhların üstünde oturuyo. “Ayyy!” diyo, görünce bayılıyo. “Amaan, sen ne hadar güzel bi kedisin, ben hayatımda hiç böyle güzel bir kedi görmedim” diyo. Öyle deyincek kedi “Mırnaav! Gel peşimden” diyo. Bey yerinden gahıyo, bu kadın da peşinden gidiyo. Bu kadına büyükçe bi tahta çekmece veriyö. Yani sandıh veriyö. Sandıh verincek, “Bunu al” diyo. “Çıh yuharıya, gapını kitle, kimseye göstertmeden aç sandıı. Bunu güzel güzel harca” diyo. “Peki” diyo, alıyo yuharı çıhıyo. Ablası da, haset ablası, “Gidiyim de” diyo, “bizim gız nooldu? Bi bahayım, onlan alay edeyim. Biraz eeleniyim onla” diyo. Gelse bahsa ki gapının gıyından pırlantalar, zümrütler, elmaslar, ortalııa saçılmış. Hemen içeri giriyo. “Bunlar ne böyle? Nerden aldınız bunları? Söyleyin çabuh, söylemezseniz sizi gadiya şikâyet ederim” diyo. “Aman abla” diyo. “Senden gizlimiz sahlımız yoh ya! Böyle böyle oldu. Kimseye söyleme dediler.

Ben onun için sana gelip haber veremedim. Çekmeceyi de açtım, içinde ne var diye daha yeni bahıyorum” diyo. “Öyleyse” diyo, “çabuh beni de oraya indirin!” diyo. “Yoh öyle olmaz abla o” diyo. “Öyleyse bu evi bana verin” diyo. “Peki, sen otur. Biz yarın çıkarız” diyo. “Yoh! Emanet bi kaç günlüüne verin” diyo. “Aala” diyolar. Bunlar gomşuya gidiyolar. Gidincek gızın kötü ablası, “Ah! Yer yarılrsa, yerin altına inseydim de şu gıza minnet etmeseydim” diyo. Hemen gapı açılıyo, aşşaa iniyoo, siyah kediyi görüyo. “Aboooov! Pis gara kedi, git öte tarafa”. Onda soona kediler “Mırnaav! İn aşşaa” diyolar. Bu da iniyoo. Orda da sarı kedileri görüyo. “Bana dohunmayın pire yükleri, pis pis” diyo. “Mırnaav! İn aşşaaaya” diyolar. “Aman aman!” diyo. “Bana dohunmayın. Ne verceeseiz verin de ben gidiyim” diyo. “Beye götürelim” diyolar. Beye götürüyolar. Beyi görüyo. “Amaaan! Hepiniz mi kediydiniz? Bey dediiniz de bu muydu? Pis şeyler” diyo. “Mırnaav! Gel peşimden” diyo bey. Üstü güzel bi sandıh veriyo buna. “Hıh! Gız gardeşiminkinden benimki daha iyi. Herhalde daha da ağır, güzel” diyo. Alıyo, yuharıyo çıhıyo. Eve bahıyo kimse yoh. “Ben bunu alıyım da evimde bahıyım” diyo. Evine varıyo, gapıları kitliyo. Gapıları kitleyincek, sandı açsa bahsa ki içinden yılanlar, çıyanlar, akrepler çıhıyolar, odanın içine yayılıyolar. Gadını zehirleyip öldürüyolar. Adam geliyor, bahıyo ki gadın yerde yatıyo. Bi gaç tane yılan, çayan geziyo odanın içinde. “Amaan ne oldu?” diye diye bacanaanın yanına geliyo. “Bacanaah, baldız ablana noldu?” diyo. “Hele gel bacanaah” diyo, adamı içeri alıyo. “Yoooh! Benim garıma ne oldu?” Diyo ki: “Hizmetçilerden sor, gomşulardan sor, biz bilmiyoz” diyo. “Buraya geldi, bizim bodrumdan bi sandıh aldı gitti. Amma ne oldu, ne zaman geldi? Bilmiyoz” diyolar. “Pekâlâ” diyo. Adam gafayı bozuyo, hastaneye gidiyo. Gidincek gız “Ablama noldu? Gidiyim de bahıyım” diyo. Goşarah evine varıyo. Gocasına diyo ki: “Ah beey, beey! Ben o gadar üzgünüm ki aceba kedilerim beni gabul edeller mi? Ablama ne oldu? Ah” diyo. “Aah! Keşke yer yarılrsa da içine girsem” diyo. Bi de yer yarılıyo, aşşaa iniyoo hemen. Kedilerin birine sarılıyo öpüyo. Onu bırahiyo dieerine varıyo sarılıyo, öpüyo. “Mırnav, in aşşaa, mırnav in aşşaa, mırnav in aşşaa” diye diye bunu beyin yanına indiriyollar. Bi de kedilerin beyini görüncek, “Aaah Bey!” diyo. “Benim ablama ne oldu? Nasıl üzıldüm. Çoh perişanım” diyo. “Hiç perişan olma evladım” diyo. “Senin ablan kendinden başka hiçkimseyi sevmiyodu. Hayvanları sevmeyen insan, insanları da sevmez” diyo. “O sırf seni küçük düşürmek için geldiydi buraya cezasını buldu. Ben peri padişahıyım, bunlar da benim yaarenlerim, askerlerim” diyo. Bunlar yiyolar içiyolar, muratlarına geçiyolar. Zengin adam oluyolar. Çocuklarını da ohutuyolar, onlar da büyük adam oluyolar. Yedik içtik, muratlarına geçtik. Onlar ermiş muradına, biz oturalım kerevetine, dedigodusunu etmeye.

III.13. MAYMUN GELİN

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varmış bir yohmuş. Evel zaman içinde, galbur saman içinde. Deve dellal iken pire berber iken ben dedemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken dedem düştü beşikteen ebem düştü eşikten. Anam gaptı maşayı, babam gaptı köşeyi. Dolandılar döört bir köşeyi. Ben de onlardan gorhtum, az gittiim, uz gittiim, dere depe düz gittim. Altı ay bir güz gittim. Derelerden sel gibi, depelerden yel gibi gittiim, gittiim, gittim. Bi de arhamı döndüm bahtıydım, bi arpa boyu yol gitmişim. Bi arpa boyu yol gittiim yerde bi galabalıh gördüm. Bu galabalıh aman neymiş, ben de varıyım bahıyım dedim. Bir beyin üç oolu varmış, evlenecekmiş. “Aman” diyolar. “Güvercin uçuralım, güvercin uçuralım” diyolar. Büyük oolan güvercin uçuruyo bi vezirin kızının başına gonuyo. Ortanca oolan güvercin uçuruyo bi zenginın kızının başına gonuyo. Küçük oolana da veriyolar bi güvercin, o da gidiyo bi maymunun başına gonuyo. “Aman olmadı, olmadı!” diyolar. Gulaana da bi ses geliyor oolanın “Sen maymundan vazgeçme” diyi. Gine maymundan tarafı atıyo güvercini, güvercin geliyo maymunun başına gonuyo. “Aman olmadı bi daha haggını dene. Allaan haggi üçtür” diyolar. Bi daha atıyo, bi daha geliyor maymuna. “Eh! Bu benim gaderimmiş” diyo oolan. Annesi babası “Olmaz” diyolarsa da “Yoh” diyo. “Bu benim gaderim artıh” diyo. Neyse o maymunda çoh çoh zengin bi seyyahın gızıymış. Gız Yemen’de Hint’de gezerken sihir öğrenmiş. İstediii gıla gıremmiş. Bu da maymun gılıana girmiş, o galabalıa gelmiş. Oolan üzülyo ama üzülse de belli etmiyo. Annesi, babası, ablası buna “Vay! İşte sen de şöyle güzel bi gız almadın da gittin bi maymuna guş attın. “Bi de altın top at” diyollar. “Belkit bu altın top maymuna deel de orda bi zenginın gızına tesadüf eder”. “Yoh” diyo. “Benim gaderim neyse onu çekerim.” “Pekâlâ” diyollar, annesiynen babası.

Büyük oolana düün yapıyollar. En güccük oolan da bi gır atıyla bi de bu maymunla dertleşirmiş. “Vay! Bugüm abilerimin düünü olacah. Sen benim gaderimsin. Gaderime sen yazılmışsın, şikayetçi deelim ama annemle babamın yaptına da çoh üzülyom” demiş. Gız tabi bunu bildii için her bi şeyini pembe yapıyo. Pembe şapgası, ayaggabısı, pırlantası, elbisesi, arabasıyla düüne geliyo. “Aaman diyolar! Sen kimsin? Hoş geldin sefa geldin.” “Ben diyo bi zenginın gızıyım. Burdan geçiyodum. Düün olduunu gördüm, ben de geliyim, izleyim sizin düününüzü dedim” diyo. “Aman buyur, hoş geldin” diyolar. Yiyecekler, gahveler, çaylar ikram ediyolar. Bu gız ne yir ne içerse bi yudumunu goynuna döküyo. Gahve içiyosa bi yudumunu goynuna döküyo, çay içiyosa bi yudumunu goynuna döküyo. Pilav yiyo bi gaşşlıh goynuna atıyo, böörek yiyo bi dilimini goynuna atıyo, etten alıyo bi

tane goynuna atıyo. Herkes buna bahıyo. “Aaa! diyolar. Bu nedir?” Düünü olan gelinle ortanca gelin de buna bahıp kıs kıs gülüyolar. Bi de diyolar ki “Gahın bi de oynayın da görelim.” Bu da “Peki, sizin hatrınıza oynayım” diyo. İki gelin “Hah! Şimdi pilavlar, etler dökülecek” diyolar. Bu oynamaya gahıyo ki goynundaki pilavlar zümrüt olarak, etler elmas olarak, çorbalar pırlanta olarak tek tek dökülüyo. Dökülünce, herkes gapış gapış gapışıyo. O zamanaça oolanın anası, “Aaah, ah! N olurdu benim oolum da şöyle bi kız alsaydı. Gitti de pis bi maymuna attı güvercini” diyo. Neyse ertesi hafta oluyo, ortanca oolanın düünü oluyo. Ona da kız gine geliyo. Bu sefer de bütüün mavi takımlarını giyiyo. Arabası maviii, giydikleri mavi, takındıkları maviii. “Aman geldi diyolar! Gine geldi”. Alıyolar, baş köşeye oturtuyolar. Hemen iyi şeyler ikram ediyolar. Bu alıyoo, ne alırsa yarısını goynuna atıyo, yarısını yiyo. Öbür gelinler da bahıyollarmış. Düünü olan gelinlen, eltisi. Onlar da yapıyollar. Onlar da pilav atıyollar, et atıyollar amma yağlar falan bütün dışına çıhiyo onların. “Haydiyın, gahın da bi oynayın” diyollar. “Yoh!” diyo iki gelin. “Önce bu oynasın da soona biz oynalım” diyolar. “Pekâlâ” diyo kız, gahıyo gine oynuyo. Bütün elmaslar, mercanlar goynundan dökülüyo. Dökülünce, bu gelinler de gahıyolar ki oooo bütün yağlar, bulaşihlar, yemekler aşşaa dökülüyo. Başlıyolar bunlara gülmeye. Hemen oolan oraya geliyo. Gelinek annesi, “Şöyle bi kız almadın da ay oolum! Gittin de bi maymuna meyil verdin” diyo. “Olsun ana, o benim gaderim” diyo. “Pekâlâ oolum. Bi şey dimem” diyo amma oolan çoh üzülüyo. “İsminiz ne?” diyo. “Memnuune” diyo kız. “Senin adın ne?” “Benim adım da Ali” diyo. “Ben” diyo “sana eşlik edebilir miyim?” “Tabi, tabi edersin” diyo. “Yalnız, ben bi atımı alıyım da” diyo. Kız da oolana “Bi at da bana getir” diyo. Arabacıya da “Ben bunlan dönerim. Sen arabayı al git” diyo. Oolan, bi gır bi de ala iki tane at getiriyo. Getirince kız ata biniyoo. Oolan, “Ben senle gidiyom amma siz nerde oturuyosunuz” diyo. Kız, “Yeşil otaan, altın saçahlı köşkünde oturuyoz. Benim babam zengin bi seyyah” diyo. Eve varınca arabacı, “Aman bey! Kızın bi daamatnan geliyo. Pek yahışıklı” diyo. “Peki” diyolar. Bunlar bi hayli gittikten soona, yeşil otaa varıyollar ki altın saçahlı bi köşk. Her taraf pırıl pırıl parlıyomuş. Halayihlar, hizmetçiler garşılıyollar. “Aman bey! Buyur” diye ağırılıyollar. Diyo ki gıza: “Benim bi gaderim var, şimdi anlatamam amma benlen evlenir misin?” “Neden olmasın? Senin gaderin varsa, benim de sırrım var” diyo. Kız, “Sen anlat, soona da ben anlatayım” diyo. “Ben şimdi anlatamam. Getiriyim de, gör” diyo oolan. “Pekâlâ” diyo kız. Oolan geliyo, annesine babasına diyo ki “Aaman! Ben bi kız buldum. Çoh güzel! Burda düünde oynayan kız. Amma kızın bi şartı var. Bi hafta on gün soona gideceksiniz oraya” diyo. “Pekâlâ” diyolar. Oolan maymunun yanına gidiyo. “Gel” diyo. “Seni gezdiriyim gaderim” diyo.

Dert yanıyo maymuna, “Ben aşih oldum!” diyo. Soona “Ben bunu niye götürüyom? Şu aacın gölgesine bırakıyım” diyo. Bi aacın gölgesine bırakıyo gıza varıyo. “Gel! Ben sana göstereyim gaderimi” diyo. Gız, “Pekâlâ” diyo. Gidiyo bahıyo ki aacın altında bi şey yoh! Arıyollar, tarıyollar yoh. Gız, “Neydi, senin gaderin?” diyo. “Bi maymıdu” diyo. “Olabilir. Benim de bi sırrım vardı, ben de sana anlatayım ama hiçkimseye anlatmıycan” diyo. Yemin ettiriyo oolana. Yemin edincek, “O maymun bendim. Babamlan beraber Hint’de Yemen’de çoh gezdiim için oralarda bu sihri öörendim. Maymun gılına girdim. Senin o maymuna gösterdiin muhabbet için, ben senlen evlenmeye garar gıldım. Eger ki sen ona iyi davranmasaydın, senlen evlenmeyecektim” diyo. “Öyleyse, anneme babama haber salayım gelsinler” diyo oolan. “Gelsinler” diyo gız. Hemen annesine babasını alıyoo, gidiyo. Bi de bahsalar ki ooo, halayihlar, hizmetçiler bunları garşılıyollar. Altın tabahlarlan, gümüş gaşşihlarlan yemekler gonuyo ortaya. Anne baba hayran galyo. “Aaah, oolum ah! Şöyle bir gız almadın da, gittin de bi maymuna meyil verdin” diyo. “Olsun ana” diyo. “O da benim gaderim. Ben şikâyetçi deelim. Şimdi siz bu gızı isteyin” diyo. Gızı istiyollar Allah’ın emriyenen babasından. Babası diyo ki: “Benim gızım ne isterse o olur.” “Aman!” diyolar, “Nasıl olur?” “Benim gızım ne isterse onu yaparım ben. Gızıma bi danışıyım da” diyo adam. Gızına danışıyo. Gız, “Babacım, Ali’nin annesi, babası çoh kendini beenmiş, çoh hain insanlar. Sen oolanı buraya iç güveysi al” diyo. “Peki” diyo. “İç güveysi istiyom ben Ali’yi. İç güveysi verirseniz ben gızımı veririm. Bütün servet de onun olur. Vermezseniz ben de gızımı vermem” diyo. Bunlar diyolar ki, “Nasıl olsa oolan buraya gelecek. Biz de gelir gider burda yaşarız.” Servete neye bahınca da tamah ediyolar. “Olsun” diyolar. Ondan soona Ali’yi veriyolar. Gırh gün gırh gece düün ediyolar. Anne, baba, herkes mesut oluyo. Yiyolar, içiyolar murada geçiyolar. Onlar alıp Ali’yi, çekip gidiyollar başga diyarlara. Onlar ermiş muradına biz çihalım kerevetine. Gökten üç elma düşmüüş. Biri dinleyenlerin başına, biri masalı anlatana, biri de masalı uydurana.

III.14. HERTE, VERTE VE BİTTE

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Evel zaman içinde galbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken ben anamın beşşini tıngıır, mıngıır sallar iken zamanlardan bir zaman, köyün birinde üç gızgardeş varımış. En büyüğün adı Herte, ortancanın adı Verte, güccünün adı da Bitte imiş. En ahıllısı da en güccüymüş. Bitte evlenmiş, gitmiş. Herte'ynen Verte galmış. Altı ay soona Verte, "Herte, biz Bitte'yi hiç ziyaret etmedik. Gideli altı ay oldu. Gel gidek de bacımızı ziyaret edek" demiş. "Pekâlâ, gidelim amma ne götürelim?" demiş. "Bir top masraynan gına götürelim" demiş. Bunlar yolda gidekene, Verte, "Hertee!" demiş. "Ne var Vertee?" demiş. "Bah aaçlar nası da üşümüş. Elleri ayahları tükel çatlah baalamış. Gel şu masrayı ona saralım, yazzıh" demiş. Bunlar dutuyollar, ağaca masrayı sarıyollar. Az daha gidiyollaar, Verte gene diyo ki "Hertee!" "Ne diyon Vertee?" diyo. "Yerlerin elleri ayahları tüm yarılmış. Gel şu gınayı yere sürelim de yarılıklar düzelsin" demiş. Gınayı da yere sürmüşler. Gınayı yere sürdükte soona, Bitte' nin evine varıyollar. Bitte, "Vaay, ablalarım gelmiş" diyoo, varıyo sarılıyo. Bunları aarlıyo, yediriyoo içiriyoo, yatah yorgan seriyoo. Verte gece kalhıyo, bahsa kii Bitte'nin gazları "Tııs, tııs, tııs" diye uyuyo. Hemen Herte' nin yanına geliyo: "Hertee!" diyo. "Ne diyon Vertee?" diyo. "Bitte gazlara hiç bahmamış. Gazlar, hep bit dolmuş. Gah da, onları bi yıhayak" diyo. Avluya bi gazan guruyollar. Gazları gazana batırıp batırıp çihartıyolar. Batırıp batırıp çihartıyollar. Soona da gazları sıraa sıra diziyollar. Zabah oluyoo, Bitte gahıyo. Bahsa ki gazlar hep ölmüş. "Ablalarım, siz nöördünüz?" diyo. "Senin elin gazlara değmemiş, gazlar hep bitlenmiş. Biz de gazları biir biir yıhadık. Bah, bitten gurtuldular. Nasıl da uyuyollar" diyo.

Bitte'nin gocası "Bu böyle olmuycah" diyo. "Biz iyisi mi bunları gumaş odasına yatırah" diyo. Dutuyollar, bunları gumaş odasına yatırıyollar. Kapıyı da kitliyollar. Herte'ynen Verte yatamıyollar. Gece gahıyollar. Herte, Verte'ye diyo ki: "Hertee!" "Ne diyon Vertee?" "Gızgardeşimizin çocu olursa dikiş dikmeyi de bilmez. İyisi mi onlara biraz çamaşır, gömlek dikelim" diyo. Ne hadar gumaş varsa, şu olduydu şu olmadıydı diye araya salıyollar, yırtıyollar. Bitte sabah galhıyo. Gelse bahsa kiii her yer yırtıh pırtıh gumaş. "Ablalarım, siz ne yaptınız?" diyo. "Napalım? Sen dikiş dikmeyi bilmen. Yarın çocuğun olunca ne giyecek? Biz sana hazırlıh yaptık" diyolar. Bitte "Yoh, bu böyle olmuycah" diyi, bunları kilere yatırıyo. Kilere yatırıncak Verte, "Hertee!" "Ne diyon Vertee?" diyo. "Benim garnım çoh acıhtı. Gel bişey bul da yiyelim" diyo. Bunlar kilerde yiyecek ararken, ararken Verte, "Aman eime helva topaa geçti" diyo. "Ben de yiycem bana

da böl de ver” diyo Herte. Enişterleri de Bitte ablalarıyla yalnız galsın, ırahat etsin diyi kilerin köşesine sızmış galmışımış. Verte eniştesinin gafasını daş sanıyo. Gidiyo helva topaanı eniştesinin gafasına vuruyo. Adamın gafası gırılıyo. Adam, “Napıyonuz siz?” diyo. O zamana gadra Verte, “Sen miydin enişte? Biz de senin gafanı daş sandıydıh da şu helvayı gıracaadıh” diyo. “Allah sizi kahretmesin! Beni öldürecediniz” diyo soluu garısının yanında alıyo. Garısına: “Bitte, ya bu ablaların gidecek ya ben gideceem. Gitmezlerse seni boşarım” diyo. Bitte, “Sabah olsun da ben onları gönderirim” diyo. Sabah oluyoo, Bitte gocasını başında savıyo. “Ablalarım siz bizi ziyadesiyle mutlu eddiniz. Ordaki eviniz noldu? Evinize gidin de biz de sizi ziyarete gelelim” diyo. Bunlar Bitte’nin sözüne uyuyollar, eve gidiyollar. Giderkene Verte diyo ki “Hertee!” “Ne diyon Vertee?” diyo. “Biz ordan çocuun giysilerini alıp gelmedik. Bitte bizi ziyarete gelirse bir de doğum yaparsa biz çocuua ne giydirecez. Gidelim de giysileri alıp gelelim” diyo. Bunlar geri dönüyollar. Bitte, “Ablalarım, noldu? Niye geri geldiniz?” diyo. “Sorma bacım, biz çocuuna dikdiimiz giysileri unuttuh. Onları almaya geldik. Sen bize gelincek, doğum yaparsan biz ona ne giydirelim?” diyollar. Bitte ablalarına giysileri veriyo, savuşturuyo. Bunlar yolda gidiyollar. Verte, “Hertee, eniştemin gafası noldu ki? Biz onun gafasını yardıh, gidek de bi bahak, içime sinmedi” diyo. Bunlar geri dönüyollar. Geri dönüncek, Bitte, “O ne, gene neyi unuttunuz?” diyo. “Eniştemizin gafasını daş sanıp yardıydıh ya, onu meraah ettik. Nasıl oldu diye, geldik” diyolar. “Hay, olmaz doomaz olun!” diyo Bitte. Geri göndermek için de, “Enişteniz çoooh uzun yola mal almaya gitti. Siz gidin, ben o malları da size getirecem. Hem ondan istediiniz gadar da keser biçersiiz” diyo. Yalan söylüyor. *[Tek gitsinler diyi naapsın]* Bunlar sonunda evlerine geliyollar. Verte diyo ki, “Hertee!” “Ne diyon Vertee?” “Aman ne iyi ettiik, ne iyi ettik. Acacı giydirdik, torpaan yaralarını sardıh, gazların bitini ayıtladıh, bacımızın douracaa çocua giysiler diktik” diyo. “Heee! Valla Verte ne iyi ettik. Bi de Bitte gelir de çocuunu giydirirsek daa iyi ederik” diyo. Masal da burda bitiyoo.

III.15. EDİ İLE BÜDÜ

Kaynak Kişi: Rukiye YILMAZ

Bir var ımuş, bi yoomuş. Alla'an gulu ço'umuş. Bi dene Ediyen bi dene BÜDÜ var ımuş. Bu iki bacının birer dene de gızı varmış. Bunlar, kızları gelin itmişler. Bi gün BÜDÜ Edi'ye, "Edii" demiş. Ötea de "Ne diyon BÜDÜ?" demiş. "Haydi, yalnız kızlara gezmeye gidek" demiş. "Olur. Haydi gidek de, ne götürceek kızlara gidiyoh ya" demiş. Neysem bunlar bi küp pekmezinen bi top gabıt almışlar, yola çıhmışlar. Az gitmişler, uz gitmişler, bi arpa boyu yol gitmişler. Yolda gidekene bunlar acıhmışlar. Bi dene içme görmüşler. Yanında da bi dene sürü görmüşler. Sürünün başındaana "Ananın babanın hayrına bize bi dene yaa burnundan ahan bi koyun ver de yiyek" demişler. Çoban da bi üveç getirmiş, vermiş. Bunlar beenmemişler. Çoban bu ketli bi goç getirmiş. Bunlar gene beenmemişler. "E girin de, ne alacasaaz gendiiz alın demiş" çoban. Bunlarda girip iki burnunun deliinden sümük ahan bi goyun alıp kesmişler. Gazanı da yolun gıyına vurmuşlar. "Edii" demiş. O da "Ne diyon BÜDÜ?" demiş. "Bahale, şimci biz bu eti yiyecek ya, dişimizi neyle ayıtlayacak?" diye sorunca Edi BÜDÜ'ye, "Gidek de çöp alak gelek, onla ayıtlarlı" demiş. Neysem bunlar gitmişler. Gidekene yolda giden bi atlıyı görmüşler. Arhasından "Atlı atlı, atının bohu datlı. Saa tarafta etimiz var yiyip de, atının bohunu da içine atıp da gitme" diye çarışmışlar. Atlı da "Ne diyonuz bacım, duymuyom sizi?" demiş. Onlar da "Saa diyoh saa. Yolun saanda etimiz var. Onu yiyip de atını da gazanın içine sıçirtıp da gitme diyoh" demişler. Atlı da "Hıı, bunların gafası bozuumuş. Ben gidiyim, bunların etlerini bi güzel yiyim. Atta s.çarsa gazanı doldurup gidiyim" demiş. Gitmiş, yolun gıyındaa eti bi güzel yimiş. Soona da gazanın içini atının b..huyla bi güzel doldurup gitmiş. Nede soona iki bacı gazanın yanına gelmişler. Atın b..hu da ekşi ekşi kohuyomuş. Gohuyu alan Edi "Et fil fil olmuş ahmış, gördüü BÜDÜ?" demiş. O da "Gördüm bacııım gördüm. Çöpümüzü de topladıh, gayri oturah ta yiyek" demiş. Açmışlar, b..hu bi güzel yimişler. "Et de ekşi ekşi ne gözel olmuş" demişler. Soona da dişlerini gurtlamışlar. "Çöpü getirmeseydik neyle kurtluycahdıh bacım" demiş Edi. "Hee, iyi didin Edii" demiş BÜDÜ. Bunlar garınlarını doyurunca gazanın öte tarafındaa goyunun garnını ala bohuynan başlarına geçirmişler, eve varmışlar. Evde kocaları sormuş bunlara: "B..hlu gıran, nerdeydiiz, bu üstüüzün başızın haali ney?" demiş. Bunlar, böyle böyle oldu diye olanları anlatmışlar. Bunların herifleri "Dümüksüzler siz et yerine b..h yemişsiiz, yatın sizi bi yihıyah ta bi daa yapmayın" demişler. Bunları iyicene yihayıp yatırmışlar.

Zabah olmuş, bunlar heriflerinin sözünü dinlememişler. Gene iki bacı yola düşmüşler. Yanlarına bi küp pekmezinen bi top gabıtı da almışlar, yalnız kızlarının evlerini aramaya başlamışlar. Yolda gidekene bahmışlar ki toprahlar yarılmış. “Edii” demiş. “Ne diyon Būdū?” demiş bacısı. “Bahale yerler susamış da nası yarılmış” diyince Būdū de “Hee bacım, yazzıh tama şu pekmezi yerin yaarına dökük te susuzluunu alah” demiş. Pekmezi almışlar, yerin yaarına ahıtmışlar. “Ne iyi ittık, kızlara soona gene getiririk” demişler. Az gidmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler. Yolda gidekene bi aaca ırastlamışlar. Yel estikçe aacın dalları hışır hışır sallanıyomuş. “Edii”, “Ne diyon Būdū?” demiş bacısı. “Bahale, yazzıh aacın sırtında köynee yoh ta, yel estikçe nasıl titriyo” demiş. “Hee bacım, en iyisi kızlara götürdümüz bi top gapıtı sırtına giydirek te üşümesin zavallılar” demiş bacısı. Bi top gapıtı aacın sırtına giydirmişler. “Biz kızlara gene getiririk” demişler. Sora sora kızların evini bulmuşlar. “Biz geldik”diyince kızlar, “Hoş geldiiz ana da, köyde düün oluyo. Biz de oraya gidiyoduh, haydin beraber gidek” demişler. Onlar da “Biz sizi görmeye geldik, düünde nöörecek. Siz gidin, biz evde kalırık” diye kızları yollamışlar. İki bacı, evde yalaaz galmışlar. Kızların, bir devesiyenen bi göz dam dolusu tavuğu, culuğu varımış. İki bacı bahsa ki tavuunan culuhlar sıcahta bitlenmiş. “Edii” demiş. “Ne diyon Būdū?” demiş. “Yalnız kızların eli ayaa deemiyo da, tavuuna culuuna bahamıyollar” bacım diyince öteea, “Hahlısın bacım, biz bi gazan su gaynatah ta, bunların bitlerini ayıtlıyah” demiş. Bunlar bi gazan suyu gaynatmışlar, tavuunan culuhları suya sohup sohup çıkarıp, kenara atmışlar. Hepisini öldürüp, hıvş etmişler. Soona da “Bahale, bitleri gırıldı da nasıl uyuyollar” demişler. Bunlar dutuyo, şiy diyo gene “Edii”, “Ne diyon Būdū?” demiş bacısı. “Develer biz geldik geleli sahz çiiiniyo” [*Geviş getirme mi deve?*] “Bunların sahzlarını çıhartalım, yalnız kızlar yoohana” demişler. Develerin hep dillerini kesmişler. Al ganların içinde galmış develer. Kızlar eve dönmüşler. “Ana nöördünüz?” diyince “İşte biz develerin sahzını çıhardık, tavuu culuu banyo yaptırdık, biz iş gördük” demişler. Kızlar girse bahsa ki hepsi hıvş olmuş. “Bize ideceeniz bu muydu” diyi tohaçı, süpürgeyi ellerine alıp kaç babam kaçma mısın, kaç babam kaçma mısın bunları bi güzel dövmüşler. Bunlar kaçmışlar, eve varmışlar. İşte gocaları sormuş: “Kızlar nasıl?” demiş. “Nolacah, tavuunun başlarını yuduh, develerinin sahzını çıhardık” diyince “Allah belanızı virsin, kızları oraya hıvş ittiniz geldiiz. Gocaları o kızlara sorma mı? Derdiniz neydi, onun uçu mu gittiidiiz?” demişler bunlara iyice bi zopa çekmişler, gapıya atmışlar. Bunları gocaları dövüp gapıya atınca bunlar ahıllanmışlar. Bi daha da elin gınayacaa işi yapmamışlar.

III.16. MAHMUTOĞLU

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Çoooh uzun zamanlar önce, bi Maamudoolu varmış. Bi de ortaa varmış. Celebler başka memleketlere gidellermiş. Mal, giyecek alır, soona da gatırlarına yükler geri memleketlerine dönellermiş. Gine bir gün, mal almışlar, gatırlara yüklemişleer, yola çıhmışlar. Bi hana varmışlar, misafir olmuşlar. Hanın gapısı çalınmış. Hanın gapısı çalıncah Maamudoolu varıyo, gapıyı açmaya gidiyo. Bahıyo ki yüzü gözü baalı, atı yüklü bi Arap. Diyo ki: “Aaam gahve içer misin?” Arap, “Laaa!” diyo. “Aam yemek hazırlayım mı, yer misin?” Arab, “Laa, la!” diyo. Elinin tersiyle de hayır diye gösteriyo. “Aa, yorgunsun. Postumu sana vereyim, yamçımı sana vereyim. Dinlen, yorgunluunu al” diyo. Arab, “Laa, la!” diyo. Maamudoolu, “Bi atlara bahıyım da geliyim ben” diyo. Mahmutoğlu atlara bahıyım deyincek Arab seslenmiyo. Atlara bahıyo gibi yapıyo. Gendi gendine “Bu Arab, beni öldürecek” diyo. Maamudoolu gidiyo, gendi atının dibine yatıyo. Belindee guşaanı çihartıyo, kafasına sarıyo. Öylece yatıyo. Yatıncak, bu adam geliyor, şöyle gılıcıyla ona vurup gidiyo. Arab’ın gılıcı o gadar keskinmiş ki Maamudoolu’nun boynuna doladı guşah kesiliyo. Nerdeyse boynunu kesecek. Boynunu biraz da olsa kesiyö. Arap, Maamudoolu nasıl olsa öldü diye düşünüyö. Gılıcını orda bırakıyo dışarı çıhiyo. Tesadüf bu ya, at da o anda pisliyo. At pisleyincek, Maamudoolu pislili yerden alıyo, yarasının üstüne koyuyo. Üstüne de guşaa sarıyo. Yattı yerden galhiyo, gapıyı üstüne kitliyo. Gendi de gapının arhasına sahlanıyo. Arab aazının dolusu baarıyo, “Ulaa, ulaa, ula! Ya veled!” diyo. Yani, çocuk aç kapıyı demek istiyo. Maamudoolu heç seslenmiyömuş. Birden gapıyı açmış, Arab da boynunu gapıya uzatmış. Uzatıncah gendi gılıcıyla Arab’ın boynunu kesmiş. Kesincek, Arab’ın yamçısını yiyo. Arabın yamçısını yiyincek eşyalarını da toplayıp başka tarafa goyuyo. Arabın mallarından birazını da kendi atına yüklüyö, şehre varıyo. Arabın altınlarıyla gendi altınlarını, bütün getirdii mallarını harman yerine yığıyo. Ordan gazandı parayna kervanbaşı oluyo. Masal da burda bitiyo.

III.17. AHMET ÇOCUK

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Evel zaman içinde galbur saman içinde. Develer tellal iken pireler berber iken ben anamın beşşini tıngır, mıngır salları iken zamanlardan padişah zamanıymış. Padişah zamanında padişah, bir gün vezirini çaarmış. Diyo ki: “Ben senden üç sual soracam” diyo. “Bunun üçünün cevabını bulduun buldun, bulamazsan boynunu vururum. Sana gırh gün müsaade” diyo. Vezir, “Emrine aamadeyim, emret padişah” diyo. Padişah soruyo: “İnsanların en aadisi ney? Yemeklerin en aadisi ney? Bi de meyvelerin en aadisi ney? Söyle bahalım” diyo. Vezir bi türlü bu üç sualin cevabını bulamıyo. İşin içinden çıhamıyo. Günler geçiyo, günler geçiyo, gırh gün dolmaya yahın vezirin garısı, “Ne öyle duruyon? Git sohahlara çıh, araştı. Gördüünden sor da öören” diyo. Vezir yola çıhıyo. Yolda Aamet’i görüyo. Çocuklar oyun oynarmış. Aamet de onlara baharmış. Vezir, “Oğlum sen niye oynamıyon?” diyo. “Amcacığım, ben onlarla oynarsam elbiselerin kirlenir. Benim annem çamaşırcılık yapıyo, bana bakıyo. Benim babam öldü” diyo. “Oolum sana üç sual sorsam, cevap verebilir misin?” diyo. “Sen bi sor da amca belkit veririm” diyo. Vezir soruyo. “Söyle bahalım oolum insanların en aadiisi ney?” “Çingene” diyo Aamet. Vezir, “Pekâlâ, ikinci sualim” diyo. “Yemeklerin en aadiisi ney?” diyo. “Mercimek” diyo oolan. “Pekâlâ” diyo. “Üçüncü sualim: “Meyvelerin en aadisi ney?” “Kestane” diyo oolan. “Ama oolum, bunlar en güzel yiyecekler” diyo vezir. “Hiç öyle olur mu amcacım. İnsanların en aadisi çingenedir çünkü çingenin değil insan oldu, meshebi bile belli deildir. Her gılıa gireller” diyo. “Meyvelerin en aadisi kestanedir. Çünkü azıcık durdumuydu kurtlanır, çabuh bozular” diyo. “Yemeklerin en aadisi de mercimektir, o da çabuh bozular” diyo. Vezir çihartıyo, bir avuç altın veriyo Aamet’e. Aamet, “Ben bu altınları alamam. Annem çoh gızar bana. Benim bu parayı çaldımı zanneder” diyo. “Sen bu parayı hak ettin al” diyo vezir. Aamet çocuk da altınları alıyo, alıncak eve gidiyo. Annesi çocuun üstünü soyuyo. Soyarken “Oolum bunlar ne? Nerden aldın bu gadar altını?” diyo. “Anneciim” diyo çocuk. “Bi amca geldi. Bana üç sual sordu. Ben de cevaplardım. Garşılında da bana bu altınları zorlan verdi, gitti. Gene gelecek. Bana inanmazsan ona sorarsın” diyo.

Padişah verdii süre doluyo. Gırh günün sonunda vezir, gooşa goşa padişahın yanına varıyo. “Padişahım buldum” diyo. “Neyi buldun?” diyo padişah. “İnsanların en aadisini, yemeklerin en aadisini, bi de meyvelerin en aadiisi buldum” diyo vezir. “Söyle bahalım neymiş bunlar” diyo padişah. “İnsanların en aadisi çingene, yemeklerin en aadiisi mercimek, meyvelerin en aadisi de kestone” diyo vezir. Padişah: “Yooh! Bunlar senin

cevabın değel. Sen bilseydin o zaman verirdin cevabı. Sen bunları kimden öğrendiyseñ goş git, onu bana al gel. Yohsa gafanı vurdururum” diyo. Vezir, Aamet çocuuun yanına varıyo. Onu saraya götürmek istiyo. Aamet’in annesi aalıyo, feryaad ediyo. Aamet’i vermek istemiyo. “Benim çocuumun suçu ney? Bi şey de yapmadı. Verdiiniz altınları da alın, gidin” diyo. O zamanaça vezir, “Padişah, oolunu görmek istiyo” diyo, çocuu saraya götürüyo. Çocuh, padişaan huzuruna çihıyo. Padişah da “Oolum ben sana üç sual soracaam. Bunların cevabını bilecek misin bakalım?” diyo. “Buyrun padişahım” diyo Aamet çocuk. Padişah soruyo: “Tutamadın bir şey nedir? Elinde tutamayıp da kaçırdın farzet ki bi guş” diyo. “O guş değil. Tutamadığım şey verip de yapmadığın sözdür” diyo. “Pekâlâ, oolum. Gider gelmez nedir? Yir doymaz nedir?” diyo. Aamet çocuk, “Gider gelmez duman. Yir yir doymaz da ocahtır padişaaam” diyo. “Üç sualimi de bildin” diyo padişah. “Benim vezirim olur musun?” diyo. “Padişahım, ben nasıl vezir olurum? Ben daha mektebe giden bi çocuum. Hem annem yalınız. Ben dönmezsem çoh üzülür” diyo. Aamet çocuuun annesini de saraya getiriyollar. Annesi, “Emek olmayıncak yemek olmaz” diyi sarayda iş dutuyo.

Padişah nereye giderse Aamet çocuu da oraya götürüyo. Götürüncek padişah, Aamet çocuk bi de padişaan eski veziri bir yere giderken bi ormanın içinden geçiyollar. Ormanda geçerkene bunlara ayna dutuyollar. Padişahla vezirine bi kere ayna dutuyollar hemen geri çekiyollar. Amma Aamet çocuu üç kere ayna dutuyollar. Padişah, “Oolum Aamet, bu ışın sırrı ne?” diyo. “Padişahım burda bir köşk var. Ordan bu aynayı dutuyolar. Saat birde sizi köşke davet ediyolar. İki de veziri, üçde de beni davet ediyolar” diyo. Neyse aaşam oluyo, padişah köşke gidiyo. Köşkün gapısı açılmış, bi masa kurulmuş. Masada da bi tavuk etiylene bi lohma ekmek varımış. Padişah da açımış, onları alıp bi güzel yemiş. Padişah ikiye gadar beklemiş, hiçbirşey olmamış. Geri de gahmış gitmiş. Giderken de vezirle karşılaşmış. Vezir köşke gelmiş. Köşkün gapısı açılmış, bi masa kurulmuş. Masada yine bi tavuk etiylene bi lohma ekmek varımış. Yine aynı şeyler olmuş. Onları yemiş, beklemiş. Kimse gelmeyince de gahmış gitmiş. Padişah, “Bunda bir sihir var ama dur bahalım. Bi de Aamet çocuk girsin de öyle bahalım” demiş. Aamet çocuu sıra gelmiş. Aamet köşke girmiş, aynı yemek ona da gelmiş ama yanında garpuz da varımış. Demiş ki: “Beni bu ekmek gibi lohma lohma bölsele, yine ben bu evin sırrını söylemem. Şu garpuz gibi cierime bıçah saplasalar ben gine de bu evin sırrını söylemem.” O zamanaça gapılar şahr şahr kitleniyo, köşkün ışıkları yanıyo. Sabaha gadar süren bi eelenceye başlıyolar. Sazlar sözler oluyo. Padişahla vezir de dışarda bekliyolarmış. Bekliyolar, bekliyolaar gelen

giden yoh. Padişah diyo ki: “Amma ben bunun hesabını sana sormazsan Aamet! Padişah benim, eelenceyi bana değel de ona yaptılar” diyo. Padişah vezirini de alıp gidiyo. Aamet eve geliyo. Annesine, “Aaman, anneciğim! Padişah eve gelip de beni ilk sorduunda uyuyo de. İkinci geldiinde datlı, datlı uyuyo de. Üçüncü geldiinde de pek datlı uyuyo evladım ben ona gıyamam de. Hemen beni uyandır, gideyim” diyo. “Peki evlâdım” diyo annesi. Padişah üç kez Aamet’in evine geliyo. Aamet’in annesi oolunun dediini yapıyo, onu gönderiyo. Soona da gidip ooluna haber veriyo. Padişah dördüncü defa eve gelince Aamet ortaya çıhıyo. “Oolum nerdeydin?” diyo padişah. “Evdeydim padişahım” diyo. “Çocuk öyle diyincek darağacı kuruluyo. Padişah Aamet’i çoh sevdiği için hem ağlıyo hem soruyo. “Nerdeydin Aamet” diyo. Aamet gene “Evdeydin padişahım” diyo. Padişahın sözüne hıyanet edilmiyo. Oğlanın da yemini var söyleyemiyo. Tam Aameti darağacını asacahları zaman bir güvercin geliyo diyo ki: “Aamet sen sözünde durdun. Hepimiz burdayız sırrımı söyle” diyo. Aamet çocuh hemen, “Tamam sırrımı söyleyebilirim. Perili evdeydim” diyo. “Ne için sen o kadar geç geldin?” diyo padişah. “Çünkü ortaya konulanlar yemindi. Siz bilemediniz beni beklediniz. Benden sorsaydınız belkit beraber eğlenirdik. Ama o yemini ben bildiğim için ben eğlendim” diyo. “Şimdi niye söyledin?” diyo. “Şurdan bir beyaz güvercin uçtu ya, o geldi bana dedi ki: “Yeminin kabul edildi, söyle dedi. Ben de söyledim” diyo. Padişah oğlana: “İlla tekrar vezirim ol, illa tekrar vezirim ol” diyo. Aamet çocuk da, “Ben vezir olmam padişahım. Vezir vezirliini, padişah da padişahlını bilsin” diyo. Hemen Aamet’e hilkat giydiryolar. Padişah Aamet’e: “Sen çok iyi bir çocuksun. En yüksek makama kadar seni koruycam” diyo.

III.18. KELOĞLAN İLE BEZİRGÂNLAR

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varımış bir youmuş, Allah'ın gulu pek çoumuş. Bi köyde bi tane Keloolan varımış. Bu Keloolan'ın bir tane de anası varımış. Onların yaşadığı yerde bi de guyu varımış. O guyuya giren hiç çıkmazmış. O guyuya giren kayboluncaya kadar ne kadar su çekebilirlerse kendileri için, hayvanları için o suyu kullanırlarmış. Bezirgânlar gelip giderken demişler ki: “Keloolan'ın sadece anası var. Guyuya onu indirelim. Guyudan çıkmazsa anasına oolun gitti, oralarda öldü deriz.” Bunlar Keloolan'ın yanına varıyolar. “Sen gençsin, hafıfsin. Sen guyuya in govaları doldur. Biz seni iple çekeriz.” demişler. Keloolan guyudan inmeye ikna olmuş. Aşşaa inmiş, guyunun yarı yerine gelincek bi gapı açılmış. Bi dev çıhmış. Dev: “Gel buraya” demiş. Keloolan devin yanına gelmiş. “Selamün aleyküm.” “Aleyküm selam” demiş. Dev Keloolan'ı almış, bir köşeye götürmüş. Dev bir köşeye şahin, bir köşeye keklik, bir köşeye de gürcü güzeli goymuş. “Bunun hangisi güzel?” demiş. “Ne biliyim ben emmi? Göynüyün sevdiği güzel” demiş. Dev şahinle kekliği göstermiş. “Bunların hangisi güzel?” demiş. “Emmi sen benimle alay mı ediyon? Ben garip bir Keloolan'ım, göynüyün sevdiği güzel” demiş. Dev de, “Gel bakalım buraya. Burda doksan dokuz tane kafa kestim. Seni de kestikten sonra tövbe edecektim. Şimdi tövbe olsun” demiş. Dev Keloolana dört tane nar vermiş. “Bunları sakın kimseye verme” demiş. Keloğlan, “Bir anam var ona veririm” demiş. Dev bunu kabul etmiş, gitmiş. Dev gidincek guyudan, yuhardakileri çağırmiş. “Atın ipi, ben geliyom” demiş. Bezirgânlar, Keloolan gelinceye kadar suyu çekmişler. İpi atıp Keloolan'ı da yuharıya çekmişler. Keloolan yuharı çıkınca, “Ben anama narları vermeyince gitmem” demiş. “Keloğlan yapma, etme!” demişler. Yanlarında bir çocuk varımış. Narları çocuğa vermişler. Bi kağıt yazmışlar. Anası narları alınca kağıda barnağını basacak, Keloolan da narların gittiğine inanacaktı. O çocuk narları ve kağıdı alıp Keloolan'ın anasının yanına gitmiş. Keloolan bu sefer, “O oolan, gelmeyince ben gitmem” demiş. Çocuk, narları Keloolan'ın anasına götürmüş. Kağıda da gadının barnağını bastırmış. O sırada padişahın gızı saraydan kaçmış. Keloolan'ın anasına sığınmış. Kadın padişahın gızına, “Aman yavrum! Şunları Keloolan göndermiş. Keselim de yiyelim” demiş. “Nene bunlar sihirli narlar. Şunun birini padişahın karısı hasta ona gönderelim” demiş padişahın kızı. Gız bir gümüş tabak almış, tabağın içine narları goymuş, padişaha göndermiş. “Padişah kusurumuza bakmasın, elimizden bu geliyo” demiş. Bu arada Keloolan'la bezirgânlar bir yere varıyolar. Orda hayvanlar tek tek kaybolurmuş. Keloğlan oraya varınca bir ağacın altına, dibine oturmuş. Katırın biri aşşaa

dolanıp gidiyomuş. Ondan soona bu hayvan nereye gitti diye peşine düşmüş. Bahsa ki orda kısa boylu, cüce bir oduncu, hayvanları alıncak götürüyomuş. Keloolan da bu cücenin arhasından gitmiş. “Ver bahalım şunu. Bu hayvanlar bizim kervanın. Sen nasıl alın?” demiş. “Keloolan, beni serbest bırak. Ben cücelerin, perilerin beyiyim. Seni paraya boğarım. Beni bırakırsan seni yuharıya çıkartırım. Hayvanlarınızı da yerine koyarım” demiş. Keloolan, “Beni yukarıya çihartma. Hayvanlarımızı çevirin, yerine götürün” demiş. Cüceler hayvanları götürüp yerine goymuşlar. Keloolan’ı aşşaa indirmişler. Aşşaa inip bir odayı açıp demişler ki: “Bu odadan istediğin kadar altın, mücevher al, götür!” “Ben altın, mücevher alırım ama nasıl götürcem?” demiş. “Sen seç seçebildiğini, sonra şu cücenin omzuna yükle” demiş. Keloolan, “Bu cüce benim karışım kadar. Ben onun kadar altın alırım” demiş. Keloğlan onun boyu kadar altın almış, yuharıya çıkmış. Yuharıdaki adamlara, “Ben bunları anama götüreceğim” demiş. “Etme Keloolan, gitme Keloolan! Deli misin, çocuk musun? Yolun yarısını geçtik. Sen geri nasıl dönüp geleceğin?” deyince, Keloolan, “Aşşaa da birisi var. Ben ona danışıp bir geleyim” demiş. Keloolan aşşaa inip cücelerin beyine, “Bu altınları ya anama götürün ya da bu altınları alın” demiş. “Sen hiç merak etme. Anana bir kaat yaz, vereyim” demiş cüce de. Keloolan, “Ben okuma yazma bilmem ki” demiş. Keloolan’ın anası kaadı alınca barnağını bassın, sonra cüce o kaadı, Keloolan’ın yanına gelip göstereceğini diye karar gılmışlar. Cüce altınları götürmüş, kadına vermiş. Kaada da annesinin barnağını bastırıp gelmiş. Keloolan’ın yanındaki adamların içinde fitne bir adam varmış. Bu fitne adam, ağasıyla birlikte altınlara sahip olmak istemiş. Keloolan’ı gece uyuyunca denize atalım diye plan kurmuşlar. Keloolan bunların planlarını duymuş hemen cüceler beyine gitmiş. Gece cüceler beyi adamlar uyurken çuvalı fitne adamın gafasına geçirmiş. Sabah adamlar, bu adamı denize atmışlar. Keloolan ağasının yanına gelmiş. Ağa, “Allah kahretsin!” demiş. Biraz daha ileriye gitmişler. Ağa zorla kızını adamlarından birine vermek istemiş. O adam tepeye çıkmış, “Ben ağanın kızını almam!” demiş. Keloğlan, “Niye oraya çıktın?” demiş adama. “Bana ağanın kızını verecekler. Kız çok güzel ve zengin. Ben kızı hak edemem” demiş. Keloğlan ağanın kızını görmüş, âşık olmuş. “Ağanın kızını ben alırım” demiş Keloolan. Ama ağa kızına Keloolan’ı layık görmüyomuş. Kızın gönlü de Keloolan’a akmış. Bezirgânlar dolanmışlar, mal almışlar. Geri memleketlerine dönerken Keloolan, “Ağa, ben sizinle gelmiyorum” demiş. “Niye gelmiyorsunuz?”. “Siz beni guyuya indirdiniz, para vermediniz. Katırlarınızı kurtardım, para vermediniz. Parama da göz goydunuz. Paramı vermezseniz ben gelmem. Kuyuda dev var. Ben gelmezsem o sizi yiyecek” demiş. Keloolan böyle deyince bezirgânlar, “Aman Keloğlan etme, gitme, gel bizimle!” demişler. “Ağa kızını bana versin ben gelirim” demiş.

Ağa kızını Keloolan'a vermeyi kabul etmiş. Keloolan'la evlendirmiş. Gırh gün gırh gece düün yapmış.

III.19. ÜÇ KIZ ÜÇ ÇİÇEK

Kaynak Kişi: Şevkiye SEYFELİ

Bir varmış bir yoğmuş, bir ülkenin padişahı varmış. Bu padişahın üç tane kızı varmış. Kızların evlenme çağı gelmiş ama padişah kızlarını kimseye vermiyomuş. Bi yaşlı kadın gelmiş. Kızlar ona, “Teyze bizim evlenme çağımız geldi. Babam bizi evermiyo. Napalım?” demişler. Kızlar böyle diyincek yaşlı kadın, “Üç tane meyve alın. Biri çok olmuş, zamanı geçmek üzere olsun. Birisi çağında, birisi hafif yencek şekilde olsun. Bu üç meyveyi götürün babanıza verin” demiş. Kızlar üç meyveyi alıyolaar, padişaa veriyolar. Padişah üç meyveyi alıncak vezirine soruyo: “Bu ne demek?” diyo. Vezir demiş ki: “Padişahım senin üç kızın var. Bu üç kızından biri zamanım geçti, biri zamanım geçiyo, birisi zamanım geldi demek istiyö. İyisi mi siz bunları evlendirin.” demiş. “Ben beğenmeden, seçmeden vermem” demiş padişah da. Vezirin oolu, bir Keloolan kıyafetine girmiş. Eline üç tane de çiçek almış. Çiçeen biri solmaya yakın, biri solmak üzere, birisi de yeni açmışmış. Kızlar bahçedeymiş. Keloolan bu çiçekleri, kızların durumuna göre vermiş. “Aman bak sen şu Keloolana, neler de bilirmiş” demişler. Vezirin oolu kızların yanında tanınmamak için hiç konuşmamış. Vezirin ooolu, bu sefer de kendi kılığına girmiş. “Kızlar benimle alay etti” diye bahçeyi darma duman etmiş. Tekrar Keloolan kıyafetini giyip bahçenin bir köşesine yatmış. Kızlar Keloğlan'ın yanına gelmiş. “Keloğlan naptın sen?” demişler. “Az önce beyin şımarıh oolu geldi, benim kafama bir tane vurdu. Ben neye uğradımı bilemedim. Gözümün önü karardı. Bahçeyi de o bozdu” demiş. “Sen napıyon burda?” demişler. “Ben bahçıvanın yamağıyım” demiş. Kızlar Keloğlan'a acıyolar, kızmıyolar. Ertesi gün oluyo, Keloolan bu sefer padişaha bir buruşmuş gül, bir solmak üzere olan gül, bir de yeni açmış gül veriyo. Padişah bu sefer kızlarını evlendirmeye karar veriyo. Padişah kızlarını evlendirmeye karar verince kızlar birer çevre atıyolar. Büyük kız bir çevre atıyo, onu beyinoolu dutuyo. Ortanca kız çevre atıyo, onu da başkası tutuyo. Keloolan yavaş yavaş atını hazırlamış çünkü Keloolan da küçük kıza göz koymuş. Küçük kız da Keloolan'ı bilmiş çevreyi Keloğlan'a atmış. Padişah kızına “Sen niye gittin de bahçıvanın çırağıyla evlenmek istedin?” diye sormuş. “Ben Keloolan'ı beğendim, onu aldım. Demek kaderimdeki oymuş” demiş. Padişah kızını Keloolan'a vermek istemiyo. Küçük kız, “Baba ben Keloolan'a söz verdim, ondan başkasına varmam” diyo. Vezirin

oolu da bunları duyuncak “Benimle evlenir misin” der. Kız, “Ben Keloolan’ı seviyom, ölürüm de seninle evlenmem” der. Vezirin oğlu tekrar Keloolan kıyafetini giyiyo. Elinde de yeni açmış bi çiçekle geliyo. Herkesin içinde başındaa deriyi sıyrıp atıyo. Bahiyolar ki Keloolan dedikleri vezirin oolu. “Niçin böyle yaptın?” diyolar. “En güzelleri buydu ama en inatçısı da buydu. Bunu böyle kandırabildim” diyo. Evleniyolar, muradlarına eriyolar.

III.20. YEDİ YIL ÖLÜ BAŞI BEKLEYEN KIZ

Kaynak Kişi: Rukiye YILMAZ

Bir varmış bir youmuş, Alla’an gulu çoumuş. Köyün birinde bi gız var ımuş. Bu gız yolda yürürkene bi dene guş gelmiş gızın başına “Gız başına ne gelecek, gız başına ne gelecek?” demiş. Gız da saralmış solmuş. Anası babası “Gızım saraldın soldun, yoosam başına bi şe mi gelecek” demişler. O da “Demin önüme bi guş geçti. Gız başına bişe gelecek dedi de ondan böyle oldum” demiş. Guş, gıza “Yedi yıl ölü başı bekleyecen” demiş. Gızın anasıyan babası gızının başına gelenleri gomşularına anlatmışlar. Bi dene gomşusu da “Ölümsüz köye giderseniz gızınız ölmez” demiş. Bunlarda, gaanıyan ölümsüz köye gitmişler. Gaanıyan gidekene, gidekene susamışlar. Yedi senelik yol gitmişler. Bi dene gapı görmüşler. Anası itmiş açılmamış. Babası itmiş açılmamış. Gız da “Gaçın Yareden’e sınıyım, bi de ben itikliyim” demiş. Gız Yaredene sınıp gapıyı itikleyince içeriye düşmüş. Kapı üstüne kitlenmiş. Anası çırmış aalaşmış, babası çırmış aalamış gapıyı açan olmamış. Gız da “Anam, babam naaptınız, beni ölümlü yere getirdiiz. Burda bi göz dam dolusu ölü var” demiş. Gızın anasına babası gene aalamış, çırmış gene gapıyı açan olmamış. Bu ketli gız anasına babasına “Anam babam siz gidin. Bu benim gaderimmiş. Guşun dedii çıktı. Ben yedi yıl ölü başı bekler yanınıza gelirim” demiş. Gızın anasına babası, aalaşa aalaşa gitmişler. Gız bi başına bi göz dam dolusu ölünün içinde galmış. Gız odaları haritlerkene girdii odanın gapısı gapanmış. Gız odada kitli galmış. Odada, yeşil perdenin başında da bi dene ölü varmış. Gız yedi sene bu ölünün başını beklemiş. Yedi yılın sonunda gapı açılmış gız da dışarı çıhmış.

Gız dışarda yürürkene yolda bi cingan göçü gidiyomuş. Gız cingan göçüne “Aalenin, aalenin. Bi dene herifim var. Buralar bağa yadırgı. Herifimin astaplarını yihıycam. Yanıma bi arhadaş arıyom. Bağa bi dene yoldaş verseniz” demiş. Onlarda buna gara zötv gibi bi gız vermişler. Gız, bu cingan gızını alıp eve getirmiş. Herifinin astaplarını atına yüklemiş. Cingan gızıyan çamaşır yıhamaya gitmişler. Gız çamaşırı yiharkene, cingan gızına başında geçenleri bir bir anlatmış. Bunlar çamaşırı yıhayınca gız

cingan gızına, “Sen çamaşırları eve götür de ben atın örkünü deestiriyim” diyi, cingan gızını salmış eve.

Cingan gızı içeri girince bizim gızın başını bekledi ölü, cingan gızının yahasına sarılmış. “İn misin, cin misin?” demiş. O da “Ne inim, ne de cinim. Yedi sene senin başını bekleyen gızım” demiş. Ötaa gız, atın örkünü deştirip gelmiş. Bi de bahsa ki cingan gızıyla herifi sarmaş dolaş. “Eyvaah!” diyo gız. “Ben nöördüm, başıma geleni görüyoo? Yedi sene başında bekledim de, gitti kötü zötveye sarıldı” diyi gendini başka bi göz dama gapatıyo. Kaderine razı oluyo. Herifi de bi dene yanına gelmiyo.

Bi gün zabaan köründe, gızın herifi kalhıyo. Cingan gızına “Ben şehre gidiyom ne ısmarlıyosan ısmarla. Arhadaşına da ne istiyosa sor da alıyım” diyo. Cingan gızı da gıza, “Ne istiyon?” diyi soruyo. Gız da, “Herifine söyle, bana bi dene sabır daşı, sabır guşu, el ileeni, ıbrıh bi de ustura alsın. Alırsa aldı, almazsa yoluna kör duman çöksün de gelemesin” diyo. Cingan gızı da gızın istediklerini herifine söylüyo. Herif cingan gızının istediini alıp da gızın istediini unutunca gelekene yoluna kör duman çöküyo. “Eyvaah! Gızın bedduası kabul oldu, ben gidiyim de dediklerini alıyım” diyo. Dükkâna varıyo. “Bizim evde bi gız var, bana bunu bunu ısmarladı. Almadıydım yoluma kör duman çöktü. Bunları niye ısmarladı?” diyi dükkân saabına soruyo. Dükkân saabı da, “Sabır daşıynan sabrını sınyayacak, sabır guşuna derdini dökecek, usturaynan gendini kesecek, ibriinen elini yihıyacak, el ileanini de suyun altına dutacak” diyo. Gızın herifi, yol boyunca gızı düşünüyo. Neysem gızın ısmarladılarını alıyo masanın üstüne goyuyo. Gendide sahlanıp gızı kişifliyo. Gız geliyo, ısmarladılarını alıyo, “Ben anamın babamın bi dene gızıydım. Yedi sene başında bekledim de cingan gızıynan gelin güvey oldu. Sen olsan ne yapardın sabır guşu” derken herifi sahlandığı yerden çıhıyo. Gızın yahasına sarılıyo. “İs misin cis misin, söyle bana sen kimsin?” diyo. Gız da “İsim de cisim de, seni yaradan Alla’an guluyum. Yedi sene başını bekledim. Sen gitdin cingan gızıyla evlendin” diyo. Olanları öölenen herif, “Ben ne ittim. Yedi yıl başımı bekleyen gızı godum da bi zötveyle evlendim” diyo, gızın yanındaa bıcaa gendine dayıyo. Gızın göönü herifinin ölmesine ırızı olmuyo. Bıcaa elinden alıp masaya goyuyo. Bu ketli herif, soluu cingan gızının yanında alıyo. “Gatıra mı gaylesin, satıra mı gaylesin” diyi soruyo. Cingan gızı da “Satırım başını yesin, ben gatıra biner babamın evine giderim” diyo. Bindiriyollar gızı gatıra, gırbaçlıya gırbaçlıya gönderiyollar. Gızın her bi tikesi daa başında galıyo. Soona herif, yedi sene başında bekleyen gıza, “Anan baban saaysa gidek, ellerini öpek” diyo. Gece gızınan barabar ata binip gidiyollar. Eve varıyollar. Herif gapıyı çalıyo. “Ben Ülkü’nün herifiyim”

diyo. Bunlar inanmıyollar. Herif te, “Ülkü’nü nesinden bilin?” diye sesleniyo. Bunlar da “barmaanda gümüş yüzzüü vardı, ondan bilirik” diyollar. Herif te gızın yüzzüünü barmaanda çıharıp gapının deliinden içeri atıyo. Bunlar da gapıyı açıyollar. “Ülküm geldi, Ülküm geldi” diye sarılıyollar. Ülkü’nün herifi anasına babasını gaanıya bindirip bunları evine getiriyo. Burda yeyip içip muratlarına eriyollar.

III.21. KIRK GÜN ÖLÜ BAŞI BEKLEYEN KIZ

Kaynak Kişi: Gülbahar KOMBIÇAK

Bi varımış bi yoğumuş, Alla’an gulu darıdan çoğumuş. Evvel zaman içinde galbur zaman içinde bi aile varımış. Fakirimiş, hiç gidecek bi yerleri yoğumuş. Bunlar ailece birikmişler, çoluh çocuk yola düşmüşler gidiyollarmış. Az gitmişler uz gitmişler dere depe düz gitmişler. Gideken orda bi ev görmüşler. Dimişler: “Şu ev boş herhalde, biz bu eve girsek, yerleşsek. Aceba nası girerik, nası girerik?” “Gel” dimiş. “Gapıyı açalım girelim, hiç burada yatan galhan kimse yoh. Biz burda yaşantımızı sürdürelim” dimişler. Baba gapıya gelmiş, vurmuş, vurmuş gapıyı açamamış. Hanımı gelmiş, o uğraşmış uğraşmış gapıyı açamamış. Gız dimiş ki: “Çekilin bi de ben deneyim” dimiş. Annesinin, babasının göönü olmasa da gız dimiş ki: “Belkit olur ya! Allah tarafından bana bi şey verilir, ben açıyım” dimiş. Gız yaarnını silkelemiş böyle, silkelenerek nası vurduysa gapı açılmış, gız içeri girmiş. Gız içeri girmiş gapı gapanmış. Aalamış sızlamış, nası babası bağırmiş çağırmiş, mümkünü yoh gapı açılmamış. Gız orda kitli galmış. Gayri gız dimiş ki: “Benim gaderim neyse o olur. Şansım buymuş. Siz yolunuza devam idin. Ben burda galırım.” “Gorhan niden” didiyse de annesi “Yoh” dimiş, “ben galırım. Cenab-ı Allah var” dimiş. Girse ki içerde kırh tane cenaze, mezar var. Gız ohumuş üflemiş, o mezarlarla birlikte bi göz odada öyle durur, öyle pencerenin aazında baharmış. “Vaay!” dimiş. “Nası galıyım ben burda? Keşke yanıma bi yoldaş olsaydı” diyekene cingan göçü gidiyomuş. Cingan göçü gidekene pencerede çağırmiş: “Buraya bi gelir misiniz? Ben burda kitli galdım” diyince, cinganlar dönüp gelmişler. “Noolur” dimiş! “Ben bu evde yalınızım, içerde bi sürü cenaze var. Çoh korhuyom. Ha yanıma bi arhadaş verin de benlen galsın noolursunuz” diye yalvarı yaharı cinganların göğnünü etmiş. Bunların göğnü olunca bi dene gızı oraya gomuş gitmişler. Gızı gomuşlaar, *[gapıdan mı girmiş gayri peceden mi bilmiyom]* gız içeri girmiş. Yalınız cingan gızı çirkinimiş, öbür kız da bahmalara kıyaman çoh gözelimiş. Bunlar arhadaş olmuşlar. Gözel gız başından geçen her şeyi bir bir anlatmış. İşte dimiş ki: “Biz evsiz barhsız galınca, yolda gidekene bu evi gördük. Babam uuraştı açamadı annem

bilemiyo. Onda soona geri dönüyo “Cingan gızı benden sabır taşıyna sabır guşu istediyo, unuttum” diyo. Gidiyo, parasını veriyo istediklerini alıyo, eve geliyo. İçeri girince, “Aldın mı bey?” diyo cingan gızı. “Aldım hepsi burda” diyo, veriyo. “Benimkini de aldın mı?” diyo gözel gız. “Unuttuydum da gözümün önüne bi kör duman geldi. Gözümün önünü göremedim. Geri döndüm de, aldım geldim” diyo. “Getir o zaman” diyo gız. “Napacan, sen bunları cingan gızı?” diyo oolan. Gız sabır daşını önüne goyuyo diyokine: “Anam babamdan ayrıldım, bi gorhuynan girdiydim ben buraya sabır daşı” diyo. “Sen” diyo, “gırh gün gırh gece evlenecem diye bi cenazanın başını beklesen, soona da seni cingan gızı yapsalar gendini Türk gızı yapsalar ne yapardın?” diyince daş ortadan çaat diye yarılıyo, devriliyo. Sabır guşuna geliyo. Ona da anlatıyo “Sen olsan, sen napardın sabır guşu?” diyo. Sabır guşu da pırrra da uçup gidiyo. Oolan da anlıyo gayri, “Tamam” diyo cingan gızına. Gırh satır mı isten, gırh gatır mı isten?” diyo. [*Yezaar, gırh satırla doorayacah, gırh gatıra da baalayacah, parçalaya parçalaya öldürecek ya ondan böyle diyo*] Gırh gatır isterim diyo gız da. Gırh gatırı getiriyo. [*Gatırı bilin mi sen? Eşşeen büyüğüne gatır dirlerdi.*] Gırh gatırı birbirine baalıyo. Arhasına da cingan gızını baalıyo. Bu gız parçalanı parçalanı gidiyo. Onlar da evleniyolar, güzel bi hayat geçiriyolar. Ondan soona çoh mutlu oluyolar. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine...

III.22. YEDİ KARDEŞİN BİR BACISI-I

Kaynak Kişi: Gülbahar KOMBIÇAK

Bir varımış, bir yoğumuş, evel zaman içinde galbur zaman içinde bi yedi gardeş varımış. Bunların bacıları yoğumuş. Gadın gene hamileymiş. Annesine dirlermiş: “Anne bize bacı doğur” O da “Cenab-ı Allah vermeyince anne ne yapsın oolum? Olmadı. Gız olsun diyi, yedi tane çocuk dourdum, yedisi de oolan oldu. Alla’an emri, Allah isteseydi olurdu” demiş. Oolanlar, “Sen gız dourmuyosan biz de gideceek, bu evi terk ideceek” demişler. Anneleri “İtme, etme” dediyse de, oolanlar küsmüşler. Toplanmışlar, goymuş gitmişler, evlerinde bayaa bi uzah daan arhasına. Gidekene de annelerine “Ağır gızın olursa gırmızı bayrah dik. Oolun olursa da gara bayrah dik. Biz depeden görürük, gızın olursa gelirik” demişler. “Allah izin verirse ben dediinizi yaparım” demiş gadın.

Bunlar gitmişler daan başına, evi gurmuşlar. Bunlar ava gidellermiış. [*Önceleri iş güç yoh ya ondan yezaar*] av yapallarmış. Annesi doğum yapmış, gırmızı bayrah dikmiş yuharıya. Cadı garısı varımış. O indirmiş, gara bayrah dikmiş. Gadın çıhmış gırmızı bayrah dikmiş, cadı garısı beklemiş, gırmızı bayraa indirip geri gara bayrah dikmiş. Gadın cadıyı

yinememiş. Oolanlar da gara bayrağa denk gelmiş. “Annem gene oolan dourdu. Biz gitmeyelim gayri memlekete” demişler, küsmüşler bunlar. Her gün biri ava gidiyomuş, biri evi bekliyomuş, biri ava gidiyomuş biri evi bekliyomuş.

Gız büyümüş, yedi, sekiz, dohuz yaşlarında baya gocaman gız olmuş. *[Daha da büyüktür belkit]* Gızlarla topluluhta birleşmişler. Oturmuş çocuhlar oyun oynuyollarmış. Çocuhlardan biri oyun oynayakene gaz kaçırılmış. O demiş: “Ben yapmadım, annem ölsün.” O demiş: “Ben yapmadım, babam ölsün.” O demiş: “Ben yapmadım, gardeşim ölsün.” O demiş: “Bacım ölsün.” Bu demiş ki: “Ben yapmadım, benim kimsem yoh. Ya ben ölüyüm ya da ala bötçüm ölsün.” *[Eskide köpeğe ala bötçü dirlermiş ya, bu da ala bötçüm ölsün demiş.]* Ordaa arhadaşları “Niye demiş? Senin yedi tane gardeşin var ya! Onlar ölsün niye demiyon da?” demişler. “Yedi tane gardeşim var da, ben niye bilmiyom?” demiş. Gız goşaa goşaa goşa gelmiş eve. Anne demiş: “Benim yedi tane gardeşim mi var?” demiş. “Evet gızım, var” demiş. “Nerdeler öyleyse?” demiş. “Gızım ben hep oolan doğuruyodum. Gızım olmuyodu. Sana hamileydim. Gardaşların da sen gine oolan doğurursan biz hiç eve gelmezzik didiler. Küstüler gittiler. Ben de sen olunca gırmızı bayrah diktim. Görsünler de gelsinler diye. Amma cadı garısı gırmızıyı çıkarıp gara bayrah dikti. Ben gırmızı diktim o gara dikti. Cadı garısını bi türlü yinemedim. Onlar da kara bayraa görünce bi daha eve gelmediler. Şoo görünen daan öbür tarafına ev yaptılar küstüler, gittiler” demiş. O zamaña gız “Aman anne! Beni onlara yetiştir” demiş. Annesi de demiş ki: “Gızım ben gidemen oraya. Orda çoh kötü şeyler var. Cadılar vaar, canavarlar vaar, çoh kötü şeyler var” demiş. İlle giderdin, gitmezdin diyekene anası gızına “Ben gidemem amma ala bötçü seni götürür” *demiş. [Söz temsili işte nası oluyorsa şeyden söylemesi çoh ayıp]* külden eşşek yapmış. “Bin hadi buna, bin! Ala bötçü sana yolu tarif eder. Yalınız, hiç inmeden çüüdüm çüüdüm çüüdüm diye git. Çüüş dersin, kül tozar gider” demiş. Bu aynı annesinin dediği gibi “Çüüdüm, çüüdüm çüüdüm” diye gidekene şaşırılmış, “Çüüş” demiş. “Çüüş” diyince külden eşşek toz olmuş, gız ortada galmış. Geri dönmüş annesine varmış. *[İşte nası bişeyse, masal ya gızım.]* Annesi gene külden eşşek yapmış. “Sahın gızım bi daa böyle dime. Alaböççü de seni oraya götürür” demiş. Bunlar giri o hayvana binmişler. Gidee gidee gide varmışlar, gapıya durmuşlar. Gapıya durmuşlaar, alaböççü gapıya yatmış. Oolan da gapıyı açık goymuş. *[Gardeşinin biri içerde nöbetçi ya, evi bekliyo.]* Bekleyekene bu gız gapıyı açılı görüyo içeri giriyo. *[Eskide duvarlarda gocaa dolap olurdu.]* Dolabın arhasına gız giriyo, sahlanıyo. Onda soona, bu oolan uyuyo. Gız çılıyo yerinden, bunların yemaani yapıyo, avdan guş getirmişler. Bişiriyo indiriyö, evi görüyo, çamaşırlarını yuyo. Ortalığı

pırıl pırıl ediyo. Soona da geri giriyor dolaba gapanıyo. Gardeşleri eve geliyo. Bahsalar ki ev pırıl pırıl, yemek hazır. Diyollar ki evi bekleyen gardeşlerine: “Bizim eve kim geldi? Kim yaptı bunca işi” diyollar. “Kimse gelmedi diyo” oolan. “Kimse gelmedi de, bu yemee kim yaptı?” diyo. “Görmedim” diyo. Neyse ertesi günü öbür gardeşini eve goyuyollar. O bekliyo evde. O da uyuyo. Gine gız kahıyo, yemeklerini yapıyo, avlarını bişiriyo indiriyö, önlerine goyuyo. Geri gendini dolaba kitliyo. Bir gün böylee, beş gün böylee sıra en güççük cüce gardeşine geliyor. Cücenin de dört gözü varımış. İki önde ikisi arhada. Diyolar kine: “Bugün sen bekliycen burayı” diyolar. “Tamam” diyo. “Nasıl olsa gözümün ikisi uyursa ikisi uyanık kalır” diyo. Bu bekleyekene gız gene dolaptan çıkıyo. Siliyo süpürüyo, pişiriyo indiriyö. Tam dolaba girekene eteenden yapışıyo o dört göz cüce. “Gel bahalım buraya. İs misin, cis misin? Sen kimsin, neyin nesisin?” diyo. “Ne isim ne de cisim. Sizi yaratan bir Alla’an guluyum. Ben sizin bacınızım” diyo. “Bizim bacımız yoh. Sen bize yalan söylüyon” diyo. “Yalan söylemiyom. Gel alaböççüye sor” diyo. Oolan “Allah Allah!” diyo. “Bu gız alaböççüyü nerden biliyo?” diyo. Geliyo, gapıdaa duran alaböççüye soruyo: “Bu gız benim gardeşim mi?” diyo. Alaböççü de gafa çırpıyo. Onda soona bu oolan ne hadar seviniyoo, ne hadar seviniyo. Gızı böyle dutuyo, bi sarılıyo bi sarılıyo, biraşımıyo. Aaşam olunca gardeşleri eve geliyo. Gelseler ki dünya gözeli bahmalara gıyaman bir gızın şavkı düşüyo. Oolanlar soruyolar: “Bu gız da neyin nesi?” diyolar. Cüce oolan da, “Bizim bi bacımız varımış. Annem oolan deel gız doourmuş da cadı garısı bize oyun oynamış. Böyle böyle olmuş” diyince, biri dimiş ki: “Ben gardeşime kutludan elbise diktirecem.” Biri dimiş: “Ben gardeşime küpe alacam.” Ötağ dimiş: “Ben gardeşime bilezik alacam.” Biri dimiş: “Ben gardeşime saat alacam.” Bunlar gızı donatmışlar, giydirip guşatmışlar, bahmalara gıyaman dört dörtlük gız yapmışlar. Gızı el üstünde dutmuşlar. Gız bi gün “Gardaşlarım ben sizi everecem.” dimiş. “Gayrı gelen sana dirlik vermez. Biz böyle iyiyik. Sen geleli daa da iyi olduh.” dimişler. Bacıları bunları evermek için gız aramaya çıhmış. Arayınca bi gız bulmuş. Bu gızı gardeşine gelin getirmiş. *[O da nasıl olmuş biliyon nu? Anlatıyım.]* Şoordan bi göç gidiyomuşdu, cingan göçü. Cingan göçü gidekene bu gız çağırıyo. Diyo ki: “Durun duruun, eelenin” diyo. “Benim yedi tane gardaşım var. Bi görseniz dünyalar gözeli, çoh datlı” diyo. “Evlenecek bi gızınız varsa biraşın da, büyük gardeşime alayım onu” diyo. “Sana nasıl biraşalım, evin barhın var mı? diyolar. Gız evlerini gösteriyö. Neyse evi görünce bunlar gızı veriyollar. Cingan gızı bunlarda galıyo. Gardeşi eve gelince, “Bacım bana hanım bulmuş” diye bu gızla evleniyö. Cingan gızı eve iyice yerleşince bu gızı evde istemiyo. Gelin durdukça gıza dirlik vermemiş, durdukça gıza dirlik vermemiş, gız çoh aziyetler görmüş. Gız ağlamış amma

gardeşi hanımını döver diye gardeşlerine heç söylememiş. Gelin bu gızın yahdığı ateşi söndürüyomuş. Gız, gardeşlerine yemek yapaken gelin olmadık aziyetler yapıyomuş. Gız da gardeşlerine heç demiyomuş. Gelin görümcesine olmadıh aziyetler yapıyomuş. Yılan yumurtasıyla, gurbaa yumurtasını almış, *[Gayrı işte nerden bulduysa? Masal bu ya]* getirmiş, bu gıza içirmiş. Gızın garnında yılanlar, gurbağlar döllemiş. Gızın garnı şişmiş. Gelin, gızın gardeşlerine “Bacınız hamile” demiş. Gızı evden atmak için iftira atmış. Onlar da demişler ki: “Nası olur? Bizim bacımız öyle şey yapmaz!” demişler. Geline inanmamışlar. Gelin, gine gıza aziyet etmeye devam ediyomuş. Gız yemek yapakene, gelin gelmiş gızın ateşini söndürmüş. İki aralık ötede de bir cadı garısı varmış. Cadı garısı adam yediğine evine kimse varamazmış. Gız, “Cadı garısının ordan bir ateş alıyım, geliyim de ocaa yahıyım” demiş. Gız, cadı garısı evde yokken gelmiş, ateşi almış gitmiş. Gidekene de gızın boynunda da iplik varmıştı. İpliğin yumağı cadı garısının oraya düşmüş. İpliğin ucu da gızın belinde süve süve taa eve gadar gelmiş. Gız kapıyı kitlemiş, ateşi yahmış, yemekleri hazırlamış. Cadı garısı, gendi evine gelmiş. Evde de tutsah ittiği adamlar varmış. Cadı, birinin ayağını yemiş, birinin gafasını yemiş. Cadı aziyatle hergün adamların birini yiyomuş. Eve girince demiş ki: “Burda datlı datlı adam eti kohuyo. Ayşee, Fatmaa buraya kim geldi?” demiş. Onlar da, “Kimse gelmedi. Senin gorhundan buraya kim gelebilir? Biz acılar içinde gıvranıyoh” demişler. Cadı öökelenmiş. “Söyleyin, yohsa sizi parça parça yirim” demiş. Bunlar bir şey dimemiş amma cadı dışarıya çıhip bahsa ki ipiliğn yumağı. Yumağ saraa sara, bu gızın evine gelmiş. Gız gapıyı önceden kitlemiş. Gardaşları her gün gıza, “Sahın bacım gapıyı kimseye açma. Bu daan başında sana bir şeyler olur” dirlermiş. Cadı, şimdik öbür tarafdand gelmiş. Gapıya tıh tıh vurmuş. Sesini de değıştirmiş: “Ayşee, Fatmaa!” diye çarmış. Gız da bunun cadı garısı olduunu bilmiş. “Sen kimsin?” demiş. “Ben şoorda oturan bi teyzenim. Gızım gapıyı aç da seni bir görüyüm. Ben seni çok seviyom” demiş. Gız da, “Gardaşlarım bana kimseye gapıyı açma dedi. Ben kimseye gapıyı açamam” demiş. Cadı ne yaptıysa olmamış, gıza gapıyı açtıramamış. Bu sefer cadı sesini değıştirmiş. Gendi sesini, gızın gardeşlerinin sesine benzetmiş. “Bacım gapıyı aç. Bah biz geldik” demiş. “Sen gardeşim deelsin. Cadı garısısın. Açamam.” demiş. “O zaman gapının ardından barnaanı uzat da barnağna yüzük dahacaam.” demiş. Gız barnaanı oyuhtan içeri sohunca cadı garısı gızın barnağnı hartada ısırmış. Gız gapının arhasına düşmüş, oraya bayılmış. Aaşam olmuş, gardaşları eve gelmişler. Bacılarını çarıyolar çarıyolar kimse yoh. Gapıya vuruyolar, peceye vuruyolar, ses yoh. En güççük gardeşi: “Bacadan iniyim de bi bahıyım. Bacımız hiçbir yere gitmezidi. Bizim gardaşımız nereye gitti?” demiş. Bacadan inip bahsa ki bacısı gapının ardında baygın yatıyo. Garnı da şiş. O zamanaça gelin,

“Gardeşinizi götürün. Ben onu kabul etmiyom. Bırahın nereye bırakcahsanız” demiş. “Alın da götürün gayri gardeşinizi. Nereye bırakcahsanız bırakın. Ben kabul etmiyom” demiş. Cingan kızını yinememişler. Bi dene sandıh yaptırmışlar. Gızın da aazını gapatıp sandıın içine goymuşlar. Sandı ağ deveye yüklemişler. Soona da götürüp denize atmışlar. Denizin kenarında da iki dene avcı duruyomuş. Durahana durahana denizin üstünde yuvarlanı yuvarlanı sandıh gelmiş. Biri demiş ki: “Malısa benim”. Biri de demiş ki: “Canısa benim.” Neyse bunlar atlamış denize. Denizden sandı çıkartsalar kii dünyalar gözeli bi gız. Bahmalara kıyaman. “Canısa benim” diyen gızı almıuş eve getirmiş. Gıza: “Noldu sana? Senin bu hâlin ney?” demiş. Gız da demiş ki: “Benim başımdan geçenleri bi Allah bilir bi de ben bilirim. Ben çok aziyet çektim. Noolur bana elleme” diyi başından geçeni biir bir anlatmış. Adam da, “Gayri ben seni ailem kabul edicem, seni hanımım yapacam” demiş. Çoban gızı ameliyat ettirmiş. Gızın garındaa yılan eniği, gurbaa eniini hep çıkarttırmış. Kadın değel daa gızımış. Çoban bunla yedi gün yedi gece düün yapıp evlenmiş. Gızın çobandan üç dene oolu olmuş. Zaman geliyo zaman gidiyo oolanlar büyüyo. On ikişer, on üçer yaşına geliyolar. Bunlar bi gün gapıda durakene oolanların dayıları da avdan geliyolarmış. Gız gardeşlerini görüyo. Oolanlara diyo kine: “Şoo avdan gelenler sizin dayılarınız” diyo. *[Goyunun aşşu olur. Dizlerinden yapılır. Annen bilir ya sen bilmen]* “O aşşu al, yanlarına gidip birbirine vur” diyo. Onlar sana “Ne diyon oolum derlerse çit aşşım çiiit. Yedi gardaşın yieniyim, ağ devenin bevaniyim di” diyo. Oolanlar da aşşu alıyolar, dayılarının yanına gelip vuruyolar. “Ne diyon oolum, ne dimek istiyonuz?” diyolar. *[Dayıları olduunu bilmiyolar ya]* Oolanlar aşşıhları birbirine vura vura başlıyollar söylemeye: “Çit aşşım çiiit. Yedi gardaşın yieniyim, ağ devenin büeniyim” diyolar. *[Gızı ağ deveye goyuyolar, sanduna denize göyüp getiriyolar ya gızım ondan]* “Oolum, sen ne diyon? Ne dimek istiyon?” diyolar. Oolanın biri diyo ki: “Siz benim dayımsınız. Şoo duran da benim annemle babam. Anneme yengem iftira itmiş, siz de götürmüş denize bırakmışsınız ya! İşte ben o birahtınız bacınızın ooluyum” diyo. Onlar da geliyolar, sarılıyolar, öpüşüyolar, ağlıyolar, gülüyolar. Yaptıhlarından utanıyolar. Bacılarından af diliyolar. Muratlarına eriyolar. Bize de kerevetlerine çıhmah galıyo.

III.23. YEDİ KARDEŞİN BİR BACISI -II

Kaynak Kişi: Elif KÖMCÜ

Bi tane kız varmış. Bu kız yedi kardeşin tek bacısıymış ve çok güzel bi kızmış. Bu kızı kardeşinin hanımları evde istemiyomuş. O yüzden her gün evde bu kıza yedikleri yemeklerin, bulaşıkların artıklarını veriyolarmış. Kıza türlü eziyet ediyorlarmış ama kız kardeşlerimin huzuru bozulmasın, boşa namsın diye susuyomuş. Kızın yemeklerine yılan, çayan atmışlar. Bu kız öyle olmuş ki, hamile gibi olmuş. Kızın karnı iyice büyüyünce gelinler kocalarına demişler ki: “Bacınız hamile, başkasından çocuk peydahladı, o bize artık yaramaz. Ne yapcahsanız yapın” demişler. Kardeşleri kızı beze sarmışlar, beyaz bi devenin üstüne bindirmişler ormana götürmüşler, “Gurda kuşa yem olsun” diye bırakmışlar. Gızın güççük kardeşi de çoh iyiymiş. Ona da haber vermiyolar. Oolan eve geliyo soruyo, “Bacım nerde, nooldu?” diyo. “Gayboldu, sevdiiyle mi gitti, kimle gittiye bilmiyoh” diyolar. Deve gızı götürdükçe, çırtıkça çırtıkça kızın karnındaki yılan çayan bir bir dökülmüş. Dökülmüş, dökülmüş kızın karnı boşalmış. Yine çok güzel bi kız olmuş devenin üstünde. Ormanda bi ormancı bu kızı görmüş, “Seni kim bağladı böyle devenin üstüne?” diye sormuş, kızın bağını çözmüş. Kızı evine götürmüş. Ormancı kıza demiş ki: “Seni kim böyle bağladı?” O da diyo ki: “İşte kardeşlerimin hanımları bana böyle böyle iftira attılar. Onlar da beni deveye bağladı. Deve beni çırtıkça karnımdaki yılan çayan, bulaşık suları döküldü. Çırpıldım yine böyle güzel bi kız oldum” diyo. O da diyo ki: “Tamam” diyo, “benle evlenirsen ben seni götürüyüm” diyo. Kız da “Tamam” diyo, kızı evine götürüyo. Bunlar evleniyolar, bi tane oolu oluyo ormancıdan bu kızın. Annesi çocuuna her güm tembih ediyo. “Sen burda aşih [*Eskiden aşih oyunu oynallarmış, kemiinen*] oyna” diyo. “Ama maani söyleyerek oyna” diyo. O da diyo ki: “Ne söyleyim?” “Yedi gardaşın yieniyim, aa devenin bevaniyim, hüt aşşım hüt de at aşşu” diyo. Gızın küçük gardeşi de ordan geçiyomuş. O çocuun söyledii tekerleme dikkatini çekiyo, diyo ki: “Çocuh sen ne diyosun? Bi daha söylesene dediin tekerlemeyi” diyo. “Yedi gardaşın yieniyim, aa devenin bevaniyim, hüt aşşım hüt” diyo. “Bunu sana kim dedi” diyo. O da diyo ki: “Annem dedi.” “Senin annen nerde çocuk? Hadi beni ona götür” diyo. Çocuh alıyo, annesine götürüyo. Varıyo, bahıyo ki kız kardeşi, “Hani gardaşlerim senin gaybolduunu söylüyodu” diyo. “Hayır” diyo, “Yengelerim bana bulaşık suyunu verdiler, soona da garnım şişti. Bana iftira attılar. Abilerim de beni devenin üstüne baaladılar. Karnımdakiler döküldü, bu ormancı da beni buldu, kurtardı. Onla evlendim bi de çocuum oldu. Sizi de bulmayı çoh istiyodum. Çocuuma öyle tekerleme söyletiyodum. Bir gün bu

yoldan geçeceeniz benim içime doğuyodu” diyo. Öyle deyince abisi, kardeşine sarılıyo. Eve gidiyo, kardeşlerine durumu anlatıyo. Gelinleri babasının evlerine salıyolar. Yiyip içip muratlarına eriyolar.

III.24. KUYUDAKİ YUSUF

Kaynak Kişi: Gülbahar KOMBIÇAK

Masal masal maniki

Oolu gızı on iki

Masal başını baalamış

Döne döne aalamış

Bir varımış bir yoğumuş. Alla’an gulu darıdan çoğumuş. Üç tane gardeş varımış. Birinin adı Yusuf’umuş. *[Öbürlerini gayri bilemiycem]* Yusufu babası öbürlerinden çoh seviyomuş. İki gardeşi de Yusufu gısganıyomuş. İkisi dimişler ki: “Babam Yusuf’u çoh seviyo. Bizi hiç sevmiyo. Biz bunu götürelim öldürelim.” “Haydi gardeşim, gezmeye gidelim” diyi, Yusufu alıp gidiyolar. Bunlar gezekene bi guyu görüyolar. “Acaba bu gyunun içinde ne var?” diyi merak idiyolar. Biri diyo kine: “Birimiz inelim de bahalım”. Öbürü diyo kine: “Nası ineciik gardeşim? Gocaa derin guyu. Haydi, içine düşer de ölürsek!” diyo. “Urgan getirelim, belimize bağlayalım, bu gyunun içinde ne var bi bahalım” diyollar. Gidip urganı getiriyolar. Önce büyük gardeşi guyuya sallıyolar. Sallayınca gyunun ortasında da ateş varımış. Büyük gardeş oraya sallanınca “Aaman yandım, çekin beni!” diyi baarıyo. Onlar da çekiyolar. Ortancası diyo kine: “Bi de beni sallan, bi de ben bahayım” diyo. O da aynı seviyeye gelince, “Aaman yandım, çekin beni!” diyi baarıyo. Onu da çekip guyudan çıhاریolar. Yusuf’un da canı pek berkmiş. Yusuf diyo ki: “Ben yandım didikçe sallan, yandım didikçe sallan. Taa ki aşşaa inene gadar beni sallan” diyo. Yusuf’un beline urganı baalıyolar. “Yandım” didikçe sallıyolar, “Yandım” didikçe sallıyolaar. Ahıbet Yusuf’u gyunun dibine indiriyolar.

Yusuf, gyunun dibinde güllük gülistanlık gocaaman bir ev görüyo. Bir odayı açıyo altınlan dolu. Bir odayı açıyo, paraynan dolu. Bir odayı açıyo ki, üç tane gız. Yusuf bu gızların yanına geliyo, selam veriyo. “Selamün aleyküm.” “Aleyküm selam” diyolar. “Siz burda napyıonuz?” diyo Yusuf. “Biz burda oturuyok, işleme, kaneviçe işliyok” diyolar gızlar. Böyük gızla ortanca gız iyi, zararı yoh da, üçüncü, güççük gız daha bi güzelmiş. Yusuf da çoh güzelmiş. Elma gibi yanahları, filcan gibi gözleri varımış. Diyo kine: “Biz üç gardeşik. Benim iki tane daha gardeşim var yuharda. Ben en güççükleriyim. Birinizi birine

alsam birinizi de birine alsam, en güççüğü de ben gendime alsam acaba bize gelir misiniz?” Güççük kız da Yusuf’u beeniyo. “Tamam, Allah da isterse olur” diyo. Yusuf geyunun başında gardaşlarına sesleniyo: “Gardaşlarım ben burda üç tane işleme işleyen kız gördüm, çoh beğendim. Üçümüze üçünü alalım, muraz görelim. Hemen düğünümüzü yapalım” diyo. Onlar da “Olur” diyolar. Oğlanlar urganı sallıyolar. Yusuf da urganları tek tek kızların beline bağıyo, onlar da kızları yuharı çekiyo. Büyük kız ile küçük kız yuharı çihıyo. Sıra Yusuf’un beendii güççük kıza geliyo. Kız diyo ki: “Yusuf ben çiharsam, ben güzelim gardaşların beni alır. Urganı da bıçahlarlar, sen burda galın. Gel sen çih. Sen yuharı çihınca ipi sallarsın, ben de ipi belime bağlar çiharım” diyo. Yusuf kıza inanmıyo, “Sen, ben çihdihta soona yuharı çihmiycan beni gandırıyon” diyo. Kız buna hâlini arz itmiş amma oolan dinlememiş. “İlle önce sen çihican” demiş. Yusuf’un gardaşları urganı çekseler ki dünya gözeli bi kız. Hemen Yusufun urganını kesiyolar. Yusuf’u geri geyuya atıyolar. Gardeşinin birisi “Bu kıızı ben alayım” diyo. Kız aalıyoo, sölyüoo yoh! Geyunun ucu bucaana ses seda duyulmıyo. Yusuf da geyuda ağıyoo ağıyo üzülyoo. Yusuf geyuda galıyo. Uyuyo uyanıyoo, uyuyo uyanıyoo “Napıyım ben, ben napıyım?” diyo. Geyunun içinde gidee gide, sürünee sürüne, maaralardan geçee geçee bi garanlıh dünyaya varıyo. Öyle bi dünya ki heç gecesi gündüzü yoh. *[Gerçek varmış böyle bi dünya. Gündüz de gece, gece de gece bi dünya gerçekte de varmış.]* Yusuf burda bi tane aac bulmuş. O aacın dalının da altına yatmış. Bu aacın tepesine bi guş gelmiş beş altı tane cücüklemiş. Bu guşun her sene çocuhları büyüdü mü bi yılan gelir, onları yermiş. Yusuf yatarkene cücükler bi çırışıyollarmış, bi çırışıyollarmış. Cücüklerin çılına Yusuf uyanmış. Yusuf uyansa ki yılan dala tırmanmış, guşu yiyecek. Hemen ordan bi daş almış, daşınan o yılanı öldürmüş. Ölüsünü de götürüp bi yere atmış. Cücükler bi sevinmişleer, bi sevinmişler bi gör. Guşların anası gelmiş. Anaları da o gadar büyükmüş kine sırtında bi adamı taşıyomuş. Adam gibi de gonuşuyomuş. Bu guş Anka guşuymuş. Anka guşu gelip bahsa ki cücüklerinin yanında bi dene adam yatıyo. Yusuf’u cücüklerini öldürmeye geldi sanmış. Ganedinin üstüne goca bi daşı gomuş getirmiş. Tam Yusuf’un gafasına indirecee zaman cücükler, Allah tarafında dile gelmiş: “Aaman anne! Nolar onu elleme. O bizim hayatımızı gurtardı” demiş. “Nası gurtardı?” demiş guş da. “Bizi, yılan yimeye geldi, o da eline daş alıp bizi gurtardı” demiş. Öyle deyinca guş ganadında daşı giri götürmüş bi yere atmış. Soona da gelmiş Yusuf’un gafasına gagasıyla vurmuş. “Kah” demiş. “Sen is misin cis misin, söyle bana sen kimsin?” demiş. “Ne isim ne de cisim. Seni yaratanın guluyun. Benim başımdan böyle böyle olaylar geçti. Bu geyuya mahpus oldum” demiş. Anka guşu: “Sen benim yavrularımı gurtardın. İste yiğit ne istiyosan?” demiş. “Ben

aydınlık dünyamı istiyom. Benim eşimi gardeşlerim elimden aldılar. Şimdi onun düünü oluyo beni oraya yetiştir” demiş. Yusuf’un gideceği yirin de ucu bucaa youmuş. Anka guşu Yusuf’a, “Çarşıya git bi goyun kestir, derisini de tuluh yap suyulan doldur. *[Evelde tuluh doldururlardı. Peyniri içine basarlardı ya o tuluhtan işte.]* Soona bi goyun daa kestir onun derisine de goyunların etlerini parçalayıp goy. Kemiini at. İki tuluu da ganadımın üstüne goy. Sen de sırtıma bin. Ben gak dedikçe su, guk dedikçe et ver. Benim garnımı doyurursan ben de seni götürürüm” demiş. Neyse bunlar düşmüşler yola. Anka guşu gak dedikçe oolan su, guk dedikçe de et vermiş. Naadar memleket uzaasa et bitmiş. Guş “Gak” diyomuş su var, “Guk” diyomuş et yoh. Oolan düşünmüş taşınmış, cebinden bıcaa çıkartmış bacaandan bi parça eti kesmiş guşa vermiş. Guş “Gak” dedikçe oolan bacaandan kesip veriyomuş. Guş o etin goyunun eti olmadığını bilmiş. O eti yememiş, dilinin altına sahlamış. Guş yol bitinceye kadar oolandan hep su istemiş. Guş, “Yum gözünü” demiş oolana. Oolan yummuş. “Aç gözünü” demiş, açmış. “Bura nere?” “Fılan melmeket” demiş oolan. O zaman “Geri yum gözünü, yum!” demiş guş. Yummuş gözünü, açmış gözünü “Hah” demiş oolan. “Hah! İşte bura bizim köy. Bura da harman yeri. Sen beni bura indir” demiş. Böylelenen yol bitmiş. Guş oolanı aşşaa indirmiş. “Ben burdan gayri giderim” demiş oolan. Guş “Tamam giden de, bi yürü de bahayım” demiş. “Yoh, ben yürürüm. Sen git de” demiş oolan. “Yoh, sen yürümeyince gitmem” demiş guş. Oolan yürümeye başlamış. Yürümeye başlayınca topallamış. Guş oolanı çaarmış. “Gel buraya. Sen niye topallıyon?” demiş. “Hiiç, öyle bacaam uyuştı da” demiş. “Aç da bacaanı bi bahıyım” demiş guş. Oolan açsa ki bacanı bucaa ganiyo, yara bere içinde. “Et bitince ben sana bacamdan kestim, verdim” demiş. Anka guşu hemen dilinin altındaa eti çıkarmış, oolanın bacana geri yapıştırmış. Bi de ohumuş üstüne. “Hadi git şimdi. Sen saa ben selamet” demiş. Guş memleketine yavrularının yanına, Yusuf da harman yerine gitmiş. Varaa varaa vara varmış. Orda da bi yaşlı teyze varmış benim gibi. *[Siz beni araya araya nasıl buldunuz? Yusuf da araya araya bulmuş işte.]* “Teyze” demiş. “Selamün aleyküm.” “Aleyküm selaam.” “Burda bi düğün var, bu ne dünü?” demiş. “Vay, guzuum hiç sorma!” demiş. “Felanın bi Yusuf diyi oğlu vardı” demiş. “İki gardaşı Yusuf öldü diyi Yusuf’un ganlı köyneeini getirdiler” demiş. “Nişanlısını da gardaşı alıyo. Onun düğünü oluyo” demiş. “Aaman teyzem, noolur!” demiş. “O zaman şu yüssüü al, barnağına tah! Noolur noolmaz, gün döner devran döner, zaman geliir zaman gider Allah dilerse biz bu yüssüünen birbirimize gavuşuruh. Ben Yusuf’um. Gardeşlerim beni gandırdı, guyuda bırahtı. Şimdi de benim hanımımı alıyo. Bana yardım et noolur” demiş. “Ne idiyim oolum, ne istiyon? Söyle” demiş gadın. “Teyze” demiş. “Şu yüssüğü barnaana dah, gelinin gınasını ben yahacam di” demiş. Gençler yahdırmazlıh

derlerse şööyle yüssüü gıza bi göster. O beni tanır” demiş. Kadın varmış oraya. Gına zamanı “Gızın gınasını ben yahacam” demiş. Gızlar da “Sana noluyo teyze sen kimsin de gınayı yahıyon” demişler. O zamana gadar kadın usuulca barnaandaa yüzzüü geriden gıza göstermiş. Gız hemen “Çekilin benim gınamı bu teyzem yahacak” demiş. “Teyze, teyze Yusuf nirde?” demiş. “Yusuf, seni şurda bekliyo. Gınadan soona seni kaçıracaq” demiş. Gınayı yahıp da millet evine daalınca kız ver elini Yusuf’a. Vizzoo! Gardaşları bunu duyunca yalanlarının ortaya çıhmasından gorhmuşlar. “Eyvaah! Yusuf geldi” diye tırah mırrah olmuşlar. Yusuf sevdiine gavuşmuş. Gırh gün gırh gece düün olmuş. Onlar ermiş muradına biz çıhalım kerevetine.

III.25. ERKEK KILIĞINA GİREN KIZ

Kaynak Kişi: Gülbahar KOMBİÇAK

Bir varımış bir yoğumuş. Alla’an gulu darıdan çoumuş. Evvel zaman içinde galbur saman içinde iki dene elti varmış. Bunlardan birinin yedi dene oolu öbürün de yedi dene gızı varımış. Yedi oolu olan kadın, eltisine her gün laf vuruyomuş: “Senin yedi gızın var, gız neye yarar. Benim oullarım ocah tütüdecek senin soyun tütmeyecek” diye gahıç gahıyomuş. Bir gün böyle beş gün böyle, güccük gız duramamış. Çoh zoruna gitmiş yenegesinin bu didikleri. Anasına demiş ki: “Anne ben gidecem çalışacam. Para kazanacam, gız mı daha hayırlı erkek mi gösterecem” demiş. Anası, “Gızım var git! Sen gızısın. Nası çalışacan? Baban duyarsa bize ne der?” Gız, “Yoh!” demiş. “İlle ben erkek gılına girip çalışacam.” Neyse gız kamçısını ata vurmuş, çalışmaya gitmiş. Gız gül topluyomuş, kuşburnu topluyomuş oolanların yaptı her işi yapıyomuş. Öyle bi giyiniyomuş, öyle bi ata biniyomuş ki kimse gız olduunu anlamıyomuş. Bu gızın yanında da oolanlar çalışıyomuş. Çalıştığı yerde oolanın birinin dikkatini çekmiş bu gız. Bahıyomuş oolanın gözleri gız gözleri, barnağında yüssük yeri, gulaanda küpe yeri, golunda da bilezik yeri. Bu oolan eve geliyomuş annesine diyomuş ki: “Anne yanımızda bi çalışan oolan var amma oolan deel anne o gız” diyomuş. Annesi de “Oolum heç gız çalışır mı?” diyomuş. [Önceden gıza çalışma mı vardı yavrurum? Youdu]. Amma bu oolan da bu gızın oolan olduuna inanmıyomuş. Bir gün böyle beş gün böyle annesi oolana demiş ki: “Ben balhona gülleri seriyom. İkiniz de güllerin üstüne yatın bahalım. Zabah gallınca bah! Altında güller solarsa erkek solmazsa gız” demiş. Gız da bunları duymuş. Oolan balhona yatmış uyumuş. Gız güller solmasın diye heç uyumamış. Zabah galhsalar ki ikisinin de altındaki güller solmuş. Annesi ooluna gızmış: “Oolum var git işine! Bunun neresi gız? Ata

binişi, iş yapışı erkek. İkinizin de gülleri de solmuş. Daha ne inat ediyon. Bu devirde heç gız çalışır mı? Gızı gınarlar.” demiş. Oolan, “Anne bu gız bizi gandırıyo. Gözleri gız gözleri, barnağında yüssük yeri, gulaanda küpe yeri, golunda da bilezik yeri var” demiş. Bu ketli oolanın annesi demiş ki: “İkiniz de çişe durun. Bah bahalım nası işiycek” demiş. Gız gurnazlıh yapmış hemen oolandan önce çişe durmuş. *[Ayıb olur söylemesi]* önüne de gamış dahmış. Oolandan önce yapmış çıhmış. Oolan da artıh onun erkek olduuna inanmış. Yedi sene bu gız olduunu belli etmeden ağanın evinde bu oolanla çalışmış. Bi sürü de para biriktirmiş. Biriktirdiği paraynan da bi ev almış anasına babasına. Soona da anasının yanına çıhmış gelmiş. Bütün akrabalarını çaartmış. O hadar yığnaan içinde yengesine demiş ki: “Yedi sene gız olduumu bildirmeden çalıştım, yidim, içtim, para biriktirdim. Bu evi de anama babama aldım. Sen benim anneme yedi gızın var, gız neye yarar diyodun. Senin yedi oolun var da ne kârı var? Hangisinin atı var, arabası var, evi var. Ha gızın olmuş ha oolun olmuş. Allah hayırlı evlat versin” demiş. Yengesi bi utanmış, bi utanmış, bi daha eltisini gızlarından dolayı hiç gınamamış. “Evladın iyisi hayırlı olanıymış” demiş. Bu masal da burda bitmiş.

III.26. HÜRİ KIZI-I

Kaynak Kişi: Gülbahar KOMBIÇAK

Develer tellal iken pireler berber iken bir varımış bir yoğumuş, Alla’an gulu darıdan çoğumuş. Köyün birinde bi dene cami hocası varımış. Önceden kim nereye giderse evini, çoluunu çocuunu, cami hocasına teslim idermiş. Bi dene adam hanımıynan hacca gitmeye karar vermiş. Bunların Hürî diye bi kızları varımış. Başga da kimseleri youmuş. Hocaya da çok güvenirlermiş. Bunlar “Hürî’yi napalım, napalım?” demişler. “İyisi mi biz bu gızı hocaya teslim idelim. Hocadan zarar gelmez, biz gidelim hac görevimizi yapalım” demişler. *[O zamanlar hac uzunudu. Üç ayıdı eskiden.]* Hocaya da tembih etmişler: “Gızımın yemaani getir. Gapısına vur, geriden yemaani ver, geri çıh! O gapıyı kitler. Hürî’ye mukaat ol” demişler. Gızı da iyice tembihlemişler. “Olur mu gızım?” “Olur, baba” demiş gız da. Bunlar goymuş hacca gitmişler. Hürî de bir güzel, bir güzel bahmalara gıyaman. Ne yannı dönse şavkı o yannı düşüyo. Yüzünde de devamlı peçeyne geziyo ki şavkı düşmesin.

Hürî, hep bi odanın içinde babasıgil gelene gadar hiç bi yannı çıhmamaya garar vermiş. Her gün hoca yemaani getiriyomuş, gapıyı tıhırdatıyomuş. “Hürî gızım yemaani al” diyomuş. Bırahıyomuş gidiyomuş. Hürî de gapıyı açıyomuş, yüzünün şavğı hocanın

üstüne düşüyömuş. Yemaani alıyömuş, geri gapıyı kitliyömuş. Bir gün böylee beş gün böyle, hocanın içine şeytan gaçmış. “Bu nası bi gızımış böyle? Şavkı taa yüzümü alıyo. Benim bu gızı görmem ilazım” dimiş. Hoca gafaya bunu goymuş. Bi gün yemaa eline almıuş, gapıyı çalmıuş. “Hüri gızım yemaani al” dimiş. “Tamam, sen bırah, ben alırım” dimiş Hüri. Maasucuhtan hoca gitti gibi yapmış, sahlanmış. Gız gapyı açınca da gızın saçından dutmuş, peçesini açmış. “Ben seni kimselere vermem, çoh sevdim seni” dimiş. Gız da nası güçlüymüş. Hocayı üstünden yitivermiş. Gapıyı da üstüne kitlemiş. Hüri’nün annesiyle babasının da gelmesine beş on günleri galmıuş. Hüri annesigil gelene gadar heç yemek yemeden orda galmıuş. Hoca gızın annesigilin geleceğı gün, gapıdaki çiftçisine “Al bu gızı biraz gezdir de getir” dimiş. Hüri’nün annesiyle babası hacdan gelmişler. Hocaya da “Gızımız nerde” diye sormuşlar. “Gızınızın sevdiğı varımıuş. Yemaani vermeye gapısına vurdum sevdiğıyle gaçtı gitti” dimiş. Neysem soona çiftçi Hüri’yü gezdirip getirmiş. Gızın anasıyla babası da Hüri’yü saçlarından bi ağaca bağlamışlar. Dal sallandıhça Hüri de sallanıyo, döndüü yere şavğı düşüyömuş. Garşıda da goyun güden iki dene çoban Hüri’nün şavğını görmüşler. Amma yoramamışlar. Biri dimiş ki: “Malısa benim.” Biri de dimiş ki: “Canısa benim.” Gopa gopa gelseler ki dünyalar güzeli bi kız. “Canısa benim” diyen çoban Hüri’yü almıuş. Onlan evlenmiş, üç dene de çocuğı olmuş. Çoban el gapısında çalıştıına işten eli başına deemiyomuş. Hüri’yü anasıgile hiç götürememiş. Hüri anasıgilin hasretine dayanamamıuş. Gocası da Hüri’nün yanına kapıdaki çiftçiyi dahmış. “Hanımımı al, anasıgile götür! Gitsin hasret gidersin. Gelirken de geri getir!” dimiş. Gapıdaki çiftçi Hüri’yü götürekene Hüri’ye göz goymuş. “Hüri gızı yanıma yakın olun nu?” dimiş. “Nasıl olur! Kocam beni sana güvendi, sen bana yan gözle nası bakarsın? Hayır, asla olmam.” dimiş. “Ya olursun ya değelse çocuklarını keserim” dimiş. Hüri ağlayı ağlayı “İmkânı yoh!” olmam dimiş. Çiftçi gine “Keserim çocuğnu” dimiş. “Kesersen kes! Yeter ki bana zarar verme” dimiş. Adam çocuğun birini boğup öldürmüş. Cesedini de dağya fırlatmış. Az ileri gitmişler adam gine başlamış: “Hüri yanıma yakın ol. Olmazsan ikinci çocuğunu da öldürürüm” dimiş. Hüri yalvarıyosa da ağlıyosa da yoh! Adam gözünün yaşına bahmamıuş, onu da öldürüp bi dağın arhasına atmıuş. Gidekene gidekene sıra üçüncü çocuğa gelmiş. Adam yine “Hüri yanıma yakın ol. Olmazsan üçüncü çocuğunu da öldürürüm” dimiş. “Öldürürsen öldür, benim gılıma dohnuma da” dimiş. Hüri’nün gözünün önünde onu da öldürmüş. Çocukların hepsi ölmüş amma daha yol bitmemiş. Bu sefer adam dimiş ki: “Çocukların da öldü, gayri mecbursun benim yanıma yakın olmaya.” Hüri bahmış bu adamdan gurtuluş yoh [*Söylemesi çoh çoh ayıp gızım*] dimiş ki: “Benim idrarım geldi. İdrarımı yapıyım geliyim de ondan soona yanına yakın olurum” dimiş. Hava da

gapgaranlıh, tam gecenin yarısıymış. Çiftçi, “Ben sana nasıl güvencem?” demiş. “İstersen belime urganı bağla, urganın bir ucunu da eline al” demiş. Adam Hüri’nün beline urganı bağlamış. Eline de urganın bir ucunu almış. Gız karanlım içine girmiş. Gız garanlıhta belindee ipi çihartmış, büyük bir daşa bağlamış. Şöyle ileri gitmiş, ırbı da şöyle dahmış. Boğazındaa bir şelek altından da ırbın ucuna azcık tahmış. İrbığı eğdirince su, şiiir şiiir şiiir ahıyomuş. Hüri de ordan kaçıyomuş. Çiftçi Hüri çişini yapıyo belliyomuş. “Haydi, şirşirini sevdiğim haydi. Gel gayri, haydi gel gayri” diyomuş. Adam beklemiş, beklemiş ses seda yoh. Ses gelmeyince su sesine dooru varmış. Bahsa ki gızın yerinde yeller esiyo. Bi daş, bi altın bi de ırbıh. Hemen gızın peşine düşmüş amma Hüri kaçmış. Gaça gaça Hüri, bi davar güden çobana denk gelmiş. Çobana demiş ki: “Noolursun! Boynumdaa altınları sana veriyim de sen hemi üstünde elbiseleri bana ver hemi de kuzularından birini kesip derisini bana ver” demiş. Çobanın da canına minnet. “Olur” demiş. Elbiseyi almış giymiş, deriyi de saçının üstüne geçirmiş. Gitmiiş, gitmiş sonunda anasıgilin evine varmış. Varıp kapıya vurmış. Anasıyla babası da gocamışlar. [Yani ihtiyarlarmışlar] “Kim o” demiş anası. Hüri de demiş kine: “Ben bi garip yolcuym. Gapıda galdım, nolursunuz teyze beni evinizde misafir edin” demiş. Anası da, “Gecenin bu vaatinde biz bi yaşlı garı gocayık. Seni nasıl alalım. Zaatı ciğerimiz yanıyo, bizim çocuğumuz da yoh” demiş. “Noolur teyze! Beni çocuunuzun yerine goyun da bir gece yatıyım” demiş. Gadın gocasını çaarmış. “Gel” demiş. “Gapıya biri geldi dayandı. Yolda galmış. Sesi de aynı Hüri’nün sesine benziyo” demiş. Açmışlar gapıyı, bunu içeri almışlar. Hemen sufra gurmuşlar. Hüri’nün garnını doyurmuşar. Çay içmişler. Neyse Hüri’nün anası yatağı sermiş. Gendileri diğer odaya gidip yatmışlar. Hüri odasında başlamış ağıt yahmaya:

Anam babam hocaya emanet itti

Hoca göz goydu iftira itti

Babam uydu beni ağaca astı

Üç guzum çiftçiye gurban gitti

Gız böyle deyişin Hüri’nün ansıyla babası goşarah gelmişler. “Sen Hüri müsün yoosa?” demişler. Gız gafasındaa şapgayı çıkarmış. Saçları sümbül gibi dökülmüş. “Hürim Hürim” diyi baarışıp aalaşmışlar. Gız başından geçenleri bir bir anlatmış. “Hocayı dutun da demirlen baalan, gapıdaa çiftçiye getirin de gözlerini dağlan” diyi gız aalamış. Babası gitmiş hocayla çiftçiye getirmiş. Demiri gızartıp gızartıp bi hocaya bi de çiftçiye basmışlar. Sooana da gidip Hüri’nün çocuklarını üç dağın arhasından çiharmışlar. Üçüne de mezar yapmışlar. Hüri anası babası ve gocasıyla mutlu bi hayat yaşamış. Onlar ermiş muradına

biz çıhalım kerevetine.

III.27. HÜRİ KIZI -II

Kaynak Kişi: Havva KOMBIÇAK

Bir varmış bir yoğmuş, bir anayla bir baba varmış. Bunların kızları Hürî, oğulları Şah İsmail varmış. Bunlar her sene çocuklarla beraber hacca gidiyorlarmış. Gel olmuş, git olmuş çocuklar büyümüş. Hürî on sekiz yaşına gelmiş. Anayla baba, “Biz bu kızı hacca götürmeyelim. Bunu kime amanet edelim?” demişler. Bu kızın bir dayısı varmış. Anayla baba, “Biz bu kızı içeri koyalım. Dayısı pencereden etini, suyunu versin. Hürî bu evde kalsın” demişler ve hacca gitmişler. Dayısı pencereden kıza etini, suyunu veriyomuş. Kız içerden çıkmıyomuş. Hürî çok güzelmiş. Dayısının Hürî’ye gözü dönmüş. Dayısı birgün gene ekmek su getirmiş, “Hürî aç kapıyı da yemekleri al” demiş. “Dayı ben başımı yıkıyorum, çekil koy git” demiş Hürî de. Hürî’nin dayısı komşusunun birisini aracı tutmuş. Komşusu, “Hürî kardaşın, anan, baban hacıdan geliyo. Dayınlan garşı çıkacan” demiş ve Hürî’yi dışarı çıkartmış. Dayısı Hürî’yi tutmuş, kötülük düşünüyomuş. Hürî, “Dayı ben sana kendimi nasıl teslim ediyim? Ne kadar pissin, dayım seni iyice yıkayım” demiş. Hürî eline bir galıp sabun almış. Bir de eline bakır bir tabak almış. Dayısını gusulhaneye oturtmuş. Dayısını yurken vura vura kızıl kan içinde koymuş. Dayısı bayılınca Hürî dayısını oraya kitleyip kaçmış. Aracı gelmiş, “Oğlan mısınız, kız mısınız?” diyoymuş. Dayısı ses vermiyomuş. Aracı kapıyı açsa baksa ki dayı kızıl kan içinde. Bunlar hacdaki Hürî’nin anayla babasına bir mektup yazıvermişler. Mektupta kıza on tane kırık yazmışlar. Hürî’nin anasıyla babası mektubu alınca, “Biz küçük yaşımızdan beri hacıya gidiyok. Namusumuz çok önemli. Şimdi biz bu köye varamazık. Biz Hürî’nin kardaşı Şah İsmail’i önden salalım. Hürî’yi dağa götürüp öldürsün. Bize de kanlı gömleğini getirsin” demişler. Şah İsmail Hürî’nin kaldığı evin kapısına gelmiş, “Hürî aç kapıyı ben Ali’yim. Hürî aç kapıyı ben Mehmed’im...” demiş. Hürî, “Gavur dayım, papaz dayım bu kez de bu oyunu mu çıkardı bana?” demiş, kapıyı açmamış. “Hürî aç kapıyı ben gardaşın Gani’yim” demiş. “Gardaşım Gani bu lafı bana söylemez. Sen gardaşım değelsin” demiş. Bacısına barmağandağı yüzüğü göstermiş. Hürî de kapıyı açmış. Bunlar birbirlerine sarılmışlar, ağlaşmışlar. “Gardaşım bana bu lafları niye saydın?” demiş Hürî. Gardaş Gani, “Anam babam geliyo da seni garşı götürecam. Bir urgan al” demiş. “Urganı napacan gardaşım?” demiş. “Sen bir urgan al, gel” demiş. Bunlar gidiyorlarmış. Hürî hacca önceden gittiği için, “Gardaşım biz bu yoldan hiç hacca gitmedik. Bu yol nereye gidiyo?” demiş. Gani Hürî’yi

bir ormandaki pınarın başına götürmüş. Orda bir selvi ağacı varmış. Hüri'yi bu selvi ağacının tepesine bağlamış. “Bacım anam babam seni öldürmemi söyledi. Sana kıyamıyom, göynağnı çıkar bacım” demiş. Gani bir serçe vurmuş, anasına babasına gitmiş. Allah tarafından bir geyik gelirmiş. Selvi ağacı eğilirmiş geyiği yukarı çıkarırmış. Hüri geyiği emermiş. Geyik sonra geri inermiş. Dirkene Hüri orda daha bir güzelleşmiş. Hüri'nin yüzünün şavkı punara düşermiş. Bir bey oğlu varmış. Bey oğlu yanında korumasıyla hergün ava çıkarmış. Birgün avda beyin oğlu Arab'ı suya salmış. Arab suda kızı görmüş, “Ben bu kızı nasıl tutacam?” demiş, kendini suya atmış ama kız yok. Beyin oğlu sudan gelmeyince öteki Arab'ı suya savmış. O da suda kızı tutmak için kendni suya atmış. Üçüncü gelmiş, üçüncü de kızı bulamamış. Beyin oğlu punarın başına gelmiş. Yuharı baksa ki dünya gözeli bir kız oturuyo. “Kız is misin, cis misin?” “İsim de cisim de, seni yaratan Allah'ın kuluyum” demiş. Beyin oğlu, “İn” demiş. “İnmem” demiş. Beyin oğlu selvi ağacını kesiyö, kızı indiriyö. Hüri'yi yanında götürüyö. Hüri'ye kırk gün kırk gece düğün ediyö. Hüri hiç konuşmuyomuş, beyin oğlu da, “Dağ kızı öte, dağ kızı beri” dermiş. Bunların üç dene çocuğ oluyo. Hüri birgün beşşiği sallarken,

“Hacıdan evveli, hacıdan geleli nen nen

Gardaşımın adı Gani'dir Gani

Kesti barmağmı akıyor gani” demiş.

Beyin oğlu bunu duyunca lüp diye içeri giriyor, “Senin anan baban, gardaşın vardı da sen niye bana demedin?” Beyin oğlu Hüri kızını anasıgile yollarken çocuklarını ve Arab'ı Hüri'nin yanına katıyo. Giderken giderken Hüri susuyo, “Arab ben susadım” diyo. “Sen bana teslim ol, ben sana su veririm” diyo. “Olmaz, namusum namusdur” diyo. Arab da çocuğunu keserim diyo. Arab çocuğun birini kesiyö, oraya körlüyö. Hüriye bir su veriyö. Giderken Hüri gene susuyo. Gene Arab teslim olmasını istiyö. Hüri de bir çocuğunun kesmesilmesine razı oluyo. Giderken gene Hüri susuyo. Arab üçüncü çocuğu da kesiyö. Arab ile Hüri bir köye varıyolar, misafir oluyolar. Arab ev sahiblerine, “Biz evliyk” diyo. Ev sahibleri bir odaya yatak yapıyolar. Arab, “Hüri yanıma yakın ol” diyo. “Arab, ben bir dışarı çıkıyım geliyim ondan sonra sana teslim olurum” diyo. “Ben sana nasıl güveniyim Hüri?” diyo. “Belime bir urgan bağlan. Sen burdan urganı çek. Ben elime bir ırbık alıyım dışarı gidiyim” diyo. Kız urganı beline bağlıyo, ayakyoluna gidiyo. Ordan gaçıyo. Arab da, “Şır şırına gurban olduğum hadi gel” deyip urganı çekiyo. ırbık takır takır edip geliyo. Arab bir de baksa ki gelen ırbık. Arab, beyin oğluna gidiyo, “Kız kaçtı.” diyo. Hüri'nin bir saçı varmış ki yeri süpürüyömuş. Hüri Arab'dan kaçarken her ormanda bir

saçı kalıyomuş. Hüri gide gide babasının köyünün kıyındağı kuyuya kendini atıyo. Kız kendini kuyuya atınca Allah tarafından kuyunun suyu kuruyo. Bir çoban geliyo kuyuya kovayı sallıyo. Kuyu bomboş takır takır. Çoban eğilip baksa ki kuyuda bir kız oturuyo. “Bacım is misin, cis misin? Neysin?” “Ben isim, cisim” diyo. “Çık öyleyse” diyo. “Çıkmam. Sen bir toklu kes derisini bana ver. Toklunun eti senin olsun. Çoban bir toklu kesiyö derisini buna veriyo. Kızı kuyudan çıkarıyo kuyu tekrar sulanıyo. Kız deriyi kafasına geçiriyo, gözünü kulağrı açıyo. Keloğlan oluyo. Keloğlan köyde babasının yanına geliyo, diyo ki: “Amca ben senin evine kaz güden olacam.” “Ulan kel, senden kaz çobanı olmaz ya gözlerin Hüri’nin gözlerine benziyo. Hadi bağlım” diyo. Keloğlan kazları güdüyo geliyo, kazlığa yatıyo. Öyle böyle yatakana bey oğlu diyo ki: “Ben bi değnek bi çarıkla Hüri’yi bulanaça gidecem.” Bey oğlu ayağna demir çarık giyyo. Hüri’nin babası, “Keloğlan beri, Keloğlan öte ”diyo. Onun Hüri olduğunu bilen yok. Bir demir değneğı yere vuruyo. Dağlar inim inim inliyo. Ormanda Hüri’nin saçlarını toplayarak eve geliyo ama her odunlukda bir saç galmış. Saçı pek uzunmuş. Dağlar, “O güzel geçti gitti, burayı yaktı gitti” diye inilemiş. Adam her gittiğinde değneğı yere vuruyo, dağlar inileyip böyle söylüyo. Beyin oğlu gele gele Hüri’nin babasının köyüne geliyo. Hüri’nin babasına da misafir oluyo. Bey oğlu türkü çağrıyo, “Köyün zengini, fakiri, iyisi, kötüsü hep gelsin” diyo. Beyin oğlu türkü çağrıyo mığrıyo Keloğlan diyo ki: “Bi de ben çağrıyım.” Kimileri diyo ki: “Aman kel senin neren türkü çağracak? Sen ne bilin?” Kimileri diyo ki: “Adam çağarsın, diğniyelim bağlım.” Keloğlan,

“Gardaşımın adı Gani’dir Gani
Kesti barnağrı da akıyor kani
Dayımı da sohuya koyup ezmeli

Arab’ı da çatal kazığa kazmalı” diyo kafadan deriyi sıyırıp atıyo. Dayıyı dört yolun ağzına çatal kazığa kaldırıyolar. Arab’ı da vurup öldürüyolar. Ordakiler giderkene dua ediyolar, Hüri’nin çocukları diriliyo. Hüri de geri kocasına gidiyo. Kırk gün kırk gece düğün oluyo, muradına eriyo.

III.28. TEMBEL AHMET

Kaynak Kişi: Dilber KÖMCÜ

Zamanın birinde bi tembel Aamet varmış. Bu tembel Aamet çoh fakirmiş. İki dene de öküzü varmış. Tarlasında çift sürermiş. Eskide padişahlar birbirine atlarla, muhafızlarla naame gönderirlermiş. Orda da Gader’le Gısmet geçiyomuş. Gader yardım ederse çoh zengin, Gısmet yardım ederse insanlar nasibini yermiş. Bunlar birbirine “Şu Tembel Aamet’e yardım edek te şunu şu çift çubuh işinde gurtarah, zengin edek” demiş. “Naapalım, naapalım? Şu tarlanın ortasına bi gömü yapıp ortasına da bi küp altın körleyelim” demişler, altını körlemişler. Tembel Aamet çift sürerkene bu altını bulmuş. Tarlanın başına çiharmış. “Amaa, ben de bal pekmez sandıydım. Bu demirler benim ne işime yarıyacak” demiş. Padişahlara naame götürün muafızlar geçerkene Tembel Aamet’in yanına hep uurlarmış. Ekmek gırintılarını, kalan gidenlerini verirlermiş. Tembel Aamet muhafızları görünce “Çoh şükür garnım doyacak” diyi seke seke atlıların yanına varmış. Onlar da Tembel Aamet’e galan gidenleriynen gırintılarını vermişler. Askerler, tarlanın başında duran küpü görünce, “Bu ney Aamet?” diyi sormuşlar. O da “Tarlada buldum. Nere gidiyonuz?” demiş. Onlar da “Falanca padişaa gidiyoh” demişler. “İyi o zaman, alın götürün hediye olsun” demiş. Askerlerin bazısı “Biz alah, gidek” demişler. Bazısı da, “Bu böyle saf saf duruyo amma hadi padişaha gelir de sorarsa en iyisi götürük” demişler. Bunlar bi küp altını padişaa götürmüşler. “Falanca yerdeki gulun hediye yolladı” demişler. Padişah ta, “Ben bu guluma ne gönderiyim? Para yollasam, zaten o bana göndermiş. En iyisi bi at gönderiyim” demiş. Altın üzengili atı, askerlerle yollamış. Tembel Aamet, gene tarlada çift sürerkene askerleri görmüş. Hemen çifti bırakmış. Gırintı toplamaya askerlerin yanına gopmuş. Gırintıları bi güzel yimiş. Askerler “Aamet!” demişler. “Bu atı sana hediye yolladın padişah yolladı” demişler. Aamet “Amaan, ben bunda gorharım! Siz şimdi nere gidiyonuz?” demiş. Onlar da “Falanca padişaa naame götürüyoh” demişler. Aamet te “Ben buna binemem. Alın bunu da gittiiniz padişaa hediye ediyom. Ona götürün” demiş. Bunlardan bazısı gene “Biz alak gidek” demişler. Bazısı da “Yoh yoh, bu öyle saf maf duruyo amma ya padişaa söylerse en iyisi götürük” demişler, atı götürmüşler. Varmışlar, “Falanca yerdee gulun, bu atı saa hediye etti” demişler. Padişah ta, “Ben bu guluma ne gönderiyim. At yollasam, o bana yollamış. Para yollasam atın üzengisiyne eeri altında. En iyisi ben bu guluma gızım Hanım Sultan’ı veriyim” demiş. “Gidin o guluma padişah, gızı Hanım Sultanı sana verdi diyin” demiş. Askerler de, “Eyvaah! Yaktı Hanım Sultanı” demişler. Padişah, “Damadımı getirin” demiş. Askerler gopmuş, “Aamet haydi çifti çubuu

bırah. Padişah sana gızını verdi” demişler. Aamet te, “Ben nabacaam padişaan gızını, bana gırıntı verin garnım acıhtı” demiş. Askerler Aameti zorla götürmüşler. “Gosgoca padişaan huzuruna bunu böyle mi götüreceek. Bunu bi yihyalım, saçını sahalını tıraş ettirelim de öyle götürelim” demişler. Aamet’i iyice yıhamışlar, saçını sahalını tıraş ittirmişler. Atın üstüne bindirip götürmüşler. Askerler saraya yaklaşmışça oynamaya başlamışlar. Aamet te attan düşmemek için sallanıyomuş. Aamet attan inince, padişaan eniştesi geldi diyi yemek vermişler. Yemekte soona, Aamet’nen Hanım Sultan odalarına çekilmişler. Aamet yataan gıyında oturuyomuş. Hanım Sultan da oturmuş moturmuş, uyhusu gelmiş uyumuş. Hanım Sultan uyuyunca Tembел Aamet, çarşafı biribirine baalayıp gendini peceden aşşaa atmış. Pecenin altı da denizmiş. Yuharı çıhsa çıhamıya aşşaa atlasa denize düşecek Aamet öylece galmış. Orda da Gader’le Gısmet geçiyomuş. Gader, Gısmet’e “Altın verdim yiyemedi, semeri altınlı at verdim binemedi, padişaha enişte yaptım gıymetini bilemedi, bari sen şuna yardım et de ahlı başına gelsin” demiş. Gısmet te Tembел Aamet’e orta barmaayla barmah atınca Tembел Aamet, peceden içeri girmiş. İçeri girince “Altın buldum yiyemedim, at aldım binemedim, padişaan gızını aldım gıymetini bilemedim” diyi padişaan gızını uyhuda uyandırmış. Bunlar gelin güvey olmuşlar. Ahlı başına gelen Aamet, zabah olunca da padişaan elini öpmüş. Padişah da “Kötü diyollardı, nesi var eniştemin” diyi kırk gün kırk gece düün yapmış.

III.29. AR DAMARI

Kaynak Kişi: Kiraz YILMAZ

Evvel zaman içinde, kalbur zaman dışında yaşayan bi tane padişah varmış. Bu padişaan ergen bi oolu var ırmış. Padişah oolunu evermek istiyomuş amma oolu babasının seçti gızları istemiyomuş. Bi gün padişaan oolunun canı daralmış. Daraltısını alsın diyi atına binmiş, gezmeye çılmış. Atıyna gidekene bi gıza ıraslamış. Gız o gadar gözelmış ki bi bahan bi daa baharmış. Padişaan oolu da, bi bahmış bi daa bahıyım dirkene gıza aşşılı olmuş. Oolan gızı kişiflemiş. Kişifliye kişifliye gızın peşinde gitmiş. Gızın peşinde gidekene çalgının, türkünün bol olduu yerdeki bi çadıra, gızın girdiini görmüş. İyice bahınca gızın bi çingene gızı olduunu anlamış.

Padişaan oolu dooru saraya, babasının yanına varmış. Padişah ilk defa oolunun güldüünü görmüş. “O ne oolum, yoosam evlenecek ergen bi gız mı buldun?” demiş. Oolan da “Buldum baba amma çingene gızı buldum” demiş. Padişah, “Çekmez olasıca babana mı çektin, senin anan da çingeneydi. Gap getir de kırh gün kırh gece düün yapah” demiş.

Oolan soluya soluya çingene gızının çadırına gitmiş. Çingene gızını astabını giyerken görmüş. Gız oolanı görünce “İn misin cin misin, söyle bana sen kimsin?” demiş. Oolan da, “Ne inim ne cinim, padişaan oluyum” demiş. Gız, “Padişaan oolunun çingene gızıyna işi olmaz, git başkasını gandır” demiş. “Bu zavallı oolancığa gıyma çingene gızı. Ben saa tutuldum. Bana varın nı?” diye sormuş. O zamanaça gız, “Ben sağa varmam oolan, var git işine” demiş. Padişaan oolu, “Yırtıh çoraplıysa senin anan yırtıh çoraplı, götün götün göle düşüyon da daa ne istiyon?” diye sormuş. Çingene gızı, padişaan oluna, “Paran da pulun da senin olsun. Benim istem aha şu iki alnının arasında duruyo” demiş. Bu ketli oolan, “Benim alnımın nesi varmış da beenmedin çingene gızı” demiş. Çingene gızı bahsaki oolanla baş edemiyo, “Bahale oolan?” demiş. “Madem beni bu gadar çoh istiyon, o zaman sana verdiğim görevleri yapacaan” demiş. Oolan dutulmuş bi kere, gız ne dise yapacah. “Olur yaparım, yeter ki sen söyle” demiş. O zamanaça gız oolana, Üüstünee astabını çıharıp, şu çuvalı giy” demiş. Oolan da astabını çıhartıp çuvalı giymiş. Soonam gız, “Şimdi falan yere git, bana para dilen” demiş. Oolan “para da çoh ne var. Al ben saa naadar istiyosan veriyim” demiş. Gız “Yooh! Senin vereceen para olmaz. Sen beni istiyon nu, istemiyon nu? İstiyosan git dilen, istemiyosan beni unut” demiş. Oolan da, “Aman çingene gızı, yeter ki sen iste. Tek ben dilenirim” demiş. Gızın söyledii eve varmış, gıyayı çalmış. Ezile büzele, udlana udlana “Allah rızası içü, baa bi ekmek parası verin” demiş. Ev saabı da, oolana bi ekmek parası vermiş. Oolan parayı alınca dooruca gızın yanına varmış. “Al, dilen diyodun dilendim işte. Bu da dilendiim para, gayri bana varcaa?” demiş. Gız, oolanın alnına bi bahmış, soona “Yoh, daa sırası deel, daa zamanı var. Şimdi sen filanca eve var, bana bi dene ekmek dilen” demiş. Oolan da “Ekmee napacan? Parasını dilendim ya, onla alın ekmee” demiş. Gız, “Sen beni istemiyon nu yoosa?” demiş. Oolan, “Yoh, ben sana şaha yapıyodum, hemen gidiyom” demiş, gızın didiği eve varmış. Evin gıyısına gelince “Alla’m sen bana yardım it. Ben çoh utanıyom” diye diye gıyayı çalmış. Ev saabı gıyayı açmış. Oolan ezile büzüle, udlana udlana, “Allah rızası içü baa bi ekmek verin. Üç gündür bi şe yemedim” demiş. Ev saabı, padişaan ooluna bi dene ekmek vermiş. Oolan da ekmee almış amma nası almış. [Neysem] Oolan ekmee almış, gızın yanına gelmiş. “Getirdin ni ekmee?” demiş gız. “Getirdim, gayri bana varıcaa?” demiş oolan. “Şöyle bi gel de yüzüne bahıyım” demiş gız. Oolanın yüzüne bahtıhta soona, “Yoh, daa sırası var. Dağa yapacan bi görev daa var” demiş. Oolan, “Ne imiş?” demiş. Gız da, “Boon gittiin eve şimdi gene git. Bi ekmek daa iste” demiş. O zamanaça oolan, “Bi dilendiim evden bi daa nası dileniyim?” demiş. “O zaman sana varmam” demiş gız. [Yazzıh, oolan da nöörsün? Eli mahkum.] “Olur” demiş oolan. Gıyaya varınca dolanmış dolanmış durmuuş, dolanmış dolanmış

durmuş gapıya vuramamış. “Elaaşı, bi vurduum gapıya bi daa nası vuruyum?” demiş düşünmüş. Epey bi vahit düşününce “Aman nolacah, iki ekmekle battı mı? Niye ayıb oluyomuş?” demiş gapıyı çalmış. Ev saabı gapıyı açınca bahsa ki gene o dilenci. “Sana ekmek verdim ya. Gene niye geldin?” demiş. Oolan “Bi daa versen batan nı? Çoh acidım, verdiin ekmekle doymadım” demiş. Ev saabı da, “Naadar yüzsüz dilenciymiş, soyhasında galsın. Bi daa veriyim de, gapıyı kitleyip içeri giriyim” demiş, ekme virmiş. Oolan ekme almış, yola goyulmuş. Oolan yolda geleke, çat diye bi ses duymuş. Oolan, gızın yanına varmış. “Hoş geldin, getirdii ekme?” demiş. “He, getirdim” demiş. “Şöyle gel de, bi yüzüne bahıyım” demiş oolan. Gız, oolanın yüzüne bahsa ki oolanın ar damarı çatada çatlamış. “Gayri, sana varırım” demiş gız. Oolan da, “İstiyosan bi daa deşiriim. Bu deşirmek pek güzel oluyomuş” demiş. “Bu öyle bi dattır ki dadını bi alan bi daa biraamaz. Evlendikte soona, istersen gene dilenirsin” demiş, oolana varmış. Padişah da ooluna gırh gün gırh gece düün yapmış. Oolunu baş göz etmiş. Bunda soona da gızına oolan, arsız, udsuz yaşamış durmuşlar.

III.30. HURŞİT İLE MAHMURE

Kaynak Kişi: Medine ASLAN

Bir köyde zengin bir padişah yaşarmış. Bu padişaan çocu olmuyomuş. Garısıyna gitmedii tohtur galmamış. Padişaan üryasına bi gün biri gelmiş biri beyaz biri gırmızı iki dene elma vermiş. “Bu elmaların birini gendin yi, birini garın yisin” demiş. Elmaları yiyince gadın çocuaa galmış. Çocuh geliyo ki göpgözel. Çocuun adını Hurşid goyuyollar. Gel oluyo gid oluyo, çocuh büyüyo. Padişah bi evin bi oolunu evermeye çıhıyo. Köyün bütün gızlarını çığırttıyo amma oolan birini de beenmiyo. O zamaataca Hurşid’in üryasında diyollar ki “Fılan yirde, işde bir şeer de Maamire adında bi gız var onu Allah sana yazacak, sen onu alacaan onunla evlenecen ve yedi buçuk ay sonra gız ayaana gelecek” diyollar. Hak tarafında gızın üryasına girip kıza da söylüyollar, Hurşid’in iresmini gösteriyollar. Hurşid de ööle bekliyo onu, içeri gapanıyoo, “Maamire gelecek” diyo. Babası diyo ki “Çocuh hasta, dışarı çıhmiyo, yimiyo içmiyoo” Hurşid gara sevdaya düşüyo. Babası götürmedik tohtur gomuyo, gezdiriyo, götürüyo çaare bulamıyo. Arhadaşları padişaan oolu hasta imiş diye, oolanı getiriyoollar götürüyollar, içki içiriyoollar. Oolan orda burda türkü çırıyoo, ondan sonra yedi buçuh ay doldu muydu atına biniyoo bi de “At ile şöle bi dolaşiyım gidiyim” diyo. Yaylalara dooru gitse ki bi sürü çadır gurulu. Gızgil gelmiş, gızın çoh gardaşı varmış. Gardaşları hepsini toplamış oraya gelmişler.

Oolan varınca gızı çadırda görünce bayınıp düşüyo. Gız çoh güzelmiş. Orda bi dene garı geliyo, oolanı galdırıyo. “Gel gızım bu senin yüzünden düşdü, gel de bunu götürelim” diyo. Oolanı galdırıyollar çadıra götürüyollar. Çadırda oolan ayıhıyo. Bi de gız diyo ki: “Aman gardaşlarım geliyor, şöyle dışarı çıh” diyo. Bunlar dışarı çıhıyollar, geziyollar. O zamaataca gızın gardaşları geliyo, “Bu oolan kimmiş” diyollar. Bu da diyo ki: “Bu yaylanın saabı imiş” diyo. “Gidelim, bu yaylayı oolanın babasından alalım” diyollar. Gidiyollar gızın babasına böyle böyle, “Bu yaylayı bize satın.” “Tamam” diyo, gızın babası. “Yayla size gurban ossun amma benim de sizden bi isteam var” diyo “Gızınız Maamire’yi benim Hurşid’e verirseez verdim gitti” diyo. “Virdik, biz de virdik” diyollar onlar da veriyo. Bi de geri çadıra geliyollar, düşünüyollar, geri vazgeçiyollar. “Geri gidelim de ordaa, köyümüzdeki adama virelim, memleketimizde adam ile evlendirelim” diyollar, gızı da alıp memleketlerine geri gidiyollar. Oolan gızın yanına gelse ki kız da yooh kimse de yooh, gomuş gitmişler. Oolan türkü yahıyo, aşşığımış. Gidekene çobana ırast geliyor, çobana soruyo. Çoban da “Gitti” diyo, oolana mektup veriyo. Bi de şeare varıyo, şearde kimse yoh. Bi garıya ırast geliyor. “Bunlar nereye gitti” diyo. “Padişaan gızı Maamire’nin düünü var ordalar, şearde kimse yoh” diyo. “Hala teyze, beni misafirin olarak evine alın mı?” diyo. Bu da “Evladım olarak alıyım” diyo. Bunu misafir olarak evine alıyo. Oolan diyo ki: “Şu yüzzüğü kıza bi göster. Kıza Hurşid geldi seni kaçıracah de” diyi araya adam düşürüyo. Kız kimseyi içeri almıyomuş. Kadın yüzzüğü kıza gapıdan gösteriyo. Kız “Aman teyzem geçsin” diye milleti yarıp kadını içeri alıyo. Kıza diyo ki, böyle böyle. “Hurşid geldii, seni kaçıracah ne diyon?” diyo. “Tamam” diyo. “Gidelim.” Araya iki adam düşürüyollar. Bunu Hurşid atına bindiriyo, getiriyo memleketine. Paadişah kırh gün kırh gece düün ediyo. Bunlar da muaradına eriyollar. Darısı bekârlara ossun.

III.31. ZAARIN UŞAHLARI

Kaynak Kişi: Medine ASLAN

Evel zaman içinde galbur saman içinde üç gardaş varmış. Bunların üçü de bekâr olduğuna çalışmaya gitmişler. Az birazcık da paraları varmış. “Bunu nereye goysak nereye goysak, iyisi mi biz bunu bir aacın dibine saklıyak” demişler. Aacın dinine parayı koymuşlar, çalışmaya gitmişler. Bunlar geri dönmüşler çalışmadan. “Gidelim paramızı alalım” demişler. Gelseler ki para yok. “Allah Allah, para nice olmuş para nice olmuş” dirkene büyük demiş ki: “Bunu alan Köse” demiş. Ortanca “Onun boyu gısa.” Güccük de “Alanın adı Musa” demiş.

Üç beş altı boş, bunlar çarşı gibi bir yerde geziyollarken bir adama ırstlamışlar. Adama bahıyollar boyu kısa, gendi köse “Adın ney?” “Musaaa.” “Bizim paramız sende” diyorlar. Adam “Yoh yoh” didiyse de, bunlar “Paramız sen de, seni mahkemeye virecaah” diyorlar. Adamı mahkemeye veriyorlar. O zamaataça haakim adamlara “Siz bi kapıya çıhın. Nerden bildiniz bunun sizin paranızı çaldıını” diyo. “Biz bilirik, biz zaarın uşaayık” diyorlar. Haakim eline bir nar alıyo sandığın içine atıyo. “Gelin baalım buraya, bu sandığın içinde ne var?” Bunlar varıyollar, büyük diyo: “O topak.” Ortanca diyo: “Onun içi gırmızı.” Güccük “Onun adı nar” diyo. Haakim, “Haaa tamaam. Bunlar işi biliyo. Adamların parasını ver, parayı sen almışsın” diyo.

Üç beş altı boş, bunlar parayı alıp giderkene bir deve ırstlıyollar. Dev yohmuş da, ayağının izi varmış. Biri diyo ki: “Devenin bir gözü kör.” Biri diyo ki: “Yükünün biri bal, biri sirke.” Neyse işte, böyle böyle diyorlar. Gidekene gidekene bi adama ırstlıyollar. “Selamün aleyküm.” “Aleyküm selaam.” Adam diyo ki: “Gardaşım devem gayboldu. Gördünüz mü?” “Deveni görmedik ama devenin ayağına rastladık” diyorlar. Adam “Ne biliyonuz o zaman benim devem olduğunu?” diyo. Biri diyo ki: “Devenin gözü kör müydü?” Adam diyo: “Kör.” Biri diyo: “Yükünün biri bal, biri sirke miydi?” “Hee, iri bal, biri sirkeydi.” Adam ireli varınca geri düşünüyo. “Allah Allah, bu adamlar benim devemi nerden biliyo? Her bi şeysini biliyollar. Benim devem bunlarda” diyo. Geri dönüyo, “Aalenin aalenin gardaşım, benim devem sizde.” “Hayır, biz görmedik.” “Ne biliyonuz o zaman benim devemin her bi şeysini?” “Biz biliriz, biz zaarın uşağıyk” diyorlar. Şöyle böyle derkene, bunlar gene mahkemelik oluyollar. Şiy diyo ki haakim, “Siz bu adamın devesinin bir yanını gözünün kör olduğunu, bi yanını yükünün bal bi yanını yükünün sirke olduğunu ne biliyonuz?” diyo. “Biz bilirik, biz zaarın uşağıyk” diyorlar. Öyle diyince

haakim, “Gelin baalım siz dışarı” diyo. Bunlar dışarı çıhyollar. O zamaataça haakim bi dene horozu alıyo, sandığın içine atıyo. Sandığı da alıp bunların yanına geliyor. “Bilin bahalım, bunun içinde ne var?” Biri diyo: “Orah gibi kuyruğu var.” Biri diyo: “Başı darah.” Biri diyo: “Sandıhtaki horoz.” “Haaa tamaam, bunlar her bi şeyi biliyo. Hadi adam evine git, bunlar suçsuz. Sizde aaşama bizim evde yimeğe davetlisiniz” diyo.

Haakim aaşam için kuzu kesiyo, ekmek getiriyo, öteberi hazırlıyo. Aaşam oluyo üç gardeş eve geliyollar, sofraya oturuyollar. Haakim kapıya çıhyo, bunları diiniyo. Biri diyo ki: “Guzuda köpek eti kohuyo. Diğeri diyo ki: “Ekmekte ölü eti kohuyo.” Beriki de diyo kine: “Haakim kırık dölü.” “Allah Allah.” Haakim, hemen guzucuya gidiyo. “Guzuyu nerden aldın?” “Guzum er guzuladı, köpeğin önüne düşdü köpek emzirdi ordan aldım.” “Tamaam.” Ekmekciye gidiyo. “Ekinin nerdeydi gardaşım?” “Gabristanlıhtaydı.” “Buna da tamaam.” Anasına gidiyo. “Ana sen beni nerden aldın?” “Yoh oolum bir yerden almadım” diyince “Yoh” diyo “Sen söyliyecen.” “İmkânsız bi yerden aldım.” “Allah Allah söyliyecen ana” diyo. “Bi yerde cingan gidiyodu ondan aldım” diyo. Öyleliğlen haakim korhuyo, üç gardeşe “Hadi gahın gidin, benim başımı belaya sohacaanız” diyo. Bu masalda burda bitiyoo.

III.32. ŞEMSİ BAANI

Kaynak Kişi: M. Sedat GÜRSES

Bir varmış bir yohmuş, Allah’ın deli gulları çohmuş. Çok demesi pek günahmış. Sevabı goydum bir kefeye, günahı goydum bir kefeye başladım düşünmeye. Azdan çoktan, hoppala hoptan, sana bir mintan yaptırdım çerden çöpten. İlikleri karpuz kabuğundan düğmeleri turptan. Turp dedim de aklıma geldi iki adam. Biri zayıf, biri şişman biri dost biri düşman. Bir köprü gurmuşlar, sırat köprüsü mü desem? Geçen de pişman geçmeyen de pişman. O yalan bu yalan, ağzın burnun yok mu? Seninki de yalan. Baban yalandan gitti, anan yalandan gitti seni gidi yağlı keçi, duvara bağlı keçi, yalan yuvası olmuş ağzıyın içi. Neyse uzatmayalım, masala su katmayalım ve masala başlayalım.

Zamanın birinde bir ülkede üç bacı yaşarmış. Bu üç bacı, kendi aralarında konuşuyorlarmış. Bunlar konuşurlarken oradan geçen padişahla yaveri pencereye gulaklarını vermişler. “Bu kızlar ne” diyo, “bakalım” demişler. En büyük kız, “Ben bi padişahla evlensem, bi çadır dokusam, çadır dokunsa gelse” demiş. Ortanca gardeş, “Ben bi padişahla evlensem, bi halı dokusam, halı dokunsa gelse” demiş. En küçük kız da, “Ben bi padişahla evlensem, bi oğlum olsa bi kızım olsa ağladıkça gözlerinden inci mercan

dökülse” demiş. Onlar ordan çekip gitmişler.

Gel zaman git zamaan padişah yaverine “Çağır da en büyük kızla evlenelim. Bakalım sözünü tutacak mı” diyor. Gızı çağırtmış, düğün etmiş. Bir de kıza çadır tezgâhı kurdurtmuş ama çadırlar hiç dokunup gelmemiş. Ondan sonra ikinci kıznan evlenmiş ortanca kıznan. “Çağırın bir de ortanca kıznan evleneyim bağalım. Belki o dediğini tutar” demiş. Gız gelmiş, düğün yapılmış. Padişah o gıza da halı çadırı kurdurtmuş amma gız gelip de bir başına geçmemiş. Padişah “Bu da olmadı, sözünü tutmadı. Ben bir de küçük gıznan evleneyim” demiş. Padişah küçük gızla evlenmiş. Hakkaten de gızın bir oğlu bir gızı olmuş. Ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülmüş. Evdeki ablaları bu duruma hasetlenmişler. “Amaan padişah bunu görür. Bunu alır bizi de öldürtür. Ne yapalım ne yapalım, padişah çocukları görmeden biz bu çocukları gaybidelim” demişler. Bir gutu bulmuşlar, gutunun içersine pamuk goymuşlar. Çocukları da gutuya goyup büyükçe bir ırmağın içine atmışlar. Gelelim gücçük kıza. Gücçük gızın da yatağına bacıları, bir erkek bi de dişi köpek eniği goymuşlar. Sonra da “Vah vah, köpek eniği gunladı, olacak iş mi?” diye bağıra bağıra padişaha duyurmuşlar. Padişah, “Hay böyle iş olur mu? Böyle bir terbiyesizlik padişaha yapılır mı?” deyip “Şehrin en işlek caddesine bir guyu kazdırın. Guyunun içine de kadınla köpek eniklerini atın. Gelen geçen de bunların yüzüne tükürsün” diyo. Gadını beline kadar kuyuya gömüyollar. Gelen geçen de kadının yüzüne tükürüyo.

Gelelim çocuklara. Çocuklar da yavaaş yavaaş sandığın içinde büyümeye başlıyolar. Yüzerken yüzerken bi yaşlı ebe dede varmış. Onların da hiç çocukları olmuyomuş. Sandığı bunlar görmüşler. Sandığı görünce “Beeey” demiş kadın. “Bunun içinde mal ise senin olsun, can ise benim olsun.” Bi de sandık sudan yanlarına gelmiş. Sandığı açsalar bahsalar ki bi oğlan bi kız iki tane çocuk. Pırıl pırıl. Sandığın içi de inci mercan dolu. Çocuklar ağlayı ağlayı sandığın içini doldurmuşlar. “Yarabbi, bak bize acıdı, iki tane çocuk gönderdi demiş” kadın. Çocukları almışlar, “Bunlar bizim guzularımız olsun” diye büyötmeye başlamışlar. Tabi çocuklar gülüyorlarmış mercan oluyomuş, ağlıyolarmış inci oluyomuş. Haali vahti çoh güzel olmuş bunların. Bu yaşlılar çoh zengin olmuşlar. Hemen padişahın sarayının yanına bir saray da bunlar yaptırmışlar. Yaptırınca büyüğünen gücçük kız bu sarayı görüyollar. Gafalarında hemen tasarlıyollar. “Yaa, bu çocuklar herhalde ölmedi. Bunlar bizim başımıza bela açallar. Biz bu çocukları öldürelim, bi kötülük yapalım” diyollar. Saraya geliyollar, gapıyı dövüyollar. Kız açıyo gapıyı. “Gızııım” diyo. “Evinizde pek güzel olmuş, siz de güzel olmuşsunuz. Yalnız evinize Gaali Güher (Galigüher) dağının arkasında yediveren çiçeği var, onu da getirseniz daha

güzel olur. Kohar buralar, pırıl pırıl olur, bi güzel olur ki” demiş. “Tamam” demiş gız. Notunu da almış.

Akşam olunca kardeşi eve gelmiş. Bacısının üzgün olduğunu görünce “Bacım ne oldu, neye üzülüyon?” demiş. Bacısı da “Bah, bugün bi teyze geldi buraya. Gaali Göher dağının arkasında bi yediveren çiçeği varmış. Onu alıp gelersen evini daha güzel olur dedi” demiş. Oolan da “Sen hiç üzülme ben o çiçeği sana getireceem” diyo. Ertesi gün atına biniyo yola düşüyo. Yolda ak sakallı bi adamla karşılaşıyo. “Yavrum nereye gidiyon sen?” diyo. “Gaali Güher dağının arhasında bi yediveren çiçee varmış, bacım istiyoo, onu alıp geleceem” diyo. “Vay yavruuum, padişah o çiçek için dünyanın askerini gönderdi, hepsini de telef etti. Sen nasıl getireceen” diyo. “Ben sana şimdi bi şey söylüyecem, sen bunu yaparsan hem çiçeği de alırsın hem de saa saalim geri gelirsın” diyo. “Ne yapcam dede? Söyle” diyo. “Dağya çıhıyon, hiç istifini bozmuyon dağdan çiçeği topluyon, arhana bile bahmadan atına binip geri geliyon. Sahın ha bahma! Eğer baharsan dağ ardısına sana dooru yürür, atın ile seni altına alır, altında kalırsın maazallah” diyo. Oolan dağya gidiyo, arhasındaki yediveren çiçeğini topluyo, dedenin söylediği gibi heç arhasına bahmadan atına atlıyo, çıhıp geliyo. Tabi dağ ardından gürül gürül geliyo amma gelse de oolan çohtan evine varıyo. Oolanın yediveren çiçeğini getirdiği tüm şehirde yankılanıyo. Dedikodu şayika çıhınca teyzeleri de bunu duyuyo. “Vaaa! Ölmedi görüyon nu, ne yapsak ne yapsaaak?”, oolanın olmadı bir gün kadın gine geliyo saraya. “Gızım” diyo. “Eviniz ne kadar güzel omuş, çiçean kohusu taaa uzahlara geliyo ama Gaali Güher dağının arhasında Şemsi Bani dirler bir çengi gızı var. Onu da getirirseniz size ana olur. [*Çocuhları büyüten karı koca da ölmüş tabi*] Böylelikle ananız da olur, çoh güzel bi hayatınız olur” diyo. Gız bunları da not alıyo. Bi de ahşam oluyo, oolan gine eve geliyo. Bahıyo bacısı gine üzgün. “Ne oldu, neye üzülüyon?” diyo. “Bah o teyze gine geldi. Gaali Güher dağının arhasında Şemsi Bani dirler bi çengi gızı varmış. Onu getirirsen bizim annemiz olurmuş” diyo. “Tamam” diyo oolan, “tek sen üzülme bacım” diyo. Atına biniyo yola düşüyo. Gideee, gidee gide bi ak sahallı adam çıhıyo önüne. “Nere gidiyoon, nere giyooon?” diyo. Böyle böyle. “Gaali Güher dağının arhasında Şemsi Bani dirler bir çengi gızı var. Onu alcaam bize anne olacah” diyo. “Sen napıyon arhadaş, ölümüne mi susadın?” diyo. Oolan da “Ben bacımı çoh seviyom. Gitceem, ölümüne de olsa gidecem. Bi tane bacım var başka kimsem yoh” diyo. “O zaman, benim sana söylediklerimi eksiksiz yaparsan çengi gızını alır gelirsın” demiş. Başlamış oolana yapacaklarını bir bir anlatmaya: “Yolda önüne iki aslan ile iki çeşme çıkacah. Beyaz çeşmeden akan sütü beyaz aslana, siyah çeşmeden akan sütü

siyah aslana içireceen. Az ilerde çoh acılmış kurt ile kuzu göreceen. Gurdun önündeki otu, kuzunun önüne, kuzunun önündeki eti de gurdun önüne at ki sana musallat olmasınlar. Gideee gidee gide kale gibi taştan duvarları olan bir şato ile karşılaşcaan. İşte aradın Şemsi Bani orda yaşıyo. Padişah onu saraya getirtebilmek için yıllarca tabur tabur ordu gönderdi amma muvaffak olmadı. Şemşi Bani hepsini taş itti. Seni de daş itmek isteyecek. Ben sana bir mısğa vercem. Bu mısğadaki duayı ezberlersen daş olmazsın” diyo. Oolan duayı ezberleyip yola çıkıyo.

Oolan önce aslanlarla, soona da gurt ile guzuyla garşılaşmış. Dervişin didiklerini bir bir yapınca engelleri aşmış, dağın eteendeki Şemsi Bani'nin sarayına yahlaşmış. Şemsi Bani oolanı görünce hemen “Daş ol” demiş. Oolan atının ayahlarından dizine gadar daş olmuş. Oolan heyecandan ohuyacağı duayı unutmuş. “Çengi gızı” diye seslenmiş. Şemsi Bani gine “Daş ol” demiş. Oolaan bu sefer beline gadar daş olmuş. Tekrar baarmış, döşüne gadar daş olmuş. Allah tarafından dua birden ahlına gelmiş, bi çırpıda ohuyu vermiş. Atının ve oolanın üzerindeki bütün daşlar sıyrılmış. Şemsi Bani bunu görürnce “Buyur aslanım” demiş. “Seni götürmeye geldim” demiş oolan. “Burda gördüün bütün daşların duvarların hepsi insan, çoğu da padişaan tabur tabur adamları, onlar da senin gibi beni götürmeye geldiler amma başarılı olamadılar, hepsini daş ittim” demiş. Oolan da başından geçenleri bir bir anlatmış. “Benim bi gız gardeşim var. Gardeşime bi yaşlı gadın dadandı. Önce yediveren gülünü getirirsek çoh mutlu olacaahsınız dedii için gülü getirdim. Şimdi de çengi gızını getirirseniz çoh mutlu olacaahsınız dediği için seni götürmeye geldim. Sen bizim annemiz olacaan, bize annelik yapacaan. Hadi gidelim” demiş. Çengi gızı da, “Tamam gidelim amma önce şu daşları uyandıralım. Kimi borudan mızıkayla kimi asker silahlarıyla geldi” demiş. “Ben elimi kaldırıp dua idiyim sen de benle dua it de bunları uyandıralım” diyo. Bunlar dua idiyollar. Askerler, boru, trampet hepsi daşdan adam oluyollar. Sarayın yolunu dutuyollar.

Gelelim Şemsi Bani ile oolana. Bunlar da doğru evin yolunu dutuyollar. Eve varıyollar. Oolan bacısı ile çengi kızını tanıştıryo. “Annemizi getirdim” diyo, başköşeye oturtuyo. Avrad gine geliyo. “Vay, eviniz de pek güzel olmuş, çiçaanız da güzel olmuş anneniz de daha güze olmuş” demiş. Şemsi Baani, “ Daş ol, cadı garı !” diyo buna. Gadın o anda simsiyah bir daş oluyo. Şemsi Baani o siyah daşın üzerinde abdestini alıyo, namazını gılıyo. Daha sonra oolunu yanına çağırıyo. Bir elini sallıyo gümüş bir sini oluşuyo. Cıvcivler ve tavuklar sininin içinde yayılıp dolaşıyo amma dışına çıhamıyo. “Bu siniyi al oolum, padişaa hediye olarak götür. Gomşumuz duruyo ” diyo. Oolan da götürüyo. Ertesi

gün de Şemsi Bani oolana bi tavşanla bi tazının altın ve gümüşten bir sininin içinde koştugu amma birbirini dutamadığı bir sini veriyö. “Bunu padişaa hediye olarak götür” diyo. Padişah bu hediyei de alınca “Benim sarayında böyle bi şey yoh. Bu neyin nesi böyle yaaa! Böyle bi şey olur mu?” diyo. Sarayında yükde yemli, pahada ağır neyi varsa, altın, akçee ne varsa dolduruyo. Önce padişah geliyo diye haber gönderiyo, arhasikese bunların sarayına varıyo. Oolan “Bu annem, bu da kız kardeşim” diye padişahla ailesini tanıştıriyo. Padişah, Şemsi Baani’ye “Sen bunu nasıl yapıyon? Bu civcivler tepsinin üzerinden çıhmadan dolaşıyo. Tavşanla tazı birbirini yahalamadan sinide goşup duruyollar. Bu nasıl işdir?” diyo. “Sen böyle şeylere inanaman” diyo Şemsi Baani. “İnsanoğlu hiçbir zaman köpek eniği kunlamaz. Sen buna inanıyon da tavşanla tazının birbirini yahalamadan aynı sini içinde koşabileceğine mi inanmıyon? Pazar yerine gömülediin o gadın bu çocukların öp öz annesi, senin de garındır. Bunları sana eski garıların, bu çocukların teyzeleri planladılar” diyo. Öyle diyince padişah yaptıı hatanın farhına varıyo. O büyük bacı ile ortanca bacıya da “Kırk satır mı istersiniz, kırk katır mı?” diye soruyo. Onlar da “Satır ne yapacaak, katıra bineriz babamızın evine gideriz” diyollar. İki bacıyı katırın kuyruuna bağıyollar, katır bunları sürüye sürüye evlerine götürüyo. Garısını gömüldüü yerden çiharttırıyo. İyice yıhatıyo, çocuklarını da yanına alıp sarayına götürüyo. Kırk gün kırk gece banyolar yapıyollar. Mutlu mesut yaşıyollar. Gökten üç elma düşüyo, biri bu masalı söyleyene, biri anlatana, biri de dinleyenlere gidiyo. Çünkü elmanın ikisi kendisine biri de daima dinleyene düşüyo.

III.33. BALIĞIN BAŞI

Kaynak Kişi: M. Sedat GÜRSES

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Evvel evvel iken sinekler berber iken ben mini mini bir çocuk iken dediler baban dünyaya gelmiş. Vardım beşşiğini sallamaya, beşik devrildi, başladı babam ağlamaya. Anam kızdı kaptı maşayı, dolandım dört köşeyi, ben kaçtım o kovaladı, o kovaladı ben kaçtım, anahtar deliğinden zor attım kendimi dışarı. Korkudan gözlerim fırladı çanağından dışarı. O korkuyla düştüm yola. Var varanın, sür sürenin, baykuşu çoktur viranenin. Az gittim uz gittim altı ay yaz bir güz gittim, bir de dönüp baktım ki arkama bir arpa boyu yol gitmişim. Derken efendim, efendimin ağası, attı kafamın tası. Bir ayağımı ısırğanlara basmaz mıyım, bir ayağımı denize atmaz mıyım? Kuru idim ıslandım yel beni neyler? Mangırım yok, pulum yok dost beni neyler? Dostu düşmanı aradım, bedavadan bir kayık kiraladım. Fış fış kayıkçı, kayıkçının küreği tıp tıp eder yüreği, ahşama fincan çöreği, sabah bayram böreği. Yesem yesem doymasam, suya düşsem ölmesem, Kâbe'ye gitsem gelmesem. Zem zem ile yusalar, kına ile gömseler, etseler metseler sözü uzatmadan şu masala gelseleer.

Zamanın birinde bir anne ile gızı varmış. Bunlar çoh fakirlermiş. Annenin dilenmesi ile geçinirlermiş. Annesi geçinebilmek için çoh çabalarmış amma kızı çok tembelmiş. Bir gün anne gine yiyecek toplamak için yollara düşmüş. Bi tane balıhçı kadın bu kadını görmüş hâline çoh acımış. Yisin diye de bi balıh başı vermiş. Kadın eve gelmiş pişirip yemek için balın başını ayıtlamış, yıhamış, tencereye goymuş. Tekrar yiyecek toplamak için dışarı çıharken de gızını tembih etmiş. “Ocaaa pişmesi için balıh başı goydum. Ona bahmayı unutma!” demiş. Amma gız yattığı yerden hiç kahmamış. O sırada gapıya bi dilenci gelmiş. Kapı kitli değilmiş. Kapıyı çalmış. Açan olmayınca da kapıyı açmış içeri girmiş. Gız yattığı yerden “Kim ooo?” diye seslenmiş. Dilenci de çoh aç olduunu, gendisine verecek yiyecek bi şeylerinin olup olmadığını sormuş. Gız da hiç gılımı gıpırdatmadan “Ne bulursan al git” demiş. Dilenci etrafı kolaçan etmiş, bahmış ocahta yemek pişiyö, çoh aç olduu için canı da çekmiş, pişen balın başını alıp tencerenin içine ayakkabısını gomuş gitmiş. Ahşam olmuş, annesi eve eli boş dönmüş amma “Nasıl olsa evde yemek var” demiş. [Ne bilsin balın başının gittiini] Tencerenin aazını açıp da içinde ayakkabıyı görünce ahlı başından gitmiş. Gızına sormuş “Gızım bu ne hâl?” Annesi soruyomuş “Balın başını ne yaptın?” Gız heç cevap vermiyomuş. Annesi yavaş yavaş sinirlenmeye başlamış. Kız hâlâ cevap vermiyomuş. Annesi artık iyice sinirlenmiş, gızı dövmeğe başlamış. Gız cevap vermedikçe daha da çoh dövüyomuş. Gız baara baara aalıyo,

alaamasıyanan her yeri yıhıp geçiriyomuş. Gızın aalaması taaa padişaan gulaana gadar gitmiş. Padişah uşahlarına “Bu gız neden böyle aalıyo? Gidin bir sorun” demiş. Tabi annesi ben döödüm dimemiş. “Durduh yire aalıyo” demiş. Ondan soona uşahları padişaa “Çoh maadurlar” diyince padişah, bi eşşek yükü yiyecek göndermiş. Gızın annesi gızını haala dövmeye devam ediyomuş. Bi yandan da, “ Balın başını ne yaptın?” diye soruyomuş. Padişah etmiş edememiş, etmiş edememiş belki gız sarayda susar diye gızı saraya getirtmeye garar vermiş. Gızı saraya getirmişler. Gız da pek güzelmiş. Padişah gızı görünce gıza gözü oynamış. Bunlar birbirlerine aaşlı olmuşlar, evlenmişler. Artıh gızın bi eli yaada bi eli baldaymış. Bi gün padişahla gız havuz başında eelenirken padişaan bi işi çıhmış saraya gitmiş. Annesi de gızını görmeye gelmiş. Gızın yanına varınca “Gızım, balın başını ne yaptın” diyi sormuş. Gız da “Gel gel burda” diyi annesini yanına çaarıp gaşla göz arasında havuza hahmış. Arhasından da müthiş bir kahkaha atmış. Padişah, gızın kahkasını duyunca goşarak kızın yanına gelmiş. “Ne oldu, neye bu kadar gülüyon?” demiş. Gız da padişaa “Başındaki tacın püskülünü babamın tuvaletindeki süpürgeye benzettim de ona gülüyom” demiş. Padişah buna çoh şaşırmiş. Gendi gendine “Nasıl olur? Ben bunu aldım da çoh fakirdi. Bu yalan söyüyo” demiş. “Hadi o zaman gidelim de bi bana göster şu süpürgeyi” demiş. Bunlar yola düşmüşler. Git babam git yol bitmiyo, git babam git derken padişah gıza sormuş: “Daha gidecek miyik? Bi türlü babanın evine varamıyok da. Öyle bi ev yoh, en iyisi dönelim” demiş. Amma gız inatla “Yoh olur mu? Var tabi, yürüyelim” diyomuş. Bunlar yine git babam git, git babam git gitmişler, ilerde bi gulübe görmüşler. Gız “Hah işte bu gulübe benim babamın evi” demiş. Vara vara gulubeye varmışlar. Gapıyı çalmışlar çalmışlar açan yoh. Padişah demiş: “Burda oturan kimse yoh” gidek. Gız demiş: “Yoh var.” İlla gapıyı çalmaya devam edek. En sonunda gapı açılmış. Gapıdan ak sakallı bi dede çıhmış. Padişahla gızı içeri buyur etmiş. Padişah hemen tuvalate goşmuş. Bi de ne görsün? Tuvaletteki süpürge padişaan başındaki püskülün aynısı. Meğer derviş, o balın başını alan kişiymiş. Gaşla göz arasında gıza “Ben balın başını götüren kişiyim. Gızım sen sen ol, bi daha yalan söyleme. Yalan söylemek iyi bi şey değildir. Bah ne güzel bi evlilik yapmışsın, padişaanan evlenmişsin, daha ne istiyon? Bi daha böyle haltlar garıştırma” demiş. Ondan soona padişah garısını babası belledii dervişin evinden almış, elinden dutup sarayına geri getirmiş. Kadın bi daha yaln söylememiş. Mutlu ve mesud yaşamışlar, çoluh çocuua garışmışlar. Onlar ermiş muradına biz çıhalım kerevetine, gökten üç elma düşmüş, biri masalı söyleyene, biri anlatana, biri de dinleyene.

III.34. ŞABADAN

Kaynak Kişi: M. Sedat GÜRSES

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde cinler top oynar eski hamam içinde. Hamamcının tası yoh, oduncunun baltası yoh, sokakta bir tazı gezer boynunda tasması yoh. Var varadan, sür süreden antikeden tireden, geçi berber, ibibik çavuş olan zamandan. Az gittim uz gittim dere tepe düz gittim, arhama bahtıydım bir arpa boyu yer gittim. Gurbaaya vurdum palan, yedi yerinden çekdin kolan bu söylediğimin hepsi yalan. O yalan bu yalan, fili yuttu bir yılan. Deve ilden gidip eşşei gucaana almış, camız heybeden düşmüş ben buna inandım. Minareyi belime soktum borudur diyi, mahallenin uşaa arhama düşdü delidir diyi. Nihayet içdim, girdim bi gayfeci dükkanına vardım. Bir deste fincanı gırdım bu da mı yalan?

Zamanın birinde bi padişah, hanımı ve üç gızı ile mutlu bir hayat sürermiş. Gel zaman git zaman padişaan hanımı ölmüş. Padişah tekrar evlenmiş. Padişaan yeni hanımı ile kızları heç iyi geçinemiyollarmış. Padişah da buna çoh içerliyomuş. O kadar içerliyomuş ki sonunda hastalanıp ölmüş. Padişaan hanımı da kızlar gözünün önünden uzaklaşşın diye gökyüzüne küçük bi kulübe yaptırtmış ve kızları buraya goydurtmuş. Biraz da yiyeceklerle battaniye mattaniye verdirmiş. Kızlar bu gulubede yaşıyollarmış. Gulubeden gökyüzünü seyrediyollarmış. Üç kardeşin bi gün yiyecekleri bitmiş. En güccük kızın çoh gözü açılmış ve uyanılmış. Bi gün baharken bi ışık görmüş, bacılarına “Ben burdan aşşaa inersen gurtulurum. İp, çarşaf, bez ne varsa getirin. Uc uca baalayın da ineyim” demiş. Ablaları başta razı olmamış amma kız çoh ısrar idince “Tamam” demişler, gızı aşşaya sallamışlar. Kız gördüü ışığa doğru yürümüş. Yürüdüğü yerde kırk haramiler yaşarmış. Haramiler toplu halde çalışmaya giderler, toplu halde dönerlermiş. Kız, gele gele gocaman bi evin önünde bulmuş gendini. Gapiyı çalmış sevimli mi sevimli, şişman, post bıyıklı evin uşaa açmış gapıyı. Bu adam evin tek yardımcısıymış. Adı da Şabadan’mış. Şabadan gapıda gızı görünce çoh şaşırılmış. “İn misin, cin misin, sen kimsin?” demiş. Kız da “Ne inim, ne de cinim. Şu yakınlarda oturuyoz, hiç yiyeceemiz galmadı” demiş. Şabadan kızın çantasına epey bi yiyecek koymuş amma kız evden gitmek istemiyomuş. Evi gezmek istiyomuş. Şabadan da onu gezdirmeye başlamış. Evin altında kiler gibi bi yer varmış. Kız orada yuharıda, tavana asılı olan gocaman bi ekmek külee görmüş. “Bu ne?” diye sormuş. Şabadan da “Çıkrıklı bi mekanizma ile çalışan ekmek külee” demiş. Kızın ahlına hemen bi şeytanlık gelmiş. “Bana nasıl çalıştını gösterir misin? Bi sen bin, bi de ben bineyim nasıl çalıştını ööneyim” demiş. Şabadan binmiş, kız da Şabadan yuhardayken inemeyecece

şekilde baalamış. Dooru yiyecekleri çantasına goyup gulubeye gitmiş. Ablalarına olan biteni anlatmış. “Çoh eelendim” demiş. Aradan epey zaman geçmiş, bunların yine yiyecekleri bitmiş. Gız da Şabadan’ın yanına gitmiş. Şabadan gapıyı açmış. Gızı görünce “Sen ne yaptın? Haramiler bana çoh gızdılar. Ben de senin adını vermemek için yanlışlıkla yuharda asılı galdımı söyledim. Sakın bi daha bunu yapma” demiş. Gız da o anı hatırlayıp “Çok komik Şabadan, nasıl gurtuldun ordan” diye hâlâ gülüyomuş. Şabadan gızı bi daha uyarılmış. “Sakın bi daha yapma! Seni de, beni de öldürürler” demiş. Gız da “Tamam” demiş. Yazlık, saf adam da inanmış. Neyse epeyce bi oturmuşlar, yemişler, içmişler. Şabadan gızın çantasına epey bi yiyecek goymuş. Ondan soona bi pekmez küpünün yanına gelmişler. “Bu nedir?” falan derkene gız, zavallı Şabadan’ı goca pekmez küpünün içine kaktırıvermiş. Gız evden çıhmış ablalarının yanına gitmiş. Haramiler eve gelmişler. Gapıyı yine Şabadan açmamış. “Ne oluyo bu adama” diye evin altını üstüne getirmişler. En sonunda pekmez küpünden ses geldiini duymuşlar. Yanına varmışlar, bahsalar ki Şabadan küpün içinde “Bu ne hâl böyle?” demişler. Şabadan da “Ayaam gaydı, küpün içine düştüm” demiş. Haramiler “Sende iyice şaşırдын gayrı. Ne oluyo sana böyle Şabadan?” diye çoh kızmışlar.

Gel zaman git zaman, yiyecekler suyunu çekmiş. Gız da yine Şabadan’ın yanına gelmiş. Şabadan gızı görünce “Bah” demiş. “Bi daha bööle bi şey yapma. Haramiler bana çoh gızdılar, beni zor durumda bırahma” demiş. Gız gene “Tamam” demiş. Yemişler, içmişler, Şabadan bolca yiyecek goymuş yine gızın çantasına. Gız durmuş duramamış, durmuş duramamış “Haramiler nerde yatıyo” demiş Şabadan’a. Şabadan da haramilerin yatak odalarını gezdirmiş gıza. Gız bu sefer de yanında getirdiği gelinliği Şabadan’ın giymesini istemiş. Bi de güzel makyaj yapmış Şabadan’a. Soona da narkoz koklatıp Şabadan’ı bayılmış, yatağa yatırmış. Haramiler eve gelmişler. Şabadan yine kapıyı açmamış. Gapıyı gırıp eve girmişler. Herhalde çekip gitti diye düşünmüşler. Yemeklerini yeyip odalarına çekilmişler. İçlerinden biri bahsa ki yatağında bi gelin yatıyo. Hemen duvağını açmış gelinin. Bahsa ki Şabadan! Hemen Şabadan’ı ayılmışlar. Olup biteni sormuşlar. Şabadan baştan sona olup biteni anlatmış. Haramilerin başı “Ben evde bekleyim, bu gız nasıl olsa geri döner gelir” demiş. Gız geri gelmiş, gapıyı çalmış. Haramilerin başı gapının arhasına sahlanmış. Şabadan gapıyı açmış. Gız yine şımarık şımarık “Ha ha ha ha! Şabadaan, Şabadaan. Nasıl gurtuldun o gelinlikten? Gelinlik de sana nası yahışmışdı” demiş. Şabadan yine gıza gıyamamış. İşaret ederek “Sus” demiş. Bıyıklarını burmuş gapının arhasını göstermiş ama gız hem anlamamış hem de şımarıklığa

devam etmiş. Gız gülerken gapının arhasındaki Harami yerinden çılmış, gızın bileğini kavrayı vermiş. Gız uuraşşada kaçamamış. “Nedir senin bu yaptığın, utanmıyor musun koskoca adamı parmaanda oynatmaya?” demiş. Gız da üvey annesinin yaptığı kötülükleri, ablalarıyla birlikte aç susuz gökyüzüne hapsedildiklerini, aç kaldıkları için buraya geldiklerini anlatmış. Haramilerin başı bu gıza sırlsıklam âşık olmuş. Evlenme teklifi etmiş. Gız da onu çoh sevmiş, teklifini gabul etmiş. Bunlar gırh gün gırh gece düün yapmışlar. Ablalarını da yanlarına almışlar. Üvey annelerine de “Gırh satır mı istersin yohsa gırh gatrır mı?” diye somuşlar. “Gırh gatrır isterim” demiş gadın. Gadını gırh tane gatrırın peşine baalamışlar. Gadın param parça olmuuş, böylece cezasını bulmuuş. Gız da eşiyile ablalarıyla mutlu huzurlu bir ömür yaşamış.

III.35. TİLKİ İLE ASLAN

Kaynak Kişi: Suna ÖZTÜRK

Bir varmış bir yohmuş Evvel zaman içinde galbur zaman içinde pireler berber iken develer berber iken az gittik uz gittik dere depe düz gittik bir arpa boyu yol gittik. Bir tane aslan varmış. Yolda giderkene bir tilkiye ıraslamış. Tilki de bunu sevmeye başlamış, yalamış. “Aslan kardeş, aslan kardeş seninle kardeş olabilir miyik?” demiş. Kardeş olmuşlar. Tilki demiş ki: “Ben seni sevdiğim için, beni yemediğin için, seni yuvama davet edeceem. Gelin ni? Zulada etim var, sakladıydım. Onu gelip yiyeceen” demiş. Aslan gelmiş, eti yimiş. Bunlar gardeş olmuşlar. Aslan demiş ki: “Ben de seni inime davet edeceem, gelin ni?”. Aslan gelmiş. Tilki de gitmiş, bir ceylan yavrusu yahalamış, getirmiş aslanın önüne goymuş. Beraber yemişler. Yedikten sonra aslan tilkiye, “Bir gün ben senin evinde yattım, bugün de sen benim evimde yat, misafirimsin” demiş. Amma aslanın tek bir yataa varımış. Tilki aslanın ayakucunda yatmış. Zabağa uyuyamamış. Zabaha olunca aslan sormuş: “Tilki gardeş, nasıl, iyi uyuyabildin mi?” demiş. “Uyumaya uyudum aslan gardeş de ağzının kohusundan zabahağa uyuyamadım. Ağzın leş gibi kohuyodu” demiş. “Tamam, sen şimdi git. Bir ay sona tekrar geri gel evime, ben seni savuşturuyum gayri” demiş aslan. Tilkiyi savuşturakene bi oduncu odun gırıyomuş. Oduncunun baltasını almış, tilkiye demiş ki “Vur belime” demiş. “Neden” demiş. “Vur işte sen” demiş. Tilki de vurmuş. Vurunca aslanın beli çatada yarılmış. Aslan “Bir ay soona tekrar geleceen benim evime, misafir olacaan” demiş, tilkiyi göndermiş. Bir ay boyunca aslan yalaya yalaya yarasını iyi etmiş. Tilki bir ay soona gelse ki aslan sapasağlam. “Bu nasıl oldu?” diye sormuş. Aslan tilkinin önüne yine yiyecek getirmiş. “Şu yiyeceği önce sen bi yi hele” demiş. Tilki yemeeni

yeyince “Bah” demiş. “Sen bir ay önce bana, evinde yattım, irahat ettim amma ağzının kohusunda yatamadım dediydin” demiş. “Bana bu lafı söylemeyeceedin, daha içimde duruyo” demiş. “Baltayla vurduğun yara iyileşti, geçti ama senin dil yaran geçmedi” demiş. “El yarası geçer de, dil yarası geçmez” demiş, masalda burda bitmiş.

III.36. ÖKSÜZ KIZ

Kaynak Kişi: Döndü DAĞ

Bir varımış bir yohumuş eski zamanlarda bi aile varımış. Bi anne bi baba bi de gızı varımış. Bu anne bi gün vefat etmiş. Çocuklar babasıyla yaşıyollarımış. Babası da çocuklara bahamamış, evlenmiş. Eve bi kadın getirmiş. Kadın da çocukların evde galmasını istemiyomuş. “Ya çocuklar evden gidecek ya da ben gideceem” diye adamın başının etini yiyomuş. Gel zaman git zaman kadın, çocukları göndermek için bi gumpas gurmuş. Memesinin birini kesmiş, haşlamış. Suyuyla pilav pişirmiş, etini de üstüne tikelemiş, ditmiş. Aaşam, adam eve gelince de pilavı önüne goymuş. “Bu nası gözel pilav olmuş, bunu nasıl yaptın” demiş. “Çocukları evden gönderirsen ben sana her aaşam böyle pilav yaparım” demiş, adamı gandırmış. Çocukların babası bunları ormana götürmüş, orda azdırmış. Adam çocukları azdırınca geri çıhmış eve dönmüş. Çocuklar aaşam olunca gorhmuşlar. Bi ışih yanan yer varmış bi de *[Afedersiniz]* köpek ürüyen yer varmış. Dimişler ki: “Biz ışih yanan yere gidelim.” Gidee gide ışih yanan yere gitmişler. Orda da bi dev varmış. Dev bunları misafir olarak eve almış ya, dev de bunları yemeye yelteneceemiş. Bunlar gorhmuş, bilmişler devin gendilerini yiyeceeni. Dev bi yere gitmiş. *[Nereye gittiyse gayrı bilmiyom.]* Bunlar gaçmış iki gardeş. Gaçmış, bunlar goca bi suyun üstünde geçmişler. İyi bi düzlük, yeşillik ovaya varmışlar. Oraya varsalar ki çeşit çeşit hayvanlar, geyikler, ceylanlar, orda güzel güzel sular. Onda soona, gızın abisi demiş ki: “Ben çoh susadım” demiş. Gız da demiş ki: “Abii içme” demiş. “Geyik izinde içersen geyik olun, *[Ne biliyim işte]* tavşan izinde içersen tavşan olun. “Heç su içme burdan” dediye de abisi, “Benim tuvaletim geldi, sen bi git” demiş, orda oturmuş. Kemerini orda birağmış. “Ben kemerimi orda birahtım” demiş, gitmiş geyiğin izindee suyu içmiş. Gız arhasına dönse bahsa ki abisi geyik olmuş. Geyiin bi boynuzundan yağ bi boynuzundan da bal ile ekmek çihiyomuş. Bu gızı beslemiş, gızı bi söğüt dalının üstüne oturtmuş. “Ben gelirim, sen sahin aaçtan inme” demiş. Abisi, hayvanların arasına garışmış gitmiş.

Bir padişaan oolu varmış, öyle heç kimseyi beenmiyomuş. Atıyla gezekene, atını sulamak için suyun yanına gelmiş. Gızın şavğı suya düşmüş. Saaya bahmış, sola bahmış bi

de bahsa ki yuharda dünya güzeli bi gız oturuyo. “İn misin, cin misin? Aacın üstünde ne arıyon?” diye sormuş. Gız da “Ne inim ne cinim, seni Yaradan Alla’an guluyum” demiş. Padişaan oolu, “Beni de aaca çıhar” diye yalvarmış. Gız, “Eğil dalım, eğil” deyince aaç eiilmiş. İşte “Nerelisin, necisin” dirke bunlar anlaşmışlar. Padişaan oolu demiş ki: “Ben gidiyom, sana kırk gün kır gece düün ideceem. Ben ailelerimi toplar gelirim. Sen burda beni bekle, aacın dalını da benden başka kimseye eğme” demiş. Bu gitmiş, bu gittikte soona bi sürü cingan sürüsü geçmiş orda. Onlar da suda, gızın şavgını görmüşler. Ne tarafa bahsalar gızı bulamamışlar. Aaçda gızı görünce gızın yanına çıhmaya çalışmışlar amma ayahları, gayıp gayıp yere düşüyollarmış. “Bizi de yanına al, bizi de yanına al” diye yalvarmaya başlamışlar. Gız hem gardeşinin hem de padişaan oolunun tembihlerini dutmuş. Aaca kimseyi çıharmamış. Onlar da pılısını pırtısını toplayıp gitmişler. Tek bi dene gız galmış gitmeyen. O gız da “İlle oraya nasıl çıhtıysan beni de çıhart, ben sana yoldaş oluruum, arhadaş oluruum, birbirimizin başının bitini ayıtlarış.” Şöyle yaparış böyle yaparış diye bunu zorla gandırmış. Gız da dala “Eğil dalım eğil” deyince cingan gızı, bu gızın yanına çıhmış. Gız başından geçenleri bir bir cingan gızına anlatmış. “Düğünüm oluyo, padişaan oolu beni almaya geliyo” deyince, cingan gızı bu gızı nasıl hahtıysa “Başının bitine bahayım” diye gız yere düşmüş. Yere düşünce gız iki damla kan olmuş. O kan da bi gül olmuş. Bi de padişaan oolu, bi sürü orduyla geliyo gelin almaya. Gelseler ki viiiy, aazı eğri gözü kör bi gız. Cingan gızı. Padişaan oolu demiş ki: “Kırh günde niye böyle oldun?” deyince “Gittin gelmedin, saaya bahtım aazım eğildi, sola bahtım gözüm soğuldu, gara sıcaan alnında dura dura rengim garardı” demiş. Neyse, bu gızı almışlar. Alıp gideken de, padişaan oolu yerdeki gülü alıp döşüne dahmış. Gülü döşüne dahınca, gülün yarpahları kopmuş. Guş olmuş bu kaaşe o gül. Bunlar her gün yatarkene o guş gelir, pecelerinin orda ötermiş. Heç bunlara fırsat vermezmiş. Dirkene cingan gızı, bu guşun o gız olduunu biliyo ya, padişaan ooluna, “Şu guşu vur da yiyeyelim, bizi yatırmıyo” demiş. Guşu vurmuş yimişler. Guş bu kaaşe de iki damla gandan goca bi söğüt olmuş. O söğütte buna aziyet ediyomuş. “Kes te gaşşih yapalım, beşşik yapalım, eşşik yapalım” demiş. Gocasına bunu kestirmiş. Aacdan sofraya gaşşih, oolana beşşik, gapıya da eşşik yapmışlar. Sofradaki gaşşih, cingan gızının aazını kesiyomuş. Padişaan ooluna bi şey yapmıyomuş. Beşşik, oolanı sıhiyomuş, yatırmıyomuş, oolana dirlik vermiyomuş. Gapıdaki eşşik de, cingan gızı geçerken yükseliyomuş, gızın geçmesine izin vermiyomuş. Cingan gızı gene bilmiş, anlamış bunun güzel gız olduunu. “İyisi mi, bunları hep yahayım” demiş. Hepsini toplayıp yahmış. Aacın külleri küllükte [Afedersiniz] kötü bi paslı iğne olmuş. Bi de köyün çobanı varmış. Onun da annesi varmış. Annesi bu iineyi küllükte bulmuş, lazım olur diye

getirip evin tahasının önüne goymuş. Bunlar sığıra gidince iine gıza dönüşüymüş, her işi görüyomuş geri de iğne olup takasına çıkıyomuş. Eve gelseler ki ev barh pırıl pırıl, her iş görülmüş. Yemekler yapılmış. “Allah, Allah!” diye şaşırıp galıyollarmış. Bir gün böylee beş gün böylee, dirkene bu oolan “Ben bu evi bi kişifleyim” demiş. Kadın sığıra tek başına gitmiş, oolan da evde galmış. Bu olan bir yere sahlanmış, bi de ne görsün. Pecenin önünde iine gıza dönüşüp bütün işleri aşama gadar yapmış. Aaşam olmuş gız tam geri iineye dönüşece zaman oolan gızın golundan yahalamış. “İn misin cin misin?” demiş. Gız da “İnde değilim, cin de değilim. Seni yaradan bir Alla'an guluyum” demiş. Ana oğul çoh sevinmişler. “Bizim de gelinimiz yoğudu, gel bize gelin ol” demişler. Gız “Ben sizle galıyım amma gelin olarak değil, evinizin gızı olarak galıyım. Yohsa iine olurum” demiş. Anayla ooul, çaresiz gızın dediini gabul etmişler.

Bir gün padişaan oolu, köylülere gendi zayıf atlarını dağıtıyomuş, herkese birer at veriyomuş. O atlar büyüyünce de geri gelip alıyomuş. Bu oolanla ananın heçbir şeyleri yoh. Bunlar fakir diye bunlara kötüüü, hastaa bi at vermişler. “Nasıl olsa buna da bahamazlar, bu at da burda ölür” demişler. Gız buna çoh içermiş amma gızın elini yuduğu yerde arpa yüzünü yuduğu yerde de buğda bitermiş. Bu atı öyle beslemiş öyle beslemiş ki herkesin atından bu gızın atı güzel olmuş. Atla da her gün gonusup dertleşirmiş. Bir de köyde padişah daattı atları topluyo demişler. Gız atının yanına varmış. “Aaman! Ben varana gadar sahin yerinden gahma” demiş. Padişah gelmiş, atı galdırmaya çalışmış, at gahmamış. Dünyalar gelmiş at gahmamış yerinde. O zamataça çobanın anası, padişaan ooluna demiş ki: “Bizim evde bi kötü gız vardı, bu ata da o bahıyodu, bir de onu çığırılım” demiş. Gız atın yanına gelmiş, “Galh şer, saabından ne hayır gördüm ki sende ne hayır göreceem” diyince at hemen kahmış yerinden. Padişaan oolu bu söze epey içermiş. Merak etmiş ama “Neyse” diye, atı almıuş gitmiş.

Padişaan garısı bi gün mantı keseceemiş. *[Bulgur mu, mantı mı orasını pek bilmiyom. Bi şey yapıyomuş işte]* Herkesi de yardıma çarmış. Padişaan oolu, “At besleyen gız da gelsin” demiş. Cingan gızı, o gızın iine olduunu bildiğine istememiş gelmesini. Padişaan oolu, garısından ürüün gızı çartmış. Gız da gelmiş. Mantı kesekene herkes sırayla türkü söylüyomuş. Sıra bu gıza gelmiş. Demişler ki: “İlle bi de sen söyle, ille söyle” demişler. “Yoh moh” dese de gız söylemiş:

“İncim incim bi incim

Bi iğneye girincim

Cingan kızının yüzünde

Muhammer'e sınıncım"

Padişahın oğlu da orda oturuyomuştı, "Ney neey!" diye, bi daha tekrarlatmış. "Çıh" diye kovmuş ya garısı, oolan "Bi daha tekrarlasın" demiş. Gız da aynı türküyü bi daha söylemiş:

"İncim incim bi incim

Bi iğneye girincim

Cingan kızının yüzünde

Muhammer'e sınıncım" demiş. Padişaan oolu "Bu ne diyo böyle" diyince, gız başından geçenlerin alayını anlatmış. Cingan gızını iyice dövée dövée öldürmüş. İki ayaandan birini, on aç katıra, diğelerini on susuz katıra baalamış. Aç gtır, ot yemek için otlu daaa, susuz gtır su içmek için sulu daa çıhmış. Cingan gızı paramparça olmuş. Bunlar mutlu huzurlu bi yuva gurmuşlar, onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine.

III.37. ÂŞIK GARİP İLE TELLİ SENEM

Kaynak Kişi: Döndü DAĞ

Bir varmış bir yohmuş Allaa'n gulu pek çoşmuş. Bi köyde bi Âşık Garip, bi anası bi de bacısı varmış. Âşık Garip saz çalıp türkü çığırırmiş. Gızın biri Âşık Garip'e sevdalanmış. Âşık Garip de onu almak istememiş. Bir gün gelmiş aşamüstü eve, "Ana biz burdan gidiyoh" demiş. "Oğlum nereye gidiyoh? Gonu gomşuyla bi helalleşelim, alacaamız olur vereceemiz olur" demiş. Oolan, "Yoh, ille gidecek" demiş. Bunlar eşeğin üzerine ne varsa yüklemişler, yola düşmüşler. Gideee gide, yıkık bi duvarın yanına varmışlar. Oraya varınca anasıyla bacısını duvarın üstüne oturtmuş, eline sazını alıp köyün gaavesine varmış. İçeri girince "Âşih hoş geldin, bi türkü söyle de dinleyek" demişler buna. Bu da türküyü söylüyomuş söylüyomuş, arhasında da "Anam bacım duvar dibinde oturuyo" diyomuş. Köyün ağası kahyasını salmış. Âşık Garip'in anasıyla bacısını misafir odasına getirtip yerleştirmiş. Âşık Garip'e de bi iş vermiş. "Sen burda çalış aşamları da saz çal, türkü söyle" demiş.

Bu ağanın Telli Senem adında bi gızı varmış. Âşık Gariple bu gız birbirine sevdalanmış. Âşık Garip ağadan gızını isteyince ağa başlık parası istemiş. Âşık Garip parayı bulmah için elinde sazıyla düşmüş yollara. Taaa Haleb'e gadar gitmiş. Orda da gine bi ağanın yanına varmış. Ağa "Sen kimsin, kimin kimsen yoh mu?" diyince Âşık Garip

“kimsenemim yoh” demiş. Ağası da bunu kimsesiz zannediyomuş. Âşık Garip burda yedi yıl çalışmış.

Telli Senem’e amcasının oolu aşşımış amma gızı Âşık Garib’e vermişler. “Ben” demiş, “gideyim bi dene guş vuruyum, guşun kanını da gömlee sürüyüm. Âşık Garip’i vurmışlar diyim” demiş. Bu gitmiş didiğini yapmış. Gızı da amcasından almış. Gız ööyle ağlıyomuş. Gırh gün gırh gece düüne başlamışlar. Gız inanmamış oolanın öldüüne Halep’ten de köye celep gelmiş. Gız o celeplere, üstünde Telli Senem ile Âşık Garip yazılı bi su tası vermiş. “Bu tası götür, çeşmede herkese su daat, Âşık Garip ordaysa gelir. Onu görünce de Senem elinde zehirle seni bekliyo di” demiş. Celep Halep’te bi çeşme başına varmış, o tasla gelene gidene su daatıyomuş. Âşık Garip de harman yerinde yatıyomuş. Aaşam vahti ortalıh gararınca adamın biri, Âşık Garib’in ayaana dahilip tökezleyip düşmüş. Âşık Garip yerinde doğrulmuş, “Nereye gidiyon böyle?” demiş. “Şu ötede su daatıyollarmış oraya gidiyon” demiş. “Ben de geliyim öyleyse” diye adamın peşine düşmüş gitmiş. Sırayla herkes suyunu içmiş, sıra Âşık Garib’e gelmiş. Suyu içerkene tasın üstündee Âşık Garip, Telli Senem yazısını görmüş. Su daatana hemen sormuş: “Âşık Garip benim, sen bu tası nerden aldın?” Celep de “Senem adlı bi gız verdi. Babası onu başgasıyla evlendiriyomuş, gırh gün gırh gece düün gurmuş. Telli Senem elinde zehirle seni bekliyo” diyince Aşşih Garip,

Gökte uçan durna mıdır gaz mıdır?

Güverenler ekin midir saz mıdır?

Senin gördüün Telli Senem

Gelin midir gız mıdır?

Celep de demiş ki:

Gökte uçan durna deĝel gaz ıdı

Güverenler ekin deĝil saz ıdı

Benim gördüün Telli Senem

Gelin deĝil gız ıdı

Bu hemen goşarak ağasının yanına gitmiş. “Ağa” demiş. “Beni bırah, ben gideceem” demiş. “Hani kimsem yoh diyodun?” demiş. “Yoh, ben saĝa kimsem yoh deĝil, kimsenemim yoh dedim. Benim anam var, bacım var” demiş. Bu arada anasının aalaya aalaya gözü kör olmuş. “Sevdiğimi başgasına vermişler, düünü gurulmuş” demiş. Böyle diyince ağası buna üç haabe dolusu altınla üç dene de at vermiş. Bu gidee gide, ne gadar

hızlı gittiye atın biri çatlamış, ikisi çatlamış, üçü çatlamış, bu üç habe dolusu altınla orda galmış. Bi de var ya Hızır Aleyhisselam gelmiş, bunu yanına. Atına bindirmiş, “Bin terkime, yum gözünü” demiş. Yummuş gözünü, bi de bahsa ki at bunu çeşmenin yanına getirmiş. Hızır, Aşşih Garib’e “Bu torpağı ananın gözüne sür, aalamahtan kör oldu” demiş, gitmiş. Oolan çeşmenin yanına gelse ki bacısı atını suluyo. At hiç kimseyi görünce kişnemezmişti, bunu görünce kişnemiş. Oolan bacısını bilmiş ama gız bunu bilememiş. Dimiş ki: “Bi aabim vardı, bu at ondan başka kimseye kişnemezdi ya size kişnedi” demiş. Bacısına “Şu haabeyi atına yüklemem, bu gece de sizde galsam” demiş. Gız da “Yoh” demiş, “bizde galaman, bi kör anam var gözü görmüyor. Sizi eve misafir almaz” demiş. Bu ketli “Bi avuç altın versem almaz mı?” demiş. Neyse gızın göğnü olmuşt, bunlar ata binmişler yola düşmüşler. Aşşih Garip, “Köyde ne var ne yoh?” demiş. Gız “Köyde benim yengemin düünü oluyo, gırh gün gırh gece düün yapıyollar bugün de gırhıncı gün düün bitiyo” demiş. Bu da var ya “Ben bi düüne gidiyim” demiş. Düün evine varmış, Telli senem de elinde zehirli bardağna bekliyomuşt. Hemen Aşşih Garib’i tanımış, bardaa elinden atmış. Bunlar sarım gülüm olmuşlar. Düün boşa gitmesin diye bacısını Telli Senem’in amcasının ooluna vermiş. Telli Senemle Aşşih Garib, tekrar gırh gün gırh gece düün itmişler. Hızır Aleyhisselam’ın verdiği torpahla da anasının gözünü açmış. Dünyada Telli Senem muradına ermiş. Aşşih Garib gibi de gülen olmamış, yimiş içmiş muradlarına ermişler.

III.38. PADİŞAHIN PİŞMANLIĞI

Kaynak Kişi: *Faik KÖKSAL*

Çok eskilerde ülkenin birinde bi padişah varmış. O padişahın da bi tane gızı olmuş. Gız medreselerde ders almaya başlamış. Fakat bi süre sonra rahatsızlanmış. Padişahın sarayının bi kenarında da sürekli bi guş ötermiş. Padişah hışımla bi gün saraydaki tüm korumalarına bi görev vermiş. Dimiş ki: “O kuş bi daha ötmeyecek. Verdiği rahatsızlık yetti. Bulun onu öldürün” demiş. Korumaların hepsi, bunu kendine görev saymış. Guşu öldürmeye çalışmışlar. İçlerinden biri, akşamüzeri guşu pencerenin kenarında görmüş, vurunca öldürmüş. Saraydaki temizlikçiler de guşu alıp bi kenara atmışlar. Fakat padişahın gızı, ondan soona daha fazla hastalanmış. Padişah her yere haber salmış. O dönemin bütün doktorlarını, hekimlerini saraya çağirtmiş. Herkese durumu anlatmış: “Benim gızım rahatsız. Bu rahatsızlığı gidermek için herkes kendine göre muayenesini yapsın, teşhisini goysun.” Dönemin tüm doktorları muayneye başlamış. Yetmemiş tüm ülemaları, din

hocaları dualar yazmışlar, gızın üstüne ohumuş. Herkes elinden geleni yapmış. Gerekli tedaviyi, iğneyi ilacı ortaya koymuşlar ama gız bi türlü iyi olmuyomuş. Bi gün padişah sinirlenmiş, bunların hepsini huzuruna çaarmış. “Siz, ohudunuz yazdınız, ülema oldunuz, derviş oldunuz. Niye yaptığınız bi şeyin faydası olmadı” demiş. Gerçekten de hiçbirisinin koyduğu teşhis, uyguladığı tedavi netice vermiyomuş.

Padişah bir sabah, öldürttüğü guşun sesine benzer bi guş sesi duymuş. “Yaa, ben emir verdim, bu guşu öldürttüyüm. Yine nerden töredi bu guş. Beni rahatsız etmeye başladı” demiş. Korumalarını çaartmış. Onlar da etrafa bahsalar ki ne bi guş var ne de başka bi şey. Hiç bi şey yok. O arada da gapıya bi dilenci gelmiş. “Bura padişahın yeriymiş. Allah rızası için bana biraz yardım edin. Ben biraz yiyeceğe geldiydim” demiş. Korumalar hemen padişahın yanına geliyolar. “Dışarda bi dilneci var, sizden yardım bekliyo” diyorlar. “Gooyun gitsin, derdim başımdan aşgın” diyo. Korumalar da gadını gooyollar. Bu dönemde padişahın işi gücü gızının iyi olmasınıymış. Elindeki ekip, bi şey yapamayınca farklı ülkelere haber salıyo. Çeşitli ülkelerden ülemalar, sağlıkçılar geliyolar. Fakat yine gızı iyileştiremiyorlar.

Padişah, bir akşamüstü yine guş sesi duyuyo. Yine korumalarını çaartıyo, “Ben size bu guşu öldürün demedim miydi? Aynı guş sesi beni yine rahatsız ediyö” diyo. Korumalar yine dışarı çıkıyolar, bahsalar ki ne guş var ne de bi şey var. Yine o dilenci gadın var gapıda. “Yine ben geldim. Sizi rahatsız ediyorum ama mümkünse padişahla bi görüşüyüm. Görüşmek istiyom” diyo. “Söyleyin derdinizi. Padişahın huzuruna çıkmak o kadar sıradan bi şey değil. Kimliğinizi vereceksiniz. Gerekli bilgileri bize vereceksiniz biz de uygun görürsek yukarıya çıkıp padişaha durumu anlatacağız” falan diyorlar. Kadın “Ben size bilgi verecek durumda değilim. Bilgiyi ancak padişaha veririm. Onunla da birebir görüşmem gerekir” diyo. Adamlar padişahın yanına çıkıyolar. “Devletlim, gapıda bi gadın var. Sizi görmek istiyö. Gerekli bilgileri bize sunmuyo. Bilgiyi ancak sizinle görüştüğü zaman size verecekmiş” diyorlar. “Çağrın, gelsin” diyo padişah. Padişah baksa ki ihtiyar, zavallı, giyimden yoksun bi gadın. Padişah hışımla, “Söyle bakalım, ne istiyosun sen benden?” diyo. “Sen, bütün dünya üzerindeki hocalara, âlimlere, ülemalara, hekimlere hatta Lokman hekim seviyesindeki kişilere haber gönderdin. Hepsi geldi, gızının hastalığıyla ilgilendi. Fakat hiçbirisi neticeye varamadı. Ben senin gızını iyi etmeye geldim. Senin derdin bana kolay” diyo. Tabi padişah bunu duyunca aşırı bi şekilde seviniyo. Gözleri fal taşı gibi açılıyo. “Sen ne istersen söyle, ben yaparım” diyo padişah. “Yalnız” diyo, “Devletlim, bana üç gün izin vereceksin. Üç günün sonunda ben geleceğim, kızını kendi elimle tedavi

edeceğim.” “Tamam” diyo padişah da. Kadın ordan çıhıyo, doğru öldürülen guşun atıldığı yere gidiyo. Kadın guşun cesedinin nereye atıldığını görmüşmüş. Gidiyo ölü guşun yanına. Teleklerinden dutup ayırıyo. El kemiklerini, kanat kemiklerini alıyo, getiriyo eve. Onları iyice ovalıyo, ufalıyo un şekline getiriyo. O unu da bi pakete goyuyo padişahın sarayına geliyo. “Devletlim ben geldim, kızını iyi edeceğim. Yalnız kızının yemeklerini, üç gün boyunca sadece ben yapacağım. Kızın da onları yeyip iyileşecek” diyo. Kadın mutfığa gidiyo. Yaptığı yemeğin içine o undan gatiyo. Padişahın gızına da diyo ki: “Bu yemekleri kesinlikle yiyeceksin. Yoksa iyileşemezsin.” Gız iyileşme umuduyla zor da olsa o yemekleri yiyo. Kadın gızın yediğini görünce “Bana müsaade” deyip saraydan çıkıp gidiyo. Kadın gittikten sonra padişah, gızının yanına gidiyo. “Nasılsın gızım?” diyo. “Baba, ağzımın içinden çok ufak bi şeker tadı geliyo” diyo. Tabi padişah, buna çok seviniyo. “Gidin o kadını bulun, her türlü ekonomik ihtiyacını karşılayın” diyo. Korumaları kadının verdiği adrese gidiyolar. Bahsalar ki o adreste ne kadın var ne bi şey var. Hiçkimseyi bulamadan geri geliyolar. Diyolar ki: “Devletlim, bize verdiğin adreste hiç kimseyi bulamadık” diyolar. “Bulmaz olur mu? Daha dün burdaydı” diyo padişah. Belli bi müddet sonra, yine geliyo kadın saraya. Aşağıdan “Devletlime haber verin, ben geldim” diyo. “Biz seni sabah beri arıyoz. Sen nerdeydin?” diyo korumalar. “Benim de kendime göre bi evim işim gücüm var. İlla her şeyi bilmeniz mi gerekiyo? Ben gerekli bilgiyi padişahıma veririm” diyo kadın. Padişahın huzuruna çıhıyo. “Devletlim yine ben geldim. Bugün de bir yemek yapacam. Yarın da son yemeği yapıp gidecem. Nasıl, gızınız iyi mi?” diyo. Padişah da aynı gızının dediği gibi söylüyo. “Ağzımın içinde şeker tadında bi tat varmış” diyo. Kadın yine yemek yapıyo. İçine de o öğüttüğü guş unundan gatiyo. Gız yemeği bi güzel yiyo. *[Hani o iyi olma içgüdüğü var ya, ondan olsa gerek]* “İyi olacaam, arkadaşarımla eğlenecem” diye yemeği zoraki de olsa yiyo. Gız yemeği yedikten sonra kadın, “Devletlim bana müsaade. Yarın son yemeği yapıcım. Fakat ondan sonra sizinle özel bi görüşmem olacak” diyip saraydan çıhıyo. Gız daha sabah olmadan yataktan kalkıp sarayın içinde gezinmeye başlıyo. Padişah bunu görünce çok seviniyo. Padişahla gızın annesi sanki bayram günü gibi seviniyolar. Akşam oluyo, kadın yine yemek yapmaya saraya geliyo. Kız da gelen bakıcıyı çok sevdiğinden ayakta karşılıyo. “Buyrun” diyo. Saraydaki herkes, kadına ilgi gösteriyo. Kadın da gösterilen ilgiden çok memnun oluyo. Kadın son yemeği de yapıp gıza yediriyo. Soona da padişaha, “Padişahım gızınız bundan sonra iyi oldu. Bu yaptığım üçüncü ve son yemektir. Eğer fayda etmeyecek olsaydı ilkinde fayda etmezdi. Benim buraya dördüncü gelişim, sizinle görüşmek için olacaktı. Eğer kabul edersen kızım ilelebet sağlıklı kalacak. Etmessen eskisinden daha kötü olacaktı” diyo.

Padişah da, “Bu mümkün mü? Kabul etmemelik yapar mıyım hiç? Sen nasıl ve ne zaman istersen gel” diyo, gadın saraydan çıhıyo.

Günlerden bir gün, gadın yine saraya geliyo. “Beni padişahın huzuruna çıkarın” diyo. Alıyolar gadını, padişahın huzuruna çıkarıyolar. “Buyur, hoş geldin. Seni dinliyorum” diyo padişah. “Devletlim öyle bi padişah olun ki tokların açları doyurduğu bi ülkenin padişahı olma unvanını alın” diyo. “O öldürttüğünüz guş, yavrularının garnını doyurmak için, açlığından geldi, gongdu sarayın çatısına. Fakat siz onun sesinden rahatsız oldunuz ve onu öldürttünüz. Onun da yavruları vardı. Anası öldükten soona onlar da açlıktan öldüler” diyo. “Siz çocuğunuz hasta olana kadar düşküne, perişana, âcize hiç yönünüzü dönüp de bakmazdınız. Gızının üzüntüsü, seni açlara ve perişanlara yöneltti. Ancak o zaman onların hâlinden anladınız. O zamana kadar sizde vicdan yoktu” diyo. Tabi padişah bunları duyunca çok üzülyo, hatasını anlıyo. Dilenci kadının sırtını tıptışlayarak, “Teşekkür ederim. Beni bi yanlıştan kurtardın, yolumu doğruya döndürdün. Bundan soona tokların açları doyurduğu bi ülkenin padişahı olacağım” diyo. Öylelikle ülkede toklar açları doyuruyo, herkesin hakkına saygı duyuluyo, herkes mutlu mesut yaşıyo.

Bi gün padişah ölüyo. Padişah olma unvanı kızlarda olmadığı için, padişahın da gızından başka çocuğu olmadığı için sarayın ileri gelenleri, “Padişahın gızının evlenme çağı geldi. Fakat seçkin insanların çocuklarını tercih edersek o tercih bizim olacak. Doğru olanı gızın gendisine sormak, ne de olsa bu ülke adaletli bi ülke” diyolar. Padişahın gızına soruyolar. Gız da, “Bugün sarayın önünden geçen üçüncü kişiyi alacaam” diyo. Sarayın önünden birinci adam geçiyo, dilenci. İkinci adam geçiyo, o da dilenci. Üçüncü adam geçiyo işin garip tarafı o da dilenci. Gız, “Çağırım gelsin yukarı” diyo. Dilenci çıkıyo yukarıya. O dönemin ulemaları da toplanıyolar. Gız da orda bulunuyo. Ulemalar “gabil edersen biz padişahın gızını, gızımızı sana verecez. Olur mu?” diyolar. Dilenci oolan, “Bana yakışır mı hiç, ben padişahın kızını nasıl alırım? Ben sadece garip bi dilenciyim” diyo. “Bizim kızımızı da bi dilenci kurtarmıştı. Bu ülkeyi de bi dilenci kurtaracak” diyolar. Oolan sevinçten uçunuyo. Kırk gün kırk gece düğün yapıyolar. Dilenci oolan, ülkenin başına padişah olarak geçiyo. Uzun yıllar da ülkeyi adalet, hoşgörü ile yönetiyo. Tokların açları doyurduğu ülke unvanını devam ettiriyo. Yiyolar içiyolar, muratlarına geçiyolar. Masallar işte böyle bulduuyla başlar bittiyle biter...

III.39. KARA AHMET

Kaynak Kişi: Hakkı ÜNLÜ

Şimdi bir ülkede bi padişah varmış. Bu padişahın da yedi oolu varmış. Oğulları yetişmişler, evlenme çaana gelmişler. “Baba biz evleneciik” demişler. “Peki, oğlum. Sizi evlendiriyim” demiş padişah. “Yalnız baba” demiş, en büyük oolan. ”Bizim alacaamız hanımların hepsi, bi anadan bi babadan olacah. Biz başka bi aileden gelin getirmeyik evimize” demişler. Padişah gezmiş dolaşmış, demiş ki: “Evladım, ben gezdim dolaştım, bulamadım. İmkân varsa, bi de siz dolaşın. Bulursanız düünlerinizi ben yaparım” demiş. Neyse bu uşahlar gidelim, gitmiyelim dirken babaları ölmüş. O arada, padişahın ölüm şeyi geçince [*aradan gırh elli gün veya bi iki ay geçince*] büyük gardaşları demiş ki: “Haydi gardaşlarım, toplanalım da gidelim.” En güçük gardaşları Gara Aamet de demiş ki: “Abi sana bi şeyler anlatacaam.” “Peki, anlat gardaşım” demiş. “Şimdi biz giderik gitmeye. İnşallah yedi bacı buluruk bulmaya da bunlar naadar bacı olsalar da bi arada geçinmezler. İyisi mi biz hepimiz, gendi naamımıza ayrı ayrı birer göz ev yapalım. Onda soona kız aramaya çıhalım” demiş. Tabi bunlar bir bir evleri yapmışlar. Sıra Gara Aamet’in evine gelmiş. En güççük o ya. Onun evinin bi parçası yarım galmış. Duvarlarına tuula yetmemiş. O arada Gara Aamet demiş ki: “Gardaşlarım, bi daha gonaşacaam.” “Gonaş” demişler. “Gardaşlarım, biz padişah ooluyuz, babamızın o gadar mal varlığı var. Bi de ihtiyar anamız var. Gelin bi gura çekelim. Hangimize burada galma şansı düşerse o burda anamıza, malımıza mülkümüze bekçi ossun. Giden gardaşlarımız, onun naamına yüzzüünü götürsün. Bulduhları yadi bacıdan birine, yüzzüü tahsınlar, getirsinler” demiş. Gura çekmişler. O da Gara Aamet’e düşmüş. “Tamam, gardaşım, size uurlar ossun. Ben hemi anama baharım hemi de malımızı, varlığımızı idare iderim” demiş. Bunlar bayaa gitmişler. Az gitmişleer uz gitmişler. [*İşte farz idelim İstanbul gadar gitmişler.*] Böyük bi memlekete varmışlar. O memleketin padişahını sormuşlar, padişahın sarayına varmışlar. Padişah bunları misafir almış, aarlamış. Misafir odasına göndermiş. İki, üç gün geçince padişah bunları yanına çaarmış. “Bi yorgunluunuz çıhsın, diinenin diyi haalinizi sormadım” demiş. “Şimdi söylen bahalım. Nirden gelip, niriye gidiyorsunuz?” “Bana şu durumunuzu bi anlatın” demiş. Onlar, “İşte padişahım biz evleneciik. Amma bizim alacaamız hanımların hepsi bi anadan, bi babadan olma, bacı olacah. Biz böyle kız arıyoh” demişler. O arada padişah demiş ki: “Oolum, hanı siz altı kişisiniz, yedinciniz nirden?” demiş. Böyük abileri, “Padişahım, bizim güççük gardaşımız anamıza, malımıza mülkümüze bahmah için evimizde galdı” demiş. Padişah demiş ki: “Çocuhlar, bi kaç gün burda galın. İşde başka vilayetlerden,

gasabalardan, köylerden benim kervanlarım, bezirgânlarım gelir. Onnar çoh vilayet geziyollar, eylesinden haberdar olullar. Onnardan ben bi soruyum, ona göre buradan gidin. Bu çevrede aradınız yoh” demiş. Bi iki gün onlar orda galmışlar. Galınca padişahın bi kervanı saraya gelmiş. “Padişahım falan bezirgân başı falan kervan geldi” demişler. “Tamam” demiş padişah, çaarmış yanına. “Ulan bezirgân başı!” demiş. “Şu gençler evlenacaamış. Beyle beyle gız arıyollar. Gezdin, dolaştın. Köylerde beyle bi şiiden haberin var mı?” “Var padişahım da, biraz uzak” demiş. “Aşşaa yuharı burıya gırh gün var. Falan memlekette bi köyde bi sır güden var. Onun yedi dene gızı var. Orıya gelip gideken bazı uğrarım. Kirli asbaplarımı yıhatırım. Onlara da üç beş guruş haşlıh viririm” demiş. Bunnar neyse vedalaşmışlar, binmişler atlarına. Tabi o Gara Aamet’e götürdükleri at da yedeklerindeymiş. Az uz, işte otuz dohuz, gırh gün soona o köye varmışlar. Sora sora sır güdenin evini bulmuşlar. Tabi o arada sır güden gelmiş. *[Köyün sıırını güdüyo ya.]* Neyse hanımı demiş ki: “Bizim evde misafirler var.” Neyse adam bunnara hoş geldin itmiş. Ne imkânı varsa ikram, izzet itmiş, yimişler, içmişler. Adam sormuş: “Çocuhlar nirden gelip niriye gidiyosunuz? Hizmetiniz ney, benim evi niye aradınız?” demiş. Dimişler ki: “Amca senin yedi tene gızın varımış. Biz de yedi gardaşız. Allah nasib iderse senin kızlarını Allah’ın emri peygamberin gavliynen istemiye geldik.” Sır güden demiş ki: “Çocuhlar, siz altı kişisiniz. Yedinciniz nirde?” demiş. O büyük ağabeyleri, “Bizim güççük gardaşımız anamıza, malımıza mülkümüze bahmah için evimizde galdı. Bu da onun yüzzüü” demiş. “Hanım çaar gızları” demiş adam. Çaarmış. Neyse bunlar gızlara bahmışlar. Nitekim “Yarar mı?” “Yarar” demişler. *[O zamanın behrinde çoh yirlerde düün yapmazlardı, çerçi pazarlu yaparlardı.]* Tabi üç beş guruş ne verdilerse başlıh parası vermişler, gızları almışlar. O Gara Aamed’in yüzzüünü de gardaşımız bize gahritmesin diyi, içlerinden en gözeline barmaana dahmışlar. Bunnar ordan sevincinen yola düşmüşler. Az uz dirkeen, gendi şaarlerine buradan on on beş kilometre gadar yer galmış. Orda da bi gayalılı varımış. Dimiş ki o büyük gardaşları: “Yav, gele gele iyice osandıh! Atları şırıya goyalım, bura iyi çayırılıh, sulu bi yirmiş. Biz de bi irahat idelim. Şırıya gonahlıyalım da, zabah gidelim” demişler. Tam o arada o büyük ağabeyleri şeyle bi gayaya yaslanmış, “Oof oof” demiş. Öyle diyince gayanın öbür tarafında bi gapı açılmış. Gelmiş minare gibi bi dev. “Ne yapıyon gardaşım?” demiş. “Valla ben bi şii dimiyom” demiş. “Gardaşım, benim adım Of. Kim çaarırssa çıhar gelirim” demiş. “Var mı bi istaanız?” falan dirken dev, yedi tene gızı görmüş. “Şu gızlardan birini bana virirseniz sizi birahırım, yoosa hepinizi yirim” demiş. Onnar da “İçinden birini al da biz gidelim” demişler. O da Gara Aamed’in yüzzüü dahılan gıza bahmış. *[En gözeli o ya.]* Koca Of, “Ben bunu alırım” demiş. O büyük gardaşları, “Gel

gardaşım yapma! Öbürlerinden birini al, o emaanet bize” demiş. “Şimdi onun saabı bize coh gahrider. Onu alma da şunnarda birini al” demiş. “Gardaşınızın ismi ney?” demiş dev. “Gara Aamed” demişler. “Ben şimdi bu gızı alıgoyacam. Siz de Gara Aamed’e varın söyleyin gelsin. Bi şartım var, onu yirine getirirse nişanlısı işde burda. Gelsin alsın. Yarın bu gayalıaa gelince ooof of diyi çaarsın” demiş. Neyse onnar ordan kör pişman çadırı sökmüşler. “Keşke burıya gonmaz olaydım!” demişler. Harekete geçmişler.

Gara Aamed, baazı babasının gonaanın başına çıhar, “Bizim galabalıh geliyo mu?” dii bahınırmış. Gine bahınca, üç dört kilometre mesafadan galabalı görmüş. “Bunnar bizimkiler” demiş. Ata binmiş ki altısının terkiinde altı tene gız. Gara Aamed’in atı boş geliyo. O arada bunnar durahlamış. O büyük gardaşları durumu annatmış. “Gardaşım mesele beyle beyle. Sen bunnarın içinde birini bean al. Bizim birimiz başgasından gız alalım.” “Yoh gardaşım, olmaz” demiş Gara Aamed. “Haydi, eve gidelim” demiş. Soona anasına, “Bana evlatlıh haggını helal it. Gardaşlarım siz de haggınızı helal idin. Belkim gelirim, belkim gelemem” demiş. Atına binmiş, yanına biraz para almış. Üzerine gılcını, galhanını almış. Sürmüş varmış gayalıaa. “Ooof oof!” diyince o dev çıhmış gelmiş. “Geldin mi oğlum Gara Ahmed?” demiş. “Geldim” demiş. “İşde nişanlın burada” demiş. “İşde burıya otuz dohuz gün veya gırh günlük bi vilayet var. O vilayette bi padişahın gızı var. Adına Ebuu Güneş diller. O gızı oradan gurtarır da bana getirirsen, işde nişanlın burada. Getirmessen sahn gelme bi daha” demiş. Gara Aamed devinen vedalaşmış. “Dayan baalım doru at” demiş. Atı mahzunlaşmış. Otuz dohuz gün gitmiş, gırhıncı gün o vilayete varmış. O vilayettee sarayın iki yanı surumuş. Surların dışı hep adam gafasından yapılmış. Orda bi gedik *[Yani bi adamın gafası gonulduunda tamamlanacah gadar yer]* galmış. Neyse tabi galenin gapısı açlıh, içeri girmiş. Acılıh gidince bi yaşlı garı ras gelmiş. “Niriye gidiyon evladım?” demiş. “Valla hala, misafir alırsan söyleyecaam, almassan alabildiine sarayın içine doğru gidecem” demiş. “Gel hele bi gel” demiş hala. Oolan, “Gel beni bounluh misafir al” demiş. “Oolum sana yirim var amma atına yirim yoh” demiş. Neyse bu hemen çıharıyo bi avuç sarı lira virmiş. Garı, ata da yir bulmuş. Bunu bi aşamlına misafir itmiş. Kadın “Annat oolum derdini” demiş. “Burada padişahın gızı var mı?” “Var” demiş. “Adı ney?” “Ebu Güneş.” “Ha ben onnan evlenmek üzere geldim.” “Ah evladım, şurda bi gedik var. Gafanı orıya goydurmuya mı geldin sen? O gedikte bi adam gafası yir galdı. Goca şaarın surun da, o gızın yoluna kesilen binlerce adamın gafası hep duvara kerpiç oldu. Görüyon ya” demiş. “Hala, şansım varsa alırım, yohsa napalım benim de gafamı o gedaa goyallar” demiş. Zabah olunca demiş ki garı: “Oolum sana bi öüd viracaam.”

“Hayrola” demiş. “Bah şu evin bööründen terzi dügganı başlar. Birinci düggana gireciin. Bir elbide giyecin. Aynı hizadan ikinciyi çıkarıp üçüncüyü giyecin. Velhasılı otuz dohuz, gırhıncı elbiseyi giydin mi, gırhıncı terzi dügganın üzeri, o Ebu Güneş’in sarayı. Sen onu göremen. Onun penceresinin bütün camları siyah mikadan. Kimse onu görmez. Gız ordan seni görür. Ağar seni severse çaarır, sevmesse o elbiseleri daaştırerken son düggana gelin, atına binen, bu şaarden çıkan, canını gurtarın” demiş. Neyse zabah olunca oolan tabi aynı garının didii vazifeyi yapmış. Birinci düggandan bi gaç elbise alıyo onu giyyo, ikinciye gidiyo. Üçüncü, beşinci dirken gırhıncı elbiseyi giyyo. Orda acıh durahlayınca Ebu Güneş, tabi her orıya varanı tahıp idiyo ya sarayının üzerinden. Hemen hizmetçiyi gönderiyo. Diyo ki: “Git dügganın gapısında duran yiidi bana al gel!” Hizmetci gidiyo diyo ki: “Genç, ismin neyse bilmiyom. Seni Ebu Güneş istiyo.” Varıyo bu genç yiid. Ebu Güneş buna yir gösteriyo, bu da oturuyo. Tabi buna izzet, ikram, yemek neyse o zamanın behrinde onu yapıyo. “İsmin ney?” diyo. “İsmim Gara Aamed.” “Senin ismin ney?” “Ebu Güneş” diyo. “Peki ne istiyon, dilaan ne?” diyo.”Valla Ebu Güneş, ben gırh günnük yoldan geliyom. Senin namını duydum, ağar istersen Allaa’n emri peygamberin gavliyinen seni babandan isteyecam, evlenecem” diyo. “Ah, Gara Aamed evlenecin evlenmiye, ben de seni çaardım amma babamın çoh aar (ağır) şartları var. Yalnız ben seni sevdim. Sennen evlenecem. Bah şoo gedii görüyon mu? Bi gafa yiri nohsan. Yalnız ben senin gafanı orıya goydurmuyacam, sennen evlenecam. Yalnız benim didiim şartları uygula, babam ne iş söylerse onu yapmam dime, yanıma gel” diyo. Az soona padişahın adamlarından biri geliyo. “Haydı Ebu Güneş, misafirine müsade it, baban istiyo” diyo. Tabi Ebu Güneş gitmeden öüdü viriyo buna. İşte diyo ki: “Babam, sen içeriye varınca ayaa galhar. Evlat yuharı geç dir” diyo. “Sahın babamın oturduu yire oturma. Var bi babamın elini öp, vezirinin elini öp, kâtibinin de elini öp onda soona geri çekil” diyo. Babamın tahtı var, vezirin sandelyesi var. Biri altın, biri gümüş, üçüncü sandelye de ağaç” diyo. “Sen orıya otur, sahın babamın çaardı yire varma. Soona sana dört fincan gayfe gelir. Babamın fincanı altından, vezirin fincanı gümüşden, kâtibinki aliminyum, senii de cıncıhdan. Fincanların tipleri aynı, iyi dikgat it. Önce babama dutulur. Babam önce misafıra dutun dir” diyo, “sahın öbür fincanlardan alma dikgat it. O cıncıh fincanı al” diyo. Üçüncü gayfeden soona dört tene alma gelir” diyo. “Almalar aynı tipte. Elmalara saplı gırmızı bıçahlar dikine durur” diyo. “Önce babama dutulur, babam misafire virin dir. Babamın bıçaanın sapı altın, vezirinki gümüş, kâtibinki demir, senii de kemikten” diyo. “İyi dikgat it” diyo. “Bunnarı yaptın mıydı, ondan soona babam ne dirse yapmam dime. Ben sana yardım iderim. O şartlardan gurtulmayı düşün” diyo. O arada i padişahın adamlarından biri

geliyo. Misafire müsaade istiyo, alıyo. Şimdi bunu götürüyo yanına. Gara Aamed'in yüraa yavaş yavaş başlıyo yohlamiya. Neyse variyo. "Selamünaleyküm." "Aleykümselam." "Ooo, buyur evladım yuharı geç" diyo. Gara Aamet öüd aldı ya, variyo padişahın elini öpüyo, vezirin elini öpüyo, kâtibin elini öpüyo, soona geri çekiliyo. Gapının ardında sandalyeye oturuyo. Aaç sandalye. O arada gayfe geliyo. Tabi dört tene de fincan. Padişaha dutuluyo. Padişah diyo ki: "Mısafıra dutulmaz da, bana mı dutulur? Mısafire dutun" diyo. İyi dikgat idiyo bu. Tabi Gara Aamed dördüncü fincanı [*Yani gendine ait olan fincanı*] alıyo. Oradan gurtuluyo. Alma geliyo. Almayı alıyo, [*Yani kemik saplı bıçaan elmaasını*] alıyo. "Evlat" diyo padişah. "Bu şartlardan gurtuldun. Yalnız gel gelelim şimdi benim şartlarıma" diyo. "Neymiş padişahım?" diyo. "Birinci şartım şu oğlum: Beş kile arpayınan beş kile çavdarı veya buudayı birbirine garacaam, yirmi dört saatde bunu seçdiin seçdin, seçemedin boynun cellada" diyo. Neyse "Yapan mı bunu?" diyo. "Yaparım padişahım" diyo. "İmzala şurayı o zaman" diyo. İmzalıyo, vezir imzalıyoo, katib imzalıyo. Orda bi cellat var. Kılıcı hazır da duruyo, yapmasa hemen boynunu vuracah. O arada götürüyollar şimdi bunu. "Haydi, gez" diyollar. "Yarın aaşam saat onda seni çaarım" diyo. Oğlan ordan yahayı gurtarıyo. Dooru gızın yanına geliyo. Ebu Güneş'in yanına geliyo. Diyo ki: "Ebu Güneş, senin şartlarını yirine getirdim. Babayın şartına gelince, benim gafam herhalda orıya gonur." "Hayrola, mesele ney?" diyo. Gara Aamed anladıyo, beyle beyle. "Sen git aaşam o buudayınan arpanın yanına yat. Aar zabanın gahtında onnardan birer tene birbirinin içinde galırsa ben senin yirine varacaam, gendimi idam ittirecaam. Kellemi orıya goyacaam" diyo. Oolan aaşam variyo. Bin kile zahra. Garışmış birbirine buuday, çavdar acıh seçiyo meçiyo soona gafayı atıp uyuyo. Uyuyunca gız hemen çıhartıyo, sihirli bi mühür yaalıyo. Memleketde naadar garınça varsa başına geliyo. "Emret sultanım" diyollar. "İşte falan falan odiya varın, o buudaydan arpayı ayırın. Birbirinin içinde bi tene galmasın" diyo. Zabaanan uyanıyo ki oolan, orda hiçbirinde bir dene olmamah şartıynan ayırmışlar. Vezir geliyoo, tabi padişah geliyoo, cellat geliyoo. Bahıyolar ki buuday arpadan ayrılmış. "Sen mi yaptın oolum?" "Ben yaptım padişahım" diyo. "Yırtın bu fermanı." Onu yırtıyollar. "Oolum, şimdi ikinci şartım: Yüz yirmi metre yüüsekliindee bi gavaam var. Bu gavaan yanına varacıh, ordan bi ocak çatacıh. Benim adamlarım bi süt gaynatacahlar. Gaynar gazanı eline vireciik, aazına bi garton yapıştırıcıh. Sen de tek elininen o gazanı dutacın, tek elininen de gavaan depesine çıhıp ineciin. Yapan mı bunu?" diyo. "Yaparım padişahım" diyo. "Yapan mı bunu?" "Yaparım." [*Tabi gız tembüh iddi ya ondan öyle diyo*] "Hadi oolum boon git. Yarın saat ona gadar serbessin." Amma galenin gapıları da kitli. Dışarı imkân daal sinek uçmuyo. Neyse geliyo, "Ebu Güneş, ibdi Allaa

soona sana. Senin sayan da oldu amma babayın bu ikinci şardı daha zor” diyo. “Hayrola?” Mesele beyle beyle. “Ondan mı gorhuyon?” diyo. “Sen şu mührü al, cebine goy. Yarın aynı saadde var, süt gazanı eline verildi mi, bi iki basamah çıhtın mıydı, hemen gartonu galdır, bu mührü onun içine goyur. Gorhma! O aynı galıp hâline gelir. İstediiin gadar çih, in. İneken yine dilini uzad. Bu mühür diline gelir” diyo. Neyse ertesiiün oluyo. Tabi halh orıya yulıyo. O şaarın adamları güççük böyük hep yulıyo. Tabi celladı da gılıcınan hazır. O da tabi Ebu Güneş’e vurgun da padişahın gorhusundan seslenemiyo, yalnız gelenin başını kesiyö. O arada tabi bunnar orıya bi ocak yapıyollar, südü bişiriyollar. Aazına garton yapışdırıyollar. “Hadi bahalım.” Bu, iki üç budah çihınca diliynen mühürü gazanın içine goyuruyo. Gazan tamamen buz gibi soğuyo. Süd oluyo bi galıp. Jet gibi çihıyo adam. O arada bi de bahıyokine memleketindee yarım evi görüyo. Aalıyo. Aalayınca gözünden o gartonun üsdüne, bi iki damla yaş düşüyo. *[Tabi orda zoruna gidiyo o, yani o hâl.]* İneken yahlaşınca bi iki basamah, dilini uzadıyo mühürü alıyo. Gazan gene aynı sıcah hâle geliyo. “Amma millet, işde gartun yapışmış” diyollar. Vezir diyo ki: “Bi dagga dur, ben bi bahıyım” diyo. O arada bahıyo ki “Padişahım gartunun altına hiç yaş daamemiş yalnız üstünde bi damla yaş var. Belki bu gavahdan çise olabilir, belki de yaprahdan bi şii olabilir.” O arada başına oolan geliyo. “Padişahım ben o gavaan başına çihınca, burıya gırh günnük bi vilayetde yarım evim varıdı. Orayı gördüm de, gözüm doldu. Aaladım belki odur” diyo.” Vezir diyo ki: “Tamam padişahım bu” diyo. O şartı da yırtıyo. “Oolum, üçüncü şardım şu” diyo. “Neymiş padişahım?” “Yüz yirmi metre galınlığında bi gavaam var, bunu üç vurmada kesdin kesdin, kesemedin boynun cellada. Yapan mı?” “Yaparım.” “Yazın bi ferman.” Yazıyollar. “İmzala oolum şurayı.” İmzalıyo. “Tamam, haydi git. Yarın saad ona gadar serbessin” diyo. Geliyo, şimdi yine dooru Ebu Güneş’in yanına. “Ebu Güneş, ordan gurtuldum amma bu mesele daha sarp.” “Hayrola?” Mesele beyle beyle diyi anlatıyo. Ebu Güneş, “Ulan tembel misin sen? Al şu mührü” diyo, yanına da bi adam gatiyo. “Mührü süree süree, gavaa üç sefer dolan. Yarın Allah izin iderse senden soona o gavaan yanına varacaam halhınan. Sen üç vurmada gavaa kesemessen, ben hemen celladın önüne boynumu uzadacaam. Gafamı orıya goyacaam, gorhma” diyo. Ertesiüün oluyo, tabi halh varıyo. Efendim padişah, bi balta viriyokine aazı bi metre çarhlanmış. Tabi bunnar önceden gidiyo. Gavaan etrafını süreregden gelip oturuoyollar. Şimdi herkes birikiyo. Efendim cellad orda, vezir orda, padişah orda, halh orda. “Ülen enayi! Neçelerin gafası duvara gondu zaten. Bi yir vardı, o da senin yirin” diyollar. “Ey halh, çekilin. Allah’ın izniynen ben üç vurmada bu gavaa keserim. Yalnız altında galırsız” diyo. O arada “Ya Allah, ya Gara Aamed’in aşgına!” diyo. Bi o yannı bi bu yannı gavah gürpede devriliyo.

Çoou da altında galıyo. Kiminin gafası yarılıyo, kiminin bilmem golu, kimi ölüyo. Padişah “Tamam” diyo. Vezir “Aaferin evlad” diyo. “Tamam, Ebu Güneş’i sana virdim şimdi.” Vezir, Gara Aamed’in hem anası hem babası oluyo. Bunun düününü yapıyo. O da aaşam olunca gızın odasına hiç varmıyo. Ebu Güneş sevdi ya Gara Aamed’i diyo ki: “İşte Gara Aamed, ben seni sevdim. Bu hâllere ben gendimi adadım, evlendim” diyo. “Sevgili Ebu Güneş’im, benim babam da bi padişahdı. Öldü amma altı tene abim var. Baban aar seni bana verdiyse, gideciik memleketde sana gırh gün gırh gece düün yapacaam.” Hemen gız gopuyo, saraya varıyo. “Baba, bana mücade idersen Gara Aamed’inen memleketine gidecaam.” “Gidin gızım, serbessin” diyo. Padişah bunnara bi manga asker viriyo. Efendim, bin gatr yükü sarı lira veriyo. Başlarına bi de altın taç viriyo. Şimdi bu beyler biraz gelince diyo ki oolan: “Yav Ebu Güneş, naapacıh? Esker geri dönsün, gitsin. Memleketimize yahlaştıh” diyo. “Biz de yavaş yavaş giderik Allah izin iderse, vardım mı şaarimize ben de sana gırh gece düün yapacaam” diyo. Şimdi esger geri dönüyo. Bunnar biraz gelince boş çölde bi köpek görüyollar. Köpek zencirinen sıcaan annından bağlı. Diyo ki: “Gara Aamed, Allaa’ını resulünü seversen, beni bu zencirden goyur” diyo. Gız diyo ki: “Gara Aamed, amman bunu goyurma bu köpek tipinde amma bu gonusuyo” diyo. “Adam Allaa’an adını andı, şunu goyuruyum” diyo. Köpea goyuruyo. Köpek de Of Dev’in gardaşıymış. *[Namussuz. Orda taaa Sultan Süleyman zamanında beri baalıymış, orda duruyomuş.]* İşte o Of Dev, gelip gideken yiyecaanı veriyomuş. Şimdi o namussuz, bir bulut oluyo bunların üzerine. Bunnar bunu farh itmiyo. Tabi biraz gelince bunnar da şaare yahlaşınca diyo ki: “Yav atlar şurda yayılsın” diyo. Gatırınan bi iki at var. Tabi birinde gız birinde oolan. Ondan soona Gara Aamed diyo ki: “Ben senin dizine yatırım. Sen de şu tacı gölgelik halde dut. Biraz uyuyum da eyle gidelim” diyo. Oolan orıya gızın dizinin üzerine uyuyunca, bu namussuz nası ordan yahlaşıyosa Ebu Güneş’i gapıyo. Ver elini Elburz Adaları. Oolan uyanıyo ki ne Ebu Güneş var, ne taç. Gatırda orda galıyo yüküneren beraber, taç da galıyo. Ata biniyo, atı saa, sola çekiyo. At ancah gendi yoluna gidiyo, Gara oolan da gayrı, atı gendi haline biraıyo. Heç garişmiyo. At ha şura, ha bura dirken denize varıyo. At gendi gendine denizi geçiyo. Diyo ki: “Len! Atı şuriya baalayım da, ben bi av vuruyum. Acıhtım, garnımı doyuruyum.” Gezeken bi maarıya dek geliyo. Ebu Güneş’i maarada buluyo. “Ah!” diyo. “Nooldu?” diyo. Mesele beyle beyle oldu diyo. “Ben sana dimedim mi çölde o köpea goyurma dii. O namussuz Of’un gardaşıymış. Beni gapdı, burıya aldı geldi. Şimdi burıya sihirledi. Nası ideciik?” “Gaçalım”. “Gaçamazzıh.” “O zaman” diyo Gara Aamed, bu devin canının nirde olduunu bul, bana söyle. Onda soona gideriz.” Neyse, dev geliyo, gız diyo ki: “Sevgilim, sen buranın pehlivanısın, yiidisin, sen gidiyon, aylarca on

gün, yirmi gün gelmiyon. Senin canın nirdeyse söyle de ben onnan vaatımı geçiriyim.”
“Ebu Güneş” diyo. “Buriya gırh günnük bi vilayet var. Orda öküz başlı bi dev gardaşım var benim. Canım onun saa buynuzunda. Of gardaşımın canı da sol buynuzunda. Gendi canı da depesinde. Onu kim öldürürse, bizim canımızı o alır” diyo. Efendim şimdi, Gara Aamed, bu havadisi alınca ver elini o memlekete. Otuz dohuz gün gidiyo, gırhıncı gün o vilayete varıyo. Gene bi garının evine misafir oluyo. Garının evinde yatıyo. Garı diyo ki: “Oolum benim misafirimsin, yalnız bu memlekedde sır güdeller. Boon sır gütme sırası bende. Şu evimin anahdarını al. Sen bu evde gez mez, iç yi, ben gelirim aaşama” diyo. “Hala, sen sıırı şaarden çıhar, ben güdüyüm” diyo. “Ah oolum! Giden ya sen sıırı ırmaa doru süren de orda bi öküz başlı dev var. Kâfir seni yir” diyo. Sıığı dışarı çıharıyollar. Şimdi o arada bu oolan sürüyü teslim alıyo. Sürüyö, ırmaa dooru varıyo. Efendim, devin has baaçasına sıırı goyuruyo. Baba dev, çıhıyo ki kâfirin gulaa çınar yapraa genişliinde. “Ey insanoolu, ben yaşadım yaşıyalı bu torpaa hiç bi âdem oolu basmadı. Buriya kimsenin malı gelmedi, guşı bile uçmuyo, sen nası geldin?” diyo. “Ey dev” diyo. “Öküz başlı, bu gelişim ya senin fetin ya benim fetim. Ya sen öleceen ya ben ölecaam amma inşallah ben seni öldürecaam” diyo. Bunnar birbirlerine giriyyollar lakin o kâfir dev, oolan gılıç salladıhça gulaanı garşı veriyomuş. Gulaanı gılıç kesmiyomuş. Bunnar uuraşıyo muuraşıyo yoruluyollar. Şeyle geçip oturunca dev diyo ki: “Ah Of gardaşım, hiç uuramaz oldu bana” diyo. “[Hani ilk gızı alıgoyan dev var ya işte o.] “Şimdi olaydı da bana bi şerbet vereydi. Senin bi vurmada boynunu uçururdum. Hem de seni burda gızartır yirdim” diyo. Gara Aamed de diyo ki: “Ah sevgili Ebu Güneş’im yanımda ossa” diyo. “Şimdi ossaydı da bana bi bardah şerbet verseydi. Bi vurmada bi başını uçurur boynuzlarını gıradım” diyo. Neyse bunnar gene savaşıyo. Amma mal ne biçim yayılıyo ki gendi halinde. Goca şaarın sıırı bunnar. Şura bura dirken aaşam oluyo. Bunnar yoruluyollar. Dev sarayına dönüyo, sır da hareket idiyo. Bu da yavaş yavaş geliyo. Tabi dolanıyo garının evine geliyo. Diyo ki “Hala ben sıırı güttüm, yarın da inşallah ben güderim, gorhma” diyo. “Oolum yarın keşif bende daal.” Padişahın adamları diyo ki: “Padişahım, yav biz boon inekleri sağdık, ineklerin südü bitmez.” “Yav, bu inekler nirde yayıldıysa her gün beyle süt getirmiyodu, bunnarı kim gütdü?” diyo padişah. “Ben güttüm” diyo gadın. “Yalan söyleme hala, sıırı sen gütmezsin.” “Padişahım evimde bi mısafırım vardı, o mısafir şaarden çıhardı, o gütdü. Ben evde galdım” diyo. “Mısafir evinde mi? Çaarın” diyo. “Tamam” diyoo, çaarıyollar. “Oolum yarın şu şaarın sıırını, sen güdeciin, gızımı da sana verecaam” diyo. Ertesiüün oluyo Gara Aamed sıırı topluyo. Padişah tosun donuna giriyo. Sır yürümiye başlıyo. Acıh yürüyünce padişah yetişemiyo tabi. “Ülen!” diyo. “Nemnesini neederek itdiimin buvası!”

diyo. “Dünaan çoh yidin ellaam” diyo. Padişaha diynaanen bi vuruyo, padişaa bi acı sariyo. Tabi padişah, şimdi daha ileri gidiyo. Şimdi ilerliyo tabi padişah, varıyo gül dalının ardına duruyo. Gara Aamed, gene aynı orıya gidiyo. Şimdi bunnar tekrar savaşa girişiyollar. Oolan bi yandan dev bi yandan, dirkene yorulup orıya oturuyollar. “Aah!” diyo gene dev. “Of gardaşım burda osaaydı da bana bi bardah souh şerbet verseydi. Seni çohdan öldürür, gızardırdım” diyo. “Aaah!” diyo oolan da. “Sevgili Ebu Güneş’im şimdi yanımda ossaydı da, bana bi bardah şerbet verseydi. Senin kemiklerini gıradım. Şimdiye gırdıydım, cannarını aldıydım” diyo. Padişah bunu diiniyo. Padişah acılı durunca, hemen usullayın yol alıyo. Geliyo diyo ki: “Amman gızım, ben seni o oolana verecaam. İnşallah o genç o devi öldürür” diyo. Neyse ahşam olunca bu oolan gene garının evine geliyo. “Çaarım” diyo padişah. Vezir oolanın babası oluyo, padişah gızın babası oluyo. Hemen bi şerbet yapıyollar. “Gızım sultanı sana virdim evlat” diyo. “Zaten de bi gızım var evlat, ben öldümmüydü taht sizin” diyo. Neyse, tabi padişah gızına diyo ki: “Zabanan inek donunaa gir, goynuna bi şerbetne bi de bardah goy. Aar o seni anarsa hücum it” diyo. “O devi öldürür tahminim. Öldürdü müydü gızım tahd da sizin, taç da sizin. Benim saten senden başka kimsem yoh. Zabaanan da sahin geride galma, bana gideken bi kaç diinek atdı. Gendimi gücelen topladım.” Neyse zabah oluyo, gız bi inek veya düve donuna giriyo. Sihir ya ordan sihirinen gidiyo. Gene varıp sürüyü goyuruyo. Gız hemen geri insan donuna giriyo. Gül dalının arhasına oturuyo. Şerbetinen bardah elinde bekliyo. Bunnar yine devinen mevinen çarpışiyollar. Efendim şura senin, bura benim dirken dev oturuyo. “Aaah! Üç gün oldu, Of gardaşım uuramadı. Şimdi ossaydı da bana bi bardah şerbet verseydi, seni çohdan yediydim insanoolu” diyo. “Kemiklerini burda çürütdüydüm” diyo. “Sevgili sultanım yanımda ossa da bana bi bardah şerbet virse” diyo Gara Aamed de. O arada, “Al sevgilim şerbet” diyi sultan şerbeti viriyo. O arada oğlan nası içtiyse bi hücum idiyo. Deve nası bi gılcıman vurduysa devin gafasını uçuruyo. Saa buynuzunu gırıyo. Of’un canını alıyo. Saa cebine goyuyo. Öteaa devin canını da alıyo, onu da öteaa cebine goyyo. Neyse dev ölüyo tabi. Bunnar güle oynaya aaşam geliyollar. “Padişahım gızın işde, işde bu tacın, bu da tahtın bana müsaade it, ben gidecaam” diyo. O arada gız diyo ki: “Baba, ben de giderim. Beni madem ona virdin, ben bu yiidi biraammam” diyo. “Oolum Gara Ahmed gel, tahd, taç senin” diyo. “Padişahım, tahdın da senin tacın da. Giderse gızını, nişanlımı da götürürüm. Gitmesse dünya ahret bacım, işde galsın” diyo. Neyse zabah oluyo, padişah bunnara çoh paraynan altın viriyo. Bunnar, her ikisi de ata biniyollar. Şimdi niriye geliyollar, odaya geliyollar. Hemen gelince Ebu Güneş’i kaçırın devin dümüünden şeyle dutuyo guşun. Dev gelince “Aman Gara Aamed! Naaparsan yap. Nişannını götür amma

canıma gıyma” diyo. Onun dümüünü sıhıyo, o gürpede orıya yıhılıyo. “Gel baalım Ebuu Güneş” diyo. Onu yanına alıyo. Soona, taa sürüyollar Of’un orıya. “Ooof Of!” diyince Of geliyo diyo ki: “Aazımı sevdiim Gara Aamed! Ben bi istediym sen iki getirmisin” diyo. “Haaa!” diyo. Şimdi guşu gösteriyo. “İki getirdim, şeyle bi bah!” diyo. “Gara Aamed, naparsan yap, bunu da götür ben istemiyom, benim canımı baaşla” diyo. “Yoh melun! Sen bana neler çektirdin” diyo. “Senin dümüünü sıhıym da gör!” diyo. O zopa zoo oruya yıhılıyo, ölüyo. Üçü de evine geliyo. Bunnara gırh gün gırh gece düün yapıyollar. Onnar eriyo muradına biz bahalım kerevetine.

III.40. EŞE FATMA

Kaynak Kişi: Fikriye ARAS

Zamanın birinde bi köyde, bir yetim gız varmış. Bu kızın adı da Eşe Fatma’yımış. Ancak bu gız amcasının yanında kalıyomuş. Gızın amcasının karısı da Eşe Fatma’ya kötü davranıyomuş. Birgün yengesi kendi gızını ve Eşefatma’yı bağa üzüm almaya yollamış. Bunlar üzümleri toplayıp eve dönmüşler. Kadın eline iki testi almış, bunları gapıda garşılammış. Bu testilerden eski olanına berrak, temiz bir su doldurmuş. Yeni olanına da bulanık bir su doldurmuş, içine de küçük yılan yavruları goymuş. Gızlar gelip de su isteyince, eski testiye gızına, yeni testiye de Eşe Fatma’ya vermiş. Amcasının gızı, annesine küsmüş. “Niye bana eski testiyle su veriyon da ona yeniyle veriyon?” demiş. Kadın “Senin yükün az, yorulmamışsın. Eşe Fatma çok yorulmuş. Hem o yetim, bırak yeni testiyle o içsin” demiş. Eşe Fatma, testiye başına dikip suyu içmiş. İçtikte soona da “Sanki bir şey yuttum, boğazım yandı yenge” demiş. Kadın, “Yok guzum, su temizidi. Sana öyle gelmiş” demiş ve onu yatıştırmış. Derken aylar geçmiş, bu zaman içinde Eşe Fatma’nın karnı şişmiş. Yengesi hemen kızın erkek kardeşlerini çağırılmış, “Bacınızın garnı şişiyoo, büyüyo. Bir şey yapın. Yoosa bize söz gelir. Gonu gomşuya rezil oluruz. Namusumuz beş paralık olur. Bacınızın birisiyle ilişkisi var ellaam” demiş. Gızın en büyük gardeşi, Eşe Fatma’yı uzah bir yere biraahmayı, öldürmeyi düşünmüş. Fakat bacısına gıyamamış. Bi gün, “Hadi kalk giyin. Dayımların düünü var, seni oraya görürececm” demiş. Tabi gız olanlardan habersiz, sevinip giyinmiş. Atına binmiş, bacısını da arkasına bindirmiş ve yola çıkmışlaar. At sırtında gitmişler. Dinlenmek için yolda durmuşlar. Gız, “Dayımlara ne zaman varacaaz abi?” demiş. Abisi de, “Daha çok yolumuz var. Burada biraz oturup yatıp dinlenelim” demiş. Soona atını baalamış ve yatmışlar. Abisi gız uyurkene yavaşca galkmış, gitmiş. Neyse, gız uyanmış bahmış ki yanında abisi yok. Telaşlanmış melaşlanmış gezeken

gezeken garnı acılmış. Bi su birikintisi görmüş koşup içinden içmek istemiş. Gızın karnındaki yılan, kız su içerken boğazından dışarıya akıp gitmiş. Gız ayağa galhınca garnındaki şişliğin kaybolduğunu görmüş. Etrafda da kimseler yokmuş. Gız, hayvanlardan korktuğu için bir ağaca çıkıp etrafı seyretmeye başlamış. Uzaktan bir atlı görmüş. Bu da bir beyin oğluymuş. Kızı görmüş, çok beğenmiş. Demiş ki kıza: “Kimsin, nesin? Buralarda ne arıyosun” demiş. Kız da ona başından geçenleri anlatmış. Beyoğlu Eşe Fatma’ya demiş ki: “Eğer kimin kimsen yoksa seninle evlenmek istiyom ama bu benim şanıma yakışmaz. Sen burda bekle, ben gidip davullu, zurnalı bir düün alayı getireyim, seni de öyle götüreyim” demiş, gitmiş.

Eşe Fatma beyoğlunu beklerken çingeneler gelmiş. Çingeneler su içmek için yaklaşınca suda güzel bir kızın yüzünü görmüşler. Bu görüntünün kendilerine ait olduğunu sanmışlar. Bunlar başlamışlar kavgaya. “Yok, sen idin ben idim” diye. Eşe Fatma, “Birbirinizle boşuna kavga etmeyin. O görüntü benim” demiş. Bunu duyan kadınlardan birisi aaca tırmanmış. Gızın yanına çılmış. Ona kim olduğunu ve burada ne aradığını sormuş. Gız da başından geçenleri anlatmış. Çingene kadın, Eşe Fatma’yı hemen suya itmiş. Kendisi de onun yerine oturmuş. Düün alayındakiler gelip de ağaçtaki çirkin çingeneyi görünce çok şaşırılmışlar. Çünkü beyoğlu, herkese kızın güzelliğini anlata anlata bitirememiş. Alaydakiler, “Bu mu bize çok güzel dediğin kız?” demişler. Beyoğlu, hemen ağaca tırmanmış. “Sende kimsin? Neden karardın?” diye sormuş. Çingene “Ben senin âşık olduğun gızım. Seni beklerken güneşte karardım” demiş.

Öte yandan suya düşen Eşe Fatma, çok güzel bir gül olmuş. Düğün alayı çingene kızını götürürken alaydan birisi bu gülü görmüş, koparıp almış. Bunu gören çingene, “O gülü sakın yanına alma, yere at!” diye bağırılmış. Adam gülü yere atmış. Gül çok güzel bir kuş olmuş. Çingene de oracıkta ölmüş. Kuşa dönüşen Eşe Fatma, eski köyüne geri dönmüş. Yine insan görüntüsünü almış. Köyde akrabalarından kimseyi bulamamış. Çünkü tüm yakınları söylentilerden dolayı başka yere taşınmışlar. Eşe Fatma’nın erkek kardeşleri de kılık değiştirip başka işlerde çalışmaya başlamışlar. Birisi çoban, birisi bakkal, diğeri de çiftçi olmuş. Gardeşleri Eşe Fatma’yı görür görmez tanımışlar. Onu namus sınavıdan geçirmeye karar vermişler. Eşe Fatma onları tanımamış. Önce gidip çobana, “Benim akrabalarımın nereye gittiklerini biliyo musun?” demiş. Aslında gızın gardeşi olan çoban da demiş ki: “Eğer kendini bir kere öptürürsen akrabalarımın nereye gittiğini söylerim” demiş. Gız, “Kendimi öldürürüm, yine de sana bi öpücük vermem” demiş. Bu sefer gız, öbür abilerine, bakkallan çiftçiye sormuş. Onlar da, “Eğer bir kere öpücük verirsen

söylerim” demişler. Gız yine “Olmaz!” demiş. Umutsuzluğa kapılan gız, en son çareyi kendini kuyuya atmakta bulmuş. Kardeşleri kızın arkasından koşmuşlar. Fakat yetişememişler. Kızın cesedini kuyudan çıkarmışlar. Aradan epey zaman geçmiş, kıza iftira atan yengenin kızı, bir başkasının çocuğuyla gapıda oyun oynuyomuş. İki çocuk birbirine girmiş. Kadın dışarı çıkmış, gızına tokat atan gıza demiş ki: “Gelirsem sana da Eşe Fatma’ya içirdiğim su gibi yılanlı bi su içirir, iftira atarım” demiş. Bunu duyan kocası durumu diğer kardeşlerine anlatmış. Eşe Fatma’nın amcası da karısını paramparça etmiş, bu masal da burda bitmiş. *[Anlaşıyor ki anlamadan, dinlemeden karar vermek çok yanlış. Ön yargılı davranmayalım.]*

III.41. TÜCCAR VE KARISI

Kaynak Kişi: Erol YILMAZ

Zamanın birinde çok kurnaz bi kadının, çok tembel ve çok obur bi kızı varmış. Bu tembelliği yüzünden de bi türlü evlenememiş, evde kalmış. Bir gün bunların mahallesine çok zengin bi tüccar gelmiş. Tüccar bu tembel kızın evine gidiş dönüş saatlerini gözetlemiş. Soona da bu kızın kendisine iyi bi eş olacağını düşünmüş. Gidip kızı anasından istemiş. Anası da kızını tüccara vermiş. Gösterişli bir düğün dernekle evlenen kız, sabahtan akşama, akşamdan sabah kadar uyuşuk uyuşuk yatmaktan ve yemek yemekten başka hiçbir şey yapmıyomuş. Tüccar, ilk günden daha yeni gelindir diye karısına bi şey söylememiş. Amma cicim ayları geçtikten sonra, “Hadi bakalım hanım, şu evin işini bi gör de temizlenelim” demiiş, işe gitmiş. Fakat kadın, öyle yiyip içip tembel tembel yatıyomuş. Kocası, “Ne zaman bu işleri yapacaksın?” diyomuş, kadın, “Biriksin, benim için bir günlük iş. Bir ara hemen yaparım. Sen hiç merak etme” diyomuş. Böyle böyle, ev bi ahıra dönmüş. Adamın sonunda sabrı taşmış. Bi sabah evden çıkarken karısına, “Ya bugün akşama kadar bu işleri görürsün ya da seni boşarım!” demiş. Artık bir kaçış yolu olmadığını gören tembel kadın, çok korkmuş ve ağlayarak anasına gidip durumu anlatmış. Anası da telaşlanmış. “Başka çaren yok. Git hemen işini görmeye başla. Belki akşama kadar bitirirsin” demiş. Kız, “Ben bütün gün aç duramam” diye ağlamaya başlamış. Anası da ona bir çare bulmuş. “Sus sus, ağlama. Ben şimdi bi kazan bulamacı pişiririm. Sen hiç durmadan iş görürken ben de bulamacı kaşıkla bi omzundan diğer omzuna dökerim. Sen de işine hiç ara vermeden, başını bir o yana bir bu yana çevirerek omuzlarındaki bulamacı yalarsın. Böylece hem aç kalmazsın hem de zaman geçirmemiş olursun” demiş. Kız, hemen iş görmeye başlamış. Bi yandan da omuzlarındaki bulamacı yalayarak karnını

doyurmaya çalışıyomuş. Kızın bu gülünç durumunu gören hasta ağa, kahkalarla gülmeye başlamış. Ağanın günlerdir boğazı şişmiş. Bademcikleri patlamadığı için de bir türlü iyileşemiyomuş. Kızın durumuna çok fazla gülünce, bademcikleri patlamış ve iyileşmiş. Ağa hemen kızın yanına gitmiş. “Sen benim iyileşmeme yardımcı oldun. Ben de sana bir iyilik yapmak isterim. Ne istersen, iste?” demiş. Kızla anası çok sevinmişler. Evin tertemiz olmasını istemişler. Ağa, “Bundan kolay ne var?” demiş, evi hizmetçilerine temizletip tertemiz yapmış. Akşam adam eve dönmüş, baksa ki evin her yeri tertemiz. “Allah Allaa!” demiş kendi kendine. Karısını çağırmış, “Bir günde bu kadar işi nasıl yaptın?” demiş. Karısı da, “Benim için bunlar iş değil, daha çoğunu bile yaparım. Ben sana demedim mi bi günlük iş diye” demiş. Adam, “Bu işte başka bi iş var” diye, karısının temizlediği evi sabaha kadar pisletmiş. “Ben akşam gelene kadar işi gör. Ev tertemiz olsun” demiş, işe gitmiş. Kız telaşla hemen anasının evine koşmuş. “Ana durum böyle böyle, ne yapacaaz?” demiş. Kurnaz kadın, bir çare daha bulmuş ve temizlikçilerden yeniden yardım alarak evi temizletmiş.

Akşam olmuş, adam eve dönmüş. Bakmış iş gene yapılmış. Kadın kocasının yemeğini vermiş, çayını vermiş, sonra bunlar oturup dinlenmişler. Bunlar otururken kadın, anasının öğrettiği gibi daha önceden kutuya koyduğu bi karafatma böceeni kocası görmeden kutudan çıkarmış, ortaya bırakmış. Böcek yürümeye başlayınca böceğe eğilmiş, “Gız teyze kurban, nereye gidiyon? Geç şöyle otur biraz” demiş. Karısının böcekle konuştuğunu gören adam, “Sen ne yapıyon? Kiminle konuşuyon öyle, ne teyzesi?” demiş. Kadın da böceği göstererek, “Bu benim teyzem. Biz ailece böyle çok çalışkanız. Fakat çok çalışmanın sonunda işte böyle bi böceğe dönüşüyoruz. Teyzem de çalışmaktan böyle oldu” demiş. Adam karısına inanmış. Karısının da çok çalışkanlıktan böceğe döneceğinden korkmuş. Karısına demiş ki: “Aaman, ben yaparım işi gücü! Sen sakın çalışma. Allah muhafaza sonunda bir böceğe dönen de” demiş. Böylece tembel kadın, kurnaz anasının verdiği akıl sayesinde işten kurtulmuş, istediği hayata kavuşmuş. Anasıyla yemişleer, içmişleer ve adama bakıp bakıp “Bir adam eşşek olursa sırtına binen çok olur” diye gülüşmüşler.

III.42. KIYMETLİ TUZ

Kaynak Kişi: Erol YILMAZ

Bi varımış bi youmuş, yok demesi pek günahımış. Develer tellal iken pireler berber iken ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken. Zamanın birinde bi padişah varımış. Padişahın da üç oolu varımış. Padişah, gendi gendine düşünmüş. “Acaba, benim çocuklarım beni naadar seviyo?” diye merak etmiş. Öğrenmek istemiş. Çocuklarını yanına çaarmış. “Gelin baalım yavrum” demiş. Çocuklar da “Hayırdır baba, üçümüzü birden niye çaardın?” demişler. Padişah “Yavrularım, beni naadar sevdiinizi merak ettim. Onu öğreneceğim” demiş. Sırayla sormuş. Önce büyük oolana, “Oolum beni naadar seviyon?” demiş. “Baba, seni ballar gadar seviyom” demiş. “Afferin ooluma!” demiş, oolunu yanına çaarmış goltuunun altına almış. Soona ikinci ooluna sormuş: “Oolum sen beni naadar seviyon?” demiş. “Baba ben seni şeker şerbet gadar, baklava kadar seviyom” demiş. “Afferin ooluma” demiş. Onu da öbür goltuunun altına almış. Sıra en güççük ooluna gelmiş. “Oolum, sen beni naadar seviyon?” demiş. “Valla babacım, ben seni tuz gadar seviyom” demiş. Padişah küplere binmiş, öökelenmiş. Hemen “Atın bunu zindana! Çürüsün orda, gözüm görmesin bunu” demiş. *[Bu kadar sinirlenmiş yani.]* Aradan birkaç gün soona cellada demiş ki: “Beni tuz kadar seven oolumu çook uzak bi yere götür. Başını vur, kanlı köyneeni de bana getir” demiş. “Ağer didiklerimi yapmazsan, öldürmezsen senin kelleni vurdurum. Yoh, didiim gibi yapar da getirirsen seni mükâfatlandırırım” demiş. Cellad bunu almış, çoooh uzaklara götürmüş. Tam başını vuraca yerde çocuk yalvarmış, çok ısrar etmiş. Cellad da çocuun yalvarışına kıyamamış. “Seni serbest bırakırım amma ganlı köyneen ne olcah?” demiş. O arada da bi ceylan geçiyomuş. Çocuk hemen celladın silahıyan ceylanı vuruyo. Köyneeni de iyice gana sürüyo, “Al bunu götür, babama ver” diyo. Öyleliinen cellad oolanı serbest bırakıyo. Çocuk da cellada dualar ediyö, öldürmediği için. Cellad çıhiyoo, padişaan yanına gidiyo. Çocuk da başını alıp başga bi memlekete gidiyo. Cellad, götürüyo padişaha köyneei. “Oolumu öldürdüm. Bu da onun ganlı köynei” diyo. Padişah da celladı mükâfatlandırıyo. Gel zamaan, git zamaan çocuk, tesadüf bu ya başka bir ülkenin padişahının gızıyla tanışıyo. Gız da bunu seviyo, bunlar evleniyolar. O ülkenin padişahı ölüyo, padişaan tek bi gızı varımış. Başga çocu da yoh. Gızının kocası olduğu için bu oolan oraya hükümdar oluyo. Gız bi gün oolana diyo ki: “Biz seninle yıllardır evliyiz. Ama hiç kimin var kimin yoh ne ben sordum, ne de sen söyledin” diyo. “Bu dünyada hiç kimsen yok mu senin?” diyo. “Var” diyo oolan. “Fılan ülkenin padişaa benim babam fakat babamla aramızda böyle böyle bir mesele geçti. Beni vurdurmak istedi.

Ben cellada yalvardım, beni serbest bıraktı. Biz onu buraya çağırırsak iş karışır.” diyo oolan. “Yok” diyo gız. “Çaaralım. Madem başında böyle bi olay geçti, tuzsuz bir yemek yapalım, onu da tanışmak için davet edelim. Senin kim olduunu da söylemeyelim” diyo. Neyse padişaa tanışmak için eve davet ediyolar. O da davete icabet edip geliyo. Yemek vaatı geliyo. Padişah hangi yemee dattıysa tuzu yoh. Yemeklerin hiçbirinde tuz yoh. Şaşırıyo, “Siz yemeklerde hiç tuz kullanmaz mısınız?” diyo. “Siz yemeklerde hiç tuz kullanmaz mısınız?” der. Padişahın oğlu, “Kullanmasına kullanırız ama biz sizin tuzu sevmediğinizi, tuz kelimesine dahi sinirlendiğini bildiğimiz için yemeklere tuz atmadık” diyo gız. Padişaan kafasına jeton düşüyo. “Şimdi anladım ki dünyanın tadı tuzmuş. Ben bu tuzun yoluna bir oolumu öldürdüm. Çok pişmanım, ağer şimdi burda olsaydı baarıma basardım” diyo. O zamanaça “Baba senin öldürtmek istediin oolun benim. Cellada yalvardım beni öldürmedi, o köynekteki gan ceylanın kanıydı. Ben bu ülkenin gızıyla tanıştım, buraya hükümdar oldum, durum böyle böyle” diyo. Padişah oolundan af diliyo, oolu da babasını affediyo. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine.

III.43. KIRK YALAN

Kaynak Kişi: Kudret DURMAZ

Vaktiyle bir demirci ustası varmış. Bu adam işini hiç doğru düzgün yapmazmış. Sebebi sorulunca da kırk tane yalan uydurur, sürekli hatalarını da çırağına yüklermiş. Bir gün gene bu ustasının işleri yolunda gitmemiş. Başlamış gene çırağına kızıp şeytana atmaya “Lanet şeytan, kör şeytan, hep senin yüzünden oluyor şeytan” diye atmaya. Çocuk her gün ağlar, ustasının eziyetlerine katlanırmış. Bir gün dükkâna Hızır girmiş, olanlara şahit olmuş. Çocuğun gözyaşlarına dayanamayan Hızır, demirci ustasına, “Dur ben sana bi oyun edeyim de sen gör anyayı konyayı” demiş. Kırk yalan bir gün köyden kasabaya inmiş. Hızır, hemen at kılığına girip demircinin karşısına çıkmış. Demirci bu atı görür görmez vurulmuş. “Bu atın bu güzellikle burda ne işi var? Sahibinden ürktü de mi kaçtı acaba?” demiş. Usulca atın yanına yaklaşmış, bi saa bakmış bi de sola bakmış, belindeki kemeri çıkarıp atın boynuna geçirmiş. Atı eve götürmeye karar vermiş. Giderken giderken “At da susamıştır” diye atı yalağa götürmüş. At su içiyomuş gibi yapıp oluğun deliğinden süzüle süzüle kaybolup gitmiş. Demirci “Allah Allah!” demiş. Eğilip delikten bahsa ki atın kulakları görünüyö. “Gocaman at nası, bu delikten içeri girdi?” diye söylenmeye başlamış. “Hadi atım çıh, hadi atım çıh” diye çırıyomuş. Ordan geçen köylüler de “Hayırdır dayı, kime çarıyon sen?” demişler. “Atım deliin içine girdi. Çarıyom çarıyom çıhmiyo”

demiş. “Gos goca at o delikten girer mi hiç?” demişler. “İnanmıyosanız eğilin siz de bahın” demiş demirci. Bahsalar ki ne at var ne de gulah. Hızır da gulaanı hemen çekmiş delikten. Köylüler, “Bu kırk yalan iyice sıyırdı, bunu hemen hastaneye götürelim” demişler. Bunu dutmuşlar, hastaneye götürmüşler. Kırk yalan doktorlara anlatıyomuş, doktorlar adama bunun mümkün olamayacağını anlatıyomuş. Sonunda kırk yalan pes etmiş. “Ben kimseyi böyle inandıramayacaam, iyisi mi yalan söyledim deyim” çıhıyım işin içinden demiş. Gitmiş doktorlara, “Ben size yalan söyledim, sinirliydim, goyurun beni” demiş. Doktorlar bunu taburcu etmişler. Adam hemen atın girdiği oluğun yanına girmiş. Oluktan bakmış, atın kulakları yine görünüyö. “Burdasın burdasın da gel gör ki bana inanan yok” demiş. Hızır, bunu duyunca insafa gelmiş: “Bir daha yaptığın hataları başkasına yüklersen daha kötü durumlara düşersin” demiş.

III.44. PERİ OĞLU

Kaynak Kişi: Emine BÜLBÜL

Bir varımış bir youmuş. Yoh demesi pek günahımış. Bi zaman deve dellalıha, horuz belbel ike, anam gız, babam oğlanıha, ben onların beşşini tıngır mıngır sallarıha, bi peri padişaanın oolu varımış. Uzak bi memlekette bi gız görmüş, gıza âşık olmuş. O gızı sevmiş. Devamlı güvercin hâlinde o gıza uçar giderimış. Bi gitmiş, beş gitmiş derken bu gızın babasıyan anası bunu görmüşler. Gızlarını yedi kat camınan odanın içine goymuşlar. Bu oğlan gıza varıncak, pencereye vuruncak camlar oğlanın göğdesine oturmuş. Vücutundan yaralanmış. Oğlan hastalanmış, yıllarca yatmış. Oolan gelmeyince gız bunu merak itmiş. Ayaana bi demir çarlı giymiş, eline bi demir diynek almış, başına da bi garın geçirmiş, “Tohdur gediyo, tokdur gediyo” diye çıra çıra gezinmeye başlamış. Gideken gideken gız susamış. Bi çeşme başına varmış, su içmiş. Sağına soluna bahakan, ora da ormanlıhmış. Oradan iki şelekli, iki gadın geliyomuş. Bunları görüncük dalın başına çıkmış, gizlenmiş gız. Orada kadınlar gelmiş, suyu içmişler. Biraz diinenmişler. Gadının biri oolanın dezesiymiş biri de dezeginin gızıymış. Gız anasına ,“Anaa, dezemin oolunun halları nolacah?” dimiş. Anası da “Gızım bi çare yoh. Lokman hekim geldi amma çare yoh” dimiş. “Bi çaresi var” dimiş gız. “Ne var?” diyo anası da. “Kimse duymasın ana da senin odununla seni yahsalar, benim odunumla beni yahsalar, senin külnü bi torbaya, benim külüme de bi torbaya goysalar, dezemin oğlunu bi hamama götürseler, orda iyice yıhasalar, vücutundaa camlar dökülür. Benim küllüümle senin küllünü de üzerine saçsalar dezemin oolunun hastalı geçer, düzelir” dimiş. Gız bunu duymuş. Bunlar

yorgunumuş, oraya yatıp uyumuşlar. Gız daldan inmiş, ikisinde gendi şeleklerinde odunlarını yahmış. Bunların küllünü de torbalara doldurmuş. “Tohtur gediyo, tohtur gediyo” diye oolanın memleketine varmış. Oolan da yedi kat yüksekte bi gonakta yatıyomuş. Bunun sesini duyunca bilmiş gızı. “Ana şu tohduru bana çağar, gelsin” diye yalvarmış. “Oolum lokman hekimi getirdik, sana faydası olmadı. Şu başı garınlı toktur da ne fayda olacak?” demiş. Anası da bilmiş bu dohturun o gız olduunu. Oolanın ricasına dayanamıp çaarmış gızı. Gız gelince diyo ki: “Ben bunu iyi ederim ama sen oolunu bana vericeen, bi ayda bana müsade idecen. Ben bunu hamamda düzeltirim” demiş. Kadın verecek değel ya, “Veriyim” demiş. Yalnız oğlanın anası kurnazlığınan oolanı hem iyi ettirmeyi hem de kızı yimeyi planlıyomuş. İnsan yerimiş kadın da, aklına onu almış. Derkeen, neyse oolunu gıza vermiş. Gız, götürüyo oolanı hamam da eeyce yihıyo. Deyzesinin küllünü de üstüne saçıyo, oolan iyi oluyo. Bunlar eve geliyolar. “Ana” diyo, “Biz işte birbirimizi alıcılıh” diyo. Anası bahmış oolan düzelmiş, gayrı gızı yimiye garal almış. Oolan da bilirmiş anasının gızı yiyeceeni. “Hadi bu memleketten gidelim” demiş gıza. Gızı yanına almış, oolanla gız az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler. Bi memlekete varmışlar. Oruya varıncık, bu oolanın anasının iki bacısı daha varmış. Bunlar kanatlı peri padişahıymışlar, uçuyollarmış. Biri demiş ki: “Oolanı arayım, belki bulabilirim” demiş. Gitmiş, bi o yannı bi bu yannı uçmuş. Aramış, taramış, bi ovanın yüzünde, bi daan göğsünde bi adam görünüyo. Sakallı bi adam. Bu adam bel belliyomuş. “Dayı, dayı! Bi oolanla gız geçti mi burdan gördün mü?” diyo. “Yoooooh, ben yedi senedir burda bel belliyom, kimseyi görmedim” diye cevap veriyo adam. [*Cevap veren oolan, bel de gız.*] Neyse geliyo eve, bacısı “Nettin?” diyo “Bacım kimseyi göremedim. Bi daan göösünde çölde bi adam bel belliyodu, sakallı yaşlı bi adam. Gulaa da duymuyodu, sağarıdı. Sordum, bana, “Yedi senedir bel belliyom, görmedim didi” diyo. “Ah, bacım!” diyo oğlanın anası, “Keşke o beli alıp da gelseyidin. O sakallı da gelirdi” diyo. “Sakallı benim oolum, bel de gız ıdı” diyo. “Eee, bilemedim bacım” diyo. Neyse bu sefer güccük bacısı gidiyo. Oğlan diyo ki: “Güccük dezem geliyor. Bu dezem, çok vicdanlı” diyo. Gız “Ne yapalım?” diyo. “Sen zincirli bi altın tas ol, ben de bi çeşme oluyum. Dezem arar arar, bizi bulamaz. Gelen geçen burdan bi su içer, gider” diyo. Hakkaten dezesi arıyoo, dolaşıyoo, bulamıyo. Neyse çeşmenin başına geliyo, iki sefer de su içiyo. “Kim yaptırdıysa Allah ırız olsun” diyo. Altın tasa da giyamıyo, almadan çıkıp gidiyo. Varıyo bacısı. Oolanın anası soruyo: “Bacım nöördün?” diyo. “Bacım dünyayı dolaştım, bi şey bulamadım. Garahtım, bi çeşme gördüm. Vardım iki tas da su içtim. Bi altın tas, suyun yüzünde gımıl gımıl oynuyodu. Ben de suyu içtim, geldim” diyo. “Ey bacım!” diyo. O

altın tası koparsan da getirseyidin. Su da gendiliine ahar gelirdi. Tas gız, su da oolumdu” diyo. “Eee, bilemedim bacım” diyo. “Öyleyse ben gidiyim, aramıya” diyo. Anası adam yiyo ya, oolan anasının geldiini görünce “Anam geliyo, bizi muhakkak yiyecek” diyo, peri padişahının oolu. Neyse “Nöörece?” diyo. “Sen bi gül aacı ol, ben de bi gara yılan oluyum” diyo. Gız bi gül aaacı oluyo, oolan da bi gara yılan. “Anam gelincek, o zaman anamın hesabını görürük” diyo. Neyse anası geziyoo, dolaşıyoo, bunları görüyo. “Yaa! Demek sen gül ağacı oldun, benim oolan da yılan oldu. Siz şimdi elime düştünüz, gurtulamazsınız, sizi yiyeceğim” diyo. Oolan, “Ana” diyo. “Bizi yiyeceen yalnız seni çok öösedim. Şu aazını aç ta bi dilini öpüyüm anam, onda soona ye” diyo. Anası aazını açınca, yılan ağzına zehrini akıtıyo. Anası ölüyo. Bunlar da yiyip içip muradına geçiyo.

III.45. SABIRLI KIZ

Kaynak Kişi: Emine BÜLBÜL

Bir varmış bi yohmuş, Alla’an gulu pek çohmuş. Çok demesi de, az demesi de günahmış. Evvel zaman içinde galbur saman içinde, deve tellal iken horuz bakkal iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken bi yoksul gız varmış. Bunun bir babası bir de üvey anası varmış. Üvey anası bu gızı hiç sevmez, nerde bir felaket olsa oraya gönderirmiş. O vaktin zamanında da bi padişah varmış. Onun da hiç çocuğu olmazmış. Sultan Hanımla beraber has bahçede gezerken bir yılan görmüşler. Sultan Hanım, “Aman Yarabbi! Bi çocuğum olsun da tek yılan olsun” demiş. Bu söz Cenab-ı Allah'ın çok hoşuna gitmiş ve hanım o gün hamile galmış. Nihayet Sultan Hanım'ın aarısı dutmuş. Ebe getirmişler, yılan ebeyi sokmuş öldürmüş. Naadar ebe getirdiyseler yılan hepsini sokmuş. O yerde hiç ebe kalmamış. Padişah tellal çağirtmiş. “Benim bi çocuğum dünyaya gelecek, kim bu işi başarır ona bahşış vereceğim” demiş. Bu üvey ana tellalın sesini duyunca, “Benim gızım çok iyi ebelik bilir, gızımı götürün” demiş. Gızı da azarlara azarlara “Hadi hadi! Padişahın hanımına ebelik yapacaan. Çabuh hazırlan” diye tellalın önüne gatmış. Gız aalaya aalaya yola düşmüş. Yolda gidekene tellallara, “Aaman! Bana biraz izin verin de, şuracıhta annemin mezarı var, ona bi fatiha okuyum” dimiış. Gız annesinin mezarına gitmiş. Aalaya aalaya derdini söylemiş. Mezardan bi ses gelmiş. Gız iyice gulaanı verip diineyince annesi mezardan ona, “Hiç korhma gızım! Padişaan evine varınca, altın bir leğenle altın bir tas iste. İçine de biraz süt goy, bi de kürk hazırla. Soonla gel şehzadem geel, geel de. Hiç gorhma” demiş. Gız, padişaan evine gelince bir altın leğen, içi süt dolu bi altın taslan bi de kürk istemiş. Bunların hepsini almış, Sultan Hanım'ın yanına gitmiş.

“Gel şehzadem, geel, gel!” diyince yılan süt dolu leğenin içine ahmış. Orda yıhanmış, yıhandıhta soona kürkün içine oturmuş. Padişah çok sevinmiş, gıza ihsanlarda bulunmuş. Gız da bunları alıp eve gelmiş. Üvey anası gızın geri dönmesine sinirlenmiş. “Âlem öldü de sen niye ölmedin” diye gıza çıkışmış. Neyse aradan aylaar, yıllar geçmiş. Şehzade büyümüş, anasına babasına, “Beni okutun” demiş. “Olur” demişler. Ama getirilen bütün hocaları yılan sokmuş. Memlekette hoca galmamış. “Şehzadeyi kim okutursa ona şu kadar para ve bahşiş verecez” diye tellal çağırtmışlar. Üvey ana gine bunu duymuş, “Benim gızım okutur” demiş. Gızı da tellalın önüne gatmış. Gız gideken yine anasının mezarına uuramış. “Aah anam ah! Üvey annem beni şehzadeyi okutmaya gönderiyo” diye aalamış. Bu sefer de mezardan “Hiç gorphma gızım, bir altın rahle, bir de güdecek yaptır, ortasına Kuran-ı Kerim’i go. Sen yalnız Bismillahirrahmanirrahim de, o geri tarafı okur” demiş. Neyse gız padişaan evine gitmiş, annesinin dediklerini yaptırmış. Kuran’ı ortaya goymuş, “Bismillahirrahmanirrahim” diyince şehzade bütün Kuran’ı okumuş. Şehzadenin anasıyla babası gıza bahşiş vererek onu eve yollamışlar. Gız eve gelince üvey anası, “Bu gız da ifrit oldu mübarek! Yine ölmedi” diye gendi gendine söylenmiş. Aradan seneler geçmiş. Bu sefer de şehzade anasıylan babasına gendisini evlendirmelerini söylemiş. Padişaan ooluna, sağ vezirin kızını gırh gün gırh gece düğünle almışlar. Yılan bunu soharak öldürmüş. Ertesi gün ölüsünü kaldırmışlar. Bu sefer de sol vezirin gızını almışlar. Bu da aynı şekilde ölmüş. Şeerde naadar gız varsa hepsini öldürmüş. Vilayette gız galmamış. Bu sefer de padişah “Benim ooluma kim varırsa ona istediği bahşişi verecem” diye tellal baartmış. Üvey ana gine bu sözü duymuş. “Benim gızım var, ebeliği etti, hocalığı etti, şimdi garılığ da eder” demiş, Gızı tellalın önüne gatmış, göndermiş. Gız yine annesinin mezarı başına gitmiş. Üvey anasının gendisini şehzadeye verdiini söylemiş. Annesi de, “Hiç merak etme gızım, mangala bir ateş at, gapının arhasına saklan. Yılan kapıdan girince de onu tut ateşe at. O zaman gılıfından çıkar, sen de rahat edersin” demiş. Gız anasının didiği gibi, ateşi yahmış. Gendi de gapının arhasına sahlanmış. Oolan içeri girer girmez onu dutup ateşe atmış. Yılanın gılıfı yanmış. Ortaya aslan gibi güzel bi babayıit çıhmış. Birbirlerini sevmişler, zabaha gadar birlikte olmuşlar. Zabahleyin saraydakiler, gıza hazırladıkları taputnan odaya gelmişler. Ama bahmışlar ki gız ölmemiş, yılan yerine de babayıit bi oolan duruyomuş. Gızlan oolan anasıylan babasının ellerini öpmeye gitmişler. Padişahna Sultan Hanım çok sevinmişler. Gıza da “Sen naadar iyi bi gızsın, oolumuzun hem ebese oldun, hem hocası. Şimdi de karısı olup bizi oolumuza gavuşturdun” demişler, gızın boynuna bi takı tahmışlar. Mutlu mesut yaşamışlar.

III.46. LEBBİ GULAH

Kaynak Kişi: Zalha YAĞMUR

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ülkenin birinde bir kral varmış. Bu kral refah içinde tahtını sürdürürken, eşini kaybetmiş. Eşini özlemiş. Düşünceli düşünceli halkını denetlemek için sokağa çıkmış. Yol ortasında giderken ayağına bir şey takılmış, bu da dutmuş iteklemiş. Bu hareketiyle birlikte yerden krala ses gelmiş. “Münasebetsiz adam, beni niye ittin?” demiş. Eğilmiş bakmış ki bir gulah. Kral şaşmış galmış. Ürkmüş de. “Bu da neyin nesi?” demiş. Başlamışlar gulakla kral konuşup sohbet etmeye. Aşşaydı yuharıydı, anandı babandı derken söz kralın burda ne aradığına gelmiş. Gulah sormuş: “Ey yüce Kralım! Sen divane divane ne arardın burda?” demiş. “Karım öldü, yastıh iğili kaldı. O yastı dohuyacah, bana iyi bir eş olacah hatun arıyorum. Hem de halkı denetlemeye çıktım” demiş. Gulah “Tam yerine geldin kralım. Felan yirde felanın gızı var. Onu getir, beni ona yedir. Eğer beni yerse, sana sadakatli ve dürüsttür. Ben seninle haberleşirim. Hanımını da böylece denersin” demiş. Kral çoh memnun olmuş. Gulaan söylediklerini de gendine bi ipucu bilmiş. Tarif edilen yere gitmiş, sahiden de evin genç gızı varmış. Fakat üç taneymiş. Kral hangisini gelin getireceeni bilememiş. Gızların ailesi de başlarına devlet guşu konu diye gızlarını krala vermek istiyolarmış. Kral önce en büyük gızı kendine eş olarak saraya getirmiş. Aradan birkaç gün geçince, kral hanımına yarım kalan iğli yastığı göstermiş. Soona da cebinden gulaa çıkarıp “Önce bu gulağı ye, sonra yastının kalanını iğile ki eşim olmaya layık ol!” demiş. Hanım evvala bu teklife şaşırılmış. Kral eşi olmayı da çoh istiyomuş. Fakat gulahtan da çoh tiksiniyomuş. “Tamam, yiyeyim yüce kralım” demiş. Kral evden gidince hanımı, “Nerden bilecek canım?” diye gulaa kilimin altına sahlamış. Akşam olmuuş, kral saraya dönmüş. Hanımı, “Kralım gulağa yedim, yastı iğlemeye başlayım mı?” dimiş. Gulah ses vermiş: “Kilimin altındayım, yüce kralım” demiş. Kral kilimin altındaki gulağı getirmiş, hanımına göstermiş. Ertesi sabah, seherle beraber hanımını baba evine bırakmış. İmtihani geçemeyen hanımı çoh üzölmüş.

Sıra ortanca gıza gelmiş. Ortanca gız saraya gelince kral ona da aynı yastığı gösterip talimatı vermiş. Cebindeki gulağı eline vermiş. “Gulağı ye ki, yastığı iğile” demiş. Yeni gelin de ablası gibi tiksinimiş, gulağı dolabın köşesine saklamış. Akşam olup, kral saraya gelince, “Kralım, gulağı yedim, yastığı iğilemeye başlayım mı?” demiş. Kral “Dur! Daha başlama” demiş, içeri girmiş. “Lebbi gulah nerdesin?” demiş. Gulah ses vermiş: “Dolabın köşesindeyim, kralım” demiş. Kral gulağı eline almış, ortanca hanımının yanına varmış. “Hemen hazırlan! Eve gidiyoruz” demiş. Gız neye uğradığını anlayamamış. Kral bu

gızı da eve bırakmış. Sıra gelmiş en küçük kıza. Gız çirkin mi çirkin, şişman mı şişman boyu da ufah mı ufahmış. Ama göründüü gadar bi boyda yerde varmış. Çok akıllıymış. Kral getirdiği bu son hanımıyla önce biraz muhabbet etmiş. Sonra bu seferde yanılacağından korkarak ona da gerekenleri söylemiş. “Ey güzel kız! Gulaa ye, yastığı iğile” demiş. Gız cerildeyen celdir celdir gözleri ile “Olur Padiişaam” demiş. Kral evden gitmiş. Bizim bu çirkin mi çirkin fakat uyanık kız, gulağı almış iyice dooramış. Soona da kedinin önüne goymuş. Kedi, gulağı afiyetle yemiş. Akşam olmuş kral eve gelmiş. Lakin çok ümitsizmiş. Yavaşca hanımının yanına yaklaşmış. Hanımı, hemen “Kralım gulağı yedim, yastığın başına geçeyim mi?” demiş. Kral hemen geçmiş içeriye, “Lebbi gulah, nerdesin?” demiş. Gulahdan ses gelmiş: “Yağlı yağlı bağırsakların içindeyim” demiş. Bunu duyan kral, hem şaşkın hem sevinçle eşinin yanına koşmuş, dutmuş onu alnından öpmüş. “Bundan sonra helalimsin. Sana gırh gün, gırh gece düün yapacam” demiş. Bizim zeki gız, durnayı gözünden vurduğuna sevinmiş, kral da sadakatlđ eş bulduğuna sevinmiş. Gırh gün, gırh gece düğün yapmışlar. Bu masal da burda bitmiş. Onlar ermiş muradına, biz çihalım kerevetine.

III.47. LÜZUMSUZ AĞA

Kaynak Kişi: Münevver ŞENLİK

Bi varmış bi yohmuş. Alla’an gulu çohmuş. Köyün bi aası varmış. Bu ağa Rabbım’a demiş ki: “Ey Alla’am! Horozun, tavuun, köpeen sözünü noolur ben de işitiyim” demiş. Allah da demiş ki: “Onları duymah sana yaramaz, gel isteme” demiş. Adam, “Yoh, ille duyacaam da duyacaam” diye, istemiş Allah’tan. Neyse Allah emretmiş, adam kedinin, horozun, köpeen dilini gendiliine öğrenmiş. Zabah kalhmış, balhona çıhmış. Adam balhonda oturakene adamın garısı sufra altını çırpılmış. Horoz hemen gopmuş, tıp tıp tıp ekmek gırıntılarını toplamış. Kediynen köpek, “Biz ne yiyecek, hep sen topluyon bunları ya” demiş. O zamanaça horuz demiş ki: “Siz durun, bugün aanın inee ölecek. Onun kemiklerini sen yin, etini de kedi gardeş sen yin, doyersız” demiş. [Aaaa!] Herif bunları duymuş. Bahmış ki “Benim ineem ölecek, iyisi mi, ben gidiyim bu inek ölmeden bunu satayım” demiş. Herif hemen götürmüş inee satmış. Ertesi gün olmuş. Gine herif balhonda oturahana sufra altını çırpılmışlar. Kediynen köpek gine horuza, “Sen napıyon arhadaş? Gine hep sen yiyon bize kalmıyo. Biz aç galdıh” demişler. Horuz demiş ki: “Siz durun. Bugün aanın öküzü ölecek. Onu kesecekler, siz çoh yiyeceeniz” demiş. Bunu da duymuş herif, götürmüş öküzü de satmış. Gine ertesi gün balhona çıhmış, oturmuş herif. Sufra

altını yine çırpılmışlar. Gine horuz gopmuş, tık tık tık toplamış. Köpek aç galmış. Dimiş ki: “Arhadaş bu böyle olmaz. Hep sen yiyon, ben aç galıyom.” dimiş. “Bugün aanın atı ölecek, gapıya atacahlar. Sen çoh yiyeceñ, tıha basa doyaçan” dimiş. Neyse herif bunu da duyuyo, kalhıyo atı da satıyo. Atı, öküzü, inee hep satıyo herif. Herif maasus, irtesi gün gine çihıyo oturuyo balhona. Gine sufra altını döküyolar. Horuz sıçrıyor, tıh tıh tıh gine topluyo galanı gideni. Kediynen köpek aç, “Arhadaş, yeter gayrı. Her gün her gün sen yiyon. Biz gine aç galdıh” diyolar. Horuz diyo ki: “Sen dur köpek gardeş, sabret! Boon aa ölecek, et kesecekler, yimek virecekler, gapıya dökcekler. Hepiciini siz yiyeceeniz. Siz de öyleliine doyaçanız” diyo. “Vaah!” diyo herih. “Demek boon sıra bana geldi” diyo. Adam ölecaanı duyunca korhuynan çatlayıp ölüyo. Dutuyollar et kesiyollar, yimek pişiriyollar, öteyi beriyi hep gapıya yığıyollar. Köpek de doyuyo, kedi de doyuyo. Cenab-ı Allah diyo ki: “Ben sana dimedim mi? Sen onları işitme, işitme ki bu sana yaramaz.” *[Yaramadı da bah. Adam gayleynen evini, malını mülkünü hep sattı. Sonunda gendi de çatlayıp öldü. Yani neyimiş, Alla’an işine takdirine garışılmaz imiş. Bu masal da burda bitmiş. Allah adamın yardımcıısı olsun.]*

III.48. VEFALI KIZ

Kaynak Kişi: Ayşe DUMAN

Bi gız varmış. Bu gızın da bi üvey anası varmış. Üvey ana öyle bu gıza eziyet edermiş. Gız bu eziyetlerden bıhılmış. “Alla’am sen gurtar beni” demiş. Birden bi fırtına çıhmış, gızı almış bi daan başına goymuş. Gız bi o yannı bahmış, bi bu yannı bahmış bi de ne görsün? İncili bi çadır. Gız çadıra dooru varmış. İçine girmiş, bahsa ki çadırın içinde bi beyoolu yatıyo. Beyoolun’nun başucunda balmumu ayakucunda da yağmumu yanıyomuş. Ortada bir sofrı kuruluymuş. Gız önce sofradaki yemeklerden bi parça yemiş, soona varmış beyoolunu öpmüş, soona da garyolanın altına sahlanmış. Beyoolu uyanınca yemeenin yendiini görmüş, hemen dadısını çarmış. “Benim yemeemi kim yedi?” dimiş. Ordakiler de “Valla biz yemedik” diye yemin etmişler. “Siz yemediyseñiz kim yedi? Buraya is gelmez, cis gelmez. Yılan karnını sürmez” dimiş. Neyse gız yemekleri iki üç gün böyle yemeye devam itmiş. Gayrı beyoolu dayanamamış. “Gidin şu garşı daadan gar getirin, başucuma asın. O damladıhça ben uyanırım, böyleliine bu işi kimin yaptığını anlarız” dimiş. Adamları daadan garı getirmişler. Oolanın başucuna asmışlar. Gar damladıhça beyoolu uyanırmış. Gız gene karyolanın altından çıhmış. Tam beyoolunu öpeceken oolan uyanmış. Gızın bileenden dutmuş, “İs misin, cis misin?” dimiş. Gız da,

“Ne isim, ne de cisim. Seni beni yaratan bi Alla’an guluyum” demiş. Başından geçenleri bir bir oolana anlatmış. Bunlar arhadaş olmuşlar yalnız beyoolu memleketinde nişanlıymış. Buraya tebdil-i havaya gelmiş. Bi kaç gün soona, babasından ooluna bi telgraf gelmiş. Telgrafta babası demiş ki: “Ooul, gel gayri. Düün hazırlıklarımı bitirdik. Sen geli gelmez de düüne başlayacaz. Seni bekliyoız” demiş. Oolan ohuyunca çoh üzölmüş. Gızı bırahsa gözü arhada galacak. Çünkü kıızı hem sevmiş hem de ona acımış. Gitmese olmaz. Çünkü atasının sözüne karşı gelememiş. Beyoolu ertesı zabah erkende gahmış. Bahçede gülünen nergis toplamış. Soona bundan bi demet yapmış. Usulca gızın başucuna gomuş, yanındakilerle yola çıhmış. Gız uyanınca bi de bahmış ki ne beyoolu vaar, ne de dadılar var. Yalnız başucunda bir gülünen nergis demeti var. Gız hemen mani yahmış:

“Uyudum nittim
Ben sana yittim
Gölünen nergis
Yârımı nittin”

Bu maniyi söyleye söyleye, aalaya aalaya yollara düşmüş. Gız gideken bi çoban görmüş. Çobana demiş ki: “Şoo ilerde görünen incili çadır ve içindekilerin hepsi senin olsun. Yalnız şu elbiseni bana ver” demiş. Çoban razı olmuş. Gız gıyafetlerini değıştirmiş, kel oolan gılına girip yola devam etmiş. Yolda ırastladığı yolculara “Burda bir kervan geçti mi, gördünüz mü?” diye sormuş. Onlar da, “Biraz ilerde gidiyodu. Gıvrak gidersen ırastlarsın” demişler. Gız da goşa goşa gitmiş. Sonunda onlara yetişmiş. Beyoolu bu kel oolanı görünce, “Abdal, yolda ne gördün?” demiş. Gız da demiş ki:

“Ay gördüm, gün gürdüm, yıldız okudum
İncili çadır gurulu gördüm
Al gömlek dürölü gördüm
Altın şamdan yanar gördüm
Gümüş şamdan döner gördüm
İçinde bir gız, ay der ağlar gördüm” demiş.

Beyoolu “Niçin bu gızı ay der ağlar gördün?” diye sorunca, gız maniyi tekrar itmiş:

“Uyudum nittim
Ben bana yittim
Gölünen nergis
Yârımı nittin”

Beyoolu bu manileri duyunca “Aah abdalım, vaah abdalım! Hâlimden bilen abdalım” diye diye, durmadan gıza bu manileri tekrar ittiryomuş. [*Abdalın sevdiği kız olduunu bilmiyo ya.*] Böyle böylee memleketlerine varmışlar. Düün başlamış. Beyoolu, abdalını hiç yanından ayırmıyomuş. Anasıylan babası, abdalı yanında taşımaması için naadar zorlasalar da mümkünatı yoh, oolan onları dinlemiyomuş. Gırh gün gırh gece düün yapmışlar. Düğünün gırhıncı günü bu kel oolan gılına giren kız, giyinmiş guşanmış has bahçeye gitmiş. Gendini saçından aaca asmış. Beyoolu tam gelinin odasına gideken, aklına abdal gelmiş. Hemen o yana bahmış bu yana bahmış ama onu bulamamış. Bir de bahmış ki has bahçenin gapısı açık. Hemen goşmuş oraya. Bahsa ki bi dene kız gendini asmış. Yanına varsa ki sevdiği kız. Gızın ipek gibi saçları daalmış, gül yüzü solmuş. Beyoolu’nun dünyası başına yihılmış, yazı gışa dönmüş. Aacın tepesinde de iki guş duruyomuş. Bu iki guş gendi aralarında konuşuyomuş. “Bu kız daaa ölmemiş, baygın. Eğer bizim ganadımızda dökülen tüyleri alıp yahsalar, hıza koklatsalar kız ayılır” diyolarmış. Beyoğlu az çoh guş dilinden anlarımış. Bu sözleri işitince sevingecinden havalara uçmuş. Hemen guşların tüyelerini yahmış, gızın burnuna tütütmüş. Gız ayılmış. Gızın boynuna sarılmış, “Niçin benim sevgilim olduğunu bildirmedi? Gendini de beni de çoh üzdün” demiş. Gızı elinden duttuu gibi anasının yanına götürmüş. “İşte benim abdalım bu. Biz birbirimizi çoh seviyoz. Bana alacağın kız dünya ahret kardeşim olsun” demiş. Bunun üzerine gelini evine yollamışlar. Sonra da gırh gün gırh gece bunlara düün yapmışlar. Yimişler içmişler muratlarına geçmişler. Onlar ermiş muradına, biz çikalım tahtına.

III.49. BEY BÖYREK

Kaynak Kişi: Mahire DEMİR

Evvel zaman içinde, galbur saman içinde. Develer tellaliken pireler berberiken ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallarıken bi avrat, bi de herifi varmış. Bunların çocukları olmazmış. Bunlar “Gidip Alla’ı bulacaaz, Allah’tan çocuğ isteyeceez.” diye garar vermişler. Allah, ne verdiyse hazırlamışlar. Yumurta haşlamışlaar, ondan bundan goymuşlar, yola düşmüşler. Gitmişleer gitmişleer, az gitmişler uz gitmişler dere tepe düz gitmişler. İki gün iki gece yol gitmişler. Bu kadınla adam acıhmış. Gocası demiş ki: ‘Hanım, bişeyler hazırla da şurda yiyelim. Git git nereye gadar?’ demiş. Garısı azıhlarını açmış. Allah ne verdiyse hazırlamış. Adam demiş ki garısına: “Hanım, bi bah baalım. Gelen giden var mı? Varısa, Allah rızası için o da otursun bizimle yisin” demiş. Kadın: “Tamam bey” demiş, gitmiş bahmış. Geri gelmiş demiş ki: “Bey, taaa nerelerden bi adam geliyo ya, anca biz yimeemizi mimeemizi yirik, o onda soona gelir” demiş. Bunlar oturmuşlar yumurtanın birini soymuşlar. İkincisini soyakene adam çıhmış gelmiş, başlarına dikilmiş. Adam garısına demiş ki: “Hanım, hani taa uzahta diyodun? Nası geldi bu adam buraya?” “Ne bilim bey” demiş kadın. *[İşte bu gelen de Hızır olmuş amma bunlar bilememişler.]* Adam bunlara demiş ki: “Sizin derdiniz ney? Nereye gidiyonuz, ne istiyonuz?” Onlar da demişler: “Bizim çocuumuz olmuyo, atımız da itimiz de gunnamıyo. Böyle böyle biz Alla’a gidiyoh. Çocuh isteyecek” demişler. Hızır demiş ki: “Size üç tane elma virecaam. Bunun bi tanesini eve gidince hanımın yisin, birini atına vir, birini de itin yisin. Allah size bi oolan verecek. Atınızın da bi beygiri olacah. İtiniz de gunnayacah. Oolunuzla atınıza ben varana gadar da isim vurmayın. Ben gendim vuracaam” demiş. Bunlar eve varmışlar. Hızır’ın didii gibi elmanın birini kadın, birini at, birini de gapıdaa it yimiş. Aradan zaman geçmiş, kadın hamile galmış. At da it de gunnamış. Dokuz ay soona bunların bi oolu olmuş. Amma buna isim goymamışlar. *[Hızır öyle söylemiş ya.]* Herkez buna “Adsız oolan” diye hitap ediyomuş. İşte “Adsız oolan geldi, adsız oolan gitti.” Diyolarmış. Birgün zabah vaatı gapıları çalmış. Gapıyı açmışlar, bahsalar ki o bekledikleri adam. *[Hızır yani]* Hemen içeri buyretmişler. Adam demiş ki: Atınızın adı Bengiboz, itinizin adı Alaminik, oolunuzun adı Bağ Böğrek” olsun demiş. “Aman dur ha, otur ha! Yimek yi.” demişler. “Yoh, gidiyom” demiş adam, gitmiş. Aradan aylar, yıllar geçmiş. Oolan yedi yaşına deemiş. Bağ Böğrek’in bi de bacısı olmuş. Adam dışarılara çalışmaya gitmiş. Adam çalışmaya gittii zaman kadın da başkasına dadanmış. Orda bi gavur varmış. Kadın bu gavura dadanmış. Oolana gıza, işe güce bahmaz olmuş. Oolan eve gelirmiş, baharmış ki ev bark her taraf palapusul. Ne iş güç

yapılmış, ne de yimek. “Anne, bu ne hâl?” dirmiş oolan. Anası da “İşte şöyle oldu da, böyle oldu da” diye geçiştirirmiş. Neyse oolan anasına hesap sorduuna öbür adam huzursuz olmuş “Bu oolan bize dirlik vermeyecek. En iyisi biz bunu öldürsek” demiş gadına. “Manyah mısın sen? Ben bunu ne hallerle buldum” demiş kadın. “Ya bu oolanı öldürürsün ya da biz seninle bir araya geleme” demiş adam. “Nöörece, nasıl edicek?” demiş kadın. “Bunun yemeene zehir gatalım” demiş adam. Bu arada Bağ Böyrek büyümüş, on dört on beş yaşına deemiş. Çok güzel, civan gibi bi delikanli olmuş. Oolanı da Ak Gavak diye bi kızla nişanlamışlar. Bir gün oolan okuldan eve gelince annesi başlamış: “Aman oolum! Gel otur şöyle. Ben sana yimek yaptım, çay yaptım. Gel otur da yi” demiş. “Tamam ana, sen burda dur da, ben bi Begniboz’un yanına varıyım. Yemini veriyim de geliyim” demiş. Begnibozun yanına varmış. Tabi at yimaa zehir gondunu bilmiş. Hemen Bağ Böyrek’e demiş ki:

“Hıh hıh Bağ Böyrek
Durmuyo ganiyo yürek
Anan yimaani zehirledi
Yidirse öldürse gerek” demiş.

“Sen ne diyon Bengiboz? Gurban oluyum” demiş. “Ne dimesi var mı, Böyree’im? İnanmazsan ananın yimeeni önce Alabötçü’nün önüne at, soona gendin yi” demiş. “Öyle mi?” “Öyle.” Soona oolan, yimeği önce Alabötçü’ye deel de Alaminige atmış. Yavrularının aç galmasını istememiş. Köpek yir yimez olduğu yere gıvrılmış. Soona oolan gitmiş, selenin altından ekmek çekmiş, onu yimiş. Anası hemen “Aman oolum nereye gidiyon? Yimeeni yi, çayını iç.” demiş. “Yoh annem, ben gidiyom.” dimiş, oolan evden gitmiş. Neyse adam eve gelmiş. “Noldu?” demiş gadına. “Böyle böyle oldu.” demiş kadın da. “Tamaam. Ööleyse asbaplarını zehirleyelim” demiş. Anası asbapları zehirlemiş. Oolan eve gelmiş. Anası gene başlamış: “Aman oolum! Gurban oluyum üstünü deş. Bah güzel güzel yihadım, şunları giy.” demiş. Oolan, “Ana, ben önce Bengiboz’un yanına varıyım. Yimeeni veriyim. Onda soona gelir, banyo yapar, üstümü deşirim.” demiş. Gene Bengiboz başlamış:

“Hıh hıh Bağ Böyrek
Durmuyo ganiyo yürek
Anan asbabını zehirledi
Giydirse öldürse gerek” demiş.

“Aman ne diyon Bengiboz? Gurban oluyum.” demiş oolan. “Gurban olması var mı? böyle böyle. Anan seni zehirleyecek. İnanmazsan o asbapları, önce orta diree giydir. Soona gendin giy.” demiş. Bağ Böyrek, asbapları orta diree giydirmiş. Evin ortasında da bi direk varmış. Orta direk asbapları giyişin çatır çatır yanmış. Soona gene bu oolan, selenin altında bi ekmek çekmiş, çılmış gitmiş evden. Neyse adam eve gelmiş. “Noldu?” demiş gadına. “Böyle böyle oldu.” demiş gadın da. “Böyle olacah gibi deel, iyisi mi aaşam bu atı öldürek. [At haber viriyo, yanına gidiyo ya.] Başga kim söölicek bunları oolana.” demiş adam. At bu konuşulanları da duymuş. Oolan yine ohuldan eve gelmiş. Atının yanına varmış. Atı demiş ki: “Bağ Böyrek, bizim hâlımız hâl deel. Anan seni de beni de öldürecek.” demiş. “Nöriim, gurban oluyum sana” demiş oolan. “Benim ayahlarıma altından nal yaptır. Sırtıma iki haabe dolusu ekmeenen su doldur, vur sırtıma. Allah nereye gönderirse oraya gideriz. Tamam mı?” demiş at. “Tamam da nişanlım noolacah?” demiş. “Allah büyük bi gareline gomuştur” demiş. Öyle diyişin, “Tamam” demiş oolan, bunlar yola düşmüşler. Gitmişleer, gitmişler bahmişler ki gidecek gibi deel. Binee bine, atın her tarafı yara olmuş. At perişaan. Neyse az daa gitmişler, bi çayıra varmışlar. At demiş ki: “Bağ Böyrek gayri beni buraya baala. Sırtımdan da iki tane gıl çek. Sen bu gılı ne zaman biribirine sürersen, dünya dünyada olsa ben gelir seni bulurum” demiş. “Tamam” demiş oolan, atı oraya bırarmış, gendi yalın ayah yollara düşmüş. Gidee gide gavur memleketine gelmiş. Gavurlar, memleketlerine gelen Türkleri dutup, zindana atarlarmış. Bi tane gezen Türk youumuş orda. Bağ Böyrek’i görmüşler, Türk olduunu bilmişler. Bunu dutup golunda zindana atmışlar. Bu zindan da tam yedi yıl geçirmiş. Bağ Böğrek’in babasının gözleri kör olmuş. Annesinin dizlerine ingi inmiş. Bacısı öyle ortada mecnun olmuş. Zindada yatanları da arada bi baaçaya, hava aldırmaya çıhartırlarmış. Bi gün Böğrek, baaçaya çıhtında kervan gelmiş. Baaçanın yanına gonmuş. Kervan başına, “Durun hele durun, nereye gidiyonuz, kimin nesisiniz?” demiş. Kervan da abdalların kervanıymış. “Bağ Böyrek diye bi yiit varıdı. Nişanlısı Ak Kavak’ı kel vezire vermişler. Adam da çoh zenginimiş. Biz onun düününü çalmaya gidiyok” demişler. Adamin birine yalvarmış, “Gulun gurbanın oluyum, sana bi kese altın veriyim de elbisenle sazını bana vir” demiş. Adam gabul itmiş.

Bağ Böyrek’in baaçaya çıhtı bi gün, gavur padişaanın gızı bunu görmüş. Oolana aşşih olmuş. Çok güzelmiş Bağ Böyrek. Bi bahan bi daa baharmış. “Bağ Böyrek ben seni çoh seviyom. Nolur benimle evlen” demiş. Oolan da “Senle ancah beni burdan çıhartırsan evlenirim”, durum böyle böyle diye başından geçenleri anlatmış. “Nişanlımı aldıhtan soona sana söz veriyom, seni de gelir alırım” demiş. Gız gabul itmiş. Neyse aaşam olmuş, bu gız

saçının belini birbirine ulayıp zindana sallamış. “Bağ Böyrek saçımdan dut da seni çıkarayım” demiş. Bağ Böyrek’i zindandan çıkartmış. Bağ Böyrek hemen atının verdii iki gılı birbirine sürtmüş. At, üstündeki eyeriynen gopup gelmiş. Yedi yıldır atın eyeri üstünde durduu için atın beli yara olmuş. Böyrek atına binince at duttuu gibi oolanı yere çalmış. “Alla’an zalimi. Yedi yıl oldu beni goyuralı. Eyerimi galdır da şu yarama bah” demiş. Gavur padişaanın gızı da, Bay Böyre’e mendil işleyip vermişmiş. Hemen oolan o mendili atının ganayan yerine bastırmış. Neysem oolanla atı, saz çala çala memleketine geliyollarmış. Gelee gele, çeşmenin başına gelmişler. Oolanın bacısı da çeşmede su dolduruyomuş. Yanında da Bengiboz’un kardeşiynen köpekleri Alaminik varımış. Bağ Böyreği görünce kohusundan tanımışlar. Alaminik paçasının arasından geçiyomuş. Ordan oraya, ordan oraya gidiyomuş. At da kişneyip duruyomuş. Gız köpee daş atmış. Daş atınca Bağ Böyrek, “Bacım ne istiyon köpekten de daş atıyon?” demiş. “Vay gardaşım! Gardaşımın nişanlısını iller alıyo, bu da burda cirit atıyo, seviniyo. Nasıl gızmam?” demiş. Ööle diyince, Bağ Böyrek sazı eline almış, başlamış. Dimişkine:

“Atma bacım atma, köpee taşı
Gan ahıtır oldu gözümün yaşı
Atınan it kadar da mı yoosun
Bengiboz da Gamertay’ın kardaşı” demiş.

“Aman, gurban oluyum. Ne diyon sen?” demiş. Bunlar sarmaş dolaş olmuşlar. Hemen Ak Gava’a sormuş Bağ Böyrek. “Düün başladı, aaşama da gınası yahılacah” demiş bacısı. “Benin o düüne gitmem lazım” demiş. “Aman Aabey, sen ne diyon? Heç erkek gider de gızın arasında saz çalar mı?” demiş. O sırada da bi tane kel gız geçiyomuş ordan. Hemen gopmuş oolan, “Durala dur! Sana şu hadar para. Şu yüssüü eline al. Ak Gava’an avcuna gısdır” demiş. “Ben gapıda bekliycem, o yüssüü görünce benim ölmediimi anlar” demiş. Gız gabul itmiş. Bunlar yola çıhmışlaar, düün evine varmışlar. Gızın gınası yahılacaamış. Kel gız, gıza dooru yahlaşmaya başlamış. Ak Gavak da elinde zehirinen bekliyomuş. Kel gızı görenler, “Kel gız buraya gelmesin” diye çırıışmışlar amma kel gız galabalın içinde Ak Gava’an yanına varmış. Yüssüü gıza eletmiş. Gız yüssüü görüşün “Bunun saabı nirde?” demiş. Bağ Böyrek’de gapıda bahıyomuş. O zamanaça hemen sazı çalmaya başlamış: “Gelin mi oldun iki gözüm durnası, soldu mu ellerinin gınası” demiş. Ööle diyince, gız bunu sesinde bilmiş. Gız hemen Bağ Böyre’e goşmuş. Bunlar Bengiboz’a binmişler. Eve varmışlar. Durum böyle böyle diye Bağ Böörek olanı biteni anasına, bacısına, gıza anlatmış. Anası yaptihlarından çoh pişmanmış. Oolu gittikten soona

gavur padişaadandan ayrılmış. Ağlamaktan gözleri kör olmuş. Böyrek anasını affetmiş ve gözlerini açmak için ayak değmemiş yere gidip toprak getirmiş. Annesinin ağlamaktan kör olan gözleri açılmış. Bağ Böyrek Ak Gavak gızına gırh gün gırh gece düün yapmış. Kel vezir de almış gendini kümesine gapatmış. Kel veziri de kümeden çıkartmış. Ona da bacısını virmiş. Bağ Böyrek gitmiş, gavur gızını da almış getirmiş. Yalnız bizim Türkler gavurlarla evlenmezmiş o zaman. “Gavur gızına Müslüman ol, seninle evleneyim” demiş. Gız kabul itmemiş. Anasına dadanan gavur padişaa gelmiş gıza talip olmuş. Gız da şipsevdiyimiş. Padişaa göönü kaymış hemen. Oolan da buraya bi daha gelmemeleri şartıyla gızı ona virmiş. Herkes muradına ırmış...

III.50. AKILLI OĞLAN İLE DELİ OĞLAN

Kaynak Kişi: Mahire DEMİR

Evveli bi ahıllı oolan ile bi deli oolan varımış. Bunlar analarıyla bi evde galıllarmış. Ahıllı oolan, köyün sınırını güdermiş. Bi gün gene ahıllı oolan köyün sınırını toplamış, güdeceemiş. Deli oolan, “Gardaşıma yardım ideyim. Dur, şunların garnını bi doyurum” demiş. Dutmuş, naadar sır varsa toplamış, götürmüş dereye depmiş. Soona da dereye çayır atmış, armut çırpılmış. Tek iki kel dana yimiş. Gerisi hiç bi şey yimemiş. Deli oolan da sinirlenmiş sırların alayını bıçahta geçirmiş. Hepsini öldürmüş. Tek iki kel danaya dohunmamış. Ahıllı oolan, deli oolana “Ne ittin gardaşım, köylüye ne diycek?” demiş. Aaşam olmuş köy halhı gelmiş. Gelince sormuşlar, “Naaptın bizim sırları?” demişler. Ahıllı oolan, “Sırlarınızı eşgiyalar istedi. Ben de virmem dedim. Öyle diyişin öökelendiler. Sırların alayını dereye doldurdular, bıçahtan geçirdiler. Bi tek bunlarla canımı gurtarabildim. Gidin malınızı getirin” demiş. Öyleliine ahıllı oolan köylünün sınırını ödemekten gurtulmuş.

Ahıllı oolanla deli oolan, aaşam eve gelmişler. Ahıllı oolan, olanı biteni anasına bir bir anlatmış. Anası demiş ki: “Yavrurum, biz seni burdan everemek. Herkes gardaşının deli olduunu biliyo. Sana burdan gız viren olmaz. Gidek de başga köyden bi gız alah” demiş. Deli oolanı anası tembihlemiş. “Gittiimiz yirde, deli olduunu sahin belli itme. Bi şey virirlerse de, yiyip içme” diye ööretlemiş. Bunlar yola düşmüşler. Gitmişleer, gitmişleer bi köye varmışlar. Deli oolan, anasının öödünü dutmuş. Hiç bi şeyi yiyip içmemiş. Bunlar gızı almışlar. Aaşam olmuş herkes odasına çekilmiş. Anası deli oolanla bi odada kalmış. Deli oolan acıhmış. “Açlımda öldüm ana, ben mutfaa gidiyom yimek yiycem” demiş. Anası, “Aman dur oolum aybolur. Elin mutfaana girilmez. Abine gız viren olmaz” dise de

yoh. “İlle ben acıttım, bana yimek vir” diye bi çullu goyurmuş, odadan dışarı çılmış. Ahıllı oolan, yan odada duymuş gardaşının çıglını. Hemen gopmuş gelmiş. “Gapıyı çek de odana gir. Ben sana yimek getiririm, sus yiter ki” demiş. Deli oolan dutmuş gapıyı yirinden sökmüş, sırtına sarmış. Odaya girmiş oturmuş. O zamana gadar ahıllı oolanın gaynanasıyla kayın babası uykudan gahmış. Bahsa ki gapı yirinde yoh. “Haydi! Çıhın bahıyım. Bizde size virilecek gız mız yoh” demişler.

Ahıllı oolan, deli oolan bi de anası yola düşmüşler. Köylerine, evlerine girmişler. Ahıllı oolan yine milletin sırnını gütmeye çılmış. Gardaşına da “Evde otur, sahn bi yire çıhma” demiş. Oolan evde anasıyla galmış. Anasına demiş ki: “Anaa, ben banyo idiceem. Seni de banyo ittirim mi?” demiş. “Olur” demiş anası da. Oolan suyu coş, coş gaynatmış. Soona da dutmuş anasının depesinde aşşaa dökmüş. Anası ölmüş oruya. Ölünce bu anası rahatladı bellemiş. Anasını giydirmiş. Demiş ki: “Anaa! Bi de yumurtalı dürüm virsem yin mi?” demiş. Anası heç seslenmemiş. Bi daa demiş: “Anaa! Yumurtalı dürüm virsem yin mi?” Anası gine seslenmemiş. *[Öldü ya.]* “Haa! Göönü var demek ki anamn, onda seslenmiyo” demiş. Gitmiş bi yumurta bişirmiş. Bi sohum bi yanna depmiş, bi sohum da bi yanna depmiş, soona da geçmiş bi yanna uzanmış. Aaşam olmuş, ahıllı oolan eve gelmiş. “Anam nirde?” demiş. “Anamı önce yudum, soona da garnını doyurdum. Sırtarı sırtarı oturuyo” demiş. Oolan gitse bahsa ki anası ölmüş. “Allah seni kahretmesin, hıvıh! Gadını öldürmüşsün” demiş. “Sen delisin, seni ellemezler. Kimse seni maapsemez” demiş. İki üç adam çırmış, anasını mezara gömmüş. “Anama yimek virek, git de bi işe yara. Git gonu gomşudan gap gacah getir” demiş. Deli oolan gap gacah toplamaya gitmiş. Ahıllı oolan da yimek bişirmiş. Deli oolan gap gacahları dişirmiş, eve geleke bahsa ki şanguır şangır şangırdıyo. Yirden bi dene daş almış, naadar gap varisa alayını yammış. Oadar gap gacaa araya salmış, oyuncah itmiş. Sırtına gapları yüklemiş, eve gelmiş. Ahıllı oolan, “Gaplar nirde?” demiş. “Aha burda” demiş, deli oolan da. “Nöördün? Bu gapların haali ney böyle?” demiş. “Yolda geleke çoh şangırdıyodu ben de alayını daşınan büktüm” demiş. “Allah canını almasın! Ben gidiyim de gap gacah buluyum. Sen şu yimeen altına bari odun at” demiş. Ahıllı oolan dışarı çılmış. Deli oolan da yimeen altına odunu attıhça atmış attıhça atmış, yimek cayır cayır yanmış. Ev barh hep dutuşmuş. Soona da gendi yanmış dutuşmuş. Ahılsızlının cezasını bulmuş. *[Bi hadisde de var ya gızım: Ahmakla arhadaşlık etmekten kaçın! Çünkü ekseriya iyilik yapayım derken sana zararı dohundur. Onun hesap, vezir eden de insan irezil eden de insan...]*

III.51. İNSANOĞLUNA İYİLİK YARAMAZ

Kaynak Kişi: Naile DEMİR

Evelde bi gadının bi oğlu varmış. Bu kadın oğlunu yalancı gazmaya salmış. Oğlan gitmiş, gazmayı yire vuruşun bir yılan çıkmış. Yılan oğlana “İlle ben seni yiyecaam” demiş. Oğlan demiş ki: “Şoorda yaşlı bi adam var, çift sürüyo. Gel ona sorah yi dirse beni yirsin” demiş. Adamın yanına varmış, “Yisin mi yimesin mi?” diyin sormuşlar. Yaşlı adam: “İnsanoğluna iyilik yaramaz, yi gitsin” demiş. Yılan oğlana, “Duydun mu? Aha ben seni yiyecaam” demiş. Oğlan yalvarmış yaharmış, “Şoorda ilerde, bi öküz duruyo, gel bi de ona sorah. Yi dirse ağar, beni yirsin” demiş. Öküzün yanına varmışlar. Soruşun, öküzde “İnsanoğluna iyilik yaramaz beni sürdü sürdü, yoruluşun şoruya atdı. Yi gitsin” demiş. Yılan, “Ben seni yiyecaam” demiş. Oğlan demiş ki: “Şorda yüz yaşında bi at var. Gel bir de ona sorah” demiş. Yanına varmışlar. Ata soruşun at da, “İnsanoğlu beni goşdu goşdu, yaşlanışın şoruya atdı, yi gitsin” demiş. Yılan iyice yimeye niyetlenişin, oğlan gine yalvarmış, “En son bir de tilkiye sorah” demiş. Tilkinin yanına doğru yahlaşırkene oğlan, tilkiye işmar itmiş. “Sana beş tavuh viririm yime di” demiş. Tilkiye sormuşlar tilkinin ahlına bi gurnazlıh gelmiş. “Ağar” demiş, “yılan şu gutuya sığarsa seni yisin” demiş. Yılan gıvrıla gıvrıla gutunun içine sığmış. Gutuya iyice girişin, tilki gutuyu ters çevirmiş. Yılanı yahıp öldürmüşler. Tilki “Ben beş tavuumu isterim” demiş. Oğlan da söz virmiş, eve varmış. Anasına olanları annatmış. “Ben beş tavuh sözü virdim, onu virecaam” demiş. Oğlanın anası, “Boş vir oolum, ne beş tavuh götüreceen. Bizim goca iti torbanın içine goy götür. Tilkinin yanına varışın, torbadan goyur, tilkiyi yisin çıhsın” demiş. Oğlan anasının didiği gibi yapmış. Goca iti torbaya goymuş. Tilkinin yanına doğru varmışlar. Tilki de bi gayanın üstüne çıkmış, oğlanı gözlüyömuş. Elinde torbayla gelen oğlanı görüşün,

“Tilki tilki tinerim

Dam ardına sinerim

Tavuhları görüşün

Kingir kingir gülerim” demiş.

Oğlan tilkinin yanına yahlaşışın, goca iti torbadan goyurmuş. Goca it tilkiyi yimiş çıkmış. Oğlanlan it eve varmışlar. İt dimişkine: “Dimediler mi sana insanoğluna iyilik yaramaz” demiş.

III.52. KEÇELİ KIZ

Kaynak Kişi: Naile DEMİR

Evel zaman içinde galbur saman içinde bir gadınınan adam varmış. Bunlar birbirlerini çoh severlermiş. Kadın adama “Sen ölürsen ben ere gitmem” dirimiş. Adam da gadına, “Sen ölürsen ben kadın getirmem” dirimiş. Kadın, “Ben ölürsem, perişan olma hiç, evlen” demiş. “Ama benim mes pabucum kimin ayaana olursa onunlan evlen” demiş. Gün gelmiş kadın ölmüş. Bir kızları galmış. Aradan iki üç ay geçmiş. Adam mes pabucu almış, dolaşmaya başlamış. Kimseyi bulamamış. Gız bir gün mes pabucu giymiş, çeşmiye gidiyomuş. Babası bahmış ki gıza tam olmuş. Adam yoldan giden bi yolcuya ahıl danışmış. “Herkes bitirdiği bağın meyvesini yir mi, yimez mi?” diyin sormuş. Yolcu da tabi, “Yir” demiş. Adam ondan ahıl alınca gızın gıybetine çarşıya çıhmış, üst baş görmüş. Gıza elbiseler almış, bazarlıh görmüş. Babasıynan evlenmek istemeyen gız, kral padişahının keçelerini yapan tükkanaya gitmiş. Tükkan saabına yalvarmış. “Gulun gurbanın olayım, bana it keçesi vir” demiş. “Gaç lira istersen viririm” demiş. Tükkanacı gıza istediği gadar keçe virmiş. Gız keçeleri sırtına sarmış. İt gılığına girmiş. Yürüye yürüye başga köye varmış. Bir gonağın önünde durmuş. Gonağın balhonunda iki gardeş yimek yiyollarmış. Kemiklerini bu itin önüne atmışlar. O arada gız uzanmış, kemiği eliyenen alırkene oğlan gızın elini görmüş. “Bacım bu itin eli var” demiş. Bacısı inanmamış. “İtin eli mi olur?” demiş. Oğlan da “Gel, çaarah bahah!” demiş. Çaaarsalar ki gerçekten de insan. Gıza acımışlar. Tandırın içinde bi yatah itmişler. Gız orda yaşamaya başlamış. Bir gün köyde bir düğün oluyomuş. Oğlan bacısına, “Bacım, düğüne git. Ordaki en güzel gıza benim mührümü vir!” demiş. Oğlanın barmağında adının yazılı olduğu bi mührü varmış. “O mühür sayesinde, ben o gızı nerde ossa bulurum” demiş. Bacısı “Tamam” demiş. Gız bu gonaşmaları duymuş. Üsdündeki keçelerini çıharmış, gız da düğüne varmış. Doğan günner doğmasın, esen yiller esmesin gızın bir güzelliği varmış. Ay parçası gibi yanarımış. Oğlanın bacısı bu güzel gızı görüşün, hemen gızın yanına varmış, “Bacım sen kimlerdensin?” demiş. Gız da, “Ben buralardan değilim. Şurdan bizim göçümüz gidiyodu, cahillik bu ya, iniyim de düğüne bahıyım didim. Ondan geldim, giri gidecaam” demiş. Oğlanın bacısı yüssüğü gıza uzatmış. “Al bacım, bu benim sana hatıram ossun” demiş. Gız almam malmam didiyse de zorunan virmiş. Gız giri eve gelmiş. Kimse görmeden keçelerini giymiş. Olduğu yire yatmış. Oğlanın bacısı da eve gelmiş. Oğlan bacısına, “Ne oldu?” diyin sormuş. Bacısı da “Doğan günner doğmasın, esen yiller esmesin çoh güzel bir gız geldi. Ona mühürünü virdim amma gız giri gayboldu. Göçünen gitti ellaam” demiş.

Oğlan bacısına “Bana üç günlük azıh hazırla. Ben yola çıhıp o gızı bulacaam” demiş. Bunu duyan keçeli gız, “N’olur Bir çörek de ben idiyim, ağabeymin bohçasına goyuyum” demiş. Oğlanın bacısı “Yoh! Senin yaptığın yini mi?” demiş. Oğlan da “Yapsın bahalım. O da insan, noolacah?” demiş. Keçeli gız bir kömbe itmiş, içine mühürlü yüssüğü gömmüş, besme kimi bişirmiş. Oğlanın azzığının içine goymuşlar. Oğlan yola çıhmış, dağı depeyi dolanmış. Gnnerce gezmiş, bulamamış. Azığı bitmiş, bir tek keçeli gızın yaptığı çörek galmış. Oğlan “Neysel, bunu da yiyim, o da insan” demiş. Çöreği yirkene mühür ağzına gelmiş. Oğlan giri eve gelmiş. Bacısı sormuş: “Nrdn gardaşım, bulamadın mı?” demiş. Oğlan bir gün soona demişkine: “Bacım, arhamızı soyunalım, ıharalım. Giysilerimizi keçeli gıza verelim. O da kyin dışındaki pınarda, bunnarı yusun” demiş. Bacısı, “Gardaşım itme eyleme, keçeli gızın yuduğu asbap giyili mi? demiş. Oğlan da, “Ne var bacım? Eli var, ayağı var yur” demiş. Bütün çamaşırlarını hayvanın sırtına yüklemişler. Gız bir zn içine götürmüş. Bütün çamaşırları yumuş. Orda kimse yohmuş. Gendi çamaşırlarını da çıharıp yıhamış, sonra da gle girip yıkanmış. Orda hepsini gurutmuş. Hepsini drge drge drmş. Bu arada oğlan da gızı takip itmiş. Gızı gözlemiş. Bahsa ki keçeleri ıhartınca doğan gnnerde şavh viren bir gız. Gız giri eve gelmiş. Oğlan bir gün soona bacısına demiş ki: “Keçeli gıza bir gat yatah vir de, dış odada yatsın” demiş. Bacısı “Gardaşım, itme eyleme. O yatahta bi daha yatılı mı?” didiyse de gıza dış odayı virmişler. Oğlan geceden dış odadaki dolabın içine sahlanmış. Keçeli gız aşam oluşun, odasına gelmiş. Keelerini ıharmış ki, güzelliği aya şavh viriyo. O sırada oğlan dolaptan çıhmış. Gızın golundan dutmuş. “Annat bahalım sen kimin neyisin? Niye böyle yaptın?” demiş. Gız da ahıbet, beyle beyle demiş. Başından geçenleri oğlana annatmış. Oğlan gızı almış.  gün üç gece düğün itmiş. Mirazlarına irmişler.

III.53. MILİHLİ ÇEŞME

Kaynak Kişi: Naile DEMİR

Eveli eveli, bir gadınınan adam varımış. Bunnarın da bir kızları varımış. Çoh mutlu yaşallarımış. Gızlarının saçının teline gıyamazlarımış. Kadın bi gün amansız bi hasdalığa dutulmuş, yihılmış ölmüş. Adam idememiş, bir süre soona evlenmiş. Evlendiği kadın da bir gız getirmiş. Gel zaman git zaman, analıh gıza düşman kesilmiş. Gıza dirlik vermemeye başlamış. “Ne oturup şiydiyön, herkesler kâre gidiyo, sen de git eve kâr getir” demiş. Gız ağlayı ağlayı düşmüş yola. Gideken gidekeen, bi bahciye varmış. Bahce tümüynen ot çöp içindeymiş. Bahce gızı görüşün dile gelmiş. “Ne olursun bacım, şu tikennerimi temizle. Yıllardır böyleyim, bana hiç bahan yoh” demiş. Gız “Tamam” demiş. Gollarını çemremiş, baaçeyi tümüynen temizlemiş. Mis kimi yapmış. Tekrar yola goyulmuş. Bir çeşmenin başına varmış. Varsa ki çeşme tümüynen mılıh içinde, çamur, yosun bağlamış. Çeşme dile gelmiş: “Ha bacım, benim mılıhlarımı temizle” demiş. Gız, “Tamam” demiş. Çeşmeyi tertemiz itmiş. Giri yola goyulmuş. Yolda bir itinen bir at görmüş. Atın önünde et, itin önünde de arpa varımış. Atınan it, gıza yalvarmışlar. “Ha gız n’olursun, şu önümüzdeki yimleri dees.” Gız, arpayı atın önüne, eti de itin önüne atmış, giri yola goyulmuş. Yolda bir ağ gapı görmüş. Ağ gapı gıza, “Ha gız, yidi senedir örtülmüyom beni ört” demiş. Gız varmış gapıyı örtmüş. Gapıyı örtüşün garşısına bir gara gapı çılmış. O gapı da, “Ha gız, yidi senedir açılmıyom. Ha beni aç” demiş. Gız gapıyı açsa ki altıninan parayınan içerisi gayılı. Gız fisdanın içine altından, paradan doldurmuş gaçmış. Bunu gören altınların saabı, “Gara gapım dut” demiş. Gara gapı da “Niye dutuyum? Yidi senedir gapalıyım, beni bu gız açdı, dutmam” demiş. Gız, ağ gapıya varmış. Adam bu sefer de ağ gapıya, “Ağ gapım dut, gızı parçala!” demiş. O gapı da, “Parçalamam, yidi senedir açıldım beni o örttü” demiş. Gız atınan itin önüne varmış. Adam bunda da “Atım dep, itim gap” demiş. Onlar da yimlerini deestiği için adamın didiini yapmamış. Az ileriye, mılıhlı çeşmiye varmış. Adam bunda da “Mılıhlı çeşmem, şunu mılıhlara bele” demiş. Çeşme de, gız yedi senelik mılığını temizlediği için yapmamış. Tikenni baaçeye varmış. Adam “Tikenli baaçe, tikenneri batır” demiş. Bahce de adamın didiğini yapmamış. Gız bütün zorlukları aşmış. Eve geliyomuş, analığı da gapıdaymış. Bunnarın bir de horuzu varımış. Horuz duvarın başında duruyomuş. Gızın gelişini uzahtan görmüş. “Üğ ürü üüü, Ayşe bacım geliyo. Altinnara, paralara belenmiş geliyo” diyin ötmüş. O arada gız baaçeye girmiş. Analığına altinnarı, paraları virmiş. Analıh dimişkine: “Benim gızım da gitsin. O senden daha gözöl, o daha çoh altın para getirir” demiş. Gızının ellerini gınamış, gözlerini sürmelemiş. Sabah oluşun yola

göndermiş. Gız da aynı baaçenin, çeşmenin, atın, itin, gapıların önünden geçmiş. Ama onnarın isdediklerini yapmamış. “Ben gınalı ellerimi, sürmeli gözlerimi sizin için esgitmem” demiş. Varmış, altınarı almaya. Hemen gapı dutmuş, at depmiş, it parçalamış, mılıhlara belenmiş, tikenner batmış. Gızın yüzüne bahılacah hâli galmamış. İnsanlıhtan çıhmış. Eve yahlaşınca horuz ötmüye başlamış: “Ü üürü üüü, Fatma bacım geliyo. Al gannara mılıhlara batmış geliyo” diyin ötmüş. Gadın horuzu daşladıhca horuz gine ötmüş. Gele gele gız gelse ki al gannara belenmiş. Öbür gızın da bu iyiliklerini tüm köy halkı duymuş. Köydeki ağanın oğlu da bu iyilileri duymuş gızla evlenmiş. Evlenmişler, ömürlerinin sonunaça mutlu yaşamışlar. Yimiş, içmiş miraz görmüşler.

III.54. PADİŞAHIN RÜYASI

Kaynak Kişi: Mustafa KAYA

Zamanındaymış. Bu eski zamanda, padişahlık zamanında, bir padişah korkunç bir rüya görüyo. Rüyasında göğ gürlüyo, şimşek çakıyo, yer göğ bellisiz oluyo. Gökten canafar yağıyo, kurt yağıyo. Padişah korhuyla kalkıyo, tellalını çağırıyo. Diyo ki: “Ben dün gece bi rüya gördüm. Rüyamı kim bilirse ona şu gadar altın verecem” diyo. *[Tamam mı?]* Neyse dellal çağırıyo, millet geliyo. Garibanın biri geliyor, diyo ki: “Padişaaam ben bunu bilirim, bana bi kaç gün müsaade ver” diyo. “Tamam” diyo. Adam ordan çıhiyo, dağdan dereden geçerkene *[dalgın dalgın gidiyomuş işte, düşünce hâlinde gızım]* bi tane yılan çıhmış yolun üstüne. Şindi diyo kine: “Ey insanoğlu, nereye gidiyon böyle dalgın dalgın?” diyo. Adam diyo ki: “Padişah bugün bi rüya görmüş, bu rüyasını kim bilirse ona çoh para vercekmiş. Ben de o düşünceyle gidiyom” diyo. Diyo kine: “Tamam, ben o rüyayı sana haber verirsem, sen parayın yarısını bana getirin mi?” “Tabi” diyo adam, “Getirim.” Yılan başlıyo anlatmaya: “Git padişaha de ki, göğ gürlüdi, şimşek çaktı. Yer göğ belirsiz oldu, gökten canafar yağdı de” diyo. *[Tamam mı?]*. Neyse adam padişaha varıyo, “Padişahım ben senin rüyanı bildim” diyo. “Neymiş?” diyo padişah. Adam başlıyo anlatmaya: “Göğ gürlüdi, şimşek çaktı, yer göğ belirsiz oldu, gökten canafar yağdı” diyo. “Tamam, bildin” diyo padişah adama parsını veriyo. Neyse adam parayı alıyo, yılanın yanına geliyo. Onu öldürmeye geliyo. Eline iki üç tane de daş alıyo, tam vuracağı zaman yılan gaçıyo. Aradan zaman geçiyo, padişah gene rüya görüyo. O rüyasında da göğden maymun yağıyo. Padişah gene tellal çağırtyo. Gene bu adam diyo ki: “Ben bilirim.” Neyse, yine aynı yerden gidiyomuş adam. Yılan adamı görünce, “İnsanoğlu dalgın dalgın nereye gidiyon?” diyo. O da işte, böyle böyle diye olanları anlatıyo. Yılan gene, “Ben söylersem, paranın yarısını

bana getirin mi?” diyo. “Veririm” diyo adam da. Neyse rüyayı anlatıyo yılan: “Git padişahana söyle, göğ gürlüdü, şimşek çaktı, yer göğ belirsiz oldu, gökten maymun yağdı de” diyo. Şimdi gene geliyo adam, söylüyo padişaha. “Tamam” diyo padişah, “bunu da bildin” diyo, altınları veriyö. Adam paraları alıyo, bu sefer de yılanın yanına hiç uğramadan gidiyo. Paraları götürmüyo. Aradan zaman geçiyo. *[Biz asıl zaman mı diyelim işte öyle bi zaman geçiyo.]* Padişah bi rüya daha görüyo. Bunda da göğ gürlüyo, şimşek çakiyo, gökten koyun yağıyo. Padişah bu sefer pek o gadar korkmuyo amma anlatacak, gendini aydınlatacak bi insan arıyo. Gene çağırıyo milleti tellalla. Bu adam gene, “Ben bilirim” diyo. Neyse bu gene giderken yolda yılanı görüyo. Yılan gene buna olup biteni anlatıyo: “Böyle böyle oldu, git söyle. Gökten koyun yağdı de” diyo. Neyse geliyor, padişaha diyo ki: “Senin rüyan, böyle böyle. Göğ gürlüdü, şimşek çaktı, yer göğ belirsiz oldu. Gökten koyun yağdı” diyo. Neyse padişah adama parayı veriyö. Bu sefer adam düşünüyo. “Yarabbi” diyo. “Bi zaman oldu ben yılanı öldüreceedim, kaçtı kurtuldu. Bi zaman oldu heç yanına uğramadım. Şimdi gidiyim de hakkını veriyim” diyo. Dönüyo geliyor, yılanın yanına. Yılan gene aynı daşın üstüne çıhiyo. Adam diyo ki: “Ben seni öldüreceedim, kaçtın kurtuldun. Bi zaman oldu, heç yanına uğramadım. Şimdiyse senin hakkın bende kalmasın, hakkını vereceem, parayı paylaşalım” diyo. Yılan diyo ki: “Ey insanoğlu, onu sen yapmadın” diyo. “Kurdun yağdığı zaman, insanlar birbirini parçalıyodu. Gücü gücü yeteneydi o zaman. Sen de ondan beni öldürmeye kalktın. Sana onu yaptıran zaman oldu, devir oldu” diyo. “Maymunun yağdığı zaman, insanlar birbirini dolandıriyodu. O zaman da sen bana heç görükmeden gittin. Beni dolandırdın” diyo. “Goyun yağdığı zaman da, insanlar hakkına razı oluyodu, sen de bana hakkımı getirdin. Sen yapmadın bana bunu” diyo. “O zaman ki devir, zaman yaptırdı. Hadi git, hakkım sana helal olsun, şimdi bu altınlar da senin olsun” diyo. Öyleliinen gidiyo. *[Yani, işte bu didiğim gibi şindiki zamanın belirtileri. Anladı? Haydi gızım.]*

III.55. SİHİRLİ YÜZÜK

Kaynak Kişi: Mustafa KAYA

Bi köyde, Goca Hüsam dirler bi adam varımış. Bi gün Goca Hüsam oolunu evlendirmeye garar vermiş. Oolanın düününü yapmış, soona hastalanmış, yatağa düşmüş. Ölmeden önce, oolunu yanına çığırmiş, bi dene yüzük virmiş. “Bu yüzüsü iyi sahla, vaati gelince deerini anlarsın” dimiş. Aradan epey bi zaman geçmiş, oolan bi dükkân açmah istemiş. Parası da youmuş. Bi adamdan borç istemiş. Adam, “En değer verdiin şeyi bana virirsen sana istediğin gadar borç viririm” dimiş. Oolanın da elinde, babadan galma yüzüsünden başka bi şeyi youmuş. Onu da dutmuş, adama virmiş. Oolan dükkân açmış. İşini yoluna koyduktan soona geri varmış, yüzüğü almak istemiş. Adam, “Yüzüğü hırsızlar çaldı” dimiş. Essahta da çalınmış. Çalmışlar, denizin kenarına geçip çaldıhlarını paylaşmışlar. O dimiş: “Sana çoh gitti”, öteaa dimiş: “Sana çoh gitti” bunlar gavgaya dutuşmuşlar. Yüzük denize düşmüş. Bi dene balıh da gelip onu yutmuş. Balı da bi dene balıhçı yahalamış, götürmüş pazara. [*Satacah ya.*] Oolanın garısı da, “Gidiyim de balıh alıyım” diye pazara gitmiş. Dutmuş bu balı almış, eve getirmiş. “Ayıtlayım da, pişiriyim” diyi garnını yarınca bahsa ki yüzük balın garnında. Aaşam gocası eve gelmiş. Garısı dimiş, “Herif” böyle böyle. Bunnar pek sevinmişler. Neyse Allah bunnara bi dene oolan nasip itmiş. Oolanın adı da Ali’ymiş. Ali büyümüş, evlenecek yaşa gelmiş. Bunnar Ali’yi evermişler. Soona oolanın anasıyla babası yataa düşmüş. Ölmeden önce adam, babsından gendine galan yüzüsü Ali’ye virmiş, soona da ölmüş. Oolan babasının dükkânını çalıştırıyomuş. İşleri de çoh iyiymiş. Amma yetinmemiş, gözünü mal hırsı bürümüş. “Şu işleri daa da büyütüyüm” diyi bi sürü borca girmiş. Soona işler sarpa sarmış. Borcunu da ödeyememiş. Garısı dimiş ki: “Babandan galan yüzüğü taharsan belki işlerin düzelir” dimiş. Ali yüzüğü tahsa ki essahta da öyle olmuş. Borç morç galmamış, hatta Ali köye ağa olmuş. Neyse bi gün Ali ağanın elindee yüzük yire düşmüş. Yuvarlanı yuvarlanı bi ağacın dibine varmış, durmuş. Gitmiş aacın arhasına varsa bahsa ki bi dene harita, hazine haritası. Hazineyi çıkarmış, eve getirmiş. Hazinenin saabı gelmiş bahmış ki hazinenin yerinde yellere esiyo. Adam nası beddua ittiyse hazine yılanı dönüşmüş. Evde de Ali ağa youmuş, garısı varmış. Yılan gelmiş gadını sohmüş, öldürmüş. Ali Ağa gelse bahsa ki kadın ölmüş. Hazine de yılan olmuş. Dimiş ki: “Haaa, aza tamah itmeyen çoğu heç bulamaz. Eldeki bulgurdan da olur.” Bu masal da burda bitmiş.

III.56. SALMAN

Kaynak Kişi: Nazlı KARAGÖZ

Köyün birinde bi tane anne, kız, baba yaşıyollarmış. Yani orta hâlli bi aileymiş. *[Afedersin gızım.]* Bi çift öküzleri varmış. Bu adamın bi de küçük tarlası varmış. Onu eker biçer, onu yerlermiş. Bir gün öküzü hastalanmış, teki ölmüş. Ondan sonra adam gara gara düşünmeye başlamış. “Ben nası yapıcaam, ne yapıcaam?” Düşüneken demiş kine: “Ben en iyisi gidiyim, biraz çalışıyım gurbette. Bi öküz parası kazanıyım” İşte garısıynan gızına, “Ben” demiş, “gurbete çıkıyom. Altı ay, işte bir sene öküz parasını denkleyince gelirirm. Siz evde galmın” demiş. “İyi, tamam” demiş onlar da. Onlarla helallaşmış, yola çıkmış adam. Neyse adam gitmiş, baya bi zaman geçmiş. Anneynen gızı otururken gızı demiş ki: “Anaa” demiş. “Söyle gızım.” *[O zamanki şivelerlen anlatıyom.]* “Bi oğlum olsa, adı da Salman olsa, *[evlerinin önünde küçük bi çeşme varmış, orda da bi tane kavak varmış]* şu kavağa sallana sallana çıhsa, düşse ölse, ağlaman mı ebesi?” demiş. “Ağlamaz olur muyum?” demiş, kalkmış, gızının boynuna sarılmış, ana kız ağlaşmışlar. Üç gün, beş gün neyse bunlar üzgün, essahtan gızın oğlu olmuş da ölmüş gibi üzgün üzgün oturmuşlar. Gırh gün olunca gız, anasına demiş ki: “Anaa” demiş. “Söyle gızım” demiş anası. “Eee, bugün Salman öleli gırh gün oldu. Yemeği görülecek, yemeğini görelim” demiş. “Eee gızım, nasıl edelim?” demiş. “Eee, ahırdaki öküzü keselim.” “Keselim mi?” “Keselim.” Öküzü kestiriyollar, Salman’ın gırhını görüyolar. Neyse, yine oturuyolar. Belli bi zaman geçiyo adam öküz parasını denkliyo. Artık evine dönecek. Geliyo ki anaynan gız, evde öyle üzgün üzgün oturuyolar. “Aceba noldu?” diyo adam. “Avrat noldu?” diyo. “Hiç sorma herif” diyo. “Gızımızın bir oğlu oldu, o da gavağa çıktı gavaktan düştü, öldü. Ağlaman mı dedesi?” diyo. “Biz de öküzü kestik, kırh yemeen verdik” diyo. Adam doğru ahıra gidiyo, bahsa ki öküzü yok. Geliyo soruyo gadına. Gadın olan biteni bir bir anlatıyo. “Ağlaman mı dedesi?” diyo. Adam bi tuhaf oluyo. “Allah belaanızı versin” diyo, garısıyla gızına kızıp çihıyo evden. Adam tekrar gara gara düşünüyo. Öküzün birini denkledi ama biri yine yok. “Naapsam naapsam?” Eve geliyo diyo ki garısıyla gızına: “Size, altı yedi ay müsade ediyom. Ben çıkıcam, bi insanlarla konuşcam. Sizden delisini bulursam yaşadınız. Sizden ahıllıyı bulursam sizin ikinizi de öldüreecem” diyo. Adam kendini yollara veriyo. Adam belli bi müddet gidiyo. Az gidiyo uz gidiyo işte dere tepe düz gidiyo. Bir ırmağın kenarında bi gadına rastlıyo. *[İşte orta yaşlı bi gadın.]* Gadın çamaşır yıkıyomuş. İşte selam veriyo. Orda yorgunluk atmak için dinleniyo. Gadın soruyo: “Oğlum nerden geliyon?” diyo. Şimdi gadının aklını deniicek ya adam, “Öbür dünyadan geliyom nine”

diyo. Öyle diyince, [*kadının da oğlu ölmüş galiba*] “Oğlum, Hasan’ı gördün mü?” diyo adama. Adam da diyo ki: “Gördüm, nine. Biraz parayla bi kat elbise istiyo” diyo. “Aman, gurban oluruum!” diyo. “Sen burda otur, ben eve gidiyim, alıyım geliyim” diyo. Adam şindi oturuyo. “Aceba gelecek mi?” diyo. Kadın elinde bi bohçayla geliyor. Parayı da getiriyö. “Al” diyo, “bunu götür, işte oğluma da selam söyle” diyo. Adam kadının ahlını anlayınca, “Ben oraya gitmiyom teyze” diyo, elbiselerle parayı geri kadına verip ordan uzahlaşıyo. Yine az gidiyo uz gidiyo, dere tepe düz gidiyo. Giderken bir tane adam görüyo. Adam, elinde iki kova sütlen uğraşıyo. Ondan alıyo ona döküyo, ondan alıyo ona döküyo. Bu adam yine ahıl deniycek ya adama soruyo: “Yaa birader, napıyon sen burda?” diyo. “Hiç sorma gardaşım. Benim avrat süte su gatmış, ben onu ayırt ediyom” diyo. “Haa, tamam bunun ahlı yoh” diyo adam. Neyse ordan gidiyo. Yine az gidiyo uz gidiyo, dere tepe düz gidiyo. İlerde bi adama daha rastlıyo. Adam dağın başında ağaca merdiveni gurmaya çalışıyomuş. Adama selam veriyo önce, soona da, “Yaa birader, sen napıyon bu merdivennen?” diyo. “Hiç sorma arkadaş” diyo. “Gökyüzünde düğün varmış, merdiveni bir türlü kuramadım. Yardım et de onu kuruyum, düğüne gideceem” diyo. Adam düşünüyö gendi gendine diyo ki: “Daa ileri gitmeme gerek yok. Rastladım üç kişi de böyle” diyo. Neyse adam geri dönüp evine geliyo. Şimdi garısıynan gızı gorhuynan bu bekliyolar. “Hadi” diyo adam. “Hadi yırttınız gene. Size ceza meza yok, sizden delileri varmış. Siz yine akıllıymışsınız” diyo. Masal da burda bitiyö...

III.57. YETİMİN AHI

Kaynak Kişi: Nazlı KARAGÖZ

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, mutlu bir ailenin bir oğlan, bir kız iki çocuğu varmış. Bu aile mutlu yaşarken çocukların annesi ölmüş. Anne öldükten sonra baba çocuklara bahmak için başka bi kadınla evlenmiş. Analık gelmiş. Analık bir müddet sonra çocukları istememiş. Babalarına çocukları şikâyet ediyomuş. Her gece çocukları şikâyet ediyomuş. Gız büyük olduğu için konuşmaları duymuş. Babası analığa, “Tamam, çocukları gönderecem” derkene büyük gız duymuş. Adam garısına, “Çocukların yolda yimeleri için azık yap” demiş. Analık da, yediklerinde susasınlar, susuz galıp ölsünler diye bol tuzlu ekmek yapmış. Baba çocuklara, “Haydin, sizi falan köydeki dayınıza götürüyüm” demiş. Çocuklar yola düşmüşler. Gideken gideken acıhmışlar. Gız başlarına geleceği bildiine ekme yememeye garar veriyo. Fakat oolanı durduramıyolar. “Ben çoh acıttım” diye ısrarla ekme istiyö. Gideken gideken, ekmeği yiyen çocuk ablasına, “Çoh susadım” diyo. Gız başlarına geleceği bildiine [*yolda yağmur yağışın hayvan izlerine su birirkir ya gızım. Hah işte onnar.*] gardeşinin yoldaki suları içmesini istemiyö. “Gardeşim hayvan izlerinden sahin su içme. At izinden içersen at, it izinden içersen it olursun” diyo. Neyse bunnar gideken gideken gardeşi dayanamıyo. Ablasının arhasında yürürken bi hayvan izinden suyu içiyö. O iz de geyik iziymiş. Çocuk geyie dönüşmüş, “Bee” diye arhadan baarmış. Gız dönüp arkasına bahsa ki gardeşi geyik olmuş. “Gardeşim, ben sana dimedim mi?” diye ona sarılmış. Geyik gardeşiyle birlikte yola devam etmiş. Gideken gideken bi su başına diinenmek için gelmişler. Yorgunluktan uyuya galmışlar. Beyin adamları subaşındaki geyiği vurmah istemiş. Bacısı hemen uyanmış. Geyii vurmalarına izin vermemiş. Durumu izah etmiş. Beyin adamları da gızla gardeşi almışlar, beyin huzuruna getirmişler. Gız, beye her şeyi anlatmış. Bey de bunnarı himayesine almış. Kız büyümüş ama gardeşiyle birlikte yatıp kalharmış. Beyin oğlu kızın güzelliine daha fazla dayanamamış gıza açılmış. Gızla evlenmek istemiş. Gız, “Benimle evlenirsen, gardeşim benden ayrı yatmaz. O da bizimle yatacak” diye şart goşmuş. Beyin oğlu da kabul etmiş. Bunnar evlenmişler. Geyik her güm bunnarın ayuucunda yatar, uyuyuncaya gadar, “Şu bacımın ayaa, şu eniştemin ayaa” diye sayarmış. Beyin oğluna tutkun başka bi gız daha varmış. Bu gız oolanın bu gızla evlenmesini hazmidememiş. Gafasında bi plan yapmış. Önce gıza yahınlık gurup onun güvenini kazanmış. Bi gün bunnar gezmeye çıhmışlar. Bi çayın mı gayrı ırmağın mı kenarında geziyollarmış. Planı yapmış, gıza demiş ki: “ırmaan suyu çoh güzelmiş, burda yıhanalım” demiş. Gızı ikna etmiş. Gız, suyun kenarında

soyunmuş, yıhanacaamış. Gızı golunda dutmuş, ırmaa atmış. Bi dene balıh da gelmiş gızı yutmuş. Hain gız onun kıyafetlerini giymiş, gendini ona benzetmiş, eve gelmiş. Beyin oolu, “Hanım sende bi değişiklik var” dediyse de hain gız, oolanın altında girmiş üstünde çıhmış gendinin geyiin ablası olduuna inandırmış. Aaşam olmuş, bunnar yatmışlar. Geyik de gellmiş yine avu uçlarına yatmış. Başlamış saymaya “Şu eniştemin ayaa, şu bacımın ayaa. Eee, hani bacımın ayağa?” diye öyle söylenmiş. Adam gadına, “Gardeşin niye böyle yapıyo?” demiş. Kadın da tekmeyle geyiğe vurmış. “Aha benim ayaam burda” demiş. Geyik gene durmamış. “Şu eniştemin ayaa, şu bacımın ayaa. Eee, hani bacımın ayağa?” demiş. Oolan gene, “Ne oluyo, bu niye böyle yapıyo?” demiş. “Aman geyik değil mi?” demiş kadın. [*Hain kadın, ahlı o kadar eriyor ki adamı aldatmış gene.*] Aradan günler geçmiş, geyik her aaşam yattında “Şu eniştemin ayaa, şu bacımın ayaa. Eee, hani bacımın ayağa?” demiş. Kadın, geyikten kurtulmak için beyine bi gün, “Bey, sana bi şey diyeceem ama kızmayacaksın” demiş. Adam da kadını [*yani eski garısını*] çok sevdiinden bi dediini iki etmezmiş. “Söyle hanım, ne söyleyeceksen söyle. Şimdiye dek ne dedin de reddettim?” demiş. Kadın “Benim canım geyik eti istiyo. Şu geyii kessen de yesek” demiş. Adam “Hanım, o senin gardeşin olmaz” diye ısrar ettiyse de kadın, “Olsun” demiş. “Geyikten gardeş olsa noolur?” diye adamı ikna etmiş. Adam “Tamam Hanım, o senin kardeşin. Nası biliyosan öyle yap” demiş. Adamlarını çarmış, ”Geyii götürüp kesin ama eziyet etmeyin. Geyik ne isterse de yapın” diye emir vermiş. Geyiği götürmüşer. Geyik demiş ki: “Beni suyun kenarında kesin.” Ablasının oldu suyun kenarında kesilmek istemiş. Beyin adamları geyiğin bu talebini kabul etmişler, onu oraya götürmüşler. Geyik başlamış ağlamaya:

“Göz göz oldu gözler göğe süzüldü

Bıçak, kama yan tarafa dizildi

Beni kesiyorlar yetiş bacım yetiş” demiş. Sudan bi ses gelmiş:

“Göz göz olsun gözler göğe süzölsün

Bıçak, kama yan tarafa dizilsin

Ben bir balık karnındayım, yetişemem gardeşim” demiş.

Geyiği kesecek insanlar, sesi duyunca hayret etmişler. “Bu ses de neyin nesi?” diye geyiğe tekrar ettirmişler. Geyik gene başlamış:

“Göz göz oldu gözler göğe süzüldü

Bıçak, kama yan tarafa dizildi

Beni kesiyorlar yetiş bacım yetiş” demiş.

Sudan gene aynı cevap gelmiş:

“Göz göz olsun gözler göğe süzölsün

Bıçak, kama yan tarafa dizilsin

Ben bir balık karnındayım, yetişemem kardeşim” demiş.

Adamlar hemen beye haber vermişler. Bey gelmiş, geyiğe tekrar söylettirmişler. Sudan gene aynı cevap gelince, bey sesi tanımış. Adamlarına hemen emir vermiş. “Suyu kesin, ne kadar balık varsa da yahalayıp garnını yarın!” demiş. Bütün balıkların garnılarını yarmışlar. Fakat bi şey çıkmamış. Sadece bir tek balık galmış. İnsanlar, “Bütün balıkları kestik ama bir şey çıkmadı, bu balığı kessek noolur kesmesek noolur” diseler de bey, garnısının balın garnından çıkacaana oadar eminmiş ki, “Son balığı da kesin” diye emir vermiş. Balı kesmişler, gız muhteşem güzelliğiyle ortaya çıkmış. Bey hemen gadının sırtına giysi vermiş. Adamlarına da, “Bu olaydan kimsenin haberi olmayacak” demiş. Geyikle ablası birbirlerine sarılıp ağlaşmışlar.

Hain gadının bu olanlardan haberi yohmuş. Geyii evde bir yere sahlamışlar. Bey hain gadına gelip hiçbi şey olmamış gibi “Hanım, senin annen baban var. Onları ziyaret etmek ister misin?” demiş. O da, “Elbette gitmek isterim” demiş. Hazırlıklar yapılmış. Bey gadına “Yaylı ile mi gitmek istersin, doru tayla mı gitmek istersin” diye sormuş. Kadın da “Doru tayların şöyle dursun, yaylıyla gitmek isterim” demiş. Bey adamlarına, “Bunu yaylıya bağlayın” demiş. Adamlar gadına tedbir için yaylıya bağlanmasını söylemişler. Kadını yaylıya bağlamışlar. Yaylıya iki huysuz at goşmuşlar. Huysuz atları nasıl bıraktılsa biri bi tarafa diğeri bi tarafa dörtlale çekmişler. Bey sevdiği gadına kavuşmuş. Bey, kadın ve geyik ömür boyu mutlu bir yaşam sürmüşler. Onlar ermiş muradına biz çihalım kerevetine...

III.58. AT, TILKI VE KURT

Kaynak Kişi: Mücteba NİZAMOĞLU

Üç hayvan arkadaş olmuşlar. Birisi at, birisi kurt, birisi tilki. [*Ester derler de aslında, ata, Türkçesini söyleyim. Ester deil at.*] Şimdi bunların üçü arkadaş olmuşlar geziyollar, geziyollar dolaşıyollar dağ dere tepe yiyecek yoh. “Yav diyollar, yiyecek bulamadıh, acıhtık. Kimin yaşı küçükse onu yiyelim” diyollar. [*Öyle ya!*] Gurda diyollar: “Sen yaşını söyle bahalım.” “Valla ben” diyo, “Hz. Musa, Tur daanda goyun güderken ordaki goyunları yimek için üç gurt oraya inmişti. O üç gurttan birisi benim” diyo. Tilki de diyo ki: “Hz. Nuh’un Tufanı’nda erkekle dişiyi alıyollardı ya, işte o erkekle dişinin alındığı dönemde beri ben varım” diyo. “Hz. Nuh peygamber, bir çeşit olarak gemiye almıştı. O gemiye alınan tilki de benim” diyo. At da diyo ki, [*gariban*] “Vallaa, ben doğduumda babam arha ayaamın dırnaana benim doğumumu yazmıştı. Hanginiz ohur yazarsa gelin ohuyun da benim tevellütüm de ortaya çıhsın” diyo. Onda soona, [*Tabi tilki gurnaz, biliyorsunuz ki tilki masallar da kurnazlı ile öne çıkar*] tilki şöyle yavaşça geriye çekiliyo. Gurt diyo ki: “Ben bilirim” diyo. “Eee, gel öyleyse” diyo. Tabi eğilmiş, arha ayaandan sahibinin yazdı numarayı, tarihi ohuyacak. Nasıl bunun şafaana beraber bi tane çiftiyi vurduysa gurdu devirip atıyo. Tilki yuharıya çıhmış, “Alla’a gurban oluyum ki babam beni ohutmamış. Ohur yazarlıh da bi işe yaramıyomuş.” diyo. Tilki gurnazlıyla işin içinden sıyrılıp çıhiyo.

III.59. HER ŞEYDE BİR HAYIR VARDIR

Kaynak Kişi: Mücteba NİZAMOĞLU

Padişahın bir tane mihmandarı [*yani vekili de, veziri de, akıl danesi de, kılavuzu de, ne dersen de öyle biri*] varımış. “Devamlı benim yanımda duracahsın, bana yol göstereceksin” dermiş. Efendim bu kral, bir gün yolda yürürken düşüyo. Gidiyo vezirin yanına, “Düştüm” diyo. Vezir de diyo ki: [*Ne diyodu hanım? Sağlıh olsun, vardır bi hayır padişahım diyo. [Hah, ahlınla bin yaşa]*] “Sağlıh olsun, vardır bi hayır padişahım” diyo. O da diyo ki: “Düştüm yaa, düştüm. Bi geçmiş olsun dirler” diyo. Vezir demiyo. Gene “Sağlıh olsun. Vardır bi hayır padişahım” diyo. Neyse efendim, bir gün yine padişah yolda gidekene düşüyo. Geliyo, mihmandarının yanına. Ne diyeceeni merak ettiine “Golum gırıldı” diyo. Mihmandarı da, “Sağlıh olsun, vardır bi hayır padişahım” diyo. Padişah yine sinirlenip gidiyo. Varıyo bi ormana, av avlıyacak. Parmağını goparıyo. Geliyo vezirin yanına diyo ki: “Parmaam goptu” diyo. O da gene, “Sağlıh olsun padişahım, vardır bi

hayır” diyo. Padişah sinirleniyo. “Yav, sen de her zaman böyle diyon. Allah senin cezanı versin. Atın bunu zindana” diyo. Zindana atıyorlar. Zindana atıyorlar, tabi adam suçunun ne olduunu bilmiyor. Gün oluyo zaman oluyo [*Hoca hanım*] padişah, atıyla bi beldeden geçerken yamyamlar tarafından yahalanıyo. Bunlar “Bir adam yahaladıh” diye sesleniyolar. Yamyamların başı diyor ki: “Hemen gazanları gurun.” Gazanları guruyollar, sular gaynıyo. Adamı içine atacahlar, adamı yiyecekler. Adamı gazana atmadan önce bi kontrol ediyollar. Bahıyollar ki adamın bi parmaa eksik. Yamyamlar da azası nohsan olan insanları yemezlermiş. Padişahı goyuruyolar. Padişah diyo ki: “Yav, mihmendarım bana hep her şeyde bi hayır vardır, sağlıh olsun diyodu. Demek ki bunda da bi hayır varmış” diyo, çihıp sarayına geliyo. Hemen askerlerine, “Çıharın zindandan mihmendarımı, yanıma çaarın” diyo. Mihmendar geliyo. Diyo ki: “Sen bana her şeyde vardır bi hayır derdin. Essahta da öyleymiş. Ama söyle bahalım senin zindana girmende ki hayır neydi?” Mihmendar da diyo ki: “Benim zindana girmemdeki hayır, benim için sizin gurtulmanız gadar hayırlıydı padişahım. Çünkü ben zindan da olmasaydım gazanda yenen olacaktım” diyo. Padişah mihmendarının verdiii cevabı çoh beeniyo. “Demek ki her şeyde bi hayır varmış” diyo. Mihmendarı da ödüllendiriyo.

III.60. SAF ADAM

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bu masalın örneği ne Hint’te var ne Çin’de. Bir gün Arap devletlerinin bir köyünde yaşayan bir adam, pazara gitmiş. Ordan bir keçi satın almış. Keçiyi bindiği hayvanın arkasına bağlamış ve geri köyüne dönmek üzere yola çıkmış. Bir müddet yol aldıktan sonra, yolda üç tane hırsız bunu görmüşler bir sütre gerisine gizlenmişler. Birisi demiş ki: “Ben bunun keçisini çalarım.” Biri de demiş: “Ben hayvanını çalarım.” Biri de demiş: “Ben bunun elbisesini çalarım.” Böylece üçüü, adamı tamamen soymaya karar vermişler. O birinci, keçiyi çalacak olan adam, hayvanın üstünde kendi diliyle çalıp çaarıp giderken arkadan varmış. Keçinin boynundaki takılı zili çihartmış, hayvanın guyuuna bağlamış. Keçiyi almış goymuş. Biraz ileri gidince hayvanı çalacak olan adam, bunun önüne çıkmış. Demiş ki: “Hayvanın kuyruuna zil tahmak ayıp değil mi?” deyince adam, geri dönüp bahmış ki keçi yoh. “Keçim yoh, keçim varıdı” diye söylenince, “Ben gördüm demiş. Birisi şoorda hayvanın arhasına geçip aldı ve öbür tarafa, tepenin arhasına götürdü” demiş. “Koş onu yahala, keçini gurtar. Ben hayvanını beklerim” demiş. Bu adam orıya goşturduunda, hırsız

hayvanı alıp gitmiş. Nihaayet gelmiş, orda keçiyi bulamadığı gibi hayvanı da bulamamış. Şimdi düşmüş yola, ağlayıp sızlayarak gidiyor. İlerde, yolun gıyısında bir su guyusu varmış. Bir adam o geyunun başına oturmuş, dizlerini dövüyo, döşüne vuruyo. Onun yanına varmış. “Ne diye baarıp, çaarıyosun?” deyince, “İşte altı ay gittim gurbette çalıştım. Şu gadar para biriktirdim. Bu geyudan su alıyım da içiyim diye geyuya eğeldiğim de, bütün param geyuya düştü. Ben de inip çiharamıyom. Eğer çiharabilirsen, yarısı senin yarısı benim” diyo. Arap düşünüyör taşınıyoor, “Hiç olmazsa hayvan ile keçinin garşılıını burdan çihartırım” düşüncesiyle soyunup geyuya iniyö. İşte “Şu tarafa bah, bu tarafa bah” nihayet o da elbiseyi almış gidiyo. Parayı bulamıyo. [*Düşmemiş ki bulsun.*] Dışarı çıhtında elbiise de yoh. Bu şimdi yoldan da gidemiyo utandıından. Yoldan iki yüz üç yüz metre kenardan gidiyo. Uzahtan adamın birisi, bunu görünce acıyoo, goşuyo iki üç evinden astap alıyo, bunun peşinden varıyo. “Al şunları üzerine giy” deyince, “Vallah, sen de beni çalacahsın” diye adam gaçıyo. [*İşte bunlar ne derece doğru bilmiyorum.*]

III.61. CAHİL İMAM

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Bir gün adamın biri camiye namaza gider. Cami imamı, bildiği Arapçasıyla Arapça okuyarak, cemaate Türkçe açıklama yapar, vaaz eder. Hoca efendinin konuşmaları, Arapçası, Türkçesi bizim adamın çok hoşuna gider. Vaazdan sonra namaz kılınır. Namazdan sonra cemaat dışarı çıktığında bu adam, imamı bekler ve imamın karşısına dikilir. Der ki: “Hoca efendi, çok güzel Arapça biliyorsun. Sana Arapça bir şey soracağım” der. O da “Sor” dediğinde “Deveye ne derler?” der. Eee, deveye ne dendiğini bilmeyen imam, “Yahu ben sor dediysem, bu kadar büyüğünü mü sor dedim” der. “Peki, öyleyse hoca efendi, pireye ne derler?” “Hobbalaaa! Yahu, küçült dediysem bu kadar mı küçült dedim” der. “Öyleyse hoca efendi, goyuna ne derler?” “Ha şöyle” demiş, Goyuna ne dendiğini biliyomuş hoca efendi. [İmam yani.] “Goyuna ganem derler” demiş. “Pekiii hoca efendi, ya guzuya ne derler?” Ee onu da bilmiyomuş hoca efendi! “Bir sene bir şey demezler, bir sene sonra ona da ganem derler” demiş. [*Hoca da eksik olan akıl değil ahlakmış, ahlakmış ama hocaya soru soran adamda eksik olan akılmış. Eee ne demişler, cehalet bineği adamı rezil de eder vezir de]*

III.62. SERÇE İLE ASLAN

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Aslan ihtiyarlamış. Bütün hayvanata haber gönderiyor ki, “Toplanın, ziyafet vercem. Artık padişahlı da bir başkasına devredecem.” Bütün hayvanat gelmiş, serçe guşu gelmemiş. Kartala diyor ki: “Git, serçe guşunu al, gel!” diyor. Kartal, uçmuş, süzülerek varmış ki evin saçağında serçe guşu duruyo. Serçeye şöyle diyor: “Pis serçe, hadi çabuk ol! Padişahımız seni istiyor. Seni oraya götüreceğim” diyo. Öyle diyince serçe şöyle bi kabarıyor, bi çırpınıyor, “Def ol karşımdan, şimdi gelirim seni de padişahını da parçalarım” diyor. Bunu duyan kartal şöyle bi bakıyor, “Serçe hem beni hem padişahı parçalıyor. Bu gafayı bozmuş” diyor. Geri çekip gidiyor. Varıyor, diyor ki: “Efendim, serçe gafayı bozmuş.” “Ne yaptı?” diyor aslan. “Bana” böyle dedi, böyle dedi: “Gelirim seni de padişahını da parçalarım” dedi. Öyle deyince, aslan diyor ki: “O bu sözü söylerken, yanında dişisi var mıydı?” “Evet, varıdı” diyor kartal. “Doğru o zaman, seni de beni de parçalar. Her erkek dişisinin yanında aslandan daha güçlüdür” diyor.

III.63. DÜNYA KİMSEYE KALMAZ

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Vaktiyle bi Harun’ur-Reşid’e başka bi hükümdar bi çiçek fidanı göndermiş. O da bahçıvanı çaartıp, “Bunu has bahçenin bi köşesine, münasip bi yere dik. Tomurcuklanıp da çiçek açacağı zaman bana haber ver, ben bunun nasıl çiçek açtığını göreceğim” der. O da götürür, bahçeye diker. Fidan yetişir, tomurcuklanır, çiçek açmaya az bir zaman kalır. Bu arada bir bülbül, bu çiçeğe konar. Gagasıyla, tırnaklarıyla bütün goncaları, tomurcukları parçalar. Bu hâli gören bahçıvan goşarak padişaha gelir ve durumu anlatır. “Padişahım, bülbül böyle yaptı, böyle yaptı” der. “Üzülme bahçıvan, dünya bülbüle de kalmaz.” Bahçıvan, bir gün bahçeyi sularken bülbülün acı acı öttüünü görür. Sese doğru yaklaşır, bakar ki bülbülü bir yılan kapmış yutmak üzere. Gelir padişaha haber verir. “Böyle böyle, bülbülü yılan kapmış ve yedi. Bülbül öldü” der. Padişah, “Üzülme bahçıvan, dünya yılan da kalmaz” der. Bir gün yine bahçıvan, bahçede ağaçları sularken bir yılan gelir ve bacağına dolanır. Bu da elindeki kürekle yılanı vurur, yılanı keser, öldürür. Gelir, onu da anlatır padişaha. O zaman der ki Harun’ur-Reşid: “Üzülme bahçıvan, dünya sana da kalmaz” der. Ve nihayet, bir gün bahçıvan bi suç işler, yargı sonucu cezası idam olur. Bahçıvanı alır götürürler, idam sehpasına çıkarırlar. “Son isteğini söyle” derler. “Padişahı görmek istiyorum” der. Padişah gelir, bahçıvan baştan sona kadar anlatır olayları ve der ki:

“Padişahım, şimdi de sen üzülme, dünya sana da kalmaz” der. Bu söz, padişahı çok etkiler. Padişah bahçıvanı affeder. Ve böylelikle bahçıvan, idam olmaktan kurtulur.

III.64. KİM NE EDERSE KENDİNE EDER

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Bir gün bir dilenci, kapı kapı dolanıp bir şeyler ister. Bunun bu hâinden bıkkınlık, bezginlik duyan bir kadın, evde ekmek yapıyorlarmış, yufka ekmek. Bu gelip kapıya, “Allah rızası için çörek” isteyince o da tutar buna hazırladını çöreğin hamuruna zehir katar. “Bunu yesin de, bu ölsün. Bi daha gelmesin, gurtulalım” der. O da o çöreği alır. “Allah razı olsun” diyerek çantasına koyar ve gider. Köyün çıkışında da bir çeşme varmış. Varır o çeşmenin başına, çantasını boynundan alır, indirir ve açıp o çöreği suyun başında yemek ister. Karşıdan da bir asker, geliyormuş. Bunun çantayı açıp da içinden bir şeyler yiyeceğini anlayınca seslenir: “Aaaman, o neyse yiyeceğini bana ver, ben çoh acıktım. Yürüyecek hâlim kalmadı açlıktan” diye. Bu dilenci de tutar, o çöreği verir askere. Asker, çöreği yedikten sonra üzerine de suyunu içer ve dilenciye hayır dua ettikten sonra evine gelir. Eve gelip de içeri girince askerin sancı başlar. Annesi, “Aman oğlum ne oldu, niye böyle oldun?” der. “Anne, ne olduysa o çeşme başında yediğim çörekten oldu. O dilenciden aldım yedim” der. Meğer asker, o çöreği veren kadının oğluymuş. O zaman diyor ki kadın: “Kendi elimlen öldürdüm oğlum. Kim ne ederse kendine eder. Gider dolaşır, ayağına döner.”

III.65. HELAL KAZANCIN ÖNEMİ

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Vaktiyle fakir bir adam, gidiyor dağdan odun kesiyor. Getiriyor, bunu şehirde satıyor, onunla da ekmek parası kazanıyor. Bir gün yolda giderken, beş akçe bulmuş. *[Yani beş guruş.]* O beş akçeyi vermiş, bir hayvan satın almış. Başlamış odunları, hayvanla taşımaya. Bu şekil yaşamını devam ettiriyor adam. Günlerden bir gün, o şehirde bulunan bir zengin, hastalanmış, hastalandığından öleceğini sezmiş. *[Eee, hayat öyle bir cümledir ki sonunu mezar diye bir nokta bağlar.]* Adam öleceğini sezmiş ve çocuklarına demiş ki: “Ben bu servetin çounu haram yolla biriktirdim. Şimdi siz benim yerime, Münker ve Nekir’e cevap verecek bir adam bulun. Yoksa ben bu malın hesabını veremem.” Onlar da düşünüp taşınıyorlar, odun götüren adamı uygun görüyorlar. Ona diyorlar ki: “Sana on tane altın vereceğiz, babamın yerine, soruya cevabı sen vereceksin” Eee, adam ömründe altını

hiç görmemiş. On altını da görünce “Tamam” diyo, kabul ediyö. Kısa bir süre sonra da zengin ölüyo. Bunu götürüp defnediyollar, ayah tarafına da bu fakiri koyuyollar. Tabi adam boğulup ölmesin diye hava deliği de koyuyollar. Şimdi adam orda otururken bu ölünün baş tarafından duvar açılıyo. Toprah bi pencere hâlinde açılıyor. Garşıdan iki kişi geliyor ve onlar yahlaştıkça ora gapı gibi oluyo. Adamlar gelip mezarın içine giriyö. Orda ölünün başına gelince, biri diğere diyor ki: “Biz bu ölüden hesap sormaya gelmedik mi?” Öbürü de, “Evet” diyo. “Peki, bu adam neci? Bu oturan neci?” diyo. “Soralım bakalım neciye?” diyo diğeri. Buna soruyolar: “Sen necisin, kimsin? Burda ne arıyosun?” “Ben” diyo, “bu ölünün yerine, size cevap vermek için burdayım.” “Yaa! Öyle mi?” “Öyle.” “Öyleyse sen önce kendine sorulacak soruya cevap ver. “Sen” diyo o Münker veya Nekir meleği, “Önceleri sırtında odun getirip satıyodun. Sonradan bi hayvan satın aldın. Bu hayvana verdiğin parayı nerden kazandın?” Öyle deyince bizim fakirin boğazına bir yumruh tıkanıyo. “Hag hug, hag hug” hiç cevap veremiyö. Ve bu arada nasıl üstündeki örtüyü açtıysa goşmaya başlıyo. Şimdi ölünün çocukları adam mezardan çıhip da anlatsın diye bu adamı gözlüyölar. Bunu yahalıyolar. “Ne oldu, cevap verebilidn mi, ne sordular?” diyolar. “Vallahi!” diyo, “ben yolda bulduum beş guruşun hesabını veremedim. Gidin babanız için ağlayın.” [*Yaa, işte o kadar golay değıl. Helalinden kazanıp helalinden yemek gerek.*]

III.66. AKIL OKULU

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Bağdat’ta yaşayan bir zenginın altı yedi tane oğılu varmış. Bir gün birisi buna demiş ki: “Mısır’a akıl okulu diye bi okul açılmış. Bu çocukları götürsen de oraya versen, orda ohusalar, akıl sahibi olsalar” demiş. Adam diyor ki: “Akılın okulu olur mu? Akıl Allah’ın verdiği bir nimet.” Olurdu, olmazdıı, nihayet adam diyor ki: “Öyleyse ben gidiyim onu bi görüyüm geliyim” diyo, evinden çıkıyo. Bağdatla Kahire arasını at üstünde kat ediyor. Ve nihayet Kahire’nin yakınlarına geliyor. Orda, çeşme başında oturan bir adam görüyor. Hem orda çantasındaki nevalelerden bir şeyler yemek hem de atını sulamak için adamın yanına varıyo. Orda dinlendikten sonra adam diyor ki: “Benim gözlerim görmüyö. Ne olur, Allah rızası için bana yardımcı ol. Beni şehrin içine götür.” Bu da “Tamam” diyor. Atına bindiriyor bu körü, kendi de atı çekerek şehre giriyö. “Tamam, artık geldik şehrin içine, attan in” demiş. Âmâ adam, “Biraz daha ileri, biraz daha ileri” diye diye şehirin ortasına kadar gelir. Oraya gelince, “Artık şehrin ortasına geldik atımdan in” der adam. Âmâ adam,

“Yetişin ey ahali! Benim âmâlîğımdan yararlanarak atımı elimden almak istiyor” diye basar bağırtıyı. Beriki adam şaşırır. “Yahu at benim. Ben seni Allah rızası için bindirdim, getirdim.” “Yooh, benim atımı elimden almak istiyö, bu sadece çekiciydi, yol gösterendi” diyo. Olduydu, olacaadı bunu yakalıyolar. “Utanmıyor musun, bir âmânın atını elinden almaya?” diye bunu suçluyolar. İş mahkemeye aksediyor. Mahkemeye aksedince, mahkemenin kadısı mübaşire diyor ki: “Git” diyor, “bana bir tane saraç getir. [Koşumları yapan, atın eyer takımını, dizginini şunu bunu yapan kişiyi yani.] Bir tane baytar getir, bir tane de nalbant getir” diyor kadı. Mübaşir gidiyo, bunları toplayıp getiriyö. Kadı saraça diyor ki: “Bu atın koşumlarını incele. Bu koşumlar nerenin yapısı?” Saraç inceliyor, diyor ki: “Efendim, bizim Mısır’da bunlar yok. Bunlar Bağdat da yapılıyor.” “Tamam, sen gidebilirsin” diyor. Baytar’a diyor: “Bu atı incele. Bu at nerede yetişiyor, cinsi nedir?” Baytar bunu inceliyor, diyor ki: “Bu at Bağdat’ta yetişiyor. Bizim burda yok.” Ona da “Gidebilirsin” diyo. Nalbanda diyo: “Bunun ayaandaki nalı bi incele bakalım. Bu nal nerenin nalı?” diye soruyor. Adam bakıyo, “Bu nal bizim burda kullanılmaz. Bu ancak Bağdat’ta kullanılıyor” diyor. Ona da “Gidebilirsin” deyip, âmâyâ çıkışıyor. Âmânın yalan olduğu ortaya çıkıyor. Kadı, atı geri bizim Bağdatlı’ya veriyo. Şimdi bizim adamın gafası garışıyo. Merak ediyo, diyo ki: “Kadı efendi, siz bu şekil mahkeme usülünü nereden öğrendiniz?” O da diyor ki: “Bizim burda akıl okulu diye bi okul var, ordan öğrendim” diyor. “Tamam” diyo, “artık ben de çocuklarımı bu okula verebilirim.” Ve çocuklarını gönderiyor, orda okutuyor. Çocukları da devlet adamı oluyor. [Yani eğitiim, şart oluyör.]

III.67. YAŞADIĞIN GİBİ ÖLÜRSÜN

Kaynak Kişi: Nuri UYAR

Bir zamanlar bir köyde bir adam yaşarmış. Bu adam ölmekten çok korkar, ölmek için her yerde ölümsüzlüğün sırrını ararmış. Aradığını köyünde bulamayınca yollara düşmüş. Yolda bir adama rastlamış. Adam, ona nereye gittiğini sormuş. Bu adam, “Ölümsüzlüğün sırrını aramaya gidiyorum” demiş. Adamın düşünceleri diğer adama cazip gelmiş ve yollarına birlikte devam etmişler. Bir köye varmışlar. Yol arkadaşı adamdan ayrılıp başka bir yöne gitmek istemiş. Adama da bir ev göstermiş ve “Sen bu evde kal” demiş. Adam, arkadaşının gösterdiği evin kapısını çalmış ve içeridekiler onu çok iyi karşılayıp, misafir etmişler. Ev sahibinin babası çok hastaymış. Ancak hasta olmasına rağmen ev sahibi, gelen misafire hürmette kusur etmemiş. Gece olunca misafire, hastanın odasında yatak sermişler. Yatan adam çok huzursuzmuş ve bir türlü uyuyamıyormuş.

Çünkü Azrail'in gelip yanındaki hastanın canını almasından çok korkuyormuş. Derkeen, gecenin bir yarısında kapı açılmış ve içeriye nur yüzlü bir adam girmiş. Hastanın ruhunu, hiç acı vermeden alıp gitmiş. Sabah olunca misafir evden çıkmış ve yolda yol arkadaşıyla karşılaşmış. Bunlar yeniden yollarına birlikte devam etmişler. Sonra bir köye daha varmışlar. Yol arkadaşı adama yine kalması için bir ev göstermiş ve yanından ayrılmış. Adam, yine evin kapısını çalmış, içeri girmiş. Ev sahipleri, onun gelişinden hiç memmun olmamışlar. Bu evin sahibinin babası da hastaymış. Hasta adamın odasına yine misafir için yatak sermişler. Adam yine uyuyamamış. Derken gece yarısı kapıdan korkunç bir görüntüyle birisi girmiş ve büyük acılar çektirerek hastanın canını alıp, gitmiş. Korkuya kapılan adam, sabahı beklemeden bu evden kaçmış. Sabah yol arkadaşı ile tekrar karşılaşmış. Gece yaşananları ona anlatmış. Yol arkadaşı da ona, “Senin köşe bucak kaçtığın Azrail var ya, işte o Azrail benim. Gördüğün ilk adam, hayatını iyilik yaparak geçirdi. Bende onun ruhunu, ona hiç acı vermeden aldım. İkinci adam ise hayatını kötülük yaparak boşa harcadı. Onun ruhunu da azap çektirerek aldım. Öyleyse sen de ölümsüzlüğün sırrını bulmaya çalışma. Allah sana elli yıllık bir ömür daha bağışladı. Hayatını hangi yolda harcarsan harca, senin ruhunu da ona göre alacağım” demiş ve gitmiş. Sonra adam düşünmüş ve ölümden korkmayı bırakmış. “Vakti zamanı gelince kaderde yazıldığı şekilde ölüm tecelli edecek. Korkunun ecele faydası yok” demiş. [*Zaten ana rahminde yazılan kaza, kader, hayır, şer, bela bunların hepsi, Amentüdeki ve bil kaderi hayrihi ve şerrihi min Allahu teala yani hepsi zamanı gelince gerçekleşecek.*] Ve bu adam, hayatını en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmış.

III.68. GENÇLİKTE Mİ KOCALIKTA MI

Kaynak Kişi: Mehmet IŞIK

Bir varımış bir youmuş çoh dimesi günanmış. Evel zaman içinde, bir köyde bir fakir adam varımış. Çoh fakirimiş. Malı davarı, heç bi şeysi youmuş. İhtiyar bi annesi varımış, iki çocuu varmış ekiz, bi de hanımı. Bu adam daadan odun getirir, odunun parasıylan evini geçindirirmiş. Bir gün oduna giderken dağın eteğinde bi ses duymuş: “Oduncu dayı, oduncu dayı sana bi dert vereceem. Gençliğinde mi isteen, gocalığında mı isten?” diye bi ses duymuş. Oduncu dayı düşünmüş daşınmış, “Bi anama danışayım da” demiş. Oduncu dayı odununu kesip eve gelinceaz, ahşamleyin “Anne” demiş, “daan eteende bi ses duydum. Oduncu dayı, oduncu dayı sana bi dert vereceem. Gençliğinde mi isteen, gocalığında mı isten? Dedi.” demiş. “Ben de anama bi danışayım dedim. Anne sen

bu işe neden?” demiş. “Ah oolum, gocalında derdini mi götüreceen, yaşlılıını mı götüreceen? Ne derd istiyosan, gençliinde iste” demiş. Oduncu dayı bu sözü düşünüyö ve yaşlılığında rahata ermek istiyö. Ertesi gün oduna gidiyö. Gaipten gelen sese “Gençliğimde istiyom” diyo. Dağdan eve gelince bahsaki Cenabı-ı Allah tarafından evine bi ataş düşmüş, ihtiyar annesi de ölmüş. Hanımı da iki çocuğunu alıp dışarı gaçıyö. Ahşam oduncu dayı gelse ki annesi ölmüş, ev yanmış. Hanımına dimiş ki: “Bu köyde zaten benim bi şeyim yoh. Burdan göçek” dimiş. Oduncu dayı, iki çocuğu bir hanımına giderken bir köye dek geliyollar. Böyük bi köy. Orda bir eve misafir oluyollar. Derdini ordaa adamlara anlatıyö. O adamlar da diyolar ki: “Madem faakirimişsin, bizim köyün malını gü” diyollar. Oduncu dayı o köyün malını gütmeye başlıyö. Köy, çoh böyük bi köyümüş. Köyün altında da böyük bi yeşillik varımış. Oraya nası oluyosa, padişahın yolu düşüyö. Padişah, şöyle bi bahıyö. Geniiş, çoh güzel bi yeşillik. Padişah askerlerine diyo ki: “Yorulduk, burda birkaç gün dinlenelim. Çamaşırlarımızı da bir faakire yihattıralım” diyo. Köylüden üç beş kişi geliyö yanına. Padişah diyo ki: “Sizin köyde hiç faakir kimse yoh mu? Çamaşırlarımızı yıhasın” diyo. “Sığır güdenin hanımı var” diyolar. Çamaşırları sığır güdenin hanımına eletiyö. Hanım güzelce çamaşırını yihıyö, tertemiz idiyo, padişaan yanına getiriyo. Padişah şöyle gadına bahıyö, gadına vuruluyö. Yanındaı adamlara diyo ki: “Ben bu hanımı gaçıracaam” diyo. “Aman padişahım, bu sana yahışır mı? Sen gosgoca bi padişahsın.” “Yooh, ben bu gadını gaçıracaam” diyo, gadını gaçırıyö. Ahşam oluyö, oduncu dayı sığırı getiriyo köye. Gelse ki iki çocuhtan başga kimse yoh. Gomşulardan soruyö hanımını. O diyo, “Görmedik.” O diyo, “Görmedik.” “Öyleyse, bunu padişah gaçırdı” diyo. Oduncu dayı, şöyle düşünüyö taşınyö. “Bu köyde de nasibim youmuş” diyo. İki çocuunu alıyö, yola düşüyö. Yolda giderken gooca, çoh böyük bir suya dek geliyö. Yoruluyö. Ooluna [suya şöyle tahminen on metre on beş metre gala] diyo ki: “Sen burda dur. Gardaşımı garşıya geçiriyim. Ordan da gelir seni dalıma alır, geçirim” diyo. Öbür çocu suda götürürken beriki çocuk, tosulayı tosulayı geliyö, suya gidiyö. Giri o çocua gelirken öteki çocuk da tosulayı tosulayı suya gidiyö. Aalıyö sızlıyö, su boyunca gidiyö. Suyun biraz ilerisinde su değermenı varımış. İki çocuk da suda giderken değermençi dayı bunları görüyö, alıyö getiriyo. Değermende üstlerini başlarını yihıyö, gözeelce gurutuyö, soona da bunları yatırıyö. Çocuklar uyuyö. Oduncu dayı oraya geliyö. Değermençiden çocuklarını soruyö. Değermençi diyo ki: “Ah evlat, bu goca su” diyo. “Gör ki o çocukları nereye götürdü? Görmedim” diyo. Oduncu dayı, su boyunca ağlayı ağlayı gidiyö. Biz gelelim değermençiye. Değermençi bu iki çocu böyütüyö, deliganlı ediyö, askere gönderiyö. İkisinin de gardeş olduunu tabi söylüyö. Bu iki çocuk askerde aynı mangaya, guruba

düşüyo. Bunların dağıtımını gelince, bu iki çocuğu padişaan sarayına veriyollar. O devirde de padişah seçimi, guşla olurmuş. Devlet guşunu üç defa uçuruyollarmış, Devlet guşu, kimin başına gonarsa o padişah olacaamış. Saraya dooru adamlar yürüyo, oduncu dayı da onlara dooru yürüyo. Oduncu dayı perişan bir vaziyette, saç sahal yürümüş, üstü başı yırtıh. Padişah, “Uçurun bahıyım, şu devlet guşunu” diyo. Devlet guşu uçuyo, dolanıyo dolanıyo oduncu dayının başına gonuyo. “Yarabbi” diyo, “bu adamdan padişah olmaz. Üstü başı yırtıh, saç sahal yürümüş. Bunu atın dışarı” diyo. Oduncu dayıyı galabalıhtan dışarı çıhartıyolar, devlet guşunu tekrar uçuruyolar. Guş varıyo, guru bi aacın başına gonuyo. “Yaa, bu aaçdan padişah olmaz” diyolar. Guşu giri tekrar uçuruyollar. Oduncu dayının başına gonuyo. Oduncu dayıyı getiriyollar, üstünü başını deniştiriyyollar. Saç sahal tıraş oluyo. “Bu sizin padişaanız” diyo eski padişah. Hindi o iki çocuk, babalarını bilmeden babalarına hizmet idiyo. Babaları diyo ki: “Yavrum” diyo, “size öyle bi canım gayniyo, ganım ahıyo ki siz necisiniz, nerelisiniz, anneniz babanız hayatta mı?” diyo. Bu iki çocuk başından geçeni anlatıyo. Adam seviniyo, “Ben sizin babanızım” diyo. Hanımı da diyo ki: “Yeni çıhan padişahdan haggımı istiycem” diyo. “İki çocuum galdı, gocam galdı” diyo. “Onların haggını istiyceem, onlar nerde?” diyo, padişaan huzuruna geliyo. Padişah diyo ki: “Senin derdin ne hanım?” diyo. “Padişaan” diyo, “faakir bi gocam vardı. Daadan odun getirir, onun parasıyla geçinirdik. Evimiz yandı, köyden göç ettik, başga bi köye geldik. Gocam o köyün sınırını güdüyodu” diyo. “Sizden önceki padişaan da yolu ordan geçiyomuş orda gonahladı, iki üç gün çamaşırlarını gönderdi. Çamaşırlarını yıhadım. Beni gaçırdı” diyo. “O iki çocuumlan gocamın haggını istiyom” diyo. “Hanım, hanım, şu iki çocuk senin evladın, ben de senin gocanıım” diyo. Yidim içtim muradıma geçtim. Gökten iki elma düşdü, birini ben yidim birini de dinleyenlerim yidi.

III.69. İKİ KÖSE

Kaynak Kişi: Mehmet IŞIK

İki köse varmış. Bunlar anlaşılamamışlar. Kösenin birisi deermene gelmiş. *[Evelde su deermenleri olurdu.]* Deermen dönmüş, bunlar buudasını goymuşlar. Aşşada un olmuş, öbür köse de hamuru yourmuş. Amma buuda onun deelmış. Bunlar anlaşılamıyollar. Yuurmuş yuurmuş, buuda da bitmiş, hamurun yourması da bitmiş. O diyo: “Arhadaş, buuda benim. Yaptın kömbeyi ver.” Anlaşılamıyolar bunlar. “Kimin yalanı çoh olursa kömbeyi o alsın” diyo ötee köse. Şimdi birisi başlıyo: “Arhadaş” diyo, “yirmi dönüm gavun garpuz ektik. Her bir garpuzlar on beş yirmi kilo oldu, büyüdü. Bi afet, sel geldi. Sildi, süpürdü, aldı, getti. Heç bi şey galmadı” diyo. Yirmi dönüm yerden heç kelek, gavun, garpuz kalmamış. Bi tek garpuzun çekirdee galmış. Bu garpuzun çekirdee orda büyümüş. Büyüyünce bu tarlayı tüm dutmuş geri. Eski düzene dönmüş. Gene tarla tüm büyük garpuzlardan olmuş. Eve misavir gelmiş. Babası demiş: “Oolum git bi garpuz getir de misavir yesin.” Eline paltayı almış, ata binmiş, gitmiş. Varmış, garpuzun yanına. Paltayı nası vurduysa palta da garpuzun içine girmiş. Arıyo, arıyo paltayı bulamıyo. Ordan bi yolcu gidiyomuş. “Baba ne arıyon sen?” demiş. “Ben” diyo, “garpuzu bölmek için vurduydum, palta garpuzun içine girdi. Paltayı gaybettim, bulamıyom” demiş. “Bire baba” demiş, “ben goca deveyi gaybettim, bulamıyom. Sen paltayı nasıl bulacan?” demiş. Neyse garpuzu yüklemişler ata, getirmişler eve. Misavir yiyip içmiş. Kösenin biri “Benim yalanım bu” demiş.

Sıra gelmiş öteane. Hangisinin yalanı çoh olursa o alacak kömbeyi. “Arhadaş” diyo, “bizim gırh sepet arımız varıdı. Bu gırh sepet arıyı her zabah sayar goyururduh. Aaşamınan da sayardıh, geri sepetine gorduh. Bir gün saydıh, arının biri nohsan geldi. Arıları belledik, çahal arı yoh. Dam başıya çıktım, bahtıydım haymana da çahal arı çifte goşmuş tarlayı sürüyo” diyo. *[Sen bilmen ya, evelden öküzleri çifte goşar tarlayı sürerdik. Onun gibi]* “Burdan horuza eğari vurdum” diyo. *[Evelde atın eğarleri olurdu. Binit atlarının üstünde, binellerdi yani. Biz de çoh bindik.]* Şurdan sürdüm vardım” diyo. “Selamün aleyküm.” “Aleyküm selam didim” diyo. “Baba, benim arımı niye goşuyon?” “Baba, buldum da goştum” diyo o adam. Neyse arıyı alıyoo, kovanına getiriyo. Arı, çifte goştu ya boynunda yara oluşmuş. Cevizi gırıyoo, cevizi eziyo, boynunu yağlıyo. *[Hani yaranın üzerine gırem çalınır ya. Öyle yapıyo.]* Bu arının boynunda goca bi ceviz acı oluyo. Acın dalında da meyva olarak iki tane ceviz oluyo. Birini gırıyolar boş, birisini gırıyolar içinden bi kağıt çıhiyo. Kaadı açıyollar, ohuyoolar. “Kömbe un saabının haggıdır.

Öteki köse b.h yisin” diyolar. Kömbeyi un saabı alıyo.

III.70. ŞER MEMMET

Kaynak Kişi: Emine ALTUNTAŞ

Bir varmış bir yokmuuş. Evel zaman içinde kalbur saman içinde bir karı koca varmış. Bunlar yeni evlenmişler. Fakirlerimiş, bi göz dam evleri varımış. Tabi adamın bi şeyi olmayınca çalışmaya gitmek zorunda galmış. Başga bi köye çalışmaya gitmiş. Garısı da genç, evde yalaaz galmıı. On beş sene olmuş, adam çalışmaya gittii yerden gelmemiş. Tabiki gadın hamile galmış, bi oolu olmuş. Oolan büyümüş, on beş yaşına deemiş, daa goca yoh. Bi de bu adam, bi aaya çitçi durmuştu. *[Eskiden çitçi dillerdi]* Dimiş: “Aam, ben galan gidiyim. Ben buraya geleli on beş sene oldu. Bi ailem vardı, yeni evliydim, ben artıh gidiyim aam” dimiş. “Benim ücretimi, çalıştımı ver de gidiyim” dimiş. Aası da, “Tamam” dimiş. Evel zamanın lirasından bi üç lira vermiş, üç dene de ahıl vermiş. Ahlı verince, verdii altınları da geri almış. Adam bomboş geliyomuş. İlk ahıl da aa demiş ki: “Sen giderken önüne ırmah gibi bi şey gelir, sahin ordan geçme, başga yerden geç” dimiş. Aanın dediği ahlına gelmiş, adam ordan geçmeden yürümüş gitmiş. Gele gele gelse ki garanlıhta bi gonah. Varsa ki gonah da bi adam, bi gadın, bi de kopek. Gadın yuharda asılı, gafası yerde, ayahları gööde. Adam asmış gadını. Adam, gafa tasında gadına yal veriyomuş, köpee de altın tasda yemek veriyomuş. Aası, adama, “Hiç üstüne lüzüm olmadıh şeyi sorma” diye ahıl vermiş ya! Bu adamın da ahlına bu gelmiş, “Adam baane, hiç sormayım, bu gadını niye böyle astın, bu niye gafatasında yal yiyo da, köpek altın tasda yemek yiyo? Diye sormayım” demiş. Adam, ev saabına hiçbi şey sormamıı. Oraya misafir olan, her gelen de adama sorarmış. Amma bi köşede de kelle yığılıymış, adam kellesi. Soranın kellesini koparıyomuş, köşeye yığıyomuş. Şimdi, bi tek bu adam nedenlerini sormayınca, ev saabının dikkatini çekmiş. Artıh sabah olmuş. Adam yoluna devam edecek, gidecekmış. Ev saabı demiş: “Allah Allaa, herkes bana bunu sordu, bi tek sen sormadın. Ben sana ödül olarak bi torba altın vereceem. Bi de sen sormadın amma ben sana anlatacaam. Soranın kellesini koparıyodum. Tabiki gördün, köşedee kelleleri” demiş, başlamış anlatmaya. Bu adam zamanında biraz hovardaymış. Onun bunun garısına göz dikermiş. Bi gün bi kaç kişi birikmişler, bu adamı öldürmek için evine gelmişler. Öldürmeden önce, bunu zincire bağlamışlar, gözünün önünde garısına tecavüz etmişler. Ondan soona bunlar kef yapmış, içmişler, hep zarhoş olmuşlar. Bunlar kendilerinden geçince bu adam garısına dimiş ki: “Benim elimi çöz, bunların hepisini ben öldürüyüm”

demiş. O zamana kadar garısı demiş ki: “Memmed’i de mi öldürecek?” demiş. *[İsmi Memmed oldu için, masalın ismi “Memmedi de mi öldürecek?” demiş].* Çözmemiş. Köpek de gelmiş, dişiyle adamın ellerini çözmüş. Adam da hepsini öldürmüş. Garısını da yuhardan aşşaa tavana asmış. Memmed’in gafa tasıyanan da gadına yal garıp vermiş. *[Köpee verilir yal ya!]* Bu tam tersini yapmış. “Bu sebepten öyle yapıyorum. O köpek beni çözdü ben de ona altın tasta yemek veriyom. Memmed’i de öldürdüm. Onun gafatasından da buna yal veriyom” demiş. Adam ev saabının verdii altınları almış, ordan çıhmiş devam etmiş yolunaa.

Gelelim üçüncü ahıla. Gele gele gelse kiii, adamın gendi evinde bi deliganlı adam. *[Çocuu olduunu bilmiyor tabiki!]* Bahmış pencereden, böyle garısıyla konuşuyomuş deliganlı adam. Dinlemiş biraz, demiş: “Ben bunu öldürüyüm bu garımın gırığı zaar” demiş. Tabancasını gavrarmış, o üçüncü ahıl ahlına gelmiş. “Sabırlı ol!” demiş, üçüncü ahılda adam. Adam sabırlı olmuş, “Arhası ne olacak, dur biraz daa dinleyim” diye dinlemiş. Gonuşa gonuşa oolan annesine demiş ki: “Anne” demiş, “benim babam yoh mu? Ben oldum deliganlı, bu baba nerde?” “Oolum” demiş, “baban var ama seni bilmiyo. Yeni evlendik, fakirliten çalışmaya gitti. *[Eskiden telefon da yohtu tabi haber uçuracak]* Öldü mü galdı mı bilmiyom. Senin olduunu da bilmiyo. Ben hamile galmışsım haberi yoh senden” demiş. “Haa” demiş adam. “İyi ki de öldürmemişsim, benim oolummuş” demiş. O zamana kadar bu ahılların işe yaradığını öğrenmiş. Gapıya gelmiş, tih tih vurmuş. “Kim o?” demiş garısı. “Benim, gocanım geldim” demiş. O da demiş: “Ben her adama gapıyı açmam, gocamsan yüssüğünü göster anca ondan bilirim gocam olduunu” demiş. Adam anahtar deliğinden yüüsü göstermiş. Kadın gapıyı açmış. Ondan soona sarılmışlar, getirdiği altınlarla da zengin olmuşlar. Yimişleer, içmişleer murada geçmişleer. *[İnsanlara sabırlı olmayı, her üstüne düşmeyen şeye garışmamayı, bilmediğin itmediğin her suya girmemeyi ve tedbirli olmayı anlatan bi masaldı işte.]*

III.71. ÜÇ FASULYE

Kaynak Kişi: Emine ALTUNTAŞ

Bir varmış, bir yohmuş. Evel zaman içinde galbur saman içinde bi yaşlı gariynan bi oolu yaşarmış. Fakirlerimiş. Bi ineğinden başka bi şeyleri youmuş. Ac galmışlar. İneği pazara satmaya götürmüş oolu. İnee almah için bi adam gelmiş. İnee üç fasille vermiş sadece. Oolan da vermiş ineei. “Bunda da var bi hikmet” diyi. “Üç fasilleyi penecerenden at aşaa, sabah bah” demiş adam. Gelmiş eve, annesi “İnee sattı oolum?” “Sattım.” “Gaça verdin?” “Üç fasilleye.” Kadın demiş: “Biz zaten fakirik oolum, üç fasilleye inek verilir mi? Biz ne yiyceek?” dediyse de oolan demiş: “Anne, bunda da var bi hikmet” demiş. Oolan üç fasilleyi peceden aşşaa atmış. Sabah bahsa ki bi aac olmuş. Merdivenli merdivenli göe deer. Oolan bu aaca binmiş, çıhmış gitmiş. Oolan varsa ki bi gapı gelmiş önüne, açılmış gapı. Bi kız çıhmış dünyaa güzeli. İçeri girse ki bi dev yatıyo. Gız bi gazan pilav bişiriyomuş deve, bi gazan da su. Yiyip içip yatıyomuş dev. Gıza demiş: “Ben seni nası gurtarabilirim, bu devi nası öldürceek?” Gız da demiş: “Rafta bi çanah var. Devın canı o çanaan içinde. Çanaa gırabilirsen dev ölür” demiş. Oolan almış çanaa, gayaya çarpmış. Çanah gırılmış, dev ölmüş. Bi de altın yumurtlayan tavuu varmış devin. “Kiş” dedikçe altın yumurtluyomuş. Tavuu da almış, gızı da almış o merdivenlerden inmişler, gelmişler epee. Eve gelince annesine anlatmış durumu. Bu gızı kendine almış. Gırh gün gırh gece düün yapmış bu gıza, gızınan evlenmiş. Tavuu da “Kiş” didikçe yumurtlatmışlar. Daireler, saraylar yaptırmışlar. Zengin olmuşlar. Annesi de iyi yaşamış, kendileri de. Yimişler, içmişler murada ermişleer.

III.72. YAMYAM KIZ

Kaynak Kişi: İskender AKÇA

Evel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken diyo. Ben nenemin beşiğini sallarıken tıngır mıngır diyo. Gelmiş geçmiş bir masal, eski senelerin masallarından biri. Zamanın birinde bir ailenin beş altı tane oolu varmış. Beş altı oolandan sonra bir kız çocuğu dünyaya geliyo. Kız çocuğu on, on iki yaşına değdikten sonra bu kızın en küçük abisi annesine diyo ki: “Anne bu kız yaramaz, çok kötü huylu bi kız. Her gün bi koyun yiyo, doymayı bilmiyo. Bu kız bize zarar verir. Yamyam gibi. Gel bu kızı kaybedelim” diye annesine söylüyo. Annesi kızını kaybetmeyi düşünmüyo. “Beş oğlandan sonra bi kızım oldu. Onu kimseye vermem, ona zarar gelmesini de istemem” diyo. En küçük abisi de köyü terk edip başka yere gidiyo. Gittiği yerde çok zenginliyo, çok modern

bir hâle geliyo. Bu kız da köyünde büyüdükçe büyüyo, on beş yirmi yaşına değiyo. On beş, yirmi yaşına değene kadar köyün koyununu tek tek yeyip bitiriyo. Sonra köyün atını, itini, kedisini yiyo. Köyde bir tane canlı varlık bırakmıyo. Aradan beş on sene daha geçiyo. Beş on sene geçtikten sonra bu kızın küçük abisi anamı babamı bi ziyaret edeyim diye memlekete, köye geliyo. Köye doğru varıyo. Karşıdan gördüğü tepenin başında kız gardeşini görüyo. Yamyam kız, bi kedinin peşinde ordan oraya goşuyo. Kediyi yahalıyo, onu da yiyo. Oolan bahsa ki kız gardeşi, köyde bi tane canlı varlık bırakmamış, hepsini yemiş. Kız gardeşi abisini görüyo, onun yanına varıyo. “Vah gardeşim, sen mi geldin?” diye hoşbeş ediyolar. “Gel gardeşim, evimize gidelim” diyo. Bunlar atla eve geliyolar. Oolan ahıra atını bağlıyo. Kız da ahırın gapısını kitliyo. Cebine de anahtarları alıyo. Bunlar eve çıhiyolar. Bu yamyam kız gardeşine, “Sen biraz otur, ben hemen geliyim” diyo. Oolan biraz oturuyo. Beş dakika sonra yamyam kız geliyo. “Gardeşim, senin atının kaç tane ayağı vardı?” diyo. “Bacım, bi atın kaç tane ayağı olur. Dört tane ayağı vardı” diyo. “Yok, üç tane ayağı var de. Yoksa seni yerim” diyo. “Peki, bacım. Benim atın üç tane ayağı vardı” diyo. Beş on dakika sonra gidiyo, atın diğer arka bacağını da yiyo. Atın kalça ayağını da yedikten sonra tekrar geliyo. “Kardeşim, senin atının kaç ayağı vardı?” diyo. “Üç ayağı vardı” diyo. “İki ayağı vardı de. Bak seni yerim” diyo. O da “İki ayağı vardı” diyo. Beş dakika sonra tekrar gidiyo. “Kardeşim, senin atının kaç ayağı vardı?” diyo. Bu sefer de “İki ayağı vardı” diyo. “İki değil bir diyeceksin, yoksa seni yerim” diyo. Oolan da kendisini yemesin diye “Hiç yohtu bacım” diyo. Yamyam kız, gidiyo bütün bacahlarını yiyo. O kadar aç bir kızmış ki atın dört ayağını yedikten sonra bile doymuyo. Bu sefer gidiyo, atın gövdesini yiyo. Sonra geliyo, “Gardeşim senin atın var mıydı?” diyo. “Bacım, benim bi atım vardı ya!” diyo. “Hayır, senin atın yoktu” diyo. “Tamam bacım, benim atım yoktu” diyo. Yamyam kız yine doymuyo. Kardeşinin yanına geliyo. “Vay gardeşim, senin ne güzel yanakların varmış. Eğil de bi öpeyim yanaklarından” diyo. Kardeşini yemeye niyetleniyo. “Dur bacım, dur! Sen beni yimeye yiyeceksin de önce şuraya bi ateş yakalım. Ateşi de büyük bi ekmek sacına goyalım. Sacı alıp dama çıkaralım. Toprak damlarına. Sonra sen geri içeri gel. Kapıyı içerden kitle. Ben sacın içine bineyim. Sen ağzını aç, ben de senin ağzına düşeyim. Bacadan beni yersin. Öyle daha lezzetli olurum” diyo. Kız da çok aç gözlü ve saf bi kızmış. Kim ne derse inanırmış. Ahlı yaldaymış. Hemen kabul etmiş. Önce ateşi hazırlamışlar, sonra ateşi saca koymuşlar. Damın üstüne çıharmışlar. Kız geri eve dönmüş, gapıyı içerden kitlemiş. “Bacım geliyom, aç ağzını” demiş oolan. O saçtaki ateşin hepsini bacısının ağzına dökmüş. Kızın ağzı yanmış. Kız kapıyı açıyım diyene kadar, oolan bir müddet kaçabilmiş. Dört yüz metre kadar bir mesafe almış. Köyün öbür

ucunda, bir ağaç varmış. Oolan bahsa ki bacısı kendisine yetişecek hemen o ağacın dalına çıkmış. Kız gelmiş, ağacın altında bi sağa bi sola dolanmış. Dala da çıkamamış, “Kardeşim, nasıl çıktın sen oraya?” demiş. “Napacan bacım, çıktım işte” demiş. “Aşağı bi yanıma gel de konuşalım” demiş ama oolan aşağı inmemiş. “O zaman, ben de seni indirmesini bilirim” demiş gız. Ağacın sağını solunu kemirekene kemirekene ağacın bedenini zayıflatmış. Oolan bahmış aşağı düşecek hemen kulak küpelerini şöyle oynatmış. Oolanın daraldığı zamanlarda bir aslanla bir kaplan yardımına yetiştirmiş. Ne zaman kulak küpelerini otlatırsa bunlar orda biterlermiş. Bu yine kulak küpelerini oynatmış. O zaman aslanla kaplan tozu dumana katarak, koşa koşa yamyam kızın yanına gelmişler. “Kardeşim, bu ney?” demiş kız. “Sen ağacı yemeye devam et bacım, bi şey değil” demiş. Yamyam kız ağacı kemirmeye başlayınca kardeşi, “Aslan tut, kaplan yık” demiş. Aslan kızı tutmuş, kaplan da kızı parçalayıp yıkmış. Kızı orada öldürmüşler. Bu oolan da ağaçtan inmiş. Muradına ermiş.

III.73. NEYDİM NE OLDUM NE OLACAĞIM

Kaynak Kişi: Fethiye DAĞISTAN

Bir varmış bir youmuş, Alla'an gulu çoh çoumuş. Hu dimiyenin aazı youmuş. Bir padişaan bi gızı varımış. Gız dünyalar güzeliymiş. Padişah gızını gözünden sakınırmış. Gız bi gün dereye su içmiye inmiş. Gız dereden su içeken aazına güççük bi yılan yavrusu kaçmış. Yılan gün geçtikçe gızın garnında böyümeye başlamış. Padişah gızının kötü iş duttuunu zannitmiye başlamış. Padişah adamlarına gızını bi dağın başına götürüp öldürmelerini emritmiş. Adamlarından da gızın ganlı köyneeni geri getirmelerini istemiş. Askerler gıza “Biz seni öldürmiyecaaah. Senin çoh ekmağani yidik” dimişler. Askerler bi guşu vurmuşlar, gızın köyneane de guşun ganını batırmışlar. Padişaha getirmişler. Gızı da orda bırahmışlar. Gız, dağ bayır dolaşırkene bi çobana dek gelmiş. Çoban gıza derdini sormuş. Gız, “Bilmiyom” dimiş. Çoban, “Ben senin derdini biliyom” diyerek gidip gara goyundan süt sağmış. Sütü ateşin üstüne goymuş. Gıza da “Sütün, buharında dur” dimiş. Sütün gohusunu alan yılan gızın aazından çıhmaya başlamış. Gız istifar ittikçe, yılan gızın aazından çıhmış. Çoban gıza, “Benimnen evlenir misin?” dimiş. Gız, “Tabi evlenirim. Sen beni bu dertten gurtardın” dimiş. Çobanla padişahın gızı evlenmişler. Gız babasının mührünü taklit idip bi mektup yazmış. Soğna bunu gocasına virmiş. Gocasına dimiş ki: “Bu mektubu götür valiye vir” dimiş. Vali mektuptaki istee yerine getirmiş. Böyük bi saray yaptırmış. Padişah bu sarayı yaptıranın kim olduunu merak itmiş. Bu arada da gızın üç

oolu olmuş. Gız uşaanın adını Neydim, Ne Oldum, Ne Olacaam goymuş. Padişah sarayın sahiplerini görmek için yola düşmüş. Askerleriyle sarayın önüne gelmiş. Gız onnarı gapıda garşılamiş. Babasını tanımış fakat babası gızının öldüünü zannettiine gızını tanıyamamış. Gız misafirleri içeri almış. Oullarına seslenmiş: “Neydim, Ne Oldum, Ne Olacaam, gelin misafirlerimiz var” demiş. Padişah şaşırmiş. Oullarına niye böyle isim goyduunu sormuş. Gız, “Neydim? Ben bir padişah gızıydım. Ne oldum? Padişah gızıyken çobanla evlendim. Ne olacaam? Daha başıma neler gelecek, neler göreecem?” demiş. Padişah o zaman annamış ki bu gız kendi gızı. Gızından özür dilemiş, af dilemiş. Gız da babasını affitmiş. Yimiş, içmiş muratlarına ermişler.

III.74. KURNAZ KUŞ

Kaynak Kişi: Ali YAĞMUR

Bi guş uçarken dikenin birine gonmuş, “Vay anam! Kötü geçiye diyim de seni yisin” demiş. Guş geçinin yanına varmış. “Geçi şu dikeniyi!” demiş. Geçi, “Aazıma bata bata dikeniyi yiyecaame pambuk gibi ot yirim” demiş. Guş, “Vay gavur oolu gavur, seni gurda diyim de yisin” demiş. Guş gurdun yanına varmış. “Gurt, şu geçiyi yi!” demiş. Gurt, “Dişime fillik fillik dolana dolana geçiyi yiyecaame, guyruu yaalı davarı yirim” demiş. Guş, “Vay gavur oolu gavuur! Seni köpeea diyim de govalasın” demiş. Guş köpeaan yanına varmış. “Şu gurdu govala” demiş. Köpek, “Harıl harıl gurt govalayacaama goyunun gulaanda yatarım” demiş. Guş, “Vay gavur oolu gavuur! Seni çobana diyim de döösün” demiş. Çobanın yanına varmış. “Şu kopeaa döö” demiş. Çoban, “Gözel güzel davarın gulaanda yatan kopeaamı niye dööyüm?” demiş. “Vay gavur oolu gavuur! Ataşa diyim de bıyığını ütsün” demiş. Guş ataşın yanına varmış. “Ataş, şu çobanın bıyıını üt!” demiş. Ataş: “Vazır, vazır bıyık ütecaame ıbil ıbil yanar giderim” demiş. Guş, “Vay gavur oolu gavuur! Seni suya diyim de söndürsün” demiş. Suyun yanına varmış. “Şu ataşı söndür!” demiş. Su, “Vazır vazır ataş söndürecede çağal çağal akar giderim” demiş. Guş, “Vay gavur oolu gavur! Seni öküze diyim de içsin” demiş. Öküzün yanına varmış. “Şu suyu iç” demiş. Öküz, “Ilık ılık su içecaame evime varır buz gibi suyu içerim” demiş. Öküz eve varmış. Bakmış hatıl boş. Gitmiş o ılık suyu içmiş. Su varmış vazır vazır ataşı söndürmüş. Ataş varmış, vazır vazır çobanın bıyıını ütmüş. Çoban varmış, kopeaa döömüş. Köpek varmış, harıl harıl gurdu govalamış. Gurt varmış, dişine filik dolana dolana geçiyi yimiş. Geçi de aazına bata bata dikeniyi yimiş. Guşun da güle güle garnı yarılmış, çatlamış ölmüş.

III.75. SANDIKTAN ÇIKAN KIZ

Kaynak Kişi: Hülya GÖMCÜ

Bi kadının bi oolu varmış. Fakirlermiş, çocuk para kazanmak için büyük şehre gitmiş. Gittii yerde ayakkabı yapıp satıyomuş. Gittii yerde Hint padişahı, Acem padişahı, bizim padişah varmış. Üçünün de güzel birer gızı varmış. Bu kızların hepsi aynı oolana aaşlı olmuşlar. Türk padişahının gızı en güzelleriymiş. Hint padişahı ile Acem padişahının kızları bunu çekememişler. Bu gızı öldürmek istemişler. Hint padişahı ile Acem padişahı, Türk padişahına, “Ya sen gızını kaybedersin ya da gızını öldürürüz” demişler. Bizim padişah gızını bi sandıya goymuş, sandıyı aazını da mühürlemiş. Üstüne de, “Bi alan bir de almayan pişman” yazıp, kızların aaşlı olduu oolanın geçti sokaa bu sandıyı bırahmış. Oolan sandıyı görmüş, sandıya bi bahmış demiş ki: “Alayım da anneme yollayım ne olacak ki?” demiş. Oolan dutmuş, sandıyı annesine yollamış. Annesi sandıyı almış, evin başköşesine goymuş. Gız artık o evin gelin gızı olmuş. Gaynanası evden çihınca gız sandıhtan çihiyomuş, evi barhı bi güzel temizliyomuş. Yemekleri yapıyomuş, çamaşırı yuyumuş, soona da sandıya geri giriyomuş. Bir gün böyle beş gün böyle gaynana şaşırmış. “Allah Allaa, benim evimde oolumun getirdii sandıhta başga bi şey yoh. Bu neyin nesi? Bi gözleyim” demiş. Kadın evi gözlemiş. Şöyle evden gider gibi yapmış, etrafı kişiflemiş. Bi de bahsa ki sandıhta bahmalara gıyaman bi gız çihmiş. Hemen gızın boynuna yapışmış. “İn misin cin misin, necisin sen?” demiş. Gız da “Ne inim ne cinim, ben senin gelininim. Beni oolun gönderdi bu sandıyan” demiş. “O zaman sahlama gızım, ortaya çih” demiş. “Ortaya çiharsam beni senin elinden alırlar, sen yalaaaz galırsın” demiş. “Ben ooluma haber gönderirim, oolum gelir seni gorur. Kimse sana bi şey yapamaz” demiş kadın. Kadın gızı ortaya çihartmış. Herkese de olanları bir bir anlatmış: “Benim oolum bi sandıh gönderdi. İçinde de dünya gözeli bi gız çıhtı” demiş. Bu kadının da inançsız bi gomşusu varmış. Geline göz goymuş. Gaynanasına gızı kötölemiş. Kadın da ooluna bi mektup yazmış. “El gitti para gazandı, sen de bana bi sandıh gönderdin. Sandıyı içinden de bi gız çıhtı, o da başgalarıyla gezip tozuvo, gönül eelendiriyo” demiş. Oolan alelacele gelmiş evine. Gıyı çalmış. Gıyı anası açmış. Oolan “Ana, gönderdiim gız nerde?” demiş. Anası da “Yuharda oolum” demiş. Oolan gıyı açmış, gızı görür görmez bıçahlamış. Gız da gendini peceden aşşaa atmış. Gıza göz goyan adam da pecenin altında bekliyomuş. Gızı almış, kaçırılmış. Gıza demiş ki: “Ben seni seviyom. Benimle evlenin ni?” Gız da “Ben bi dışarı çihayım geleyim de öyle evlenelim” demiş. Gız dışarı çihınca gendini evin önündeki ırmaa atmış. Gızın atladını görünce gıza göz goyan adamla gızın peşine düşen gocası da ırmaa atlamış.

Üç dene avcı varmış. Avcılar suyun üzerinde elbise görünce goşmuşlar. Bahsalar ki dünya gözeli bi gız. Hemen sudan çihartmışlar. Gızla kim evelenecek diye gendi aralarında gavga itmeye başlamışlar. Gız demiş ki: “Durun, gavga itmeyin! Elbiselerinizi ve silahlarınızı şuraya çiharın. Kim şoo dağın tepesine önce çiharsa onunla eveleneceem” demiş. Avcılar dağın tepesine goşmuşlar. Onlar gidince gız onların elbiselerini giymiş, geri suya atlamış. Gız sudan karaya çıhmış. Ülkede de padişah seçimi yapıyomuş. Guşu birahtıyolarmış, guş kimin başına gonarsa onu padişah yapıyolarmış. Guş, üç kez gızın başına gonmuş. Köylüler, “Padişah bu adam olsun” demişler. Bazıları da “Olmaz, bu adam yabancı. Bizim köyümüze niye padişah olsun ki?” demişler. Neyse erkek gılına giren gız, bu köye padişah olmuş. Gız padişah seçilmiş. Sudan çıktığı yere de bi çeşme yaptırmış. Çeşmeye gendi adını yazdırmış. Başına da bi bekçi dikmiş. “Buraya gelip beni soran olursa yanıma getir” demiş. Gızın peşinden suya atlayan gocası karaya çıhmış. Önce gızın adının yazılı olduğu çeşmeye varmış. Çeşmenin başında “İsmin burada gendin neredesin?” demiş. Bekçi hemen adamın yanına varmış. “Gel, seni padişah istiyoy” demiş. Adamı almış götürmüş. Daha soona çeşmeye gıza göz goyan adam gelmiş. O da gızın adını çeşmede görünce, “İsmin burada gendin neredesin?” demiş. Bekçi ona da “Gel, seni padişah istiyoy” demiş, onu da padişaha götürmüş. Daha soona çeşmenin başına üç avcı gelmiş. Bekçi onları da padişaha götürmüş. Padişah askerlerine emir vermiş. Gocasını bi dolaba saklatmış. Sonra içeri gendine göz goyan inançsız adamı çaarmış. Adam içeri girince gız demiş ki: “Sen niye o çeşmeye ismin burada gendin neredesin didin?” demiş. Adam başlamış anlatmaya: “Bizim gomşumuzun bi oolu varıdı. Anasına bi sandıh gönderdi. İçinden dünya gözeli bi gız çıhtı. Ben o gıza göz goydum. Gızı gendime almak için gızın gaynanasına gızı kötüledim. Anası da ooluna gızı kötüledi. Gocası gızı bıçahladı, gız da gendini camdan attı. Ben de gızı gaçırdım. Onunla evlenmek istedim ama gız istemedi. Duttu gendini ırmaa attı. Ben de arhasından atladım. Sudan çihınca da gızın adına yapılmış çeşmeyi gördüm. İşte bu yüzden söyledim” demiş. Gız, “Dinle dolap” diye dolaba vurmuş. Sonra üç avcıya sormuş: “Peki, siz niye çeşmeye ismin burada gendin neredesin didiniz?” demiş. Avcılar, “Suyun üstünde bi elbise gördük, yanına gittik. Bahtık ki dünyalar gözeli bi gız. Sudan çiharttık. Bu gızla kim evelenecek gavgasına tutuştuk. O da bize, “Şoo dağın başına kim önce çıkarsa onunla evlenirim” dedi. Biz gidince silahlarımızı, elbiselerimizi alıp ırmaa atlamış. Biz de ardı sıra ırmaa atladık. Onun için öyle söyledik” demişler. Gız, “Dinle dolap” diye yine dolaba vurmuş. Gız gendine göz goyan adamı öldürtmüş. Avcıları serbest bırakmış. Gız gocasını da dolaptan çihartmış. Gocasına demiş ki: “Sana dinle dolap dirken başımdan geçenleri anlattırdım. Hiç suçum yoktu, sen de duydun” demiş. Oolan

gızdan özür dilemiş. Yimişler içmişler muratlarına ermişler.

III.76. KARA KEÇİ

Kaynak Kişi: Selma KAYA

Bir varmış bir yohmuş, Alla'an gulu dağdan taştan çohmuş. Bir gadının hiç çocu yohmuş. Kadın, "Alla'am ver de bana bi gara geçi ver. Ver de bana bi gara geçi ver" diye dua edermiş. Kadının duası kabul olmuş. Allah ona gara bi geçi vermiş. Gonu gomşunun gızı çamaşır yıhamaya gidiyomuş, bu gara geçi dışarda yatıyomuş. "Alla'am ellerin gızı, çamaşır yıhıyo. Bana bi gara geçi verdin, çamaşır da kirlendi. Yıhayan yoh" diyomuş. Gara geçi annesinin bu hâline çoh üzölmüş. "Anne, ver de çamaşırını ben yıhayım" demiş. "Git öte, gara geçi, sen nası çamaşır yıhayacan?" demiş. "Yıharım annem, sen ver" demiş. Kadın geçinin boynuna çamaşır asmış. "Gomşu çamaşır yıhamaya gittiydi, git ona ver de o yıhasın" demiş. Geçi, öze varmış. Çamaşır yıhayanlardan ayrı bi yere gitmiş. "At Alla'am at bi ateş at, at Alla'am at bi sabun at" demiş. Allah bi ateş ile bi sabun atmış. Bi gazan gurmuş bu da. Gara geçi kürkünden çılınca dünya gözeli bi gız olmuş. Padişaan oolu da ordan geçiyomuş. Bu gızı görmüş, gız çamaşır yıhamış, geri de kürkünü giyip evine gelmiş. Oolan da arhasından bunu takip edip, evini bulmuş. Padişaan oolu evine gelmiş. Anasına babasına, "Falan yerde bi gara geçi var. Gidip onu bana isteyin" demiş. "Oolum sen padişah oolusun. Gara geçiyi ne yapacaksın?" deseler de oolan "Yoh! İlle ben onu geçiyi istiyom" demiş. Neyse Alla'an emriyenen gara geçiyi padişaan ooluna alıp gitmişler. Annesi demiş ki: "Eller gelin aldı, sen de gittin bi gara geçi aldın." Annesi ekmek yaparken gara geçi "Anne ekmeği ben yaparım." "Giit gara geçi, sen nası ekmek yapacaksın?" demiş. Annesi çorba yaparken gara geçi, "Anne çorbayı ben yaparım" demiş. "Giit gara geçi, sen nası çorba yapacaksın?" demiş. Gaynanası gara geçiyi her gün küçümsüyomuş. Bi gün gaynanası öz gızıyla düğüne gitmiş. Gara geçi de kürkünden çılıp arhalarından düğüne gitmiş. Aaşam olmuş, hepsi eve gelmiş. Gara geçinin gaynanası ooluna demiş ki: "Oolum, eller dünya gözeli gelin almış, sen gitin bi gara geçi aldın. Düğünde dünya gözeli bi gelin gördüm" demiş. Neyse ertesi gün bunlar yine düğüne gitmişler. Gara geçi de arhalarından gitmiş. Gara geçi evden gidince gocası da kürkünü yahmış. Geçi eve gelse ki kürk yok. Gız odasına sahlanmış. Gaynanası yine oolunu çaarmış: "Oolum dünkü dünya gözeli gelin yine geldi. Sen gittin bi gara geçi aldın" demiş. Oolan da demiş ki: "Anne, öyle dünya gözeli bi gelini elinden dutup sana getirsem ne yaparsın?" "Padişahın köşkünü sana bağışlarım" demiş. Oolan dutmuş, gara geçiyi

yerinden ıharmış. Gaynanası bahsa ki dğndeki gelinin aynısı. Gız başından geçenleri anlatmış. Gaynanası gıza yaptıklarından pişman olmuş. Gızdan zr dilemiş. Yemişler içmişler, muratlarına ermişler.

III.77. BİLGİN İHTİYAR

Kaynak Kişi: Hatice KILIÇ

Bi varımış bi youmuş bi padişaana bi veziri varımış. Bunlar gılıh deştirip halkın içine inmişler, geziyollarmış. Bi evin yanında geiyollarmış. Bi dene yaşlı adam, bi eliyle bastona yaslanmış, öbür eliyle de gazlara yem atıyomuş. Padişah adama demiş ki: “Uzaanan nasısın?” “Yahıninan iyiyim” demiş ihtiyar. “İkiyenen nasısın?” demiş padişah. “nen iyim” demiş adam. Soona padişah bi gazlara bahmış, bi ihtiyara bahmış demiş ki: “Bi gaz savsam yolan mı?” “O benim bileceem iş” demiş adam. Neysem padişahla vezir acılı aralaşınca, vezir sormuş, demiş ki: “Padişaam sen bu adama ne sordun, o ne anladı?” demiş. Padişah glmş, “Git birinci soruyu sor, iyice belle de gel” demiş. Vezir geri dönmüş, varmış adamın yanına. “Bey amca, bey amca” diye sesleniyo. “Ne diyon oolum?” diyo ihtiyar da. “Ben vezirim. Az önce yanımda gelen de padişahtı. Biz halkı denetlemeye ıhtıydık. Padişahım sana bi soru sordu. ‘Uzaanan nasısın?’ dedi. Sen, ‘Yahıninan iyiyim’ didin. Bu ne demek?” demiş. İki sarı lira virirsen dirim” demiş adam. Vezir de, “Al sana iki sarı lira” dimiiş, vermiş adama. Adam başlamış anlatmaya: “Padişah, bana ‘Uzaa grebiliyon nu?’ diye, sordu. Ben de ‘Yahını gryom’ didim” diyo. “Haaa!” diyo vezir. Geri gidiyo padişaan yanına. Böyle böyleymiş padişaam diyo. “Dooru” diyo padişah da, “Dooru demiş ihtiyar” diyo. Bu ketli vezir diyo ki: “Padişaam, benim anlamadım bi şey daa var. Sen, ‘İkiyenen nasısın?’ diye sordun, o ‘nen iyiyim didi’ bu ne demek” diyo. “Git, onu da belle gel” diyo padişah. Sylemiyo, cevabı biliyo da. Yine varıyo vezir adamın yanına. “Emmii!” diyo. “Yine noldu oolum?” diyo. “Benim merak ittiim bi şey daa var” diyo. “Padişah, ‘İkiyenen nasısın?’ diye sordu, sen ‘nen iyiyim’ didin. Bu ne demek diyo?” “İki lira daha ver, söyleyim” diyo. Vezir iki lira daha veriyo, adam anlatmaya başlıyo: “Padişah benim bastonla gezdiimi grdne iki ayaamın hlını sordu. Ben de iki ile gezemiyom bastonla geziyom diye ‘nen iyiyim’ didim” diyo. Vezir padişahın yanına varıyo. Böyle, böyle diye anlatıyo. “Dooru demiş ihtiyar” diyo, glyo padişah. Bu ketli vezir yine idemiyo, “Bi de padişaam, sen ‘Bi gaz savsam yolan mı?’ didin. Adam da ‘Ben bilirim’ didi. O neydi?” diyo. “Git onu da belle gel” diyo padişah. Vezir yine varıyo ihtiyarın yanına. “Böyle böyle, padişah sana ‘Bi gaz savsam yolan mı?’ didi. Sen ‘O benim

bileceem iş' didin. O neydi o?" diyo. Adam yine iki sarı lira istiyö. Vezirden sarı lirayı alınca diyo ki: "Padişah, 'Bi gaz savsam yolan mı?' diyi seni bana gönderdi. Ben de seni yolum yolum yoluyom" diyo. Eşek olursan semer vuran çoh olur işte. Bu da böyle bi masal.

III.78. KIRK KARDEŞ

Kaynak Kişi: Muzaffer KAYA

Vahti zamanında, bi memlekette bi padişah varmış. Padişaan aylar yıllar geçmiş hiç çocuğu olmamış. "Ben işte filan yere gideceem, çocuh olması için gereken yerleri gezecem" demiş. Vezirlerini, gorumasını neyini yanına almış giderken bir çeşmenin başına gelmişler. Çeşmenin başında durmuşlar. Padişah demiş: "Burda bi abdest alah, namaz gılah ondan soona gidek. Öğle vahti oldu" demiş. "Tamam" demişler. Suyun başında abdest almış, namaz gılmış. Selam verirken, bi saa selam vermiş bi sola selam vermiş dönmüş bahmış ki bi daşın üstünde, burda abdest alıb namaz gılıb burdan bu yanna gidenlerin çocuğu olmayacah yazıyo. "Bu da Alla'an işi, geri dönek" demiş. Geri dönerken önlerine Hızır Aleyhisselam çılıyo. Orda kuru bi ağaç varmış. "Bah şu guru aacın üstünde iki dene elma var" demiş. "Bunun birini gendin ye, birini de hanımına ver" demiş gaybolmuş. "Bu da Alla'an işi" demiş geri dönmüş gelmişler. Şimdi elmanın birini gideken gendi yemiş padişah. Eve yahlaşmış. "Feriğe mi veriyim, büyük avrada mı, güççüe mi?" veriyim derken güççük öteden koşub gelmiş, "Ne güzel elmaymış, gıbgırmızı" deyip elinden almış, ısırılmış yemiş. Ondan soona bunların devamlı oolu olmuş. Gırh dene oolu olmuş. En küçüünün adı da Kemal'ımış. Padişah, bunları dünya yüzüne çihartmamış. Yer altı okulu yapmış, yer altı okulunda ohutmuş. "Heç insan yüzü görmeyecek" demiş. Çocukları orda ohutuyomuş. En küçüü on beş yaşına gelmiş. En küçüğü de hepisinden ahıllıymış. Demiş ki hocasına: "Hocam" demiş, "babama söyle bizden başka insan yok mu yeryüzünde? Bizi dünya yüzüne çihartsın. Bi insanları görelim" demiş. "Tamam, babana danışayım da" demiş. Getmiş, padişaha demiş: "Çocuklar böyle böyle laf anlamıyo. Dışarı çıhmah istiyolar" demiş. "O zaman çihard dışarı, ohulun etrafında şöyle bi dolaştır" demiş. Çiharmış, okulun etrafında dolaştırırken yoldan bahıyo bayanlar geliyo. Bayanı görünce biri diyo: "Onu ben alacam." Diğeri diyo: "Ben alacam." Birbirine düşüyolar. "Durun" diyo, küççük Kemal. "Biz bi anadan bi babadan gırh gardaş mıyız? Biz de bir anadan bir babadan gırh gız istiyceez. Hepimiz ayrı gayrı olmiyacah" diyo. Ondan soona gidiyolar, babasına diyolar, "Biz bi anadan bi babadan gırh gız istiyoz" diyolar. Saa, sola haber salıyo

padişah. Bi yerde varmış. Bi anadan bi babadan gırh gız. Onu da gırk dene dev gelmiş almış gitmiş. [*Eskiden dev var ya!*] Gızları kaçırılmış. Padişah bunu söylememiş çocuklarına. Gelmiş demiş ki: “Oolum, sana filanca vezirin gızı, sana filanca vezirin gızı. Kimisine sana filancanın gızı” demiş. “Yoooh!” demiş küccük Kemal. [*Eee, ahılzadeleri o ya!*] “Biz bi anadan bi babadan isek gızları da bi anadan bi babadan istiyoh.” Ondan soona, “Yav bulamadım oolum, yoh” demiş padişah. [*Gaçırılanı da söylemiyo, bulamadıh diyo.*] “Valla baba, biz gidib kısmetimizi gendimiz arayacaz” diyolar. Gırk dene atı çekiyo, gırk denesi de biniyo ata, herkes sürüyo. Küccük Kemal, en sona galıyo. Anasına babasına da o “Alla'asmarladık” diyo. Öbürleri, süren gidiyo, süren gidiyo. O da peşlerine düşüyo. Küccük Kemal, yolda gideken ermiş gibi bir kişiye denk geliyo. [*Hızır aleyhisselam mı? Neyse gayrı.*] Diyo ki: “Bah, gidiyonuz amma benden size nasihat. Birinci şeerde yatmayın, yazıda yatın. İkinci şeerde yatmayın yazıda yatın. Üçüncü şeerde yatmayın, yazıda yatın. Ondan soona nerde yatarsanız yatın” diyo. “Tamam” diyo sürüyo. Bunlar sürüyo atı gidiyolar. Az gidiyolar uz gidiyolar bir arpa boyu yol gidiyolar, varıyoolar bi şehre. Ondan sonra [*Oraya hikâye ya!*] O şehre varıyolar. “Haa! Bu şeerde galalım” diyolar. Küccük Kemal diyo ki: “Biz şeyhimizden tembihliyiz. Gel gardaşım burda yatmayalım, yazıda yatalım” diyo. “Yoooh” diyo, “yav biz gırk dene babayıidik kim ne yapacah” diyo. Ondan soona bunlar yatarken küccük Kemal uyumuyo. “Bunda vardır muhakkak bi şey” diyo. Bunlar uyuyolar. Bi de bi dodağı yerde, bi dodağı havada bir dev geliyo, giriyo içeri. “Gısmetim de bolmuş” diyo. Küccük Kemal buna gılıcı çekiyo, yörüyo. Dev, “Kemal” diyo, “gılıcını çek vur!” diyo. “Yoh sen benden büyüsun, sen vur” diyo. Burda devi öldürüyo. Ondan soona onun gulaanı kesiyö, cebine goyuya. Devi de götürüyo atıyo. Gardaşlarının hiç bi şeyden haberi yoh, zabah galhıyolar. [*Küccük Kemal uyumadı ya, zabaha karşı dalıyo.*] “Kalk Kemal kalk, gidiyoh, haydi!” diyolar. Kemal, “Yorulmuşum gardaşım” diyo. Onlar da “Kalh! Biz yorulmadıh da sen mi yoruldun?” diyolar. Ondan soona, ordan sürüyolar, ikinci şeere varıyolar. Orda da aynı şekilde bi deve dek geliyolar. Aynı onu da hallediyo, onun da gulaanı alıyo goyuyo cebine. Ondan soona, üçüncü şeere varıyolar. Üçüncü şeere varınca, gine hepsi yatıyo uyuyo. Kemal oturuyo, okuyo, şey yapıyo derken göğüsleri şurdan şuraya asılı bi dev anası giriyo içeri. Ondan soona diyo ki: “Siz gırh gardaş mısınız?” diyo. “Sen nerden biliyon, gırh gardaş olduğumuzu?” diyo. “Ben biliyom” diyo. Şordan şurdan konuşurken, “Şorda çocuklarım var, bana bir şeyler ver, gönder de gidiyim” diyo. [*Mahsat onların yerini öğrenmeye geliyomuş.*] Ondan soona, bu bi şey vermeyince gayrı çııyo, gediyo. Küccük Kemal kılıcını alıyo eline, peşine düşüyo. Bunu takip ediyö. Garı, şehirden dışarı çııyoo, bi

guyunun içine iniyö. İçeri inince “Gahın miskinler!” diyo. [*O gırh gızları gaçıranlar ordayımış işte.*] “Gahın! Gırh dene hasım gelmiş ki size, ayın on beři gibi parlıyo” diyo. Hepisini bi inilti alıyo. “Bu neyin nesi?” diyo küccük Kemal, yohardan dinliyo. Ondan soona guyunun aazına duruyo. Gelenin kelleyi kesiyö, gelenin kelleyi kesiyö sırayla gırh dene kelle kesiyö. Bi tutam anahtarla en son bi dev garı çıhiyo. Garıyı da öldürüyö. Anahtarları alıyo. Otuz dohuz gapı açıyo, gırhıncı kapıya varıyo. Gızlar hep orda. Ondan soona gızları yaşına göre sıraya diziyo. Hepisinin yüksüklerini alıyo götürüyö gardaşlarının yüksükleriyle değiştiriyo. Geri geliyor, en küccük gızla da kendininkini değiştiriyo. Küccük Kemal ordan geri eve dönüyö, gardaşlarının yanına geliyo yatıyo. Zabaanan gine, “Galh” diyolar. “Yorulmuşum abi” diyosa da “galh, biz hiç yorulmadıh da sen mi yorulduñ” diyolar. Tam bunlar galhıb hazırlanırhoan, bu galdıhları evin içi bi sur oluyo, garanlıh zindan gibi. Bunlar içerde galıyolar. Dışardan da bi nida geliyor, “İçinizden küccük Kemal’i bana gurban verirsenez sizi serbest bırahirım. Yoosa, gıyamete gadar burda galırsınız” diyo. Öteki orda vızırđıyo, beriki burda vızırđıyo, küccük Kemal diyo ki: “Otuz dohuzun yoluna bi ben gitmişssim gardaşım, zor bi şey deel ya! Sen hee de, hepimiz gurtulun” diyo. Bunlar öyle deyinc gapı açılıyo, bunların hepsi çıhiyo. [*Afedersiniz, davar boşalış gibi.*] Küccük Kemal başına geleceği bildiine, yavaş yavaş arhalarından gidiyo. Tam gapının oraya gelince gapı gapanıyo. Gafa dışarda, vücut içerde galıyo. Ondan soona bunlar hemen gaçacahlar ordan, ata binen sürüyö binen sürüyö. Küccük Kemal ordan diyo ki: “Gardaşlarım bahın” diyo, “birinci şeerde şu devı öldürdüñ, ikinci şeerde şu devı, üçüncü şeerde gırh dene dev kestim, bi de anasını” diyo. “Fılanca şeerin kuzeyine doğru gidin. Orda bi guyu var. O guyunun başında gırh bacı var” diyo. Herkes kısmetini alsın. Gendi barmağınızdaki yüzzüklere bakın hepsinin isimleri yazıyo” diyo. “Herkes gendi gısmetini alsın. Yalanız benimkini orda bırahın. Ben sağ olur gelirseñ ben de onu ordan alırım, yoosa dursun, benimkini götürmen” diyo. Onlar da “Tamam” diyolaar. [*Hele küccük Kemal orda dura dursun.*] Bunlar varıyo, guyunun başına. Guyunun başından aşağı inemiyolar. Biraz indimiydi, “Yandıñ yandıñ yandıñ!” diyolar, geri çıhiyolar. Öteki deniyo inemiyö. En sonu küccük Kemal’in bi büyüğü, “Ben yandıñ dedikçe bırahın” diyo, o iniyö. Ondan soona, gapıları sırayla açıyo. Varıyo, bahsa ki gızlar hep sıralayın oturuyo orda. En büyükden başlıyo. “Gardaşım şu senin, şu senin, en son gendinin şu otuz dohuz da benim” diyo. “Küccük Kemal’inkine ne diyonuz?” diyo. Biri diyo: “Adam götürek bize hizmet etsin.” Öbürü, öyle böyle şöyle derken en son onu da götürmeye karar veriyolar. Onu da küccük Kemal’in atına bindirip götürüyolar. şimdi bunlar sürüyolar, babasının memleketine. Oraya varıyolar. şimdi anasıyla babası geriden geri bahıyolar, hepsi geldi

küccük Kemal yoh. Babasıyla anası soruyo, onlar da böyle böyle diye anlatıyolar. Bunlar saraya giriyolar, eğlenceye zevke sefaya dalıyolar. Küccük Kemal'in hanımını da hizmetçi gibi kullanıyolar. Anaya babaya hiç bahmıyolar. Ananın babanın gözleri ağlamaktan kör oluyo. Babası diyo ki: "Eğer saa olur da, küccük Kemalim dönerse" diyo, "bunların her birini bi yere atacaam. Bunların heçbirinin yanına goymam" diyo. *[Ondan soona onlar orda eğlene dursun biz gelelim küccük Kemal'e.]* Küccük Kemal ordayha aksakallı bir şey gapıyı açıyo, geliyo. "Bak" diyo. "Sana bi görev vereceem eğer bu görevi başarırsaan, seni serbest bırachacaam. Yohsa elimden kaçacağım göçecegim deme, gurdulamazsın" diyo. "Tamam" diyo. Ondan soona aksallı diyo ki: "Şu çahmahı al, bi çah diyo". Küccük Kemal çahmağı çahıyo, ejderha gibi bi at çahıyo. "Buna bin, bununla beraber gideceen" diyo. "Fılanca ırmağı geçeceen. Ordan zor geçersin orda bi dev var. Sen ona bi yol ver de geçiyim dersin. O da sana getireceen gızdan bi öpdürürsen der. Tamam, hee de ordan geç" diyo. "Ama sahin öptürme, vallaha deme, yemin de etme" diyo. Küccük Kemal de, "Tamam öptürmem" diyo. Bunu bi keşişin olduğu yerdeki devi öldürtmeye gönderiyo. Küccük Kemal, ırmaa varıyo. Ondan soona dev çahıyo. Deve, "Yol ver de geçiyim" diyo. "Getireceen gızdan bi öpdürürsen" diyo dev de. Küccük Kemal, "Tamam, hee, vallaha öptüreceem" diye yemin ediyo. Ondan soona dev yolu açıyo bu da gediyo. Küccük Kemal, varıyo, orda bi keşişin kapısına *[şey durmaya]* çoban durmaya. "Ben, toh garnına çalışacaam" diyo. Keşiş de, "Yav, bizim bi çobanımız vardı. Dev yüzünden istediği gibi götürüp davarı, malı yayamıyo. Bi de sen dene" diyo. Küccük Kemal, "Hangi dev" diyo. "Çeşmenin başında bi dev var. Köylü her gün oraya su almaya gider. Biz de o deve her gün bi gız gurban ederik" diyo. Ondan soona Kemal götürüyo, istediği gibi davarı yayıyo geliyo. Keşiş bahsa ki davar iyice doymuş. "Davarı nerde kaydın?" diyo. "İşte, fılanca yerde" diyo. "Yavv, orda dev var, nasıl gettin?" diyo. "Dev mev, ben bi şey görmedim" diyo. Ondan soona küccük Kemal, gine davarı götürünce keşiş bunu takip ediyo. Kayaların içine oraya sahlanıyo. Bir de yer gök gürlüyor dev geliyo, böyle yahlaşıyo. Orda küccük Kemal diyo: "Elimde gılıç, aldığım gızdan bi öpersen senin yedi kelleni birden keserim" diyo. Dev geri dönüb gediyo. O keşişin de bi gızı varmış. Onla *[şey yapacak]* everecek ya! Bunu keşiş duyuyo, duyunca gorhuyla üsdünü başını berbat edmiş, altına kaçırmış. Ondan soona, geliyoo gızına diyo ki: "Yarın eline gına yah, allan pullan küccük Kemal devi öldürecek" diyo. *[Küccük Kemal'in haberi de yoh tabi bunlardan.]* Küccük Kemal, gine davarı o yanna götürüyo. Davarı odladırhan gine gök gürlüyor, şimdi keşiş alıştı ya, bu sefer de anasıyla gız gorhuyo. "Gorhmayın" diyo keşiş. "Kemal onu halleder" diyo. Dev böyle yahlaşınca Kemal keşişin gızına, "Elinden bi böreg alırsam, bi de seni öpersem devi

öldürürüm” diyo. Gız da böree hazırlıyo, götürüyo. Onu alıyo, gızdan da bi öpücük alıyo. Gılıcı çekiyo, devi öldürüyo. Ondan soona küccük Kemal, “Benim [*şeyim bitti*] görevim bitti, sürem doldu gideceem ben” diyo. “Yavv! [*İşte*] Biz seni çoh sevdik” diyo. “Gızımla seni evlendiriyim, malım, mülküm de hep senin olsun” diyo keşiş. “Yoh, ben gideceğim. Benim [*şeyim*] doldu” diyo. O zaman gız da, “Ben de gideceem Kemal’le” diyo. Gızı da ata bindiriyö, yola devam ediyö. Tam devin ırmağına geliyolar. “Yol ver de geçiyim” diyo. “Hani getirdiğin gızdan bi öpdüreceedin?” diyo, dev. Diyo ki gız: “Sahın öptürüyüm möptürüyüm deme. Seni göbeeneçe kuma gömer, beni de burdan alır gider” diyo. Küccük Kemal, “Yoh gız, ben söz verdim, yemin ettim. Eğel de öpsün” diyo. Eğelip öpünce bi çekiyo gızı, onu da bi naraylan göbeene gadar kuma gömüyo. Alıyo, gediyo gızı, [*şeye*] Kafdağı’nın arhasına. Ondan soona kimisi geliyo küccük Kemal’in yüzüne tükürüyo, kimisi “Eyi olsan burda galman” diyo, kimisi de acıyıp ekmek veriyö. Derken en sonunda Küccük Kemal’i görevlendiren aksakallı çıhıp geliyo. “Ver elini” diyo.”Ben sana çoh güvendiydim. Sana sahın öptürme, yemin etme demedim mi?” diyo. Bunu dutuyo, çekip çihartıyo. “Bildiğin yere get” diyo, orda gayboluyo. Küccük Kemal, saa sola giderken bahıyo ki yolda iki dene çocuh birbiriyle gavga ediyö, döüşüyo. Diyo ki: “Niye döüşüyonuz?” diyo. “Şu post ına şu cin külahlı için” diyolar. “Külahlı gafana geçirdiinde seni kimse görmez, posdun üstüne oturdunnuydu seni kimse görmez, seni istediğin yere götürür” diyo. [*Tılsımlıymış biliyon nu?*]. Öyle deyince, “Tamam” diyo. “Ondan golay ne var. Şimdi, bi sapanla bi taş atacaam, kim evvel alıb da geri bana getirirse bu postu o kazanır, ona vereceem” diyo. “Tamam, insanoğlu doğru söylüyo” diyolar, kabul ediyolar. Sallıyo daşı, galdırıyo atıyo. Bunlar daşın peşinde koşahan küccük Kemal, külahlı geçiriyö, posta oturuyo, posta gamçıyla bi vuruyo burdan taa şoo tepenin üstüne varıyo. Bunlar birbiriyle döüşüyo. “İyi, ben bunla o devi de bulurum o zaman” diyo küccük Kemal. [*Gızı kaçırđı ya!*] Ondan soona [*şey yapıyo*] postun üstüne oturuyo, posta diyo ki: “Beni al, Kafdağı’nın arhasına, götür.” Kamçıyna bi vuruyo, post alıyo bunu oraya götürüyo. Bahıyo ki gıza pencereden, sararmış eyice solmuş. Önünde zehir, gırh gün içinde küccük Kemal gelmezse gız zehir içip ölecek. Ondan soona dev, ahşamaça avlanır, geri gelirmiş. O gedince açığa çıkıyo küccük Kemal, gıza diyo ki: “Buna gücümüz yetmez. Sen ne yaparsan yap, bunun tılsımını öğren” diyo. “Tamam” diyo gız da. Dev geliyo gidiyo, geliyo gidiyo, gız da ona her zaman hizmet etmeye başlıyo. Önceden hizmet etmezmiş, bahmazmış, yemeğini hazırlamazmış devin. Diyo ki: [*İşte*] “Sen gidiyon, ben burda yemek ne hazırlıyom. Şu tılsımını bari söyle de ben de onunla göönümü eğleyim” diyo. “Gız napacaan benim tılsımımı, işte şoordaki süpürge” diyo. Ondan soona devin yanında gız,

süpürgeyi alıyo, allıyo pulluyo, fındılı fıstık oyna oyna” deyince dev, “Ben sevmem öyle şeyi, galdır at onu!” diyo. Ondan soona gız sırtını dönüyo, “Tılsımını söylemiyon, ben de gendi gendime oyun oynuyom” diye küsüyo. “Gız, sen benim tılsımı ne yapacaan? Filan yerde” diyo. “Yoh, sen söylemiyon” deyince, “Filanca padişahın orda benim bi eşim var” diyo. “Onun [*şeyinde*] içinde, üç dene gutuda üç guş var. O gutulardan birinciyi öldürürsen canım dizlerime çıhar, ikinciyi öldürürsen burama çıhar, üçüncüyü de öldürürsen canım çıhar” diyo. “O sağ durduhça bana hiçbir şey olmaz” diyo. Oğlan bunu öğreniyo, öğrenince ordan [*şey yapıyo*] posta biniyo, filanca padişahın memleketine varıyo. Küccük Kemal padişahın yanına hizmetçi oluyo. Orda çalışırken köylü her gün çeşmeye gidiyo. Bu devin eşi de o çeşmenin başındaymış. O gün gine bi gızı allamışlar pullamışlar gurban vermeye götürüyollarmış. Küccük Kemal köylüye diyo ki: “Niye bunu böyle yapıyorsunuz?” diyo. “Yavv, yahlaşamıyoh ki kimse bir şey yapamıyo. Başga türlü su da alamıyoh” diyolar. “O zaman gızla bende gideceem” diyo küccük Kemal. “Gızın ellerine gına yahın, süsleyin püsleyin, gızın yanı sıra ben de gideceem” diyo. Küccük Kemal gıza, “Eline bi şey yap, önce ben onu yiyeceem, soona senden de bi öpücük alıp devi öldüreceem” diyo. Gız, “Tamam” diyo, gorharak gidiyo. Ondan soona bunlar varıyolar. Tam böyle yahlaşacaklar dev diyo ki: “Boon çoh susamışlar, demek ki kismetim iki dene geliyo” diyo. [*Gız ile oolanın ikisini gönderiyolar ya ondan iki dene geliyo diyo.*] Ondan soona, bu oolanı görürnce bi naara atıyo dev. “Sına sabrını” diyo küccük Kemal. “Sen benden bi köynek fazla çıhtın, sen vur” deyince dev, küccük Kemal gızın elindeki yiyece alıyo, gızdan da bi öpücük alıyo, varıyo devi öldürüyo. Hemen garnını deşıyo. Devın dedii gibi üç dene gutu çıhıyo garnından. İki denesini orda öldürüyo. Hemen orda “Ben gidiyom” diyo. “Allaasmarladıh”. Gutunun birini yanına alıyo. Ordan posta biniyo, geri devin yanına geliyo. Dev de gapının orda, üst tarafı canlı duruyomuş. [*Devın iki canı gitti ya bi üstü canlı.*] “Gız, bi su ver yardım et” diyo. Gız da aazına geleni veriyo deve. Ondan soona geliyo küccük Kemal’e diyo ki: “O yarım canımı ver de, üç de bir canımı onunla bari yaşayım” diyo. Gız da diyo ki: “Verme, bizi nerde olsa gine bulur, sahin verme” diyo. Küccük Kemal, “Bu nasıl bir şeymiş bi bahıyım” derken gız galdırıyo gutuyu, yere çalıyo. Onu da iyice eziyo. Dev ölüyo. Bunlar ordan posta biniyolar, dooru babasının memleketine geliyolar. Tepenin başında, postu neyi saklıyolar. Ellerini yüzlerini gara hizmetçi gibi yapıyolar. Babalarının evine geliyolar ki anasının babasının gözü görmüyo. Gardaşları zevk de sefa da. Küccük Kemal’in gızı da hizmetçi bunlara. “Gız bi su getir, şunu yap, bunu yap” diye öyle yumuş buyuruyolar. Bunlar diyolar ki: “Biz size gaz çobanı durah. Garın dohluuna çalışırh.” Gardaşları da diyo ki: “Adam, yazıh! Gaz çobanı dursunlar,

kümeşte yesinler içsinler, orda da yatsınlar” diyo. Bunlar gaz çobanı duruyolar. Küccük Kemal her şeyi eyice öğreniyo. Bunlar zevki sefa içinde durmadan içiyolar, eğleniyolar. Kemal gidiyo posta oturuyo, külaa da gafaya geçiriyor. *[Bunu göremiyolar ya!]* Görünmez olup içeri giriyo. Bunlara veriyo gamçıyla dayaa, veriyo gamçıyla dayaa, bunları eyice dövüyo. Onlar da “Sen bana vuruyon, sen bana vuruyon” diye birbirine düşüyolar. Küccük Kemal, rastgele hepisine vuruyo. Hepisi dışarı *[Afedersin gızım]* davar boşalır gibi gaçıyollar. Küccük Kemal’in guyudan çihan gızı, masanın altına girmiş, orda tir tir titriyo. O zamana gadar küccük Kemal meydana çıhiyo. “Gorhma, benim” diyo. “Senin hâlin ne, babamın anamın hâli ne? Bunlar sizi bu hâlemi goydular” diyo. “Valla, beni hizmetçi eddiler. Gendileri zevke sefaya düşdüler. Annene babana da bahan yoh” diyo. Küccük Kemal, babasına varıyo, “Baba ben geldim” diyo. “Sen geldin, bunların hepisinin kellesini alacaam” diyo babası. “Yoh baba, bunların hepisini bi yere sürgün ed, gidsin. Ne de olsa evladın, affet” diyo, gidiyo. Gardaşlarını ordan sürüyo babası. Ondan soona Küccük Kemal gidiyo şeyhlere danışıyo. Onlar da diyolar ki: “Filan yerde, bi daan başında el değmedik toprah var. Ordan toprah alacaam, onu getireceen, anneyin babanın gözüne süreceen o zaman gözleri açılır, gendileri de düzelir” diyo. Biniyo posta, varıyo oraya. Topraa alıp getiriyo. Gözlerine sürüyo, anasıyna babası anadan doğmaya dönüyo. Ondan soona gırh gün, gırh gece küccük Kemal’in iki gızına da düün yapıyo babası. Küccük Kemal evleniyo, yiyo, içiyo. Onlar ermiş muradına, biz çihalım kerevetine. Gökden üç elma düşmüş biri size, biri bana biri de anlatana.

III.79. İSMAİL İLE GÜLİZAR

Kaynak Kişi: Fatma KILIÇARSLAN

Bi padişaan oolu bi gün tepenin başına çıhiyo, bi keklik vuruyo. Keklik varıyo, ala yaralı düzdeki çadıra giriyo. Bu da silaa alıyo, tüfaa yavaş yavaş çadırın altında sesleniyo. Bu oraya varıyo sesleniyo sesleniyo çihan olmuyo. Çihan olmayınca, varıyo çadıra vuruyo. Gız çadırın perdesini açıyo. Bi güzel, bi güzel ki *[gızım]* görülmemiş. Oolan görünce oraya yılıyo, bayılıyo. Oolan oraya bayılınca gız, “Allah’ım ben bunu nörüyüm” diyo. Usulca gollarından dutuyo, sürüyü sürüyü içeri alıyo. Ayıhdırmak için çadırın altına alıyo. Bunun yüzünü yıhiyo, su veriyo, oolan gendine geliyo. Diyo ki: “Sen kimsin, necisin?” diyo. “Benim anam babam köyün içine gitti. Bana dışarı çıhma dediler, ben de çıhmadım.” diyo. Gız diyo ki: “Sen niye böyle oldun?” İsmail de diyo ki: “Kekliim girdi çadıra. Ben de seni görünce aşlı oldum, bayıldım buraya” diyo. Gız saa sola bahınıyo ki kekliih palanın altına

girmiş, yaralı. Keklii oğlanın eline veriyö, bi bardah da su verip içiriyö. Oolan keklii alınca diyo ki: “Ben bi padişah oğluyum” diyo. “Seni bana verirler mi? Benim gööntüm sana düştü” diyo. “Ben bilmem, anam babam bilir” diyo gız. Oolan geçiyö gediyo, evine variyö. Varmış demiş ki: “Babam anam acele edin, ben bi gız gördüm, bayıldım, beni o ayıhdırdı. O gızı bana alın. Olursa o gız, olmazsa ben evlenmem. Ben o gızdan başha kimseyi almam” diyo. Adam bunu duyunca diyo ki: “Yaa, ben bi padişaaam. Ben o çadırın altındaa gızı nası alıyım? Benim soyuma, sülaleme yahışır mı? Yarın benim yanıma hep padişahlar, böyük adamlar gelecek. Gelini nerden getirdin diye sorduhlarında ben ne diyeceem? Çadırın altındaana ben nası dünür gideyim, düün edeyim” diyo “Yoh” diyo oolan. “Benim gaderimmiş. Ben o gızdan başhasını almam” diyo. Neyse adam iki üç gün çabalıyo mabalıyo oolunu yenemiyo. Yanına iki üç dene adam alıyo, çadıra dünür gidiyo. Dünür oluyo, veriyollar gızı Alah’ın emriylen. Diyollar: “Düün ne zaman?” “Düün bi hafta soona olsun” diyolar, bunlar eve geliyo. Oolan, yalnız her gün depenin başına çihar baharmış, “Çadır duruyo mu?” diyi. Evden yiyecek götürürmüş yisinler diyi. *[Hani onlar fakirimış ya!]*. Oolan bi hafta soona bahıyo ki çadır yüklenmiş, bunlar gediyyollar. İsmail geliyim miliyim diyeneçe bunlar atları sürüyo, gidiyolar. Gız, o arada bi mektub yazıyo. “Beni anam babam senden gaçırıyo. Beni [işte] Gandihar’a götürüyolar.” O ocah daşının altına kaad yazıyo, ucunu dışına goyuyo, üstüne de bi daş goyuyo. O zamanaça oolan oraya varıyo. “Aceb Gülüzarım’ın eli, *[gızın adı da Gülüzar’mış]* şu ocah daşlarına deedi mi ki?” diye oraları şöyle bi yohluyo. Bahıyo ki orda bi mektub. Açıp ohuyo, “Beni anam babam sana vermiyollar. Gandihar’a götürüyolar. Beni seviyosan Gandihar’a çih, gel” diyo. Bu oolan eve geliyo, yanına yiyecek alıyo, gılcını alıyo, silaanı alıyo, bolca da mermi alıyo, “Haydi, ben gidiyom” diyo. Babası diyo ki: “Etme oolum. O bi göçebe, bizim dengimiz deal, kim bilir nereye gitti. Başına bi iş gelir gitme” diyo. “Yoh giderim, o olursa olur, olamazsa beni unutun” diyo, gidiyo. Bi de garşısına Allah tarafında Zümrüd-ü Anka guşu çihıyo. “Benden ne diliyosan dile” diyo. “Ben senden ne dileyim ki? Sen bi guşsun” diyo oolan. “Nereye gidiyon, ne istiyon? Dünyada zenginlik istiyosan zenginlik, başga bi şey istiyosan onu veriyim sana. Benden dile ne diliyosan insanoğlu” diyo. “Ben senden bi şey istemiyom. Benim bi nişanlım varıdı. Düünüm olacaa zaman onu aldılar, Gandihar’a gaçırdılar. Ben onu arıyom” diyo oolan. “Ben seni oraya götürürüm. Götürürüm amma yaşlandım.” *[Bir guş galdırabilir mi onu gızım? İşte heykaa bu ya!]*. “Bi tarafıma üç tuluh su, bi tarafıma da üç tuluh ed baala. Lah dedikçe su, luh dedikçe ed ver bana. Ben seni Gandihar’a götürür, bırahır gelirim” diyo *[gızım]*. Bu adam onu yapıyo, bu da onu götürüyo Gandihar’a endiriyö *[gızım]*. Bu da oraya, köye varıyo *[gızım]*. Varsa ki köyde bi

düün oluyo. Oolan yaşlı bi gariya soruyo, diyo ki: “Bu düün kimin?” “İşte filan yerden bi göç geldi. Gız çoh gözelmış. Gız başga yerden bi padişaan oğlu ile nişanlıymış Şimdi buranın padişaanın ooluna verdiler. Gız da aalayı aalayı saçları galmamış, hep dökülmüş. Elinde bi fincan zehir, camın önünde oturuyomuş. Olursa nişanım olur, olmazsa ben gelinciler gelince bunu içer ölürüm, ölürüm de ona varmam diyomuş” diyolar. Bu oolan, gızın verdii mendili yaşlı gariya veriyo. Üç dene de altın veriyo. “Bu mendili götür, Gülizar’a ver, adım da söyle” diyo. “Ben geldim onun için burdayım” diyo. O yaşlı garı, o üç altını da alıyo, gidiyo gızın yanına. Gız yanına da heç kimseyi gomuyomuş. Garı diyo ki gapıdaa bekleyenlere: “Yaşıma başıma hürmed eder de belki beni içeri alır. Size nooluyo?” diyo. Bi de gapıyı açıyolar, gız yalaaz, iki gözü gan ırmah oturuyo. Gıza gapıdan göz gırpıyo. “Bırahın yaşlı gariyi gelsin. Ölecaam ölmeye, zaar onun da bi diyecaa vardır” diyo. Garı içeri varıyo. “Senin nişanlınmış, padişaan oolu. Bana üç altın verdi. Buraya ite galha zor girdim. Şu mendili bana senin nişanlın verdi” diyo. “Ben o mendile gurban oluyum, ne diyo?” diyo. “Eğer sen çıhabilirsen, o her şeyi hazırlamış, zabaa garşı çıh. Sen bi yer söyle, o oraya gelsin” diyo [gızım]. Gız bi yer söylüyo, oğlan da atının garnını doyuruyo. Gendi silaani, bıçaanı guşanıyo. Zabaa garşı, gızı alıb gediyo, muradlarına eriyolar.

III.80. ÇİLPARA

Kaynak Kişi: Bekir AVŞAR

Bir varmış bir yokmuş evel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken ben dedemin beşiğini tıngır mıngır salları iken köyün birinde Çilpara isminde birisi varmış. Çilpara zeki, arkadaş canlısı, arkadaşı çok olan birisiymiş. Bir gün arkadaşlarına “Arkadaşlar süpürge yolmaya, toplamaya gidelim. Akşama da tekrar köyümüze döneriz” diyor. Çilpara arkadaşlarıyla birlikte köyden çıkıyor ve süpürgeyi olduğu yere gidiyorlar. Az gidiyorlar, uz gidiyorlar dere tepe düz gidiyorlar. Belli bir yere geliyorlar ve süpürgeyi buluyorlar. Süpürgeyi topluyorlar topluyorlar, zaman oldukça geçiyo. O sırada sis çıkıyo. Bunlar nerde olduklarının farkında değiller. O sisin içinde geri tekrar köye dönmek için çaba sarfediyorlar lakin kayboluyorlar. Belli bir süre sonra da sisle birlikte karanlık çöküyor ve akşam oluyor. Çocuklar oldukça korkuyor lakin Çilpara’da korku denen bir şey yok. Arkadaşlarının önüne düşüyor. “Arkadaşlar” diyor, “sis var, karanlık da var lakin bizim de evimize dönmemiz için aklımız, fikrimiz var. Haydi, yürüyelim” diyor. Birlikte yürüyorlar yürüyorlar epeyce yürüyorlar ama nereye gittiklerini bir türlü bilmiyorlar.

Belli bir süre sonra sis dağılıyor, ay parlıyor ve ortalık birazcık aydınlanıyor. Fakat yine de nerde olduklarını bilmiyorlar. Uzun bir süre amaçsızca yürüyorlar, bir tepenin üzerine geldiklerinde karşıda bir köy görüyorlar. Hepsisi de seviniyor, “Bi köy gördük en azından kurtulacaaız” diyorlar. Tabi o sırada hava oldukça soğuk, çocuklar hem üşüyorlar hem de acıkmışlar. Çocuklar köye doo ru yürüyorlar. Köye geldiklerinde bi yerde it ürüyor, bi yerde ışık yanıyor. Diyorlar ki: “Işık yanan yere mi gidelim, it ürüyen yere mi gidelim? İt bizi yaralar ışık yanan yere gidelim” diyorlar. Hep birlikte ışık yanan eve yürüyorlar ve ışık yanan evin, gelip kapısını vuruyorlar. “Tak tak tak tak!” Tabi içerde dev garısı varmış. Hemen insan oolunun geldiğini anlıyor ve gelerek kapıyı açıyor. “Gelişin yavrularım, doluşun yavrularım ebeniz size kurbaan olsun” diyor. Çocukları tabi sempatiyle karşılıyor. Çocuklar içeri giriyor, bir yere oturuyorlar ve dev garısı bunlara bir şeyler hazırlayıp bir an önce yatırıp bunları yemek istiyor. Bunlar yatıyor, yatınca Çilpara uyumuyor. Çocukları yatırdıktan sonra dev garısı içeriye giriyor, hemen dişlerini bileliyor ve belli bir süre geçtikten sonra gapıyı açıp içeri giriyor. “Kim uyudu kim uyanıık?” diye sesleniyor. Çilpara hemen ordan gözünün birini açarak “Ebee! Eller uyudu da ben uyanıık” diyor. “Yavrum, Çilpara sen niye uyumuyon?” diyo. “Ebe” diyo, “annem bana bi çil horozu vardı gece acıhınca onu kerserdi, getirirdi yerdim ben taş gibi yatardım” diyo. Hemen dev garısı gidiyor, orda hemen çil horozunu kesiyor. Kesince tabi canı gidiyor amma kesip getiriyor çil horozu. Horozun etini yiyor Çilpara, yatıyor. Hemen dev garısı gidiyor, dişlerini yine bileliyor. Çilpara’nın yine bir gözü açık bir gözü uyuyor. Belli bir süre sonra dev garısı tekrar geliyor, gapıyı açıyor, “Kim uyudu kim uyanıık” diyo. Çilpara, “Ebee! Eller uyudu da ben uyanıık” diyor. “Yavrum, Çilpara sen niye uyumuyon?” diyo. “Ebe” diyo, “benim uyumam için annem bana bir karabaş oğlağı vardı. Onu güzelce keserdi kavurma yapar getirirdi, ben de yerdim” diyo. Dev garısı tabi hiç memnun olmuyo bu durumdan. Ahırdaki oğlağını kesiyor. Kavurma yapıp getiriyo, Çilpara’ya veriyor. Çilpara bunu da yiyor, tekrar yatıyor, uyur gibi yapıyor. *[Tabi Çilpara’nın amacı burda dev garısını oyalamak. Dev garının amacı da çocukları bir an önce uyutup yemek.]* Çilpara yatıhtan soona, dev garısı gidiyor, dişlerini tekrar bileliyor. Biraz vakit geçtikten sonra tekrar odalarına geliyor. “Kim uyudu kim uyanıık!” diyo. Hemen Çilpara ordan, “Ebee! Eller uyudu da ben uyanıık” diyor. “Yavrum, Çilpara sen çil horozu yidin, garabaş oğlağı da yedin. Daha sen niye uyumuyon?” diyo. “Ebe” diyo, “annem bana bi ala tosunumuz vardı. Onu keserdi, pişirip kavurma yapardı. Üzerine de bir sülahi su verirdi onu içerdim taş gibi yatardım” diyo. Hiç memnun olmasa da “Tamam yavrum” diyo, gidiyo. Ala tosunu kesiyoo, gavurma yapıyoo, Çilpara’ya getiriyo. Üzerine de bi sülahi su veriyoo. “Bi an önce

yesin de şunları bi yeyim” diyo. Dev garısı tekrar gidiyo, dişlerini bileliyo, odaya giriyo. Bi de bahıyo ki Çilpara da yooh, arhadaşları da yoh. “Allah Allaaa!” diyo. Çilpara, dev garısı gittiğinde arhadaşlarını uyandırıyo. Geliyo gapıya bahıyo, gapı kilitli. Öbür odalara bahıyo, derken bi baca buluyo. Bacıdan hemen yuharı arhadaşlarını çıhاریyo, kendisi de çıhiyo. Bacıdan çıhip gideceği sırada mantusunu, çakısını düşürdüğünü fark ediyoy. Tekrar bacıdan girmek istiyoy. Arhadaşları diyo ki: “Yapma Çilpara, sen napıyon? Dev garısı seni yer” diyo. “Yooh!” diyo, “ille de ben o mantomu alacaam” diyo. Neyse arhadaşları Çilpara’yı durduramıyo. Çilpara bacıdan aşşa iniyo. O sırada dev garısı kimseyi bulamayınca sinirinden kükrüyo, sağa sola bahıyo. Çilpara mantusunu buluyo, orda da bi sandıh varımış. O sandığın içine giriyor. Sandıhta da ceviz varmış. Birkaç tane cevizi mantusuyla kırıp yemiye başlıyo. Dev garısı bahıyo sağa sola kimseyi bulamayınca canı sıhılıyo. O sırada da sandıhtan ses geliyor. “Çıt, çıt çıt” diye. “Sıçaaan!” diyo, “Çilpara’nın oynadığı oyunu bana oynama” diyo. Belli bi süre sonra yine ses geliyor. “Çıt çıt çıt!” diye. “Sıçaaan!” diyo, Çilpara’nın oynadığı oyunu oynama bana” diyo. Yine ses gelince gapaa bi açıyo, Çilpara. Gözleri ışılıyo dev garsının. “Amaa, yavruum! Sen burda mıydıın?” diyo. “Evet ebe, ben burdaydım. Arhadaşlarım gitti de ben burda galdım” diyo. “İyi yavrum, gel” diyo. Çilpara’yı getiriyo odaya koyuyo. Ellerini ayahlarını bağılıyo, dişini bilemeye gidiyo. Çilpara zorlayı zorlayı cebindeki çahıyla elindeki ipleri kesiyoy. Hemen goşarak bacıdan çıhmaya çalışıyo. Giderken de bi tarah, biraz su, ocahtan da biraz kül alıyo arhadaşlarına yetişıyo, birlikte goşmaya başlıyolar. Bunlar ne hadar goşarsa goşsun dev garısı iki adımda bunlara yahlaşıyo. Yahlaşınca Çilpara hemen elindeki tarağı bi atıyo, her taraf tarah oluyo. Dev garısı goşarken ayahlarına tarahlar batmaya başlıyo. Battıkça kanıyo ayakları, gerilemeye başlıyo. Belli bir süre sonra bunlara geri yetişıyo. Tam bunları dutacağı sırada Çilpara külü bi savuruyo, her taraf simsiyah toz duman oluyo. Göz gözü görmüyo. Derkeen Çilpara ile arhadaşları bayaa uzaklaşıyo, dev garısı bunları bulamıyo. O sırada bi rüzgâr çıhiyo, bütün külü alıp götürüyo. Ortalılı berraklaşıyo. Berraklaşınca dev garısı da çoh uzakları görebiliyomuş. Bi bahıyo ki Çilpara’ynan arhadaşları çoooh uzaklardan gidiyo. Hemen onlara üç beş adım atıp yaklaşıyo. Yahlaşınca Çilpara hemen elindeki suyu bi bırakıyo, her taraf derya deniz oluyo. Dev garısı suya batıyo çıhiyo, batıyo çıhiyo derkene suda yüzemiyo. Ondan soona boğulup ölüyo. Ölünce dev garısından gurtuluyolar. Çilparayla arhadaşları da eve gitmek için yola devam ediyolar. Bir daha geç vakte kadar dışarda durmuyolar. Bu masal da burda bitiyoy, hoş muradına geçiyoy.

III.81. ALİ MİÇÇİK

Kaynak Kişi: Selimiye GÖKALP

Bi varmış bi yohmuş. Evvel zaman içinde galbur saman içinde bi Ali Miççik varmış. Ali Miççik babasına, “İlle ben tarlaya gideceem, ormana gideceem” demiş. “Yav oolum! Tek başına nereye gidiyon, gidemezsin” demiş. Soona oolan babasına dimiş ki: “Baba şu iki yoldan hangisine gideyim” demiş. “Oolum şu sağdaana git, soldaana gitme” demiş. “Nasıl olur baba, olmaz” demiş, kendi bildii yoldan, soldan gitmiş. Babasının sözünü tutmamış. Sol tarafa gitmiş, gitmiş ormanın içinde kaybolmuş bu ketli. Kaybolunca varsa ki bi kulübe, kulübenin içinde de koca bi dev. Dev dimiş ki: “Ali Miççik, nörüyon?” Hoş beş, buna siniler kurmuş, sofralar hazırlamış, tabi oolanı yiyecek. Siniyi donatıp oolanı oturtmuş. “Ben şuraya bi varıyım da geliyim” diyo. Ali Miççik de susamışmış. O da devin arhasından mutlağa gidiyo. Bahsa ki dev gizlice dişlerini bileğliyo. Ali Miççik “Alla’am nörsem?” diyo hemen bi testi buluyo. Bi horoz, bi guzu, bi sabun bi de tarak buluyo, onda soona bunları torbaya goyuyo. Gendi de sahlaniyo. Dev evin içinde dolaniyo dolaniyoo, “Ali Miççik nere gittin, nörüyon?” diyo. Ali Miççik de devi gandırıyo, masucuhtan diyo ki: “Torbanın içindeyim.” Dev anası, “Demek canın oyun oynamak istedi, seni gidi seniii” diyo. Dev torbanın başında dolaniyoo dolaniyo, “Fırsat bu fırsat” diyi, dişini hart diye torbaya geçiriyo. “Ü üürü üüü” diyo. “Hah, Ali Miççik seni horoz gibi nası da ürülettim” diyo. Geri keyif yapıyo, torbanın öbür yanına geçiyo bi daha hart diye ısıriyo. “Meeeee” diye torbadan ses geliyo. “Hah” diyo, “Ali Miççik, seni goyun gibi nasıl da melettim” diyo. Ondan soona dolaniyo, eee nöörecek, bunu yiyecek. Ali Miççik’i bi gorhu sarıyo. Torbayı açsa bahsa ki horoz, goyun. “İnsan eti gohuyo burda” diyo. Ali Miççik, bahıyo ki kaçış yok hemen elindeki tarağı küteliyo. Allah’tan her taraf tarak oluyo. Ali Miççik goşuyo, dev anası goşuyo amma devin ayahları hep kan içinde kalıyo. Yine de Ali Miççik’e yetişiyo. Geri idemiyo, Ali Miççik buna sabun atıyo. Sabun atsa ki koş babam koş, koş babam koş sabunlar kayıyo dev kayıyo ama dev gine yetişiyo. İdemiyo, “Ben ne yapsam kurtuluş yoh” diyo. Dev tam Ali Miççik’i tutacağı zaman, Ali Miççik testi fırlatıyo. Çanak testi kırılınca her yer deniz oluyo. Ali Miççik denizin içine girip yüzmeye başlıyo. Dev de denizin içine giriyo amma yüzme bilmediine patlayıp ölüyo. Ali Miççik o bahaneyle kurtuluyo. “Eyvaaah! Baba sözü dinlemedim. Olaaca buymuş” diyo. Eve kaçıp gidiyo. Bi daha da babasının yapma dedii şeyleri yapıyo.

III.82. CİNGÖZ KERVANCI

Kaynak Kişi: Özgür Metin

Zengin bi kervancı varmış. Kervancı yanına hanımını da almış, Bagdat'a ipek satmaya gidiyomuş. Yolda giderken hanımı hastalanmış. Bunlar bi köyün kenarında konaklamaya karar vermişler. Kervancı demiş ki: "Hanım, şoorda bi ışık var. Ben gidiyim o evden ateş getiriyim de ısınalım" demiş. Gitmiş ışığın yandı eve. Ev de çobanın eviymiş. Varmış gapıyı çalmış. Ev saabı demiş: "Ne istiyon?" Adam da, "Ateşim yoh, ateş istiyom" demiş. "Ateş bizde yoh ki" demiş adam. "Şoorda yanan ne o zaman? Aha, orda yanıyo ya!" demiş. "Haa! Sen daşı diyon" demiş ev saabı. Kervancı kurnaz olduuna, anlamış tabi o daşın elmas olduunu, hemen "Sen o daşı bana satan mı?" demiş. "Satarım." "Gaça satan?" "Beş bine satarım" demiş. Adam çıharmış vermiş parayı. Neyse kervancı elması almış, bi evden de ateş almış hanımının yanına varmış. Bunlar ısınmışlar, hanımı da ısınınca iyi olmuş. Aradan epey bi zaman geçmiş. Ben diyim bi ay, sen de iki ay. Kervancı düşünmüş taşınmış, ahlına bi kurnazlık gelmiş. "İyisi mi, ben deveye yükü yükleyim, gidiyim şu çobanın köyüne. Çobana diyim ki senden beş liraya aldığım taşı ben elii bin liraya sattım diyim. Hem bu arada mallarım satılır hem adam hııh der ölür" demiş gülererek. Deveye yükü yüklemiş, köye varmış. Köylüler yükün başına üşüşmüşler. Neyse bu biraz eşya meşya sattıhta soona, çobanın evine varmış. "Selamün aleyküm." "Aleyküm selaaam, aleyküm selam. Hoş geldin gardaşlıh" demiş çoban. "Hoş bulduh." Üç beş altı boooş, adam başlamış: "Yaav, gardaşlıh! Senden beş bin liraya aldığım taş vardı ya! İşte o taşı ben elli bin liraya sattım" demiş. Çoban da demiş ki: "Olsun gardaşlıh, heç mühim değil. Ben onu bi çift aşşihlan aldıydım" demiş. Öyle diyincek kervancı "Hıııh!" demiş, çatlamış ölmüş.

III.83. OF HOCASI

Kaynak Kişi: Hasan AVŞAR

Bi varmış bi yohmuş. Alla'an gulu çohmuş. Az demesi sevap çoh demesi günaamış. Vakti zamanın birinde ihtiyar bir oduncu varmış. Bu oduncu her gün gider dağdan odunu keser eşeğine yükler, getirir pazarda satar ekmek parası kazanırmış. Bu devamlı böyle gitmiş. Bi de oğlu olmuş adamın. Oğlu da yetişmiş okul çağına gelmiş. Oğlunu da yanında götürüyömuş, "Baba meslee, ben ölünce sen devam et" deyi. Oğlunu okula verememiş. Bi gün bi kayaya sırtını vermiş. Bu çocuğu okutsam diye hayal etmiş. "Benim gibi olmasın" deyi içinden geçirmiş. "Ooof oof!" demiş. Bir de kaya yarılmış. Bir aksakallı ihtiyar çıkıp gelmiş. "Buyur, ne diyon?" demiş. "Ben Of hocasıyım" demiş. Adam da, "Ben oolanı okutucaam ama param yok" demiş. "Peki" demiş Of hocası, oolanı golunda dutmuş, çekmiş gayanın içine gapatmış. Adam ağlayını ağlayı getmiş. "Oolan gitti, anasına nasıl derim?" demiş. Adam her gün ordan gelir geçermiş. Bu Of hocası dediğimiz adam da sihirli bir adammış. Orda bir tenesini daha o gayanın içine almış. O demiş ki oolana, "Bu ne derse, sen onun tersini anla." Şimdi Of hocası ders veriyömuş. O kapı derse bu pece diyömuş. Böyle devam etmiş etmiş, çocuk gizli gizli hocanın sihirlerini öğrenmeye başlamış. Şimdi bi yıl olmuş. Yine adam odun çekiyömuş, kayaya yaslanmış, kaya açılmış. Hoca, çocukla birlikte çıkmış. "Senin bu çocuğun kafa kalın, al bunu bişey anlamıyo" demiş. Emmaa, oolan sihri iyi öğrenmiş. Şimdi bunlar yola düşüyo, geliyollar. Gelirkene, "Baba sen şöyle ileri doğru git" diyo oolan. Oolan orda keklik oluyo. *[Masal bu ya!]* Oolan keklik olup babasının önünden geçiyo. Babası atıyo sopayı vuramıyo. Öbür tarafa gidiyo, gene oolan olup geliyo. Babası oolanı görünce, "Az evvel bi keklik gördüm. Zopamı attım vuramadım. Vursaydık anana götürürdük" diyo. Neyse bunlar gidiyollar yine aynı fakirlik devam ediyo. Oolan diyo ki: "Baba" diyo, "ben bu adamın sihrini öğrendim. Yarın bi at olacaam, sen de benim üzerime bineceen, beni satacaan. Para alacaan. Yalnız, yularımı verme. Yani pusatı verme." Of hocası kılık değiştirip müşteri oluyo ata. Oolanın sihirlerini öğrendiğini anlıyo. Adam on lira istiyosa, "Al sana on beş lira" diyo. Oolan anlıyor onun hoca olduunu emmaa babasına bi türlü anlatamıyo. Hoca fazla bi paraynan atı alıyo. Hoca yuları da istiyö. Babası, "Yok onu vermem" diyo. Hoca "Beş lira mı? Al sana elli lira" diyo. Babası da yuları veriyo. Atın gözünden yaşlar akıyo emmaa bi şey diyemiyo. Hoca ata biniyo, sürüyo. Oolana diyo: "Demek benim sihrimi öğrenirsin." Atı sürüyöo, gayanın içine giriyo. Yanındaana diyo ki: "Hemen sen bir bıçak getir, atın karnını deşecek." Soona adam geliyo, oolana yardım ediyo. *[Adam da oolana sihrini belli etme*

diyen adammış.] At fırlayıp kaçuyo. Hoca da arkasından goşuyo. O zamana gadar at bi kuş oluyo. Hoca da hemen bir atmaca şahin oluyo, arkasından uçuyo. Kuş, tavşan olup kaçuyo, hoca da tazı olup govalaya govalaya bunu bi köye getiriyo. Oolan bi elma oluyo, bi evin içine düşüyo. Hoca bi dilenci oluyo, “Allah rızası için bi elma” diyo. Ev saabı, “Elma yok” diyo. Hoca da “Bak elma var” diyo. Adam elmayı verirkene oolan bir avuç darı oluyo, dökülüyo yere. Hoca hemen tavuk oluyo, başlıyo yemeye. Oolan hemen tilki oluyo, tavuğu yiyo. Masal da böyle bitiyo.

III.84. BALIĞIN SÜTÜ

Kaynak Kişi: Hasan AVŞAR

Bir varmış bir yoomuş. Alla'an gulu çohtan çooumuş. Az demesi sevap, çoh demesi günahmış. Bir padişah varımış. Bu padişahın üç oolu varımış. Zaman gelmiş padişahın gözleri kör olmuş. Zamanın bilenleri toplanmış. Demişler ki: “Padişahım, filan denizde bi balık var. O balık Cuma günleri havaya bööyle çıkar. Uçar vaziyette. Onun sütünü gözüne merhem yaparsan gözün iyi olur.” Padişah, “Tamam” demiş. Emrinde ne gadar gemi, sal varsa yola çıkarmış. Cuma günü balık yuharı fırlamış. Bööyle aşşaa inerken balık salın içine düşmüş. Bu da padişahın oolunun salıymış. Balık dile gelip demiş ki: “Beni götüreceeniz padişah belki beni yer. Benim çocuklarım var. Beni emiyor, çocuklarım sütsüz galır” demiş. Padişahın oolu merhamete gelmiş ve onu bırakıp gelmiş. Derler ki: “Senin oğlun böyle böyle yaptı.” Padişah, “Nasıl olur da böyle yapar?” der ve oolanı evlatlıktan reddedip kovar. Oolan tek başına gider fakat oolanın köyde bi de nişanlısı, sevdiği vardır. Babasının anasının haberi yoh. Oolan geçer gideer, gider gideer, “Ben nereye gideyim?” diye düşünür. Bakar bir tanesi ırmağa uzanmış, ırmağı sömürüyo sömürüyo biraşuyo. “Yav!” demiş, “Arkadaş sen ne iş yapıyosun?” “Ben bu işi yapıyom.” “Bana arkadaş olun mu?” demiş. “Olurum” demiş. Biraz daha gitmişler, bir adam görmüşler. Adam bir dağı alıyomuş, öbür dağın üzerine koyuyomuş eliyle. Adı Dağ Sallayanmış. O dağı, o dağın üzerine koyuyomuş. “Yav!” demiş, “Arkadaş sen ne iş yapıyosun?” “Ben bu işi yapıyom.” “Yaa, ne yapıcaan? Bırak bu işi gel arkadaş olalım” demiş. O da bırakmış o işi gitmişler. Gitmişler gitmişleer, bi tane yerde yatmışlar, yer dinliyen adamla garşılaşmışlar. “Yav, ne yapıyon burda?” demiş. O da, “Ben yer dinliyom. Mağripte bir karınca yürüse onu duyarım” demiş. “Gel arkadaş olalım, bırak bu işi” demişler. O da gelmiş, bunlar yola goyulmuşlar. Giderken giderken, bahıyorlar ki yol üstünde bir aslan inleyip duruyo. Bi bakıyolar ayağına odun batmış. Bu şimdi varıyo,

aslanın ayağından odunu çıkarıyo. Bakıyo cerahat olmuş. Orayı sıkıyo, iyi ediyo. Aslan dile geliyo, “Başın sıkıştığı zaman, al şu yelemden bir parça kıl, bunu birbirine sürt gelirim” diyo gidiyo. Gidiyolar gidiyolaar, giderken bi de bakıyolar ki bir ağacın üstünde bi guş yuvası. Bunlar oraya yatıyolar. Bu guş yuvası Zümrüd-ü Anka yavrularının yuvasıymış. Bi yılan gelmiş, yavruları yiyecekmiş. Bu oolan haklıyo yılanı, kılıncın vurup deviriyo. Geri yatıyo oraya. Bir de Zümrüd-ü Anka guşu geliyo. Bakıp da bunları yuvanın yanında görünce, “Demek her sene benim yavrularımı bunlar yirmiş” diyo. Hemen büyük bi gaya alıyo ağzına, yukarı çıkıyo. Ordan aşşaa indirecece vakit yavruları dile geliyor, “Aman ana! Bizi gurtaran o. Sen onları öldürme” diyolar. O zaman bu geliyo, iniyo aşşaa. Bunlar daha uyuyo. Ganatlarını açıyo, bunlar uyanana gadar gölgelik yapıyo. Bunlar uyanınca. “Dileyin benden ne dilerseniz” diyo. Onlar da “Heç bi dileğimiz yoh” diyolar. “Sen benim şu teleemden al, sıkıştığım zaman lazım olur” diyo, teleeni verip gidiyo. Gideken bi de bakıyolar bir sel gelmiş, bööyle yarmış toprağı. Karıncaların yarısı bir tarafta yarısı bi tarafta galmış. Bu kılıncını uzatıyo, karıncalar ordan geçiyolar. Geçekene karıncanın birinin ayağı kesiliyor. Dile gelip diyo ki: “Bak, bu kesik olan ayağımı al, sana lazım olur. Ne zaman başın sıkışsa gelirim” diyo gidiyo. Bunlar gidee gide, varıyolar bir başka memlekete. Oranın kralı da adam kellesinden kale yapıyomuş. Bunları görünce “Tamam” diyolar, “zaten iki üç kellelik yerimiz kaldıydı, onları keselim” diyolar. Kral bazı şartlar koyuyo, “Eğer bu şartları yerine getirirseniz kellenizi almam” diyo. Kral ilk şartını söylüyor: “Benim bir aslanım var, onunla güreşecek aslanınız varsa kellenizi kurtarırsınız” diyo, aslanı bunların üstüne bırakıyo. Tabi bu oolan, hemen aslanın verdiği kılı sallıyo. Aslan geliyo amma daha da iyi olmamış, topallıyo. Aslanlar kavga ediyolar. Bunların aslanı kralın aslanını yeniyor. Yenince tabi kral, “Olmadı, bi şart daha var” diyo. Oolan, “O şart ne?” diyo. Kral, “Şu gadar yemek yapacaam, siz de bunu yiyeceeniz” diyo. Hemen su sömüren adam, “Ben bu işi yaparım” diyo. Bunlar da krala, “Biz bu işi yaparız” diyolar. Yetmiş batman pirinçten pilav yapıp gazanlara goyuyolar. *[Batman da her batman sekiz kilo, yetmiş batman beş yüz altmış kilo.]* Su sömüren, alıp gazanları tek tek sömürüyo. Sömürdüğü gazanları alıp atıyo. Ondan soona da, “Daha yok mu? Acımızda öldük” diyo. Bu şartı da yerine getiriyolar. Kral diyo ki: “Peki, ben atınan koşturacaam. Şurdan falan yere gideceez. İkimiz da aynı anda varırsak ya da ben sizi geçersen ben kazanmış olurum” diyo. Şimdi kral atı sürüyo, seyrek basan geliyor. “Dur bakalım biraz dinlenek” diyo. Bunlar oturuyolar. Seyrek basan uyuyunca öbürü atı sürüyo. Sürünce kral, “Arkadakiler ne oldu acaba?” diyo. Yer dinleyen yeri dinliyo. At sesi geliyo amma ayak sesi gelmiyo. “Ne yapalım bunu?” diye düşünüyolar. Dağ sallayan bir deprem yaratıyo, dağları sallayınca

kralın yüzüne bi çamur düşüyo. Seyrek basan hemen uykudan uyanıyo. Atına atlıyo, kralı geçıyo. Bunlar bu engeli de aşıyolar. Sonra kral, bir engel daha çıkartıyo olana, “Selvi ağacının altındaki şu sütü al, hiç yere dökmeden ağacın başına çık” diyo. Öbürü, “Bu nasıl olur?” diyo. Oolanın aklına guşun verdiği telek geliyo. O teleği, sütün içine atıyo. Süt buz kesiliyo. Eline bakracı alıyo, ağacın başına çıkıyo. Ağacın başına çıkınca, ordan memleketini görüyo. [Ağaç ne kadar yükseğse.] Orda bir damla gözyaşı çıkıyo, o da yere düşüyo. Kral, “Tamam, başaramadın in aşşaa” diyo. Oolan da diyo ki: “Düşen benim gözyaşım, süt değil. Uzakta bi sevdiğim var, onu düşününce ağladım, al” deyip bakracı yere atıyo. Bir de bakıyolar ki bakraç donmuş. Kral: “Tamaam! İn aşşaa, sen kazandın. Kızımı sana vereceem” diyo. Oolan “Yok, ben kızını almam. Benim memlekette sevdiğim var” diyo. Memlekete dooru gidiyo. Tabi aradan birkaç yıl geçmiş oluyo. Babasının gözü de hâlâ körümüş. Oolan, tam o denizin yanından gideken balık çıkıyo. “Bana yaptığın o iyiliği unutamam. Al şu sütümü, babanın gözüne merhem yap” diyo. Oolan memlekete varıyo. Balıktan aldığı sütü babasının gözüne merhem yapıyo, babasının gözleri açılıyo. Sevdiği gızı da alıyo. Masal da burda bitıyo.

III.85. KABAK İLE KAVAK

Kaynak Kişi: Salih DEMİRBAŞ

Bi varımış bi youmuş. Memmet amcanın büyük bi baaçesi varımış. Memmet amca, baaçesindeki kavak ağacının dibine bi tane kabak çekirdeği dikmiş. Bahar geldikçe kabak filizlenmiş, büyüdükçe büyümüş büyüdükçe büyümüş, kabak kavak ağacına sarıla sarıla iyice yükselmiş. Sonunda kavak ağacının tepesine kadar varmış. Kabak, kavağın tepesine gelince kibirli kibirli, “Kavak kardeş, sen kaç ayda bu kadar uzadın?” demiş. “On yılda” demiş kavak ağacı. “On yılda mı?” demiş güle güle. Çiçeklerini sallaya sallaya, “Ben iki ayda seninle aynı boya geldim bak!” demiş. “Alla’ama sabır” demiş içinden kavak ağacı. Soona da “Son gülen iyi güler kavak gardeş, son gülen iyi güler” demiş. Bahar geçmiış, güz gelmiş. Ağaçlar bir bir yapraklarını dökmeye başlamış. İlk rüzgârlarla birlikte kabak da üşümeye, soğuklar arttıkça buruşmaya, usul usul aşşaya doğru inmeye başlamış. Korhuyla kavak ağacına sormuş kavak: “Gavak gardeş, bana ne oluyo böyle” demiş. “Ölüyosun” demiş kavak ağacı kavağa. “Niye, ne oldu da, ne yaptım da?” demiş. “Daha ne olsun, benim on yılda geldiğim yere iki ayda gelmeye çalıştın. Ders çalışmadan, emek harcamadan gelinen nokta başarı sayılmaz. Kolay kazanılan kolay kaybedilir. Her iş alın teri ve emek ister” demiş, bu masalda burda bitmiiş.

III.86. SARI ÖKÜZ

Kaynak Kişi: Hüsne YILMAZ

Çoh eski zamanlarda bi garıyna bi goca varmış. Bunnarın bi de sarı saçlı güzel bi gızları varmış. Bu gızın da bi inee varımış, sarı inee. Her gün gider dağlarda inee otlatır, geri de beraber eve gelillermiş. Bu inek, bu gızın sır ortaaymış. Gız bu ineeyle dertleşir, gonusurmuş. Onda soona gızın annesi bi gün hastalanıp ölmüş. Babası evlenmiş. Evlendii gızın da gara, çirkin bi gızı varımış. Gız yine bi gün ineeni almış, otlatmaya gitmiş. İki otlanıp gelirken bi yel, bi tufan gelmiş. Gızın elindee yünü almış cadının bacasına gondermuş. Gız gapıya varmış gapıyı tahırdatmış. İçerden cadı çıhmış. Bunun yerleri süpüren bi burnuyna ağzı varımış, bahan bi daa bahmak istemezmiş. Gız demiş ki: “Nine” demiş, “benim yünü versen.” “Olur gızım, gel içeri de veriyim” demiş. Gız içeri girmiş, cadı garı gıza, “Gızım haydi, bi turşu goyda yiyelim” demiş. Gız varıyo ki turşu gavonozunun içi tüm gurbaa, yılaan, çayaan ne varsa doluymuş. Onda soonam gız, “Nine, senin de ne güzel turşun varımış” demiş. “Benim turşum pek güzel olur, goyda yiyelim” demiş. Goyuyo gız turşuyu. “Immm, naadar güzelmiş” diyo gız. “Evet” diyo, “benim turşum pek güzel olur” diyo. Onda soona, “Git de” diyo, “gafesteki tavuhları yemle” diyo. Gız gitse bahsa ki, gaplumbaa, yılaan bütün börtü böcek doluymuş gafesin içi. “Nine” diyo, “senin naadar güzelmiş tavuhların” diyo. “Evet gızım, benim tavuhlarım gözeldir” diyo. Onda soona gız diyo ki: “Benim yünümü versen de artıh ben gitsem? Deelse üvey anam beni dööyer” diyo. “Olur gızım, haydi al da git” diyo, “yalanız sana bi şey diyecem” diyo. “Şu daan başından git. Ordan bi gara su gelir ona dohanma. Ak su da gelir ona da dohanma. Sarı su gelir onda yun emi gızım” diyo. “Olur nine” diyo. Onda soona daan başına gidiyo gız, yatıyo. Aynı dedii gibi, gara su geliyo gız yıhanmıyo. Ak su geliyor, onda da yıhanmıyo, sarı su geliyo onda yıhaniyo gız. *[Anaam! Öyle bi güzel olmuş ki gız, parıl parıl parlar olmuş.]* Onda soona köye geliyoo, köy halkı gızı görünce gızın parılısından bayılıyolar. “Gız sana nooldu?” diyollar. “Bende bi şey yok ki” diyo gız. Üvey anası gızı görünce saçından dutuyo, “Gız sana noldu?” diyo. “Anne, vallaha ben bi şey yapmadım” diyo. “Aynaya bi bah gel” diyo. Gız aynaya bahsa ki, gız doğan aya doğdum dermiş, parlıyomuş. Üvey anası, “Nasıl oldu?” demiş. O da diyor ki: “Böyle oldu. Bi cadı beni yihattı. Üvey anası hemen gendi gızına, “Haydi, zabaana bu inee al git, aynı sen de böyle ol gel” diyo. “Tamam ana” diyo, gızı da. Gızdan yünlen inee alıp o dağın başına varıyo. Aynı ordan yel geliyo, tufan geliyo, yünü alıyo ordan götürüyo cadının bacasına goyuyo. Gız varıyo, gapıyı tahırdatıyo. “Nineee!” diyo, “benim yünümü bi

versen” diyo. “İçeri gir de veriyim” diyo. “Haydi, bi turşu goyda yiyelim” diyo. Varıyo bu çirkin gız, “Beeeh!” diyo, “nahadar kötü turşun varmış yinir mi bu?” diyo. “Öyle olur benim turşum” diyo. “Haydi, öyleyse git gafese de bi tavuqları yemle de gel” diyo. Ona da aynı öyle diyo: “Beeeh!” diyo bu senin tavuqların nahadar da çirkinimiş, kötüyümüş” diyo. “Hee” diyo, “benim tavuqlarım kötüdür” diyo. Onda soona, “Yünümü vir de gidiyim” diyo. “Al” diyo. Onda soona, “Şo daan başına git şöyle bi yat. Ak bi su gelir yıhanma emi, sarı bi su gelir onda da yıhanma, gara bi su gelir onda yıhan emi” diyo. “Tamam” diyo gız sevinerek. “Ben de öyle güzel gız olacaam” diye gidiyo. Onda soona varıyoo, daan başına yatıyo. Sarı su geliyo yıhanmıyo, ak su geliyo yıhanmıyo, gara suda gız yıhanıyo. “Ben de güzel oldum, ben de güzel oldum” diye diye köyün içine giriyo. Köy halkı diyo ki: “Gız sana noldu?” “Ben de güzel oldum” diyo. Onda soona eve varıyo, anası gapıyı açıyo “Aaaaa, ben de güzel oldum” diyo. Anası şakırt diye bayılıyo oraya. Simsiyah, gapgara bi gız oluyo. Onda soona anası gızını aynaya bahtırıyo. Gız aynada gendi çirkinliğini görünce bayılıp galıyo. Anası diyo ki: “Haaa, bu böyle olduuna göre biz bu inee kestirelim” diyo. Pıçahları getiriyolar, inee kesmeye çalışıyolar ama inek bi türlü kesilmiyo. Onda soona gıza diyolar ki: “Gel şu inee kes!” Gız aalaya aalaya “Kesil ineeem kesiiii!” diyo. İnek oraya kesiliyo. Onda soona inee pişirmek için bütüün dallardaki odunları getiriyolar amma inek pişmiyo. “Haydi güzel gızım, gel şu inee bişir” diyollar. Gız varıyo gazanın altına “Üfff!” diye üflüyo, “Biş ineeem, biiiş!” diyo. Onda soona ineen etini herkese yediriyyollar. Bu gız ineen etini aazını vurmuyo. İneen kemiklerinin hepsini topluyo, taşa diziyo. Onda soona bu kemikler guş olup bi dükkâna varıyo. “Üvey anaaam duttu beeni, gız gardeşiiim kesti beeni” diye çırıyo. Dükkâncı “Ne diyon guuuş?” diyo. “Bana bi avuç iğne versen” diyo. “Al” diyo. Onda soona guş uçuuup gidiyo, bi avucu dükkânına varıyo. “Üvey anaaam duttu beeni, gız gardeşiiim kesti beeni” diyo. “Ne diyon guuuş?” diyo. “Bi avuç bana avu versen” diyo. “Al” diyo. Onda soona bi dükkâna daa gidiyo. Aynı türküyü söylüyo. “Ne diyon guuuş?” diyo. “Bana bi avuç yorgan iğnesi versen” diyo. “Al” diyo. Onda soona şekerçi dükkânına varıyo. “Üvey anaaam duttu beeni, gız gardeşiiim kesti beeni” diyo. “Ne diyon guuuş?” diyo. “Bana bi avuç şeker versen” diyo. Şekerçi de alıyoo, uçup gızın köyüne varıyoo. Gızın üvey anasına diyo ki: “Üvey anaaam duttu beeni, gız gardeşiiim kesti beeni” diyo. “Ne diyon guuuş?” diyo. O da “Ağzını aç da sana söylüyceem” diyo. Ağzını açıyo, iğneleri dolduruyoo, o garı orda ölüyo. Bu sefer de gara çirkin gıza varıyo. Aynı türküyü ona da söylüyo. “Ne diyon guuuş?” diyo. “Ağzını aç da” diyo, “sana söylüyceem var” diyo. Ağzını açıyoo, ona da avuyu doldurup, öldürüyo. Ordan da babaya varıyo. Babaya da aynı türküyü söylüyo. Ne diyon guuuş?” diyo. “Ağzını aç da”

diyo, “sana da söylüyceem var” diyo. Ağzını açıyoo, ona da yorgan innelerini dolduruyo, o da orda ölüyo. Sıra sarı saçlı gıza geliyo. “Üvey anaaam duttu beeni, gız gardeşiiim kesti beeni” diyo. “Ne diyon guuuş?” diyo. “Ağzını aç da” diyo, “sana da söylüyceem var” diyo. Ağzını açıyo gız, içine ahlına gelecek bütün şekerleri, çikolataları dolduruyo. Onda soona gız bunları yiyo. Guş buna olanları anlatıyo. İkiisi mutluu mutlu yaşıyolar. Onlar ermiş muradına biz çihalım kerevetine.

III.87. AARI ZALHA

Kaynak Kişi: Hüsne YILMAZ

Bi varmış bi yohmuş, evel zaman içinde galbur saman içinde pireler berberiken ben babamın beşşiiini tıngır mıngır sallarıken anam gapmış maşayı babam gapmış köşeyi düşmüşler peşime. Az geçmişim, uz geçmişim dere depe düz geçmişim derken varmışım Gırşeer’e, Aari Zalha’nın evine. Aari Zalha beni görünce düştü büyük sevince. Verdim pembe bi elma, dedi: “Dinlenme durma! Denizi aş, dağı yar, altın köşke çabuh var.” Dedim: “Alhaaa, beni de gandırıcak bu Aari Zalhaa. Dırnaama gurban iderim seni, milletin başını yediin yetmedi mi?” *[Evel evelinde beri Aari Zalha sevilmez gızım. Aari Zalha utanmaz, arsız, başgasının malına göz goyan, art niyetli gadına denir. Niye denir, biliyon mu?]*

Evvel zamanda bi Aari Zalha varmış. Ergenimiş. Çoh çirkiin, fesaat, gafasında gırh tilkiyle gezen bi gadınmış. Gurnazlıhla milletin malına göz goyar, milleti bi güzel gandırır, yer içermiş. Bi gün gitmiş, Cuma sohbetine. “Selamün aleyküm.” “Aleyküm selam.” Hocaya dimiş ki: “Hocam, müsaade idersen bugün Yasin’i ben ohuyum” dimiş. Hoca da Aari Zalha misafir diye, “Ohu bahalım” dimiş. Bu uyanık, köşeye çekilmiş, başlamış Türkçesi’nden ohumaya. Cemaat de gadını Arapça ohuyo sanıyomuş. Bu bitirince “Afferin sana” dimiş hoca. “Senin adın ney?” “Zalha hocam” dimiş gadın. “Ne güzel ohudun öyle Zalha” dimiş. “Hadi bi de Ammey’ne Tebareke’yi de ohu da dinleyelim” dimiş. Aari Zalha, onların Türkçesini yanında getirmediine hemen gurnazlıh düşünmüş dimiş ki: “Hocam onu benim tavuhlar güzel ohur. Bi de onlardan dinleyin” dimiş. Öyle diyince gadınların hepsi hep yerde, “Heç öyle şey olur mu?” dimişler. Bu da, “İnanmıyosanız getirin tavuhlarınızı bana, gırh gün de müsaade verin, gırh gün soona hepinizin tavuu hatim indirir” dimiş. Alayı inanmış buna. Naadar tavuh, cücük varsa vermişler gadına, göndermişler. Aari Zalha da “Gırh gün soona görüşürük bacıım” dimiş almış tavuhları gelmiş evine. Her gün birini kesip yiyomuş, birini kesip yiyomuş. Tavuunu sorana da,

“Heç sorma bacım. Kimi daa harfleri sökemedi amma senin tavuh Kuran’a geçti. Gırhıncı gün gel, al” demiş. İçten içe de gandırırına gülüyomuş. Neyse gırhıncı gün gelmiş, tavuhlar bitmiş. Aari Zalha köyü terketmiş. “Gidiyim de başka köyde yemlenecek tavuh buluyum” demiş. Varmış bi köye. Köyde bi galabalıh bi galabalıh. Gadının birinin bebee ölmüş, körlenmiş. Aari Zalha, “Hadi gene iyisin, Aari Zalha kurtuldun” demiş. Varmış bebee, köründe çihartmış. Sarmış sarmalamış, gundaa belemiş bi garşısına çihan evin gapısını çalmış. Ev saabı açmış gapıyı, “Buyur bacım, ne istiyon?” demiş. Aari Zalha, “Gardaşım, aşşaa köyden yuharı köye düüne gidiyom. Altın alacaadım buralarda bildiin gördüün bi sarraf var mı?” demiş. O zamanaça adamın hanımı, “Bi goşu göster de gel bey, sevap olur” demiş. Neyse adam Zalha’yı da yanına almış sarrafa varmış. Zalha içeri girince “Sağ olasin bey amca, bundan soonasını ben hallederim. Yadırğı dimedin yardım ittin” demiş, adamı göndermiş. Zalha yalandan iki bilezik bahmış. Soona, “Unuttum görüyon mu? Bi de bana yardım eden bey amcanın garısına çeyrek alacaadım” demiş. “Şu çocuum şurda dursun da, ben bi sesleneyim geliyim” demiş. Zalha dükkânın dışında biraz beklemiş, soona geri gelmiş. Dükkân saabına, “Bey amca birazdan geleceemiş, müsaade varsa ben o zamana gadar bebemi emziriyim” demiş. Aari Zalha, bebee eline alıp bahsa ki bebek ölü. *[Ölü olduunu Zalha biliyo amma yalandan bilmezçeliğe vuruyo. Adamı gandıracah ya!]* Bi baartı goyuruyo: “Yetişin, yetişin gonu gomşu, bey amcaa bebemi öldürdüler. Bu adam benim bebeemi öldürdü” diyo. Sarraf, “Var git işine Hanım, sus ne yapıyon? Bebeeni elime bile almadım” dise de, “Yoooh! Sen benim bebeemi öldürdün, bey amca da geliyo ver hesabımı” diyo. “Hanım benim başımı belaya sohma, çabuk çocuunu da al git” diyo adam. O zamanaça Aari Zalha “Yoh gitmem, sen benim bebemi öldürdün” diyo. Adam telaşla, “Al şu altınları, yine yaparsın genç duruyon, adam gelmeden çabuk git” diyo. Aari Zalha’nın canına minnet “Bebeem, bebeem” diye diye yalandan aalayı aalayı çihıyo dükkândan gidiyo. Dükkânda çihı çihmaz arhasına bahmadan bi gidiyoo, vizzo...

Aari Zalha, bi çanta altınla yola çihıyo. Önce bi gaç altın bozduyoo, garnını doyuruyo, gendine üst baş alıyo, eline de bi gaç hediye yola düşüyo. Ergen ya, herif arıyo. Gidiyo gidiyoo, ölü evi arıyo. Bi dene evden de aat sesi geliyomuş. Yoldaalarına soruyo, “Noldu, bu aat sesi ney?” diyo. “Ayşaa öldü, kimi kimesesi yoodu. Gocası genç yaşta dul galdı. Aat yahanı da yoh, millet ona aalıyo” diyo. Aari Zalha hemen basıyo aadı: “Amaan, geç bulup da erken yitirdiim bacıım. Taaa nerelerden yollara düştüm de geldim. Bunu duymah için miydi bacıım? Altınları gollarına tahmadan giden bacıım” diye feryad figan aalıyo. Köylüler de, “Vay bacısıymış” diye Aari Zalha’yı başköşeye oturtuyolar,

yediriyolar, “Acın büyük” diye bi dene iş yaptırmıyolar. Aari Zalha galan oraya iyice yerleşiyö. Bu adama göz goydu ya boyanıyo, süsleniyö, püsleniyö adamın garşısında gerdan gırıyo, adamda tih yok. Bahmış olacak gibi deel, Aari Zalha eline gırh dene iine alıyo. Adam yatarken yataan avu ucuna geçiyö, “Baldızınla evlen, baldızınla evlen” diyip iineyi adama batırıyo. Yataan altına gırıyo. Adam uyanıyo bahıyo, kimse yoh. “Allah Allaaa!” diyö geri yatıyo. Gırh gün bu böyle devam ediyö. Gırhıncı gün varıyo, köyün büyüklerine böyle böyle diye anlatmaya başlıyo. “Her gece rüyamda bana baldızını al diyolar, beni gorhutuyolar” diyö. “Baldızının da göğnü varsa al, yedaalsa olmaz” diyollar. Adam Aari Zalha’ya geliyor, böyle böyle diyö. Aari Zalha başta, “Olmaz Allah olmaz, ben bacımın yataana nası girerim?” didiyse de çoh da uzatmıyo. “Vardır bi hayır” diyip adamla evleniyö. Aari Zalha yüzüzlüüenen bunu da yapıyoo. Zabah oluyo, bunlar adamla gelin güvaa oluyollar. Aari Zalha herifi gidince geçiyö aynanın garşısına, “Elin tavuunu cücüünü aldın yidin doymadın Zalha. Elin bebeeayne altın aldın doymadın Zalha. Elin gocasını aldın doymadın Zalha. Şimdi ne yapacaan baalım Zalha?” dimiş. Bi de arhayı dönüp bahsa ki gaynanası. “Anaa, sen ne zamanda beri burdasın?” diyö. “Kepazeliklerini duyduumda beri” diyö. Hemen Aari Zalha gadını golunda duttuu gibi duvara çalıyo. Kadın düşü düşmez de mutfaktan bıçaa alıyo, gadının dilini kesiyö. Oolu eve gelse ki anası ganlar içinde. “Nooldu?” diyö herif. “Anan böörek yapacaadı, ayaa gaydı bıçaan üstüne düştü” diyö. Kadın doctora götürseler de gayrı gonuşamıyo, yerinde de gahamıyo. Anca gaş gözle ooluna işmar ediyö amma adam anlamıyo. Adam soruyo “Anam ne diyö Hanım, sen anlıyon mu?” diyö. “Anan üzerimdeki sulu tarlalar Zalha’nın olsun dedi” diyö. “Anam istediin o olsun, hepsini Zalha’ya yapıyom” diyö. Aari Zalha gocası evden gidince gayınnasının ayaanın altına çabuh ölsün diye bal sürüyo. Kadın da hemen ölüyo. *[Allah böyle yıldırımları hiç bi eve düşürmesin. Aarilerle deel, doorularla garşılaştırsın gızım. Bu da böyle bi mesel işte.]*

III.88. NOHUT OĞLAN

Kaynak Kişi: Hüsne YILMAZ

Eveli bi gadın doorur doorur da nohut doorurmuş. Bu gadın yine nohut doormuş. Doorunca dimiş ki: “Allah belaanızı virsin! Gene mi sizsiniz” dimiş. Dutmuş doorduu nohutları torbaya doldurmuş, torbanın aazını baalamış, torbayı da yuharıya asmış. Yalınız torbanın aazını baalarken bi dene nohut dışına kaçmış. Bu nohut anası bi yere gittimiydi torbanın aazını açar, gardeşlerini çıhartırmış. Bunlar çohuşur, naadar ekme varısa yıllermiş. “Şunu da anamız yisin” diye gadına bi yarım ekme bırakıllarmış. Boon böyle yarın böyle, avrat dayanamamış, “Yav, ben bi gözleyim. Benim ekmeami kim yiyo?” dimiş. Gadın evden gider gibi yapıp, sahlannmış. Gene nohutlar çohlaşmış ekmean başına. Gene “Şunu da anamız yisin” diye, gadına bi yarım ekme bırakmışlar. Anaları hemen sahlandı yerden çıhmış. Bunları torlamış toplamış tandıra atmış. Hepsini yahmış. İçinden biri de küllüğe kaçmış. Neyse gadın bi gün ekme yapacaamış. *[Eskiden ekme yaparlardı.]* Herifine dimiş ki: “Azık gidecek. Bi çocuum olsaydı götürürdü. Kim götürürece şimdi?” dimiş. Nohut dimiş ki: “Ben götürürüm.” “Sen nası götürüreceen?” dimiş anası. “Beni hayvanın gulaana bindir de” dimiş, “ben hayvanın gulaanda gider, ekmea babama viririm” dimiş. “Olur mu?” “Olur.” Gomuş bunu hayvanın gulaana bindirmiş. Nohut hayvanın gulaanda türkü çırır çırır gidiyomuş. Bi de yolda cendermeler geliyomuş. Cendermeler dimiş ki: “Yav, Allah Allaa! Eşşek türkü çırır” dimişler. “Yoh, eşşek daal bu” dimişler. “Eşşek yav” dimişler. Bahmışlar, bahsalar ki ses eşşaan gulaanda geliyo. Eşşaa bi vurmuşlar. Vurunca nohut cendermelere bi küfür itmiş, bi küfür itmiş bi gör. “Niye vuruyunuz?” dimiş. Sözüüm yabana cendermeler, “Allah Allaa, eşşek gudurdu” diyip gitmişler. Neyse bu nohut eşşaan gulaanda gidip babasına ekmea eletmiş. Babasına dimiş ki: “Baba ben çifti sürerim. Sen otur yimaani yi” dimiş. Babası da dimiş: “Yav süremen oolum, var git işine.” “Sürerim, sürerim. Sen beni tutağa otuttur, *[Çiftin tutaa olurdu evvel]* otur yimaani yi” dimiş. Babası bunu tutaa oturtmuş. Bu başlamış çift sürmeye. Orda da deveci geliyomuş, deveci bunu görmüş. Adamın yanına varmış. “Vay arhadaş!” dimiş. “Sen ekmaani yiyo, çiftin dönüyo amma adam görünmüyo. Bu nası iş?” dimiş. “Nası olacah. Gocaman oolan sürüyo, görmüyon nu?” dimiş. “Valla görünmüyo” dimiş. “İreli var da bah o zaman” dimiş adam. Deveci varıp bahsa ki bi dene nohut, üvendereynen, elinde diynaanen çit sürüyo. Hemen nohutun babasına “Bunu bana vir “ diyo adam. Berki adam, “Heç öyle şey olur mu gardaşım?” diyo. O vaata gadar nohut babasına diyo ki: “Beni vir baba. Ben devenin hamıdında altını keserim, sen de arhadan toplan” diyo. Adam

bunu virmeyi gabul ediyo. Nohut devenin hamıdında bi dene altın gomuyo, hepisini tümnden kesiyö. Babası da arhadan altınları topluyo. Altınlar bitince nohut yere düşüyo. Üç gız da tuturuh toplamaya geliyomuş. *[Evelde sobayı yahmak için tuturuh toplarıdih, çalı çırpının adı tuturuudu gızım işte o tuturuhtan toplamaya gelmişler.]* Nohut dutuyo, bu üç gızdan birinin topladı tuturuun içine giriyo. Gız tuturuu sırtına yüklüyo. Nohut gızın sırtına bıçaa basıyo. Gız “Allah Allaa, sırtıma tiken batıyo” diyo, indiriyö yere tuturuu. Daadiyo bozuyo nohutu göremiyö, daadiyo bozuyo nohutu göremiyor. *[Tiken arıyo ya, halbisem onu yapan da nohut.]* Öyle öyle gız bi tutam tuturuunan eve çıhip geliyo. Analına eletiyö. Analıh bahsa ki bi tutam tuturuh, “Allah canını alsın! Şu muyu getirdiin tuturuh da? At inea de yisin baari” diyo. Gız tuturuu inea atıyo. Nohut ineaan garnına giriyo. Zabah olup da gız ineaan yanına varınca nohut ineaan garnında gıza, “Gel gel, seni bi vuruyum öldürüyüm de ahlin başına gelsin” diyo. O vaate gadar gız gopuyo analına, “Aaman inek dellendi, gonuşuyo, bana gızıyo” dimiş. “Bu ne diyo” dimiş avrat. “Heç inek gonuşur mu? Ben bi varıym” dimiş. Varihan nohut dimiş ki: “Gızına inanmadın şimdi de sen mi geliyon? Gel de bi gör gününü” dimiş. O vaata gadar gadın da gopmuş, herifine dimiş. Herif, “Yav, gudurdunuz ellaam. Heç inek gonuşur mu?” dimiş. O varmış. “Gel, gel sahalına tükürdüüm. Gızına inanmadın, garına inanmadın, şimdi de sen mi geliyon?” dimiş. O vaate gadar bunlar dutmuşar inea kesmişler. Garnını da çihartmışlar. Dimişler ki gıza: “Götür bunu, özde yıha.” Gız götürmüş garnı öze. Gızın da idrali gelmiş. Gız oraya çöödürmüş. Nohut garnın içinden, “Gah, cingan seni! Üstün başın görünüyö” dimiş. O vaate gadar gız “Aaman burda adam var!” diyi garnı almış eve gelmiş. “Bana özde böyle dediler” dimiş gız. Öyle diyince dutmuşar garnı külüü dökmişler, çırpılmışlar. Nohut güle güle orda çatlamış ölmüş. Metelde burda bitmiş.

III.89. AÇ KURT

Kaynak Kişi: Münevver IŞIK

Bir varmış bir yokmuş, develer tellal iken pireler berber iken ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallan iken ormanda bir kurt yaşarmış. Bu kurt hamile kalmış, üç tane yavru meydana getirmiş. Zamanla bu yavrular büyür, büyüyünce anne kurt der ki: “Gelin yavrularım size bir ders vereyim” der. “Yavrularım, gözleriniz kızarana, iyice aç kalana kadar insan evladına dokunmayacaksınız” der ve daha sonra birini bir tarafa birini de bir tarafa salar. Son kurt giderken bir keçiye rastlar. Keçi bir çalıya takılmış. Keçiye der ki: “Annemden aldığım dersim seni yeyim mi?” der. Keçi, “Aman beni şu halden kurtar da ne yaparsan yap” der. Kurt, keçiye kurtarır. Keçi de, “Benim evde iki tane yavrum var, onları getireyim ondan sonra ye beni” der. Fakat keçi gider bir daha gelmez. Keçi gelmeyince kurt yola düşer. Bu seferde bir koyuna denk gelir. Koyuna da, “Annemden aldığım dersim seni yeyim mi?” der. Koyun da, “Dur şöyle hoplayım, zıplayım da öyle ye” der. Koyun hoplar, zıplar bir sürüye karışıp gider. Sonra az gider, uz gider bir eşeğe rast geliyor. Eşeğe de, “Annemden aldığım dersim seni yeyim mi?” der. “Tamam ye, ama ben şu ahıra gidiyim, oraya yatayım, sen de beni ye” der ve eşek anırarak ahıra girer. Fakat ahırın sahiplerinden dolayı kurt içeri giremez. Yoluna devam ederken bir ata rast gelir. Ata, “Annemden aldığım dersim seni yeyim mi?” der. At da, “Ayağımın altında bir yazı var onu oku da, ondan sonra ye” der. Tam kurt okumak için baktığında at kurdun şafağına vurur. Ve kurt bayılır. At kaçar, kurtta okuma yazma bilmiyo. Soona bi deveye rast gelir. Ona da “Annemden aldığım dersim seni yeyim mi?” der. Deve de, “Üstüme bin seni dolaştırayım, ondan sonra ye beni” der. Kurdu üzerine alır ve develerin içine girer. Sahibi görür, “Bu deve ne dolanıyo?” diye yanına bakmaya gider. Bir de baksa ki devenin üzerinde kurt var. Hemen eline bir değnek alıp kurda vurur ve kurt kaçar. Sabahleyin gün doğarken bir tepenin başında bir taşın üzerine oturur. Kendi kendine söylenmeye başlar: “Eey deli kurt! Buldun bir keçi, ye diş geçiri geçiri. Yavruları ile beraber yeyince kasapçılık mı yapacaktın? Buldun bir koyun, yi etini dolum dolum. Koyunu oynatınca köçekçilik mi yapacaktın? Buldun bir at, ye de yanına yat. Ayaandaki yazıyı okuyunca muallim mi olacaktın? Buldun bir deve, ye kemiğini geve geve. Üzerinde gezerken seyran başı mı olacaktın?” der ve açlıktan ölür.

III.90. TIRPAN

Kaynak Kişi: Fatma Avcı

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde zamanın birinde köyde bir karı ve koca yaşarmış. Bunların bir de Almanya'da oğulları varmış. Bu karı kocanın oğlu Almanya'ya çalışmaya gitmiş. Az geçmiş, çok geçmiş, aradan seneler geçmiş. Evlat hasreti ile yanan ana baba, oğullarına kavuşmanın sevincini yaşamış. Oğulları Almanya'ya gittiği için köye geldiğinde her şeyi küçümsemeye, hor görmeye başlamış. Sonradan görme olup çıkmış. Sürekli bildiği şeylerin neye yaradığını bilmezmiş gibi davranıyormuş. “Ayy, bu tezek mi? Ne işe yarar? Siz buna nasıl dokunuyosunuz? Bunlarla ne yapıyorsunuz siz? Burası ne kötü kokuyo” diye, sorular sorarak ana babasını hakir görüyormuş. Ana baba ne yapsın! Evlat bu, atsan atılmaz, satsan satılmaz. Babası bi gün, bahçede çalışırken oğlu babasına garip garip sorular soruyormuş. Bahçeyi belleyen babasına kazmayı, küreği hiç bilmiyormuş gibi soruyormuş. Güya isimlerini hatırlamıyormuş. Tam yürürken, bir anda yerde duran tırpana basmış ve tırpanın suratına çarpmasıyla “Hay gavurun tırpanı seniii! Nerden çıktın, gözü kör olasıca” deyivermiş. Babası sonradan görme oğluna “Gözünü sevdiğimin tırpanı, nasıl da her şeyi eski haline getirdin, demiş, masal da burada bitmiş.

III.91. MURADINA NAİL OLMAYAN DİLBER

Kaynak Kişi: Hüsne YILMAZ

Bi varımış bi yoğumuş. Alla'an gulu çoumuş. Bi adamın eşi doğum yapmış. Bi gızı olmuş. Kadın öleceeni anlamış. “Ben öldükte soona golumdaa bilezii, kızımın goluna dahın, golunda devamlı dursun” demiş. Ay geçmiş, yıl geçmiş gız büyümüş yedi sekiz yaşına gelmiş. Adam yeniden evlenmiş, Aldığı kadının da bi gızı varmış. Gızınan barabar gelmiş adamın evine yerleşmiş. Adamın ilk garısından olan gızı, çoh güzelmiş. O hadar güzelmiş ki yörürkene ot biter, gülerkene yüzünde güller açar, ağlarhana da gözünde inci mercan dökülürmüş. Gızı görenler hayranlıkla baharmış. Gız dillere destan olmuş. Bi padişaan oolu da evleneceemiş ama kimseyi beenmiyormuş. Bu gızın methini duymuş, “İllaa, onu bana yapın” demiş. Bi kadını gızın yanına göndermiş, “Git bi bah! Denilenler dooru mu?” demiş. Kadın gelmiş bu öksüz gızın evlerine misafir olmuuş. Aaşam olup millet yatacaa zaman. “Ben” demiş, “büyük gızın odasında yatayım” demiş. Bunlar oturmuşlar odaya. Kadın ağıtlarla bu gızı bi aalatmış. Gız aaladıhça gözünden inci mercan dökülmüş. Soona da güldürmüş gızı, gızın yüzünde gülerkene güller açmış. Gızı baaçaya çihartıp yörütmüş. Gızın yörüdüü yerde çimenler bitmiş. Onda soonam bunlar yatmış

uyumuş. Zabah olunca kadın, “Misafirliin gırası makbuldür” diye gomuş gitmiş. Onda soonam kadın saraya gidince oğlana demiş ki: “Oolum söylenenler dooru. Gız aynı köyün anlattı gız” demiş. Oğlan da “O zaman bana düğür gidin” demiş. Annesigili düğür salmış. Düğür salınca annesi gelmiş işte bu kızı ooluna istemiş. Gızı oolana vermişler. Gızı bi de güldürmüşler, gülüşün gızın yanaklarından gül bitmiş. Bu gülü de oolanın annesi almış, oolana götürmüş. Oolan da gülü alıp kohulamış. Oolan gülü kohulayınca gız daa evlenmeden hamile galmış Gız bu ollanla nişanlanınca gızın analığı hasetlenmiş. Oolan evine, “Gızımı ben size gelin getireceem” demiş. Öyle diyince oolan evi de ırız olmuş. Düünden önce gıza tuzlu ekmek yapmış iyice yedirmiş. Soona da “Haydi seni gelin götürceem” diyi gızı yola düşürmüş. Gız yürüdükçe yanmış, yürüdükçe yanmış demiş ki: “Ana, susadım.” Analıh da, “Gözünün tekini verirsen sana su veririm” demiş. Onda soonam “Al gözümün teki, senin olsun demiş” gız vermiş. Onda soonam bi dağı daa aşmışlar. “Ana noolursun bi su daa ver” demiş. “Öbür gözünü de verirsen” demiş. Böyleliinen analıh gızın iki gözünü de almış. Gızı da bi daan arkasına atmış, eve gelmiş. Gendi gızına gelinli giydirmiş, padişaan ooluna götürmüş. Onda soonam, “Hani gelin, hani gelin?” demişler. “Yürükene ot bitiyodu, gülerkene gül bitiyodu, ağlarkene inci dökülüyodu” demişler. Analın gızı beriki gızın döküü inciden, gülden biraz almış. Az az dökmüş. Bunlar gelin güvey olmuşlar ama gızın yüzünde gülünce hiç gül açmıyomuş. Padişaan oolu sormuş, “Hani sana noldu?” demiş. Gız da, “Benim sırrım evlenene gadardı” demiş oolanı gandırmış. Beriki kız daan başında ağlaya ağlaya inciler dökmüş. Ordan da bi sığır çobanı geçermiş. Bu gızın iniltisini duymuş. İniltisini duyunca gelmiş yanına, “Kızım ins misin, cins misin, necisin?” demiş.” “Ne insim, ne cinsim, seni beni yaradan Alla’an guluyum” demiş. “Böyle böyle oldu” diye başında geçen olayları bir bir anlatmış. Adam bunu almış, evine getirmiş. Garısına demiş ki: “Dağın arhasından güzel bi gız buldum. Ağlaya ağlaya inciler dökmüş” demiş. Bunlar torbaları götürmüşler, incileri bir bir doldurup eve getirmişler. Bunlar ana, baba, gız yaşamaya başlamışlar. Babası bir gün Dilber’e, “Ben bu incileri padişaan kapısının önüne götürüyüm. Gözünen inci satıyom deyim. Analın bunu duyunca padişaan ooluna yaranmak için bunları alır” demiş. Adam gitmiş, “Gözünen inci satıyom, gözünen gül satıyom” diye çırmış. Analıh bunu duyunca, “Dur gidiyim şu incileri alıyım, gızım aaladı da inci dökü derim” demiş. Gızın gözünün birini adama vermiş. Adam da gızına o gözü vermiş. Arada zaman geçmiş, adam yine gelmiş gapıya. “Gözünen inci satıyom, gözünen gül satıyom” demiş. Kadın bu sefer de, öbür gözü verip gül almış. Bunu da gızın yanahlarına direşe direşe sohmuş. Soonam duyulmuş ki, çobanın aalayınca inci döken, gülünce yüzünde gül açan bi gızı var. Analıh

anlamış tabi bunu. Gızına demiş ki: “Amaan, bu gız ölmemiş, biz bunu öldürelim. Yoosam biz ölüruk” demiş. Analıh bi gadın dutmuş. Gadına demiş ki: “Dilber’in sırrı golundaa bilezikte, o bileezii ne yap ne et, golundan çıhar bize getir” demiş. “Olur” demiş gadın da, çıhmış eve gelmiş. “Ben size misafir geldim” demiş. Çobanla garısı, gadının yemeeni, çayını vermişler. Saat epey geç olmuş çobanın garısı, “Haydi yatalım, sana da ayrı oda yapalım” demiş. “Ben Dilber’inen yatarım” demiş gadın. Bunlar odaya girmişler, yatahlar açılmış, Dilber uyumuş ama bu gadın uyumamış. Gızın bileeziini el ayah çekilince golunda dutmuş çıharmış. Zabaan köründe de kimseye bildirmeden gomuş gitmiş. Öölen olmuş misafir de gahmıyo, Dilber de gahmıyo. Gayri idememişler gapıyı çalıp açmışlar. Bahsalar ki gız baygın baygın yatıyo, misafir de yerin de yoh. Babası gızın yüzüne “Dilber, Dilber” diyi suyu çarpa çarpa gızı cana getirmeye çalışıyo amma nafiye. Çobanla garısı feryad figan aalamışlar ama elden ne gelir. Çoban garısına demiş ki: “Biz Dilber’in çoh iyillini gördük. Onun sayesinde zengin olduh. Dilber’in gözünün yaşı dinmedi, gözünün yaşına dökülen incileri bitmedi. Biz Dilber’e incilerle bezenmiş bi mezerlik yaptıralım. Onu torpaa gömmeyelim. Tabuta goyalım, tabutu da demir gafesin içine goyalım. Gafesin gapısı açılınsın açılınsın örtülsün, muradına nail olmadı Dilber disin. Gelen geçen de bunu duysun” demiş. Bunlar türbe gibi bi mezerlik yaptırmışlar. Essahtan da mezerin gapısı tan tan diye açılıp örtüldükçe “Muradına nail olmadı Dilber” dirimiş. Gelen geçen de Dilber’e üç gulfu ilen bi fatiha ohur gidermiş. Aradan zaman geçmiş, Dilber’in garnı iyice büyümüş. Dohuzuncu ayda Dilber, gendi gibi aaladıhça inciler döken bi bebek doormuş. Bebek bi aalıyomuş, bi aalıyomuş tabutun içi tüm inci dolmuş taşmış. Ordan da padişaan oolu geçiyomuş. “Allah Allaa, bu da neyin nesi, bu aat ney?” demiş. Sesi takip idee ide, mezerin oraya gelmiş. Bahsa ki bi mezer, gapısı çarptıhça, “Muradına nail olmadı Dilber” diyo, bu gorhmuş. “Bissimillaa” diye diye içeri girmiş. Tabutu açsa ki güzeller güzeli bi gadın. Bi dene de bebek gadını emiyo. “Alla’an işine bak, bu bebeen burda ne işi var? Bu inciler de neyin nesi?” demiş, bebee sarmış sarmalamış eve getirmiş. Bebee bahdıhça ganı gaynamış, bahdıhça ganı gaynamış, “Bu naadar da bana benziyo. O inciler de neydi?” demiş. Bebeği, oolanın cadı garısı görmüş. Görünce anlamış Dilber’in olduunu. Bebek aaladıhça inci döküüne, gadın “Anası nası olsa öldü” diye gabul etmiş bebee. Oolan bebee, garısının gucaana virmiş. Golunda da bilezik varmış garısının. Bebek hemen bileziğe sarılmış, biraahmıyo. Gadın itiyo, bebek aalıyo. Padişaan oolu, “Noluyo, niye aalatıyon oolumu?” demiş. Gadın, “Bilezie sarıldı biraahmıyo” demiş. “Oolumdan gıymatlı mı? Ver” diyince gadın, mecbur galmış vermeye. O bilezii bebek eline almış yere atmış, gadın yerden aldihça aalamış. Padişaan oolu, “Nooluyo oolum, niye aalıyon?” diye bileezii

eline almış. Bebeen yüzünde güller açmış. “Anne” demiş bebek, geri aalamış. Padişaan oolu, hemen bilezikle bebee alıp mezere gitmiş. Gapi açılınca bebeği biraahmış anasını emsin diye. Bebek, bilezii anasının goluna dahmış. Dahınca Diber kelimeyi şahadet getire getire uyanmış, Padişaan oolu “İn misin, cin misin?” demiş. “Ne inim, ne cinim, böyle böyle oldu” diye başından geçenleri bir bir anlatmış. Padişaan oolu, Dilber’ne oolunu almış eve gelmiş. Analıhla üvey bacısı bunları görünce tırah mirah olmuşlar. Padişaan ooolu, bu ikisini dutmuş, birini aç gatıra bağlamış birini de susuz gatıra. Gatırlar kaçtıkça bunların etleri tike tike, liğme liğme olmuş. Padişaan oluyla Dilber de mutlu mesut yaşamışlar.

III.92. YALANCI ODUNCU İLE DÜRÜST ODUNCU

Kaynak Kişi: Sadullah SÖNMEZ

Evel zaman içinde galbur zaman içinde bi tane oduncu varmış. Oduncu bi gün ormana aaç kesmeye gitmiş. Yetecek gadar kesmiş, eve dönüyömuş. Dönerken nehrin kıyısında kurumuş bi aaç görmüş. “Şunu da kesiyim de, eve öyle gidiyim” demiş. Aaca baltayla vururken balta elinden fırlamış, suya düşmüş. Adam yana yakıla baltası için sızlanmaya başlamış. “Baba yadigârı baltam gitti görüyoo, napacaasam ben?” diye söylenenek söylenenek bi tane ihtiyar çıkmış, gelmiş adamın yanına. “O ne, nooldu? Neye sızlanıyon böyle?” demiş. Adam da, işte böyle böyle oldu, “Baltam suya düştü” demiş. İhtiyar hemen atlamış suya, bi tane altın balta çıharmış getirmiş sudan. “Al baltanı” demiş adama. “Almam” demiş adam, “O benim baltam deel.” “Dur öyleyse” demiş, tekrar atlamış suya. Bu sefer de gümüş bi balta getirmiş vermiş adama. “Al, buldum baltanı” demiş. “Yoh” demiş adam, “Bu da benim deel.” “Dur bi daa dalıyım baalım” demiş adam, dalmış suya. Adamın kendi baltasını getirmiş. Adam bi sevinmiş, bi sevinmiş, “Hah, işte bu benim baltam” demiş. Adamın dürüstlüğü ihtiyarın çoh hoşuna gitmiş. Öbür baltaları da almamış. “Al onlar da senin olsun” demiş. Adam sevine sevine gitmiş evine. Bi başka oduncu da bunları dikizliyömuş. Olanları görünce hemen elindeki baltayı suya fırlatmış. Başlamış aalamaya, “Vay! Irızgım suya düştü, yetişin” diye çaarmış. İhtiyar adam bunun da yanına gelmiş, “Nooldu, niye aalıyon?” demiş. “Odun kesiyodum, baltam suya düştü de ona aalıyom” demiş adam. Adam suya atlamış, altın baltayı çıharmış önce, “Al” demiş, “baltanı buldum. Bu muydu baltan?” demiş. Adamın altın baltayı görünce gözleri fal taşı gibi açılmış, “Hee buydu, ver de gidiyim” demiş. İhtiyar adam yalan olduunu bildiine, “Var git işine adam. Sana balta malta yoh” demiş, baltayı vermemiş, adamın kendi baltasını da

çiharmamış. Gözden gaybolmuş. O zaman adam hatasını anlamış.

III.93. KURNAZ GELİN

Kaynak Kişi: Sultan UÇAR

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde galbur saman içinde bir anne ve üç oğlu varmış. Anne bir gün gitmiş büyük oğlunu evlendirmiş. Neyse, annenin de bir âdeti varmış. Gelin geldikte soona, zabahleyin bi leğen hamur yoğurturmuş, gelin hamuru yoğururken de sırtına binermiş. Gelin bıhmış bu gaynanadan. Neyse zaman gelmiş geçmiş, ikinci oğlunu evlendirmiş. İkinci oğlunun karısına da aynısını yapmış, o gelin de bıhmış. Soona, üçüncü oğlunu evlendirmiş. Gelin gelince öbür eltileri, “Gaynanan böyle böyle yapıyo, çok fena biz bıhtık. Sen de artıh naaparsan, kendi kendine çarene bah” demişler. Bu gelin de çoh uyanıhmış. Neyse, sabah olmuş, gaynana yine bildiği şekilde geline bir leğen hamuru yoğurtmaya başlamış, gelinin de sırtına binmiş. Sırtına binince gelin kurnaz ya gaynanayı almış bi o duvara, bi bu duvara çarpmış. Gaynannanın hiç tutacak yeri galmamış. Gayınnayı getirmişler eve yatırmışlar. Akşam o üç oğlu da gelmiş eve. “Anne sana noldu da böyle oldun?” demiş ama anne konuşamıyo. Kemikleri gırılmış, her yeri ağrıyo. Gayınna eliyenen gelinin gendini çarptı duvarları göstermiş, “Abaa ba, aba aba aba ...” diye böyle tekrarlamış. Küçük oğlan dimişkine: “Yaa!” demiş, “hanım bu ne söylüyo?” “Bilmiyok” demişler. Büyüğe sormuş, “Ne söylüyo annem?” demiş. “Bilmiyom” demiş büyük gelin de. En sonunda küçük gelin kurnaz ya, dimişkine: “İşte kilerde, karsambada şu kadar öteberim var, güççük gelinin. Öbür tarafta bu kadar altınım var, param var o da güççük gelinin. Öbür tarafda da şunum bunum var hepsi güççük gelinin, hepisini küçük geline veriyom” diyo demiş. Aslında böyle bi şey yoh ama gelin kurnazlığından gaynannanın haggından gelmiş. Bu masalda burda bitmiş.

III.94. TILKI İLE KURT

Kaynak Kişi: Filice Yağmur

Bi dene gurtla bi tilki arhadaş olmuşlar. Bunlar yazın bir yerden yaayla pendir almışlaar, bi yere sahlamışlar. “Gış gelince birleşip yirik” demişler. Tilki durmuş durmuş duramamış, peynirle yaa göz goymuş. Soona gurda demiş ki: “Filanca ahrabam doom yapmış. İsim goymaya da beni çaarıyolar. Bi gidiyim de geri gelirim” demiş, grdu gandırılmış. Pendirle yaan başını yemiş gelmiş. Gelinek gurt sormuş, “Çocuğun adını ne koydun?” demiş. “Tırtıklama goydum” demiş. Aradan epey bi zaman geçmiş. Tilki gene gurda, “Bu ketli de bacımın bebee olmuş. Gidiyim de ona isim verip geliyim” demiş. Yiyeceen yarısını, işte göbek hizasına gelinceye gadar yemiş. Gelinek gurt gene sormuş: “Çocuğun adını ne koydun?” demiş. “Göbektleme koydum” demiş tilki. Aradan yine epey bi zaman geçmiş, tilki gene acıhmış. Yine demiş: “Gurt gardeş, benim diğder bacı da doormuş. Gidiyim onunkine de isim veriyim de ayıp olmasın” demiş. “Git, git tabi!” demiş gurt da. Tilki bu sefer varsa kii, naadar pendir, yaa varsa hepiciini yemiş. Yemiş gelmiiiş, gurt sormuş. “Çocuğun adını ne koydun?” demiş. “Yaladık yutduk goydum” demiş. Yaz bitmiş gış gelmiş. Elde avuçta yiyecek bi şey galmamış. Gurt tilkiye demiş ki: “Tilki gardeş, gidek de şu pendirle yaa yerinden çihartak. Ne yiyecek?” demiş. Varsalar kii, pendirle yaan yerinde yellere esiyo. Tilki gurnaz ya hemen gurda demiş ki: “Bunu sen yidin” demiş. Gurt suçlanmış, “Yoh, valla ben yimedim” demiş. Yidiydin yimediydin, gurt demiş ki: “Bunu anlamamın golay yolu var tilki gardeş” demiş. “İkimiz de gel güneşin alnına yatak, aa goyun gara goyun ortaya çihısın. Uyhusunda kim altına yaparsa o yimiştir” demiş. İkisi de mecbur yatmış. Tilki gurttan önce gahmış bahsa kii, kendi altına yapmış. Usulca altındaa pislii gurdun altına goyuşun, gurt uyanmış. Gaç babam gaç, gaç babam gaç tilki gaçmış gurt govalamış, tilki gaçmış gurt govalamış bi de bahsa ki bi goyun sürüsü. Tilki sahlamış goyunların arasına. Gurt goyunları görünce tilkiyi unutmuş. Goyun guzu da mer mer meleşiyomuş. Hemen sürünün saabı gelmiş, elindee tüfeği gurda doorultmuş. Gurt canını zor gurtarmış. Tilki de gurda gideke, “Tilki gölgesinde aslan yatmaz ahılsız gurt. Semerinde boşalmış gibi koşuyon, nereye gidiyo bu tilki diye düşünmüyon. Gurdun sürüde işi ne? Vururlar dişine dişine” demiş. Bu masalda burda bitmiş.

III.95. ALTIN YUMURTLAYAN TAVUK

Kaynak Kişi: Erol YILMAZ

Bi varmış, bi yohmuş. Evel zaman içinde galbur saman içinde bi tane adam varmış. Bu adamın bi de horuzu varmış. Bu horuz saatleri şaşırmiş dakika başı ötüyümü, dakika başı ötüyümü. Adamın canına tah itmiş. “Bu ne?” demiş. “Yav, bu ney böyle?” Horuzu almış pazara götürmüş. Satacaamış, “Etlı horuzum var. Şöyle etli böyle etli” diye diye horuzu satmış. Eve gideke de, “Boş gitmiyim, bi tane tavuh alıyım da gidiyim” demiş. Bi tavuu almış getirmiş kümese goymuş. Kümese goymuş, sabah olmuş. Demiş ki: “Gidiyim de tavuh yumurtladıysa alıyım da yiyim” demiş. Varsa bahsa ki tavuh altın yumurtlamış. Adam demiş ki: “Kötü horuzu görüyoo! Yaşadıh gayri işimiz iş” demiş. Bi gün, iki gün derken adam duramamış, ahlına yer itmiş “İyisi mi, ben bu tavuğu kesiyim de içindeki altınları hep alıyım. Her gün bunu mu bekliycem?” demiş. Tavuu dutmuş kesmiş. Tavuu kesse ki ne altın var ne bi şey. G..ü bohlu yumurta bile youmuş. Adamın ahlı başına gelmiş, dizini döömüş “Altın yumurtlayan tavuumdan oldum” diye amma nafıle tavuk ölmüş.

III.96. AYAĞINA DİKEN BATAN HOROZ

Kaynak Kişi: Şeref BARAN

Bi çöplükte horoz varmış. Horozun ayaana diken batmış. “Bu dikenı napıyım, napıyım?” derken yoldan geçen bir kadını görmüş. Kadına, “Ayağıma diken battı, çıkarır mısın?” demiş. “Getir, çıkartırım” demiş ve çıkartmış. Horoz kadına, “Sen bu dikenı sakla. Ben iki üç gün sonra gelip bu dikenı alacaam” demiş. Kadın da, “Olur” demiş, horoz gitmiş. Horoz gittikten sonra kadın beklemiş beklemiş horoz gelmemiş. Kadın da dikenı küllüğe atmış yakmış. Aradan biraz zaman geçmiş, kadın un elerken horoz gelmiş. Kadına, “Dikenimi ver” demiş. Kadın, “Sen gelmedin ben de onu küllüğe attım yaktım” demiş. Horoz başlamış, “Ya dikenı vereceksin ya eleği, ya dikenı vereceksin ya eleği” demiş. Kadın “Tamam sus, al eleği de git” demiş eleği vermiş. Horoz eleği almış, başka bir eve varmış. Ev sahibine “Bu elek sende dursun ben geri gelip alırım” demiş. Kadın, eleği bi köşeye koymuş. İnek gelmiş eleğe basmış. Elek kırılmış. Elek kırılınca kadın eleği tutmuş tandıra atmış, yakmış. Aradan biraz zaman geçmiş, horoz geri gelmiş, “Eleğimi geri ver” demiş. Kadın eleğe inek bastı, kırıldı. Ben de tandıra attım yandı” demiş. Horoz başlamış: “Ya eleği vereceksin ya ineği, ya eleği vereceksin ya ineği” diye annacını istemiş. Kadın ineği vermek zorunda kalmış. Horoz da ineği almış yola koyulmuş. Bir köye varmış. Varsa

ki köyde düğün oluyo. Hemen onlara demiş ki: “Bu inek sizde dursun ben bi iki güne geleceem” demiş. Onlar da “Olur” demişler. İki gün beklemişler horoz gelmemiş. Düğün sahibi de ineği kesmiş, düğün yemeği vermiş. İki gün soona horoz gelmiş. “İneemi verin” demiş. Düğün sahibi de “Sen gelmeyince biz onu kestik düğüne yemek yaptık” demiş. “Ya ineği vereceksiniz ya gelini vereceksiniz. Ya ineği vereceksiniz ya gelini vereceksiniz...” diye horoz susmak bilmemiş. Gelini vermek zorunda kalmışlar. Gelinle horoz yola koyulmuş. Horoz yine bir köye varmış. Köyün çobanıyla karşılaşmış. Çobanın elinde de kavalı varmış. Çobana demiş ki “Ben sana gelini vereyim, sen de bana kavalını ver.” “Olur” demiş çoban, takmış gelini koluna herkes kendi yoluna. Horoz başlamış kavalı çalmaya: “Düttürü düüt düüt, ayağıma tiken battı vardım bir kadına. Düttürü düüüt düüt kadından elek aldım. Eleği verdim inek aldım. Düttürü düüt düüt, ineği verdim gelin aldım. Düttürü düüüt düüt, gelini verdim kaval aldım, düttürü düüt düüt...” demiş ve masal böyle bitmiş.

III.97. KEÇİ İLE OĞLAKLARI

Kaynak Kişi: Yeter DERNEK

Bi geçi varmış. Geçinin de yavruları varmış. Geçi yavrularına demiş ki: “Guzularım, gidiyim de ot yiyim, size süt getiriyim. Canavar gelirse de sahin gapıyı açmayın” demiş. Geçi iyice tembihlemiş gitmiş. Geçi gidince canavar gapıya dayanmış demiş ki: “Et yedim etlendim, ot yedim sütlendim, açın gapıyı guzularım ben geldim” demiş. Yavruları demiş ki: “Bizim annemizin sesi ince sen bizim annemiz deelsin. Git burdan” demişler. Canavar gitmiş sesini inceltmiş geri gelmiş. “Et yedim etlendim, ot yedim sütlendim, açın gapıyı guzularım ben geldim” demiş. Oolahlar, “Elini uzat da bi bahalım” demişler. Canavar elini uzatmış. Bahsalar ki el, gapgara. Dimişler ki: “Bizim annemizin eli bembeyazdı. Sen bizim annemiz deelsin” demişler. Canavar bu ketli deermene gitmiş, elini una bulamış geri gelmiş. Gene demiş: “Et yedim etlendim, ot yedim sütlendim, açın gapıyı guzularım ben geldim” demiş. Elini uzat da bahalım demişler. Elini uzatmış canavar. Bahsalar ki eli bembeyaz. Bu ketli ayaanı uzat da bahalım demişler. Ayaana bahsalar ki gapgara, gıllı bi ayah. “Yoh! Sen bizim annemiz deelsin. Bizim annemizin ayaa bembeyazdı” demişler. Gurt geri gitmiş deermene ayahlarını una belemiş gelmiş. Gene demiş: “Et yedim etlendim, ot yedim sütlendim, açın gapıyı guzularım ben geldim” demiş. Oolahlar eline bahmışlar, ayaana bahmışlar, sesine bahmışlar, “Sesi ince, eli beyaz, ayaa beyaz. Bu bizim annemiz” demişler, gapıyı açmışlar. Gapıyı açar açmaz

canavar bunlara saldırmış. Hepsi tırah mirah olmuş, kaçışmışlar. Biri yataan altına girmiş, biri dolaba girmiş gurtulmuş. Amma canavar oolahların üçünü yimiş. Bu ikisi sahladına onları bulamamış. Gel zaman git zaman oolahların anneleri gelmiş. Bahsa ki gabı açlı. İçeri girse ki yavruları yoh. “Yavrularım neredesiniz?” demiş. Yataan altındaa oolah, bahsa ki annesin ayaa. Hemen çıhmış, “Anne, canavar geldi gardeşlerimizi yedi” demiş. O zamanaça dolabın içindee oolah da çıhmış. “Biz canımızı zor gurtardık, sahladık” demiş. Geçi yaarnına oolahlarını almış, eline bi makas, bi çuvaldız bi de iplik almış, aalayı aalayı düşmüş canavarın peşine. Gideee gide canavarı bulmuş. Canavar karnı toh olduuna yatmış güneşin alnına uyumuş. O uyuyahana geçi gelmiş, canavarın garnını sessizce yarmış. Yavrularını garnından çihartmış. Oolahlarına, “Biraz taş getirin” demiş. Oolahları vermiş bu goymuş, oolahları vermiş bu koymuş. Canavarın garnını daşla doldurmuş. Çuvaldzıla da bi güzel dikmiş. Yavrularını da alıp yola düşmüş. Gel zaman git zamaan canavar uyanmış. Uyansa ki garnının içi yanıyo. “Oolahlar da çoh yaalımış susattı beni” demiş. Yanındaa çeşmeden suyu içmiş. Suyu içer içmez canavara bi aarlık çökmüş. Garnını taşıyamamış, yuvarlanı yuvarlanı düşmüş ölmüş. Geçiyle oolahları da canavardan gurtulmuşlar...

III.98. PERİLİ EV

Kaynak Kişi: Deniz YAĞMUR

Bir varmış bir yokmuş. Bir köyde bir tane perili ev varmış. Bu eve giren bir daha çıkamadığı için bu eve perili ev denirmiş. Köyde fakirlik içinde yaşayan üç kardeş varmış. Bunların annesiyle babası ölmüş. Büyük kardeşle ortanca kardeş, ne kadar açgözlüyse küçük kardeş de o kadar mütevaziymiş. Bir güün, fakirlik en büyük kardeşin canına tak etmiş. “Şu perili eve bi de ben giriyim. Sanki hayat mı yaşıyom, ölürsem de ölürüm” demiş. Eve gitmiş, içeri girmiş. Peri buna, “Dile benden ne dilersem?” demiş. “Dünyanın en zengin insanı olamk istiyom” demiş. Peri adamın kıyafetlerinden çorabına kadar altın yapmış. Evin içini mücevherlerle donatmış. Büyük kerdeş zenginliğin tadını tadar tatmaz da hem altınları geri almış hem de zindana attırmış. Aradan biraz zaman geçmiş, büyük kardeş geri eve dönmemiş. Ortanca kardeş evin abisi olmuş. Bu çocuk bir gün küçük kız kardeşine, “Abim gitti gelmedi. Artık perili evde nasıl zengin bir hayat yaşıyorsa” demiş. “Ben de gideceem orda rahat bir hayat süreceem. Sana abilik yapmaktan, para kazanmaktan yoruludum” demiş. Bu çocuk da gitmiş, perili evin kapısını çalmış. Kapı açılmış, peri kızı çocuğu karşılamış, “Dile benden ne dilersem” demiş. “Hizmetçilerim

olsun, çok param olsun, zengin bir hayat yaşamak istiyom” demiş. Peri kızı hemen altından bir taht yapmış, envayi çeşit yiyecek dolu bir masa oluşturmuş. Çocuğa hizmet edecek halayıklar yapmış. Çocuk oturuyomuş, hizmetçiler yemek getiriyomuş. Çocuk istediği rahatlığa ulaşır ulaşmaz peri kızı onu da zindana attırmış. Aradan zaman geçmiş, ortanca kardeş eve gelmemiş. Küçük kız kardeş, kimsesiz, yapa yalnız kalmış. Evdeki yiyecekler de bitmek üzereymiş. Küçük kız düşünmüş taşınmış, en sonunda aklına bi fikir gelmiş. Perili eve gidip de dönmeyen çocukların evlerine gitmeye karar vermiş. Her gün bir eve misafir olmuş, perili eve gidip de dönmeyenlerin aileleriyle konuşmuş. Perili eve niçin gittiklerini sormuş. Biri demiş ki: “Benim kızım bir göz oda dolusu oyuncak bebek istedi.” Biri demiş ki: “Benim beyim zengin olmak istedi.” Biri de demiş ki: “Benim karım mücevher, pırlantalar istedi”. Kız düşünmüş taşınmış perili eve gitmeye karar vermiş. Eve girince perilerin başı, “Dile benden ne dersen” demiş. Küçük kız: “Bu eve girenler ne dilerse gerçekleştiriyor musun?” demiş. “Gerçekleştirmeye mecburum, çünkü ben perilerin başıyım” demiş. “O zaman benim dileğim bu kapıdan içeri girip senden dilek dileyen herkesi serbest bırakmandır” demiş. Perilerin başı her dileği gerçekleştirdiği için bu dileği de gerçekleştirmiş. Kendisi için değil de başkaları için bir şey isteyen ve perili evin sırrını çözen bu kızın güzel yüreğine karşılık da zindandaki herkesi salıvermiş. Küçük kız abilerine kavuşmuş. Olanları abilerine anlatmış. Abileri yaptıklarından pişman olmuşlar. Bencillikten vazgeçmişler. Küçük kızı da abilerini affetmiş. O günden sonra perili ev de, sıradan bir eve dönüşmüş...

III.99. ALTIN SAÇLI KIZ

Kaynak Kişi: Deniz YAĞMUR

Bundan çokook yıllar önce, saraylarda padişahların yaşadığı, meydanlarda okların atıldığı, pazarlarda altın sikkelerle alışveriş yapıldığı zamanın birinde güzel bir bahçenin tam ortasına kurulu, bembeyaz bir ev varmış. Bu evde altın sarısı saçları olan, güzel mi güzel, alımlı mı alımlı, al yanaklı, gül dudaklı, boylu poslu, Gülnar adında bir genç kız, anneciği ile beraber oturmuş. Güzeller güzeli Gülnar, her sabah babannesinden kalma bir kemik tarak ile saçlarını taramayı pek severmiş. Bir saat, iki saat hiç bıkmadan tarar da tararmış yumuşacık saçlarını. Sonra da tarağın dişlerine takılan, bir de yere dökülen tellerini itinayla toplarmış. Onları pembe ipek mendilinin içine sarar, bir çekmeceye saklarmış.

Oturdukları beyaz evin bahçesi öyle güzel çiçeklerle bezeliymiş ki, kohuları siz deyin on mahalle, ben diyeyim yirmi mahalle öteden duyulmuş. Renkleri o kadar canlı, o kadar başkaymış ki, bahçenin önünden her geçen durup bakar, hayran kalırmış bu güzelliğe. Gülnar'ın annesi Hatice, bir çocuk gibi severmiş bu güzel çiçekleri. Okşarmış, öpermiş, her akşam güneş batınca dağların gerisine, ay ışığı altında sularmış bu çiçekleri tek tek. Laleler onu gördüklerinde daha dik durmaya, menekşeler kohularını her köşeye yaymaya, güller iri iri açmaya çalışırlar, güzellik yarışına girişirlermiş. Hem çiçeklerle yaşamak öyle kolay da değilmiş. Çabuk küser, çabuk solar, çabuk bükürlermiş boyunlarını. Pek nazlı, pek nazenin, pek hassas, pek narin, pek kırılğan imişler. Sevgi imiş asıl onları besleyip büyüten.

Hatice haftada bir kere, karanlık çöker çökmez Gülnar'ın altın sarısı tellerinden birisini alır, bahçedeki o güzel çiçeklerden seçtiğinin içine usuulca koyarmış. Ertesi sabah da aynı çiçek bir altın verirmiş Hatice'ye. Bu, kimseye duyurmak istemedikleri bir sırmış. Anne kız böyle yaşar giderlermiş işte. Kimseye zararları yokmuş. Kimseye de muhtaç değillermiş. Ancak insanlar çeşit çeşitmiş. İyiler de çokmuş, kötüler de... Kimin iyi, kimin kötü olduğunu ise bilebilmek pek zormuş. Günlerden bir gün, nasıl olduysa kadının biri, bir köşede dururken Hatice'nin çiçekten altın aldığını görüvermiş. Hayret etmiş, gözlerine inanamamış, dönüp bir daha bakmış. “Gördüklerim doğru mu acep?” demiş. Hemen aklında türlü fikirler dolaşmaya, bu fikirler de bir kurt gibi beynini kemirmeye başlamış. Sonunda bu fikirlere yenilmiş, aklınca bir plan hazırlamış. Üzerine eski püskü, yırtık pırtık giysiler geçirip elini yüzünü kire pasa bulayıp, varmış güzel bahçeli beyaz evin kapısına. Hatice ile Gülnar çıkmış, bu perişan görünen kadının karşısına. “Buyurun” demiş gülümseyerek. Kadın iki büklüm durarak, kısık sesle “Misafir etseniz beni birkaç gün, Allah rızası için” demiş ve kapının önüne yığılıp kalmış. Hatice kadına pek acımış, haline pek üzölmüş. Hemen ana kız içeri taşımışlar kadını. Yatağa yatırıp üstünü örtmüşler. Merakla başında beklemeye başlamışlar. Bir süre sonra kadın açmış gözlerini. “Su içsem” demiş. Gülnar, bir koşu su getirmiş. “Açım” demiş kadın. Bu sefer de koşmuş mutfığa, sıcak çorba getirmiş. Bir güzel karnını doyurmuş kadın. Ardından da açmış ellerini, uzun uzun dua etmiş bu güzel insanlara. Bir güzel dualar etmiş ki kadın oturduğu yerden, Gülnar ve Hatice pek sevinmişler. Hatice, “Evin yoksa kal bizimle, yoldaş olursun bize” demiş. Kadın hiç beklemeden hemen atılmış, “Olur, olur kalırım” diyerek bir çığlık bırakmış havaya. *[Kim ne düşünür nereden bilsin Hatice? Kimin niyeti nedir nasıl bilsin?]* O günden sonra birlikte yaşamaya başlamışlar beyaz evde. Güzel, temiz elbiseler vermiş

kadına. Birlikte yiyip birlikte içmeye, birlikte gezip birlikte tozmaya, birlikte oturup kalkmaya kısa zamanda pek alışmışlar. Her sabah Gülnar'ın altın sarısı saçlarını o tarar olmuş. Her teli itinayla toplamış, kimse görmeden bir kısmını ayırıp saklamış. Fırsat buldukça bahçeye çıkıp çiçeklere koymuş telleri. Ertesi sabah da bir bir toplamış altınları. Günler geçmiş, haftalar geçmiş, aylar geçmiş. Kadın usanmış bu işten. “Yeter artık” diyerek bir gece yarısı Gülnar uyurken deriin derin, mışıl mışıl, almış makası eline, Gülnar'ın altın saçlarını kökünden tutup kesmiş bir çırpıda. İşte o an olmuş ne olduysa. Altın saçın her bir teli kocaman bir yılana dönüşüp atlamışlar kadının üstüne. Oracıkta sokup öldüreceklermiş nerdeyse, Gülnar “Durun” demeseymiş. Kadın korkudan küçük dilini yutmuş da, bir daha hiç konuşamamış. Ödü pat diye patlamış, aklı da yerinden oynamış. O günden sonra da kiminle karşılaştıysa, saçının tellerini yaşmağının ucundan gösterip bir şeyler geveler, bir şeyler anlatmak istermiş. Lakin kimse ne dediğini bir türlü anlayamazmış bu deli kadının. Acıdıklarından eline ekmek parası tutuşturup yollarına devam ederlermiş. Bir gün, bir sokağın köşesinde bağdaş kurmuş otururken aksakallı bir dede gelip durmuş karşısına. Uzun uzun bakmış gözlerine, bir şeyler okur gibi. Sonra da “Bir adam vardı buralarda yaşayan” demiş kadına. “Nalbant idi. Herkes sever, herkes hürmet eder, herkes pek güvenirdi ona. Bir sabah senin gibi o da gördü çiçeklerin verdiği altınları. Göz bir gördü mü, akıl bir yazdı mı gözün gördüklerini kenara atamaz, insan kendini tutamaz olur. Günler boyu eline iş alamadı. Gelip gidenler, niye çalışmıyorsun, hasta mısın? Diye sordular uzun süre. Nalbant kimseyle tek kelime konuşmadı. Gözünün önünden çil çil altınlar gitmiyordu. Bir damla uyku girmedi gözüne. Sonra baktı ki olmayacak, eline koluna, diline gulağına bir de aklına hâkim olamayacak. Her bir şeyini, neyi var neyi yoksa olduğu gibi bırakıp çekip gitti buralardan. Kimseler bir daha haber alamadı nalbanttan. Ne nereye gittiğini öğrendiler ne de neler yaptığını duydular. Ben sana söyleyim mi ne oldu nalbanda?” Kadın gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi bakmış dedeye, karşısında duran bir canavarmış gibi. Devam etmiş aksakallı dede konuşmaya, “Nalbant, şimdi padişahın sağ kolu. Vezir oldu memlekete. Eğer senin gibi tutmasaydı kendini, bu şehrin sokaklarında dolaşacak, adı deli nalbanta çıkacaktı belki de.” Konuşması bitince dede yürüye yürüye uzaklaşmış kadının yanından. Onun arkasından bakakalan kadın, saçını başını yola yola bağırarak gök yarıldı sanmış. Çocuklar öyle bir ağlamış ki üç gün üç gece susturamamışlar. Kediler korkup damdan dama atlaya atlaya başka şehirlere miyavlamaya gitmişler. Gülnar'ın saçları da kısa sürede uzamış, yine eskisi gibi taranacak hale gelmiş. Açgözlü olmanın, yalan söylemenin, kötü düşüncelerin ne kadar zararlı olduğunu da daha iyi öğrenmiş. Anne kız, uzun yıllar mutlu bir şekilde, beyaz

evlerinde, güzel çiçekleri ile yaşamaya devam etmişler. Bir daha da kimseye hemen güvenip evlerine almayı düşünmemişlerdi.

III.100. PİRE İLE BİT

Kaynak Kişi: Mihriban CEYLAN

Bir varmış bir yokmuş bir bit bir de pire varmış. Bit kadınmış pire erkek. Bitnen pire evlenmişler. Pire evin ekmeeni getirir, bit de temizliğini yaparmış. Bir gün yağmur yağıyomuş. Bit pireye, “Sen değermeden ekmek getirene kadar ben gidiyim de deve izinde çamaşırları yıkayım geliyim” demiş. Pire ekmeğe gitmiş bit de deve izindeki suda çamaşır yıkamaya başlamış. Bitin ayağı kaymış, suya düşmüş. Pire ekmeği almış gelmiş gelse ki garısı evde yok. Beklemiş beklemiş bit eve gelmemiş. Pire demiş ki: “Gidiyim bahıym hele benim garı nöördü?” demiş. Varmış deve izindeki suya. Bahsa ki garısı suya düşmüş gahamıyo. Hemen elini uzatmış pire. “Ver elini edenes” demiş. “Ben sana küstüm çekenes” demiş, bit elini vermemiş. Pire gene demiş: “Ver elini edenes.” “Ben sana küstüm çekenes” demiş gene bit. Pire de sinirlenmiş, “Depeneş depeneş depeneş” diye biti suya iyice itiklemiş.

[Hani, iki adam var ya alingan onların durumuna dönmüş. İki adam gidiyomuş, adamın biri demiş ki “Ya” demiş yağmur yağacak. Öbürü de demiş ki: “Sen ne demek istiyorsun. Bana ördek demek istiyorsun değil mi?” diye adamın boğazına sarılmış. “Yaaa!” demiş, “Niye ben sana öyle deyim.” “Yoh” demiş, “Sen bana öyle dedin.” “Niye?” demiş. “Yoh, sen bana ördek dedin” demiş. “Yaa, ben hiç anlayamıyom sen niye böyle diyon?” demiş. “Yağmur yağacak de mi?” demiş. “Yağmur yağınca ne olur?” demiş. “Sağda solda göletler oluşur. Eee, o göletlerde ne yapar? Ördekler yüzer. Ördeklerin burnu uzun, benim de burnum uzun. Sen bana ördek dedin” demiş. Burda da adam alinganlıktan döğüş çıkartıyo. Bu masal da bit pireye alınıyo, küsüyo. Pire de biti sinirle öldürüyo. Pire için yorgan yahıyo. Masal da böyle bitiyo]

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ahlak sadece akıl yürütme yeteneğine sahip bireylere özgüdür. Bu yeteneğe sahip olmayan bireyler davranışlarının ahlakiliğinden sorumlu tutulmazlar. İnceleme sürecinde akıl sahibi ana kahramanların zihinsel gelişim evreleri belirlenmemiştir. Bu bağlamda çalışmada yer alan 118 ana kahramanın 6'sı değerlendirme dışı tutulmuş, inceleme 112 kahramanın davranışları ve düşünceleri üzerinden yapılmıştır.

Derlenen 100 masalın 86'sında olaylar tek ana kahraman etrafında gelişirken 13'ünde iki, 2'sinde de üç ana kahraman etrafında gelişir. Kahramanların ahlaki gelişim düzeyleri Kohlberg'in evrelerine göre bir tasnife tabi tutulmuş ve yapılan tasnife göre masallar 10 başlık altında değerlendirilmiştir.

İncelemeler sonucunda 112 kahramandan 40'ının davranışları Kohlberg'in "saf çıkarıcı", 20'sinin "evrensel ahlak", 19'unun "iyi çocuk", 16'sının "kanun ve düzen", 9'unun "sosyal sözleşme ve yararlılık", 3'ünün ise "itaat ve ceza" eğilimi evresinde değerlendirilirken 5 kahramanın davranışları Kohlberg'in herhangi bir ahlaki gelişim evresine yerleştirilememiştir.

Saf çıkarıcı evrede yer alan kahramanlar genellikle ekonomik değere önem veren, açgözlü bireyler ya da hayvanlardır. Onlar ekonomik çıkarlarına, egolarına, nefsanî arzularına göre hareket ederler. Bu yüzden menfaatlerine uygun davranışları doğru kabul eder, menfaatlerinden aldıkları haz duygusuna odaklanırlar. Hepsi, toplum düzenini önemsemeyen, gücü gücüne yetene düşüncesine sahip, ilişkilerinde çıkarı benimsemiş bencil kahramanlardır. Arzu ve isteklerine göre hareket eden saf çıkarıcı kahramanların hoşlarına giden, egolarını tatmin eden her davranış doğru, egolarına zarar veren her davranış yanlıştır. Evredeki bazı masal kahramanlarının benlik sistemleri o kadar baskın hâle gelmiştir ki onlar egolarının sesinden süper egolarının sesini işitemezler.

Saf çıkarıcı evrede yer alan 40 kahramandan 32'sinin çıkarıcı davranışlarına rağmen masal anlatıcıları tarafından cezalandırılmadığı aksine ödüllendirildiği görülür. Bu durum söz konusu masalların okuyan ya da dinleyen çocukların ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir. Çünkü çıkarları uğruna başkalarına zarar veren, onları öldürmekten çekinmeyen kahramanların kaybetmek yerine sıklıkla kazandığını gören çocuklar bu kahramanların davranışlarını rol model alacak böylece ahlaki bakımdan zayıf bireyler yetişecektir. Saf çıkarıcı 40 kahramanın sadece 5'inin masalın sonunda yaptıklarından pişman oldukları ve hatalarını anladıkları görülür. Bu kahramanların yer aldığı masalların adları şunlardır: Sihirli Yüzük, Kim Ne Ederse Kendine Eder, Altın Yumurlayan Tavuk,

Helal Kazancın Önemi ve Balığın Başlı. Bu bağlamda bireysel ya da toplumsal bilinçaltında idealize edilen masal kahramanlarının en fazla Kohlberg'in "saf çıkarıcı eğilimi" evresinde yer almaları, onların aslında ideal olmadıklarını göstermektedir.

Evrensel ahlak evresinde yer alan 20 kahraman tespit edilmiştir. Bu kahramanlar genellikle insan hayatının her şeyden üstün olduğuna dair inançlarına, vicdanlarına, değerlerine, eşitlik ve adalet ilkesine göre hareket ederler. İnsanlığın değerlerini kutsal bir dava olarak gören kahramanlar bunlar için mücadele ederler. Her masalın sonunda anlatıcı tarafından genellikle ödüllendirilirler. Ödülleri mutluluk, evlilik ya da ruhsal bir huzurdur.

Evrensel ahlak evresindeki kahramanlar, diğer masal kahramanlarını hatalarına rağmen affeden, onlara merhamet eden, kötülöklere bile iyilikle karşılık veren ve vicdanlarına göre hareket eden kahramanlardır. Gönül güzellikleri ile dikkat çeken bu kahramanların davranışlarına yardımseverlik, dayanışma, iyilik, fedakârlık, duyarlılık, kılavuzluk etme gibi ahlaki, sosyal ve ilmi değerler yön verir. Söz konusu masallar, rol modelleri aracılığıyla çocukların ahlaki gelişimine olumlu yönde etki ederler. Bu etki, masalları okuyan çocukların kahramanların ahlaki davranışlarını örnek almalarıyla gerçekleşecektir. Dünya Kimseye Kalmaz, Perili Ev, Altın Saçlı Kız, Kıymetli Tuz, Akıl Okulu evrensel ahlak evresinde yer alan kahramanların yer aldığı masallardan sadece birkaçıdır.

İncelemede yer alan kahramanların 19'u Kohlberg'in "iyi çocuk eğilimi" evresinde yer alır. Bu evredeki kahramanlar, ait oldukları ailenin, grubun, topluluğun ya da toplumun beklentilerine uygun hareket ederler. Bu nedenle de genellikle sosyal değerleriyle ön plana çıkarlar. Çünkü evredeki kahramanlarda gelenek bir değer oluşturmuştur ve onlar geleneğin beklentilerinin kendileri için iyi ve doğru olduğuna inanırlar. Bu yüzden de kendilerine verilen nasihatlere uyarlar. Masal anlatıcıları, iyi çocuk evresindeki kahramanlar aracılığıyla dinleyicilere ve okuyuculara genellikle söz dinleyip iyi çocuk olursan ödüllendirilirsin mesajını verirler. Bu tür masalların çocuklara geleneksel değerlerin aktarımında olumlu etkileri vardır. Ancak bu masalarda kahramanların iyi niyetli olmaları karşılıklarına çıkan insanları da iyi niyetli zannetmelerine sebep olur. Bu da onları model alan çocuklar için her zaman iyi sonuçlar doğurmaz çünkü fazla iyi niyet suistimale açık bir durumdur. Çingene Kızı, Aç Kurt, Ahmet Çocuk, Üç Fasulye, Kırk Gün Ölü Başı Bekleyen Kız, Kara Keçi adlı masallar iyi çocuk evresindeki kahramanların yer aldığı masallardandır.

Kanun ve düzen evresinde 16 masal kahramanı tespit edilmiştir. Bu kahramanların davranışlarına toplumun geleneksel değerleri yön verir. Kahramanlar genellikle geleneğin suçluları cezalandırmak ve adaleti yerine getirmek kuralını uygularlar. Başkalarına verdikleri sözleri, törenin beklentilerini kanun gözüyle görürler. Bu bağlamda geleneğin âşıklardan beklediği davranışları sergileyen masallar ve masal kahramanları şunlardır: Âşık Garip ile Telli Senem, Hurşit İle Mahmure, İsmail ile Gülizar. Söz konusu masallar halk hikâyelerinin masala dönüşmüş hâlidir. Belirtilen kahramanlar hem sözlü kurallara hem de geleneğin beklentilerine uygun hareket ederler.

Kohlberg ahlaki gelişim kuramında, toplumun değerlerini ön plana alınmış ve insanların ahlaki davranışlarına yön veren değerlerine dikkat çekmiştir. Kanun ve düzen evresinde yer alan bazı masal kahramanları geleneğin, “namus insan hayatından daha değerlidir” düşüncesine göre hareket ederler. Bu duruma Eşe Fatma ve Hüri Kızı masallarında rastlanır. Kanun ve düzen evresindeki kahramanların yer aldığı masalların, çocuklara geleneksel değerleri öğretmesi bakımından olumlu etkisi olabilir. Ancak geleneğin bazı ataerkil ve baskıcı değerlerinin insan hayatından üstün görülmesi, çocukların ahlaki gelişimine ket vuracak sakıncalı bir durumdur.

Sosyal sözleşme ve yararlılık evresinde 9 kahraman tespit edilmiştir. Kahramanların davranışlarında insanlara ve topluma faydalı olma düşüncesi vardır. Bu düşünce için yasaları (ki bu yasalar genellikle geleneğin yasalarıdır) çiğnerler. Ait oldukları aile, köy vb. toplulukların düzenlerini korumak için yaşadıkları sıkıntılara katlanırlar. Aile düzenini korumayı, bireyden hareketle topluma yarar sağlamayı amaç edinirler. Yamyam Kız, Keçi ile Oğlakları, Yedi Kardeşin Bir Bacısı masalları Kohlberg'in beşinci evresindeki kahramanların yer aldığı masallardandır. Ahlaki gelişimine genellikle olumlu yönde etki ederler. Çünkü bireysel değerlerin oluşumunda önemli rol oynayabilirler.

İtaat ve ceza evresinde yer alan 3 kahraman tespit edilmiştir. Evredeki kahramanların davranışlarının temelinde korku vardır. Masallarda bu korku boşanma, ekonomik güce ulaşamama ve itibar kaybetme korkusu olarak karşımıza çıkar. Bu masallar, Tüccar ve Karısı, Ar Damarı ve Lebbi Gulah'tır. Evredeki kahramanların yer aldığı masallar çocukların ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir çünkü bu kahramanları örnek alan çocuklar iç kontrollü değil dış kontrollü bireyler olabilirler. Bu da onları özgür iradelerine değil güçlüye göre hareket eden bireylere dönüştürebilir.

Belirli nedenler ve amaçlar için harekete geçen ana kahramanların masal dünyasındaki maceraları sürecinde ahlaki gelişim gösterdikleri de tespit edilmiştir. Bu kahramanlar, “Ana Kahramanları Ahlaki Gelişim Gösteren Masallar” başlığı altında incelenmiştir. Bu başlık altında 14 masal metni vardır. Bey Böyrek, Kara Ahmet, Maymun Gelin, Keloğlan ile Arap bu masallardandır. İnceleme sonucunda kahramanların ahlaki bakımdan 5’inin “kanun ve düzen”, 4’ünün “evrensel ahlak”, 3’ünün “iyi çocuk”, 2’sinin ise “sosyal sözleşme ve yararlılık” eğilimi evresine çıkabildikleri görülmüştür.

Kahramanlardaki gelişim, Kohlberg’in evreler aşağıdan yukarıya bir sıra izler ilkesine uygundur ancak kademe kademe ilerlediği düşüncesine uygun değildir. Bunun temel sebebi bizce masalların ayrıntıya yer vermeyen, betimlemeye değil eyleme dayanan, hareketli ve yalın bir yapıya sahip olmasındandır. Ayrıca bu durum anlatıcıların masalın bazı bölümlerini unutmasından da kaynaklanabilir. Masalın başında ahlaki bakımdan alt evrelerde olan kahramanlar, yaşadıkları olayların etkisiyle olgunlaşarak daha üst evrelere çıkarlar.

“Ana Kahramanları Aynı Ahlaki Gelişim Evresinde Yer Alan Masallar” başlığı altında 7 masal incelenmiştir. Bu masalarda birden fazla ana kahraman bulunmaktadır. Masalların 4’ünün kahramanları Kohlberg’in “saf çıkarıcı”, 3’ünün ise “kanun ve düzen” evresinde yer almaktadır. Kanun ve düzen evresindeki kahramanlar, birbirlerine gönül bağıyla bağlı âşıklardır. Bunlar geleneğin kurallarına ve beklentilerine göre hareket ederler. İlgili masallar şunlardır: Âşık Garip ile Telli Senem, Hurşit İle Mahmure, İsmail ile Gülizar.

“Ana Kahramanları Farklı Ahlaki Gelişim Evrelerinde Yer Alan Masallar” başlığı altında 7 masal incelenmiştir. İnceleme sonucunda genellikle saf çıkarıcı kahramanların karşısına evrensel ahlakta yer alan bir başka kahramanın çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun temel sebebi zıtlıkların etkili gücünden faydalanmaktır. Bu bağlamda belirtilen masal kahramanlarının asıl işlevlerinin insanlara kötünden hareketle güzeli, yanlıştan hareketle doğruyu anlatmak olduğu söylenebilir. Bu durumda saf çıkarıcı kahramanların, iyinin değerini anlatabilmek için yaratıldığı söylenebilir. Ana kahramanları “saf çıkarıcı” ve “evrensel ahlak” eğilimi evresinde yer alan masallar şunlardır: Kabak ile Kavak, Kötü Kız Kardeş ile İyi Kız Kardeş, Tilki ile Aslan, Yalancı Oduncu ile Dürüst Oduncu, Tilki ile Kurt masalları bu maksada hizmet ederler.

“Ana Kahramanlarının Davranışları Herhangi Bir Ahlaki Gelişim Evresine Oturtulamayan Masallar” başlığı altında 5 masal bulunmaktadır. Bu masalların kahramanları genellikle kendini henüz gerçekleştirememiş, irfani ya da olağanüstü bir yardım almadan başarılı olamayan pasif ve sabırlı pasif, sabırlı genç kızlardır. Onların davranışlarının altında bir amaç yoktur. Masalın sonuna kadar pasif olan genç kızların, erginleşmeden evlenip mutlu sona ulaştığı görülür. Bu masallar, Muradına Nail Olmayan Dilber, Sabırlı Kız ve Yetimin Ahı masallarıdır. Diğer iki masalın kahramanlarının davranışlarına yön veren değerler ise ahlaki değil ilmi değerlerdir. Dolayısıyla masalların kahramanları muratlarına sadece zekâları ile ulaşırlar. Bu masallar ise şunlardır: Çilpara, Vefalı Kız.

Çalışma dâhilinde bazı ana kahramanların davranışlarının çocukların ahlaki gelişimleri için oldukça sakıncalı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu masallar, Keçeli Kız, Şer Memmet, Aarı Zalha, Kurnaz Gelin masallarıdır. Enstest ve pedofilik davranışlar içeren kahramanlar, alkol kullanan, tecavüz eden, karısını saçından asan, bir insanı öldürerek kafatasından yemek yediren, hırsızlıktan ve başkasına zarar vermekten çekinmeyen bu masal kahramanlarının varlığının çocukların ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda 112 kahramanın 43’ü (%38) gelenek öncesi düzeyde, 35’i (%31) geleneksel düzeyde, 29’u (%26) gelenek sonrası düzeyde yer alırken 5’i (%5) herhangi bir düzeye yerleştirememiştir.

Bireyin değil, toplumun bilgeliğini yansıtan masallarda bireysel değil toplumsal ahlaka dair veriler bulunur. Bu gerçekten hareketle yapılan incelemenin sonucu değerlendirildiğinde, yöre insanların ahlaki gelişim düzeyi bakımından en alt seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kahramanların gelenek öncesi düzeyden sonra geleneksel düzeye ait ahlaki gelişim evrelerinde yer alması ise toplumda “geleneksel değerlere” önem verildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmamız Lawrence Kohlberg’in kuramının derlenen masallara ve masal dünyasının kahramanlarına uygulandığı bilinen ilk doktora tez çalışmasıdır. Kohlberg’in insanlığın zihinsel ahlaki gelişimini göstermek için oluşturduğu bu kuramda yer alan her düzeyin masal dünyasında da karşılığını bulması, masalların gerçeğin izdüşümü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Benzer çalışmaların Türkiye’nin muhtelif bölgelerinden derlenen diğer masallara da uygulanmasıyla Türk toplumunun yöresel ve bölgesel ahlaki

gelişim düzeylerine dair veriler elde edilebilecektir. Ayrıca incelemede oluşturulan tasnifin, yapılacak olan yeni çalışmalara göre geliştirileceği düşünülmektedir.

Günümüzde dünyanın en büyük acılarından biri ahlaki açıdan güçlü insan yetiştirememektir. Çünkü yaygın olan kapitalizmin yetiştirdiği insan tipi, ahlakın en alt seviyesinde yer alan saf çıkarıcı insan tipidir. Masallar aracılığıyla çocuklara evrensel ahlaka dair değerler sadece bilgi olarak verilmektedir. Çocukların çevrelerinde ise saf çıkarıcı niteliklere sahip insanlar bulunmaktadır. Bu sebeple çocukların bilinçaltına yani alt benliğine verilen mesaj ile üstbilincine verilen evrensel ahlak bilgisi birbiriyle örtüşmez. Çünkü çocuğun altbilinci, üst bilincindeki ideal dünyayı gerçek hayatta bulamaz. Bu durumda çocuklar, aldığı bilgiyi çok çabuk unutarak etrafındaki saf çıkarıcı modellere göre karakterini şekillendirirler. Belirtilenlerden hareketle masalların çocuklar üzerindeki etkilerini ancak çevreyi güzelleştirdiğimiz zaman artırabileceğimizi söyleyebiliriz. Yani masallar hayata uygulandığı zaman ahlak gelişiminde daha fazla işe yararlar. Burada ise iş, ebeveynlere ve topluma düşmektedir

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ

Kaynak kişi künyeleri, kaynak kişinin adı-soyadı, doğum yılı, doğum yeri, tahsili, mesleği ve masalı derleyen kişi sırasına göre verilmiştir.

1. Kaynak Kişi: Mevlüt Gökbayrak, 1946, Seyfe Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul, Çiftçi.
2. Kaynak Kişi: Şevkiye Seyfeli, (1923-2015), Dinekbağ / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı.
3. Kaynak Kişi: Zeliha Yaşar, 1966, Çiçekdağı / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
4. Kaynak Kişi: Rukiye Yılmaz, 1967, Karakuyu Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
5. Kaynak Kişi: Gülbahar Kombıçak, 1960, Merkez / Kırşehir, İlkokul İkinci Sınıftan Terk, Ev Hanımı.
6. Kaynak Kişi: Elif Kömcü, 1976, Ecikağıl Köyü / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
7. Kaynak Kişi: Havva Kombıçak, 1950, Dedeli Köyü / Kırşehir, İlkokul İkinci Sınıftan Terk, Ev Hanımı. [Der. Zeynep Çanlı]
8. Kaynak Kişi: Dilber Kömcü, (1930-2013), Palangıç Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul Üçe Kadar Tahsil Görmüş, Ev Hanımı.
9. Kaynak Kişi: Kiraz Yılmaz, 1963, Palangıç Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
10. Kaynak Kişi: Medine Aslan, 1929, Kortulu Köyü / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
11. Kaynak Kişi: M. Sedat Gürses, (1947-2018) Merkez / Kırşehir, Üniversite Mezunu, Emekli Öğretmen.
12. Kaynak Kişi: Suna Öztürk, 1959, Rahma Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
13. Kaynak Kişi: Döndü Dağ, 1957, Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
14. Kaynak Kişi: Faik Köksal, 1950, Merkez / Kırşehir, Üniversite, Öğretmen.
15. Kaynak Kişi: Hakkı Ünlü, 1938, Dedeli Köyü / Kırşehir, Tahsili Yok, Çiftçi [Der. Nazife Tekeli].
16. Kaynak Kişi: Fikriye Aras, 1944, Aşağı Homurlu / Akpınar / Kırşehir, Ev Hanımı.
17. Kaynak Kişi: Kudret Durmaz, 1966, Merkez / Kırşehir, İlkokul, Emekli Esnaf.
18. Kaynak Kişi: Emine Bülbül, 1945, Karacaören Köyü / Boztepe / Kırşehir, Halk Eğitimin Kurumlarından Tahsil Almış, Ev Hanımı.
19. Kaynak Kişi: Zalha Yağmur, 1948, Karaarkaç Köyü / Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı.

20. Kaynak Kişi: Münevver Şenlik, 1951, Merkez / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı.
21. Kaynak Kişi: Ayşe Duman, 1958, Karacaören Köyü / Boztepe / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
22. Kaynak Kişi: Mahire Demir, 1967, Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
23. Kaynak Kişi: Naile Demir, 1940, Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı [Der. Semra Yalçın]
24. Kaynak Kişi: Mustafa Kaya, 1954, Yenyapan Köyü / Kaman / Kırşehir, Ortaokul Mezunu, Esnaf.
25. Kaynak Kişi: Nazlı Karagöz, 1957, Kaman / Kırşehir, Lise Mezunu, Ev Hanımı.
26. Kaynak Kişi: Mücteba Nizamoğlu, 1936, Akpınar / Kırşehir, niversite Mezunu, Emekli Sınıf ğretmeni.
27. Kaynak Kişi: Nuri Uyar, (1940-2018) AŞağı Homurlu / Akpınar / Kırşehir, İlkokul, Çiftçi.
28. Kaynak Kişi: Mehmet IŞık, 1946, Kargınkızılkz Köyü / Kaman / Kırşehir, İlkokul, Çiftçi.
29. Kaynak Kişi: Emine Altuntaş, 1952, Boztepe / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
30. Kaynak Kişi: İskender Akça, 1946, zbağ / Kırşehir, İlkokul, IŐçi.
31. Kaynak Kişi: Fethiye Dağıstan, 1945, Karaarkaç Köyü / Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı.
32. Kaynak Kişi: Ali Yağmur, 1968, Karaarkaç Köyü / Mucur / Kırşehir, Lise Mezunu, Memur.
33. Kaynak Kişi: Hülya GMC, 1977, BayramuŐađı / Mucur / Kırşehir, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
34. Kaynak Kişi: Selma Kaya, 1975, Yenyapan Köyü / Kaman / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
35. Kaynak Kişi: Hatice Kılıç, 1961, Mahsenli Köyü / Çiçekdağı / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
36. Kaynak Kişi: Muzaffer Kaya, 1952, Çepni Köyü / Çiçekdağı / Kırşehir, İlkokul, Çiftçi.
37. Kaynak Kişi: Fatma Kılıçarslan, 1952, Çepni Köyü / Çiçekdağı / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı.
38. Kaynak Kişi: Bekir Avşar, 1964, Sarı Ömerli Köyü / Kaman / Kırşehir, Lise Mezunu, [Açık ğretim Fakültesi IŐ İdaresi Bölümü İkin-ci Sınıftan Terk], Kuru Temizlemeci.
39. Kaynak Kişi: Selimiye Gökalp, 1950, Mucur / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
40. Kaynak Kişi: Özgür Metin, 1980, Kaman / Kırşehir, Lise Mezunu, İnaŐaat IŐçisi.

41. Kaynak Kişi: Hasan Avşar, (1936-18.06.2015], Sarı Ömerli Köyü / Kaman / Kırşehir, İlkokul Mezunu, İşçi, [Der. Gamze Aktaş].
42. Kaynak Kişi: Salih Demirbaş, 1969, Mucur / Kırşehir, İlkokul, Kaynakçı.
43. Kaynak Kişi: Hüsne Yılmaz, (1930-2013), Akçaağıl Köyü / Mucur / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı.
44. Kaynak Kişi: Münevver Işık, 1941, Ömerhacılı Köyü / Kaman / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı.
45. Kaynak Kişi: Fatma Avcı, 1963, Kuruağıl Köyü / Kırşehir, Lise Mezunu, Ev Hanımı.
46. Kaynak Kişi: Sadullah Sönmez, 1963, Köşker Köyü / Akpınar / Kırşehir, Ortaokul Mezunu, Çiftçi.
47. Kaynak Kişi: Sultan Uçar, 1965, Yenyapan Köyü / Kaman / Kırşehir, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı.
48. Kaynak Kişi: Filice Yağmur, 1963, Karaarkaç Köyü / Mucur / Kırşehir, İlkokul Üç Kadar Tahsil Görmüş, Ev Hanımı.
49. Kaynak Kişi: Erol Yılmaz, 1963, Palangıç Köyü / Mucur / Kırşehir, Lise Mezunu, Şoför.
50. Kaynak Kişi: Şeref Baran, 1971, Özbağ / Kırşehir, Üniversite Mezunu, Psikolojik Danışman.
51. Kaynak Kişi: Yeter Dernek, 1945, Özbağ / Kırşehir, İlkokul, Ev Hanımı
52. Kaynak Kişi: Deniz Yağmur, 1986, Merkez / Kırşehir, Lise Mezunu, Ev Hanımı.
53. Kaynak Kişi: Mihriban Ceylan, 1953, Merkez / Kırşehir, Tahsili Yok, Ev Hanımı.

KAYNAKÇA

- Akbaba, S. (2001). Farklı Öğretim Kademelerinde Okutulan Masalların Kohlberg'in Moral Gelişim Evreleri Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 26 (12), 41-44.
- Aksikentî, S. (2019). *Mecmû'ü't-Tevârih*. Mehmet Çeribaş (Haz.) İstanbul: Kesit.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 30 (1), 53-72.
- Alangu, T. (1990). Billur Köşk (2. Baskı). İstanbul: AFA.
- Arseven, V. (1955). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Harbe Giden Saka Kuşu. *Türk Folklor Araştırmaları*. 3 (70), 1220.
- Arseven, V. (1955). Kırşehir'de Derlenen Masallar: İnatçı Horuz. *Türk Folklor Araştırmaları*. 3 (72), 1149.
- Arseven, V. (1957). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Her İşi Gören Değirmen. *Türk Folklor Araştırmaları*. 5 (97), 1551-1552.
- Arseven, V. (1964). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Cimri. *Türk Folklor Araştırmaları*, 8 (177), 3389.
- Arseven, V. (1964). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Hüsnü Yusuf. *Türk Folklor Araştırmaları*. 8, (178), 3416-3417.
- Arseven, V. (1964). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Mitişik Kız. *Türk Folklor Araştırmaları*, 8 (179), 3445.
- Arseven, V. (1964). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Sihirli Tavşan. *Türk Folklor Araştırmaları*. 8 (180), 3470.
- Arseven, V. (1964). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Bir Keloğlan Masalı: Hiç. *Türk Folklor Araştırmaları*. 9 (182), 3529-3530.
- Arseven, V. (1964). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Zakkum Ağacı. *Türk Folklor Araştırmaları*. 9 (183), 3553-3554.
- Arseven, V. (1965). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Of ile Kef. *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (190), 3748-3749.
- Arseven, V. (1965). Kırşehir'de Derlenen Masallar: Nalbendi, Gülbendi, Kestengi. *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (193), 3835-3837.

- Arseven, V. (1965). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Altın Armut. *Türk Folklor Araştırmaları*. 9 (194), 3862.
- Arseven, V. (1965). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Felek. *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (195), 3887.
- Arseven, V. (1965). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Sözünde Duran Hükümdar. *Türk Folklor Araştırmaları*. 9 (196), 3918.
- Arseven, V. (1965). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Adı Musa Boyu Kısa. *Türk Folklor Araştırmaları*. 9 (97), 3951.
- Arseven, V. (1967). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Hak Almaz İle Hak Vermez. *Türk Folklor Araştırmaları*. 10 (214), 4123-4123.
- Arseven, V. (1967). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Çoban Çocuk. *Türk Folklor Araştırmaları*. 10 (215), 4153.
- Arseven, V. (1967). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Üç Talipten Hangisi. *Türk Folklor Araştırmaları*. 10 (216), 4468.
- Arseven, V. (1967). Kırşehir’de Derlenen Masallar: İyi Kızın Has Kızın. *Türk Folklor Araştırmaları*. 11 (220), 4591-4592.
- Arseven, V. (1967). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Eşek Kafası. *Türk Folklor Araştırmaları*. 11 (217), 4509.
- Arseven, V. (1967). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Korkak Ali Keloğlan. *Türk Folklor Araştırmaları*. 11 (219), 4565.
- Arseven, V. (1967). Kırşehir’de Derlenen Masallar: İncili Çadır. *Türk Folklor Araştırmaları*. 11 (221), 4616-4617.
- Arseven, V. (1968). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Keloğlan. *Türk Folklor Araştırmaları*. 11 (222), 4646-4647.
- Arseven, V. (1968). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Tuz Gibi Severim. *Türk Folklor Araştırmaları*. 11 (223), 4677-4678.
- Arseven, V. (1968). Kırşehir’de Derlenen Masallar: Balıkçının Oğlu. *Türk Folklor Araştırmaları*. 11 (224), 4702-4704.
- Aydın, M. Z. (2003). *Ahlâk Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi*. Ankara: Nobel.

- Aydoğan, D. (2013). Bilim ve Psikoloji. *Eğitim Psikolojisi* içinde (3-22). Ankara: Pegem.
- Aypay, A. (2013). Ahlak (Törel) Gelişimi. Engin Deniz (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (5. Baskı) içinde (149-171). Konya: Maya Akademi.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (2. Baskı) . İstanbul: Kubbealtı.
- Bacanlı, H. (2004). *Gelişim ve Öğrenme* (8. Baskı). Ankara: Nobel.
- Bakırcı, N. (2013). *Keloğlan Masalları*. Ankara: Akçağ.
- Balkan, A., Balkan, M. (2013). Hayvan Çalışmalarında Etik, Laboratuvar Standardizasyonu ve Hayvan Bakımı ile İlgili Yasal Zorunluluklar. *Türk Toraks*. 14(2), 6-9.
- Bee, H., Boyd D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. Okhan Gündüz (Çev.), İstanbul: Kaknüs.
- Bekki, S. (2005). Türk Halk Anlatılarında Ölüm Ruhu Motifi. *Millî Folklor*. 17 (66), 34-47.
- Bekki, S. (2011). Bazı Halk Anlatıları ve Dinî Metinlere Göre Kahramanın Mucizevi (Babasız) Doğumu. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (58) 111-130. ISSN: 1306-8253.
- Bilkan, A. F. (2009). *Masal Estetiği* (2. Baskı). İstanbul: Timaş.
- Boratav, P. N. (1998). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: Adam.
- Budak, S. (2009). *Psikoloji Sözlüğü* (4. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Caferoğlu, A. (1995). *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler* (2. Baskı). Ankara: Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu.
- Cesur, S. (2018). *Ahlâkın Sosyal Psikolojisi*. İstanbul: Pales.
- Cevizci, A. (2003). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Cevizci, A. (2011). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say.
- Çağrırcı, M. (1989). Ahlâk. *İslam Ansiklopedisi*, C. 2, s. 1-9. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çanlı, Z. (2004). *Kırşehir Masalları*. (Lisans Tezi). Kırşehir: Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

- Çetinkaya, G. (2003). *An Analysis of The Moral Development of George Eliot's Characters in Middlemarch According to Lawrence Kohlberg's Theory of Moralization*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, A. (2013). *Değerler Felsefesi ve Psikolojisi*. Bursa: Emin.
- Çiftçi, N. (2007). Ahlak Gelişimi. Alim Kaya (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (2. Baskı) içinde (171-211). Ankara: Pegem A.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*. Ankara: V.
- Çinemre, S. (2012). *Ahlak Eğitimi Bağlamında Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi ve Sorunları*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dağaşan, E., Osmanoğlu, D. E., Toksun, S. E. (2017). Dede Korkut Hikâyelerinin Kohlberg'in Ahlak Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 5(11), 163-181.
- Demir, N. (2009). *Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin 184-366. Sayılarında Yer Alan Masal Metinlerinin İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretim Programına Göre Uygunluğunun Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demiray, M. Güner (1985). Dev ile Üç Kızı. *Türk Folkloru*. 7 (74), 33- 34.
- Dökmen, Ü. (2008). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati* (39. Baskı), İstanbul: Remzi.
- Durkheim, E. (2016). *Ahlak ve Toplum*. Duygu Çenesiz (Çev.), İstanbul: Pinhan.
- Ege, F. (2015). *Arketipsel Sembolizm Bağlamında Kuzeydoğu Anadolu Masallarının Analizi*. (Doktora Tezi). Ardahan: Ardahan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekici, M. (2015). Türk Dünyası Masal Araştırma Yöntemleri ve Masallardaki Bazı Değerler. İsa Özkan (Haz. / Ed.), *Türk Dünyası Masal Araştırmaları (Tastarakay'dan Keloğlan'a)* içinde (211-230). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1995). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü -Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Üçüncü Basım-*. İstanbul: Sosyal.

- Firdevsi (1994). *Şehnâme I*. Necati Lugal (Çev.), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Freyer, H. (1954). *İndüstri Çağı*. Hüseyin Batuhan (Çev.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Fromm, E. (2010). *Kendini Savunan İnsan* (2. Baskı). Devrim Doğan Yüzer (Çev.), İzmir: İlyâ.
- Gert, B. (2003). Ahlak. Ahmet Cevizci (Ed.), *Felsefe Ansiklopedisi* içinde (87-94). İstanbul: Etik.
- Gökyay, O. Ş. (2013), *Dede Korkut Hikâyeleri* (3. Baskı). İstanbul: Kabalcı.
- Gövsâ, İ. A. (yty.). *Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi (Ansiklopedik Sözlük)*. (yyy.): İskit.
- Gündüz, M. (2010). *Ahlâk Sosyolojisi* (2. Baskı). Ankara: Anı.
- Güngör, E. (1998). *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, İstanbul: Ötüken.
- Güngör, E. (2018). Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar. *Erol Güngör Doktora, Doçentlik, Profesörlük Tezleri*. Ankara: Yer-Su.
- Günşen, A. (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Holstein, C. B. (1976). Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment: A Longitudinal Study of Males and Females. *Child Development*, 1(47), 51-61.
- İlhan, S., Fırat, M. (2017). Bir İnşa Süreci Olarak Çingenelik: Kuramsal Bir Çözümleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27(2), 265-276.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş* (11. Baskı). İstanbul: Evrim.
- Kestelli, R. N. (2014). *Resimli Türkçe Kamus*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kohlberg, L. (1971). From is to Ought: How to Commit the Naturalistic Fallacy and Get away with it in the Study of Moral Development. T. Mischel (Ed.), *Cognitive Development and Epistemology* içinde (151-235). New York: Academic Press.
- Kohlberg, L. (1975a). The Cognitive-Developmental Approach to Moral Education. *The Phi Delta Kappan*. (A Special Issue on Moral Education). 56 (10), 670-677.

- Kohlberg, L. (1975b). Moral Education for A Society In Moral Transition. *Educational Leadership*. 33 (1), 46-54.
- Kohlberg, L., Richard H. H. (1977). Moral Development: A Review of the Theory, Theory Into Practice. 16 (2), 53-59.
- Köktürk, Ş. (2004). Veysel Arseven'in Kırşehir'den Derlemiş Olduğu Masallardaki Atasözleri ve Deyimlerin Eğitimsel İşlevleri. Ahmet Günşen (Haz.) *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003)* içinde (371-381). Kırşehir: Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi.
- Köseoğlu, A. (2016). Ahlak Gelişimi. Hatice Ergin, S. Armağan Köseoğlu (Ed.), *Gelişim Psikolojisi* (7. Baskı). Ankara: Nobel.
- Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm* (9. Baskı). İstanbul: İmge.
- Öcalan, K. (1966). *Mucur (Kırşehir) Ve Köylere Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, C. (2016). 1980'lerden Günümüze İslamcı Müziğin Sosyolojik Analizi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 57 (1), 145-174.
- Özen, H. (2017). Ahlaki Yönelim Ölçeği, Sevim Cesur, Çağdan Erdoğan, Beyza Tepe, Aydın Bayad, Onurcan Yılmaz (Ed.), *Sosyal Psikolojide Değerler ve Ahlak: Kuramlar ve Ölçekler*, içinde (89-96). Ankara: Nobel.
- Özkaynak, M. E. (2013). *Masal Formellerinin Sembolik Çözümlemesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özlem, D. (2010). *Etik-Ahlâk Felsefesi*. İstanbul: Say.
- Öztürk, H. (1991). *Kınalızâde Ali Çelebi'de Aile Ahlâkı*. (2. Baskı). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Ruben, W. (2014). *İç Anadolu'da Küçük Bir Eskiçağ Şehri: Kırşehir*, Cemal Sakallı (Çev.), Kırşehir: Kırşehir Belediyesi.
- Sarıaslan, F. (2016). Amen. Filmdeki Riccardo Fontana Karakterinin Kohlberg'in Ahlâk Gelişim Evreleri Açısından Değerlendirilmesi. *Ulakbilge*. 4 (8), 325-335.

- Sayraç, N. (2017). Sosyoahlaki Görüş Ölçeği. Sevim Cesur, Çağdan Erdoğan, Beyza Tepe, Aydın Bayad, Onurcan Yılmaz (Ed.), *Sosyal Psikolojide Değerler ve Ahlak: Kuramlar ve Ölçekler* içinde (107-115). Ankara: Nobel.
- Selçuk, Z. (1999). *Eğitim Psikolojisi-Gelişim ve Öğrenme* (6. Baskı). Ankara: Nobel.
- Seyfeli, M. (1995). *Kırşehir Halk Edebiyatı Folklor ve Etnografyası*. (Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Slavin, R. E. (2013). Sosyal, Ahlaki ve Duygusal Gelişim. Nilüfer Özabacı (Çev.), Galip Yüksel (Çev. Ed.), *Eğitim Psikolojisi Kuram ve Uygulama* (10. Baskı) içinde (52-76). Ankara: Nobel.
- Spinoza, B. (2004). *Etika*. Hilmi Ziya Ülken (Çev.). Ankara: Dost.
- Steinbeck, J. (2009). *Fareler ve İnsanlar*. (10. Baskı). İstanbul: Remzi.
- Şengün, M. (2018). *Ahlaki Olgunluk Ahlak Eğitiminde Teori ve Uygulama*, Ankara: Nobel.
- Tarhan, N. (2018). *Değerler Psikolojisi ve İnsan* (11. Baskı). İstanbul: Timaş.
- Taylı, A. (2013). Ahlak Gelişimi. Şerife Işık Terzi (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* içinde (169-205). Ankara: Pegem.
- Koçak, A., Özensel, E., Bozgeyikli, H., Alver, K., Şahin, F., Keyişoğlu, A., Aydemir, M. A., Akın, M. H., Eroğlu, S. E., Aktay, Y. (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*. Mustafa Turgut (Ed.) Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Türkçe Sözlük (A-J) (1998). Ahlak. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ülger, A. (2010). *Hatırladım, Kırşehir’den Anlatılar, Masallar, Rivayetler*. M. Engin Hekimhan (Ed.), Ankara: Anadolu Folklor Vakfı.
- Yavuz, M. H. (2013). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri* (5. Baskı). İstanbul: Eğiten Kitap.
- Yılmaz, M. (2016). İslâmî Türk Destanlarında Rüyaların İşlevleri ve Ebâ Müslim-Nâme. Özkul Çobanoğlu, Zehra Kaderli, Pınar Karataş, Başak Acınan (Ed.), *IV. Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu* (Kazan-Ankara 29 Eylül-1 Ekim 2016) içinde (644-670). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü.
- Yılmaz, M. (2016). Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Ateşkâr Oğlan Masalının İncelenmesi. *Turkish Studies*. 11(20), 643-658.

Yılmaz, M. (2017). Kırşehir Masal Anaları ve Atalarına Göre İdeal Kadın Tipi. M. Fatih Köksal, Mücahit Kaçar, Mevlüt İlhan (Ed.), *Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatında Kadın Sempozyumu (Amasya, 4-6 Mayıs 2017) Bildiriler Kitabı* içinde (1019-1039). Amasya: Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu.

Yurtbaşı, M. (2013). *Sınıflandırılmış Kavramlar Sözlüğü (Türkeç Thesaurus)*. İstanbul: Sartonet Ltd. Şti. Tor Ofset.

Zengin, E., Kesgin, M. (2013). Yönetimlerin Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde İlgili Kurumlarla Etkileşimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (37), 13-32.

İnternet Kaynakları

https://www.pegem.net/Akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=117783 (E.T. 10. 04. 2019).

<http://www.hepfullfilmizle1.com/rambo-2-turkce-dublaj-720p-hd-full-izle.html>(E.T. 10.04. 2019)

https://www.youtube.com/watch?v=xS4-tlK_RCM (E.T. 10. 04. 2019)

Sözlü Kaynaklar

Erol Yılmaz (Görüşme Tarihi: 04.05.2017), 1963 / Kırşehir, Lise Mezunu, Şoför.

Gülbahar Kombiçak (Görüşme Tarihi: 08. 03. 2018), / 1960 / Kırşehir, İlkokul İkinci Sınıftan Terk, Ev Hanımı.

Kiraz Yılmaz (Görüşme Tarihi: 05.04.2017 / 06.05.2018), 1963, Kırşehir, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

SÖZLÜK

-A-

aa: 1. ağa, 2. ağ, ak, beyaz

aac / aaç: ağaç

aadi: adi, kötü, bozuk, işe yaramaz

aalamak: ağlamak

aalenmek: 1. durmak, 2. eğlenmek

aaman: aman

Aamet: Ahmet

aar: 1. ağır yük, eğer

aarı: ağrı, acı

aari: eğri

aarlamak: ağırlamak, ikramda bulunmak, misafirperver davranmak

aaşam: akşam

aaşamüstü: akşam vakti

aaşih / aşıh: âşık

aad / aat: ölünün arkasından söylenen acıklı, ezgili söz, ağıt

aaz / ağız: 1. ağız, 2. büyük ve küçükbaş hayvanların doğurdukları zaman çıkan ve koyu olan ilk süt, 3. bir şeyin kenarı, başı, ucu ya da önü

aazının dolusu baarmak: avazı çıktığı kadar bağırarak

abdal: 1. çingene, 2. avâre, 3. bir Türkmen aşiretin adı

acaba: aceba

acihmak: acıkmak

acih: çok az, biraz.

acılar içinde gıvrانmak: acıdan rahat edememek

acız: (biz) açız

açallar: açarlar

adam düşürmek: bir kişiyi aracı yapmak, bir kişinin peşine birini takmak

ağ: ak

ağar / ağer: eğer

ahmak: akmak

aha: işte

ahar: 1. devamlı akan iltihaplı yara, 2. akıcı, sıvı

ahıbet: en sonunda, nihayet.

ahıl: akıl

ahıl danışmak: akıl almak

ahıllı: akıllı

ahşam: akşam

ahşamaça / aaşamaça: akşama kadar

ala bötçü / alaböççü: köpek:

ala: 1. kırmızı, al, 2. ela rengi

alacah: 1. alacak 2. porç olarak verilen para

alacasaaz: (siz) alacaksınız

alah: alalım

alaminik: köpeğin yavrusu

alayı: bir topluluktaki kişilerin ya da nesnelere hepsi, tamamı

alelacele: çok hızlı bir şekilde

alcaan: (sen) alacaksın

Alla'an: Allah'ın

Allahasmarladık: Allah'a emanet ol

alma: elma

altında girip üstünde çıkmak: bir şeyi elde edebilmek için her türlü yolu denemek

altında: altındaki

amansız: çaresiz

amma: (bağlaç) ama, fakat

anahtar delii: anahtar deliği, gözü

analıh: analık, üvey ana

anca / ancah: ancak, öyle

anırmak: 1. (eşek) bağırarak, 2. mec. nara atmak, rahatsız edici şekilde bağırarak

annaç / annac: 1. bir şeyin karşılığı, karşılık, 2. bir şeyin karşıtı, karşı tarafı

annatmak: anlatmak

ar ar anırmak: eşek gibi bağırarak, ses çıkarmak

aralaşmak: uzaklaşmak

araya salmak: kullanılmaz hâle getirmek

arha: 1. arka taraf, geri 2. bir kişinin üzerindeki kıyafetleri

arhadaş: arkadaş

arhasıkese: arkasından

arıyollar taryollar: her yeri detaylıca araştırmak

armaan: armağan, hediyelik eşya

artıh / artık: 1. içildikten, yenildikten veya kullanıldıktan sonra geriye kalan, 2. (zarf) bundan böyle, bundan sonra, 3. bir şeyin harcandıktan veya kullanıldıktan sonra artan bölümü

asbap: elbise

aslı: doğrusu, gerçeği

astap: elbise

aşgın: fazla, çok

aaşıh / aşşıh: âşık

aşıh / aşşıh: koyunun diz kemikleriyle oynanan oyunun adı

aşşaa: aşağı

ataş: ateş

avcuna gısdırmak: kişinin eline gizlice para, yüzük vb. nesneleri vermek

avrat: 1. kadın, 2. (erkekler için) hatun, eş

avu ucu / ayuucu: ayak ucu, ayak tarafı

avu: zehir

ayaan: (senin) ayağın

ayaggabı: ayakkabı

ayah: ayak

ayıhmak: ayılmak, kendine gelmek

ayıtlamak: Bir şeyin içinden, işe yaramayan, gereksiz veya istenmeyen taneleri ayırıp çıkarmak, temizlemek:

aylıh: maaş

Ayşa: ayşe

azdırmak: 1. birisini, bir başkası aleyhine kışkırtmak, 2. mec. baştan çıkmak, 3. iltihaplanmak 4. Birisinin yolunu kaybettirmek, izini kaybettirmek

azıcıh / azıycıh: azıcık

azıh: yemek, erzak

aziyet: eziyet

azzıh: yolda, kırdada veya işte yemek için alınan yiyecek, azık

-B-

baaça / baaçe / bahce: bahçe

baalamak: bağlamak

baalım / bağlım / bağalım: bakalım

baalıyah / bağlilyah: bağlayacak

baane: bana ne

baarmak: bağır

baaşlamak: başışlamak

baazı: bazı

babayıit: babayığit, görkemli delikanlı.

baaa: (onun) bacağı

baaaam: (benim) bacağım

baaaan: (senin) bacağın

baaanah: bacanak, hanımları kardeş olan erkekler

baacı: kız kardeş

Bağ Beyrek: Bey Beyrek

bağa: bana

bahmak: bakmak

baha baha: baka baka

bahak: (biz) bakalım

bahakan / bahaken: bakarken

bahale: bakar mısın

bahtıhta soona: baktıktan sonra

bakraç / bakraş: bakırdan yapılmış kova.

balhon: balkon

balıh: balık

barabar: beraber

barnah/ barmak/ barmah: parmak

basamah: basamak

baş etmek: 1. bir şeyin üstesinden gelmek, başarmak 2. ikna etmek

baş göz etmek: evlendirmek

başga: başka

başına dikilmek: başında durmak

başına geçmek: bir işi yapmak için çaba sarfetmek
başına üşüşmek: bir şeyin başında toplanmak
başında savmak: bir istekte bulunanı sözde bir sebeple uzaklaştırmak
başındaa: başındaki
başını alıp gitmek: Sıkıntılardan uzaklaşmak için bulunduğu yeri terk etmek
başını yemek: ölesin anlamında bir beddua.
başının etini yimek: bir kişiyi dırdır ederek rahatsız etmek
batahlılıh: bataklık
batman: sekiz kilograma denk gelen eski bir ölçü birimi, çerik
bayaa / bayağı: oldukça
bayrah: bayrak
bazar: 1. çarşı, pazar 2. pazar günü
bazarlıh görmek: evlenecek genç kızların erkek evi tarafından çarşıya çıkarılması ve genç kızın elbise, ayakkabı, çanta vb. ihtiyaçlarını alınması
bazı: bazen
beanmek / beenmek: beğenmek
bekleyekene: beklerken
bekmez: pekmez
belbel: berber
belemek: 1. bulamak, 2. çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak
belenmek: 1. bulaşmak, 2. bebeği kundağa sarmak
belik: saç örgüsü
belindee: (onun) belindeki
belkim: belki
belkit: belki de
bellemek: 1. öğrenmek, 2. zannetmek, 3. tarla, bahçe vb. yerlerdeki toprağı verimli hâle getirmek
bellisiz: belirsiz
benlen: benimle
beri: (çekim edatı) beri, yakın
beriki: diğeri, öteki, başkası
berk: sert, katı, sağlam, kuvvetli
besmeç: 1. ince bulgur, yağsız dana kıyması, ince doğranmış kuru soğan, maydanoz,

kırmızı biber, kara biber ve yumurtanın yoğrularak hazırlanan iri köfteler halindeki karışımın fırın veya köz ateşte pişirilen bir yiyecek, 2. Yoğrulmuş çiğ köfteden köfte büyüklüğünde parçaların alınarak yuvarlandıktan sonra yanmaz tavada pişirilmesiyle oluşan yiyecek.

bey oolu: bey oğlu

beyle: böyle

bezginlik: yorgunluğun etkisiyle ortaya çıkan bıkkınlık, isteksizlik hâli

bıçah / pıçah: bıçak

bıhmak: bıkmak

bıkkınlık: yorgunluğun etkisiyle ortaya çıkan isteksizlik hâli

bi daa: bir daha

bi dene: bir tane

bi göz dam: evin bir odası

bi kat elbise: alt ve üst giyimden oluşan bir takım elbise

bi şii: bi şey

bildiine: bildiği için

bileğlemek / bileelimek: kesici aletleri keskinleştirmek

bilmen: (sen) bilmezsin

bilmezçeliğe vurmak: bilmiyormuş gibi davranmak

büküm: dört yufka ekmek, yola çıkanlara konan azık

birazcık: çok az

birgüne: ertesi gün, yarın

birikmek: toplanmak, bir araya gelmek

bissimillaa: Bismillahirrahmanirrahim'in kısaltılmış hâli

bişmek: pişmek

bişirip indirmek: yemek yapmak ve ardından sofrayı hazırlamak

boaz: boğaz

bodrum: ev ya da apartmanın zemin katı

boh: bok

boncuh: boncuk

boolmak: boğulmak

boon: bugün

bounluh: bir günlük

böğrek / böörek: 1.börek, 2. (erkek adı) beyrek

böör: 1. kenar, yan taraf, 2. böbrek

börtü böcek: haşerat

böylelikle / böylelinen: böylece

böyük: büyük

bu kaşe: bu kez, bu defa

bu ketli: bu sefer

buaz: boğaz

bucah: bölge, yöre

buçuh: buçuk, bir bütünün çeyreği

budah / budak: 1. ağacın dalı, 2. mucur'a bağlı bir köy.

buğda / buuda / buuday: buğday

bulamaç: 1. un çorbası, 2. hayvanlara verilen sulu yem, hayvan yalı

bulamak: dolamak, sarmak

bulaşih: 1. bulaşık, 2. mec. sırnaşık (kimse)

bunlan: bunun ile

bunnar: bunlar

buva: boğa

buynuz: boynuz

buyretmek: 1. davet etmek, 2. içeri almak

bürümek: sarmak, kaplamak

bevani: devenin ayakları

-C-

camız: manda

cana getirmek: kendini kaybeden birini kendine getirmek

canafar: kurt, canavar

canfas: canfes, ipek kumaş

canı gitmek: 1. ölmek, 2. bir şeyi çok isteyip iç geçirmek

canına minnet: bir şeye gönülden razı olmak

cannar: canlar

ceberut: 2. merhametsiz, zorba, 3. sıkıntı, şiddet, zorluk

cekad: ceket

celdir celdir: canlı, yorgun olmayan, neşeli bakış

celep / celeb: 1. eskiden mal sayıcılara verilen isim, 2. kasaplık hayvan ticaretiyle uğraşan kimse, 3. sapana koşulan öküz.

cenderme: jandarma

cerahat: yarada oluşan irin

cerildemek: çok konuşmak, canlı ve neşeli olmak

cıncıh: cam, cam kırığı

cicim ayları: evliliğin ilk ayları

cier: ciğer

cingan: çingene

culuh: hindi

cücük / cücüg: 1. civciv, 2. kuş yavrusu, 3. soğan arpacığı 4. çıbanın ortasındaki toplanan katı irin tabakası

-Ç-

çaarmak: çağırarak

çaaracaana: sesleneceğine, çağıracağına

çaarışmak: bağırarak gürültü yapmak, feryat etmek

çabuh: çabuk

çahal: 1. çakal, 2. kurnaz kişi

çahmah: çakmak

çalmak: 1. hırsızlık yapmak, 2. Kapı, pencere gibi yerlere vurmak, 3. yoğurt mayalamak, 4. tabağın dibinde kalan yemeği bitirmek

çalıncak: çaldığı zaman

çalıp çaarmak: bir taraftan saz çalıp bir taraftan da türkü söylemek

çanah: çanak, topraktan yapılan bir kap türü

çarıh: çarık, ayağa giyilen bir giyecek türü

çatada çatlamak: çat diyerek çatlamak

çatada yarılmak: çat diye ses çıkartarak ortadan ikiye ayrılmak

çatlah: çatlak

çayırılıh: çimenlik yer

çekmek: kapatmak, örtmek

çemkirmek: sözle sert karşılık vermek, hakaret edici konuşmak

çemremek / çemlemek: 1. bir işe başlarken giyeceklerin kol veya parçasını sıvamak,

yukarıya toplamak, 2. tuvalete oturmak

çengi: çingene

çer çöp: gereksiz ve lüzumsuz şey

çerez çepen: leblebi, fıstık, üzüm vb. çerezlerin karışımı

çeşmi: çeşme

çevre atmak: genç kızların ya da erkeklerin birbirlerine mendil, yağlık vb. şeyleri atarak seçim yapma uygulamasına verilen ad.

çihmak: çıkmak

çiharmak: çıkarmak

çulih: çığlık

çurmak / çığırmak: 1. şarkı ve türkü söylemek, 2. bağırarak, 3. seslenmek

çıkışmak / çihışmak: 1. kızmak, öfkelenmek 2. ödeşmek

çirah: ustanın yanında çalışan yardımcı eleman.

çıyan: çayan

çiçeen: çiçeğin

çifçi: çiftçi, rençber

çift sürmek: toprağı sürüp işlemek

çiselemek: ince ve hafif yağın yağmur

çiş: idrar

çişe durmak: (erkek için) idrarını yapmak

çitçi / çifçi: çiftçi, rençber

çocuh: çocuk

çoh: çok

çohuşmak / çokuşmak: yığılmak, toplanmak

çoluh çocuk: (ikileme) çoluk çocuk

çoluh çocuua garışmak: aile olmak

çou: çoğu

çoumuş / çoğumuş / ço'umuş / çohmuş: çokmuş

çöödürmek: fişkırtarak, kavis çizerek işlemek

çörek: hamurdan yapılan bir çeşit yiyecek

çuvaldız: büyük iğne

çüüdüm çüüdüm: eşek gibi yük hayvanlarını yürütmek için söylenen söz

çüş: eşeğin durma komutu

-D-

daa: 1. dağ, 2. daha

daalmak: dağalmak

daal: değil

daalınca: dağıldığı zaman

daamad: damat

daan göösü: dağın ortası

daarman / deermen: değirmen

daaştirmek: değiştirmek

daatmak: dağıtmak

dadanmak: 1. sürekli aynı şeyi yapmak, 2. bir kişinin kötölüğü için sürekli uğraşmak

dagga / dakika: dakika

dağa / daa: daha

dahmak: 1. takmak, 2. yanında göndermek, getirmek

dal: 1. ağacın dalları, 2. insanın kolları

dam: 1. ev, 2. evin çatısı, 3. cezaevi, hapishâne

darah / darak: tarak

daralmak: 1. sıkılmak, bunalmak, 2. zor durumda kalmak

daraltı: sıkıntı, bunaltı

darı: mısır

darma duman etmek: ortalığı birbirine katmak, karıştırmak

daş: taş

daşman: taş ile

daşlamak: taşlamak

datlı: tatlı

davar: koyun ve keçiye verilen ortak ad

davşan: tavşan

dedigodu: dedikodu

deel / değel: değil

deer: değer

deesmek / deişmek / denişmek: değerşmek

değelse: aksi takdirde
deil / değer / deel: değil
dek gelmek: denk gelmek
deliganlı: delikanlı, genç erkek
dellenmek: delirmiş gibi kızmak, çok kızmak
dene / tene: tane
deniicek: deneyecek
depmek: 1. tepmek, 2. içine doldurmak, 3. at, öküz vb. hayvanların çifte atması
depe: tepe
depek: deli, avâre
depesi tahla aşşaa düşmek: baş aşağı yere düşmek
deşmek: 1. kazmak, 2. mec. bir meseleyi hatırlatmak, kurcalamak
deşirmek: dilenmek
devrilmek: yıkılmak
deyin / diyin: diye
deze: teyze
dırnah: tırnak
dimek: demek
didinmek: çabalamak
dieri: diğeri, başkası, öbürü
diinemek / diğnemek: dinlemek
diinek: değnek, sopa
diinenmek/dinnenmek: dinlenmek, istirahat etmek
dikgat: dikkat
dikizlemek: gizlice birini izlemek, gözetlemek
dilaan: (senin) dileğin
diynaanen: değnek ile
diree dırmanmak: direğe tırmanmak
direşmek: dayanmak, ayak diremek, inatlaşmak
dirkene: derken
dirlik: düzen, aile içi huzur, aile içi geçim
dirlik vermek: huzur vermek
dise: derse
ditmek: el ile et, ekmek vb. şeyleri ince ince parçalara ayırmak

diyincek: dediği zaman
diyışin: dediği zaman
diynek: deynek
diyo kine: diyor ki
diyön: (sen) diyorsun
dodah: dudak
dohsan dohuz: doksan dokuz
dolamak: bağlamak
dolanmak: 1 gezinmek 2. bir şeyi dolaştırmak
dona girmek: şekil değiştirmek
doom: doğum
doormak / दौरmak doğurmak
dooramak: doğramak
dooru: doğru, gerçek
doru at: bir at cinsi
douracaa: (onun) doğuracağı
dökülünce: döküldüğü zaman
döömek/ döymek: dövmek
döödürmek: dövmek
dört dörtlük: tam, eksiksiz
döş: göğüs, meme
döüşmek: döğüşmek, kavga etmek
duluh: 1. duvarın dibi 2. şakağın üstüne verilen ad
durahan / durakene: dururken
durahlamak: durmak
durduh yire: durduk yere, hiç gereği yokken
durna: turna
durup durahan: birden bire, ansızın
dutmak: 1. tutmak, 2. bir yere gitmek, 3. yerleşmek
dutulmak: 1. bir şeye tutunmak, 2. âşık olmak
duyuncak: duyduğu zaman
duzunan: tuz ile
düdük: zurna, kaval
düggan: dükkân

düğür: evlenen kişilerin anne ve babaları

düğür gitmek: kız görmeye ve istemeye gitmek

düğürçü: kız görmeye giden kimse, görücü

dümüh / dümük: akıl, zekâ, bellek, düşünce

dümüksüz: akılsız, düşüncesiz, akli kıt (kimse)

dünaan: dün

dürmek: 1. katlamak, 2. dürüm hâline getirmek

dürülü: 1. katlı, 2. sarılı

dürüm: genellikle yufka ekmeğin içine sarılarak yenen yiyeceklerin genel adı

düşüneken: düşünürken

düün: düğün

-E-

ed: et

eelmek: eğilmek

eelen: (emir) dur

eelenmek: eğlenmek

eer: 1. eğer, mademki, 2. binek hayvanının eyeri

eyce: iyice

eğelmek: eğilmek

ekiz: ikiz

ekmek küree / külee: genellikle ahşap kasnaktan yapılan ekmek kabı

elaaşi: ele güne karşı ayıp olarak nitelendirilen şey

eletmek: iletmek, göndermek, götürmek

eli başına değmemek: çok yoğun çalışmak

elinde gullanmak: bir kişiyi menfaatine göre çalıştırmak

elininen: elin ile

ellaam: herhalde

ellemek: dokunmak

emeklen: emek ile

emma: ama

emmi: 1. amca, 2. baba

emrine aamade olmak: kendisine verilen her türlü emir ya da görevi memnuniyetle yerine

getirmek

endirmek: indirmek

enik: kedi ve köpek yavrusu

envayi: her tür, her çeşit

epeyce: oldukça

er: 1. koca, 2. erken, 3. asker

ere gitmemek: (kadın için) evlenmek

ergen: 1. bekar, 2. ergenlik çağında olan gen kız ya da erkek

ertesi gün / irtesi gün / ertesiiün: bir gün sonra, bir sonraki gün

esgitmek: eskitmek

esger / esker: asker

essahtan: gerçekten, sahiden

ester: at

eşgiya: eşkiya

eşşeen: eşeğin

eşşik: eşik

eteen: eteğin

ev barh: ev ve evin içi, mal ve mülk anlamında kullanılan ikileme

evel / evvel: eski zamanlarda, önce

evermek: evlendirmek

evi beklemek: evde durmak

evin altını üstüne getirmek: her yeri aramak

eviri çeviri: evirip çevirerek

evran: büyük yılan

evsiz barhsız galmak: kalacak bir yeri olmamak

evvela: ilk önce, en başta

eyi: iyi

eyle: öyle

ezile büzüle: utanıp çekinerek

-F-

falanca: falan kişi

fasille: fasulye

ferik: 1. ikinci hanım, daha genç olan hanım, 2. kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavruları, piliç

fesat: kıskanç, art niyetli kişi

filan: falan

filanca: (zamir) falanca

filcan: fincan

fillik: 1. tiftik keçisinin yünü, 2. ütölmüş buğday başağı

fisdan: elbise

fitne: 1. arabozucu, geçimsiz kişi, 2. kargaşa

fugara: fakir

-G-

Gaali Göher daa: Şemsi Baani masalında geçen bir dağ adı

gaanı / gağnı: kağnı

gaave / gayfe / gahve: kahve

gabarmak: 1. kabarmak, şişmek, 2. büyümek, kilo almak

gabıt: top kumaş

gabrıstanlıh: mezarlık

gabul: kabul

gaçmak: kaçmak

gaç: kaç, ne kadar

gaçırmaq / gaçurmaq: kaçırmak

gadar: kadar

gader: kader

gadı: kadı

gadife: kadife

gafa çırpmak: bir şeyin doğruluğunu başı öne eğerek onaylamak

gafaya goymak: kafaya takmak

gafes: kafes

gahmak / galhmak: 1. kalkmak, 2. iteklemek

gahıç gahmak: bir kişiyi ayıplarını, eksikliklerini ve yaşadığı olumsuz olayları anarak üzme

gahridmek / gahritmek: kahretmek

galabalıh: kalabalık
galacah: kalacak
galan: artık, başka
galdırmak: kaldırmak
galıp hâline gelmek: kalıp şekline girmek
galp / galb: kalp
gan: kan
ganmak: kanmak, inanmak
ganaat itmek: inanmak
gandırmak: kandırmak, aldatmak
ganed / ganat: kanat
ganem: koyun
ganlı: kanlı
gap gacah: kap, tabak, çanak vb. türlerin geneli
gapmak: kapmak, yakalamak
gapah: kapak
gapanmak: kapanmak
gapatmak: kapatmak
gapgara / gaskara: kapkara
gapgaranlıh: kapkaranlık
gapıya atmak: bir nesneyi ya da canlıyı evin dışına atmak
gapıya durmak: kapının önünde durmak
gaplumbaa: kaplumbağa
gar: kar
garmak: karıştırmak
gara: 1. kara, 2. siyah renk
garahmak: 1. yorulmak, 2. yorgunluktan dolayı çok susamak
garal / garel: karar
gararmak: kararmak
gardaş / gardeş: kardeş
garele goymak: işleri ya da sıkıntılarını yoluna, düzene koymak
garı goca: karı koca
garı: 1. karı, 2. (erkeğin) eşi, hanımı
garın: 1. karın, mide, 2. (senin) hanımın, eşin, 3. inek vb. hayvanların içkembesi

garınca: karınca

garış / karış: uzunluk ölçüsü birimi, başparmakla küçük parmağın en geniş açılmış hâlinin oluşturduğu mesafeye verilen ad

garışmak: karışmak

garpuz / garpus / garpız: karpuz

garşı: karşı

garyola: karyola

gaşıl / gaşşıl: kaşık

gat: kat

gatmak: katmak

gatır: katır

gatlanmak: katlanmak, dayanmak, eziyet çekmek

gavah: kavak

gaval: 1. kaval, 2. cevizin yeşil kabuğundan ayrılma zamanı

gavga: kavga

gavgaya dutuşmak: kavga yapmak

gavramak: 1. anlamak, kavramak, 2. elle bir nesneyi tutmak

gavur / gavır: Müslüman olmayan kimse

gavurga: kavrulmuş mısır, nohut, buğday vb.

gavuşmak: kavuşmak

gaya: kaya

gayalıl: kayalık

gaybitmek: kaybetmek

gaybolmak: kaybolmak

gayılı: 1. ağzına kadar dolu, 2. bir nesneyi belirli bir düzene ve sıraya göre üst üste dizmek

gayınna: kaynana

gayle: 1. rıza, razı, 2. sıkıntı, gam, keder

gayrı / gayr / gayri: artık, bundan sonra

gaz: kaz

gazan: kazan

gazanmak: kazanmak

geberesice: 1. ölesin anlamına gelen bir beddua, 2. genellikle kız çocuklarını severken kullanılan sevgi sözcüğü

geçi: keçi

geçinmek: uyumlu bir şekilde yaşamak

gedik: 1. birkaç kişi tarafından ortak olarak alınan kurbanlık hayvan, 2. kurban ortağı olan kimseler, 3. bağ ve bahçe duvarlarının yıkılan kısmı

geleke: gelirken

geleli: geldiğin zaman

gelin güvey olmak: ilişkiye girmek, birlikte olmak

gelin ni: (sen) gelir misin

gelincaaz: geldiği zaman

gelinecek: geldiği zaman

gelinci: gelini kız evinden çıkartmaya gelen kişiler

gendi: kendi

gendiliine: kendiliğinden

gendini yimek / bitirmek: içten içe çok üzülme

gene: 1. yine, tekrar, 2. kene adlı bir hayvan türü.

getirememek: hatırlayamamak, unutmak

gevmek: ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek

gıl: kıl

gılıc / gılıç: kılıç

gılıh: kılık kıyafet

gılıa girmek: kılık değiştirmek

gılını gıyırdatmamak: hiç çaba göstermemek, uğraşmamak

gıml gıml: yavaş yavaş anlamına gelen bir ikileme

gııldamak: kımıldamak, hareket etmek

gına: kına

gınamak: kınamak, ayıplamak

gınalamak: kına yakmak

gır: 1. kır (at), 2. kır, kırlık arazi, 3. griye yakın renk

gırmak: 1. kırmak, parçalamak, 2. (ip) koparmak

gıral: kral

gıran: 1. kıtlık, 2. yaramaz çocuk, 3. (sen) kırarsın

gırem: krem

gırh: kırk

gırhıncı: kırkıncı

gırırh: 1. kırık, 2. dost, metres

gırılıh: evlilik dışı ilişki

gırintı: 1. ekmek ufakları, 2. yiyeceklerin arta kalan kısımları, 3. atıştırmak maksadıyla yenilen abur cubur yiyecekler.

gırmızı: 1. domates, 2. mec. utanmaz (kimse), 3. kırmızı

gısa: kısa

gısganmak: kıskanmak

gısmet: kısmet

gıvrak: kıvrak, hızlı

gıymak: 1. kıymak 2. ince ince doğramak

gıyamamak: kıyamamak, merhamet etmek

gıybet: birinin arkasından konuşmak, dedikodu yapmak

gıyı: 1. köşe, kenar 2. kıyı

gıymatlı: kıymetli

gızartmak: kızartmak

gızgil: kız ve ailesi

gideken: giderken

giderik: (biz) gideriz

giderkene: gittiği zaman

gine: gene, tekrar

gireciin: (sen) gireceksin

giri: geri

girincim: (ben) girdiğim zaman

gomak: 1. koy, 2. kabul et

goca: 1. koca, eş, 2. ihtiyar, büyük, iri

gocaman: kocaman

goç: koç

gohmak: kokmak

gohu: koku

gol: kol

golay: kolay

goltuh: 1. koltuk, 2. kişinin kollarının alt bölümü

gomşu: komşu

gonah: konak

gonu gomşu: eş dost

gonuşmak: konuşmak
gooyun: (siz) kovun
gopmak: kopmak
gorh: korkmak
gorhu: korku
gorhuynan: korku ile
gosgoca: koskoca, çok büyük
goşmak: koşmak
gova: kova
goymak: 1. koymak, 2. bırakmak, izin vermek
goyun: koyun
goyup kaçmak: bulunulan bölgeden hızlı bir şekilde uzaklaşmak
goyup gitmek: koşarak gitmek, uzaklaşmak
goyurmak: 1. bırakmak, serbest bırakmak, 2. izin vermek
goyuşun: koyarken
göbeeneçe: göbeğine kadar
göğ gürlemesi: gök gürültüsü, şimşek
göö / göğ: 1. gökyüzü, 2. gök rengi, mavi
göğde: 1. gövde, vücut, 2. gökte
göğnünü etmek: ikna etmek
göönü / göğnü: gönlü
gömülemek: 1. gömmek, 2. defnetmek
gönderincek: gönderdiği zaman
göönü kaymak: sevmek, gönül vermek
göönü olmak: bir şeyi yapmayı yürekten istemek, bir şeye razı olmak
göpgözel: çok güzel
görüncek / görüncük: gördüğü zaman
görüyon nu: görüyor musun
görüyoo: görüyor musun
göstertmeden: göstermeden
göynüyün: (senin) gönlünün
göz çanağı: göz çukuru
göz goymak / göz koymak: 1. bir şeyi çok beğenmek 2. başkasına ait bir şeye sahip olmak istemek

gözel: güzel

gözlemek: gözetlemek

gözü oynamak: çok beğenmek, göz koymak

gözü soğulmak: çok beklemekten ve ağlamaktan göz yaşının kuruması

gudurmak: kudurmak, ahlaken yoldan çıkmak

gul: kul

gul köle olmak: 1. kişinin çok sevdiği biri için her şeyi yapması, 2. içten yalvarmak

gulah: kulak

gulfu: ihlas suresi

gulübe / gulube: kulübe

gumaş: kumaş

gumpas: kumpas, hile, oyun

gunlamak / gunnamak: 1. kedi, köpek vb. hayvanların doğurmak, 2. mec. piç doğurmak

gurmak: kurmak, düzenlemek

gurah: kurak, yağışsız

gurbaa: kurbağa

gurban idmek: birinin yanında hiç değeri olmamamak

gurban olmak: 1. kurban olmak, 2. uğruna canım feda olsun anlamına gelen bir sevgi sözcüğü, 3. kişinin gözünde değeri olmamak

gurd: kurt

gurnazlıh: kurnazlık

gursah: kursak, mide

gurt: kurt

gurtarmak: kurtarmak

gurtlamak: 1. bir konuyu incelemek araştırmak, 2. diş arasına dolan yemek parçalarını kürdanla çıkartmak

gurtulmak: kurtulmak

guru: 1. kuru, 2. boş, 3. yavan

gurulmak: kurulmak

guruş: kuruş

guş: kuş

guşah: kuşak

guyruh: 1. hayvanın kuyruğu, 2. sırada bekleyen insanlar topluluğu, 3. üstten toplanan saç modeli, 4. koyun, kuzu vb. hayvanların kuyruğunda birikmiş yağ

guyu: kuyu

guzu: 1. kuzu, 2. mec, evlat

güccük / güççük: küçük

gücelen: bir şeyi zar zor yapabilmek

güdmek / gütmek: 1. koyun, sığır, inek vb. hayvanları gütmek, 2. küçük yaştaki çocuklara göz kulak olmak

güdecek: kitap okurken satırları izlemekte kullanılan araç, odun parçası.

gügüm: genellikle bakır ya da emayeden yapılan boyu uzun su kabı

güneşin alını: güneş ışınlarının çok dik geldiği vakit, öğle vakti

gürpede devrilmek: aniden düşmek, aniden yere yığılmak

gütmeynen: güderek

güvermek: 1. (bitki) yeşermek, 2. morarmak

güz: son bahar

-H-

ha: 1. işte, 2. (ünlem) şaşkınlık ifadesi

haabe: heybe

haali vahti olmak: maddi açıdan iyi durumda olmak

haber salmak: haber göndermek, iletmek

haçlıh / harçlıh / haçlık / haşlıh: 1. bir kişiye başka bir kişi tarafından verilen ya da hediye edilen para.

H / hag: 1. Hak, 2. hak, pay

hahmak / hakmak: itmek, iteklemek

hakkaten: hakikaten

haklamak: 1. yenmek, 2. kırmak, bozmak

halayık / halayih: kadın köle, cariye

halbiise: halbuki

halh: halk

halha: halka

halt etmek: 1. yenmek, üstesinden gelmek 2. başkalarını rahatsız edici ya da gereksiz işler yapmak

halt garıştırmak: gizli işler yapmak

hamballih: hamallık, taşıyıcılık

hamıd: hamut, deve semeri, koşum hayvanlarının boynuna geçirilen ağaç ve meşinden araba koşumu takımı

hanı: hani

haritlemek: dolaşmak, dolanmak

harman yeri: tarladan getirilen tahılın sürüldüğü ve sapından ayrıldığı yer

hartada ısırarak: elma, armut gibi katı yiyecekleri sert ve sesli bir şekilde ısırarak

hasdalıh: hastalık

haset: kıskanç

hasetlenmek: kıskanmak

hasım: düşman

hatıl: yemlik, hayvanların ahırda yem yedikleri yer

havadis: haber

haydiyin: 1. haydi, 2. hızlı hareket edin

haymana: 1. hayvanların rahatça otladığı çayırılık alan, 2. tembel

hayvanat: hayvanlar

hazırlıh: hazırlık

hazmidememek: 1. kıskanmak, 2. sindirememek

heç: hiç

hemi: (bağlaç) hem

hepicii / hepisi: hepsi

her bi şeysi: her bir şeyi

herhal: herhalde

herif: 1. adam, 2. (kadınlar için) koca, eş

herkeş / herkez: herkes

hesabını görmek: 1. hakkından gelmek, 2. alacağı ya da vereceği olmamak

heykaa: hikâye

hıvıh: akılsız

hıvş etmek: 1. bir şeyi ezmek ya da kullanılamaz hâle getirmek, 2. bir kişiyi takatsiz kalana kadar çalıştırmak

hıyanet etmek: ihanet etmek

hilkat: 1. yaratılış, 2. kaftan gibi bir kıyafet

hindi: 1. hindi, 2. Şimdi

hodgâm: hodbin, bencil, egoist

hoplamak: atlamak

horuz: horoz

hoşbeş etmek: hoş sohbetle bulunmak

hütmek: ütmek

-I-

ibrîh / ırbîh: ibrik

ıclıh: biraz, azıcık

ma: (bağlaç) ile

iraat / irahat: rahat

irastlamak: rastlamak

ırbîh / ırbîk: toprak ibrik, küçük su testisi

ırızgı: rızık

ırmah: ırmak

ıslah: 1. ıslak, 2. iyi huylu

ısmarlamak: sipariş etmek

ışih: ışık

-İ-

ibdi: önce

ıbibik: çavuş kuşu

ıçeri gapanmak: içerden dışarı çıkmamak

ıçerlemek: bir şeye çok üzölmek, incinmek

ıçersine: içine

ıçine sinmek: istediğı gibi olmak

ıçme: çeşme

ıçü / ıçu: için

ıdememek: 1. yapamamak 2. kişinin tek başına bir zorluğun üstesinden gelememesi ya da yaşayamaması durumu

ıdral: idrar

ıfrit: 1. şeytan, cin, 2. tiksirmek, 3. nefret etmek, 4. çok sinirlenmek

ığlemek: ığneye iplik geçirmek, saplamak

ıine: ığne

ike / ıka / ıha: iken

iki aralık öte: çok yakın mesafeleri anlatmak için kullanılan kelime gurubu

ikiyenen: iki ile

ilazım: lazım

ileen / ileğen/ ilean: genellikle içinde bir şey yıkamak ya da bir şeyi taşımak için kullanılan plastik ya da metal kap, leğen, 2. gövde arkası ile omurganın bel bölümündeki leğen kemiği

ilik: 1. düğme geçirmek için yapılan küçük oyuk, 2. kemiğin içindeki doku

ille: mutlaka, illa ki

imtian: sınav, deneme.

ineciik: (biz) ineceğiz

ingi : bir çeşit felç olma durumu

inilemek: inlemek, acı içinde bağırmak, feryat etmek

inincek: indiği zaman

inne: iğne

insanlıhtan çıhmak: 1. fiziki olarak insana benzememek, 2. çok çalışmaktan bakımsız kalmak, kendine bakamamak

irahat: rahat

ireli: ileri

iresim: resim

isim vurmak: isim vermek

istaanız: (sizin) isteğiniz

istifar itmek: istiğfar et, kusmak

istifini bozmak: durumunu, pozisyonunu değiştirmek

iş açmak: gereksiz yere iş çıkarmak, bela ve huzursuzluk çıkarmak

iş dutmak: iş yapmak

işemek: idrarını yapmak

işem: (benim) idrarım, küçük abdestim

işgillenmek: şüphelenmek

işleme: bir çeşit el oyası

işmar etmek: el, kol, baş ve gözle işaret etmek

itiklemek/ iteklemek: itmek

itme: etme, yapma

iyice: çok fazla

izah etmek: ayrıntılı bir şekilde açıklamak

izindee: izindeki

-K-

kaad / kaat: kâğıt

kadirlik etmek: kadir kıymet bilmek

kafası kalın: anlamakta zorluk çeken

kahmak: kalkmak

kama: hançerden küçük, çakıdan büyük kesici ve delici alet

kaıç: genellikle atları sürmekte kullanılan kayıştan yapılan saplı alet

kaneviçe: kanevçe

kâr getirmek: para kazanmak

karar gılmak: karar vermek

kâre gitmek: para kazanmak için çalışmaya gitmek

karsamba: çok gerekli olmayan eşya, öte beri

kavrayı vermek: 1. el ile yakalamak, 2. anlamak

kef: keyif, rahatlık

kelek: ham kavun, şalak

Keloolan: Keloğlan

kerevet: 1. yatak yapılan yer, 2. tahtadan yapılmış oturacak yer, seki

keseke: keserken

kırg / kırh: kırk

kırık dölü: asaletsiz, babası belli olmayan

kıs kıs gülmek: sessiz ve alaylı bir biçimde gülmek

kile: otuz kilogram gelen bir ölçü birimi

kiler: kışlık erzak vb ihtiyaç maddelerin konulduğu bölme, oda

kimi: gibi

kine: (bağlaç) ki

kişiflemek: 1. keşif yapmak, ön araştırma yapmak, incelemek 2. birini gizlice izlemek

kişiflemek: keşif yapmak, ön araştırma yapmak, incelemek

kitleyincek: kitlediği zaman

kitli galmak: kilitli kalmak

kohmak: kokmak

kohu: koku

kolaçan etmek: gidilecek yere önceden gidip araştırma ve inceleme yapmak, gidilecek yeri kontrol etmek

kopek: köpek

korhmak: korkmak

korhak: korkak

kömbe: 1. iki saç arasında ya da küldü pişirilen mayasız ekmek, 2. geniş yüzlü ve dolgun vücutlu kimse

kör duman: sis, pus

kör pişman: çok pişman

kör: 1. âmâ kişi, 2. mezar

körlemek: gömmek

körlenmek: defnedilmek

köse: tüysüz kişi

köynee / köynek: gömlek

kutlu / kutnu: bir kumaş türü

kükremek: 1. çok sinirlenmek, 2. yiyecek ve içeceklerin bozulup ekşiyip köpürmesi

küle: genellikle ekmek, bal, yoğurt, yağ vb. yiyeceklerin konulduğu kap

külle: tandırda ateşin yanmasını sağlayan hava deliği

küllük: 1. kül veya çöp dökülen çöplük, 2. sigaranın külünü dökmek için kullanılan eşya.

küplere binmek: çok sinirlenmek

küteleme: bir şeyi yere fırlatmak

-L-

layih: layık, yaraşır

lebbi / lepbi: büyük, kesik

liğme liğme olmak: parça parça olmak

lohanta: lokanta

lohma: lokma, yudum

-M-

Maamudoolu: Mahmut oğlu

maapsemek: umursamak, önemsemek

maara / maarı: mağara

maaset: meğer ki

maasus / mahsus: gerçek gibi söylenen yalan ya da yapılan eylem

maazallah: Allah esirgesin

mağrip: batı

mahsat / mahsad: maksat, amaç

mal: 1. sahip olunan eşya, nesne ve varlıklar, 2. sahip olunan büyük ya da küçük baş hayvan

mancılıh / mancırıh: kaldıraç

manga: en küçük askeri birlik

mangır: para

mantu / mantı: sapsız bıçak

masucuhtan: birini ikna etmek için gerçek olmayan bir olayı ya da durumu gerçek gibi gösterme durumu, kandırma

medet: 1. güç, kuvvet, taakat, 2. imdat beklemek

melayike / melayke: melek

melmeket: memleket

Memmed: Mehmet

merah etmek: merak etmek

merhem: melhem

mes pabuc: mest, genellikle lastikten yapılan yumuşak ayakkabı

mesef: meses, çiftçilerin öküzler için kullandıkları ucu çivili ince, uzun sopa, üvendire

mesmele: Bismillahirrahmanirrahim'in kısaltılmış hâli

mesuliyet: sorumluluk

metel: masal

meyil vermek: 1. ilgilenmek, 2. gönül vermek

mezerlik: mezarlık

mılıh: sulu çamur, balçık

mıraz / muraz: 1. murat, istek, dilek, 2. amaç,

mısafır: misafir

mısğa: muska, genellikle takanı koruyacağına inanılan hoca geçinen kişiler tarafından yazılmış ve üçgen şeklinde katlanmış kâğıt

mihmandar: 1. bir konuğa kılavuz etmek ve onu ağırlamakla yetkili kişi, 2. kılavuz

mika: tutkal gibi sert madde

mintan: gömlek

misavir: misafir

mukaat olmak / muhaat ol: 1. emanete sahip çıkmak, göz kulak olmak, 2. duygu ve arzuları kontrol altında tutmak

muraz görmek: dileğinin, isteğinin gerçekleştiğini görmek

musallat olmak: 1. bir kişinin kötülüğü için sürekli uğraşmak, 2. bir şeyin bir yere gelip gitmeme durumu

mutlak: mutfak

muvaaffak olmak: başarılı olmak, kazanmak

münasip: uygun

müsaade: müsaade, izin

-N-

naadar: ne kadar

naam: nam, ad

naame: mektup

naapacıh: ne yapacağız

naapalım: ne yapalım

naapsın: ne yapsın

nabacaam: ne yapacağım

nahadar / ne hadar: ne kadar

nalbant: hayvanların ayağına nal çakan kişi

naapalım: ne yapalım

napıyım: ne yapayım

nası: nasıl

nasıl idiyim: nasıl yapayım

ne idiyim: ne yapayım

neci: ne, kim

necisin: kimsin

nenarı: nene karı

nene: nine

nerde / nirde: nerede

nere gidiyon: nereye gidiyorsun

nere: 1. neresi, 2. nereye

nevale: yiyecek, azık

neye uğradığını bilememek: beklenilmeyen bir durumla karşılaşmak

neyin nesi: (o) kim, (o) ne

neylen: ne ile

neyler: ne yapsın

neysem: her neyse, neyse

nice: ne, nasıl

nicoldu: ne oldu, nereye gitti

niden: ne yaparsın

niri: nere

nittim: (ben) ne yaptım

nohsan: noksan, eksik

noolacah / nolacah: ne olacak

nooldu / noldu: ne oldu

noolmaz: ne olmaz

noolur: ne olur

nooluyo: ne oluyor

nöördünüz : ne yapıyorsunuz

nöördüyse: ne yaptı ise

nöörecek: ne yapacağız

nöörüüm: ne yapayım

nöörüm: ne yapayım

-O-

o hadar: o kadar

o ne: hayırdır, bir şey mi oldu anlamında kullanılan kelime gurubu

o zamaataca / o zamaataça / o zamañaça: o zamana kadar

oaadar: o kadar

ocah: 1. yemek pişirilen fırın, ateş vb., 2.veli, ermiş mezarı, 3. halk hekimliğinde hastalanan kişileri tedavi ettiğine inanılan aile.

ocah tütüdmek: 1. soyu devam ettirmek, 2. yemek pişirmek

odunlan: odun ile

oğlah: oğlak

ohumak: 1. okumak, 2. çağırmaq, davet etmek

ohumak üflemek: dua etmek

ohutmak: okutmak

okka: 1 kg'lık ağırlık ölçü birimi

olcah: olacak

olduğu yere gıvrılmak: bulunduğu yerde ölmek, bulunduğu yere uzanıp yatmaq

olduhça: oldukça

olmaz doğmaz olmak: keşke hiç doğmasaydın anlamına gelen bir beddua

oluk: oyuk

onda soona / ondan soora/ ondan soona: ondan sonra

onnar: onlar

oolah: oğlak

oolan: oğlan

orah: ot, ekin biçme aleti

ordaa: ordaki

oriya: oraya

ortaa: (onun) ortağı

ortalıh: 1. halk, topluluk, kalabalık, 2. herkesin görebileceği bir yer, meydan

ortanca: birinci ile ikincinin arasında olan şey, kişi

osanmak: usanmak, bıkmak

ossun: olsun

otah: oda

oturahana: oturuken

oul: oğul, erkek evlât

oynaşmak: 1. cilveleşmek, sevgiliye sevgi gösterisinde bulunmak 2. oynamak

oyuh: 1. çukur, 2. bir nesnenin ya da varlığın delinmiş, çukurlaşmış kısmı

oyuncah itmek: kullanılmaz ve işe yaramaz hâle getirmek

-Ö-

öbür: diğer, başkası, öteki

öd: safra

önüne gatmak: kişiyi bire yere başka bir kişiyle birlikte göndermek

öökelenmek: öfkelenmek

ööle: öyle

öölen: öğle vakti

ööleyse: öyle ise

öörenmek: öğrenmek

ööretmek: öğretmek

ööretlemek: kişiye yapması gerekenleri önceden söylemek

öösemek: özlemek, arzulamak, görmeyi çok istemek

ötaa / ötağ / öteca / ötee / öteği: öteki, öbürü

öte beri: çok gerekli olmayan eşya, karsamba

öte yan: diğer taraf

öte: 1. diğer, başka, 2. uzak

öteane: diğerine, ötekine

öüd: öğüt

öyleliinen / öyleliğlen: öylece, böylece

öz: 1. kendi, 2. mec. gönül, 3. kaynak, pınar, 4. su arkı, 5. dere, küçük ırmak

-P-

padişaan: padişahın

palapusul: çok dağınık

palta: balta, nacak

pambuk / pambih: pamuk

parayı denkleme: önceden belirlenen miktardaki parayı tedarik etmek, kazanmak

parçalanı parçalanı: parçalanarak

pece: 1. pencere, tavan penceresi, 2. baca, 3. duvar içindeki kapaksız dolap

pendir: peynir

pılı pırtı: giyecek türünden eşya topluluğu

pislemek: 1. batırmak, 2. büyük abdestini yapmak

-R - S-

ras gelmek: rastlamak

saa: 1. sağ taraf, 2. canlı, yaşayan

saa saalim: her hangi bir şekilde zarar görmeden

saab / saap: 1. sahip, 2. sevap

saabi / sağbısı : sahibi

saad: saat

saan: 1. sahan, tabak, 2. (senin) sağın, sağ tarafın

sabahleyin: sabah vakti

sac / saç: üzerinde ekmek pişirilen yayvan metal

saçah: saçak

saçahlı: 1. püsküllü, 2. kız çocuklarını severken ya da onlara kızarken kullanılan bir kelime

sağa / saa: 1. sana, 2. sağ tarafa

sahız: sakız

sahiden: gerçekten

sahlanmak: saklanmak, gizlenmek

sahlı: saklı, gizlenmiş

sallan: 1. (sen) sallan, 2. (siz) sallayın

sandih: sandık

saplı: saplamış

sarım gülüm olmak: çok samimi olmak, sarmaş dolaş olmak

sarpa sarmak: işleri yolunda gitmemek, işleri ters gitmek

sataşmak: kavga etmek maksadıyla biriyle uğraşmak

saten: zaten

savmak: gönder, uğurlamak

savuşturmak: yolcu etmek, uğurlamak

savuşturakene: uğurlarken, yolcu ederken

sele: 1. kulpsuz, yayvan, çamaşır sepeti, 2. ekmek sepeti, 3. kaşık konan küçük sepet

senlen: seninle

seslenmek: bir kişinin arkasından çağırmak

sevincinen: sevinçli bir şekilde

sevingeç: mutluluk

sıcaan annı: güneş ışınlarının çok dik geldiği vakit, öğle vakti

sıcaan: sıcağın

sıhmak: sıkmak

sıhılmak: sıkılmak, bunalmak

sıhışmak: 1. sıkışmak 2. idrarı boşaltma gerekliliği
sınmak: birine sığınmak
sunc / sığınç: sığıntı, başkasına sığınan kişi
sır: sığır
sırtarı sırtarı: güle güle
silkelemek: sarsmak, sallamak
sinmek: 1. saklanmak, 2. uygun düşmek, yakışmak
sini: tepsi
soğna / soona: sonra
sohmak: sokmak
sohah: sokak
sohum: genellikle yufka ekmek ile alınan bir lokma
soluh: 1. nefes, 2. mat, cansız renk
sonunaça: sonuna kadar
soona: sonra
soonam: daha sonra
sorak: soralım
sorma mı: sormaz mı
soruşun: sorduğu zaman
souh: soğuk
soy tütütmek: soyu devam ettirmek
soyhasında galsın: “öl de kıyafetlerin arkanda kalsın” anlamında kullanılan bir beddua
söz dutmak: söyleneni yapmak
sözüne uymak: birinin sözüne göre hareket etmek
sual: soru
suçlanmak: kendini suçlu, hatalı gibi hissetmek
sufra altı: sofranın bezi, ekmek ve yemek kırıntılarının yere dökülmemesi için yiyeceklerin altına serilen örtü, bez.
sufra: sofranın bezi
susaşmak: çok susamak
süd: süt
sülün: uzun boy
sümük: burundan akan sıvı
sürmek: 1. tarla, bahçe vb. yerlerdeki toprağı ekilebilir hâle getirmek

sütre: örtü

süve süve: süne süne, sünerek, uzayarak

-Ş-

şaar / şear / şeer: şehir, kent

şabadan: boş boğaz, geveze

şafah: 1. alın bölgesi, 2. güneş doğmadan az önce beliren aydınlık, şafak 3. askerler arasında terhis için kalan gün sayısından önce söylenen bir söz

şaha: şaka

şapga: şapka

şavg / şavh / şavk: ışık, aydınlık

şayika: şahika, zirve

şelek: sırta iplikle bağlanarak taşınan yük

şer: hayırsız, kötü

şımarıh: şımarık

şimdik: şimdi

şindi: şimdi

şo / şoo: şu

şoonu: şunu

şoora: şura, şurası

şoorda / şordaa: şurada, şuradaki

şoordan: şuradan, karşıdan

şu hadar: şu kadar

şuracıhta: şurada

şübhe: şüphe

-T-

taa: zamanı ve uzak mesafeleri abartarak ifade etmek için kullanılan zarf

tabah: tabak

tahmak: 1. takmak, 2. herhangi bir şeyi çok düşünmek

taha / taka: eski evlerde duvara açılmış ve içine küçük ev eşyası konan kapaksız bölme, dolap

tahırdatmak: 1. ses, gürültü yapmak, 2. bir yere vurmak
tamah etmek: 1. aç gözlü davranmak, çok arzulamak
tandır: yere çukur kazmak suretiyle yapılan ocak
tarah: tarak
tavuh/ tavıh: tavuk
te / ta: (bağlaç) de
tebdil-i hava: kılık değiştirerek yapılan seyahat
tek: 1. eşi olmayan, 2. matematikte bir sayı türü, 3. sadece, yalnız
tekbil: tebdil kılıklı, kılık değiştirme hâli
tekir: bir çeşit kedi türü
telaşlanmak: paniklemek
telek: kuş ve ördek gibi uçan hayvanların sert, uzun ve kuyruk tüyleri
tembihlemek: öğütlemek
tene: tane, adet
terki: at, eşek vb. hayvanları süren kişinin arkasındaki oturulabilir yer
tevellüt: doğum tarihi
tezzek: tezek
tih tih vurmak: tık diye ses çıkararak vurmak
tıha basa doymak: aşırı yemek yemek
tıhırdatmak: 1. tık diye ses çıkarmak, 2. vurmak
tıpışlamak: sırtına vurarak okşamak
tırah mirah olmak: darma dağın olmak, farklı yerlere dağılmak
tırpan: ot ve ekin biçmeye yarayan alet
tırtıklama: bir yiyeceğin başından yemek, 2. gönülsüz, küçük küçük alarak yemek yemek
tike: parça
tikelemek: parçalamak
tohaç: tokaç, çamaşır yıkarken kullanılan ağaçtan yapılan alet
tohdur / tokdur: doktor
tohmah: tokmak
tohtur: doktor
tomurcuklanmak: ağacın çiçek açma durumuna gelmesi
topah: 1. avuçta sıkıştırılarak oluşturulduğu var sayılan yuvarlak kitle, 2. yuvarlak nesne, 3. kısa boylu ve kilolu kişi
topluluh: topluluk

toprah / torpah: toprak

torlamak toplamak: dağınık olanları bir araya getirmek

tosulamak: emeklemek

tökezlemek: ayağı engele takılıp sendelemek, düşer gibi olmak

tuluh: tuluk, içine peynir, su vb. maddelerin konulduğu işlenmiş koyun ya da keçi derisi

tutak: 1. tutunma yeri, 2. yemek tencerelerini tutmaya yarayan bez

tutkun: sevdalı, âşık

tutsah: tutsak

tuturuh / tuturuk: 1. çok ekşi, 2. ateş yakmaya yarayan çalı çırpı gibi kuru yakılacaklar

tuula: tuğla

tükel: tam, bütün

tükkan: dükkân

tümüynen: tümü ile

türkü çırmak: türkü söylemek

tütütme: tütürmek, dumanını çıkartmak

-U-

ucu bucaa: başı ve sonu

uçunmak: çok mutlu olmak

ud: 1. utanma, haya, 2. sıra, vazife, 3. buğdayın dövülüp suyu çıkarıldıktan sonra un ilave edilmesiyle pişirilen bir yemek.

ufah: ufak, küçük

ulamak: birleştirmek

urgan: kenevir ipinden yapılmış kalın bağ, ip

uslu: 1. uysal, yaramazlık yapmayan 2. yumuşak huylu, 3. yavaş, sessiz

usullayın: usulca, yavaşça

uşah: 1. çocuk, evlât, 2. hizmetçi, uşak

uuramak: uğramak, ziyaret etmek

uuraşmak: 1. uğraşmak, çabalamak 2. birinin kötülüğü için çaba sarf etmek 3. birini kafaya takmak

uydurmak: 1. benzetmek, 2. inandırmak

uyhu: uyku

uyuşuk: tembel, eli ağır olan kişi

uzaanan: uzak ile

uzaasa: uzak ise

uzah: uzak

-Ü-

üç beş altı boş: bir konudan başka bir konuya geçerken söylenen ve her neyse anlamında kullanılan kalıplaşmış kelime gurubu

üleşmek: paylaşmak

ürümek: (köpek) havlamak

ürya: rüya

üst baş görmek: giyecek almak

üstüne ohumak: birinin üzerine okunan dua

üstünü soymak: üzerini çıkartmak

ütmek: 1.yenmek, kâr ve zarara dayalı oyunlarda kâra geçmek, 2. buğday, mısır vb. ürünlerin başaklarını hafif ateşte pişirmek, 3. ötmek

üveç: öveç, koyun ve keçi sürülerini yönlendiren lider konumundaki hayvan

üvendere / üvendire: çiftçilerin hayvanları yürütmek için kullandıkları ucu sivri değnek

-V-

vaat: 1. vakit, saat, 2. söz vermek, adakta bulunmak

vahit /vahit: vakit, zaman

valla: vallahi

varımış: varmış

varmak: bir yere gelmek ya da gitmek

varcaa: varacak mısın, gelecek misin

varıhan: varınca

varıncak: vardıği zaman

vericeen: (sen) vereceksin

verirseez: (siz) verirseniz

virmeek: vermek

virceek: vereceğiz

virecaah: (biz) vereceğiz

vizzo: koşar adımlarla bir yerden uzaklaşmak

vüzera: vezirler

-Y-

yaa: yağ

yaar: yağar

yaaren: arkadaş, dost

yaarnı: vücudun yan tarafları

yaban: 1. uzak, 2. dışarı, 3. taşra

yadırgı: 1. yabancı, el, 2. yabanî

yağlamak: 1. ekmeğin üzerine yağ sürmek, 2. krem gibi sürmek

yahmak: yakmak

yaha: yaka

yahalamak: yakalamak

yahayı gurtarmak: zor bir işten sıyrılmak

yahdırmazzıh: (biz) yaktırmayız

yahın: yakın

yahınman: yakın ile

yahınlıh: yakınlık

yahışmak: yakışmak

yahışıklı: yakışıklı

yahlaşmak: yaklaşmak

yal: inek, köpek vs. hayvanlara yedirmek için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yemek

yalaaz / yalanız: yalnız

yalak: hayvanların içinden yemek yediği, ağaç, çanak vb. kap

yalan çihartmak: kişiyi yalancı konumuna düşmek

yalangi: dağlarda yetişen, dallarından süpürge yapılan, kökü de kaynatılıp basur için içilen bir ot

yalın ayah: çıplak ayak

yalınız: yalnız

yalvarı yaharı: çok yalvarmak

yammak: yamuk hâle getirmek

yamah: çirak

yamçı: yapıncı, erkekler için pelerin
yan: 1. taraf, yön, 2. bir şeyin yan tarafı
yanah: yanak
yanı sıra: birlikte
yanında / yanındahı: yanındaki
yannı: yana, tarafa
yaramaz: 1. kötü huylu kişi, 2. uslu durmayan çocuk
yanarmak: birine hoş görünmek için bir şeyler yapmak
Yareden: Yaratan
yarıh: yarık, çatlak
yarılmak: ayrılmak, ortadan iki ayrılmak, çatlak
yarpah: yaprak
yastıh: yastık
yaşlanışın: yaşlandığı zaman
yaşmak: genellikle namaz kılan kadınların başlarını örttükleri, başla birlikte yüz ve ağzı da kapatan büyük yazma, örtü
yatah: yatak
yatıştırmak: sakinleştirmek
yattı: yattığı
yavan: yağsız, katıksız
yaylı: at arabası
yazı: kır, yayla, düzlük
yazzıh: yazık
yedaalsa: yoksa, aksi taktirde
yediğine: yediği için
yel: rüzgâr
yeltenmek: bir şeyi yapmaya kalkışmak
yemaani: (onun) yemeğini
yencek: 1. yenilecek, 2. kazanacak
yerinde yeller esmek: 1. var olduğu, bulunduğu yerden kaybolmak, 2. çalınmak
yetişmek 1. büyümek, 2. ulaşmak
yezaar: herhalde, galiba
yığmaan: kalabalığın
yığnah / yığmak: kalabalık

yıhmak: yıkmak
yıhayak: (biz) yıkayalım
yıhtırmak: yıktırmak
yıhamak / yıhamak: yıkamak
yılmak: toplanmak
yidirmek: yedirmek
yien: yeğen
yiid: yiğit
yil: yel, rüzgâr
yimek: yemek
yin: (sen) yersin
yinmek: yenmek, kazanmak
yinememek: baş edemediği için yenik duruma düşmek
yini mi: 1. yenir mi, 2. yeni mi
yitmek: 1. yetişmek, 2. ulaşmak, 3. itmek
yoğ / yoh: yok
yohlamak / yoklamak: 1. uğramak, ziyaret etmek, yoklamak, 2. ağzını aramak, 3. kaybolan bir şeyi aramak
yola düşmek: yola koyulmak
yolluk: düğün, doğum vb. için verilen hediye
yoosa / yohsa: yoksa, yok ise
yormak: 1. anlamak, açıklamak, 2. bir kişiyi yorulana kadar çalıştırmak
yoruluşun: yorulduğu zaman
youdu: yoktu
youmuş / yoğumuş / yoomuş / yoğmuş / yohmuş: yokmuş
yourd: yoğurt
yörümek: yürümek
yumak: yıkamak
yufka ekmek: ince açılmış hamurdan yapılan ekmek
yuhardaki: yukarıdaki
yuharı: yukarı
yumah / yumağ: yumak, ip ya da yün yumağı
yumuş buyurmak: bir kişiden bir şeyi yapmasını istemek
yuurmak: yoğurmak

yuvarlanı yuvarlanı: yuvarlanarak

yüraa: (onun) yüreği

yüssük / yüzsük / yüzzüg: yüksük

yüüsek / yüssek / yüüsek: yüksek

yüüseklih: yükseklik

yüzsüz: utanmaz, edepsiz kişi

-Z-

zaar: 1. zahir, her halde, 2. küçük köpek

zaatı: zaten

zabaan körü: sabahın en erken vakti

zabah: sabah

zabahaça / zabaça: sabaha kadar.

zabahana: sabah vakti

zabahleyin: sabah vakti

zabdetmek: 1. kuşatmak, 2. baş etmek, üstesinden gelmek

zahra: tahıl, tahıl cinsinden hayvan yemi, buğday ile arpanın karışımı

zararı yoh: 1. zararsız, 2. orta düzeyde, idare eder

zarhoş: sarhoş

zopa zoo: uzun uzadıya, boydan boya

zopa: 1. sopa, 2. dayak

zorluh / zorluk: yapılması zor, meşakkatli iş ya da görev

zötve: zayıf, esmer ve çirkin kız

ÖZ GEÇMİŞ

Meltem Yılmaz, 1986 yılında Kırşehir’de doğar. İlk, orta ve lise öğrenimini Kırşehir’de tamamlar. 2004 yılında Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebîyatı bölümünü kazanır. 2008 yılında bu bölümden mezun olur. 2010 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalında “Türkiye’de Kına Yakma Geleneği ve Kına Türküleri” adlı teziyle yüksek lisansını tamamlar. 2013 yılı Ekim ayı itibariyle Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlar. Hâlâ aynı üniversitede görev yapmaktadır. Yılmaz’ın yabancı dili İngilizcedir.

İletişim Bilgileri:

E-posta: meltem.yilmaz@ahievran.edu.tr

Makaleleri:

1. YILMAZ, Meltem (2016). “2BA Beden Beyin Akımındaki Postmodernist Unsurlar”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.55 (Kış), s. 345-364.
2. YILMAZ, Meltem (2016). “Cönkler Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.35, s. 165-196.
3. YILMAZ, Meltem (2016). “Türkiye’de Cönkler Üzerine Yapılan Çalışmalara Dair”, Tullis Journal / Turcic Language And Literature Surveys, C.1, S.1 (Haziran), s. 37-53.
4. YILMAZ, Meltem (2016). “Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Ateşkâr Oğlan Masalının İncelenmesi”, *Turkish Studies*, Volume 11/20 Fall 2016, s. 643-658. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11181>

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında (Proceedings) Basılan Bildiriler:

1. YILMAZ, Meltem (2016). “İslâmî Türk Destanlarında Rüyaların İşlevleri ve Ebâ Müslim-nâme”, IV. Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu (Kazan-Ankara 29 Eylül-1 Ekim 2016), (Ed. Özkul Çobanoğlu, Zehra Kaderli, Pınar Karataş, Başak Acıman), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü Yayınları, s. 644-670.

2. YILMAZ, Meltem (2017). “Kırşehir Masal Anaları ve Atalarına Göre İdeal Kadın Tipi”, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında Kadın Sempozyumu, (Amasya 4-6 Mayıs 2017) Bildiriler Kitabı, (Ed. M. Fatih Köksal, Mücahit Kaçar, Mevlüt İlhan), Amasya: KIBATEK Yayınları, s. 1019-1039.

3. YILMAZ, Meltem (2018). “Şairnâmeler Işığında Yunus Emre”, Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu, Kırşehir, 4-6 Ekim, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

Kitap Tanıtım Yazıları:

1. YILMAZ, Meltem (2015). “Dedem Korkut Kitabı Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme (Türkiye’deki Yayınlar 1916-2013)”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 83-85.